

Lasse Kangas

Jyväskylän yliopistokysymys
1847 - 1966

Tutkimus korkeakoulun perustamisesta
ja kehityksestä yliopistoksi

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 1992

Lasse Kangas

Jyväskylän yliopistokysymys
1847 - 1966

Tutkimus korkeakoulun perustamisesta
ja kehityksestä yliopistoksi

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa
juhlasalissa (S 212) kesäkuun 9. päivänä 1992 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 1992

Jyväskylän yliopistokysymys
1847 - 1966

Tutkimus korkeakoulun perustamisesta
ja kehityksestä yliopistoksi

STUDIA HISTORICA JYVÄSKYLÄENSIA 44

Lasse Kangas

Jyväskylän yliopistokysymys
1847 - 1966

Tutkimus korkeakoulun perustamisesta
ja kehityksestä yliopistoksi

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 1992

URN:ISBN:978-951-39-8155-6
ISBN 978-951-39-8155-6 (PDF)
ISSN 0081-6523

ISBN 951-680-963-4
ISSN 0081-6523

Copyright © 1992, by Lasse Kangas
and University of Jyväskylä

Jyväskylän yliopiston monistuskampus
and Sisäsuomi Oy, Jyväskylä 1993

ABSTRACT

Kangas, Lasse

The University Question 1847 - 1966. A Study of the Foundation of the Jyväskylä Institute of Pedagogics and Its Development into a University. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 1992. 287 p.

(Studia Historica Jyväskyläensia,

ISSN 0081-6523; 44)

ISBN 951-680-963-4

The Jyväskylä Institute of Pedagogics, founded in 1934, received university status in 1966. The background of the foundation of the Institute and its development into a university are analysed in the study.

The Institute's foundation can be traced back to district medical officer W.S. Schildt's (1820 - 1893) proposal, declared in 1847, to found a university in Jyväskylä, and to the establishment, in 1860, of a teacher training college in Jyväskylä. However, the foundation of the Institute must also be placed within the context of the national policy of higher education.

The study shows that the foundation of the Institute of Pedagogics resulted primarily from factors related to science policy and the need to develop teacher training. Those involved in the teacher training college considered it necessary to strengthen the position of educational sciences and especially of psychology in Finland. Another objective was to organize secondary school graduates' training in the occupation of elementary school teacher. The teacher training reform in Germany provided a model for the new institute.

The Institute of Pedagogics was significantly expanded in 1958, when a political decision was made to develop higher education on the basis of a decentralized alternative. As a consequence, the university of Oulu was founded and the Faculty of Philosophy established in the Institute in Jyväskylä. Even after the expansion of the Institute, its primary objective was to develop the scientific community as a specialized institute.

In the wake of the rapid increase in the number of secondary school graduates, higher education was substantially expanded in Finland in the 1960s. As part of the state's programme of founding new universities and developing existing institutions of higher education, the Jyväskylä Institute of Pedagogics became the University of Jyväskylä in 1966.

Keywords: University question, policy of higher education, science policy, Institute of Pedagogics, teacher training, planning of higher education.

Alkusanat

Muutamia vuosia sitten keskusteltiin Jyväskylän yliopiston lukuvuoden avajaisten yhteydessä suomalaisen korkeakoulupolitiikan historiasta. Professori Mauno Jokipii otti esille kysymyksen Jyväskylän yliopiston syntyvaiheiden tutkimisesta. Yliopiston rehtori Antti Tanskanen totesi, että tieteellinen tutkimus yliopiston syntyvaiheesta olisi koko tiedeyhteisön kannalta tärkeä. Ripeään toimintaan tottunut professori Jokipii kysyi, olisinko valmis ottamaan työn ja esittämään sen aikanaan akateemisena opinnäytteenä. Muutamia päiviä myöhemmin selvisikin, että saisin vuoden määräaikaisen tutkijan toimen yliopistolta ja työ voisi alkaa. Koska työnantajani oli jo aikaisemmin ilmoittanut tukevansa jatko-opintojani, oli minun mahdollista ottaa vastaan kiinnostava tutkimustyö.

Tutkimukseni teema ja pääkysymykset muovautuivat ja rajautuivat professori Mauno Jokipiin kanssa käymieni perusteellisten keskustelujen tuloksena. Työn etenemisen kannalta on ollut tärkeää, ettei hän jättänyt tieteellistä työtään aloittelevaa tutkijanalkua yksin kammioonsa, vaan hän on lukemattomia kertoja uhrannut aikaansa tutkimuksen ohjaamiseen. Esitän työni ohjauksesta kunnioittavat kiitokseni professori Mauno Jokipiille.

Tutkimuksen nyt valmistuttua kiitän kaikkia heitä, jotka ovat minua työssäni rohkaisseet ja auttaneet. Lisensiaattityöni tarkastajalta, professori Anto Leikolalta olen saanut arvokkaita neuvoja tutkimukseni syventämiseksi ja laajentamiseksi. Professori Leikolan lisäksi apulaisprofessori Seikko Eskola lupautui ystävällisesti väitöskirjani tarkastajaksi. Heidän kritiikkinsä on ollut arvokasta.

Työn viimeistelyvaiheessa on vt. professori Erkki Lehtinen lukenut käsikirjoituksen. Hänen kriittiset, mutta aina rakentavat huomionsa ovat monissa kohdin avanneet uusia näkökulmia, jotka ovat vieneet työtä eteenpäin. Lisäksi tohtori Mikko Korkiakangas on lukenut tutkimukseni käsikirjoituksen kommentoiden sitä erityisesti niiltä osin, joissa käsitellään kasvatustieteen ja psykologian historiaa.

Kaarle Oksalan yksityiskokoelma on Jyväskylän yliopiston syntyprosessin kannalta merkittävä lähdekokonaisuus. Mahdollisuudesta käyttää kokoelmaa kiitän kieltenopettaja Aina Oksalaa. Jyväskylän yliopiston kirjaston henkilökunnan ja erityisesti maisteri Marita Jokisen avuliaisuus lähteiden etsimisessä on merkittävällä tavalla helpottanut työtäni. Lehtori Seppo Pekkola on tarkastanut käsikirjoituksen kieliasun ja dosentti Rolf Klemmt kääntänyt työn saksankielisen yhteenvedon. Pääsuunnittelija Mauno Väisästä kiitän ohjauksesta tekstinkäsittelyssä.

Kiitän myös työtovereitani sanomalehti Keskisuomalaisen toimituksessa. Olen luvattoman usein pohtinut vuosikymmenien takaisia asioita silloinkin, kun olisi ollut aika syventyä päivän uutisiin.

Historian harrastaja uskoo myös siihen, että menneisyyden tuntemus on avain nykyisyyden ymmärtämiseen. Toimittaja Pekka Alarotua kiitän vuosia jatkuneesta keskustelusta, jossa olemme yrittäneet löytää historiallisten tapahtumien syitä, seurauksia ja kehityslinjoja. Tyhjentäviä vastauksia emme ole löytäneet. Tapamme pohtia menneisyyttä ja nykyisyyttä on tukenut tutkimustyötäni.

Jyväskylän yliopiston lisäksi olen saanut työhöni taloudellista tukea Ellen ja Artturi Nyyssösen säätiöltä, Maaseudun Kukkasrahaston säätiöltä ja Keskitien Tukisäätiöltä sekä Keski-Suomen kulttuurirahastolta.

Tehdessäni työtäni tutkimuksen parissa olen usein muistanut, mitä lapsuudenkodissani opetettiin lukemisen ja opiskelun merkityksestä elämässä.

Vaimoni Anitan tuki on ollut kaikkein ratkaisevinta. Itse jo aikaisemmin tämän "koulun" käyneenä hän on huomannut, milloin tutkimuksen eteneminen on edellyttänyt työskentelyrauhaa ja milloin on ollut tarpeen siitä irrottautua. Kiitos kuuluu myös tyttärillemme Elinalle ja Lauralle. 11-vuotias Elina on koululainen ja ilmeisesti siitä johtuen hän on suhtautunut myötätunnolla isän kotitehtäviin. Sitä vastoin 4-vuotias Laura on esittänyt monia miksi -kysymyksiä, joita isä ei ole varmaankaan edes kohtuullisen usein kuullut, vaikka kysymys on itse asiassa kaiken tieteellisen tutkimuksen perusta.

Jyväskylässä kevään ja ylioppilaiden päivänä 1.5.1992.

Lasse Kangas

SISÄLLYS

1	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA LÄHTEET	11
1.1	Tutkimuskohde ja aikaisempi tutkimus	11
1.2	Tutkimustehtävä ja lähteet	12
1.3	Korkeakoulututkimuksen perinne	14
2	JYVÄSKYLÄN KASVATUSOPILLISEN KORKEAKOULUN TAUSTA	17
2.1	Yliopistokysymys autonomisessa Suomessa	17
2.1.1	Yliopisto ja kansallinen herääminen	17
2.1.2	W. S. Schildtin yliopistoajatus ja Uno Cygnaeuksen kasvatusaatteet	20
2.1.3	Ensimmäiset erikoiskorkeakoulut	26
2.1.4	Yliopistokeskustelun laajeneminen 1900-luvun alussa ...	28
2.1.5	Maaseutukaupunkien yliopistovaliokunnat	30
2.1.6	Tiedeakatemian vierailu Jyväskylässä ja kesäyliopisto- suunnitelma	38
2.2	Turun yliopistojen perustaminen	41
2.2.1	Åbo Akademi	41
2.2.2	Turun Suomalainen yliopisto	42
2.2.2.1	Turku Jyväskylän edelle	42
2.2.2.2	Valtakunnallinen yliopistohanke	45
2.2.2.3	Turun Suomalaisen yliopiston perustaminen ja Schildtin kuningasajatus	47
2.3	Suunnitelma pedagogisesta korkeakoulusta ja Jyväskylän yliopistokysymys	49
2.3.1	Seminaarin lehtorit ja pedagogisen korkeakoulun idea ..	49
2.3.2	Esitys pedagogisesta korkeakoulusta ja Jyväskylän kesäyliopisto 1912-1916	54
2.3.3	Suunnitelma kasvatusopillisen tiedekunnan perustamisesta Jyväskylään	61
2.3.4	Kaarle Oksalan korkeakoulusuunnitelmat ja Jyväskylän yliopistokysymys 1918-1923	65
2.3.4.1	Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen perustaminen	65
2.3.4.2	Yliopistoyhdistyksen tavoitteena maataloudellinen yliopisto	68
2.3.4.3	Esitys pienoisyliopistosta ja Jyväskylän Yliopistoyhdistys	74

2.4	Väliaikaiset ylioppilasseminaarit	80
2.4.1	Mikael Soinisen ja Kaarle Oksalan ylioppilasseminaari- suunnitelmat	81
2.4.2	Helsingin ja Jyväskylän väliaikaiset ylioppilasseminaarit	83
2.5	Muut korkeakouluhankkeet Suomessa 1917-1932	86
2.5.1	Oulun ja Viipurin korkeakouluseurat	86
2.5.2	Kansalaiskorkeakoulun perustaminen ja kehitys tiedekorkeakouluksi	88
2.6	Tiivistelmä	91
3	JYVÄSKYLÄN KASVATUSOPILLINEN KORKEAKOULU 1934-1958	95
3.1	JKK:n perustaminen	95
3.1.1	Malli Saksan opettajankoulutuksen uudistuksesta	95
3.1.2	Korkeakoulun perustamisen valmistelu ja Jyväskylän seminaari	99
3.1.3	Eduskuntakäsittely ja laki JKK:sta	104
3.1.4	Korkeakoulu vai ylioppilasseminaari?	108
3.2	Pedagogis-psykologinen korkeakoulu	117
3.2.1	Perustehtävänä kansakoulunopettajankoulutus	117
3.2.2	Kansakoulunopettajien jatko-opinnot	120
3.2.3	Akateeminen linja	123
3.2.4	JKK tiedeyhteisönä	129
3.3	JKK:n kehittäminen ja valtakunnallinen korkeakoulupolitiikka	134
3.3.1	JKK:n kehittämisajatusten suhde Jyväskylän yliopisto kysymykseen	134
3.3.2	Vahvistaminen vai laajentaminen?	137
3.3.3	Korkeakoulukomitea ja JKK:n kehittämistavoitteet	156
3.3.4	Korkeakoulukomitea ja poliittiset realiteetit	165
3.4	Tiivistelmä	174
4	KORKEAKOULUSTA YLIOPISTOKSI 1958-1966	177
4.1	Filosofisen tiedekunnan perustaminen	177
4.1.1	Jyväskylän korkeakoulukomitea	177
4.1.2	JKK:n laajennus Oulun yliopiston perustamisen oheisratkaisuna	181

4.2	Tavoitteena pedagogisen korkeakoulun yhtenäisyys	184
4.2.1	"Opettajankoulutuksen kriisi"	184
4.2.2	"Koululle omistettu korkeakoulu"	190
4.3	Pedagogis-humanistinen korkeakoulu	195
4.3.1	Opiskelijamäärän kehitys	195
4.3.2	Suoritettut tutkinnot	200
4.3.3	Tiedeyhteisön monipuolistuminen	202
4.4	Korkeakoulun kehittämistavoitteet	205
4.4.1	Schildtin kuningasajatus viimeisen kerran	205
4.4.2	JKK:n kehittämissuunnitelmat	210
4.4.3	JKK:n ja YKK:n suunnitelmien vertailu	215
4.4.4	Suunnitelmallinen ja suunnittelematon laajennus	217
4.5	JKK ja valtakunnallinen suunnittelu	221
4.5.1	Itä-Suomen kulttuurikomitea	221
4.5.2	Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea	225
4.5.3	Tasavallan presidentin työryhmä	230
4.6	JKK:n nimenmuutos osana vuoden 1966 korkeakoulupoliittisia ratkaisuja	235
4.6.1	Kolme uutta korkeakoulua Itä-Suomeen	235
4.6.2	YKK:sta Tampereen yliopisto	239
4.6.3	Schildtin yliopistoaatteen juhla	241
4.7	Tiivistelmä	244
5	SUOMALAINEN KORKEAKOULUPOLITIikka JA JYVÄSKYLÄN YLIOPISTOKYSYMYKSEN RATKAISU	247
5.1	Helsingin yliopiston valta-asemasta korkeakoululaitoksen kehittämislakiin	247
5.2	Uno Cygnaeuksen seminaarista Jyväskylän yliopistoon	249
	LÄHTEET	252
	LYHENTEET	280
	LIITE	281
	ZUSAMMENFASSUNG	283

1 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA LÄHTEET

1.1 Tutkimuskohde ja aikaisempi tutkimus

Suomessa on toiminnassa (vuonna 1992) 20 korkeakoulua ja yliopistoa. Helsingin yliopistoa lukuun ottamatta kaikki Suomen yliopistot ja korkeakoulut on perustettu 1900-luvulla. Useimmissa tapauksissa perustamisprosessi on edennyt suppea-alaisen korkeakoulun kautta yliopistoksi.

Yliopistojen ja korkeakoulujen perustaminen on kuulunut kiinteästi Suomen valtiolliseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen. Uusien korkeakoulujen ja yliopistojen perustamiseen on liittynyt myös merkittävää vapaaehtoista kansalaistoimintaa. Muutamissa tapauksissa kansalaistoiminta organisoitui yhdistyksiksi jo vuosisadan alkupuolella.

Suomalaisen korkeakoululaitoksen syntyprosessin kokonaisuudesta on tässä tutkimuksessa otettu tarkastelun kohteeksi Jyväskylän yliopisto. Kysymys yliopiston perustamisesta Jyväskylään on kiintoisa muun muassa siitä syystä, että Jyväskylä oli mukana suomalaisen yliopiston perustamista koskevassa keskustelussa jo 1800-luvulla, mutta yliopisto aloitti toimintansa vasta vuonna 1966. Jyväskylän yliopistokysymys sai ratkaisunsa osana Suomen korkeakoululaitoksen merkittäväntä laajennusta. Näin Jyväskylän yliopiston synty on osa koko suomalaisen korkeakoululaitoksen muotoutumisprosessia.

Jyväskylän yliopiston synnystä on ilmestynyt vuonna 1967 Sakari Kuusen teos *Miten Jyväskylän yliopisto syntyi?*. Kuusi oli 1910-luvulta 1960-luvulle saakka aktiivisesti mukana kansalaistoiminnassa yliopiston perustamiseksi Jyväskylään, joten hän kuvaa yliopiston syntyprosessia lähinnä sisältä päin.

Kuusen kirja antaa Jyväskylän yliopiston syntyprosessista ehyen kuvan. Sen mukaan 1800-luvulta lähtien Jyväskylässä ponnisteltiin yksi-

mielisesti suomenkielisen yliopiston saamiseksi kaupunkiin. Kirjoittaja korosti vapaaehtoisen kansalaistoiminnan merkitystä yliopiston synnylle siitäkin syystä, että se oli keskeinen osa hänen elämäntyötään.

Jyväskylän yliopiston ensimmäisenä toimintavuonna ilmestynyt kirja onkin merkittävä Jyväskylän kulttuurihistoriaan liittyvä dokumentti siitä, että kaupungissa on vaikuttanut piirilääkäri W. S. Schildtin esityksistä ja yliopistorahaston perustamisesta alkunsa saanut yliopistoaate.

Jyväskylän yliopiston taustaa ovat lisäksi käsitelleet historiikkityyppisissä teoksissa Matti Sainio (1959) ja Veli Nurmi (1984). Rauno Rassin pro gradu -työ (1974) on varsin yksityiskohtainen selvitys Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun toiminnasta ja kehityksestä vuosina 1934-1958. Rassi tutkimuksen lähtökohta, että Jyväskylään olisi pyritty perustamaan laaja-alainen yliopisto, on otettu Kuusen teosta seuraten itsestään selvyytenä.

Suomen ensimmäinen kansakoulunopettajaseminaari oli merkittävä tekijä Jyväskylän sivistyshistoriassa. Aimo Halilan kokonaisesitys Jyväskylän seminaarista (1963) on kattava tutkimus seminaarin työstä ja merkityksestä. Teoksen lopussa Halila kirjoittaa, että seminaarin tehtävät siirtyivät vuonna 1934 Jyväskylän kasvatustieteelliseen korkeakoululle. Näin teos avaa kiintoisan näkökulman Jyväskylän yliopiston syntyprosessiin, eli missä määrin seminaari on selitys Jyväskylän yliopiston traditioille ja erityispiirteille. Kaarina Rehkolan pro gradu -työ (1969) ylioppilaiden valmistuksesta kansakoulunopettajiksi ennen vuotta 1934 nostaa esille kysymyksen Jyväskylän yliopiston synnystä osana opettajankoulutuksen kehitystä.

Aikaisempi tutkimus Jyväskylän yliopiston syntyprosessista on tuonut esille kaksi päälinjaa: ensimmäisenä W. S. Schildtin yliopistoaatteen vähittäinen toteutuminen ja toisena Jyväskylän seminaarista lähtevä pyrkimys kehittää opettajankoulutusta ja siihen liittyen tiedepoliittinen tavoite kasvatustieteiden aseman vahvistamisesta.

1.2 Tutkimustehtävä ja päälähteet

Jyväskylän yliopiston syntyhistorian aikaisempi tutkimus eli kahden kehityslinjan malli nostaa esiin kysymyksen, miten nämä kaksi lähtökohdtaa ovat vaikuttaneet vuonna 1934 perustetun Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun syntyyn ja kehitykseen yliopistoksi. Ongelman selvittäminen on mahdollista analysoimalla rinnakkain kummankin päälinjan lähteistöä.

Schildtin linjalla on keskeisin lähde Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen arkisto. Se sisältää 1910-luvulta lähtien lähdeaineistoa suunnitelmista ja toiminnasta yliopiston perustamiseksi Jyväskylään. Seminaarinlehtori

Kaarle Oksalan yksityiskokoelma on puolestaan keskeinen lähde selvittäessä pyrkimystä opettajankoulutuksen kehittämiseksi korkeakoulutasoiseksi. Oksalan kokoelman monipuolisuudesta on pääteltävissä, ettei taltioiminen ole ollut tarkoituksellisesti valikoivaa. Kokoelma sisältää muun muassa Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun suunnittelusta ja perustamisprosessista runsaasti materiaalia.

Jyväskylän yliopistokysymystä on luonnollisesti tarkasteltava osana vuosisadan alussa nopeasti laajentunutta keskustelua ja toimintaa yleensä korkeinta opetusta ja tutkimusta koskevissa asioissa. Sen laajuus ja luonne eri puolilla maata on selvitettävissä muun muassa sanomalehdistöistä. Pyrkimys yliopiston tai korkeakoulun perustamiseksi Helsingin ulkopuolelle sai organisoidun muodon Jyväskylän lisäksi Lahdessa, Mikkelissä ja Kuopiossa. Sisämaan kaupunkien yliopistopyrkimysten vertailun avulla on mahdollista saada esiin Jyväskylän erityispiirteet. Yliopistovalioikuntia koskevaa arkistomateriaalia on kyseisten kaupunkien arkistoissa.

Kuusen mukaan Jyväskylä ja Turku kilpailivat 1910-luvulla suomenkielisen yliopiston saamisesta paikkakunnalle. Kysymyksen yhteydessä ei ole tarkasteltu Jyväskylän korkeakoulupyrimyksen toisen linjan lähinnä Kaarle Oksalan suhtautumista Turun yliopiston perustamiseen.

Jyväskylän yliopistokysymyksen hahmottaminen osana itsenäistyneen Suomen korkeimman opetuksen ja tutkimuksen laajentamiseen liittyvää toimintaa edellyttää 1920-luvun yliopistohankkeiden selvittämistä. Yhteiskunnallisen korkeakoulun perustamisen ja kehityksen osalta se on mahdollista pääosin aikaisempaan tutkimukseen nojautuen. Sama koskee Oulun yliopistotavoitteita. Sen sijaan Viipurin korkeakoulutavoitteet on selvitettävä vain osittain säilyneiden arkistolähteiden avulla.

Tutkimuksen toisessa pääluvussa keskitytään vuonna 1934 toimintansa aloittaneen Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamiseen, toimintaa ja kehitykseen. Keskeinen kysymys liittyy siihen, miten korkeakoulussa suhtauduttiin Jyväskylän yliopistokysymykseen eli oliko korkeakoulun tavoitteena kehittää toimintaansa pedagogiikan erikoiskorkeakouluna vai laajentua yliopistoksi. Korkeakoulun arkisto mahdollistaa kysymyksen yksityiskohtaisen selvittämisen. Suomen korkeakoululaitoksen kokonaisvaltainen kehittäminen alkoi vähitellen toisen maailmansodan jälkeen. Huomattava merkitys oli 1950-luvulla toimineella korkeakoulukomitealla, jonka arkisto avaa lähtökohdan seuraavan vuosikymmenen korkeakoulupoliittisen kehityksen analysointiin. Korkeakoulukomitean arkisto - muun muassa kokouskeskusteluista tehdyt yhteenvedot - mahdollistaa kasvatustieteellisen korkeakoulun aseman ja Jyväskylän yliopistokysymyksen tarkastelun osana muotoutumassa olevaa valtakunnallista korkeakoulupolitiikkaa.

Tutkimuksen loppuosassa tarkastellaan kasvatustieteellisen korkeakoulun kehitystä yliopistoksi osana Suomen korkeakoululaitoksen laajentamista 1960-luvulla. Valtakunnallisella tasolla keskeisten komiteoiden

arkistojen materiaali mahdollistaa myös sen selvittämisen, mitä olivat ulkomaiset korkeakoulupoliittiset suunnitelmat ja ratkaisut, joista Suomessa pyrittiin ottamaan mallia. Tärkeä näkökulma korkeakoulupolitiikan historiaan on Helsingin yliopiston suhtautuminen ja osallistuminen maan korkeinta opetusta ja tutkimusta koskeviin asioihin.

Samanaikaisesti Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kanssa laajeni yliopistoksi Yhteiskunnallinen korkeakoulu Tampereella. Kahden erikoiskorkeakoulun kehityksen vertailun tavoitteena on tässä tutkimuksessa Jyväskylän kasvatusopillisessa korkeakouluun liittyvien erityispiirteiden merkityksen selvittäminen. Keskeinen kysymys on, mitä vaikutusta Schildtin yliopistoaatteeseen perustuvalla kansalaistoiminnalla oli Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kehitykselle yliopistoksi.

Useita vuosikymmeniä kestänyt Jyväskylän yliopiston syntyprosessi merkitsi sitä, että Jyväskylän yliopistolla oli jo toimintansa aloittaessaan omat traditionsa ja erityispiirteensä. Tutkimuksen tavoitteena on hakea tätä Jyväskylän yliopiston ominaislinjaa.

Merkittävän lähdekokonaisuuden korkeakoulukysymyksen ja laajemmin koulutuspolitiikan historiaan muodostavat julkaistut alkuperäislähteet. Virallisjulkaisuista ovat tämän tutkimuksen kannalta komiteamietinnöt tärkeitä. Yliopistojen toimintaan liittyvän materiaalin lisäksi on vuosikymmenien mittaan julkaistu runsaasti korkeakoululaitoksen kehittämiseen ja erityisesti uusien korkeakoulujen perustamispyrkimykseen liittyvää kirjallista materiaalia ja mielipidekirjallisuutta.

Aikakauskirjoista on tärkein lähde vuosina 1914-1969 ilmestynyt *Kasvatus ja Koulu*. Kasvatusopillisen korkeakoulun perustamissuunnitelman ja myöhemmin korkeakoulun kehittämisyhtymien esitteleminen oli niin keskeinen osa aikakauskirjan sisältöä, että julkaisu oli käytännössä kasvatusopillisen erikoiskorkeakoulu -ajatuksen epävirallinen päääänenkannattaja.

1.3 Korkeakoulututkimuksen perinne

Kaarlo Jäntereen teos Turun yliopiston perustamisesta vuodelta 1942 on ensimmäinen siinä yliopistohistorioiden ryhmässä, johon edellä mainittu Sakari Kuusen kirja kuuluu. Tähän ryhmään kuuluvien teosten kirjoittajien tavoitteena ei ole ollut yliopiston syntyprosessin analyttinen tarkastelu, vaan teksti on pikemminkin yliopiston perustamisessa mukana olleen innostunutta kuvausta tuloksetta työstä. Samaan traditioon kuuluvia teoksia on ilmestynyt myös myöhemmin perustetuista yliopistoista ja korkeakouluista. Esimerkiksi Martti Ulkuniemen teos Vaasan kaupparkeakoulusta (1978) edustaa selkeästi Jäntereen ja Kuusen traditiota. Samaan ryhmään kuuluu Liisa ja Kyösti Julkun kirjoittama Oulun

yliopiston perustamisen historia (1983). Teos on tutkijoiden perusteellista työtä, mutta se on kuitenkin siinä määrin asenteellinen, että sen on katsottava jatkavan Jäntereen ja Kuusen yliopistohistorioiden traditiota. Omalta osaltaan nämä teokset ovat todiste siitä, että yliopistojen perustamispyrkimyksiin on Suomessa tällä vuosisadalla liittynyt innostunutta kansalaistoimintaa.

Selkeästi toiseen ryhmään kuuluu Ivar A. Heikelin kirjoittama Helsingin yliopiston 300-vuotishistoria. Teoksella on klassikon asema yliopistohistorioiden joukossa. Tauno Perälän kokonaisesitykset Turun yliopistosta ja kauppar korkeakoulusta kuuluvat samaan ryhmään. Perälän teokset ovat yksityiskohtaisia selvityksiä yliopiston toiminnasta. Sama koskee Viljo Rasilan teosta Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1925-1966 (1973).

Helsingin yliopiston 350-vuotishistoria Helsingin yliopisto 1640-1990 on arvostettujen tutkijoiden - Klinge, Knapas, Leikola, Strömberg - suurtyö. Kolmiosainen teos sisältää aikaisempaa huomattavasti laajemman näkökulman yliopiston menneisyyteen. Koska Helsingin yliopiston keskeinen erityispiirre on juuri sen poikkeuksellisen suuri kansallinen merkitys, on näkökulma hyvin perusteltu. Teos nostaa yliopiston historiaan kohdistuvan tutkimuksen Suomessa uudelle tasolle.

Yliopistohistorioiden lisäksi Suomessa on pitkät perinteet opiskelijatutkimuksen alueella. Heikki Wariksen kirjoittama Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä (1940) on saavuttanut klassikon aseman. Opiskelijatutkimuksia on tehty myöhemmin erityisesti 1960-luvulla, jolloin kasvat- ja yhteiskuntatieteilijät nousivat aikaisempaa tärkeämpään asemaan korkeakoulututkimuksen alueella. Tutkimus kohdistui tuolloin omaan aikaansa ja tuotti useissa tapauksissa tietoa korkeakoululaitoksen suunnittelua varten. Tutkimusten kohteina olivat muun muassa opiskelijavalinnat ja opintojen rakenne.

On kiintoisaa, että viime aikoina historian tutkimus on kuitenkin palannut opiskelijatutkimukseen. Arto Nevalan lisensiaatintyö *Mittavat murrokset - pienet muutokset* (1991) on kokonaisvaltainen analyysi opiskelijakunnan muutoksesta Suomessa tällä vuosisadalla. Työ osoittaa, että historian tutkimus tuottaa edelleen korkeakouluopiskelijoista tietoa, joka auttaa ymmärtämään nykyistä korkeakoululaitoksen kehitystä.

Varsinaisen korkeakoulupolitiikan historian tutkimuksella Suomessa ei vielä ole perinteitä. Kattavin kokonaisesitys on Yrjö Blomstedtin kirjoittama 17-sivuinen artikkeli *Korkeakoululaitos ja tiedepolitiikka* 1982 ilmestyneessä *Suomen kulttuurihistoria* -teoksessa.

Helsingin yliopiston historiaa koskevat teokset sisältävät luonnollisesti korkeakoulupolitiikkaan liittyviä kysymyksiä. Lisäksi on tehty yksityiskohtaisia selvityksiä 1960-luvun korkeakoulupolitiikasta. Teokset ja tutkimusraportit ovat kuitenkin selvityksiä. Varsinaista analyysia historian tutkimuksen menetelmin suomalaisesta korkeakoulupolitiikasta ei ole tehty. Kuvaavaa tilanteelle onkin se, että yksityiskohtaisimmat kuvaukset

1960-luvun korkeakoulupolitiikasta sisältyvät muistelmiin. Akateemikko Oiva Ketosen teos Arvovallan politiikkaa (1986) sisältää runsaasti tietoa suomalaisesta 1950- ja 1960-luvun korkeakoulupolitiikasta. Kirja on arkistolähteitä käyttäen laadittu muistelmateos. Samalla se kuitenkin osoittaa, että menneiden vuosikymmenien korkeakoulupolitiikka sisältää tutkijoille paljon haasteita.

2 JYVÄSKYLÄN KASVATUSOPILLISEN KORKEAKOULUN TAUSTA

2.1 Yliopistokysymys autonomisessa Suomessa

2.1.1 Yliopisto ja kansallinen herääminen

Helsingin yliopiston rehtori Edwin Linkomies arvioi vuonna 1961, että tuskin millään maailman yliopistolla on ollut niin suurta kansakunnallista merkitystä, kuin Helsingin yliopistolla on ollut.¹

Kansallisten pyrkimysten voimistuminen Suomessa merkitsi luonnollisesti ongelmaa Venäjän hallitsijoille viime vuosisadalla. Erityinen huomio kiinnittyi yliopistoon. Vuonna 1828 yliopisto siirrettiin keisarin julistuksella Turusta Helsinkiin. Taustalla oli huoli yleisen liberalismin leviämisestä ylioppilasnuorison keskuudessa. Lisäksi tavoitteena oli vähentää Ruotsin vaikutusta ja saada kansallisten aatteiden harrastus tiukempaan valvontaan yliopistossa, eli keisarin ratkaisuun vaikutti suhtautuminen suomalaisten kansallisuuspyrkimyksiin.²

1 Linkomies Edwin, Helsingin yliopisto. Oma Maa X, Tietokirja Suomen ko-deille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1961, s. 323.

2 Heikel Ivar A., Helsingin yliopisto 1640-1940. Helsinki 1940, s. 385-387; Klinge Matti, Turun ylioppilaskunta 1800-luvun alussa. Yhteispyrkimyksiä ja aatevir-
tauksia. Historiallinen Arkisto 61. Turku 1967. passim., erit. s. 415-427; Helsingin yliopisto 1640-1990 II. Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto 1808-1917. Kirjoittaneet Matti Klinge sekä Rainer Knapas, Anto Leikola, John Strömberg. Keuruu 1989 s. 86-90; Erkki Lehtisen mukaan 1640 perustetussa yliopistossa ilmeni suomalaista patriotismia ja kansallista harrastusta jo 1700-luvun lopulla. Hänen mukaansa se muodosti valmista asenne- ja tunnepohjaa kansallisuus-
aatteen nousulle seuraavalla vuosisadalla. Lehtinen Erkki, Suomalainen
patriotismi ja kansallistunne Ruotsin kaudella. Herää Suomi, suomalaisuusliik-

Autonomisen Suomen yhteiskunnallisen kehityksen poliittiset puitteet olivat 1800-luvun alkupuolella ahtaat. Sensuuri kahlitsi yhteiskunnallista keskustelua. Näissä olosuhteissa yliopisto oli kuitenkin sellainen yhteisö, jossa keskustelu ja poliittinen mielipiteenmuodostus olivat ainakin rajoitetusti mahdollisia.³

Vuonna 1852 yliopisto sai uudet statootit. Uudistuksella oli yhteydet ajankohdan poliittiseen tilanteeseen. Yhteiskunnallisfilosofista pohdiskelua pyrittiin hillitsemään lakkauttamalla filosofian professuuri ja hajottamalla ylioppilaiden tärkeät keskusteluyhteisöt, osakunnat. Tilalle tulivat ylioppilastiedekunnat, joilla ylioppilaita ohjattiin opettajien johdolla opinalakohtaiseen yhdessäoloon.⁴

Vuoden 1852 yliopistouudistus lisäsi kuitenkin tieteellisyyttä, ja se merkitsi erityisesti luonnontieteiden modernisoitumista. Klingen mukaan Helsingin yliopisto oli vuoden 1852 jälkeen noin neljännesvuosisadan edellä vastaavaa kehitystä Ruotsissa. Lisäksi filosofia palasi Helsingin yliopistoon jo vuonna 1856, kun J. V. Snellman nimitettiin hakemuksetta siveysopin ja tieteiden järjestelmän professoriksi. Myös osakunnat heräsivät pian henkiin. Ne toimivat ensin laittomina yhdistyksinä, kunnes ne vuonna 1868 laillistettiin uudelleen.⁵

1850-luvulla poliittiset vallanpitäjät nostivat esille ajatuksen yliopiston siirtämisestä johonkin syrjäiseen maaseutukaupunkiin tai sen hajottamisesta erillisiksi virkamieskorkeakouluiksi. Suunnitelmaa perus-

keen historia. Päätoimittaja Päiviö Tommila, toimittaja Marita Pohls. Jyväskylä 1989, s. 40-47; Ks. myös. Lehtinen Erkki, Akateemisen kulttuurin ensiaskeleet Suomessa. Suomen kulttuurihistoria 1. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1979, s. 111-136.

3 Klinge Matti, Kansalaismielen synty. Suomen ylioppilaiden aatteet ja järjestäytyminen ilmentämässä yleisen mielipiteen ja kansalaistietoisuuden kehittämistä v. 1853-1871. Helsinki 1967, Johdanto; Autio Veli-Matti, Yliopiston virkanimitykset. Hallinto- ja oppihistoriallinen tutkimus Turun Akatemian ja Keisarillisen Aleksanterin-yliopiston opettajien nimityksistä Venäjän vallan alkupuolella 1809-1852. Helsinki 1981, s. 289-295.

4 Palmén E. G., Vuoden 1852 yliopistosääntöjen synnystä. Historiallinen Arkisto XXV. Helsinki 1915, s. 1-32; Helanen Vilho, Pohjalainen osakunta I, vv. 1828-1837. Porvoo 1937, s. 283-294; Waris Heikki, Savo-karjalaisen osakunnan historia I. Porvoo 1939, s. 250-255; Kaila Eino, Kolmesataa vuotta suomalaista yliopistoelämää. Aatehistoriallinen katsaus. Helsinki 1940, s. 105; Klinge 1967, Johdanto XVIII-XIV; Heikkinen Antero, Perinneyhteisöstä kansalaisyhteiskuntaan. Koulutuksen historia Suomessa esihistorialliselta ajalta itsenäisyyden aikaan. Jyväskylä 1983, s. 136-141; Helsingin yliopisto 1640-1990 II (Klinge 1989), s. 210-215; Kivinen Osmo & Rinne Risto, Korkeakoululaitoksen kehitys, ongelmat ja näkymät. Korkeakoulutus tutkimuskenttänä, Toimittaneet Osmo Kivinen ja Risto Rinne. Koulutus sosiologian tutkimusyksikön tutkimusraportteja 1, Turun yliopisto. Turku 1989, s. 12.

5 Ruutu Martti, Savo-karjalaisen osakunnan historia II. Porvoo 1939, s. 1-36; Klinge Matti, Yliopisto. Suomen kulttuurihistoria 2. Autonomian aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1980, s. 188-191; Helsingin yliopisto 1640-1990 II (Klinge 1989), s. 210-215; Opetusministeriön historia III. Kielitaistelusta sortovuosiin 1869-1917. Kirjoittanut Markku Heikkilä. Helsinki 1985, s. 91-94.

teltiin korkeimman opetuksen tieteellis-ammattillisen tason nostamisella. Tärkein peruste oli luonnollisesti politikoinnin lopettaminen yliopistossa. Pääkaupungissa sijaitsevan yliopiston yleinen yhteiskunnallinen merkitys huolestutti vallanpitäjiä.⁶

Suunnitelmasta ilmaisi mielipiteensä muiden muassa J. V. Snellman. Hän asettui voimakkaasti perinteisen yliopiston kannalle: "Asiaa oivaltavien tieto siitä, mitä yliopisto kaikissa näissä suhteissa on maalle ollut ja edelleen on, ja ihmisten suuren joukon hämärä tunne tästä aiheuttaisivat koko maassa tuskan huudon sinä päivänä, jona yliopisto häviäisi, ja sen sijaan tulisivat erinäiset esim. Hämeenlinnassa, Uudessakaarlepyyssä, Jyväskylässä ja Naantalissa sijaitsevat koulut. Mutta sinä päivänä olisi myös väistynyt pois se henki, joka on tähän saakka vaivalloisesti kiinnittänyt maamme sivistystä eurooppalaiseen sivilisaatioon. - Se uusi henki, joka astuisi sen sijaan, jääköön tässä mainitsematta."⁷

Näin Snellman korosti yliopiston merkitystä Suomen kansallisille pyrkimyksille. Samalla hän toi esille suomalaisessa korkeakoulupoliittisessa⁸ keskustelussa myöhemmin keskeiseksi nousseen teeman eli idean ns. sivistysyliopistosta. Snellmanille yliopisto oli paljon muuta kuin joukko ammatillisia korkeakouluja. Snellman eritteli käsitystään yliopistosta ja sen mahdollisuuksista kahdessa artikkelissaan Litteraturbladetissa vuonna 1857. Snellman korosti, että yliopiston oikea paikka on maan pääkaupungissa. Jos maassa on useampia yliopistoja, on pääkaupunkiyliopisto asetettava yksiselitteisesti maan muiden yliopistojen edelle.⁹

Snellman oli omaksunut Berliinin yliopiston perustamisen yhteydessä syntyneen yliopistoaatteen, jota on nimitetty Berliinin yliopiston perustajan mukaan humboldtilaiseksi yliopistoihanteeksi.¹⁰ Sen ydin on tieteen ja tutkimuksen vapaus. Humboldttilainen yliopisto ei valmista

6 Rein Th., Juhana Vilhelm Snellman II. (neljäs painos) Keuruu 1981, s. 75-79; Heikel 1940, s. 522-525; Klinge Matti, Ylioppilaskunnan historia, toinen osa 1853-1871. Porvoo 1967, s. 52-57; Helsingin yliopisto 1640-1990 II (Klinge 1989), s. 506-514.

7 J. V. Snellmanin kootut teokset XI. Suomentanut J. Hollo. Porvoo 1931, s. 41-43 (erit. s. 53); Helsingin yliopisto 1640-1990 II (Klinge 1989), s. 514-515; Ketonen Oiva, Valkolakista väitöskirjaan, korkeakoulupolitiikan näköaloja. Porvoo 1964, s. 13-21.

8 Korkeakoulupolitiikka-käsite on otettu Suomessa käyttöön vasta toisen maailmansodan jälkeen. Tässä tutkimuksessa sitä kuitenkin käytetään myös aikaisemmissa yhteyksissä, kun on kysymys suunnitelmallisesta pyrkimyksestä korkeakoululaitoksen kehittämisessä.

9 J. V. Snellmanin kootut teokset VI. Suomentanut J. Hollo. Porvoo 1929, s. 139-170; Klinge Matti, Yliopiston vaiheet. Helsingin yliopisto -historiaa ja nykypäivää. Toimittanut Niilo Luukanen. Porvoo 1970, s. 18-22.

10 J. V. Snellmanin kootut teokset VI, s. 67-76; Matthies Jürgen, Akademische Freiheit und Lehrerausbildung, Eine Untersuchung am Beispiel der finnischen Klassenlehrerausbildung nach der Studiereform von 1979. Wissenschaftliche Hausarbeit zur Magisterprüfung vorgelegt beim Magisterprüfungsausschluss des Sozialwissenschaftlichen Fachbereichs der Georg-August-Universität Göttingen 1987, s. 9-13.

ammattiin vaan sivistykseen.¹¹ Humboldtin ihanteiden mukaisen yliopiston piti olla uskonnosta ja valtiovallasta henkisesti riippumaton tieteellisen sivistyksen ja totuuden tyyssija. Tällaisena sen piti myös erota ammatillisesti suuntautuneista korkeakouluista.¹² Korkeakoulu on puolestaan määritelty muun muassa niin, että akateemisena oppilaitoksena sen erottaa yliopistosta rajoittuminen jollekin määrätylle alalle, joka aina myös mainitaan korkeakoulun nimessä.¹³

Suunnitelmat Helsingin yliopiston hajottamisesta tai siirtämisestä raukesivat 1800-luvun puolivälissä, koska kenraalikuvernöörikin arvioi pystyvänsä paremmin valvomaan Helsingissä sijaitsevaa yliopistoa kuin ympäri maata olevia korkeakouluja.¹⁴

2.1.2 W. S. Schildtin yliopistoajatus ja Uno Cygnaeuksen kasvatusaatteet

J. V. Snellman mainitsi edellä mainitussa korkeakoulupoliittisessa kannanotossaan Jyväskylän pikkukaupunkina, johon yliopiston sijoittamista harkittiin. Jyväskylässä olikin jo tuohon aikaa esitetty ajatus yliopiston perustamisesta kaupunkiin. Yliopistoajatus oli osa piirilääkäri Wolmar Schildtin (1810-1893) toimintaa suomalaiskansallisten sivistyskysymysten parissa.

Piirilääkäri Schildtin ponnistelujen tuloksena kaupunkiin saatiin aikaan ala-alkeiskoulu, joka vihittiin elokuun 8. päivänä vuonna 1847. Schildt kirjoitti juhlasta uutisen Suomettareen. Intomielinen suomalaisuusmies innostui lehtikirjoituksessaan esittämään tulevaisuuden haavei-

11 von Humboldt Wilhelm, Über die innere und äussere Organisation der höheren wissenschaftlichen Anstalten in Berlin, geschrieben 1810. Anrich E. (Hg.), Die Idee der Deutschen Universität. Die fünf Grundschriften aus der Zeit ihrer Neubegründung durch klassischen Idealismus und romantischen Realismus. Darmstadt 1964. Artikkelia pidetään Humboldtin yliopistokäsityksen tiivistelmänä; Ks. myös Yliopiston ajatusta etsimässä. Toimittanut Kari Kantasalmi. Helsinki 1990, s. 53-54, 67-68, 70-99; Heinilä Kalevi, Yhteishyvän asialla yliopistossa. Jyväskylän yliopiston hallintoviraston julkaisuja 1983 n:o 4, s. 74-75; Tuori Kaarlo, Korporaatioprivilegioista tutkimuksen ja opetuksen vapauteen. Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka. Toimittanut Klaus Mäkelä. Helsinki 1987, s. 63-73; Ketonen Oiva, Arvovallan politiikkaa. Porvoo 1986, s. 14-16.

12 Leikola Anto, Yliopistot ja korkeakoulut. Otavan Suuri Ensyklopedia 20. Päätoimittaja Matti Nurminen. Keuruu 1981, s. 8108.

13 Rasila Viljo, Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1925-1966. Porvoo 1973, s. 229. Määritelmää on pidettävä puutteellisena, koska Ruotsissa perustettiin jo 1877 Tukholman korkeakoulu ja Suomessa vastaavasti 1960-luvulla Kuopion ja Joensuun korkeakoulut. Korkeakoulun ala ei siis kaikissa tapauksissa näy laitoksen nimessä, vaan yliopistotasoisista tiedeyhteisöä, jolla ei ole riittävästi tiedekuntia, kutsutaan korkeakouluksi. Korkeakoulu ei tiedeyhteisönä ole tasoltaan yliopistoa alempana.

14 Heikel 1940, s. 525; Helsingin yliopisto 1640-1990 II (Klinge 1989), s. 516-517.

taan. Schildt kaavaili koulun laajentamista yläalkeiskouluksi, lukioksi ja vihdoin yliopistoksi eli oppioksi, jota hän korkeimman opetus- ja tutkimusyhteisön universitet-sanan suomenkieliseksi vastineeksi tarjosi.¹⁵

Schildtin kirjoitus Suomettaressa oli vähäinen eikä siihen erityisempää huomiota kiinnitetty. Mutta se oli kuitenkin ensimmäinen julkisesti lausuttu ajatus siitä, että suomalaisen kulttuurin kehitys edellytti ennen pitkää toisen ja ennen muuta suomenkielisen yliopiston perustamista.¹⁶ Ajatus suomenkielisen yliopiston perustamisesta oli Schildtille osa hänen suurta aatettaan suomen kielen ja suomenkielisen sivistyksen nostamisesta ruotsinkielisten ylivallan vähentämiseksi.¹⁷

Ajatus suomenkielisestä yliopistosta oli kuitenkin 1850-luvulla kovin uusi ja vieras. Esimerkiksi suomalaisuusmies Yrjö Koskinen osallistui innokkaasti keskusteluun yläalkeiskoulun perustamisesta Jyväskylään, mutta ajatuksen suomalaisesta yliopistosta hän torjui. Yrjö Koskinen tarkasteli yliopistoa tieteen kansainvälisyyden näkökulmasta. Kirjoitus ei liittynyt Jyväskylän yliopistokysymykseen, mutta yleisenä periaatteena hän kuitenkin korosti yliopiston pitämistä kielikiistan yläpuolella: "Harvassapa aineessa ruotsikaan enää yliopistossa auttaa. Silloin jo on ranskan

-
- 15 Suometar 2.11.1847. Jyväskylän yliopiston perustamisesta haaveileva ja myöhemmin lukemattomissa yhteyksissä siteerattu kirjoituksen kohta on seuraava: "Jotenni oli silloin väkeä koolla, sekä miehiä että naisia. Jokainen erkeni mielihyvällä. Yksi joukosta ajatteli, milloinkapa tämä Vähä-koulu kasvaa Iso-kouluksi? Milloinkapa Lukioksi ja milloinkapa Oppioksi? - Oi kuvatuksia ja mielijuohteita." Yksityiskohtaisesti ei ole selvitetävissä, millaista tiedeyhteisöä Schildt oppio-sanalla tarkkaan ottaen tarkoitti. Voidaan kuitenkin olettaa, että hän tarkoitti uudissanallaan saksalaiselle perinteelle rakentuvaa pohjoismaissa yleisintä yliopistotyyppiä, jonka perusmuodossa on neljä tiedekuntaa: teologinen, oikeustieteellinen, lääketieteellinen ja filosofinen. Eurooppalaisen yliopiston kantamuotoina pidetään 1100-luvulla syntyneitä Bolognan ja Pariisin yliopistoja.
- 16 Ajatus toisen yliopiston perustamisesta ei ollut Suomessa aivan uusi. Nimittäin piispa Magnus Jacob Alapaeus esitti vuonna 1809 Porvoon korkeatasoisen lukion muuttamista yliopistoksi. Kysymys ei ollut Turun yliopiston siirtämisestä Porvooseen, vaan kahden eli Länsi-Suomen ja Itä-Suomen yliopiston periaatteesta. Tarkiainen Kari, Porvoon piispa Magnus Jacob Alapaeus 1743-1818. Historiallisia Tutkimuksia 128. Helsinki 1985, s. 238-248; Ks. myös Klinge Matti, Porvoon yliopisto ja Helsingin. Korkeakoulukysymys. Toimittaja Matti Haavio. Porvoo 1965, s. 117-119.
- 17 Kuusi Sakari, Wolmar Styrbjörn Schildt-Kilpinen. Elämä ja toiminta. Jyväskylä 1962, s. 161-162, 182-186; Kuusi Sakari, Miten Jyväskylän yliopisto syntyi? Studia Historica Jyväskyläensia VI. Jyväskylä 1967, s. 9-12; Brummer O. J., Jyväskylän kaupungin historia 1837-1912. Jyväskylä 1916, s. 649-650; Oksala Päivö, Wolmar Schildt-Kilpisen syntymästä tänään 150 vuotta. Keski-suomalainen 31.7.1960; Fredrikson Erkki, Wolmar Styrbjörn Schildt - suomalaisuuden edistäjä. Keski-Suomen museon monistesarja 1/84, s. 18-25; Jokipii Mauno, Wolmar Schildtin asema suomalaisuusliikkeessä. Kutsu Jyväskylän yliopiston maisteri- ja tohtoripromootioon 2. kesäkuuta 1984. Jyväskylä 1984, s. 1-29; Jokipii Mauno, Keski-Suomen synty. Keski-Suomen historia 2. Toimittanut Mauno Jokipii. Jyväskylä 1988, s. 13-21; Mauri Mönkkönen, Sivistyselämä. Keski-Suomen historia 2. Jyväskylä 1988, s. 520-521; Markkanen Erkki, Säästöpankki ja maakunta. Keski-Suomen Säästöpankin historia. Jyväskylä 1992, s. 20-28.

ja saksan kielet paljon tarpeellisemmat kuin koko ruotsi."¹⁸

Mutta Schildt jatkoi sinnikkäästi työtään suomalaisuuden hyväksi. Erityisesti kouluolojen kehittämässä päästiinkin eteenpäin. Yläalkeiskoulu aloitti toimintansa vuonna 1858. Vuonna 1862 koulu laajeni yliopistoon johtavaksi oppilaitokseksi, josta ensimmäiset ylioppilaat lähtivät akateemiselle opintielle vuonna 1865. Vuonna 1873 se sai Jyväskylän lyseon nimen. Jyväskylän asemaa koulukaupunkina täydensi vielä vuonna 1864 toimintansa aloittanut maan ensimmäinen tyttökoulu.¹⁹

Myös haave suomenkielisestä yliopistosta pysyi Schildtin mielessä. Vuonna 1860 hän perusti rahaston, jonka turvin yliopisto piti tulevaisuudessa paikkakunnalle perustaa. Pääomaltaan rahasto oli aluksi lähinnä symbolinen, mutta se oli kuitenkin muistuttamassa Schildtin kuningasajatuksesta - suomenkielisen yliopiston perustamisesta - varsinkin, kun Schildt teki siihen jatkuvasti uusia lahjoituksia. Schildt yritti liittää perustamansa Jyväskylän säästöpankin sääntöihin kohtaa, jonka mukaan yliopistorahasto olisi saanut osan pankin voitoista. Viranomaiset eivät kuitenkaan kyseistä kohtaa sääntöihin hyväksyneet. Rahastoa hoidettiin aluksi Jyväskylän säästöpankissa.²⁰ Vuonna 1882 pankki luovutti yliopistorahaston ja viisi muuta Schildtin perustamaa rahastoa Jyväskylän kaupungin hoidettaviksi. Yliopistorahaston pääoma oli tuolloin 6034,28 mk.²¹

-
- 18 Koskinen Yrjö, Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia. Ensimmäinen osa 1851-1862. Helsinki 1904-1905, s. 144; Suolahti Gunnar, Nuori Yrjö Koskinen. Y. S. Yrjö-Koskisen elämä I. toinen painos, Keuruu 1974, s. 262.
- 19 Kuusi 1962, s. 159-179; Jalkanen K. J., Kertomus Jyväskylän lyseon vaiheista 1858-1908. Jyväskylän lyseo 1.10.1858-1.10.1908. Juhlajulkaisu viisikymmenvuotisen toiminnan muistoksi. Jyväskylä 1908, s. 46, 56; Jyväskylän lyseon satavuotishistoria 1858-1958 ja juhla-julkaisu. Päätoimittaja Päivö Oksala. Jyväskylä 1958, s. 17-65; Jyväskylän tyttökoulu ja tyttölyseo 1864-1964. Jyväskylä 1964, s. 12-28; Tommila Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 1837-1965 I. Jyväskylä 1972, s. 122-128; Jokipii 1984, s. 27-29; Mönkkönen 1988, s. 521-524; Jyväskylän lyseon entiset oppilaat muodostivat merkittävän ryhmän yliopiston Hämmäläis-osakunnassa jo 1870-luvulla. Kuusisto Seppo, Kansallishenkeen uskoen. Hämmäläis-osakunnan historia I 1865-1918. Helsinki 1978, s. 28-38.
- 20 Jyväskylän Säästöpankin Päivä-Kirja 1842-1868 (7.3.1860), Jyväskylän Säästöpankin arkisto; Kaitila I. V., Jyväskylän Säästöpankin historia 1842-1916. Jyväskylä 1918, s. 51-52; Kuusi Sakari, Jyväskylän Säästöpankin historia 1841-1941. Jyväskylä 1942, s. 74-89, 170-183; Markkanen 1992, s. 32-34. Kaitilan, Kuusen ja Markkasen mukaan Säästöpankin perustaminen oli Schildtille välikappale suomenkielisen sivistyksen kohottamiselle. Kaitila s. 46, Kuusi s. 170, Markkanen s. 23; Kuusi 1962, s. 183-187; Kuusi 1967, s. 15-18; Jokipii 1984, s. 56-58; Fredrikson 1984, s. 24.
- 21 Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. ja liitteet 29.12.1882, 24.1.1883. Jyväskylän kaupunginarkisto (JKA). Yliopistorahaston lisäksi kaupunki sai hoidettavakseen maanviljelysrahaston, pitennysmerkkirahaston, kirjallisrahaston, kuvapatsasrahaston ja taiderahaston. Jostain syystä sanomalehti Keski-Suomen asiaa koskevassa uutisessa ei yliopistorahastoa mainita lainkaan. Keski-Suomi 27.1.1883; Ks. myös Suomenkielisen yliopiston saamiseksi Jyväskylän kaupunkiin. Jyväskylän kaupungin rahaston tilikirja 1879-1885. Jyväskylän kaupungin rahastojen Kassa-Kirja 1893. JKA.

Lahjakirjassa Schildt arvioi, että "rehellisesti hoidettuna" rahasto mahdollistaisi yliopiston perustamisen Jyväskylään vuosituhanen vaihteessa. Lisäksi lahjakirja osoittaa, että haaveillessaan suomenkielisestä yliopistosta Schildt samalla ymmärsi tieteen kansainvälisen luonteen. Hän näet huomautti, ettei suomenkielinen yliopisto olisi esteenä muitakin kieliä harrastamasta. Hän korosti, että vieraiden kielten osaaminen oli tarpeellista ja jopa välttämätöntäkin.²²

Schildt suunnitteli yliopistohaaveen rinnalla myös pienen tiedakatemia perustamista Jyväskylään.²³ Jokipii on kiinnittänyt hankkeeseen huomiota, koska sen on nähty liittyvän suoraan yliopistohankkeeseen. Sekaannus johtunee siitä, että Suomessa akatemiaa on käytetty yliopiston synonyymina. Schildt tarkoitti akatemialla kuitenkin tutkijaprofessorien työyhteisöä.²⁴

Jyväskylä kiinnitti Uno Cygnaeuksen (1810-1888) huomiota hänen etsiessään paikkaa kansakoulunopettajien valmistuslaitokselle. Tärkeä peruste oli luonnollisesti kaupungin keskeinen sijainti. Vähäinen tekijä ei myöskään ollut kaupungin altis suhtautuminen taloudellisiin uhrauksiin uuden oppilaitoksen paikkakunnalle saamiseksi. Kaupunki tarjoutui muun muassa maksamaan seminaarin tilojen vuokran kahdelta ensimmäiseltä vuodelta.²⁵

Cygnaeus oli kehitellyt ajatusta kansakoulunopettajaseminaarista ulkomaanmatkoillaan. Suoranaisena esikuvana Jyväskylän seminaarille hänellä oli sveitsiläinen Wettingenin seminaari. Cygnaeuksen seminaari oli tiukkaan kuriin ja oppilaiden yksityiskohtaiseen ohjaukseen rakentuva sisäoppilaitos, jota jo suunnitteluvaiheessa J. V. Snellman arvosteli. Hänen mielestään seminaarisuunnitelma olisi pitänyt laatia väljemmäksi. Lisäksi Snellman kannatti mies- ja naisseminaarien erottamista toisistaan, jolloin oppilaiden valvontaa olisi voitu vähentää. Yleistäen voidaan sanoa, että Snellman kannatti seminaarin järjestämistä yliopistomaisemmaksi kuin

-
- 22 Schildtin allekirjoittama "Yliopisto- y.m. rahastojen lahjakirja" on päivätty 31.12.1882. Se on julkaistu Jyväskylän kaupungin vuoden 1907 kunnalliskertomuksessa (s. 123-126). Lahjakirjan ylevää loppulauseetta on myöhemmin paljon siteerattu: "Muuten olkoon Totuus, Oikeus ja Ihanuus Yliopiston ylileitä ja ylinnä silmämääränään yhtenä, jotta Jumalan Pyhä Sana perustuksena, pylväänä, jopa johtavana Tähtenä, ja jalo vapaus elinilmana, siveellinen mieli ja puhdas tavollinen elämä sekä korkea Tiäti ja Taiti siinä kauniisti kukkisi aina!"
- 23 Bonsdorff E., *Elämäni varrelta*. Hämeenlinna 1923, s. 148-149; Halila Aimo, *Jyväskylän seminaarin historia*. Porvoo 1963, s. 17.
- 24 Jokipii 1984, s. 57; vrt. Kuusi 1962, s. 187 ja Kuusi 1967, s. 23-24.
- 25 Uno Cygnaeuksen kirjoitukset Suomen kansakoulun perustamisesta ja järjestämisestä. Valtion varoilla toimitettu kokoelma 100-vuotispäiväksi 12. lokaakuuta 1910. Helsinki 1910, s. 26-294, 344; Halila 1963 s. 16-21; Nurmi Veli, *Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun perustamisesta 50 vuotta*. Kulttuurikuvia JKK:sta. Porvoo 1984, s. 9-12; Nurmi Veli, *Uno Cygnaeus. Suomalainen koulumies ja kasvattaja*. Helsinki 1988, s. 128-141; Mönkkönen 1988, s. 552.

Cygnaeus.²⁶

Vuonna 1863 toimintansa aloittanut Jyväskylän seminaari oli kuitenkin järjestetty Cygnaeuksen ajatusten mukaisesti. Se oli ns. kaksois-seminaari eli siinä oli sekä nais- että miesosasto. Ensimmäiselle kurssille otettiin 16 tyttöä ja 33 poikaa.²⁷

Seminaarilaiset asetettiin pikkukaupungin sosiaalisessa hierarkiassa alemmaksi kuin lyseolaiset, jotka kaupunkilaisten silmissä olivat melkein ylioppilaita. Todennäköisesti myös Schildt itse haaveili yliopistosta eräänlaisena Jyväskylän lyseon jatkeena.²⁸ Seminaarilaiset olivat sen sijaan pääasiassa vähäisen kansakoulun käynnyttä maalaisnuorisoa. Sikäli kuin Schildtin yliopistohaave yleensä oli kaupunkilaisten mielissä 1800-luvun loppupuolella, liittyi se mitä todennäköisimmin Jyväskylän lyseoon. Se oli lähempänä kuin seminaari sitä korkeampaa sivistystä ja oppineisuutta, jota yliopisto edusti. Seminaari oli tästä huolimatta näkyvä ja keskeinen laitos pikkukaupungissa. Sen uudet rakennukset valmistuivat 1880-luvun alussa. Kuuden korkean tiilirakennuksen muodostama Seminaarinmäki oli pitkään kaupungin komeinta aluetta.²⁹

Seminaarin ja koulujen lehtorit muodostivat pian merkittävän vaikuttajaryhmän Jyväskylässä. He osallistuivat aktiivisesti kaupungin kulttuurierientoihin ja olivat mukana monissa taloudellisissa hankkeissa. Aivan erityisen merkittävä lehtoreiden osuus oli 1800-luvun loppupuolella kaupungin kunnalliselämässä. Vuonna 1875 perustetun kaupunginvaltuuston puheenjohtajana ehti toimia 1800-luvulla viisi henkilöä, ja vain yksi heistä ei ollut koulumies. Lisäksi on laskettu, että Jyväskylän kaupunginvaltuuston jäsenistä oli 1800-luvulla yli puolet oppikoulun käyneitä

-
- 26 J. V. Snellmanin kootut teokset VI, s. 577-584. Snellman kirjoitti: "Ihmettelemme vain, että herra Cygnaeus on niin yksityiskohtaisella säännöstelyllä tahtonut sitoa omat kätensä niin, ettei hän, jos hänen ehdotuksensa hyväksytään, voi edes vaihtaa oppituntia toiseen saamatta siihen keisarillisella määräyksellä annettua lupaa." (s. 580-581); Matthies 1987, s. 14-17, 26-29.
- 27 Halila Aimo, Suomen kansakoululaitoksen historia I. Turku 1949, s. 336-338; Halila 1963, s. 27-34; Nurmi Veli, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla I. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Jyväskylä 1964, s. 41-42.
- 28 Jokipii 1984, s. 57. Tekemissään kirjalahjoituksissa Schildt omisti teoksia "Jyväskylän alkeisopistolle ja tuonnempina aikoina sitten Jyväskylän yliopistolle"; Vrt. Heikkinen 1983, s. 149.
- 29 Halila 1963, s. 137-141; Samuli Paulaharjun kuvausta seminaariin 1897 saapuneista tulevista opettajista on lainattu monissa yhteyksissä: "Oli siinä joukkoa -kohta ikämiehiin asti. Jollakulla oli jo reservijussin passit ja pitkät viikset, muutamilla tukkijullin hartiat ja keksimiehen kourat. Oli joukossa alamittainen nälkämaan napero, oli myös rasvaisilla kalakukoilla ruokittu Savon jätti, oli joku kaupunkilainen herranteelmäs. Mutta useimmat olivat maakuntien hallavatukskaisia, harmaisiin kotivilloihin verhottuja matteja, joiden matkareppu ei partaveistä kaivannut." Paulaharju Samuli, Vaeltaja, sano kansalle... Jyväskylän seminaari 1863-1937. Muistojulkaisu. Toimittaneet J. M. Mikkola, Artturi Leinonen, Sulo Rekola. Helsinki 1937, s. 99.

tai akateemisesti sivistyneitä.³⁰

Piirilääkäri W. S. Schildtin elämäntyö ja koulumiesten poikkeuksellisen monipuolinen toiminta 1800-luvun loppupuolella loivat Jyväskylälle mainetta suomalaisuusaatteeseen innostuneissa piireissä.³¹ On kuitenkin ilmeistä, etteivät yliopistorahasto ja ajatus suomenkielisen yliopiston perustamisesta Jyväskylään olleet mitenkään keskeinen tekijä siinä kehityksessä, joka loi kaupungille mainetta suomenkielisen kulttuurin keskuksena. Kuten edellä mainittu rahastojen lahjakirja osoittaa, oli suomenkielisen yliopiston perustaminen Jyväskylään Schildtillekin kaukaisen tulevaisuuden asia. Kirjeet professori ja valtiopäivämies E. G. Palménille osoittavat, että suomen kielen asian lisäksi Schildtin toiminnassa oli keskeistä Keski-Suomen taloudellisten kehitysedellytysten parantaminen kuten Haapamäen-Jyväskylän rautatien ja Keitele-Päijänteen kanavan rakentaminen.³² Toiminnasta Keski-Suomen taloudellisten kehitysedellytysten parantamiseksi ei kuitenkaan voi tehdä sitä johtopäätöstä, että Schildtin toiminnan tavoitteet olisivat olleet ensisijaisesti talouteen liittyviä. Myöhemmin E. G. Palménkin korosti, että talouselämän kehittäminen oli Schildtin toiminnassa alisteinen sivistykseen ja kulttuuriin liittyville tavoitteille.³³

Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja, lehtori Jaako Länkelä otti esille W. S. Schildtin hautajaisissa pitämässään puheessa yliopistorahaston korostaen kuitenkin, että yliopiston perustaminen on toteutuva tosin vasta "vuosisatojen taikka vuosisadan kuluttua". Yliopistokysymys ei myöskään ollut mitenkään keskeinen osa Länkelän puheessa.³⁴

Ajatus toisen yliopiston perustamisesta maahan pysyi koko 1800-luvun poissa julkisuudesta. Schildtin yliopistoajatus ei ollut 1800-luvulla esillä kertaakaan Jyväskylässä ilmestyvissä lehdissä, vaikka koulutukseen ja sivistykseen liittyvät kysymykset olivat muuten lehdissä näkyvästi esillä.³⁵ On ilmeistä, että kysymys yliopiston perustamisesta Jyväskylään

- 30 Tommila 1972, s. 156-163; Haahtela Sampo, Uskollinen sydän. K.J. Gummeruksen elämä. Jyväskylä 1947, s. 246-276; Lampinen Sari, Jaako Länkelä, koulu-, kunnallis- ja liikemies. Suomen historian pro gradu -työ Jyväskylän yliopistossa 1968, passim.
- 31 Haahtelan mukaan "Suomen Ateena"-kunnianimen Jyväskylälle antoi joku Schildtin ystävä, mahdollisesti Lönnrot, koska Schildt oli keksinyt suomen kielen sanat tiede ja taide. Haahtela 1947, s. 250 alaviite 1.
- 32 W. S. Schildt E. G. Palménille 12.12.1887, 24.1.1888, 18.3.1891, E. G. Palménin kirjokokoelma. Helsingin yliopiston kirjasto.
- 33 E. G. Palmén Schildtin hautamuistomerkillä toukokuussa 1911: "Edistäen kaikenlaisia yrityksiä, maanviljelystä, säästäväisyyttä ja säästöpankkia, vieläpä rautatietäkin, hän ennen kaikkea on ajatellut niitä mahdollisuuksia, jotka avaisivat kansalle uudet henkiset alat." Suomalainen Tiedeakatemia. Esitelmät ja pöytäkirjat 1911 II. Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1912, s. 5; Vrt. viite 20.
- 34 Keski-Suomi 20.5.1893; Kuusi 1962, s. 263.
- 35 Jyväskylässä ilmestyi Kansan Lehti vuosina 1868-1870, Keski-Suomi vuodesta 1871, Päijänne vuosina 1878-1882, ja Suomalainen vuosina 1889-1917.

koettiin 1800-luvulla niin kaukaisen tulevaisuuden asiaksi, että se tavaltaan unohdettiin.

2.1.3 Ensimmäiset erikoiskorkeakoulut

Viime vuosisadan loppupuoli oli Suomessa ensimmäisten korkeakoulujen vähittäisen syntyminen aikaa.³⁶ Erikoiskorkeakoulujen perustamiseen loivat tarpeita alkava teollistuminen ja siihen liittyvä elinkeinorakenteen muutos. Tässä suhteessa kehitys oli Suomessa saman suuntainen kuin muualla Euroopassa muutamia vuosikymmeniä aikaisemmin. Erikoiskorkeakoulut olivat Euroopassa 1500-luvulta lähtien Ranskan yliopistolaitoksen erityispiirre. Esimerkiksi teknillisen korkeakoulun perusmuodoksi katsotaan Ranskassa 1700-luvulla perustettu Ecole Polytechnique. Saksassa erikoiskorkeakouluja alettiin perustaa teollistumisen seurauksena varsinaisten yliopistojen rinnalle 1800-luvulla. Esimerkiksi teknilliset opistot korotettiin Saksassa vuosisadan jälkipuoliskolla korkeakouluiksi.³⁷

Suomeen oli 1840-luvulta lähtien kehittynyt kaksi käytännöllisen opetuksen linjaa, joiden opetuksen taso oli noussut ja tieteellistynyt: teknillinen ja maataloudellinen. 1840-luvulla perustettu Helsingin teknillinen reaalikoulu korotettiin 1872 polytekniseksi kouluksi ja vuosikymmenen lopulla Suomen polytekniseksi opistoksi. Yliopistotaseiseksi oppilaitos nousi vuonna 1908, jolloin siitä tuli teknillinen korkeakoulu.³⁸ Maatalousopisto oli aloittanut Tammelan Mustialassa vuonna 1840. Opistolle kuului vuodesta 1858 lähtien myös korkein maataloudellinen opetus eli agronomikoulutus, mutta korkein maatalousopetus ja -tutkimus liitettiin vuonna 1896 hallitsijan julistuksella yliopistoon. Agronomikoulutuksen ja maataloutta koskevan tutkimuksen järjestäminen eteni yliopistossa siten, että vuonna 1902 perustettiin filosofiseen tiedekuntaan maanviljelystalousosasto.³⁹

36 Ammatillisen koulutuksen alkuvaiheista Suomessa esim. Heikkinen 1983, s. 141-149; Jokipii Mauno, Universitetens och decentraliseringens i Finland. Nordisk Tidskrift 4/1991, s. 271.

37 Meriläinen Minna, Suomalaiset opiskelijat Saksan yliopistoissa ja teknillisissä korkeakouluissa vuosina 1900-1914. Pro gradu -tutkielma Suomen historiassa Jyväskylän yliopistossa 1990, s. 59-65.

38 Wuolle Birgitta, Suomen teknillinen korkeakouluopetus 1849-1949. Helsinki 1949, s. 41-42, 93-94, 121-122, 241-242; Liesto Martti, Teknillinen korkeakoulu 1908-1988. Hämeenlinna 1988, s. 9-12.

39 Laiho Antto, Mustialan opiston historia. Eripainos teoksesta Mustiala 1840-1908. Forssa 1928, s. 79-83, 126-129; Halila Aimo, Suomalaisia opiskelemassa agronomiksi Ruotsissa 1800-luvun jälkipuoliskolla. Näkökulma menneisyyteen, Eino Jutikkalan juhla- ja muistokirja. Porvoo 1967 s. 197-199, 206-207; Eskola Johanna, Suomen vanhin agronomikunta. Mustialasta vuosina 1867 - 1908 valmistuneet agronomit. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa huhtikuussa 1971, passim. erit. s. 5-9; Heikel 1940, s. 559; Kivinen Erkki ja Laitakari Erkki, Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan

Myös kaupallisen alan korkein opetus organisoitui yliopiston ulkopuolelle. Vuonna 1898 toimintansa aloittaneen yksityisen Suomen liikemiesten kauppapiston ylioppilasluokkien pohjalta perustettiin kauppakorkeakoulu, joka aloitti tammikuussa 1911. Yliopistotasoiseksi se nousi vuonna 1920, jolloin perustettiin ensimmäiset seitsemän professuuria. Kauppakorkeakoulun perustaminen tapahtui Suomessa pian Tukholman kauppakorkeakoulun perustamisen jälkeen. Yksityinen kauppakorkeakoulu perustettiin Tukholmassa talouselämän lahjoitusten turvin vuonna 1909. Tukholman kauppakorkeakoulua käytettiin todennäköisesti mallina Helsingin kauppakorkeakoululle.⁴⁰

Myös suomenruotsalaiset organisoivat kauppakorkeakoulun. Högre Svenska Handelsläroverket perustettiin vuonna 1908, ja kauppakorkeakouluosasto aloitti oppilaitoksessa vuonna 1915. Nykyisen nimisenä - Svenska handelshögskolan - korkeakoulu aloitti toimintansa vuonna 1927, jolloin perustettiin viisi vanhemman opettajan tointa. Professuureiksi toimet muutettiin vasta vuonna 1934.⁴¹

Erikoiskorkeakoululaitos jäi Suomessa huomattavasti suppeammaksi kuin Ruotsissa. Ennen kauppakorkeakoulua oli Tukholmassa jo teknillinen korkeakoulu (1798), metsäkorkeakoulu (1828) ja farmaseuttinen laitos (1837). Vuonna 1898 aloitti vielä toimintansa hammaslääkärikorkeakoulu ja vuonna 1914 eläinlääkintäkorkeakoulu. Lisäksi jo vuonna 1829 perustettiin Göteborgiin Chalmersin teknillinen korkeakoulu.⁴² Ainakin Tukholman teknillinen korkeakoulu organisoitiin Saksan teknillisten korkeakoulujen mallin mukaisesti.

Huomionarvoinen seikka on se, että Suomessa ensimmäiset korkeakoulut sijoittuivat kaikki Helsinkiin. Kiintoisaa on, että senaatti keskeytti Helsingin ulkopuolella sijaitsevan maatalousopiston korkeakoulukehityksen vuosisadan vaihteessa. Valtiovalta halusi keskittää suuriruhtinaskunnan korkeimman opetuksen ja tutkimuksen Helsinkiin. Itse asiassa korkeakoulupoliittinen peruslinja oli sama kuin 1850-luvulla, jolloin erikoiskorkeakoulujen perustamisesta luovuttiin ja päädyttiin keskittämään korkein opetus ja tutkimus Helsinkiin. Kokonaisuudessaan erikoiskorkeakoulujen perustaminen merkitsi Suomessa pääkaupungin

vaiheita 50-vuotiselta taipaleelta. Silva Fennica 95. Helsinki 1958, s. 13-24; Helsingin yliopisto 1640-1990 II (Klinge 1989), s. 380-383, 451-454.

40 Kauppakorkeakoulu 1911-61. Historiikki, opettaja- ja virkamiesmatrikkeli. Helsinki 1961, s. 19-36, 59-61; Handelshögskolan i Stockholm 1909-1959. Göteborg 1959, s. 7-14; Juva Mikko, Yliopiston asema korkeakoululaitoksessamme. Helsingin yliopisto - historiaa ja nykypäivää. Porvoo 1970, s. 34.

41 Ketonen Oiva, Yksityiset korkeakoulut. Oma Maa VI. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1959, s. 267; Blomstedt Yrjö, Korkeakoululaitos ja tiedepolitiikka. Suomen kulttuurihistoria III. Itsenäisyyden aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1982, s. 139.

42 Tunberg Sven, Stockholms högskolas historia före 1950. Stockholm 1957, s. 8-9.

aseman korostumista korkeimman tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen keskuksensa. Näin ensimmäisten erikoiskorkeakoulujen syntyminen osaltaan edisti alueellisten näkökohtien työntymistä esille korkeakoulu-poliittisessa keskustelussa.

2.1.4 Yliopistokeskustelun laajeneminen 1900-luvun alussa

Vuosisadan vaihteessa tilanne suomalaisessa yliopistokeskustelussa muuttui nopeasti. Erikoiskorkeakoulujen perustamiseen ja kehittämiseen liittyvän teeman lisäksi korkeinta opetusta ja tutkimusta koskevaan keskusteluun tuli mukaan kysymys toisen yliopiston perustamisesta. Samalla keskustelu laajeni merkittävästi.⁴³ Keskeisin tekijä oli suomalaisuskysymys, mutta samalla alueelliset näkökohdat alkoivat nousta esille. Helsingin yliopistossa pysyi ruotsin kieli hallitsevana, ja suomalaisuusmiehet näkivät yhtenä mahdollisuutena ruotsinkielisten ylivallan murtaamiseen suomenkielisen yliopiston perustamisen Helsingin ulkopuolelle.⁴⁴

Aikaisempaa laajempien piirien mukaantulo keskusteluun oli myös seurausta suomenkielisten oppikoulujen määrän nopeasta kasvusta 1880-luvulta lähtien. Suomenkielisissä yliopistoon johtavissa kouluissa oli lukuvuonna 1890-91 jo 3231 oppilasta ja ruotsinkielisissä 2514. Lukuvuonna 1905-06 vastaavat luvut olivat 6677 ja 2908. Oppikoululaisten määrä kasvoi vuosina 1870-1906 peräti 175 prosentilla. Maan väkiluku kasvoi samana ajanjaksona 60 prosentilla. Heikki Waris on osoittanut, että oppikoulunkäynti kasvoi voimakkaimmin ryhmässä "kaupunkien alhaisempi porvaristo ja muut kaupunkilaiset" ja näin oppikoulu menetti säätyläiskoulun luonnettaan. Sen sijaan maalaisten osuus oppikoululaisista kasvoi vuosina 1870-1906 vain vähän. Oppikoulu oli vielä tämän vuosisadan alussa ensisijaisesti kaupunkilaisten etuoikeus.⁴⁵ Oppikoululaisten

43 Helsingin yliopisto 1640-1990 III. Helsingin yliopisto 1917-1990. Kirjoittaneet Matti Klinge sekä Rainer Knapas, Anto Leikola, John Strömberg. Keuruu 1990, s. 106; Elovainio Päivi, Korkeakoululaitoksen rakenne ja yhteiskunnan muutos. *Sociologia* 1974, s. 247-254.

44 Jäntere Kaarlo, Turun yliopiston perustaminen. Helsinki 1942, s. 28-38; Julku Liisa ja Kyösti, Oulun Yliopiston perustamisen historia. *Studia Historica Septentrionalia* 6. Oulu 1983, s. 18-21. Yliopiston kielikysymyksestä myös Pispä Pertti, Helsingin yliopiston kielikysymys 1923-1937. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa 1970, s. 8-11.

45 SVT IX Oppikoulut 1904-1905, I-X; Waris Heikki, Oppikoulu sosiaalisen kohoamisen väylänä industrialismin murtautumiskaudella. Eripainos Valtiotieteellisen Yhdistyksen Vuosikirjasta 1947, s. 240-243; Huuhka Kosti, Talonpoikaisnuorison koulutie. Tutkimus talonpoikaisnuorison koulunkäynnistä ja siihen vaikuttaneista sosiaalisista tekijöistä Suomessa 1910-1950. Helsinki 1955, s. 48-55; Ojala Herkko, Ensipolven akateemisen sivistyneistön muodostumisesta Suomessa vuosina 1859-1899. *Studia Historica Jyväskyläensia* I. Toimittanut Mauno Jokipii. Pieksämäki 1962, s. 352-354; Kiuasmaa Kyösti, Oppikoulu 1880-1980, Oulu 1982, s. 86-102; Opetusministeriön historia III (Heikkilä 1985), s. 202-205; Heikkinen 1983, s. 132-136.

määrän nopea kasvu oli seurausta myös siitä, että oppikouluväylä avautui tytöille, kun yhteiskoulut alkoivat yleistyä 1890-luvulla.⁴⁶

Suomenkielisten koulujen perustaminen johti yliopiston merkityksen kasvuun sosiaalisen kohoamisen väylänä. Wariksen mukaan muutos alkoi jo 1870-luvun alussa, jolloin alempisäätyisten ylioppilaiden määrä alkoi kasvaa.⁴⁷ Vuonna 1905 yliopistoon kirjoittautuneista oli jo selvä enemmistö suomenkielisiä. Yliopistoon kirjoittautui yhteensä 714 uutta opiskelijaa, joista oli suomenkielisiä 467.⁴⁸

Oppikoulujen asema kaupunkilaisten kouluna merkitsi myös sitä, että yliopistokeskustelu laajeni vuosisadan alussa Helsingistä maaseutukaupunkeihin ja keskusteluun osallistuivat aikaisempaa laajemmat yhteiskuntapiirit.

Keskustelua toisen yliopiston perustamisesta vauhdittivat myös Helsingin yliopiston tavoitteet ja suhtautuminen ammatillisesti suuntautuneen opetuksen liittämiseen yliopistoon. Yliopiston johto olisi halunnut suunnata korkeakoululaitoksen kehitystä samaan suuntaan kuin Ruotsissa. Maan ainoa yliopisto halusi suojella asemaansa snellmanilaisena sivistysyliopistona. Merkit yliopiston kehittymisestä ammattikoulumaiseen suuntaan herättivät vastustusta. Lukuvuoden avajaispuheessaan vuonna 1903 rehtori Edward Hjelt suhtautui kriittisesti maanviljelystaloudellisen osaston liittämiseen yliopistoon. Hänen mielestään järkevämpi vaihtoehto olisi ollut erillisen maanviljelyskorkeakoulun perustaminen. Hjelt esitti liitettäväksi uuteen korkeakouluun myös metsäalan korkeimman opetuksen ja tutkimuksen sekä eläinlääketieteen. Puhe sai julkisuutta ja maaseutukaupunkien schildtiläisen yliopistoaatteen omaksuneet piirit alkoivat pohtia mahdollisuuksia.⁴⁹

Rehtori Hjeltin esitys erillisestä maanviljelyskorkeakoulusta sisälsi jo Snellmanin vuonna 1857 esittämän perusnäkömyksen pääkaupunkiyliopiston ylivertauudesta ja erikoisasemasta. Sen mukaan Suomella olisi aineellisia ja henkisiä resursseja vain yhteen kansainväliset mitat

46 Wilkama Sisko, Naissivistuksen periaatteiden kehitys Suomessa 1840-1880-luvuilla. Pedagogis-aatehistoriallinen tutkimus. Historiallisia tutkimuksia 23. Helsinki 1938, s. 316-340.

47 Waris Heikki, Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä. Eripainos Historiallisesta Arkistosta XLVII. Helsinki 1940, s. 227; Ks. myös Nevala Arto, Mittavat murrokset - pienet muutokset. Korkeakoulupolitiikka ja opiskelijakunnan rakenne Suomessa 1900-luvulla. Suomen historian liseniaatti-tutkielma Joensuun yliopistossa kevätlukukaudella 1991, s. 21-22.

48 Hjelt Edw., Tilastollisia tietoja opiskelevasta nuorisosta Suomen yliopistossa 1867-1905. Helsinki 1907, s. 3. Opiskelijoiden määrässä ja kielisuhteissa tapahtuneiden muutosten lisäksi tutkimuksessa selvitetään opiskelijoiden sosiaalista taustaa. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin Wariksen tutkimuksessa, eli ylimmät sosiaaliluokat lähettivät eniten lapsiaan yliopistoon, vaikka niiden osuus jatkuvasti supistuikin.

49 Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1903. Helsinki 1904, s. 17-24; Kuusi 1967, s. 26-28; Halila 1967, s. 207; Helsingin yliopisto 1640-1990 II (Klinge 1989), s. 450-454.

täyttävään yliopistoon ja sellaisena Helsingin yliopistolle olisi annettava erikoisasema maan korkeakoulupolitiikassa. Sen lisäksi Suomessa olisi tilaa vain suppea-alaisille erikoiskorkeakouluille, joiden opetus tähtäsi selkeästi tiettyyn ammattipätevyyteen.

Näin 1900-luvun alussa oltiin tilanteessa, jossa korkeakoululaitoksen kehittämiseen ja sitä koskevaan keskusteluun vaikutti kolme yhteiskunnan muutokseen liittyvää tekijää: Alkanut teollistuminen loi paineita ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi ennen muuta teknisellä ja kaupallisella alalla. Kansallinen kysymys ja kielitaistelu nostivat esille vaatimuksia kokonaan uuden suomenkielisen yliopiston perustamisesta. Sääty-yhteiskunnan hajoamiseen liittyvä koulutuksen merkityksen kasvu sosiaalisen nousun väylänä johti korkeakoululaitosta koskevan keskustelun leviämiseen aikaisempaa laajempiin väestöryhmiin ja erityisesti maaseutukaupunkien keskiluokkaan.

2.1.5 Maaseutukaupunkien yliopistovaliokunnat

Yliopiston professorikunta on muodostanut aina merkittävän auktoriteetin yliopistokeskustelussa. Yliopistonkin piirissä oli henkilöitä, jotka olivat omaksumassa suomalaisuusaatteen mukana schildtiläisen tavoitteen suomalaisesta yliopistosta. Sitä edusti muun muassa suomalais-ugrilaisen kielitieteen dosentti Yrjö Wichmannin artikkeli arvovaltaisen aikakauslehden Valvojan 25-vuotisjuhlanumerossa vuonna 1905. Wichmann esitti toisen yliopiston perustamista vastauksessaan Valvojan toimituksen kysymykseen siitä, mikä silloisissa oloissa olisi ollut kansan elämälle ja tulevaisuudelle kaikista tehtävistä tärkein.

Wichmannin esitys liittyi kiinteästi suomalaisten laillisuustaisteluun. Hän näki yliopistossa henkisen elämän ja kansallisen kulttuurin keskuksen. Toisen yliopiston perustaminen vahvistaisi suomalaisuutta. Yliopiston tilanteen tuntien Wichmann esitti uuteen yliopistoon perustettavaksi kaksi tiedekuntaa, historiallis-kielitieteellisen ja lainopillisen, "joissa meillä tavallisesti suurin tungos on vallinnut ja missä yliopistomme etupäässä harvennusta kaipaisikin".

Uuden yliopiston paikkakysymys ei ollut Wichmannin kirjoituksessa keskeinen asia. Mahdollisina sijoituspaikkoina hän mainitsi Oulun ja Kuopion.⁵⁰

Oulun nostamiseen esille sopivana yliopistokaupunkina saattoi vaikuttaa kirjoittajan tausta. Yrjö Wichmann (1868-1932) oli Limingan kappalaisen poika, joka oli päässyt ylioppilaaksi Oulun suomalaisesta yksityislyseosta vuonna 1887. Wichmann oli yksi kaikkein huomattavim-

50 Valvoja 1905, s. 739-741; Kuusi 1967, s. 27-28; Vrt. Blomstedt 1982, s. 138. Blomstedt kirjoittaa, että Wichmann esitti suomalaisen yliopiston perustamista Jyväskylään.

mista suomalaisen kielentutkimuksen matkamiehistä. Kirjoituksensa Valvojaankin hän lähetti tutkimusmatkaltaan Venäjältä.⁵¹

Wichmannin lisäksi myös professori Jooseppi Mikkola otti Valvojalle lähettämässään vastauksessa esille toisen yliopiston perustamisen. Mikkolan mukaan toista yliopistoa tarvittiin terveen kilpailun vuoksi. Hän ei kuitenkaan käsitellyt mahdollisen toisen yliopiston paikkakysymystä, ja ensisijainen teema vastauksessa oli suomen kielen nostaminen suomalaisen tieteen kieleksi.⁵²

Jyväskylässä yliopistokysymys oli esillä Keski-Suomen palstoilla tammikuussa 1906 ja vähän myöhemmin Wolmar Schildtin poika, Nisulan kartanon isäntä Aatos Schildt tarjosi kaupungille ostettavaksi kahta tonttia tulevaisuudessa perustettavaa yliopistoa varten. Kaupunginvaltuusto asetti valiokunnan pohtimaan yliopistokysymystä ja Aatos Schildtin tarjousta.⁵³

Kuukautta myöhemmin valtuusto päätti valiokunnan esityksen mukaisesti olla ostamatta tontteja yliopistoa varten. Valiokunnan lausunnossa korostettiin, että yliopiston perustaminen Schildtin rahaston turvin oli mahdollista vasta kaukana tulevaisuudessa, joten yliopiston tontin varaaminen oli ennenaikaista. Mikäli taas valtiovalta perustaisi yliopiston, pidättäisi se itselleen oikeuden laitoksen suunnitteluun. Lausunnossa kehoitettiin kuitenkin valtuustoa pitämään yliopistokysymystä vireillä. Valtuusto päättikin jättää valiokunnan tehtäväksi yliopistokysymyksen seuraamisen ja mahdollisten esitysten tekemisen.⁵⁴

Edellä mainittu yliopiston johdon näkemys maatalousopetuksen sopimattomuudesta yliopistoon heijastui senaattiin sikäli, että se asetti kaksikin komiteaa laatimaan ehdotuksia rehtori Hjeltin esille nostamista kysymyksistä.

Vuonna 1906 asetettu komitea pohti eläinlääketieteen opetuksen ja tutkimuksen järjestämistä. Vuonna 1907 julkaistussa mietinnössään se esitti eläinlääkeopillisen tiedekunnan tai erillisen eläinlääkärikorkeakoulun perustamista.⁵⁵ Yliopiston konsistori asettui kannattamaan erillistä korkeakoulua ja tarjosi siten maaseutukaupunkien yliopistoaktiiveille konkreettisen ja realistiselta tuntuvan tavoitteen.⁵⁶

51 Kalima Jalo, Wichmann, Yrjö Jooseppi. Kansallinen elämäkerrasto V. Suomen historiallisen seuran valitsema toimitus: Kaarlo Blomstedt ym. Porvoo 1934, s. 611-614.

52 Valvoja 1905, s. 720-721.

53 Keski-Suomi 16.1.1906; Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 13.2.1906; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1906, s. 44-45. JKA.

54 Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 14.3.1906; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1906, s. 45-48. JKA.

55 Komiteamietintö 1907 n:o 1.

56 Kertomus Suomen Keisarillisen Aleksanterin-yliopiston toiminnasta 1905-1908, s. 44-45; Korkeakoulukysymyksiämme, muutamia selostavia piirteitä. Julkaisu Lahden korkeakouluvaliokunnan toimesta. Lahti 1911, s. 65.

Komitean puheenjohtajana toimi Jyväskylän seminaarin ensimmäisenä voimistelunopettajana vuosina 1863-1893 toiminut Karl Gustaf Göös. Ennen siirtymistään vuosisadan alussa Helsinkiin seminaarinlehtori Göös ehti edustaa Jyväskylää valtiopäivilläkin, joten toimiessaan komitean puheenjohtajana hänellä oli vahvat siteet Jyväskylän yliopistokysymykseen. Komitean asettamisessa toimi aktiivisesti W. S. Schildtin vanhin poika, maanviljelysneuvos Onni Schildt, mistä päätellen taustalla saattoi olla ajatus yhdistää suunnitelma eläinlääkärikorkeakoulusta Jyväskylän yliopistokysymykseen. Karl Gustaf Göösin kutsuminen komitean puheenjohtajaksi viittaa myös siihen suuntaan.

Vuonna 1908 asetettiin komitea tutkimaan, miten korkein maatalous-, metsänhoito-, maanmittaus- ja eläinlääkintäopetus olisi yhdistettävissä erityiseen yliopistoon. Komitean mietintö on hyvin erikoinen. Se sisältää yksityiskohtaisen suunnitelman kustannuslaskelmiseen taloudellisesta yliopistosta, jossa olisi neljä tiedekuntaa: maanmittaustieteellinen, maataloustieteellinen, metsätieteellinen ja eläinlääketieteellinen. Samalla komitea kuitenkin korostaa, ettei se nähnyt ajankohtaiseksi taloudellisen yliopiston perustamista. Yliopiston piirissä ajatuksella uuden korkeakoulun perustamisesta oli kuitenkin kannatusta.⁵⁷

Jyväskylässä tartuttiin suunnitelmaan taloudellisen yliopiston perustamisesta. Asiaa pohdittiin vuonna 1901 perustetussa Jyväskylän teknillisessä seurassa. Vuoden 1910 lopulla seuran kokouksissa keskusteltiin Jyväskylän yliopistokysymyksestä ja ensisijaiseksi tavoitteeksi asetettiin "käytännöllis-tieteellisistä aloista" koostuva yliopisto. Erityistä huomiota kiinnitettiin taloudellisen yliopiston perustamissuunnitelmaan ja erityisesti sen maanviljelystiedekuntaan.⁵⁸

Voimallisimmin keskusteluun taloudellisesta yliopistosta tarttui kuitenkin Lahti. Vuonna 1908 perustetun Suomalaisen Tiedeakatemia herätteistä lahtelaiset innostuivat tavoittelemaan yliopistoa.⁵⁹ Asia tuli Lahden kaupunginvaltuustossa esille tammikuussa 1911 neljän valtuutetun laajan kirjelmän pohjalta. Keskustelua Lahteen perustettavasta yliopistosta oli käyty jo vuosi. Idean oli lahtelaisille esittänyt suomalaisen ja vertailevan kansanrunouden ylimääräiseksi professoriksi vuonna 1898 nimitetty Kaarle Krohn.

57 Komiteamietintö 1910 n:o 5; Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1912-1914. Helsinki 1915, s. 25; Kivinen ja Laitakari 1958, s. 37-38.

58 Jyväskylän teknillisen seuran ptk. 28.11.1910, 5.12.1910; Ks. myös Jyväskylän teknillinen seura 1901-1981. Toim. Soilikki Franssila ja Matti Jouho, passim. Jyväskylän teknillisen seuran arkisto, Keski-Suomen museo.

59 Suomalaisen Tiedeakatemia perustamisesta: Suomalainen Tiedeakatemia. Esitelmät ja pöytäkirjat 1908. Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1909 s. 1-9; Akatemian vierailusta Lahdessa: Suomalainen Tiedeakatemia. Esitelmät ja pöytäkirjat 1910 I. Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1910, s. 87-108; Ketonen Oiva, Suomalainen Tiedeakatemia 1908-1958. Helsinki 1959, s. 29-82, 130-132; Ketonen Oiva, Tieteelliset seurat. Oma Maa XII. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1962, s. 442-443.

Valtuustolle laaditussa kirjelmässä selostettiin yksityiskohtaisesti Jyväskylän yliopistopyrkimykset Schildtin yliopistorahaston perustamisesta alkaen. Kirjelmään sisältyneen esityksen mukaisesti valtuusto asetti toimikunnan pitämään vireillä yliopistokysymystä.⁶⁰

Toimikunnan ripeyttä osoittaa, että se sai aikaan jo helmikuussa 1911 neuvottelukokouksen Suomalaisen Tiedekatemian edustajien kanssa. Helsingissä pidettyyn neuvotteluun osallistuivat Lahden yliopistovaliokunnan jäsenten lisäksi professorit Gust. Komppa, Kaarle Krohn, Taav. Laitinen, G. Melander ja E. G. Palmén. Neuvottelussa päätettiin asettaa tavoitteeksi eläinlääkärikorkeakoulun perustaminen Lahteen. Uuden yliopiston perustamista neuvotteluun osallistuneet professorit pitivät täysin epärealistisena. "Sen vuoksi myöskin lahtelaisten, jos tahtovat todella toimia toisen yliopiston aikaansaamiseksi, olisi nykyään annettava keskustelujen nimenomaan toisen yliopiston perustamisesta kokonaan raueta ja puhuttava vain uuden käytännöllisen korkeakoulun perustamisesta sekä Lahdesta tämän korkeakoulun paikkana", Melander korosti ja sai tukea muilta professoreilta.⁶¹

Lahden yliopistovaliokunta julkaisi vuonna 1911 kirjasen, jossa Lahden yliopistotavoitteita selostettiin. Samaan tapaan kuin kaupunginvaltuustolle esitetystä kirjelmässä esiteltiin kirjassakin laajasti Jyväskylän yliopistohanketta. Piirilääkäri Wolmar Schildt ja Jyväskylä miellettiin suomalaisen yliopistoaatteen perustaksi. Siihen vedoten koetettiin osoittaa, että kysymyksellä toisesta yliopistosta oli juuret syvällä suomalaiskansallisessa liikkeessä: "Paljon aikaisemmin kuin missään muussa kaupungissa näytään Jyväskylässä ryhdytyn käytännöllisiin toimenpiteisiin korkeakoulun paikkakunnalle saamiseksi."⁶²

Kirjasessa määriteltiin Lahden yliopistopyrkimyksille selvä tavoite. Lahti tavoitteli eläinlääkärikorkeakoulua, joka näytti sopivan sekä valtiiovallan että yliopiston suunnitelmiin. Lahden korkeakoulusuunnitelmaan liittyi myös ajatus etenemisestä eläinlääkärikorkeakoulun kautta taloudelliseksi yliopistoksi.⁶³

Lahden kaupunginvaltuusto päätti tehdä anomuksen eläinlääkärikorkeakoulun perustamisesta ja tarjota lahjoituksena tontin ja 150 000 markkaa perustamiskustannuksiin. Anomus uusittiin pari vuotta myöhemmin. Lahden konkreettinen suunnitelma nousta korkeakoulupaikka-

60 Lahden kaupunginvaltuuston ptk. 12.1.1911, Lahden kaupungin kunnalliskertomus 1911, s. 79-96, Lahden kaupunginarkisto.

61 Pöytäkirja kokouksesta Vanhassa Ylioppilastalossa Helsingissä helmik. 12. päivänä 1911. Lahden kaupunginvaltuuston pöytäkirjojen joukossa. Pöytäkirja on merkitty salaiseksi. Lahden kaupunginarkisto.

62 Korkeakoulukysymyksiämme 1911, muutamia selostavia piirteitä. Julkaistu Lahden korkeakouluvaiokunnan toimesta. Lahti 1911. s. 4. Kirja on päivätty Lahdessa lokak. 23 p:nä 1911. Tekijää ei ole mainittu, mutta todennäköisesti kirjoittaja on korkeakouluasiassa aktiivisesti mukana ollut kaupunginvaltuutettu, toimittaja F. O. Viitanen.

63 Korkeakoulukysymyksiämme 1911, s. 108-110.

kunnaksi jäi kuitenkin tuloksettomaksi.⁶⁴

Myös muut kaupungit olivat yliopistoasiassa liikkeellä. Kuopiossa pidettiin tammikuussa 1911 "yliopistoasian harrastajain" kokous. Se esitti kaupunginvaltuustolle yliopistovaliokunnan asettamista siten, että siinä olisi kaupungin edustajien lisäksi edustus Kuopion Luonnon Ystävien yhdistyksestä, Kuopion teknillisestä yhdistyksestä, Kuopion kauppayhdistyksestä, Kuopion läänin maanviljelysseurasta ja Kuopion seudun opettajayhdistyksestä. Kaupunginvaltuusto menetteli esityksen mukaisesti ja myönsi 5000 markkaa "alkuvalmistuksia varten yliopiston puuhaimiseksi paikkakunnalle".⁶⁵ Kuopion yliopistovaliokunnan toiminta supistui käytännössä kaupunginkirjaston kehittämiseen. Vuonna 1912 kirjastoon hankittiin Minervan antikvariaatin konkurssipesästä muun muassa yhteiskuntataloudellista kirjallisuutta. Tarkoitukseen käytettiin valtuuston edellisenä vuonna valiokunnalle myöntämästä määrärahasta puolet.⁶⁶ Yliopistovaliokunnan toiminta alkoi kuitenkin jo seuraavana vuonna sammua eikä Kuopio noussut aivan eturiviin yliopistokaupunkiehdokkaina.⁶⁷

Myös Mikkeliissä kaupunginvaltuusto asetti vuonna 1911 valiokunnan suunnittelemaan toimenpiteitä yliopiston saamiseksi paikkakunnalle.⁶⁸ Kaupunki kustansi myös lentolehtisen, jossa yliopistokysymystä käsiteltiin hyvin "schildtiläiseen" tapaan: "Mikä siis olisikaan kauniimpi kansallinen ajatus, tuuma tehoisampi toteuttaa kuin puheenaoleva tieteitten ja taiteitten tyyssija, valon ja valistuksen valtava soihtu Suur-Savon sydämeen ja keskukseen, joka samalla näyttää olevan maamme keskus."⁶⁹ Sen sijaan valtuusto torjui ennenaikaisena valiokunnan esityksen tonttien ja raha-avustuksen lahjoittamisesta yliopistoa varten.⁷⁰

Kesällä 1911 järjestettiin Mikkelin yhteiskoulussa yleinen yliopistokokous. Sanomalehtiutisten mukaan kokoukseen osallistui parikymmentä henkeä ja keskustelussa korostui ajatus käytännöllisiin tehtäviin koulutusta antavasta korkeakoulusta: "Erityistä virkamiesleipomoa ei

64 Lahden kaupunginvaltuuston ptk. 18.5.1911, 26.5.1911, 30.10.1913, 11.11.1913. Lahden kaupungin kunnalliskertomus 1911, s. 112-114 ja 1913, s. 107. Lahden kaupunginarkisto; Halila Aimo, Lahden historia. Lahti 1958, s. 389.

65 Kuopion kaupunginvaltuusto ptk. 13.2.1911, 15.5.1911 ja liitteet; Kuopion kunnalliskertomus 1911, s. 81, Kuopion kaupunginarkisto; Kuopion korkeakoulu 1972-1982, Toimituskunta Olli Castrén ym. Kuopio 1982, Alkusanat, kirjoittanut Osmo Hänninen; Nummela Ilkka, Kuopion historia III. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin. Kuopio 1989, s. 436-437.

66 Kuopion kaupunginvaltuusto ptk. 12.2.1912; Kuopion kunnalliskertomus 1912, s. 71. Kuopion kaupunginarkisto.

67 Kuopion kunnalliskertomus 1913, s. 122. Vuoden 1914 kunnalliskertomuksessa ei enää yliopistovaliokuntaa mainita. Kuopion kaupunginarkisto.

68 Mikkelin kaupunginvaltuusto ptk. 30.3.1911; Mikkelin kunnalliskertomus 1911, s. 64. Mikkelin kaupunginarkisto.

69 Mikkelin kaupunginvaltuusto ptk. 27.4.1911, 21.7.1911, liitteenä painettu kutsukirje yleiseen yliopistokokoukseen. Mikkelin kaupunginarkisto.

70 Mikkelin kaupunginvaltuusto ptk. 21.7.1911. Mikkelin kaupunginarkisto.

meillä pidetty kipeimmän tarpeen vaatimana, vaan sellaista tieteen tyyssijaa, jossa käytännöllistä elämää varten annettavalla opetuksella olisi korkein ja tärkein sija annettava. Semmoista korkeakoulua katsottiin tarvittavan ja semmoinen olisi juuri maaseudulle ja erittäinkin maan keskustaant saatava." Uutisen mukaan yliopistoasiassa päätettiin edetä panemalla maakuntakirjaston ja -arkiston aikaansaamiseen "kaikki toivo ja pääpaino". Lisäksi kokous valitsi maakunnallisen yliopistotoimikunnan.⁷¹

Kesällä 1911 pidetystä Mikkelin yliopistokokouksesta laadittu uutinen viittaa siihen, että myös Mikkeliissä tartuttiin keskusteluun taloudellisen yliopiston perustamisesta. Myöhemmin elokuussa Suur-Savo julkaisi professori Rafael Erichin kolmiosaisen kirjoituksen yliopistokysymyksestä. Siinä Erich esitti Mikkeliin lainopillista tiedekuntaa antaen samalla tukensa Lahden tavoitteelle taloudellisesta yliopistosta.⁷²

Myös Mikkeliissä maakunnallinen yliopistotoimikunta kiinnitti huomiota kirjastokysymykseen. Vuonna 1912 Mikkelin kaupunginvaltuusto kuitenkin torjui toimikunnan esityksen kaupunginkirjaston kehittämisestä yliopistokirjaston suuntaan.⁷³ Vuoden 1912 loppupuolella toimikunta näyttääkin vähitellen lopettaneen toimintansa.⁷⁴

Ainakin sanomalehdistössä yliopistoasia oli esillä myös Tampereella, Viipurissa, Haminassa, Hämeenlinnassa ja Raumalla. Tampereella perusteltiin kaupungin sopivuutta korkeakoulukaupungiksi hyvin samalla tavalla kuin Lahdessa. Viipurissa vedottiin kaupungin asemaan Itä-Suomen keskuksena. Haminalla oli tarjota yliopiston käyttöön entisen kadettikoulun rakennukset. Raumalla vedottiin kaupungin asemaan kansainvälisenä satamakaupunkina. Hämeenlinnan erityisperusteluja ei lehdistöstä löydy. Helsingin Sanomien mukaan sielläkin yliopistokysymys oli kuitenkin esillä.⁷⁵

Tässä vaiheessa Jyväskylällä oli kuitenkin selvä etumatka muihin

71 Suur-Savo 31.7.1911, Mikkelin Sanomat 1.8.1911; Kansalaiskokouksesta ei ole säilynyt kirjallisia lähteitä. Samana vuonna Lahden korkeakouluvaliokunnan toimittamassa kirjasessa mainitaan, että toimikunnassa oli edustajia Pieksämäeltä, Mäntyharjulta ja Hirvensalmelta. Korkeakoulukysymyksiämme 1911, s. 22-23.

72 Suur-Savo 9.8.1911, 11.8.1911, 14.8.1911; Lahden yliopistovaliokunnan toimittamassa kirjasessa todetaan, että Mikkeliissä oli vahvimmin esillä lainopillinen tiedekunta. Mikkelin kaupunginhallinnon asiakirjoissa ei kuitenkaan ole mitään mainintaa lainopillisesta tiedekunnasta. On ilmeistä, että eläinlääkäri-korkeakoulua tavoittelevalla Lahden yliopistovaliokunnalla oli tarvetta osoittaa, ettei Mikkelin yliopistopuuha ollut mitenkään kilpailija Lahden kanssa. Korkeakoulukysymyksiämme, muutamia selostavia piirteitä. Lahti 1911, s. 23.

73 Mikkelin kaupunginvaltuuston ptk. 21.3.1912, 18.4.1912. Mikkelin kaupunginarkisto.

74 Mikkelin kunnalliskertomus 1912, s. 4. Vuoden 1913 kunnalliskertomuksessa ei mainintaa toimikunnasta enää ole. Mikkelin kaupunginarkisto.

75 Aamulehti 17.6.1911, 20.6.1911, 22.6.1911; Karjala 29.1.1911; Haminan Sanomat 23.2.1911; Rauman Lehti 4.2.1911; Helsingin Sanomat 14.5.1911.

toisen yliopiston todennäköisimpänä sijoituspaikkana.

Schildtin kuningasajatus Jyväskylään perustettavasta suomenkielisestä yliopistosta oli esillä kaupungissa seuraavan kerran Uno Cygnaeuksen syntymän 100-vuotisjuhlan yhteydessä syksyllä 1910.⁷⁶ Juhlia vietettiin näyttävästi ja niiden innoittamana perustettiin Jyväskylän kasvatustieteellinen yhdistys. Kaupungissa oli ollut kasvatustieteellisen yhdistyksen edeltäjiä jo edellisellä vuosisadalla. Vuonna 1864 oli Jyväskylään perustettu yleisen kasvatustieteellisen yhdistyksen haaraosasto. Tämä Kasvatustieteellinen yhdistys lopetti jo vuoden 1865 jälkeen toimintansa. Yhdistyksen toimintaa viriteltiin uudelleen vielä 1879, mutta tälläkin kerralla toiminta sammui heti alkuunsa.⁷⁷

Jyväskylän yliopistokysymyksen nosti Kasvatustieteellisen yhdistyksen perustavassa kokouksessa marraskuussa 1910 voimakkaasti esille Jyväskylän kaupunkoulun johtaja Arvi Kuha. Hänen isänsä oli edellä mainittu Karl Gustaf Göös, joten hänellä oli vankat perinteet Jyväskylän edistyksellisissä pyrinnoissa, ja isänsä kautta hän lienee tuntenut ajan yliopistokysymyksen Jyväskylää laajemminkin. Kuhalla oli lisäksi keskeinen asema Jyväskylän yhdistystoiminnassa. Vuonna 1911 hän oli muun muassa Jyväskylän kauppiasyhdistyksen sihteeri.⁷⁸

Kuhan esitelmä edusti selkeästi schildtiläistä yliopistoaatetta: "Sanomattakin on selvää, mikä merkitys yliopiston perustamisella olisi Jyväskylän oloihin. Se suorastaan mullistaisi vallitsevat olot, se loisi uudet elämisen ehdot. Se toisi tänne voimia, joiden vaikutus tämän kaupungin ja koko Keski-Suomen kehitykselle olisi aivan arvaamaton. Sen kautta väkiluku kasvaisi, kauppa ja liike-elämä elpyisivät. Syntyisi henkinen herätys ja yhteiskunnallisella alalla toiminta, jommoista ei muuten voisi ajatellakaan. Jyväskylä saisi merkillisen aseman muiden maaseutukaupunkien rinnalla. Jyväskylä samoin kuin Keski-Suomi olisivat huomattava tekijä maamme tulevassa historiassa."⁷⁹

Kuha kehotti jyväskyläläisiä työhön yliopistohankkeen hyväksi. Keinoja oli monia: lentokirjasten levittäminen, sanomalehtikirjoitukset, esitelmät, luennot jne., suoranainen rahan kerääminen, "kaikkien edistysseurojen ja osakuntien" työskentely asian hyväksi, iltamien ja arpajaisten toimeenpano. Kuha viittasi muiden kaupunkien aktiivisuuteen yliopistosiassa ja kehotti ryhtymään toimiin heti.⁸⁰

76 Cygnaeuksen 100-vuotisjuhlasta esim. Jyväskylän kaupunginvaltuusto 7.9.1910, 7.10.1910; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1910, s. 61-63. JKA.

77 Jyväskylän kasvatustieteellisen yhdistyksen arkistoluettelo. JyMA.

78 Tommila 1972, s. 432; Sariola V., Jyväskylän kauppiasyhdistys 1890-1940. Jyväskylä 1940, s. 247.

79 Kuha Arvi, Jyväskylän Yliopistokysymys. Ylipainos Keski-Suomesta. Jyväskylä 1910, s. 6; Kuusi 1962, s. 180; Kuusi 1967, s. 38-40.

80 Kuha 1910, s. 8; Sainio Matti A., Jyväskylän Kasvatustieteellinen Korkeakoulu. Jyväskylä 1959, passim.; Kuusi 1967, s. 38-39; Rassi Rauno, Kasvatustieteellisestä Korkeakoulusta pienoyliopistoksi. Jyväskylän Kasvatustieteellisen korkeakou-

Kuhan esitelmä osoittaa, että hän tarkasteli Jyväskylän yliopistokysymystä paikallispatriootisesta näkökulmasta. Keskeistä oli, että yliopisto "mullistaisi vallitsevat olot". Schildtille kuningasjatuksessaan oli sen sijaan tärkeintä kielikysymys, suomenkielisen yliopiston perustaminen. Kuhan esitelmä merkitsikin sitä, että Schildtin kuningasajatus alettiin mieltää Jyväskylässä ensisijaisesti kaupungin ja maakunnan kehittämiseen liittyvänä asiana.

Kuhan aloite johti konkreettiseen toimintaan. Kasvatusopillinen yhdistys asetti heti perustavassa kokouksessaan valiokunnan pohtimaan, "katsotaanko mahdolliseksi ja suotavaksi, että Jyväskylään tohtori Schildt-vainajan lahjoituksen nojalla aikoinaan perustettavan yliopiston syntymistä joudutetaan, sekä myös pohtimaan, mihin toimenpiteisiin siinä tapauksessa lähinnä olisi ryhdyttävä". Valiokunnan puheenjohtajaksi tuli Jyväskylän kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Ernest Wänttinen ja varapuheenjohtajaksi lyseon silloinen rehtori K. J. Jalkanen, joka oli myös Kasvatusopillisen yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja. Arvi Kuhan valinta valiokunnan sihteeriksi oli itsestään selvä. Kasvatusopillisen yhdistyksen yliopistovaliokunta lähti heti laajentamaan yliopiston perustamiseen tähtäävän toiminnan pohjaa kutsumalla valiokuntaan edustajia Keski-Suomessa toimivista seuroista ja yhdistyksistä. Näin valiokuntaan tuli Jyväskylän teknillisestä seurasta, Jyväskylän kauppiasyhdistyksestä ja Keski-Suomen maanviljelysseurasta kustakin kaksi edustajaa. Yliopistovaliokunnan tiukkaa kytkeä Schildtin kuningasajatukseseen osoittaa se, että hänen molemmat poikansa maanviljelijä Aatos Schildt ja senaattori Onni Schildt kutsuttiin valiokunnan jäseniksi.⁸¹

Jo tammikuussa 1911 yliopistovaliokunta ja kasvatusopillinen yhdistys esittivät kaupunginvaltuustolle vuonna 1906 asetetun valtuuston yliopistovaliokunnan täydentämistä kasvatusopillisen yhdistyksen yliopistovaliokunnalla. Valtuusto ratkaisi asian kuitenkin niin, että vuonna 1906 asetettu yliopistovaliokunta vapautettiin tehtävästään ja sen tilalle muodostettiin uusi valiokunta, johon kaupungin edustajien lisäksi kuuluivat kaikki kasvatusopillisen yhdistyksen yliopistovaliokunnan jäsenet. Valiokunnan puheenjohtajaksi nimitettiin kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Ernest Wänttinen ja varapuheenjohtajaksi lyseon silloinen rehtori K. J.

lun kehitys v. 1934-1958. Jyväskylän yliopiston historian laitos, Suomen historian julkaisuja n:o 2 1974, s. 7.

81 Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1911, s. 80-81. JKA; Jyväskylän teknillinen yhdistys ptk. 5.12.1910, Keski-Suomen museon arkisto; Jyväskylän kauppiasyhdistyksen pöytäkirjoissa ei ole mainintaa edustajien valinnasta yliopistovaliokuntaan. Vuoden 1911 toimintakertomuksen mukaan yhdistys "on ottanut osaa yliopistovaliokunnan töihin". Jyväskylän Kauppiasyhdistyksen arkisto, JyMA; Myös Keski-Suomen Maanviljelysseuran arkisto on puutteellinen eivätkä säilyneet pöytäkirjat sisällä yliopistokysymyksen käsittelyä. Keski-Suomen maanviljelysseuran arkisto, JyMA. Vuonna 1948 ilmestyneessä seuran historiategoksessa on kuitenkin maininta edustajien valinnasta yliopistovaliokuntaan. Keski-Suomen Maanviljelysseura 1893-1943, kirjoittanut Mauno Pohjonen. Jyväskylä 1948, s. 87-88.

Jalkanen ja sihteeriksi Arvi Kuha, eli kasvatusopillisen yhdistyksen yliopistovaliokunnasta tuli kaupungin edustajilla täydennettynä valtuustolle toiminnastaan vastaava valiokunta.⁸²

Näin Jyväskylän kasvatusopillisen yhdistyksen perustamisesta alkanut vapaaehtoinen kansalaistoiminta yliopiston saamiseksi Jyväskylään ohjautui heti alkuunsa julkisen vallan eli Jyväskylän kaupunginvaltuuston toiminnaksi. Yliopistovaliokunta toimi vuonna 1911 hyvin aktiivisesti. Sen aloitteesta valtuusto varasi asemakaavaan rakennuspaikan yliopistoa varten ja asetti valiokunnan käyttöön määrärahan yliopistokysymyksen selvittämisestä aiheutuviin kustannuksiin.⁸³

2.1.6 Tiedeakatemian vierailu Jyväskylässä ja kesäyliopistosuunnitelma

Kasvatusopillisen yhdistys ja kaupungin yliopistovaliokunta alkoivat suunnitella Suomalaisen Tiedeakatemian kutsumista vierailulle Jyväskylään.⁸⁴ Vierailu toteutui toukokuussa 1911. Jyväskylä järjesti vierailulle juhlat puitteet. Muun muassa Helsingin Sanomat tiedotti näyttävästi Tiedeakatemian vierailusta "Suomen Ateenassa".⁸⁵

Suomalaisen Tiedeakatemian vierailun isäntänä oli Jyväskylän kaupunginvaltuusto, joka vastasi myös vierailun huolellisista valmisteluista. Valtuusto päätti jopa Tiedeakatemian jäsenille jaettavan Jyväskylän yliopistokysymystä esittelevän kirjasen sisällöstä.⁸⁶ Kirjasen kirjoittivat Arvi Kuha ja Yrjö Blomstedt. Arvi Kuha todisteli toisen yliopiston tarpeellisuutta kielipoliittisin perustein, ja Yrjö Blomstedt esitteli Jyväskylän sopivuutta yliopistokaupungiksi muun muassa sillä perusteella, että "kaupungissa on jo olemassa sähkö-, vesijohto- ja likaviemäriulaitokset".⁸⁷

82 Jyväskylän Yliopistovaliokunnan ptk. 20.1.1911, Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen arkisto (JYYA), JyMA; Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 25.1.1911; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1911, s. 80-84. JKA; Kuusi 1967, s. 46-47; Ks. myös Lehes Pertti, Aleksei Mitro, karjalainen kauppias ja yhdistysmies. Helsinki 1986, s. 64.

83 Yliopistovaliokunnan ptk. 13.2.1911. JYYA, JyMA; Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 22.2.1911; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1911, s. 88-89. JKA.

84 Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 22.2.1911; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1911 s. 90-91. JKA.

85 Jyväskylän Yliopistovaliokunnan ptk. 20.1.1911, 13.2.1911. JYYA, JyMA; Suomalainen Tiedeakatemia. Esitelmät ja pöytäkirjat 1911 II. Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1912, s. 3-36. Helsingin Sanomat julkaisi muun muassa piirroksen Tiedeakatemian käynnistä kulkueena W. S. Schildtin haudalla. Helsingin Sanomat 14.5.1911; Keski-Suomi 7.5.1911, 9.5.1911; Suomalainen 8.5.1911; Ketonen 1959, s. 134; Kuusi 1967, s. 46-48.

86 Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 22.2.1911; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1911, s. 87-89. JKA.

87 Näkökohtia Jyväskylän yliopistokysymyksestä. Kirjoittaneet Y. B. (Yrjö Blomstedt) ja A. K. (Arvi Kuha). Jyväskylä 1911, passim.; Kuusi 1967, s. 54-55.

Jyväskylän teknillisen seuran aktiivisena jäsenenä Blomstedt tähdensi myös, millaista yliopistoa ensisijaisesti Jyväskylässä toivottiin: "Jos, kuten toivottavaa on, yliopistosta tulisi käytännöllistaloudellinen maanviljelys-, metsänhoito- ja maanmittausopisto, lienee tässäkin suhteessa Jyväskylällä eräitä edellytyksiä."⁸⁸ Tarttuminen taloudellisen yliopiston perustamissuunnitelmaan oli ymmärrettävää, sillä muun muassa Helsingin yliopiston piirissä suunnitelmalla taloudellisesta yliopistosta oli arvovaltaisia kannattajia. Esimerkiksi yliopiston sijaiskansleri Edvard Hjelt puhui lehtihaastattelussa sen puolesta vielä pari vuotta myöhemminkin.⁸⁹

Myös suunnitelma järjestää Jyväskylässä kesäyliopisto oli kirjasessa esillä. Kesäyliopistoa valmisteltiin yhteistyössä yliopiston kanssa. Valmistelut ensimmäisen kesäyliopiston järjestämisestä kesällä 1912 olivat Tiedeakatemian vierailun aikoihin jo pitkällä.⁹⁰ Yliopistovaliokunnan edustajat olivat neuvotelleet asiasta yliopiston edustajien kanssa Helsingissä jo vuoden alkupuolella, ja anomus 25 000 markan avustuksesta oli tehty valtuustolle maaliskuun puolivälissä. Valtuusto oli päättänyt tukea seuraavana vuonna järjestettäviä kesäkursseja 10 000 markalla.⁹¹ Tiedeakatemia päätti kokouksessaan Jyväskylässä, ettei se virallisesti osallistu kesäyliopiston järjestämiseen. Hankkeessa mukana olevat Tiedeakatemian jäsenet osallistuvat kurssien järjestämiseen yksityisinä henkilöinä. Päätöksessä tuli esille myös Jyväskylän kaupungin keskeinen rooli kesäyliopiston vastuullisena taustayhteisönä.⁹²

Kesäyliopistoidea oli esillä myös Lahdessa ja Mikkelissä. Professori Kaarle Krohn esitti helmikuussa 1911 kesäyliopiston järjestämistä Lahdessa.⁹³ Mikkelissä kesällä 1911 pidetyn yliopistokokouksen asialistalla oli "yliopistollisten loma- eli luentokurssien järjestäminen Mikkelissä".⁹⁴ Mutta vuoden 1911 aikana kilpailun kesäisin järjestettävistä yliopistollisista kursseista voitti Jyväskylä, ja todennäköisesti se vaikutti merkittävästi

88 Näkökohtia Jyväskylän yliopistokysymyksestä, s. 29-30; Blomstedt kirjoitti jo vuonna 1905 maanviljelys- ja eläinlääkäriopistosta Jyväskylän yliopiston mahdollisena lähtökohtana. Keski-Suomi 16.2.1905.

89 Helsingin Sanomat 21.4.1914.

90 Pöytäkirja keskustelukokouksesta, johon ottivat osaa tiedeakatemian jäsenet ja Jyväskylän yliopistoasiaa harrastavat paikkakuntalaiset 7.5.1911, JYYA, JyMA; Ketonen Oiva, Suomalainen Tiedeakatemia 1908-1958. Helsinki 1959, s. 134; Sainio 1959, s. 6; Sainio Matti A., Jyväskylän kesäyliopisto 1912-1936. Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulun kesälukukausi 1962. Pieksämäki 1962, s. 9-10.

91 Jyväskylän Yliopistovaliokunnan ptk. 11.3.1911, JYYA, JyMA; Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 15.3.1911, 26.4.1911; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1911, s. 91-97. JKA; Kuusi 1967, s. 50-54.

92 Suomalainen Tiedeakatemia. Esitelmät ja pöytäkirjat 1911 II. Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1912, s. 36.

93 Pöytäkirja kokouksesta vanhassa Ylioppilastalossa Helsingissä helmik. 12 p:nä 1911. Lahden kaupunginvaltuuston pöytäkirjojen joukossa. Lahden kaupunginarkisto.

94 Mikkelin kaupunginvaltuusto ptk. 21.7.1911, liitteenä kutsukirje Mikkelin yleiseen yliopistokokoukseen, Mikkelin kaupunginarkisto.

Lahden, Kuopion ja Mikkelin yliopistoharrastusten hiipumiseen.

Muita aktiivisempi tarttuminen kesäyliopistoideaan oli Jyväskylän selkein erityispiirre siinä neljän kaupungin ryhmässä, joiden valtuustot asettivat vuonna 1911 yliopistovaliokunnat. Kesäyliopistohanketta lukuun ottamatta toiminnan muodot olivat hyvin samanlaisia. Lahdessa ja Jyväskylässä toiminta oli jäsentyneempää kuin Kuopiossa ja Mikkelissä. Lahden tavoite oli selkeästi eläinlääkärikorkeakoulu, ja Jyväskylässäkin asetettiin suunnitelma taloudellisesta yliopistosta etusijalle sikäli kuin tulevan yliopiston mahdollisiin tieteenaloihin huomiota kiinnitettiin. Keskeistä yliopistovaliokunnalle oli tavoite suomenkielisestä yliopistosta eli Schildtin ajatuksen toteuttaminen.

Selitys siihen, että jyvaskyläläiset osasivat tarttua kesäyliopiston mahdollisuuteen, löytyy taas Jyväskylän henkisistä voimavaroista. Jyväskylä oli lehtorien kaupunki. "Suomen Ateenassa" toimi yliopistokysymyksen ympärillä huomattavasti suurempi akateemisesti oppineiden joukko kuin kilpailevissa kaupungeissa.

Vuoden 1911 jälkeen Jyväskylän asemaa yliopistokeskustelussa vahvisti myös hanke tieteellisen kirjaston perustamiseksi. Se toteutui vuonna 1914, kun kirjaston säännöt vahvistettiin. Kirjakokoelmaa kartutti alkuvuosina huomattava osto Minervan antikvariaatin konkurssipesästä, josta kuopiolaisetkin hakivat pohjaa yliopistokirjastolleen. Hankinnat Minervan konkurssipesästä muodostivat Jyväskylän Tieteellisen kirjaston Fennica-kokoelman perustan.⁹⁵

Sen sijaan suunnitelma perustaa maakunta-arkisto Jyväskylään Pohjois- ja Keski-Suomea varten ei edennyt. Jyväskylän Yliopistovaliokunnan piirissä arkistohanke pysyi kuitenkin vireillä, vaikka sen toteuttamiseen ei mahdollisuuksia löytynytäkään.⁹⁶

Ajatus yliopiston perustamisesta Jyväskylään sai vuoden 1911 aikana arvovaltaista tukea. Yliopiston rehtori J. A. Heikel asettui kevätlukukauden avajaispuheessaan 1911 kannattamaan toisen yliopiston perustamista "maamme keskukseen". Se oli tulkittavissa kannanotoksi Jyväskylän puolesta.⁹⁷

95 Pöytäkirja keskustelukokouksesta, johon ottivat osaa Tiedeakatemian jäsenet ja Jyväskylän yliopistoasiaa harrastavat paikkakuntalaiset 7.5.1911, JYVA JyMA; Kirje Minervan konkurssipesältä, Martti Airilan kokoelma JyMA; Airila M., Jyväskylän Tieteellinen kirjasto, katsaus sen syntyyn ja kehitykseen. Jyväskylä 1927, s. 5-28; Audejev Pirkko, Jyväskylän Tieteellinen kirjasto. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuja n:o 13 1978, s. 5; Paakkinen Kari, Jyväskylän tieteellinen kirjasto 1912-1965. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuja 37. Jyväskylä 1989, s. 21-26, 54-56.

96 Jokipii Mauno, Jyväskylän arkistokysymys, eripainos Kasvatus- ja Koulu n:o 2/1963, s. 1; Jokipii 1988, s. 58.

97 Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1910-1911. Helsinki 1911, s. 42-44; Kuusi 1967, s. 41-42; Puheenvuoro on tulkittu myös tueksi Lahden korkeakoulupyrkimyksille. Halila 1958, s. 389; Myös Mikkelissä puhetta käytettiin tukena kaupungin yliopistopuuhille. Mikkelin kaupunginvaltuuston ptk. 21.7.1911. Mikkelin kaupunginarkisto.

Mutta kehitys kääntyi uuteen suuntaan. Suomenkielisen yliopiston sijoituskaupunkina Turku alkoi nousta voimalla esille, ja seminaarin vaikutuksesta Jyväskylä alkoi suuntautua kasvatustieteellisen korkeakoulun tavoittelemiseen.

2.2 Turun yliopistojen perustaminen

2.2.1 Åbo Akademi

Jyväskyläläisten idea edetä kohti yliopistoa kesäyliopiston kautta johti tulokseen Turussa, jossa yliopistokysymys liittyi vahvasti kielipolitiikkaan. Yliopiston perustamista puuhasivat kaupungin vauras ruotsinkielinen porvaristo ja lähiseudun ruotsinkieliset suurmaanomistajat. Hankkeella oli luonnollisesti ruotsalaisen puolueen poliittinen tuki. Yliopiston perustaminen oli myös Turussa vahvasti paikallispatriootin kysymys. Turun ruotsinkieliset näkivät yliopiston vanhan Turun Akatemian uudelleenperustamisena.⁹⁸

Vuonna 1913 toimintansa aloittaneen Turun ruotsinkielisen kesäyliopiston opiskelijamäärä oli vuosina 1913-1917 enimillään 374 ja vähimmillään 257. Opiskelijoista oli enimmillään kolmannes suomenkielisiä. Varsinaisen yliopiston perustaminen lähti liikkeelle vuonna 1916 kolmen miljoonan markan suurlahjoituksen vauhdittamana.

Akateemisten kesäkurssien pohjalta perustettiin vuonna 1917 säätiö, Stiftelsen för Åbo Akademi, jonka tavoitteena oli ruotsinkielisen yliopiston perustaminen. Senaatti vahvisti Åbo Akademin säännöt samana vuonna. Vuonna 1917 valmistui myös yksityiskohtainen suunnitelma ruotsinkielisestä yliopistosta, jossa olisi kolme tiedekuntaa: humanistinen, matemaattis-luonnontieteellinen ja valtiotieteellinen. Työhön osallistui joukko Helsingin yliopiston ruotsinkielisiä professoreita, muun muassa vuonna 1917 yliopiston rehtoriksi valittu kasvatustieteen professori Wald. Ruin oli mukana laatimassa suunnitelmaa Åbo Akademista.⁹⁹ On ilmeistä, että uuden yliopiston perustamisessa otettiin mallia vuonna 1877

98 Åbo Akademi-fråga. Turku 1911, passim.; Dahström Svante, Anteckningar om arbetet för Åbo Akademi uppkomst 1907-1918. Åbo 1919, passim.; Årsskrift utgiven av Åbo Akademikommitté 1917. Åbo 1917, s. 7-14; Jokipii 1989 s. 272.

99 Åbo Akademikommittés protokoll vid sammanträdet den 27. januari 1917; Protokoll fört vid Åbo Akademikommittés årsmöte onsdagen den 25 april 1917; Betänkande angående gestaltningen av Åbo Akademi, avgivet av den beredningskommitté, som av Åbo Akademikommitté tillsatts vid mötet den 25. april 1917; Protokoll fört vid Stiftelsen för Åbo Akademi delegations sammantråde den 27. oktober 1917; Årsskrift utgiven av Åbo Akademi 1918. Åbo 1918, s. 7-24; Helsingin yliopiston rehtorin osuudesta myös Årsskrift utgiven av Åbo Akademikommitté 1917, s. 17-25.

perustetusta yksityisestä Tukholman korkeakoulusta ja vuonna 1887 perustetusta yksityisestä Göteborgin korkeakoulusta. Herätteitä valtiotieteellisen tiedekunnan perustamiseen Åbo Akademiin saatiin Tukholman korkeakouluun vuonna 1907 perustetusta valtio- ja oikeusopillisesta osastosta.¹⁰⁰

Opetus alkoi tammikuussa 1919. Åbo Akademiassa oli aluksi humanistinen, matemaattis-luonnontieteellinen ja valtiotieteellinen tiedekunta. Professorien lukumäärä syksyllä 1919 oli 7 ja opiskelijoita oli 120. Vuonna 1920 perustettiin kemiallis-teknillinen ja vuonna 1924 teologinen tiedekunta.¹⁰¹ Ruotsinkielisten liikemiespiirien taloudellinen tuki mahdollisti lisäksi kauppakorkeakoulun perustamisen Åbo Akademin yhteyteen jo vuonna 1927.¹⁰²

Vahvasti kielipolitiikkaan yhteydessä ollut tavoite toisen yliopiston perustamisesta oli johtanut ruotsinkielisten ripeän toiminnan tuloksena "schildtiläisten" kannalta nurinkuriseen tilanteeseen: Helsingin yliopistossa oli ruotsin kielellä ylivalta, ja tavoiteltu toinen yliopisto oli myös ruotsinkielinen.

Åbo Akademin synty osoitti lisäksi, että yliopiston perustaminen oli mahdollista yksityisenä nopeastikin, kunhan hankkeen taakse löytyi riittävästi taloudellisia voimavaroja.

2.2.2 Turun Suomalainen yliopisto

2.2.2.1 Turku Jyväskylän edelle

Turun ruotsalaisten aktiivisuus pani myös kaupungin suomalaiset liikkeelle yliopistoasiassa. Vuoden 1913 jälkeen Turku alkoi nopeasti ohittaa Jyväskylän Schildtin yliopistoajatuksen toteuttajana.

Turun suomalaista yliopistoliiikettä johti alkuvaiheessa kokenut poliitikko Kaarle Nestori Rantakari, joka oli siirtynyt Uuden Auran päätoimittajaksi vuonna 1911 vanhasuomalaisen puolueen puoluesihteerin

100 Ruotsin kaksi yksityistä korkeakoulua oli suomalaisten yliopistosuunnitelmien esikuvina yleisemminkin. Ks. esim. Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1910-1911. Helsinki 1911, s. 43-44. Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1911, s. 88.

101 Årsskrift utgiven av Åbo Akademi 1919, s. 7-61; Ketonen Oiva, Yksityiset korkeakoulut. Oma Maa VI. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1959, s. 264; Nordstöm W. E., Åbo Akademi Aboensis Rediviva 1918-1968. Ekenäs 1968, s. 79-136; Hämäläinen Pekka Kalevi, Kieli- ja taistelu Suomessa 1917-1939. Porvoo 1968, s. 86-88; Helsingin yliopisto 1640-1990 III (Klinge 1990), s. 106-111.

102 Sandström Håkan, Handelshögskola vid Åbo Akademi 1927-1977. Skriftserie utgiven av Handelshögskolan vid Åbo Akademi serie A:18. Åbo 1977, s. 8-25.

paikalta. Hänen vaikutusvaltansa puolueessaan oli erityisesti puoluesihteerivuosina suuri. Rantakari oli lahjakas organisaattori ja kirjoittaja. Häntä nimitettiin suomettarelaiten kenraaliksi, eikä vaikutusvaltaa ainakaan vähentänyt se, että hän oli valtioneuvos J. R. Danielson-Kalmarin vävy.¹⁰³

Turun yliopistohankkeen johdossa oli siis poliittista voimaa 1910-luvulla aivan eri tavalla kuin Jyväskylän. Rantakari omaksui yliopistokeskustelussa hyökkäävän tyylin. Kuvaavaa hänen tyyliin on hänen artikkelinsa aikakauslehti *Ajassa* joulukuussa 1911: "Suomalainen yliopisto Turkuun tai ei ollenkaan suomalaista yliopistoa!"¹⁰⁴

Rantakari koki todistella, että yliopiston perustaminen Jyväskylään merkitsisi pakopirtin rakentamista vastaiselle suomalaiselle sivistykselle. Tämä ajatus lähti Rantakarin mielestä "heimomme ikivanhasta onnettomasta rotutaipumuksesta: taipumuksesta vetäytyä päällekkävijöitten tieltä syrjään, metsään, erämaahan".

Kirjoittaja todisteli, että historiallisen asemansa ja historiallisten muistojensa perusteella Turku ympäristöineen voittaa maamme muut seudut, niin että vain siellä yliopisto voi liittyä elimellisesti kansansa menneisyyteen ja kasvaa sen luonnolliseksi jatkoksi.

Jyväskylän mahdollisuudet päästä yliopistokaupungiksi Rantakari teilasi perusteellisesti: "Jyväskylä on harvaan asutulla seudulla ja sinne on huonot kulkuyhteydet. Se on syrjässä maamme vilkkaimmista liikesuonista. Sen lahjoitusrahasto on niin pieni, että sillä tuskin voitaisiin rakentaa yliopiston portaitakaan. Entä sitten traditsionit? Ennen kuin Jyväskylä voi tarjota jotakin Turun rinnalle pantavaa, se saa pitää kesäkursseja yhtä monta vuosisataa kuin tähän mennessä vuotta. Kesäkurssien paikkana Jyväskylää ehkä voi puoltaa, mutta vakinaiseksi yliopistokaupungiksi se ei sovi. Epäily jo herää, kun tietää, että ruotsinmieliset antavat kannatuksensa Jyväskylälle. Sen kyllä ymmärtää. He pitävät Turun. Suomalaiset saavat tyytyä Jyväskylään."¹⁰⁵

103 Jäntere 1942, s. 47-53; Rantakarista enemmän esim: Arajärvi Juhani, Rantakari, Kaarle Nestori, Kansallinen elämäkerrasto IV. Suomen historiallisen seuran valitsema toimitus: Kaarlo Blomstedt ym. Porvoo 1932, s. 445-446; Salokorpi Hannu, Pietarin tie. Suomalainen puolue ja suomettarelainen politiikka helmikuun manifestista 1899 Tarton rauhaan 1920. Historiallisia Tutkimuksia 145. Helsinki 1988, s. 39-41.

104 Otsikko on lainaus ja viittaus Yrjö Koskisen Suomettaressa vuonna 1857 julkaistuun kirjoitukseen "Tarvitaanko Jyväskylässä yläalkeiskoulua? ja mimmista?". Kirjoitus sisältää painokkaan ilmaisun: "Viimeinen sanamme siinä asiassa on: Suomenkielinen yläalkeiskoulu Jyväskylään, taikka ei ollenkaan koulua." Koskinen Yrjö, Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia. Ensimmäinen osa 1851-1862. Helsinki 1904-1905, s. 146; Suolahti Gunnar, Nuori Yrjö Koskinen. Y. S. Yrjö-Koskisen elämä ja toiminta I. Toinen painos. Keuruu 1974 s. 262.

105 Rantakari K. N., Suomalainen yliopisto Turkuun tai ei ollenkaan uutta suomalaista yliopistoa. Jyväskylän puolesta esitettyjen syiden hataruus. Aika 1913, s. 565-571; Rantakari K. N., Suomalainen yliopisto Turkuun tai ei ollenkaan uutta suomalaista yliopistoa II. Aika 1914, s. 117-136; Jäntere 1942, 2. 47-55.

Turun suomalaiselle yliopistohankkeelle pani vauhtia ruotsalaisten aktiivisuus. Rantakari ruoski kaupungin suomenkielisiä aktiiviseen toimintaan. Hän leimasi suomalaiset saamattomiksi, elleivät he pystyisi vähintäänkin samaan kuin ruotsalaiset. Ruotsalaisten etumatkaa saatiinkin kiinni. Jo vuonna 1917 kerättiin rahaa Turun yksityisen suomalaisen yliopiston perustamiseen. Samana vuonna perustettiin myös Turun Suomalainen Yliopistoseura.¹⁰⁶

Vaikka Jyväskylä kesäyliopiston suuntautumisen myötä olikin jo tekemässä valintaa kasvatustieteellisen erikoiskorkeakoulun suuntaan, asettui se kilpailemaan Turun kanssa yliopistosta. Jyväskyläläiset tunnusivat kuitenkin turkulaisten henkisen ja taloudellisen ylivoiman. Rantakarin veroista poliittista vaikuttajaa ei Jyväskylässä myöskään ollut.

Näyttävimmän debattiin turkulaisia vastaan lähti seminaarin lehtori Martti Airila. Hän julkaisi syksyllä 1917 aikakauslehti Valvojassa parikymmensivuisen artikkelin otsikolla "Uuden suomenkielisen korkeakoulun asia". Airila koki osoittaa, että Turun suomalaisesta yliopistosta tulisi taisteluyliopisto ja se olisi onnettomuus, koska "varsinainen yliopistollinen työ vaatii rauhaa". Airila todisteli, että ajan mittaan taisteluasetelma Turun suomalaisen ja ruotsalaisen yliopiston välillä olisi kestävä ja yliopistot ajautuisivat vuosien mittaan lisääntyvään yhteistyöhön ja se osaltaan edistäisi "ruotsalaisen kulttuurikukan puhkeamista". Näin joku maaseutukaupunki voisi Airilan mielestä jäädä mielessään hautomaan ja kypsyttämään kuningasajatustaan supisuomalaisen yliopiston perustamisesta sen helmaan.

Airila tunnusti Turun voittaneen kilpailun yliopistosta: "Jyväskylä tulee siis, kävipä niinkin, että ylivoimaiset olot pakottaisivat ajaksi keskeyttämään toiminnan, kumminkin hievahtamatta pitämään kiinni Kilpisen suurajatuksesta: suomalainen yliopisto Jyväskylään."

Lähimpänä tehtävänä Airila näki kesäyliopistotoiminnan jatkamisen ja kirjaston kartuttamisen, "niin että kukatiesi ensimmäinen supisuomalainen korkeakoulu kuitenkin syntyy ei metsien ja järvien takaiseen erämaahan, vaan jyväiseen kylään Suomen pääjanteen varteen, joka silloin kylistä ensimmäisenä täysin vastaa vaativaa kunnianimeään Suomen Ateena".¹⁰⁷

Airilan pääargumentti Turun yliopistohanketta vastaan oli sama, minkä valtioneuvos E. G. Palmén oli esittänyt jo vuonna 1914 Helsingin Sanomissa. Palmén korosti, että Jyväskylän yliopistoaatteen pitäisi saada rauhassa kehittyä. Hänen mukaansa Jyväskylän ja Turun vastakkainaset-

106 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1919. Helsinki 1919, s. 7-12; Suomenkielinen yliopisto Turkuun. Turun Suomalainen Yliopistoseura (kirj. K. N. Rantakari). Turku 1917; Jäntere 1942, s. 56-57, 65-76; Perälä Tauno, Turun yliopisto 1920-1939. Turku 1970, s. 9.

107 Airila Martti, Uuden suomenkielisen korkeakoulun asia. Valvoja 1917, s. 494-511. (Kirjoituksesta on myös ylipainos.)

telu ei ollut myöskään Turun yliopistoharrastuksen näkökulmasta hyvä asia.¹⁰⁸ Muiltakaan osin Airilan kirjoitus ei juuri tuonut uusia perusteita Jyväskylän puolesta.

2.2.2.2 Valtakunnallinen yliopistohanke

Turkulaisten voimavaroja yliopiston saamiseksi kaupunkiin osoittaa sekin, että he saivat sidotuksi hankkeensa osaksi itsenäistyvän maan hahmottumassa olevaa korkeakoulupolitiikkaa. Itse asiassa he saivat aikaan epävirallisen korkeakoulupoliittisen kokonaisuohjelman.

Turun Suomalaisen Yliopistoseuran puheenjohtaja, hovioikeuden presidentti Aleksi Käpy, valtioneuvos J. R. Danielson-Kalmari, senaattori E. N. Setälä ja professori A. K. Cajander kutsuivat Helsingin Seurahuoneelle vajaan sata vaikutusvaltaista kansalaista keskustelemaan korkeakoulukysymyksistä ja erityisesti suomalaisen yliopiston perustamisesta Turkuun.¹⁰⁹ Jo neuvottelutilaisuuden kutsusta kävi ilmi varsinainen tarkoitus. Järjestäjien motiivina oli saada vaikutusvaltaisten yliopistomiesten tuki Turun yliopistohankkeelle.

Pääalustuksen pari viikkoa Suomen itsenäisyysjulistuksen jälkeen pidetyssä kokouksessa esitti kansantaloustieteen professori J. H. Vennola. Oulussa 1872 syntynyt Vennola oli vuonna 1917 nouseva poliitikko. Hänet oli valittu samana vuonna nuorsuomalaisen puolueen puheenjohtajaksi. Esitelmässään Vennola antoi Turun yliopistohankkeelle odotetusti tuensa: "Eikä voi kieltää, että Turku Helsingin jälkeen monessa suhteessa tarjoaa hyvät edellytykset yliopistolle. Siellä ovat Helsingin jälkeen parhaat kirjastot, samoin kuin myöskin arkistot, ja muut kulttuurilaitokset, kuten museot ovat maan parhaimpia. Sinne keskittyy myöskin Helsingin jälkeen useimmat keskusvirastot, samoin kuin siellä ovat laajat sairaalat, jotka vastaisuudessa voivat olla yliopiston opetuksessa tarpeelliset."¹¹⁰

Vennola kyllä totesi, että Jyväskylällä oli pisimmät perinteet suomalaisen yliopistoharrastuksen alueella. Hän myönsi, että "tämän paikkakunnan traditioit sen monine sivistysahjoineen monella tavalla viittaavat erityisiin etuoikeuksiin korkeimpaan opinahjoon". Samalla hän kuitenkin yksiselitteisesti totesi, ettei Jyväskylä täytä yliopistokaupungin vaatimuksia.¹¹¹ Jyväskylälläkin oli kokouksessa kuitenkin kannatusta. Ainakin tohtori Väinö Voionmaa piti Jyväskylää sopivana maan toiseksi

108 Helsingin Sanomat 21.4.1914.

109 Jäntere 1942, 77-81.

110 Vennola julkaisi esitelmänsä myöhemmin kirjassaan. J. H. Vennola, Yhteiskunta ja tieteellinen kasvatuksemme. Taloustieteellisiä tutkimuksia 26. Helsinki 1918, s. 47.

111 Vennola 1918, s. 46-47; Kokouksesta myös Turun Suomalainen Yliopistoseura, seuran perustaminen ja toiminnan järjestäytyminen v. 1917. Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1919. Helsinki 1919, s. 10-12.

yliopistokaupungiksi.¹¹²

Kokonaisuudessaan turkulaisten järjestämä suuri yliopistokeskustelu merkitsi arvovaltaista tukea Turun suomalaisen yliopiston perustamishankkeelle. Kokouksen jälkeen yliopiston perustaminen etenikin nopeasti. Hankkeella oli ensimmäisessä vaiheessa vahvin kannatus maan suurimmissa kaupungeissa Turussa, Helsingissä ja Viipurissa. Muutaman vuoden kuluessa kannatus levisi muihin kaupunkeihin ja erityisesti maaseudulle.

Vuoden 1918 loppuun mennessä oli kerätty rahaa noin 7,4 miljoonaa markkaa. Turusta oli lahjoituksia runsaat 3 miljoonaa markkaa, Helsingistä runsaat 1,9 miljoonaa markkaa ja Viipurista 819 000 markkaa.¹¹³ Viipurin tulokseen vaikutti todennäköisesti K. N. Rantakari, joka toimi kaupungissa vuodesta 1917 Savo-Karjalan Osakepankin johtajana. Kolmen suurimman kaupungin tuki loi yliopistokeräykselle uskottavan lähtökohdan.

Vuonna 1919 keräystä alkoi johtaa yliasiamiehenä professori U. L. Lehtonen. Yliasiamiehen kirjeistä kerääjille on pääteltävissä, että hän organisoi ja johti työtä erittäin tehokkaasti. Asiamiehille lähettyjen kiertokirjeiden propagandan peruslinja on kiintoisa, koska hyvin todennäköisesti asiamiehet markkinoivat yliopistoasiaa kentällä Lehtosen ohjeiden mukaisesti. Eri puolilla maata kiertäville asiamiehille Lehtonen esitteli Turun yliopistokysymystä W. S. Schildtin yliopistoajatuksen toteuttamisena. Ainakaan asiamiehille lähetyissä kirjeissä ei luotu mielikuvaa Turun vanhan Akatemian uudelleenperustamisesta. Siksi oli myös vakuuttavasti selitettävä, miksi yliopistoa ei perustettaisi aatteen syntyseudulle Jyväskylään. Lehtonen myönsi, että Jyväskylällä oli ollut muun muassa Suomalaisen Tiedeakatemian keskuudessa kannatusta yliopistokaupungiksi ja vuonna 1912 aloittanut kesäyliopisto oli tarkoitettu raivaamaan tietä yliopiston perustamiselle. Kesäyliopistosta saadut kokemukset olivat hänen mukaansa kuitenkin osoittaneet, että Jyväskylä oli liian pieni ja syrjäinen yliopistokaupungiksi.¹¹⁴

Vuonna 1926 Turun yliopistoa varten oli lahjoituksia yhteensä runsaat 60 miljoonaa markkaa¹¹⁵, josta oli Turun ja Porin läänin osuus lähes 23 miljoonaa markkaa. Toisena oli Häme noin 12 miljoonalla mar-

112 Halila Aimo, Väinö Voionmaa. Helsinki 1969, s. 249.

113 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1919. Helsinki 1919. Liite 2.

114 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran yliasiamiehen kiertokirje n:o 1 (Helsinki 1919), passim. ja erit. s. 17-18. Ks. myös kiertokirjeet n:o 2 (Helsinki 1919) n:o 3 (Helsinki 1919), n:o 4 (Helsinki 1920); Keräystyöstä ks. esim. Saalas Uunio, Muistelmia lapsuuteni ja nuoruuteni ajoilta. Porvoo 1963, s. 333-363. Saalaksen mukaan Jyväskylän yliopistohankkeeseen aktiivisesti osallistuneen tohtori Sakari Kuusen puoliso Rauha Kuusi oli innostunut Turun yliopistoasiasta, ja hän osallistui keväällä 1917 keräystyöhön Vaasan seudulla.

115 Valtion vuoden 1926 budjetissa oli opetusministeriön pääluokan menojen loppusumma 343,5 miljoonaa markkaa. Helsingin yliopiston osuus oli 23,8 miljoonaa markkaa.

kalla. Uudeltamaalta oli lahjoituksia 9,4 miljoonaa markkaa ja Viipurin läänistä noin 5 miljoonaa markkaa. Lisäksi maaseudun suhteellinen osuus lahjoituksista oli oleellisesti suurempi kuin keräyksen alkuvaiheessa. Turun ja Porin läänissä lahjoitussumma jakaantui suunnilleen tasan maaseudun ja kaupunkien välille. Sen sijaan Hämeen maaseutu lahjoitti 7,5 miljoonaa markkaa ja läänin kaupungit yhteensä noin 4,3 miljoonaa markkaa. Maanviljelijöiden tekemien lahjoitusten osuus oli vuonna 1926 noin kolmannes koko lahjoitussummasta.¹¹⁶

2.2.2.3 Turun Suomalaisen yliopiston perustaminen ja Schildtin kuningasajatus

Turun Suomalainen Yliopistoseura kokoontui tekemään päätöstä yliopiston perustamisesta jo helmikuussa 1920. Maaliskuussa 1921 nimitettiin J. R. Danielson-Kalmari Turun Suomalaisen yliopiston kansleriksi ja toukuussa ensimmäiset viisi professoria virkoihinsa. Turun Suomalaisen yliopiston ensimmäiseksi rehtoriksi valittiin Suomen historian professori Artturi Virkkunen. Saman vuoden joulukuussa kutsuttiin vielä matematiikan professoriksi Kalle Väisälä Tarton yliopistosta.¹¹⁷

Turun Suomalaisen yliopiston avajaisia vietettiin kesäkuun 27. päivänä vuonna 1922. Juhlassa oli voimakas suomalaiskansallinen lataus. Rehtori Artturi Virkkunen arvioi yliopiston perustamisen olevan yksi Suomen historian suurimpia tapauksia.

"Tästä suuresta kansallisesta saavutuksesta, jonka todistajina meillä on onni olla ja joka ensimmäisen suomalaisen yliopiston muodossa nyt aloittaa toimintansa isänmaan vapautuksen suurena henkisenä muistomerkinä, tunnemme me niin kuin sitä sydämessään ja historiassaan on tunteva tulevien aikojen Suomen kansa, syvää kiitollisuutta niitä uhrautuvia kansalaisia kohtaan, jotka isänmaan tarpeet tajuten ja kuullen suomalaisen kansanhengen kutsua tällä paikkakunnalla ovat asettaneet kykynsä yliopistohankkeen palvelukseen sekä kehoituksillaan ja suuren isänmaallisen aatteen voimalla nostaneet laajat kansalaisjoukot suomalaista yliopistoa perille viemään."¹¹⁸

Kokonaisuudessaan rehtori Virkkusen puhe oli ylistys ja kiitos-

116 Turun Suomalainen Yliopisto. Turku 1926, s. 31-32. Jyväskylästäkin kertyi lahjoituksia yhteensä 40 000 markkaa. Kauppaneuvos A. Mitro lahjoitti 25 000 markkaa.

117 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran toiminta 1920. Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1921. Turku 1921; Turun Suomalaisen Yliopistoseuran toiminta vuonna 1921. Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1922. Turku 1922; Jäntere 1942, s. 315-348; Perälä 1970, s. 27-50; Ks. myös Turun yliopiston opettajat ja virkamiehet 1920-1969. Toimittanut Mikko Uola. Turku 1970.

118 Turun Suomalaisen Yliopiston vuosikirja 1923. Turku 1923, s. 9-45; Jäntere 1942, s. 382-387.

puhe sille työlle suomalaisen yliopiston perustamiseksi, jonka aloitti Jyväskylän piirilääkäri W. S. Schildt sata vuotta aikaisemmin. Turun Suomalaisen yliopiston perustaminen merkitsi Schildtin kuningasajatukseen toteutumista.¹¹⁹ Turun yliopiston juhlallisia vihkiäisiä vietettiin vasta vuonna 1927. Juhliin liittyi yliopiston ensimmäinen promootio eli nuori tiedeyhteisö pyrki näyttävästi elvyttämään Turun vanhat akateemiset traditiot.¹²⁰

Timo Tarmion mukaan Turun Suomalaisesta yliopiston perustajia yhdisti kulttuurikonservatismi-ideologia. Yksityinen suomalainen yliopisto haluttiin puolustamaan vanhasuomalaista arvomaailmaa. Tarmion mukaan kulttuurihistoriallisessa katsannossa yliopiston perustajien kielipoliittinen motiivi oli yliopiston olemusta ajatellen välttämätön mutta alisteinen modernin yhteiskunnan syntyyn negatiivisesti suhtautuneelle päämäärälle, jonka oli synnyttänyt ristiriita ideaalisen ja käytännön yhteiskuntaelämän välillä.¹²¹

Tarmion mukaan Turun Suomalaisesta yliopistosta ajateltiin "foorumia, jonka kautta sivistyksellisin keinoin oli mahdollista luoda sitä henkeä, jota suojeluskunta asein edusti".¹²² Turun Suomalainen yliopisto oli valkoisen Suomen sivistyslaitos, eikä se muuta vuoden 1918 sodan jälkeisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa olisi voinut ollakaan. Tarmio mukaan se oli kuitenkin ennen muuta oikeistolaisten kulttuurikonservatiivien pyrkimys luoda "oikein ajatteleva" suomalainen johtajisto.

Tarmion analysoima Turun yliopiston aatteellinen lähtökohta tuli esille jo Rantakarin artikkelissa tammikuussa 1914: "- - jos tähän seutuun tulee Suomalainen yliopisto, kasvaa tänne myöskin suomalaista johtoa. Suomalainen itsetunto ja aloitekyky sekä halu etevämmyydellään hallita juurtuvat myöskin tähän kansanosaan - -"¹²³ Ajan päätoimittaja kirjailija

119 Yliopistolaitoksen ja korkeakoulupolitiikan historiasta kirjoittaneista on Oiva Ketonen nähnyt selkeimmin Turun yliopiston perustamisen Schildtin yliopistojatukseen toteutumisenä: "Turun yliopiston perustaminen voidaan katsoa erääksi tulokseksi siitä jo 1800-luvun puolivälistä alkaen käydystä keskustelusta, joka on tähdännyt toisen yliopiston luomiseen. Volmar Schildt-Kilpinen esitti vuonna 1847 ajatuksen, että Jyväskylään olisi perustettava yliopisto, joka olisi suomenkielinen." Ketonen Oiva, *Yksityiset korkeakoulut*. Oma Maa VI. Porvoo 1959, s. 262.

120 Turun yliopiston vihkimäjuhla ja ensimmäiset promootiot toukokuussa 1927. Turku 1928, passim; Ks. myös Turun Suomalainen yliopisto 1926. Turku 1926. passim.

121 Tarmio Timo, *Yliopisto kahden kulttuurin välissä*. Turun yliopiston perustaminen ja sille asetetut suomalaista yhteiskuntaa koskeneet tavoitteet. Turun yliopisto, Kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma, joulukuu 1987, tiivistelmä. Yleisin tulkinta on kuitenkin se, että Turun Suomalainen yliopisto ja Åbo Akademi perustettiin "kielipolitiikan merkeissä", kuten Tommila asian ilmaisee. Tommila Päiviö, 350 vuotta tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutusta. Tiede muutosten maailmassa, toim. Touko Perko. Jyväskylä 1990, s. 12. Samoin Hämäläinen 1968, s. 89-90.

122 Tarmio 1987, s. 147.

123 Rantakari K. N., *Suomalainen yliopisto Turkuun tai ei ollenkaan uutta suomalaista yliopistoa II*. Aika 1914, s. 118-131.

V. A. Koskenniemi määritteli uuden yliopiston tehtävän vuonna 1919 suunnilleen samalla tavalla: "Ainoan suomenkielisen yliopiston tulee olla kansan johtaja sen valtiollisen, sivistyksellisen ja taloudellisen itsenäisyyden tiellä."¹²⁴

On loogista, että kulttuurikonservatismiin perustuvaan ajatukseen suomalaisesta yliopistosta sisältyi keskeisenä ideana yliopiston yksityisyys. Yliopiston aatteellisten ja yhteiskunnallisten tavoitteiden näkökulmasta olisi ollut arveluttavaa, jos sitä olisi holhonnut valtiovalta.¹²⁵ Yliopiston valtiovallasta riippumattomuuden korostaminen arvioitiin vuonna 1919 edulliseksi myös varojen keräämisen kannalta, koska se oli käreäsiamiehille lähetetyn kirjasen keskeinen teema.¹²⁶

Myös Matti Klinge korostaa, että vuosien 1917-1923 yleispoliittisesti ja kielipoliittisesti epävarma tilanne, jossa Suomen kulttuuriolemus näytti hyvin epäselvältä, loi Turun yksityisille yliopistohankkeille pohjan. Myös hän on löytänyt Turun Suomalaisen yliopiston aatteellisesta taustasta kulttuurikonservatismiin. Klingen mukaan Turun yliopistot ovat kuitenkin myöhemmin sijoittuneet "enemmän aluepoliittiseen kuvioon".¹²⁷

2.3 Suunnitelma pedagogisesta korkeakoulusta ja Jyväskylän yliopistokysymys

2.3.1 Seminaarin lehtorit ja pedagogisen korkeakoulun idea

Edellä on todettu, että Jyväskylän mahdollisuudet saada yliopisto näyttivät vuoden 1910 tienoilla varsin lupaavilta. Mikä sitten muutti tilanteen? Vastauksen etsiminen kysymykseen edellyttää huomion kiinnittämistä yleiseen valtiolliseen kehitykseen. Turun suomalaisen yliopiston perustamista vauhditti merkittävästi Suomen itsenäistyminen.

Aikanaan piirilääkäri Wolmar Schildtin toimintaa suomalaisuuden

124 Koskenniemi V. A., Suomalainen yliopisto suomalaisen kulttuurin johtoon. Aika 1919, s. 385. V. A. Koskenniemi nimitettiin vuonna 1921 Turun Suomalaisen yliopiston kotimaisen ja yleisen kirjallisuuden professoriksi. Yliopiston rehtori Koskenniemi oli vuosina 1924-1932.

125 Tarmio 1987, s. 147. Rantakarin mukaan yliopiston riippumattomuus valtiovalta-
lasta oli Turun Suomalaisen yliopiston perustamisessa hyvin keskeinen idea. Rantakari K. N., Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran synty ja päämäärä. Viipurin messut 18.6.-28.6.1938, Karjalan viikko. Viipuri 1938, s. 15-19.

126 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran yliasiamiehen kiertokirje n:o 2. Helsinki 1919; Suomalainen yliopisto Turkuun. Helsinki 1919.

127 Klinge Matti, Uusien yliopistojen perustaminen. Matti Klinge - Laura Kolbe, Suomen ylioppilas. Keuruu 1991, s. 136-137; Ks. myös Klinge Matti, Bernadotten ja Leninin välissä. Tutkielmia kansallisista aiheista. Toinen painos, Juva 1980, s. 102.

hyväksi helpotti Jyväskylän syrjäinen sijainti. Hänen yliopistoajatukseenakin sisältyi idea suomalaiskansallisen tieteen ja opetuksen aloittamisesta syrjässä poliittisesta valtakeskuksesta Helsingistä. Turun yliopistohankkeen johtaja Kaarle Nestori Rantakari tajusi tämän Jyväskylän yliopistohankkeeseen liittyvän aatteellisen lähtökohdan ja käytti sitä taitavasti Jyväskylää vastaan. Rantakari kirjoitti, että Jyväskylän yliopisto merkitsisi pakopirtin rakentamista suomalaiselle kulttuurille. Itsenäistyvässä maassa suomalaisuus ei tarvinnut pakopirttiä, vaan suomenkielinen yliopisto oli perustettava kansallisen sivistyksen, talouden ja yhteiskunnan etulinjaan.

Tässä tilanteessa kilpailussa suomenkielisestä yliopistosta olivat ratkaisevinta taloudelliset resurssit ja poliittinen voima. Niitä molempia oli kerättävissä Turun yliopistohankkeen tueksi ja toiminnalle antoi merkittävästi pontta myös suomenruotsalaisten ripeys Åbo Akademin perustamisessa. Turku oli Jyväskylään verrattuna ylivoimainen.

Turun yliopiston perustamista tuki myös korkeakoulupoliittisessa ajattelussa tapahtunut muutos. Kehitys kohti kansallista itsenäisyyttä sai myös korkeakoulupoliitiikan auktoriteetit - lähinnä mielipidejohtajat yliopiston professorikunnassa - hyväksymään ajatuksen toisen yliopiston perustamisesta. Se manifestoitui Vennolan ohjelmassa joulukuussa 1917. Todetessaan, että maassa tarvitaan toinen yliopisto ja sen lisäksi joukko suppea-alaisia korkeakouluja Vennola teki merkittävän kompromissin. Helsingin yliopiston siihen pakotti se voima, jonka maan itsenäistymisprosessi antoi Turun yliopistohankkeelle. Vennola myötäili täysin Turun yliopistohankkeen puuhamiesten näkemystä todetessaan, että Turun suomalainen yliopisto tarvittiin mahdollisimman pian ja että "on vähemmän merkityksestä kysymys siitä, mitkä tieteenalat tulevat uudessa yliopistossa edustetuiksi".¹²⁸

Myös Jyväskylän yliopistohankkeen perustavoite oli pitkään yksinkertaisesti suomenkielinen yliopisto. Lähtökohta oli vuoteen 1911 saakka aivan sama kuin muutamia vuosia myöhemmin Turussa, jossa tavoitteena oli selkeästi yliopisto. Esitys yliopistohankkeen suuntaamisesta kaupallisen korkeakouluopetuksen suuntaan ei siihen sopinut. Turkulaiset halusivat yliopiston eivätkä korkeakoulua.¹²⁹

Jyväskylässä yliopistokysymyksen ympärillä toimi ja vaikutti kuitenkin eräs merkittävä taho, jota ei esimerkiksi Lahdessa, Kuopiossa eikä Mikkelissä ollut. Se oli pedagogiikan ja kasvatustieteiden kansainväliset virtaukset tunteva seminaarin lehtorikunta. Sen vaikutuksesta nousi Jyväskylässä 1900-luvun alussa schildtiläisen yliopistoidean rinnalle suunnitelma ainutlaatuisesta kasvatustieteellisestä erikoiskorkeakoulusta.

Ensimmäisen kerran Jyväskylän erikoiskorkeakouluidea tuli esille vuonna 1906 edellä mainitussa valtuuston asettaman valiokunnan lausunnossa. Yksi valiokunnan jäsenistä oli seminaarin johtaja, filosofian kandi-

128 Vennola 1918, s. 4.

129 Perälä Tauno, Turun kauppakorkeakoulu 1950-1975. Turku 1975, s. 5-6.

daatti Kosti Raitio, joka oli tullut virkaan Yrjö Koskisen jälkeen vuonna 1900 Raahen seminaarin johtajan paikalta.¹³⁰

Todennäköisesti juuri Raition vaikutuksesta valiokunta nosti mietinnössään esille ajatuksen kasvatustieteisiin keskittyneestä ja seminaariin liittyvästä yliopistosta. "On jo kauan Helsingin yliopistossa kaivattu esim. kasvatustieteiden seminaaria tulevien opettajien tieteellistä ja käytännöllistä valmistusta varten. Koulu- ja seminaarikaupunkina olisi Jyväskylällä hyvät edellytykset juuri kasvatustieteiden professionia ja siihen liittyvää seminaaria varten." Mietinnössä korostettiin, että yliopiston olisi edustettava vain Jyväskylään sopivia tieteitä.¹³¹

Mietintö osoittaa, että seminaarin piirissä harrastettiin ja seurattiin kasvatustieteiden kehitystä ja että idea seminaarin kehittämiseksi yliopistolliseen suuntaan oli jo syntynyt. Se oli kuitenkin vasta idullaan, ja perinteinen Schildtin yliopistoaate oli hallitseva.

Kasvatustiede oli tuohon aikaan tieteenalana ainakin akateemisten piirien ulkopuolella hyvin vieras asia, vaikka sillä olikin jo runsaan sadan vuoden traditio yliopistossa. Kasvatustieteiden ajattelun ja valistamisen juuret Suomessa löytyvät Turun akatemiasta 1780-luvulta. Henrik Gabriel Porthan¹³² aloitti kasvatustieteiden yksityiset luentonsa vuonna 1783. Aivan yliopiston Ruotsin kauden lopulla kasvatustieteiden asema vahvistui, kun vuonna 1807 aloitti yliopistossa pedagoginen seminaari. Tuleville opettajille luennoinvat kasvatustieteitä ensimmäisinä vuosina oppihistorian dosentteina toimivat kirjastonhoitajat, sitten pedagogisen seminaarin lehtorit.¹³³

Vuoden 1852 statuuttiuudistuksen yhteydessä perustettiin teologiseen tiedekuntaan kasvatustieteiden professori. Vuonna 1859 virka siirrettiin filosofiseen tiedekuntaan. Kolme vuotta aikaisemmin yliopistoon perustettiin pedagoginen eli opettajakandidaattitutkinto, johon sisältyi kasvatustieteiden tenttiosuus. Opettajakandidaatin tutkintoon sisältyi myös opetuksen seuraamista ja opetusharjoittelua normaalilyseossa, joka toimi kasvatustieteiden professorin valvonnassa. Vuodesta 1873 normaalilyseoja oli kaksi,

130 Halila 1963, s. 203-206.

131 Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 14.3.1906 sekä liitteet. JKA; Kuusi 1967, s. 28-32.

132 Porthanista esim. Lehtinen Erkki, *Hyödyn ja valistuksen ajan akademia. Suomen kulttuurihistoria 1. Ruotsinvaltion aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1979, s. 231-240.*

133 Koskeniemi Matti, *Akateemiset kasvatustieteiden opinnot ja opettajavalmistus. Kasvatustieteellinen aikakauskirja 1956, s. 33-40; Sainio Matti A., Kasvatustieteiden tutkimus ja opetus Turun Akatemiassa. Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 14. Jyväskylä 1957, s. 39-89; Isosaari Jussi, Jyväskylän seminaarin kasvatustieteiden ja opetuksen opetus vuosina 1865-1901. Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 15. Jyväskylä 1961, s. 19; Päivänsalo Paavo, Kasvatustieteiden tutkimuksen historia Suomessa vuoteen 1970. Helsinki 1971, s. 34-53; Autio 1981, s. 242-247; Heikkinen 1983, s. 72-77; Helsingin yliopisto 1640-1990 I, *Kuninkaallinen Turun Akademia 1640-1808, kirjoittaneet Matti Klinge sekä Rainer Knapas, Anto Leikola, John Strömberg. Keuruu 1987, s. 540-551.**

suomenkielinen Hämeenlinnassa ja ruotsinkielinen Helsingissä.¹³⁴ Oppikoulunopettajien koulutukselle oli näin luotu pohja osana yliopisto-opetusta.

Vuonna 1863 perustetun Jyväskylän seminaarin kasvatustieteiden opetus hahmottui ulkomaisten esikuvien mukaisesti. Cygnaeus kiinnitti erityistä huomiota seminaarin opettajakunnan pätevyyteen. Erityisen tärkeänä hän piti pedagogisia opintoja. Merkittävällä tavalla seminaarin henkiseen ilmapiiriin täytyi vaikuttaa sen, että Cygnaeus edellytti ensimmäisiltä opettajilta vähintään vuoden opiskelua ulkomailla. Ensimmäisen opettajakunnan "pedagogiset retket" suuntautuivat uudenaikaisen kansanopetuksen johtaviin maihin Sveitsiin ja Saksaan.¹³⁵

Seminaarin perustaminen toi Jyväskylään, pieneen sisämaan kaupunkiin, korkeasti opinneen joukon, joka tunsu tieteen ja erityisesti kasvatustieteiden eurooppalaisia virtauksia. Tämän vaikutusvaltaisen joukon muodostivat seminaarin lehtorit. Tämän akateemisen tradition toi kaupunkiin Jyväskylän seminaarin luoja ja sen ensimmäinen johtaja Uno Cygnaeus 1860-luvulla.¹³⁶

Ensimmäisenä kasvatustieteen tuleville opettajille opetti historian ja kasvatustieteiden lehtori Olai Wallin. Hän antoi seminaarin kasvatustieteiden opetukselle muodon ja sisällyksen lähes 30 vuodeksi. Hän seurasi sveitsiläisiä ja saksalaisia esikuvia, mutta sen lisäksi hänen opetuksessaan oli vahva persoonallinen sisältö. Hän ei ollut pelkästään vieraiden mielipiteiden tulkki. Wallinin jälkeen kasvatustieteitä opetti vuosina 1886-1892 Y. K. Yrjö-Koskinen Wallinin hahmotteleman mallin mukaisesti, ja sellaisenaan opetus jatkui Jyväskylän seminaarissa 1900-luvun alkuun saakka.¹³⁷

Jyväskylän seminaarin kasvatustieteiden opetus sai huomattavan

134 Päivänsalo 1972, 54-64; Heikkinen 1983, s. 137-138; Niskanen Erkki A., Kasvatustieteiden osasto. Helsingin yliopisto sanoin ja kuvin. Toimittaneet Martti Häikiö, Leila Teräsalmi-Sovijärvi, Pertti Suvanto. Helsinki 1984, s. 119; Helsingin yliopisto 1640-1990 II (Klinge 1989), s. 361-366.

135 Uno Cygnaeuksen kirjoitukset Suomen kansakoulun perustamisesta ja järjestämisestä, s. 214; Salo Aukusti, Piirteitä Jyväskylän seminaarin ensimmäisten opettajien valmistumisesta tehtäväänsä, esitelmä Jyväskylän seminaarin muistojuhlissa kesäk. 10 p:nä 1937. Jyväskylä 1937; Halila 1963, s. 21-22; Ks. myös Bonsdorff 1923, s. 119-153.

136 Aukusti Salon mukaan Uno Cygnaeuksen tavoitteena oli perustaa Jyväskylään korkeakoulutasoinen opettajanvalmistuslaitos. Hän arvioi, että Jyväskylän seminaari olikin jo Cygnaeuksen aikana huomattavasti korkeatasoisempi kuin esimerkiksi Ruotsin seminaarit: "Jyväskylässä oli silloisissa oloissa todella korkeakoulu, vain vailla sen nimeä." Salo Aukusti, Muutamia näkökohtia kansakoulunopettajain valmistusta uudistettaessa, eripainos Opettajain Lehdestä n:o 49-50, 1937, s. 4-5; Ks. myös Liakka Niilo, Jyväskylän seminaarin ensimmäisen ensimmäisen opettajakunnan valmistumisesta toimintaansa. Lisäpiirteitä Uno Cygnaeuksen elämäntyöhön ja henkilökuvaan. Kasvatus ja Koulu 1936, s. 195-210; Halila 1963, s. 13.

137 Isosaari 1961, s. 178-182; Halila 1963, s. 80-84; Suutarinen Sakari, Herbartilainen pedagoginen uudistus Suomen kansakoulussa vuosisadan alkupuolella. Suomen historian lisensiaattityö Jyväskylän yliopistossa 1989, s. 10-22; Matthies 1987, s. 19-21.

opettajapersoonallisuuden, kun lehtori Kaarle Oksala aloitti vuonna 1905 seminaarin kasvatus- ja opetusopin sekä sielutieteen lehtorina. Vuonna 1873 Tampereella syntyneestä Kaarle Oksalasta kehittyi merkittävä Suomen kansakoulupedagogiikan uudistaja ja opettajakoulutuksen kehittäjä. Aloittaessaan Jyväskylän seminaarin lehtorina hänellä oli takanaan perusteellinen valmentautuminen tehtävänsä. Hän oli hankkinut modernin psykologian ja kasvatustieteen sekä filosofian alalta laajat tiedot opiskelemalla Helsingin yliopiston lisäksi useina lukukausina myös Leipzigin ja Hampurin yliopistoissa.

Oksalan akateemisina opettajina olivat kokeellisen psykologian perustaja Wilhelm Wundt ja opetusopin kehittäjä Paul Barth. Ehkä eniten Oksalan ajatteluun ja näkemyksiin vaikuttivat kokeellisen psykologian ja kasvatustieteen uusia näköaloja avannut tutkija Ernest Meumann ja hänen kokeellinen pedagogiikkansa.

On osoitettu, etteivät Kaarle Oksalan psykologian harrastus ja artikkelit olleet ratkaisevia Suomessa vuosisadan alkupuolella tapahtuneessa kokeellisen psykologian tutkimuksen käynnistymisessä ja edistymisessä. Oksala kuului kuitenkin siihen joukkoon, joka tämän vuosisadan alussa vahvasti saksalaisen tieteen vaikutuspiiriin kuuluneessa Suomessa innokkaasti seurasi kasvatustieteen ja lapsipsykologian virtauksia maailmalla. Joukkoon kuuluivat Oksalan lisäksi kasvatustieteen Albert Lilius, Juho Hollo, Jalmari Salomaa ja vuonna 1907 yliopiston kasvatustieteen ylimääräiseksi professoriksi kutsuttu Mikael Soininen.¹³⁸

Vaikka Oksala ei kuulunutkaan aivan maan johtavien kasvatustieteen kärkeen, oli hänen merkityksensä kasvatustieteen aseman kohentamisen kannalta vuosisadan alussa keskeinen.¹³⁹ Oksala teki vuosina 1910 ja 1911 kaksi opintomatkaa Saksaan ja perehtyi Hampurissa sijaitsevaan Ernst Meumannin johtamaan lapsipsykologian tutkimuslaitokseen. Laitoksen johtajalta Oksala sai todistuksen, jonka mukaan hän kykeni johtamaan kyseisen laitoksen kaltaisen tutkimusyksikön toimintaa.

138 Seminaarinlehtori Kaarle Oksalan ansioluettelo. Kaarle Oksalan kokoelma; Halila 1963, s. 216-220; Halila Aimo, Kasvatustieteen uranuurtaja. Uusi Suomi 27.1.1973; Salmela Alfred, Koululaitoksemme kriittinen uudistaja. Helsingin Sanomat 27.1.1973; Lehmusto Heikki, Kasvatustieteen historia. Kuopio 1951 s. 306-312; Päivänsalo 1971, s. 108-131; Tiitinen Ilpo, Kasvatustiede. Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika. Toimituskunta Päiviö Tommila Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1982, s. 222-223; Korkiakangas Mikko, Suomen ensimmäinen sielutieteen (psykologian) professorin virka. Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä. Toim. Mikko Korkiakangas. Jyväskylän yliopiston psykologia laitoksen julkaisuja n:o 289. Jyväskylä 1987, s. 7-9; Korkiakangas Mikko, Suomalaisen kehityspsykologian historiallisia lähtökohtia. Psykologia 88, Helsinki 11.-13.1.1988; Suutarinen 1989, s. 22-29, 211-217.

139 Korkiakangas 1987, s. 8-9.

Todistus viittaa siihen, että Oksala perehtyi opintomatkoillaan aivan erityisesti tutkimuksen organisointiin.¹⁴⁰

2.3.2 Esitys pedagogisesta korkeakoulusta ja Jyväskylän kesäyliopisto 1912-1916

Lehtori Kaarle Oksala palasi opintomatkaltaan Saksasta Jyväskylään elokuussa 1911, jolloin kaupungissa oli meneillään valmistautuminen kesäyliopiston aloittamiseen seuraavana vuonna. Asiaan oli innostuttu erityisesti Tiedeakatemian vierailun jälkeen.

Alun perin kesäyliopiston tarkoitus oli auttaa opintojaan aloittavia ylioppilaita niin, että he saisivat opintonsa yliopistossa aikaisempaa paremmin alkuun. Lisäksi oli tarkoitus järjestää vanhemmille opiskelijoille kursseja opintojen nopeuttamiseksi.¹⁴¹

Mutta tässä vaiheessa kasvatustieteen kehityksestä innostunut lehtori Kaarle Oksala tarttui asioihin ja Jyväskylän yliopistopuuha sai uuden suunnan. Lokakuussa 1911 hän esitti Kasvatusopillisen yhdistyksen kokouksessa suunnitelman pedagogisen korkeakoulun perustamisesta Jyväskylään. Esitelmässään Oksala korosti, että kasvatustiede oli vasta 15 viime vuoden aikana kokeellisen tutkimusmetodin ansiosta kohonnut todelliseksi tieteeksi. Hän korosti, että kaikissa sivistysmaissa oli kasvatustieteen asema tiedemaailmassa nousussa. Hän kertoi, että Amerikassa oli yliopistoihin perustettu erityisiä pedagogisia tiedekuntia. Huomattavin niistä oli Teachers College New Yorkin Columbian yliopistossa, jossa oli 70 virkaa kasvatustieteiden ja pedagogiikan eri aloilta. Laitokseen kuului myös lukuisa joukko harjoituskouluja. Edelleen Oksala kertoi, että Saksassa suunniteltiin parhaillaan tällaisten korkeakoulujen perustamista. Tavoitetta voitiin Oksalan mukaan edistää nostamalla kasvatustiede näkyvään ja keskeiseen asemaan kesäyliopiston ohjelmassa.¹⁴²

Kasvatusopillinen yhdistys asetti heti samassa kokouksessa toimikunnan valmistelemaan suunnitelmaa pedagogisen korkeakoulun perusta-

140 Kertomus allekirjoittaneen Backmanin stipendillä 20.3.-1.8.1910 tekemästä kasvatusopillisesta ulkomaanmatkasta; Kertomus allekirjoittaneen 16.4.-4.8.1911 Backmanin stipendillä suorittamasta jatketusta opintomatkasta; Seminaarilehtori Kaarle Oksalan ansioluettelo, Kaarle Oksalan kokoelma; Kauranne Jouko, Kansakoulun opetukseen kohdistuneet integrointipyrkimykset vuosina 1912-1939. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia n:o 18. Helsinki 1971, s. 41-42.

141 Jyväskylän kesäyliopiston toiminnan aloittamista koskevien suunnitelmien konseptit 1912, D1 Jyväskylän kesäyliopiston arkisto, JyMA; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1911, s. 91-96; Oksala K., Jyväskylän kesäyliopiston kymmenvuotisesta toiminnasta. Kasvatus ja Koulu 1924, s. 121-128; Sainio Matti A., Jyväskylän kesäyliopisto 1912-1936. JKK:n kesälukukauden ohjelma 1962. Pieksämäki 1962, s. 3-5.

142 Esitelmä Jyväskylän kasvatusopillisen yhdistyksen kokouksessa 30.10.1911, Oksalan kokoelma; Kuusi 1967, s. 61-63.

misesta. Toimikuntaan nimettiin Oksalan lisäksi seminaarin johtaja Kosti Raitio, seminaarin johtajatar Hilda Söderström ja Kasvatusopillisen yhdistyksen puheenjohtaja, lyseon rehtori K. J. Jalkanen.

Toimikunta laati nopeasti - ilmeisesti Kaarle Oksala sihteerinä - suunnitelman pedagogisen korkeakoulun perustamisesta. Suunnitelman lähtökohtana oli arvio siitä, että yliopiston saaminen Jyväskylään oli "ehkäpä kokolailla etäisenkin tulevaisuuden kysymys". Tästä syytä Jyväskylän oli tarkoituksenmukaista ottaa tavoitteekseen erikoiskorkeakoulu, joka olisi ainutlaatuinen ja tiedepoliittisesti¹⁴³ merkittävä: "Tieteellisissä piireissä ei ole yleensä kiinnitetty tarpeeksi huomiota koko ihmis-kunnalle niin tärkeän kasvatuskysymyksen selvittämiseen. Mutta meidän päivinämmä on kaikkialla sivistyneessä maailmassa kasvatusopin tieteellinen harrastus nousemassa. Pyrkiihän pedagogika nykyisin siirtymään eksaktisten tieteiden joukkoon. Sitä arvokasta työtä, mitä Helsinginkin yliopistossa kasvatustieteen alalla tehdään, on käytävä tukemaan, sillä työtä sillä alalla on paljon, mutta työväkeä vähän. Arvelemme senvuoksi, että pienestä alusta alkava maaseutukorkeakoulu suorittaisi arvokasta kansallista kulttuurityötä pyrkiessään herättämään harrastusta tieteellisen kasvatusopin tutkimukseen, sekä varustamaan opettajistoa muullakin opetustyössä tarpeellisella tieteellisellä tiedolla."

Suunnitelmassa nähtiin valmisteilla oleva kesäyliopisto ensimmäisenä vaiheena pedagogisen yliopiston perustamiseksi. Toimikunta esitti, että kesäyliopiston keskeiseksi osaksi otettaisiin pedagogiset kurssit. Suunnitelmaan liittyi lisäksi jo tässä vaiheessa ajatus kesäyliopiston jatkamisesta myös siinä vaiheessa, kun varsinainen korkeakoulu olisi toiminnassa. Kesäyliopisto tarjoaisi opettajille mahdollisuuden opiskeluun kesäloman aikana.

Kaarle Oksala haki toimikunnan suunnitelmalle tukea Helsingin yliopiston piiristä. Hän lähetti suunnitelman joulukuussa 1911 ainakin professori Kaarle Krohnille. Mietintö julkaisiin lisäksi kahdessa jyvaskyläläisessä sanomalehdessä, mikä viittaa siihen, että Oksala koetti hankkia suunnitelmalleen heti alkuvaiheessa mahdollisimman laajan tuen.¹⁴⁴ Suunnitelma oli esillä myös yliopistovaliokunnassa, ja ainakin periaatteessa se myös hyväksyttiin.¹⁴⁵ On kuitenkin pääteltävissä, että tuki Oksalan korkeakoulusuunnitelmalle oli varsin passiivista. Taloudellisen yliopiston tavoittelemisen sopi paremmin yhteen Schildtin kuningasajatuksen kanssa sellaisena kuin Arvi Kuha sen jyvaskyläläisten mieliin

143 Tiedepolitiikka-termi on otettu Suomessa käyttöön vasta toisen maailmansodan jälkeen. Tässä tutkimuksessa sitä kuitenkin käytetään jo aikaisemmissa yhteyksissä, koska se kuvaa parhaiten esimerkiksi Kaarle Oksalan tavoitteita kasvatustieteen aseman kohentamiseksi Suomessa.

144 Oksala Krohnille 4.12.1911. SKS; Suomalainen 8.12.1911; Keski-Suomi 10.12.1911; Jyväskylän kasvatusopillisen yhdistyksen arkisto sisältää ainoastaan muutamia pöytäkirjoja vuosilta 1911 ja 1912. Mukana ei ole suunnitelmaa pedagogisesta korkeakoulusta. JyMA.

145 Jyväskylän Yliopistovaliokunnan ptk. 18.12.1911. JYVA, JyMA.

vuonna 1910 oli nostanut. Oli helppo nähdä, että juuri taloudellisesta yliopistosta olisi välitöntä hyötyä Jyväskylälle ja Keski-Suomelle. Myös kasvatustieteen professori Mikael Soininen sai tiedon Oksalan suunnitelmasta. Soinisen tehtäviin kasvatustieteen ylimääräisenä professorina kuului muun muassa kansakoulunopettajien yliopistollisten jatkokurssien johtaminen ja organisointi. Kurssit järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1907.¹⁴⁶ Oksala houkutteli Soinisen kesäyliopiston kasvatustieteellisen osaston johtajaksi ja kertoi Soiniselle suunnitelmastaan kehittää kesäyliopistosta pedagoginen yliopisto: "Erotaessamme kasvatustieteelliset luennot eri osastoksi olemme näin jo alun pitäen tahtoneet ajaa sitä asiaa, että tänne ajan mukaan saataisiin syntymään erityinen pedagog. yliopisto."¹⁴⁷

Oksala sai tavoitteensa kasvatustieteiden nostamisesta keskeiseen asemaan kesäyliopistossa läpi Jyväskylän yliopistovaliokunnassa. Hänet valittiin kesäyliopistovaliokunnan sihteeriksi, ja kesäyliopiston ensimmäisessä ohjelmassa kasvatustieteellinen osasto asetettiin ensimmäiseksi.¹⁴⁸ Näin Kaarle Oksala nousi lyhyessä ajassa Jyväskylän korkeakoulupyrkimysten huomattavimmaksi vaikuttajaksi. Hanke sai nyt ensimmäisen kerran jäsentyneen suunnan. Oksalan suunnitelma oli perusteiltaan aika etäällä siitä Arvi Kuhan esille nostamasta schildtiläisestä yliopistohaaveesta, jonka turkulaiset vuosikymmen myöhemmin toteuttivat.

Siinä missä Kuhan aloitteesta syntynyt kaupunginvaltuuston yliopistovaliokunta suunnitteli yliopistoa Jyväskylän ja koko Keski-Suomen henkisen ja taloudellisen kehityksen nostajana, näki Oksala pedagogisen yliopiston perustamisen keinona pitää Suomi mukana kasvatustieteiden kansainvälisessä kehityksessä. Samalla syntyisi edellytykset opettajakoulutuksen kehittämiseksi. Oksala tarkasteli kysymystä kasvatustieteen kehitystä seuraavana koulumiehenä, jolle tieteen kansainvälisyys oli itsestään selvä asia.

Esittäessään suunnitelman pedagogisesta yliopistosta Oksala koetti sovittaa tavoitteensa yhteen kaupunginvaltuuston yliopistovaliokunnan ajaman schildtiläisen yliopistoaatteen kanssa. Suuri yliopistovaliokunta ei

146 Kertomus Suomen Keisarillisen Aleksanterin yliopiston toiminnasta 1905-1908, s. 109-11; Kansakoulunopettajien yliopistollisten jatkokurssien järjestämisestä teki aloitteen vuoden 1902 yleinen kansakoulukokous. Keskustelut kuudennesatoista yleisessä Suomen kansakoulukokouksessa Kuopiossa 12-14 p:nä kesäkuuta 1902. Kuopio 1903, s. 58-67; Mikael Soinisesta esim. Kajava Kalevi, Mikael Soininen kansakoulunopettajain yliopistollisten jatkokurssien johtajana. Mikael Soininen 3.11.1860-12.3.1924. Muistojulkaisu Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 22. Jyväskylä 1960 s. 16-47; Haavio Martti H., Mikael Soinisen pedagoginen elämäntyö. Mikael Soininen 3.11.1860-12.3.1924. Muistojulkaisu, Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 22. Jyväskylä 1960, s. 7-10.

147 Oksala Soiniselle 23.1.1912, 6.2.1912. Mikael Soinisen kokoelma. Helsingin yliopiston kirjasto.

148 Jyväskylän Yliopistovaliokunnan ptk. 18.12.1911. JYVA, JyMA; Jyväskylän yliopistollisten kesäkurssien valiokunnan ptk. 18.1.1912, Jyväskylän kesäyliopiston arkisto, JyMA; Jyväskylän kesäyliopiston ohjelma 1912, Jyväskylä 1912.

voinut Oksalan ideaa torjua, koska taloudellisen yliopiston perustamiseen ei näyttänyt olevan käytännöllisiä mahdollisuuksia. Oksalan suunnitelmalle ei ollut tasavertaisesti kilpailevaa vaihtoehtoa. Näin Schildtin kunin-gasajatuksen rinnalle nousi Oksalan suunnitelma pedagogisesta yliopistos-ta, jonka juuret löytyvät Uno Cygnaeuksen Jyväskylän seminaariin istuttamasta kasvatustieteiden ja pedagogiikan harrastuksesta.

Jyväskylän yliopistokysymyksen ympärille hahmottui kaksi linjaa. Kaupunginvaltuuston yliopistovaliokunta tavoitteli suomenkielistä yliopis-toa Jyväskylän ja sen ympäristön taloudellisen ja henkisen kehityksen voiman lähteeksi. Kasvatusopillisen yhdistyksen toimikunnan laatima suunnitelma pedagogisesta yliopistosta ponnisti puolestaan seminaarin lehtorien - ennen muita Kaarle Oksalan - kiinnostuksesta kasvatustieteen ja pedagogiikan kehitykseen. Yliopistovaliokunnan toiminta nojasi piirilää-käri W. S. Schildtin ajatuksiin ja esityksiin suomenkielisen yliopiston perustamisesta kaupunkiin. Pedagogisen yliopiston perustamista ajaneen suppeamman ryhmän taustalla oli puolestaan Jyväskylän seminaarin perustajan ja ensimmäisen johtajan Uno Cygnaeuksen perehtyneisyys kasvatustieteisiin ja pedagogiikkaan. Yliopistovaliokunta tarkasteli Jyväskylän yliopistokysymystä paikallisesta näkökulmasta, kun taas pedagogis-ta yliopistoa valmistellut toimikunta korostetusti tiede- ja koulutuspoliitti-sista lähtökohdista.

Oksalan kaavailema pedagoginen yliopisto olisi ilmeisesti alku-vaiheessa ollut seminaarin rinnalla toimiva kasvatustieteen ja lapsipsy-kologian tutkimuslaitos, jolle mallina oli Meumannin laitos Hampurissa. On todennäköistä, että Oksala ajatteli itseään laitoksen johtajaksi.

Oksalan tavoite kesäyliopiston suuntaamisesta kasvatustieteisiin ja opettajien jatkokoulutukseen onnistui yli odotusten. Vuonna 1912 ke-säyliopistoon ilmoittautui 537 opiskelijaa, joista 63 prosenttia oli kansa-koulunopettajia.¹⁴⁹ Kesäyliopiston onnistumista osoittavat muun muassa yliopiston rehtorin Anders Donnerin kiittävät arviot lukuvuoden avajais-puheessa syksyllä 1912. Donner viittasi myös Jyväskylän sivistysperinte-iisiin. Hänen mukaansa kesäyliopistolle olivat luoneet suotuisaa maaperää Jyväskylässä edellisellä vuosisadalla "suomalaisen sivistyksen uranaukaisi-ja" Wolmar Schildt ja "Suomen kansakoulun isä" Uno Cygnaeus.¹⁵⁰ Seu-raavina vuosina kesäyliopiston opiskelijamäärä alkoi kuitenkin laskea. Vuonna 1913 opiskelijoita oli 354 ja vuosi vuodelta opiskelijamäärä väheni. Jo kesällä 1914 professori Mikael Soininen esitti että toiminta keskeytettäisiin seuraavan kesän ajaksi. Kaarle Oksala ei tähän kuitenkaan

149 Jyväskylän kesäyliopiston luettelo 1912. Jyväskylä 1912. Jyväskylän ke-säyliopiston arkisto, JyMA.

150 Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1912-1914. Helsinki 1915, s. 16-30; Ke-säyliopiston suosiota kansakoulunopettajien keskuudessa vuonna 1912 saattoi osaltaan lisätä se, ettei yliopisto lukuvuonna 1912-1913 järjestänyt kansakou-lunopettajien jatkokursseja. Kertomus Suomen Kesarillisen Aleksanterin-yliopiston toiminnasta 1911-1914, s. 149-151.

suostunut. Hän houkutteli Soinista seuraavana keväänä Jyväskylään, koska "kasvatusopillinen osasto olisi joka tapauksessa saatava pysyyn".¹⁵¹ Kesällä 1916 opiskelijoita oli enää 180, minkä jälkeen toiminta keskeytyi vaikean yhteiskunnallisen tilanteen johdosta. Elintarvikepula ei ollut ajan ongelmista suinkaan vähäisin.¹⁵²

Professori Mikael Soinisen lisäksi Oksala pyrki pitämään professori Kaarle Krohnin tiiviisti mukana Jyväskylän kesäyliopistossa.¹⁵³ Oksala oli ilmeisesti tietoinen kansainvälisestäkin kuuluisan suomalaisen ja vertailevan kansanrunouden professorin aktiivisuudesta muiden kaupunkien yliopistohankkeissa. Myös suomen kielen professori E. N. Setälä ja germaanisen filologian professori Hugo Suolahti kuuluivat niihin professoreihin, joiden osallistumista kesäyliopistotyöhön Oksala piti hyvin tärkeänä, koska he olivat vaikutusvaltaisia yliopistomiehiä.¹⁵⁴

Kesäyliopiston ensimmäinen vaihe merkitsi ennen muuta kansakoulunopettajien jatko-opiskelua. Opiskelijoiden enemmistö oli koko ajan opettajia, ja suosituimpia olivat kasvatustieteen luennot. Tältä osin Jyväskylän kesäyliopiston edeltäjinä voidaan pitää ns. yliopistollisia lomakursseja kansakoulunopettajille Helsingissä 1894-1910. Kaarle Oksala piti johdonmukaisesti kiinni kasvatustieteiden ensisijaisuudesta kesäyliopiston ohjelmassa, koska näin toiminta palveli hänen henkilökohtaisia korkeakoulupoliittisia tavoitteitaan. Rehtori Anders Donnerin puhe yliopiston avajaisissa syksyllä 1913 viittaa kuitenkin siihen, että yliopistossa odotettiin Jyväskylään kehittyvän varsinaista yliopisto-opiskelua tukeva kesäyliopisto.¹⁵⁵

Kesäyliopisto sai myös tiedekorkeakoulun piirteitä kesäyliopiston keskeisimmän opettajan professori Mikael Soinisen ansiosta. Hän esitteli siihen aikaan uusia älykkyystestejä kesäyliopistossa vuonna 1913 pitäes-

151 Oksala Soiniselle 14.2.1915, 28.2.1915. Mikael Soinisen kokoelma, Helsingin yliopiston kirjasto.

152 Jyväskylän kesäyliopiston toimintakertomukset ja opettajien selosteet 1912-1916 D1, Jyväskylän kesäyliopiston arkisto, JyMA. Jyväskylän Yliopistovaliokunnan ptk. 15.5.1917, JYYA, JyMA; Jyväskylän kesäyliopistovaliokunnan ptk. 16.5.1917, Jyväskylän kesäyliopiston arkisto, JyMA; Oksala K. 1924, s. 123-126; Sainio 1962, s. 12-22; Vuoden 1917 elintarviketilanteesta ja säännöstelystä: Rantatupa Heikki, Elintarvikehuolto ja säännöstely Suomessa vuosina 1914-1921. *Studia Historica Jyväskyläensia* 17. Jyväskylä 1979, s. 65-116; Ks. myös Kaarle Oksala Hugo Suolahdelle 8.3.1916, Hugo Suolahden kirjekokoelma, Helsingin yliopiston kirjasto; Kaarle Oksala E. G. Palménille 16.5.1917, E. G. Palménin kirjekokoelma, Helsingin yliopiston kirjasto.

153 Esim. Oksala Krohnille 21.1.1912, 18.2.1915. SKS.

154 Oksala Setälälle 13.3.1912, 30.5.1913, 6.6.1914, 16.2.1915, 3.3.1916, E. N. Setälän kokoelma, VA; Oksala Suolahdelle 14.2.1915. Hugo Suolahden kirjekokoelma, Helsingin yliopiston kirjasto.

155 Rehtorien puheet lukukausien avajaisissa 1912-1914, Helsinki 1915, s. 59; Rehkola Kaarina, Kansakoulunopettajien hospitanttivalmistuksesta Jyväskylän kasvatusopilliseen korkeakouluun. Pro gradu -tutkielma filosofian kandidaatin tutkintoa varten Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun historiallis-kielitieteellisessä osastossa toukokuussa 1966, s. 5-6; Helsingin yliopisto 1640-1990 II (Klinge 1989), s. 715-716; Blomstedt 1982, s. 139.

sään harjoituksia antropometrisistä menetelmistä kasvatustieteen laudaturkirjoitusta valmistelevalle opiskelijalle. Kesäyliopisto muodosti foorumin kasvatustieteen kansainvälisten virtausten esittelylle Suomessa.¹⁵⁶

Jyväskylän kesäyliopiston ympärille kokoontunut piiri kasvatustieteen perustamisesta perusti lisäksi vuonna 1913 aikakauskirjan "Kasvatus ja Koulu". Sen ensimmäinen päätoimittaja oli Suomalaisen Normaalilyseon silloinen rehtori Paavo Virkkunen. Toimituskuntaan kuuluivat lehtori Kaarle Oksala, Helsingin Uuden yhteiskoulun rehtori, tohtori Oskari Mantere ja kansakoulujen ylitarkastaja Konrad Hilden sekä toimitussihteerinä opettaja Olga Moberg. Mikael Soininen tuli toimituskuntaan mukaan pari vuotta myöhemmin. Lehden kustantajaksi saatiin Koulutarpeiden Keskusliike Oy, ja ensimmäinen näyttenumero ilmestyi syksyllä 1914.¹⁵⁷

Näyttenumero kertoo perusteluksi uuden aikakauskirjan perustamiselle "henkisen murrosajan, jota sivistynyt ihmiskunta nyt elää ja jonka vaikutukset ilmenevät myös kasvatustyössä". "Ei milloinkaan ole nuoren sukupolven maailmaan, lasten ja nuorten kehitykseen kiinnitetty siinä määrin huomiota kuin meidän päivinämmä", perusteltiin uutta julkaisua. Tehtävänä oli toimia kasvattajapiireille "henkisenä merkinantolaitoksena", joka välittää tietoja siitä, mitä kasvatuksen maailmassa ulkomailla tapahtuu, jotta "sen parhaat saavutukset pääsisivät hedelmöittämään myös oman maamme kasvatustyötä".¹⁵⁸

Kaarle Oksala kirjoitti lehden näyttenumerossa lahjakkuuden tutkimisesta, johon hän oli Saksassa tutustunut. Oksala selvitti artikkelissaan, mitä oikein ovat englanninkielisellä "test"-nimellä kulkevat menetelmät. Oksala näyttää omaksuneen muun muassa Meumannin ajatuksia älykkyyden olemuksesta ja mittaamisesta. Oksalan mukaan älykkyyden mittauksista on heikkolahjaisten erottamisen ohella hyötyä siten, että voidaan muodostaa lahjakkuustason mukaisia opetusryhmiä. Lisäksi hän uskoi älykkyyden mittausten yleistymisen muuttavan kasvattajien käsityksiä lapsista niin, että suhtautuminen tulisi yksilöllisemmäksi.¹⁵⁹

Aikakauskirjan ensimmäisinä ilmestymisvuosina Oksala kirjoitti myös kokeellisen lapsipsykologian mahdollisuuksista ja ongelmista. Hän

156 Kertomus Jyväskylän kesäyliopiston toiminnasta 1913. Jyväskylän kesäyliopiston arkisto, JyMA; Koskeniemi Matti, Älykkyystutkimuksen vaiheita maassamme. Kasvatustieteen Aikakauskirja LXXV 1938, s. 354-378; Voipio Aarni, Mikael Soinisen elämä. Helsinki 1944, s. 469-470; Sainio Matti A., Mikael Soininen ja Jyväskylä. Kasvatus ja Koulu 1960, s. 199-205; Korhonen 1988, s. 7.

157 Oksala Virkkuselle 2.1.1914 ja 13.1.1914. Painoasiain Ylihallituksen lupapäätös "Kasvatus ja Koulu" nimisen aikakauskirjan julkaisemisesta 30.1.1914. Hannes Myllylän 30.5.1914 Koulutarpeiden Keskusliike Osakeyhtiön puolesta allekirjoittama sopimus Kasvatus ja Koulu -nimisen kasvatustieteellisen aikakauskirjan kustantamisesta. Kaarle Oksalan kokoelma.

158 Kasvatus ja Koulu 1914, s 3-7.

159 Oksala K., Oppilaiden lahjakkuuden määrittämisestä. Kasvatus ja Koulu 1914, s 89-97.

kommentoi varsin kriittisesti esimerkiksi G. Stanley Hallilta peräisin olevaa joukkokysymysmenetelmää. Samalla hän kuitenkin tunnusti tällaisten kyselyjen tarpeen niin kauan kuin lasten tutkimiseksi ei ollut olemassa kehittyneempiä tutkimusmenetelmiä.¹⁶⁰ Vuonna 1917 Oksala korosti, että vasta kokeellinen tutkimus on mahdollistanut lapsipsykologian edistymisen tieteenä.¹⁶¹

Oksalan artikkelit osoittavat kirjoittajan kiinnostusta ja innostusta ennen muuta kasvatustieteiden ja psykologian uusimpiin virtauksiin Saksassa. Hän ei yhdistänyt tiedepoliittisia tavoitteitaan siinä määrin kansallisuuskysymykseen, kuin tuohon aikaan yleensä oli tapana. Tässä suhteessa ero esimerkiksi "Kasvatus ja Koulu" -aikakauskirjan ensimmäiseen päätoimittajaan tohtori Paavo Virkkuseen oli selvä. Virkkunen korosti lehden näytenuumerossa, että kansamme on sivistyksellisissä pyrkimyksissään sidottu uhkaavammin kuin milloinkaan. "Sitä tärkeämpää on, ettemme nykyisenä aikana lamaudu, vaan että päinvastoin teemme sitkeätä, suomalaista hengen työtä entistä suuremmalla innolla."¹⁶²

Kesäyliopiston ensimmäisten vuosien jälkeen oltiin siis tilanteessa, jossa kesäyliopiston piirissä oli melkoista innostusta kasvatustieteeseen ja Oksalan korkeakoulu- ja tiedepoliittisten tavoitteiden tukena oli joukko arvovaltaisia henkilöitä Helsingissä. Onkin kysyttävä, mikä esti perustamasta Jyväskylään Oksalan kaavailemaa kasvatustieteiden ja lapsipsykologian tutkimuslaitosta, joka olisi muodostanut perustan pedagogiselle yliopistolle?

Vastausta on etsittävä yleisestä yhteiskunnallisesta kehityksestä. Maailmansota ja yhteiskunnallisen tilanteen vaikeutuminen johtivat jo vuonna 1916 kesäyliopiston kuihtumiseen, minkä jälkeen hankkeen toteuttaminen olisi ollut hyvin vaikeaa. Pedagogisen yliopiston perustaminen heti kesäyliopiston ensimmäisinä vuosina ei taas ollut mahdollista, koska idea oli niin uusi.

Laitoksen perustamistavasta ei myöskään tehty selvää päätöstä. Suunnitelmissa nähtiin mahdollisina sekä yksityinen että julkinen tie.¹⁶³ Laitoksen perustaminen valtion varoin seminaarin yhteyteen olisi edellyttänyt poliittisen tuen hankkimista idealle. Oksalan toiminnasta siihen suuntaan ei kuitenkaan löydy viitteitä. Laitoksen toteuttaminen yksityisenä olisi puolestaan edellyttänyt ainakin paikallista innostusta ideaan. Jyväskylän suuri yliopistovaliokunta hyväksyi Oksalan suunnitelman, mutta innostuneesta toiminnasta sen toteuttamiseksi ei ollut kysymys. On

160 Oksala K., Sielutieteen merkityksestä kasvatukselle. *Kasvatus ja Koulu* 1915, s. 325-333.

161 Oksala K., Kysymys kasvatustieteiden tiedekunnan perustamisesta Jyväskylän yliopistoon. *Kasvatus ja Koulu* 1917, s. 50.

162 *Kasvatus ja Koulu* 1914, s. 4.

163 Hahmotelma pedagogista tiedekuntaa koskevaa artikkelia varten. Kaarle Oksalan kokoelma.

myös huomattava, että kesäyliopiston järjestäminen vaati runsaasti Jyväskylän vapaaehtoista yliopistoaktiiviteettia, varsinkin kun sen suosio oli koko ajan laskussa.

Jyväskylän kesäyliopiston ensimmäinen vaihe merkitsi kuitenkin huomattavaa tukea suunnitelmalle kasvatusopillisen erikoiskorkeakoulun perustamisesta. Sen sijaan yliopiston perustamisajatukselle kesäyliopisto ei käytännössä merkinnyt tukea. Sen lyhyt historia antoi näet antoi Turun yliopistohankkeen asiamiehille todistusaineistoa Jyväskylän sopimattomuudesta yliopistokaupungiksi.¹⁶⁴

2.3.3 Suunnitelma kasvatusopillisen tiedekunnan perustamisesta Jyväskylään

Kaarle Oksala käytti "Kasvatus ja Koulu" -aikakauskirjaa korkeakoulu- ja tiedepoliittisten suunnitelmien esittelemiseen. Julkaisu oli levikiltään vähäinen, eikä sitä todennäköisesti seurattu kasvatusalan piirien ulkopuolella. Sen toimituskunta muodostui kuitenkin arvovaltaisesta joukosta, jonka tuki antoi kantavuutta Oksalan idealle pedagogisesta yliopistosta.

Yksityiskohtaisen korkeakoulusuunnitelmansa Oksala julkisti "Kasvatus ja Koulu" -aikakauskirjassa vasta syksyllä 1917 vain muutamia viikkoja ennen maan itsenäisyysjulistusta. Puheenvuoro liittyi siihen korkeakoulupoliittisen keskustelun aktivoitumiseen, joka huipentui suureen yliopistokokoukseen joulukuussa 1917 ja Vennolan hahmottelemaan korkeakoululaitoksen kehittämisen kokonaisuohjelmaan.

Edellä mainitussa Valvojan kirjoituksessa syksyllä 1917 Martti Airila viittasi suunnitelmiin pedagogisen korkeakoulun perustamisesta Jyväskylään. Hän huomautti myös, että yksityiskohtaiset suunnitelmat julkaistaisiin lähi aikoina.¹⁶⁵ Airila siis tiesi Oksalan valmistelevan "Kasvatus ja Koulu"-aikakauskirjaan laajaa artikkelia kasvatusopillisen tiedekunnan perustamisesta Jyväskylään.

Oksala valmisteli artikkeliaan huolellisesti. Hän järjesti Helsingissä neuvottelun suunnitelmasta. Siihen osallistuivat keväällä 1917 kouluhallituksen ylitirehtööriksi nimitetty Mikael Soininen, Helsingin Suomalaisen normaalilyseon rehtori Paavo Virkkunen, Helsingin Suomalaisen yhteiskoulun johtaja Oskari Mantere, esittelijäsihteeri Hjalmar Kahelin, professori Hugo Suolahti, dosentti V. Tarkiainen, dosentti Zach. Castrén, kauppa-korkeakoulun opettaja ja yliopiston dosentti Väinö Voionmaa, professori Kaarle Krohn sekä kansakouluntarkastajat O. Rauhamaa, Matti Pesonen ja K. G. Aminoff.

Neuvotteluun osallistuneiden joukko osoittaa, että Oksala haki

164 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran yliasiamiehen kiertokirje n:o 1 (Helsinki 1919).

165 Airila 1917, s. 508.

korkeakoulusuunnitelmalleen tukea maan johtavilta yliopisto- ja koulu-miehiltä. Joukosta oli kansanedustaja ainoastaan Paavo Virkkunen. Mikael Soininen oli suomalaisen puolueen kansanedustaja 1907-1910 ja Väinö Voionmaa oli tunnettu sosiaalidemokraatti. Hän toimi senaattorina maaliskuusta syyskuuhun 1917. Oksalan tekemät muistiinpanot neuvottelusta viittaavat kuitenkin siihen suuntaan, että hekin olivat mukana kasvatus- ja korkeakoulukysymysten asiantuntijoina enemmän kuin poliitikkoina.

Neuvottelussa Oksalan esitys pedagogisesta korkeakoulusta sai tukea. Virkkunen korosti, että pedagogisen korkeakoulun perustamisella voitaisiin ratkaista monia suuria tehtäviä. Hänen mukaansa myös toisen normaalilyseon perustaminen oli tulossa välttämättömäksi. Virkkusen mukaan pedagogisessa korkeakoulussa voitaisiin yhdistää eri koulumuotojen opettajien pedagogista koulutusta.

Soininen otti esille mahdollisuuden oppikoulunopettajien koulutukseen suunnitellussa korkeakoulussa. Erityisesti Rauhamaa korosti kuitenkin, että korkeakoulun olisi rajoituttava kansakoulunopettajien kouluttamiseen. Myös Pesonen korosti kansakoulunopettajien koulutusta. Hänen mukaansa opettajien valmistus olisi siirrettävä yliopistoihin. "Seminaarit saisivat väistyä syrjään ja kansak. opettajia olisi valmistettava yliopistotietä. Ei voida seminaarin kautta enää valmistaa kunnollisia opettajia (?). Seminaarit valmistavat kasti yhteiskuntaan ja se on opetuslaitokselle haitallinen. Uusi ajanjakso kansanopetuksen kehityksessä, jos opettajat valmistettaisiin yliopistotietä", kirjoitti Oksala muistiin Pesosen puheenvuorosta.

Pesonen huomautti myös, että maassa olisi tilaa kahdellekin korkeakoululle. Keskustelussa nousi näet esille pedagogisen korkeakoulun perustaminen Helsinkiin. Helsinkiä pitivät Jyväskylää sopivampana Mantere ja Tarkiainen. Sen sijaan Suolahti korosti, että pedagogisen korkeakoulun perustamiseen oli tartuttava Jyväskylän yliopistokysymyksenä. Myös Voionmaa asettui kannattamaan pedagogista korkeakoulua arvellen sen saavan valtion kannatuksen. Ainostaan Castrén epäili, "tokko pedagogiikka yksin voisi tieteenä riittää yliopiston kehittämiseksi". Hän korosti, että pedagoginen korkeakoulu edellyttäisi muitakin tieteellisiä laitoksia.

Keskustelussa oli esillä myös ajatus maanviljelystiedekunnan perustamisesta Jyväskylään. Muun muassa Soininen totesi, että pedagoginen tiedekunta ja maanviljelystiedekunta ovat asioita, joita molempia valtion on kannatettava. Tarkiainen arveli, että maanviljelystiedekunta saattaisi herättää koko kansan liikkeelle ja "rahaa saattaisi tulla".

Oksalan järjestämässä neuvottelussa ei Jyväskylän korkeakouluhanketta asetettu vastakkain Turun yliopistohankkeen kanssa. Sen sijaan korostettiin, että molempia tarvitaan. Myös artikkelin käsikirjoituksen dispositio sisältää maininnan, ettei Jyväskylän suunnitelma ole vaihtoehto

Turun yliopistolle.¹⁶⁶

Oksala tulkitsi aloitteella kasvatusopillisesta tiedekunnasta olevan riittävästi kannatusta vaikutusvaltaisissa asiantuntijapiireissä, ja yksityiskohtainen 11-sivuinen suunnitelma julkaistiin "Kasvatus ja Koulu" -aikakauskirjassa syksyllä 1917.¹⁶⁷ Mikael Soininen käsitteli samassa aikakauskirjan numerossa ylioppilaiden valmistusta kansakoulunopettajiksi. Hän esitti koulutuksen vakinaistamista ja muuttamista kaksivuotiseksi.¹⁶⁸

Oksalan artikkelin otsikko on "Kysymys kasvatusopillisen tiedekunnan perustamisesta Jyväskylän yliopistoon". Alussa Oksala kertoo kesäyliopistosta saaduista kokemuksista huomauttaen, että "laitoksen kehittämiseksi varsinaiseksi yliopistoksi on tultu siihen käsitykseen, että yhtenäisempi, aluksi mahdollisesti vain yhteen tiedekuntaan keskittyvä toiminta olisi tarkoituksenmukaisempaa kuin kesäyliopistossa tähän asti noudatettu, ehkäpä liiaksi hajanainen työskentelymuoto on saattanut olla". Sen jälkeen Oksala korostaa, miten yhdestä ainoasta tiedekunnasta on moni myöhemmin suurikin yliopisto saanut alkunsa. Tämän jälkeen hän kertoo suunnitelman, jota hän oli vuodesta 1911 kehitellyt: "Tämän kirjoittajan mielestä asia saisi parhaan ratkaisun, jos tähän asti opiskelijoita runsaasti puoleensa vetänyt kesäyliopiston kasvatustieteellinen osasto kehitettäisiin varsinaiseksi pedagogiseksi tiedekunnaksi."¹⁶⁹

Näin Oksala korosti korkeakoulusuunnitelmansa yhteyttä Jyväskylän schildtiläiseen yliopistoajatukseen. Korostamalla pedagogista tiedekuntaa ensimmäisenä portaana kohti laajempaa yliopistoa ja puhumalla jo artikkelin alussa Jyväskylän yliopistosta Oksala koetti varmistaa Jyväskylän yliopistoaktiivien tukea hankkeelleen.

Oksala totesi artikkelissaan sen ongelman, että kasvatustiede oli monille uusi ja vieras tieteenala: "Varmaankin tuntuu monen mielestä tällaisen ajatuksen lausuminen liian rohkealta jo senkin vuoksi, että kasvatustieteen asema maanosamme suurtenkin sivistysmaiden yliopistoissa on vielä nykyäänkin perin syrjäinen."

Artikkelin perusteellinen katsaus kasvatustieteen asemaan tiedemaailmassa osoittaa, että Oksala tarkasteli korkeakoulupolitiikkaa ennen muuta tiedepolitiikan näkökulmasta. Artikkelin lopussa on yksityiskohtainen esitys tiedekunnasta. Siihen olisi alkuvaiheessa perustettava kaksi professuuria, jotta sekä oppi- että kansakoulu tulisivat edustetuiksi. Tiedekunnan olisi myös saatava oikeus tutkintojen toimeenpanemiseen

166 Kaarle Oksalan laatima päiväämätön muistio neuvottelusta. "Kasvatus ja Koulu" -aikakauskirjassa julkaistun artikkelin käsikirjoituksen liitteenä. Samassa yhteydessä on myös artikkelin alustava dispositio. Kaarle Oksalan kokoelma.

167 Oksala K., Kysymys kasvatusopillisen tiedekunnan perustamisesta Jyväskylän yliopistoon. Kasvatus ja Koulu 1917, s. 46-57.

168 Soininen Mikael, Ylioppilaiden valmistus kansakoulunopettajiksi. Kasvatus ja Koulu 1917, s. 41-46.

169 Oksala K. 1917, s. 47.

kasvatustieteessä. Kirjastoa olisi laajennettava pedagogisella tuotannolla. Jyväskylän lyseosta olisi tehtävä malli- ja harjoittelukoulu, ja lisäksi olisi perustettava kansakoulun malli- ja harjoittelukoulu.¹⁷⁰

Oksala suunnitteli siis ensimmäisessä vaiheessa pientä kahden professorin kasvatustieteen keskuslaitosta, jossa lähinnä kansakoulunopettajat olisivat voineet täydentää kasvatustieteen opintojaan ja oppikoulunopettajat olisivat auskultointivaiheessa opiskelleet kasvatustieteitä. Toinen tärkeä tehtävä tiedekunnalla olisi ollut toimia kasvatustieteellisen tutkimuksen valtakunnallisena keskuksena.

Suunnitelmaa osoittaa, ettei Oksala vielä vuonna 1917 pitänyt seminaarin lakkauttamista järkevänä tai mahdollisena, vaikkakin hän oli omaksumassa ajatuksen kansakoulunopettajien koulutuksen siirtämisestä yliopistoon. Ajatus seminaarin lakkauttamisesta olisi lisäksi luonnollisesti herättänyt Jyväskylän seminaarinkin sisällä sellaisen kuohunnan, että se olisi merkinnyt Oksalan korkeakoulusuunnitelmien hautautumista.

Oksalan korkeakoulusuunnitelmaan ei ajan yhteiskunnallisessa melskeessä sen laajempaa huomiota kiinnitetty. Se oli kuitenkin mukana Vennolan korkeakoulupoliittisessa kokonaisuohjelmassa joulukuussa 1917. Hän liitti sen kansalliseen kysymykseen paljon selkeämmin kuin Oksala: "Kaikkien näitten taloudellista kehittymistä tarkoittavien uudistussuunnitelmien ohella on muistettava myös eräs ala, joka monessa suhteessa on koko kulttuurielämämme ja henkisen kehityksemme lähtökohta: sosiaalinen kasvatustiede. Taloudellisenkin elämän kehittymiseksi on välttämätöntä, että kasvatuksen kautta luomme kestävän henkisen pohjan, jolle tulevaisuus voi rakentua. Tieteellisen kasvatustutkimuksen luominen meidän kansamme luonnetta ja itsenäisiä kehitysmahdollisuuksia silmälläpitäen on tämän tieteenalan ja opetuksen tärkeä tehtävä. Erikoisen hyvä menestymisen edellytyksiä on kasvatustieteellä Jyväskylässä. Tämän kaupungin yliopistoharrastus on elinvoimaisena ilmennyt monivuotisena kesäyliopistokurssina, jonka pedagoginen oppilasaines on aina ollut suurilukuisin. Parhaimman ratkaisunsa tämän seudun korkeakouluhaave saisi siten, että Jyväskylään perustettaisiin erikoinen sosiaalis-pedagoginen korkeakoulu."¹⁷¹

170 Sama, s. 46-55.

171 Vennola 1918, s. 67-68.

2.3.4 Kaarle Oksalan korkeakoulusuunnitelmat ja Jyväskylän yliopistokysymys vuosina 1918-1923

2.3.4.1 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen perustaminen

Yhtäältä turkulaisten aktiivisuus yliopistoasiassa, muun muassa Turun Suomalaisen Yliopistoseuran perustaminen, ja toisaalta Oksalan aktiivisuus korkeakoulukysymyksessä johti Jyväskylässä paikallisen aktiivisuuden lisääntymiseen vuosien 1917 ja 1918 vaihteessa. Turkulaisten esimerkiksi mukaisesti päätettiin ryhtyä keräämään rahaa yliopiston perustamista varten. Se taas edellytti yhdistyksen perustamista.

Kaarle Oksala suunnitteli todennäköisesti pedagogisen korkeakoulun taustayhteisöksi Kasvatusopillista yhdistystä, ellei laitosta perustettaisi kokonaan julkisin varoin.¹⁷² Jyväskylän yliopistovaliokunnan toiminta nojasi kuitenkin Schildtin yliopistoajatukseen. Hankkeen toteuttamiseksi päätettiin perustaa Jyväskylän Yliopistoyhdistys, jolloin yhdistyksen toiminnan aatteelliseksi perustaksi tuli selkeästi Schildtin ajatus suomenkielisestä yliopistosta. Kaarle Oksala ei ainakaan julkisesti lähtenyt vastustamaan ratkaisua, vaan hän oli mukana yhdistyksen perustamisessa.

Yhdistyksen perustamista edelsi julkinen vetoamus Jyväskylän yliopistohankkeen puolesta. Todennäköisesti Oksalan kirjoittama vetoamus oli otsikoitu "Jyväskylän korkeakoulua on kannatettava". Siinä muistutettiin Jyväskylän pitkistä perinteistä yliopistoasiassa. "Ajatuksen suomalaisen yliopiston perustamisesta Jyväskylään lausui jo puolisen vuosisataa sitten tunnettu suomalaisuuden mies Volmar Styrbjörn Schildt", todetaan vetoamuksen alussa. Vetoamuksen mukaan korkeakouluasian nostamista esille vaati "nykyinen ajanhenki". Ajatus kasvatustieteellisen tiedekunnan perustamisesta ilmaistiin näin: "Muutamien ulkomaiden yliopistoihin on viime aikoina perustettu erityisiä tiedekuntia kasvatustieteen edistämistä varten. Ja kun sellaisen laitoksen syntyminen meidänkin maahamme on tarpeen vaatima, on Jyväskylän yliopistovaliokunta päättänyt keskittää toimintansa tällaisen tiedekunnan luomiseen. Kesäyliopistossa ilmennyt kasvatustieteen vireä harrastus tukee sekin osaltaan mainittua suunnitelmaa."

Vetoamuksessa näkyy myös Jyväskylän yliopistoharrastuksen toinen linja eli taloudellinen yliopisto. Tässä vaiheessa se oli kuitenkin supistunut maanviljelys- ja metsänhoitotiedekunnan perustamissuunnitelmaksi. Vetoamuksen mukaan "asia vielä kaipaa yksityiskohtaista poh-

172 Kaarle Oksalan laatima dispositio kasvatusopillisen tiedekunnan perustamista koskevaa artikkelia varten sisältää hallinnosta seuraavan maininnan: "1) kunnan 2) K-yhd. 3) valtion". Kaarle Oksalan kokoelma. Oksalan lyhenne "K-yhd." tarkoittanee Kasvatusopillista yhdistystä, jonka kokouksessa hän ensimmäisen kerran esitteli suunnitelmansa pedagogisesta yliopistosta. Lyhenne voi tarkoittaa myös Korkeakouluyhdistystä.

dintaa", joten Oksalan suunnitelma kasvatustieteellisestä tiedekunnasta nousi vetoomuksessa Jyväskylän yliopistokymyksen ratkaisumalliksi.

Vetoomuksen oli allekirjoittanut 62 valtakunnallista ja maakunnallista vaikuttajaa. Syksyllä pidettyyn Oksalan neuvotteluun osallistuneista olivat mukana kaikki muut paitsi Voionmaa. Korkeakoulu- ja tiedepoliittista arvovaltaa vetoomuksen allekirjoittajina edustivat ennen muita yliopiston rehtori Wald. Ruin, todellinen valtioneuvos Th. Rein ja kauppa korkeakoulun rehtori Kyösti Järvinen. Mukana olivat sekä politiikassa että yliopistomaailmassa ansioituneet senaattori Rudolf Holsti, Mikael Soininen ja J. H. Vennola, samoin maalaisliiton johtaja, kirjailija Santeri Alkio. Vetoomuksen allekirjoittajissa kiinnittävät huomiota myös Turun yliopistohankkeen aktiiviset puuhamiehet professorit Zach. Castrén, Jaakko Gummerus, Gust. Komppa ja Hugo Suolahti.¹⁷³ Jyväskylän korkeakouluhanketta ei mielletty Turun yliopistohankkeen vaihtoehdoksi.

Maininta maanviljelys- metsänhoitotiedekunnasta merkitsi lähinnä sitä, että mukana olivat Keski-Suomen maanviljelysseuran aktiiviset isännät Aatu Kantola, A. Koivisto, S. Linna ja Joonas Vuolle-Apiala, joka tosin Jämsän seudulla teki innokkaasti työtä myös Turun yliopiston puolesta.¹⁷⁴

Vetoamus julkaistiin tammikuussa 1918 Helsingin Sanomissa ja Keskisuomalaisessa. Edellisen vuoden lopulla Jyväskylässä perustettu maalaisliiton äänenkannattaja Saarijärven Paavo julkaisi puolestaan Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen perustamisesta ennakkojutun muutamia päiviä myöhemmin.¹⁷⁵

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen perustava kokous pidettiin tammikuun 21. päivänä. Yhdistyksen sääntöjen ensimmäisen pykälän mukaan tavoitteena oli suomenkielisen yliopiston perustaminen Jyväskylän kaupunkiin sekä sen jatkuva kannattaminen ja vaaliminen. Schildtin ajatus Jyväskylän suomenkielisestä yliopistosta yhdistyksen aatteellisena perustana näkyy siinäkin, että säännöissä nimettiin yliopistorahaston perustamispäivä, maaliskuun 7. päivä yliopiston päiväksi. Yhdistyksen asioita hoiti 15-jäseninen valtuuskunta. Ensimmäiseen valtuuskuntaan valittiin paikallisten yliopistoaktiivien lisäksi professorit Kaarle Krohn ja Jaakko Gummerus sekä tohtori Zach. Castrén.¹⁷⁶

173 Jaakko Gummerus, Hugo Suolahti, Gust. Komppa ja J. H. Vennola olivat Turun Suomalaisen yliopiston perustamista valmistelevalle tieteellisen lautakunnan jäseniä. Jäntere 1942, 293-295.

174 Jäntere 1942, s. 161; Kuusi 1967, s. 114-115.

175 Helsingin Sanomat 1.1.1918; Keskisuomalainen 4.1.1918. Saarijärven Paavo 12.1.1918; "Jyväskylän korkeakoulua on kannatettava" -vetoamus julkaistiin myös painettuna lentolehtisenä. Kaarle Oksalan kokoelma.

176 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen perustavan kokouksen ptk. 21.1.1918, JYVA, JyMA; Keskisuomalainen 22.1.1918; Saarijärven Paavo 22.1.1918; Yliopistoyhdistyksen ensimmäiseen valtuuskuntaan kuuluivat Krohnin, Gummeruksen ja Castrénin lisäksi tohtori Martti Airila, lehtori Kaarle Oksala, pankinjohtaja O.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen ensimmäisen valtuuskunnan jäsenistä olivat Turun yliopistohankkeen kannattajia ainakin Jaakko Gummerus ja Zach. Castrén.¹⁷⁷ Turun suomalaisen yliopiston perustamiseksi työskentelevien saaminen mukaan myös Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintaan näyttää olleen Kaarle Oksalan tavoite. Hän pyysi jo keväällä 1917 Hugo Suolahta mukaan Jyväskylän yliopiston perustamispuuhaan. Myöhemmin Oksala perusteli Suolahden mukanaolon tärkeyttä sillä, että Jyväskylässä pysyttäisiin selvillä Turun yliopiston perustamisesta. Oksala jopa neuvoi Suolahta korostamaan Jyväskylässä, että "maassamme kyllä tarvitaan kolmekin yliopistoa vallankin jos lähempi työnjako niiden kesken suunnitellaan."¹⁷⁸ Kirje Suolahdelle kertoo paljon Oksalan suunnitelmasta. Kun Yliopistoyhdistyksen valtuuskuntaan tuli useita Turun suomalaisen yliopiston perustamiseen sitoutuneita arvovaltaisia yliopistomiehiä, oli todennäköistä, että yhdistys ottaisi tavoitteekseen kasvatustieteellisen korkeakoulun.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin seminaarin lehtori Martti Airila.¹⁷⁹ Valinta voidaan nähdä kompromissina Schildtin linjan ja Oksalan linjan välillä. Airila oli ollut jo vuosia hyvin aktiivinen yliopistoasiassa. Hän tuki Oksalan korkeakouluun suunnitelmaa, mutta samalla hän piti sitä vain yhtenä mahdollisuutena päästä eteenpäin Schildtin yliopistoajatukseen toteuttamisessa.¹⁸⁰

Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ensimmäisen kokouksen pöytäkirjaan liitettiin "eduskunnalle jätettäväksi suunniteltu anomus", jossa esitettiin pedagogisen tiedekunnan perustamista valtion varoin Jyväskylään. Anomuksessa esitettiin kolmea professuuria, ja mitä todennäköisimmin sen oli laatinut Kaarle Oksala.¹⁸¹ Anomus jäi kuitenkin vain pöytäkirjan liitteeksi, eikä sitä kansanedustajien aloitteista vuoden 1918 sodan jälkeen löydy. Mutta tuo Yliopistoyhdistyksen perustavan kokouk-

V. Mansnerus, johtajatar Taimi Vuorinen, kauppias F. Wessman, agronomi K. V. Koskelin, johtaja Nestor Ojala, tohtori Villiam Vartiovaara, tilanomistaja Aatos Schildt, rehtori Ernest Wänttinen, rehtori G. G. Ronimus ja tohtori Sakari Kuusi.

- 177 Castrén ja Gummerus lahjoittivat henkilökohtaisesti rahaa Turun yliopistoke-räykseen. Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1919, liite 2; Turun Suomalaisen yliopistoseuran vuosikirja 1921, liite 2.
- 178 Oksala Suolahdelle 22.5.1917, 30.12.1918, Hugo Suolahden kirjekokoelma, Helsingin yliopiston kirjasto. Suolahti oli Turun Suomalaisen Yliopistoseuran tieteellisen lautakunnan jäsen.
- 179 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 4.2.1918. JYYA, JyMA.
- 180 Airilan ja Oksalan erilainen näkökulma yliopistokysymykseen näkyi heidän edellä mainituissa artikkeleissaan syksyllä 1917. Airilan schildtiläisyys tulee esille myös kirjeissä Oksalalle. Airila Oksalalle 14.10.1918, 5.12.1918, 19.12.1918, 12.2.1919, 5.4.1919. Kaarle Oksalan kokoelma; Martti Airilan kokoelma ei sisällä yliopistokysymykseen liittyvää materiaalia. Kokoelma koostuu pääasias-sa seminaarin lehtorin työhön liittyvistä papereista. Martti Airilan kokoelma, JyMA.
- 181 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 4.2.1918. JYYA, JyMA.

sen pedagogista korkeakoulua koskeva "eduskunnalle jätettäväksi suunniteltu anomus" osoittaa Oksalan pitäneen mahdollisena, että korkeakoulun perustaisi valtio. Lisäksi on mahdollista, että Oksala pyrki aloitteellaan sitomaan Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen jo perustamisvaiheessa korkeakoulusuunnitelmansa tueksi.

2.3.4.2 Yliopistoyhdistyksen tavoitteena maataloudellinen yliopisto

On luonnollista, ettei Jyväskylän Yliopistoyhdistyksellä vuoden 1918 sekavissa yhteiskunnallisissa oloissa ollut mahdollisuuksia varsinaiseen toimintaan yliopistoasiassa. Mutta jo tammikuussa 1919 yhdistys järjesti keskustelutilaisuuden yliopistoasiasta. Helsingistä siihen osallistuivat Jaakko Gummerus, Gust. Komppa ja H. Suolahti, jotka kaikki toimivat aktiivisesti myös Turun yliopiston perustamiseksi. Erityisen keskeinen asema Turun yliopiston perustamisessa oli professori Hugo Suolahdella.¹⁸²

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan helsinkiläiset korkeakoulupolitiikan auktoriteetit asettuivat tukemaan Oksalan suunnitelmaa pedagogisesta korkeakoulusta. Sitä olisi myöhemmin mahdollisuus laajentaa voimistelun ja urheilun korkeakouluksi, ja mukaan voitaisiin ottaa myös oppikoulunopettajien koulutus. Neuvottelussa kuitenkin todettiin, että hankittaessa kansalaispiirien tukea hankkeelle olisi puhuttava yliopistosta.¹⁸³ Jaakko Gummerus kaavaili perustettavan kasvatustopillisen korkeakoulun laajentamista vähitellen yliopistoksi, jossa olisivat edustettuna kaikki oppikoulussa opetettavat alat. Esillä oli myös voimistelun ja urheilun korkeakoulu. Gummerus mainitsi myös, että jumaluusopillinen tiedekunta sopisi hyvin Jyväskylän yliopistoon.¹⁸⁴ Neuvottelukokousta seurasi aktiivinen vaihe Yliopistoyhdistyksen toiminnassa. Valtuuskunta vetosi kaikkiin keskisuomalaisiin taloudellisen tuen saamiseksi yliopistohankkeelle. Samalla korostettiin Jyväskylän yliopistokysymyksen valtakunnallisuutta.¹⁸⁵

Rahaa kerättiin nimen omaan Jyväskylän yliopiston perustamiseen.

182 Käpy Suolahdelle 29.12.1918, 15.9.1920; U.L. Lehtonen Suolahdelle 25.11.1919. Myöhemmin Suolahti oli Turun Suomalaisen yliopiston johdon tärkeä tukija ja neuvonantaja. Jäntere Suolahdelle 22.1.1927; Koskenniemi Suolahdelle 26.3.1927, 19.11.1931. 21.12.1931. Hugo Suolahden kirjekoelma, Helsingin yliopiston kirjasto.

183 On ilmeistä, että Schildtin yliopistoajatuksen omaksuneiden Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen aktiivijäsenten mielissä yliopisto oli korkeampi ja arvokkaampi laitos kuin korkeakoulu. Samalla tavalla arvioitiin suuren yleisön mieltävän akateemiset oppilaitokset.

184 Neuvottelukokouksen ptk. 8.1.1919. Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan pöytäkirjojen joukossa. JYYA, JyMA; Kuusi 1967, 104-106.

185 Keskisuomalainen 23.2.1919; Kuusi 1967, s. 108-111.

Esillä pidettiin maanviljelystaloudellisen tiedekunnan saamista Jyväskylään. Se helpotti keräystä maaseudulla. Hanketta voitiin perustella sillä, että vuonna 1919 Maatalousseurojen keskusliitto suositti valtioneuvostolle itsenäisen maataloudellisen korkeakoulun perustamista. Samana vuonna maataloushallitus esitti maataloudellisen yliopiston perustamista Helsinkiin.¹⁸⁶ Vuoden 1921 helmikuussa hallitus asetti komitean harkitsemaan Helsingin yliopiston maataloudellisen alan korkeinta opetusta ja tutkimusta.¹⁸⁷

Koska Jyväskylän puolestapuhujat ja asiamiehet välttivät puhumista pedagogisesta yliopistosta, syntyi asetelma, jossa Jyväskylä ja Turku näyttivät kilpailevan yliopistosta. Jo vuoden 1920 alkupuolella Oksala neuvotteli tilanteesta Turun yliopistokeräyksen yliasiamiehen professori U. Lehtosen kanssa. Lehtonen korosti, että Jyväskylän yliopistohanketta olisi ajettava pedagogisen korkeakoulun perustamispyrkimyksenä ja sellaisena sille olisi saatava koko maan kannatus. Maanviljelystiedekunnan saaminen oli Lehtosen mukaan epärealistinen ja sellaisena virheellinen tavoite. Oksala informoi keskusteluista valtuuskuntaa.¹⁸⁸

Lehtonen vastusti jyväskyläläisten keräystä maanviljelystiedekuntaa varten myös siitä syystä, että Turun keräysasiamiehille esitettiin toivomuksia kyseisestä tiedekunnasta. Pari vuotta myöhemmin Lehtonen antoikin ymmärtää keräysasiamiehille osoitetussa kiertokirjeessä, että maanviljelystaloudellinen tiedekunta oli mukana Turun yliopiston perustamisohjelmassa.¹⁸⁹

Oksalan tavoitteena oli estää Jyväskylän ja Turun kilpailuasetelma, ja hänen mielestään Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen olisi pitänyt suunnata toimintansa Lehtosen neuvomalla tavalla. Oksala näki, että Turun yliopiston perustaminen merkitsisi Schildtin kuningasajatuksen toteutumista. Jos Jyväskylä ottaisi tavoitteeksi pedagogisen yliopiston, voitaisiin sitä ajaa valtakunnallisena kysymyksenä ja vastakkainasettelu Turun yliopiston perustamishankkeen kanssa voitaisiin välttää. Vuonna 1922 Oksala nimenomaan korosti, että Turun yliopiston perustaminen merkitsi Schildtin yliopistoajatuksen toteutumista: "Schildt oli lausunut aatteen ilmi, siemen oli joutunut itämään ja versoja näkyy siitä jo muutaman vuosikymmenen kuluttua siellä täällä maassamme, kunnes ajatus suomalaisen yliopiston perustamisesta on meidän päivinämme toteutunut - ei tosin Jyväskylässä, vaan Aurajoen rannalla."¹⁹⁰

On myös mahdollista, että Oksalan oli helppo hyväksyä Turun

186 Kivinen ja Laitakari 1958, s. 39.

187 Komiteamietintö 1921 n:o 13.

188 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 17.3.1920. JYVA, JyMA.

189 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran yliasiamiehistön kirje n:o 5. Helsinki 1922, s. 5.

190 Kesäyliopiston alkajaistilaisuudessa miesseminaarissa kesäk. 16. päivänä vuonna 1922 pidetty puhe. Kaarle Oksalan kokoelma.

suomalaisen yliopiston perustaminen, koska hän samaistui poliittisesti siihen vanhasuomalaisten joukkoon, johon Turun yliopiston perustajat kuuluivat. Oksala oli näet poliittisilta näkemyksiltään vanhasuomalainen ja myöhemmin kokoomuslainen.¹⁹¹

Julkisissa esiintymisissään Oksala kuitenkin aina vältti puoluepoliittisia kannanottoja. Sen sijaan Saksan ja saksalaisuuden ihailu olivat keskeinen osa hänen maailmankuvaansa, ja se näkyi myös hänen julkisissa puheissaan.¹⁹² Näin Oksala yhteiskunnallisten näkemystensä perusteella asettui samaan ryhmään Turun yliopiston perustajien ydinjoukon kanssa.

Mutta Jyväskylän Yliopistoyhdistyksessä Oksalan korkeakoulupoliittista toimintalinjaa ei hyväksytty. Valtuuskunnan varapuheenjohtajan, Nisulan kartanon isännän Aatos Schildtin vaikutuksesta perustettiin erillinen rahasto maanviljelys- metsänhoitotiedekunnan perustamista varten. Oksala vastusti rahaston perustamista, koska se hänen mielestään muodosti esteen pedagogisen tiedekunnan nopealle aikaansaamiselle ja osoitti Yliopistoyhdistyksen toimintaohjelman horjuvuutta ja vähensi näin kansalaisten luottamusta Jyväskylän yliopistohankkeeseen.¹⁹³

Heinäkuussa 1920 Jyväskylän Yliopistoyhdistys teki Turun Suomalaisen yliopistoseuran kanssa sopimuksen, jonka mukaan Jyväskylän keräilyalueen rajapitäjät olivat Jämsä, Kuorevesi, Vilppula, Ruovesi, Virrat, Alavus, Lehtimäki, Alajärvi, Vimpeli, Perho Kinnula, Pihtipudas, Keitele Karttula Suonenjoki, Pieksämäki, Kangasniemi, Hirvensalmi, Hartola ja Sysmä. Koko muu Suomi oli turkulaisten keräilyaluetta.¹⁹⁴ Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen keräilyalue oli suunnilleen sama kuin se, jota Schildt esitti Jyväskylän lääniksi kenraalikuvernööri Bergin vieraillessa vuonna 1857 Jyväskylässä.¹⁹⁵

Sopimus keräilyalueista on tulkittavissa niin, että Jyväskylän Yliopistoyhdistys tunnusti Turun Suomalaisen yliopiston perustamishankkeen valtakunnalliseksi, eli Turku saisi koko Suomen kansan pystyttämän yksityisen yliopiston. Schildtin kuningasajatus Jyväskylän suoma-

191 Oksalan vanhasuomalaisuudesta esim. Leinonen Artturi, Maalaispojan matkaanlähtö. Muistelmia I. Porvoo 1959, s. 228-229.

192 Esimerkiksi Oksalan puhe Jyväskylän yliopistojuhlissa 7.3.1920 sisälsi saksalaisuuden ylistystä: "...ja kun ihmettelemme sen kansan vasta päättäneen maailmansodan aikana osoittamaa aineellista, älyllistä ja miksei siveellistäkin voimaa, niin varmaankin johtuu mieleemme ajatus, että sekin suureksi osaksi oli kotoisin Saksan kouluhuoneista." Kaarle Oksalan kokoelma.

193 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 17.3.1920, 20.3.1920. JYYA, JyMA.

194 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 20.1.1920, 29.1.1920, 16.2.1920, 17.3.1920, 23.7.1920. Pöytäkirja sopimuksesta Turun suomalaisen yliopistoseuran kanssa 25.7.1920. JYYA, JyMA. Välitön syy sopimukseen oli Turun keräyksen onnistuminen hyvin Jämsässä. Vuosina 1917-1920 lahjoitti 120 jämsäläistä Turun yliopiston perustamiseen yhteensä noin 400 000 markkaa. Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1921. Turku 1921, liite 3.

195 Jokipii 1988, s. 18-21; Ks. myös liite 1.

laisesta yliopistosta oli Yliopistoyhdistyksen aatteellisena lähtökohtana kuitenkin niin keskeinen, ettei siitä luovuttu, vaikka se merkitsi toiminnan supistumista maakunnalliseksi. Ratkaisu sopi Jyväskylän schildtiläisen yliopistoaatteen luonteeseen. Keski-Suomi suojeltiin "aidon ja oikean" schildtiläisen yliopistokeräyksen alueeksi Turun asiamiehiltä, jotka hekin puhuivat suomalaisuuden asiaa.

Kun Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta päätti syksyllä 1923 keskeyttää varojen keräyksen, oli koossa vaatimattomat 3 miljoonaa markkaa.¹⁹⁶ Turun Suomalaisella Yliopistoseuralla oli jo vuoden 1921 lopussa lahjoituksia koossa noin 48 miljoonaa markkaa.¹⁹⁷

Kaarle Oksala oli yksi keräilyalueita koskevan sopimuksen allekirjoittajista. Hän piti myös tärkeänä, että sopimusta tarkasti kunnioitettiin.¹⁹⁸ Oksalan toiminta oli tässäkin johdonmukaista. Hänen toimintaansa ohjasi tien tasoittaminen kasvatusopillisen korkeakoulun perustamiselle. Koska Jyväskylän Yliopistoyhdistys ei keskittänyt toimintaansa Oksalan korkeakoulusuunnitelman tukemiseen, oli Oksalalle tärkeää, että kilpailuasetelma Turun kanssa vältettiin muilla keinoilla. Voidaan ajatella, että Oksala ymmärsi, miten vahingollista Jyväskylän korkeakouluhankkeelle olisi Turun yliopiston perustamisen jarruttaminen.

Oksalan ristiriita Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan enemmistön kanssa tuli esille keväällä 1921 myös maakunta-arkistoasiassa. Valtuuskunta päätti tarjota mahdolliselle maakunta-arkistolle tontin ja 300 000 markkaa perustamiskustannuksiin. Oksala ilmoitti päätökseen eriävän mielipiteensä. Hän epäili avustuksen sopivuutta ylipäänsä ja piti summaa joka tapauksessa liian korkeana. Esimerkiksi Yliopistoyhdistyksen puheenjohtaja Martti Airila kannatti yhdistyksen tukitarjousta. Äänestys osoittaa, ettei Airila tukenut Oksalan korkeakoulusuunnitelmaa.¹⁹⁹

Agraarivaltaisessa yhteiskunnassa Jyväskylän yliopistohankkeen schildtiläinen haara suuntasi toimintansa maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan tavoittelemiseen. Päätös erillisen rahaston perustamisesta on paljon puhuva. On aivan ilmeistä, että rahaston perustajat tiesivät, että tiedekunnan saaminen Jyväskylään oli epärealistinen tavoite. Rahasto kuitenkin perustettiin, koska Keski-Suomessa oli valmiutta lahjoituksiin ja aktiiviseen toimintaan asian puolesta.

Maataloustiedekunnan perustamishankkeen epärealistisuus selvisi Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnalle kuitenkin jo maaliskuussa 1921, kun

196 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 7.9.1923. JYYA, JyMA. Jyväskylän yliopistokeräyksen organisoinnista Kuusi 1967, s. 115-122.

197 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1922, liite 2.

198 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta ptk. 17.3.1921. Oksala merkitytti pöytäkirjaan vastalauseensa sen johdosta, että Jyväskylän yliopistolle oli kerätty rahaa Lappajärvellä vastoin turkulaisten kanssa tehtyä sopimusta. JYYA, JyMA.

199 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen juoksevain asiain valiokunta ptk. 26. 4.1921, valtuuskunta ptk. 4.5.1921, 20.5.1921. JYYA, JyMA; Jokipii 1963, s. 1-2.

yhdistyksen lähetystö kävi puheenjohtaja Martti Airilan johdolla tapaa-
massa komiten jäseniä. Tiedekunnan siirtämisen kannalla ilmoitti olevansa
vain kansanedustaja Kyösti Kallio (ml.) Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta
reagoi tilanteeseen siten, että "päätettiin koettaa vaikuttaa yleiseen mielipi-
teeseen siten, että meillä haitalliseksi muodostuvaa kaikkien tärkeimpien
oppilaitosten pääkaupunkiin keskittämistä alettaisiin yleisemmin vastus-
taa."²⁰⁰

Maatalous- ja metsätieteellisen opetuksen ja tutkimuksen kehittä-
mistä pohtinut komitea jätti ensimmäisen mietintönsä elokuussa 1921. Se
esitti maatalous- metsätieteellisen tiedekunnan erottamista Helsingin
yliopistosta erilliseksi korkeakouluksi. Maataloudellisen yliopiston paikak-
si komitea esitti yksimielisesti Helsingiä.²⁰¹

Komitean yksimielisestä kannasta huolimatta heräsi kiinnostusta
maataloudellisen yliopiston saamiseen Jyväskylän lisäksi monissa muissa-
kin kaupungeissa. Asia oli esillä Lahden kaupunginvaltuustossa, ja vuosi-
kymmen aikaisemmin asetettu yliopistovaliokunta sai tehtäväksi ryhtyä
toimintaan maataloudellisen yliopiston saamiseksi kaupunkiin.²⁰²

Innostus niin Lahdessa kuin muuallakin sammui, kun komitea
julkaisi toisen mietintönsä vuoden 1923 loppupuolella. Mietinnön johdan-
to-osassa torjutaan hyvin yksiselitteisesti esitykset maataloudellisen
yliopiston sijoittamisesta Helsingin ulkopuolelle. Mietintö on täsmennetty
esitys maataloudellisesta yliopistosta. Uusi yliopisto suunniteltiin maata-
lousministeriön alaiseksi. Yliopistoon esitettiin neljä tiedekuntaa: maan-
viljelystieteellinen, metsätieteellinen, maanmittaustieteellinen ja eläinlää-
ketieteellinen eli samat, jotka sisältyivät jo esitykseen taloudellisesta
yliopistosta vuonna 1910. Nimen muuttuminen maataloudelliseksi yliopis-
toksi osoittaa, miten keskeinen tekijä agrarismi Suomessa 1920-luvulla oli.
On kuvaavaa, että komitea esitti agraaripolitiikan professuurin nimen
muuttamista kansantalous- ja asutuspolitiikan professuuriksi.²⁰³

Komitean esityksen mukaisesti professori A. K. Cajanderin tammi-
kuussa 1924 muodostama virkamieshallitus antoi eduskunnalle lakiesityk-
sen maatalousyliopiston perustamisesta. Lain perusteluissa hallitus viittaa
Helsingin yliopiston rehtorin ja konsistorin tukeen maatalousyliopiston
perustamiselle, koska maatalous-metsätieteellisellä tiedekunnalla ei ollut
yliopistossa riittäviä kehittämismahdollisuuksia. Lakiesityksessä ei mainit-
tu uuden yliopiston sijoituspaikkaa, mutta se oli tarkoitus sijoittaa komite-

200 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta ptk. 29.3.1921. JYYA, JyMA.

201 Komiteamietintö 1921 n:o 13. Maataloudellisen yliopiston perustamista Helin-
gin ulkopuolelle kannattanut kansanedustaja Kyösti Kallio erosi komitean
jäsenyydestä tultuaan nimitetyksi huhtikuussa 1921 Vennolan hallituksen
maatalousministeriksi.

202 Lahden kaupunginvaltuuston ptk. 29.6.1923; Lahden kunnalliskertomus 1923,
s. 193. Lahden kaupunginarkisto.

203 Komiteamietintö 1923 n:o 11; Kivinen ja Laitakari 1958, s. 40-41.

an esityksen mukaisesti Helsingin seudulle.²⁰⁴

Maatalousyliopiston perustaminen sai eduskunnassa kannatusta, mutta jo lähetekeskustelussa nostettiin esille sijoituspaikkakysymys. Esille nousi muun muassa yliopiston sijoittaminen Turkuun, jonka kuitenkin karjalainen Juho Niukkanen (ml.) tylästi tyrmäsi: "Kyllä kai Turulle täytyisi riittää jo ne kaksi yliopistoa, jotka siellä tällä kertaa ovat. Täytyisi se verran edes turkulaisten pysyä kohtuudessa, etteivät kolmatta sinne enää haluaisi." Maatalousvaliokunta asettuikin mietinnössään sille kannalle, että yliopisto olisi sijoitettava maaseudulle, mutta kuitenkin niin, että se voisi alkuvaiheessa toimia Helsingissä.²⁰⁵

Näin kysymys maatalousyliopistosta kiteytyi eduskunnassa kiistaksi sijoituspaikasta, eli päädyttiin juuri siihen tilanteeseen, jonka asiaa valmistellut komitea oli yrittänyt ennakkoon kaikin voimin torjua. Kiista johti siihen, että sivistysvaliokunta esitti hankkeesta luopumista, ja sen mukaisesti eduskunta vuonna 1926 äänin 115-58 asian päätti.²⁰⁶

Eduskuntakäsittelyyn yltänyt esitys maatalousyliopistosta on mielenkiintoinen episodi suomalaisen korkeakoulupolitiikan historiassa. Lakiesitys oli valmisteltu huolellisesti komiteatasolla, ja sillä oli myös Helsingin yliopiston johdon kannatus. Mittava korkeakoulupoliittinen uudistus kuitenkin kariutui poliittisella tasolla. Syynä oli parlamentaarisen järjestelmän heikko toimivuus. Lakiesityksen maatalousyliopistosta antoi eduskunnalle virkamieshallitus, joka istui muutaman kuukauden. Lakiesityksen eduskuntakäsittelyn aikana hallitus ehti vaihtua kolme kertaa. Poliittiset edellytykset kauskantoisille uudistuksille olivat vähäiset. Eduskuntakeskustelu kuitenkin osoittaa, että korkeakoululaitoksen kehittämällä hajautetun vaihtoehdon pohjalta oli kannatusta poliittisella tasolla.

Huomio kiinnittyy siihen, etteivät Vaasan läänin itäisen vaalipiirin kansanedustajat osallistuneet keskusteluun maatalousyliopistosta. Keski-suomalaisten kansanedustajien passiivisuus on yllättävää, olihan Keski-Suomessa kerätty rahaa maataloustiedekuntaa varten ja Jyväskylän Yliopistoyhdistyksessä oli erillinen maataloustiedekuntarahasto. Myöskään Jyväskylässä ilmestyvät sanomalehdet eivät kiinnittäneet mitään erityistä huomiota maatalousyliopistokysymykseen. Se oli esillä eduskuntauutisten joukossa, eikä uutisissa kertaakaan viitattu Jyväskylän Yliopistoyhdistyk-

204 Valtiopäivät 1924, Asiakirjat I, hall. es. n:o 57; Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1923-24, s. 86-87. Yliopisto piti myöhemminkin johdonmukaisesti kiinni tästä rehtori Edward Hjeltin jo vuonna 1903 esittämästä kannasta. Vielä vuonna 1930 yliopiston konsistori ilmoitti yliopiston kannattavan erillisen maatalouskorkeakoulun perustamista. Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1929-1930. s. 91.

205 Valtiopäivät 1924, Pöytäkirjat s. 55-57. Valtiopäivät 1925, Asiakirjat, Maatalousvaliokunnan mietintö n:o 5.

206 Valtiopäivät 1926, Asiakirjat, Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 25, Pöytäkirjat s. 992-1014.

sen maataloustiedekuntahankkeeseen tai sitä varten perustettuun rahastoon.²⁰⁷

Pääteltävissä on ainakin se, ettei Jyväskylän Yliopistoyhdistyksellä ollut otetta ajankohtaisiin korkeakoulupoliittisiin kysymyksiin. Yhdistyksen tilanne oli kuitenkin Kaarle Oksalan tavoitteiden mukainen. Yhdistys antoi ainakin passiivisen tukensa Kaarle Oksalan tiede- ja korkeakoulupoliittisille tavoitteille. Oksalan esityksestä Jyväskylän Yliopistoyhdistys otti vuonna 1921 Kasvatus ja Koulu -aikakauskirjan kustannettavakseen ja lehti alkoi ilmestyä Jyväskylässä. Julkaisun päätoimittaja oli vuodesta 1919 Kaarle Oksala ja lehti oli käytännössä kasvatustieteellisen korkeakouluuuden pää-äänenkannattaja.²⁰⁸

2.3.4.3 Esitys pienoisyliopistosta ja Jyväskylän Yliopistoyhdistys

Kaarle Oksala valmisteli vuonna 1923 suunnitelman todellisesta pienoisyliopistosta. Hän kaavaili näet, että yliopistoon perustettaisiin alkuvaiheessa vain yksi professorin ja yksi apulaisen (apulaisprofessorin) virka.

Perusidealtaan Oksalan suunnitelma on sama kuin se, minkä hän esitti "Kasvatus ja Koulu" -lehdessä syksyllä 1917. Oksalan esitys vuodelta 1923 sisältää kuitenkin runsaasti kiintoisia yksityiskohtia. Aikaisemman linjansa mukaisesti hän korostaa, ettei yliopistoasiassa saa olla kysymys yksin jonkin paikkakunnan mieliharrastuksen toteuttamisesta. Tavoitteena pitää olla koko yhteiskunnallemme tarpeellisen laitoksen toteuttaminen, mikä samalla merkitsisi tuntuva lisä korkeampaan sivistykseemme. Muussa tapauksessa laitoksella ei ole menestymisen edellytyksiä. Saadaksen tukea Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen schilttiläisiltä johtomiehiltä Oksala yhdisti esityksenä Schildtin yliopistoajatukseen: "Myöskin on otettava lukuun se todennäköisyys, että vastaisuudessa uutta valtion yliopistoa perustettaessa asetetaan etusijalle se paikkakunta, missä jo ennestään toimii vaikkapa vaatimatonkin yliopistolaitos."²⁰⁹

Jo aikaisemmin omaksumansa tavan mukaisesti Oksala hankki

207 Eniten palstatilaa maatalousyliopistokysymykselle antoi Keskisuomalainen. Sen sijaan agraaritaustaisessa Saarijärven Paavossa asiasta oli vain pieniä uutisia. Keskisuomalainen 3.5.1924, 6.5.1924, 10.5.1924, 17.11.1926, 19.11.1926; Saarijärven Paavo 5.5.1924, 13.5.1924, 18.11.1926; Sisä-Suomi 17.11.1926.

208 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 1.9.1919, JYYA, JyMA; Kuusi 1967, s. 139-140. Kuusen mukaan Kasvatus ja Koulu oli Yliopistoyhdistyksen äänenkannattaja. Tulkintaa voidaan pitää virheellisenä, koska Yliopistoyhdistys ei aktiivisesti tukenut Oksalan korkeakoulusuunnitelmaa, jonka kannattaminen oli Kasvatus ja Koulu -aikakauskirjan keskeinen teema.

209 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 6.2.1923, liitteenä Oksalan suunnitelma yliopiston toiminnan aloittamisesta. JYYA, JyMA; Suunnitelma on myös Mikael Soinisen kokoelmassa. Koulutyötä ja koulupolitiikkaa 2 coll 215. Mikael Soinisen kokoelma, Helsingin yliopiston kirjasto.

yliopiston perustamissuunnitelmalleen arvovaltaista tukea Helsingistä. Hän kutsui maaliskuussa 1923 koolle neuvottelun, johon osallistuivat Mikael Soininen, Jaakko Gummerus ja Zach. Castrén. Kaikesta päättäen neuvottelussa sovittiin, että "Helsingin ryhmä" lähettää Jyväskylän Yliopistoyhdistykselle lausunnon Oksalan suunnitelmasta.

Soininen lähetti ryhmän lausunnon ennen Yliopistoyhdistykselle lähettämistä Oksalalle tarkastettavaksi. Kirjelmä osoittaa, mistä Oksala yliopistohankkeessaan oli ennen muuta kiinnostunut: "Yhdyttiin siitä, että ensi askel olisi oleva tieteellisen tutkimuksen käyntiin saaminen kokeellisen kasvatustieteen alalla ja sen harjoittaminen siksi voimakkaasti, että se läheisessä tulevaisuudessa tuottaisi näkyviä tuloksia ja saavuttaisi luottamusta niin koti- kuin ulkomailla. Tähän tulokseen katsottiin voitavan päästä esim. ottamalla järjestelmällisen ja läpikotaisen työskentelyn alaiseksi joku rajoitettu kokeellinen sielutieteen ala. Tämmöisen työn edellytyksenä on pidettävä hyvin varustetun psykologisen laboratorion kuntoonpanemista, johon tulisi liittyä riittävästi tutkimusalaa valaisevaa kirjallisuutta sisältävä kirjasto. Mutta ennen kaikkea on tätä varten välttämätöntä viivyttelämättä kiinnittää laitokseen ainakin yksi, mutta mieluummin kaksikin tutkijaa, jotka voivat laitokselle omistaa aikansa ja työnsä."

Joko neuvottelussa oli avoimesti keskusteltu tai Soininen muuten tiedosti Oksalan yliopistohankkeeseen sisältyvät henkilökohtaiset pyrkimykset. Kirjelmässä todetaan, ettei päteviä kokeellisen sielutieteen tutkijoita ole helposti Jyväskylään saatavissa ja sitä ongelmaa voisi Jyväskylän Yliopistoyhdistys osaltaan olla ratkaisemassa: "Luulisimme Jyväskylän Yliopistoseuran olevan verrattain edullisessa asemassa. Olisihan sille kaiketi mahdollista valmistaa tämän yliopistoaatteen innokkaimmalle ajajalle, lehtori K. Oksalalle tilaisuus esim. vuoden oleskeluun ulkomaalla hankkiakseen muodollisenkin lisäpätevyyden - tohtorinarvon - yliopistolliseen tutkija- ja opettajatoimeen kokeellisen sielutieteen alalla, johon maassamme ei liene monta asiallisesti häntä pätevämpää. Samalla lehtori Oksala voisi hankkia tarpeellisen laboratoriokoneiston ja kirjaston huolellisesti paikalla valiten tarpeelliset esineet."

Kirjelmän mukaan yliopiston koulutustehtävä ei ollut ongelma, koska "siihen tarjoaisi mielestämme erinomaisen tilaisuuden ylioppilaiden valmisteleminen kansakoulunopettajatoimeen".²¹⁰

Oksala muutti kirjelmää vain siltä osin, mikä koski häntä itseään. Yliopistoyhdistykselle lähetetyssä kirjelmässä todetaan, että pätevyitymisestä kiinnostunut mies löytynee ja Yliopistoyhdistys voisi lähettää hänet ulkomaille, "jotta hän voisi hankkia pätevyyden yliopistolliseen tutkija- ja opettajatoimeen kokeellisen sielutieteen alalla".²¹¹

210 Soinisen päivämaton kirje ja lausuntoluonnos Oksalalle. Kaarle Oksalan koelma.

211 Castrén Jyväskylän Yliopistoyhdistykselle 11.3.1923. JYVA, JyMA.

Tämän jälkeen Oksala vei suunnitelmansa Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskuntaan. Asiaa käsiteltiin useissa kokouksissa vuoden 1923 aikana. Esillä oli suunnitelma ympäri vuoden toimivasta kasvatustieteellisestä tutkimuslaitoksesta. Muilta osin yliopiston toiminta olisi rajoitunut kesäyliopistoon. Asia jäi kuitenkin keskustelun tasolle, ja valmistelua päätettiin jatkaa valtuuskunnan juoksevain asiain valiokunnassa.²¹² Oksalan suunnitelma oli kuukautta myöhemmin esillä valiokunnassa. Pöytäkirjan mukaan kokouksessa "keskusteltiin yliopiston toiminnan alkamismahdollisuuksista". Mitään päätösesitystä ei tehty, joten yhdistyksen johto suhtautui Oksalan suunnitelmaan vähintäänkin pidättyvästi.²¹³

Viimeisen kerran suunnitelma oli esillä Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnassa syyskuussa, jolloin asiasta taas ainoastaan keskusteltiin.²¹⁴ On kiintoisaa, että samassa kokouksessa Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan aktiivinen jäsen, Gummerus Oy:n toimitusjohtaja, tohtori Sakari Kuusi jätti valtuuskunnalle yleissävyltään pessimistisen muistion yhdistyksen toimintamahdollisuuksista. Muistiota oli Kuuselta pyytänyt valtuuskunnan varapuheenjohtaja Aatos Schildt. Kuusen arvio oli, että tärkeintä oli keskittyä tieteellisen kirjaston kehittämiseen.²¹⁵

Huomio kiinnittyy siihen ajankohtaan, jona Oksala koetti hankkia Yliopistoyhdistyksen tukea suunnitelmalleen pedagogisesta pienoyliopistosta. Se ajoittuu näet Helsingin yliopiston kehittämisestä käydyn laajan keskustelun vuosiin. Valtionhoitaja Mannerheimin heinäkuussa 1919 vahvistamassa Suomen Hallitusmuodossa säädettiin Helsingin yliopistolle itsehallinto, ja laajan keskustelun jälkeen säädettiin vuonna 1923 laki Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista. Eduskunta keskusteli laista poikkeuksellisen laajasti, ja keskustelu herätti yliopiston kielikysymyksen vuoksi suurta yleistä huomiota. Vuoden 1923 yliopistolain vaikutuksesta Helsingin yliopistoon perustettiin myös runsaasti uusi professuureja.²¹⁶ Vuoden 1923 yliopistolaki ei kuitenkaan merkinnyt ratkaisua varsinaiseen ongelmaan, vaan yliopiston kielikysymys säilyi

212 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 2.7.1923. JYYA, JyMA.

213 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen juoksevain asiain valiokunnan ptk. 2.7.1923. JYYA, JyMA.

214 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 7.9.1923. JYYA, JyMA.

215 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 7.9.1923, liitteenä Kuusen muistio. JYYA, JyMA; Kuusi 1967, s. 145; Tohtori Sakari Kuusesta esim. Leino-Kaukiainen Pirkko, Kirja koko elämä. Gummeruksen kustannustoiminnan historia. Jyväskylä 1990, s. 101-107.

216 Valtiopäivät 1922, Asiakirjat, hall. es. n:o 26; Valtiopäivät 1923, Pöytäkirjat s. 753; Asetuskokoelma 1923 n:ot 191, 192; Hämäläinen 1968, s. 90-98; Jääskeläinen Mauno, Itsenäisyyden ajan eduskunta 1919-1938. Suomen kansanedustuslaitoksen historia VII. Eduskunnan historiakomitea, pj. Olavi Salervo. Helsinki 1973, s. 186-187.

kireimpänä korkeakoulupoliittisena ongelmana 1930-luvulle saakka.²¹⁷

Huomionarvoinen piirre on myös se, että 1920-luvun alussa monet yliopiston professorit olivat johtavissa asemissa maan politiikassa.²¹⁸ Kysymys uuden yliopiston perustamisesta Suomeen ei Turun suomalaisen yliopiston perustamisen jälkeen ollut ajankohtainen. Entinen Jyväskylän seminaarin lehtori, kansanedustaja Väinö Kivilinna (ml) julkaisi vuonna 1923 kirjasen "Kuinka yliopistokysymyksemme on ratkaistava". Kivilinna keskittyy pelkästään Helsingin yliopiston kehittämiskysymykseen. Hänen hyvin tuntemaansa Jyväskylän yliopistokysymystä ei kirjasessa mainita lainkaan.²¹⁹

Ainut realistiselta tuntuva mahdollisuus vuoden 1923 tilanteessa olisi ollut Oksalan kaavaileman yhden professuurin varassa toimivan tutkimuslaitoksen perustaminen kesäyliopiston tueksi. Mutta Jyväskylän Yliopistoyhdistys ei halunnut siihen uhrata voimavarojaan, vaan se piti edelleen kiinni Schildtin kuningasajatuksesta, vaikka sen toteuttaminen olikin siirtynyt epämääräiseen tulevaisuuteen.

Oksala kärsi näin tappion. Hänen suunnitelmansa olisi kyllä ollut Yliopistoyhdistyksen taloudellisten voimavarojen rajoissa. Vuonna 1923 Oksala laski, että yliopiston perustamiskustannukset olisivat olleet noin 300 000 markkaa ja vuotuiset menot 385 000 markkaa. Yliopistoyhdistyksen keräys oli syksyyn 1923 mennessä tuottanut noin 3 miljoonaa markkaa.²²⁰

Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan päätös paljastaa, ettei Oksalan auktoriteetti Jyväskylän yliopistopyrkimysten johtajana ollut tuohon aikaan suinkaan ehdoton. Yliopistoyhdistys ei myöskään reagoinut Helsingistä lähetettyyn lausuntoon, jossa kehoitettiin myöntämään apuraha "pätevoitymisestä kiinnostuneelle miehelle". On ilmeistä, että valtuuskunnassa ymmärrettiin sen tarkoittavan Oksalaa.

Oksalan suunnitelman hylkääminen on tulkittava niin, ettei schildtiläiseen yliopistoaatteeseen vahvasti ankkuroituneelle Jyväskylän Yliopistoyhdistykselle riittänyt yhden professuurin varassa toimiva tutkimuslaitos. Yhdistys jatkoi johdonmukaisesti Schildtin kuningasajatukseseen perustuvaa aatteellista toimintalinjaa suomalaisen yliopiston saamiseksi Jyväskylään. Näin Jyväskylän Yliopistoyhdistys itse asiassa jo toisen kerran torjui Oksalan suunnitelman pienen pedagogisen yliopiston perustamisesta.

Kuusen muistion mukaisesti Yliopistoyhdistyksen toiminta suuntautui 1920-luvulla Jyväskylän tieteellisen kirjaston kehittämiseen. Se oli

217 Ks. esim. Suomalainen valtionyliopisto. Helsingin yliopiston kielikysymyksen selvittelyä. Julkaissut Akateeminen Karjala-Seura. Porvoo 1926. passim.

218 Helsingin Yliopisto 1640-1990 III (Klinge 1990), s. 35-37.

219 Kuinka yliopistokysymyksemme on ratkaistava. Kirj. Väinö Kivilinna. Jyväskylä 1923, passim. Kielikysymyksestä myös Pispä 1970, s. 11-16.

220 Suunnitelma yliopiston toiminnan aloittamiseksi. Kaarle Oksalan kokoelma.

saanut jo vuonna 1919 vapaakappaleoikeuden, joten sen Fennica-osasto alkoi tasaisesti laajentua. Kirjasto luovutettiin Yliopistoyhdistykselle, ja se vei melkoisesti yhdistyksen resursseja. Kirjastovaliokuntaa johti vuodesta 1925 valtuuskunnan puheenjohtaja Aatos Schildt, mikä osoittaa valtuuskunnan pitäneen kirjaston kehittämistä yhdistyksen toiminnan tärkeimpänä lohkona.²²¹ Kesäyliopistovaliokuntaa johti Kaarle Oksala.²²²

Sakari Kuusen mukaan Kaarle Oksalan ja Yliopistoyhdistyksen puheenjohtajan Martti Airilan näkemykset poikkesivat tuohon aikaan jonkin verran toisistaan. Airila keskittyi tieteellisen kirjaston kartuttamiseen ja suhtautui skeptisesti Oksalan korkeakoulusuunnitelmaan. Oksala puolestaan valitti, että kirjasto vei kaikki Yliopistoyhdistyksen varat ja yliopiston perustaminen siirtyi tulevaisuuteen.²²³

Ottaen huomioon Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen omaksuman toimintalinjan oli johdonmukaista, että Airilan jälkeen vuonna 1925 yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin tilanomistaja Aatos Schildt. Valinta tapahtui siten, että äänestyksessä Oksala sai kuusi ääntä ja Schildt kolme, mutta pöytäkirjan mukaan Oksala "kieltäytyi jyrkästi ottamasta tehtävää vastaan".²²⁴

Äänestys osoittaa, ettei Oksalan korkeakoulusuunnitelma saanut valtuuskunnassa yksimielistä tukea. Voidaan päätellä, ettei Oksala asioiden näin ollen halunnut ottaa vastuuta Yliopistoyhdistyksestä. Oksalan kieltäytyminen on johdonmukaista, sillä hänelle oli käynyt selväksi, ettei hän saanut Yliopistoyhdistyksen tukea pedagogisen korkeakoulun perustamiseen.

Sen sijaan kesäyliopiston toiminta 1920-luvulla vastasi Oksalan korkeakoulupoliittisia tavoitteita. Se painottui näet selkeästi kasvatustieteisiin ja opettajien täydennyskoulutukseen.

Helsingin yliopiston fyysis-matemaattisen tiedekunnan ja lääketieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden taholta oli esitetty toivomuksia kesäyliopistokursseista. Lääketieteelliseen alkututkintoon valmistuville ylioppilaille järjestettiinkin vuosina 1920 ja 1921 suppeat kurssit. Ne eivät kuitenkaan merkinneet varsinaisen kesäyliopiston aloittamista, eikä niistä aiheutunut Yliopistoyhdistykselle kustannuksia. Varsinainen kesäyliopisto aloitti vuonna 1922, ja ohjelma painottui selkeästi kasvatustieteisiin. Kesäyliopisto alkoi myös saada valtionapua kansakoulunopettajien jatkokoulutukseen.²²⁵

Kesäyliopiston merkittävin henkilö oli Kaarle Oksala. Hän valvoi

221 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 28.9.1924, 14.11.1924, 3.1.1925, 22.1.1926, kirjastovaliokunnan ptk. 30.9.1924, 11.10.1924, 8.11.1924, 27.1.1925, 30.12.1925, 22.1.1926, 27.8.1927, 30.1.1928, 20.9.1929, 14.10.1929. JYYA, JyMA; Kuusi 1967, s. 147-154; Paakkinen 1989, s. 29-51.

222 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen kesäyliopistovaliokunnan ptk. 20.12.1924, 31.3.1927, 19.9.1927. JYYA, JyMA.

223 Kuusi 1967, s. 146-147.

224 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk 3.1.1925. JYYA, JyMA.

225 Kuusi 1967, s. 122-124.

kasvatustieteiden aseman säilyttämistä kesäyliopiston ohjelmassa tärkeänä. Hän piti lukuisia kesäyliopiston avajaispuheita, ja joka kerta hän korosti, miten kesäyliopiston tavoitteena oli tarjota kansakoulunopettajille mahdollisuus jatko-opiskeluun kasvatustieteiden alueella. Sitä Oksala painotti niin johdonmukaisesti, että hänellä täytyi olla siihen erityinen syy.²²⁶

Kun tasavallan presidentti K. J. Ståhlberg vieraili heinäkuun 19. päivänä vuonna 1923 kesäyliopistossa, kertoi Oksala puheessaan, miksi kasvatustieteet ovat kesäyliopistolle erikoisasemassa: "Vaikka joukossamme onkin merkittävä määrä Helsingin yliopiston ylioppilaita, muodostaa kuitenkin kansakoulunopettajat opiskelijain kantajoukon. On siis luonnollista, että näin ollen pedagogiikka sukulaistieteineen joutuu keskeisimmäksi opiskeluaineeksi. Kesäyliopisto siis pyrkii pienoiskoossa suorittamaan samaa työtä, jota Jyväskylän pedagoginen yliopisto suuremmissa mittakaavassa on suorittava toivokaamme jo verraten läheisessä tulevaisuudessa."²²⁷

Onkin ilmeistä, että kesäyliopisto-opetuksella olisi ollut kysyntää muiden tieteiden alueella. Sitä osoitti jo lääketieteen opiskelijoiden kiinnostus kesäkursseihin vuosina 1920 ja 1921. Oksala halusi kuitenkin säilyttää kesäyliopistolla kasvatustieteellisen erikoisleiman. Sellaisena se palveli hänen tavoitteitaan kasvatusopillisen korkeakoulun perustamiseksi.

Kesäyliopistolla oli kuitenkin merkitystä myös Helsingin yliopiston opiskelijoille. Jyväskylässä järjestettiin näet kielten pro exercitio -kursseja. Ohjelmassa oli latinan, saksan, englannin ja ranskan kursseja. Eniten opiskelijoita vuosina 1922-1936 osallistui saksan kielen pro exercitio -kursseille. Heidän osuutensa kesäyliopiston opiskelijoiden kokonaismäärästä oli keskimäärin 22 prosenttia. Vaikka kesäyliopistolla oli selkeä kasvatustieteellinen erikoisleima, ei se missään vaiheessa kutistunut pelkäksi kansakoulunopettajien jatkokoulutuskurssiksi.²²⁸ Näin kesäyliopisto osaltaan tuki Schildtin yliopistoaatteen säilymistä Jyväskylässä.

226 Esim. Kesäyliopiston avajaistilaisuudessa 16.6.1924 ja 11.6.1928 pidetyt puheet, Kaarle Oksalan kokoelma; Jyväskylän kesäyliopiston toimintakertomukset ja opettajien selonteot 1922-36. Jyväskylän kesäyliopiston arkisto, JyMa.

227 19.7.1923 presidentin vieraillessa kesäyliopistossa pidetty puhe. Kaarle Oksalan kokoelma.

228 Sainio 1962, s. 22-47, erit. s. 40.

2.4 Väliaikaiset ylioppilasseminaarit

2.4.1 Mikael Soinisen ja Kaarle Oksalan ylioppilasseminaarisuunnitelmat

Edellä on kerrottu, miten kasvatustieteen kehityksen pohjalta Oksala kehitti idean pedagogisesta yliopistosta. Sen rinnalla valmisti maaperää kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamiselle ylioppilas pohjainen kansakoulunopettajakoulutus.

Alkuaan ei kansakoulunopettajaseminaari edellyttänyt mitään pohjakoulutusta. Vasta vuonna 1886 säädettiin seminaariin pääsyn ehdoksi kansakoulun koko oppimäärä.²²⁹ Vuonna 1890 määriteltiin ensimmäisen kerran, miten ylioppilas saattoi hankkia kansakoulunopettajan pätevyyden. Ylioppilaan tuli suorittaa ns. hospitanttina seminaarin eräissä aineissa kurssuja ja harjoituksia sekä antaa opetusnäyte pätevyyttä varten.²³⁰

Erityisesti naisylioppilaiden keskuudessa hospitanttioiskelu oli suosittua. Esimerkiksi Jyväskylän seminaarissa naishospitanttipaikat olivat yleensä tilatut useiksi vuosiksi eteenpäin. Vuonna 1910 hospitanttipaikkoja jaettiin kevätlukukaudelle 1913. Järjestelmää ei seminaarin piirissä pidetty kovin onnistuneena opettajankoulutuksen muotona. Hospitantit olivat seminaarille ylimääräinen rasitus. Ongelmasta keskusteltiin jo ensimmäisessä seminaarinopettajien kokouksessa vuonna 1903.²³¹

Oppivelvollisuuskomitea esittikin vuonna 1907 erityisen seminaarin perustamista hospitantteja varten.²³² Tähän professori Mikael Soinisen esitykseen viittasi myös Jyväskylän seminaarin opettajakunta esittäessään vuonna 1908 yleiselle seminaarinopettajakokoukselle kannanottoa erillisen hospitanttiseminaarin perustamisesta.²³³ Esitys ei kuitenkaan saanut kokouksen enemmistön tukea. Pelättiin, että erillisessä laitoksessa valmistuneet kansakoulunopettajat eristäytyisivät "tavallisista" kansakoulunopettajista. Tarkoituksenmukaisimpana keinona kokous näki seminaareihin järjestettyjä rinnakkaisluokkia. Kaarle Oksala puolusti voimakkaasti

229 Halila 1963, s. 44; Yleisessä kansakoulukokouksessa esitettiin jo vuonna 1899 mielipiteitä, joiden mukaan oppikoulu olisi määrättävä seminaarien pohjakouluksi. Keskustelut yhdennessätoista yleisessä Suomen kansakoulukokouksessa Nikolainkaupungissa 15-17 p:nä kesäkuuta 1899. Helsinki 1900, s. 151-169, 191.

230 Asetuskokoelma 1890 n:o 17.

231 Seminaarienjohtajien kokous. Pöytäkirja tehty seminaarien johtajain neuvottelukokouksessa Koulutoimen Ylihallituksen huoneustossa Helsingissä huhtikuun 11-13 p:nä 1910. Helsinki 1910, s. 3-4, liite A; Suomen ensimmäisen yleisen seminaarinopettajakokouksen keskustelut Helsingissä tammik. 8-10 p:nä 1903. Heinola 1903, s. 21-37; Halila 1963, s. 132-133.

232 Oppivalvollisuuskomitean mietintö 1907 n:o 12, s. 203-24.

233 Toinen yleinen seminaarinopettajakokous Helsingissä 13-15 p:nä huhtik. 1908. Sortavala 1908, s. 206-211.

erillisen seminaarin järjestämistä ylioppilaille.²³⁴

Aloite ylioppilasseminaarista osoittaa, että Jyväskylän seminaarin opettajakunta suhtautui ennakkoluulottomammin ylioppilas pohjaiseen kansakoulunopettajien koulutukseen kuin seminaarinopettajat yleensä.

Keskustelu ylioppilas pohjaisesta seminaarista ei kuitenkaan loppunut vuoden 1908 seminaarinopettajien kokoukseen. Seminaarinjohtajat asettuivat vuonna 1910 kannattamaan erillisen ylioppilasseminaarin perustamista.²³⁵

Myös kansakoulunopettajien keskuudessa keskusteltiin noina vuosina varsin laajasti opettajakoulutuksen tason nostamisesta. Esillä oli muun muassa seminaarien laajentaminen kuusivuotiseksi. Lisäksi esitettiin, että seminaarin käyneiden opettajien olisi tietyin ehdoin päästävä osallistumaan yliopisto-opiskeluun. Jo vuonna 1909 esitettiin myös ajatuksia kansakoulunopettajavalmistuksen siirtämisestä yliopistoon.²³⁶

Ylioppilasseminaarisuunnitelmat liittyivät 1910-luvulla kiinteästi Mikael Soinisen ja Kaarle Oksalan yhteistyöhön. Miesten yhteyttä tiivisti Jyväskylän kesäyliopiston lisäksi vuonna 1912 asetettu kansakoulun opetussuunnitelmakomitea, jonka puheenjohtaja oli Soininen ja merkittävin jäsen Oksala. Lisäksi komiteaan kuuluivat kansakouluntarkastajat A. Lilius, K. G. Aminoff ja A. J. Tarjanne sekä kansakoulunopettajat Helmi Lehtonen, Aina Johansson, Jaakko Laurila ja Salomon Lilja. Komitean tehtävänä oli valmistella kansakouluopetuksen uudistaminen kokonaisuudessaan. Oksala keskittyi komiteassa erityisesti alakansakoulun opetussuunnitelmaan.²³⁷

Opetussuunnitelmakomitean puheenjohtajana Mikael Soininen

234 Sama, s. 115-120

235 Seminaarinjohtajien kokous. Pöytäkirja tehty seminaarien johtajain neuvottelukokouksessa Koulutoimen Ylihallituksen huoneustossa Helsingissä huhtikuun 11-13 p:nä 1910. Helsinki 1910, s. 4.

236 Viidestoista yleinen kansakoulukokous Oulussa 13-15 p:nä kesäkuuta 1911. Suomalaisen osaston keskustelut. Helsinki 1911, s. 134-143; Metsikkö J. O., Piirteitä Suomen Kansakoulunopettajain Liiton sivistyksellisestä toiminnasta. Suomen Kansakoulunopettajain Liitto, piirteitä 50-vuotisesta toiminnasta. Kirjoittajat J. O. Metsikkö, Niko Oksanen. Helsinki 1943, s. 261-262.

237 Suomen Koulutoimen Ylihallituksen päätös komitean asettamisesta. Kaarle Oksalan kokoelma; Oksala Soiniselle 20.9.1912, Opetussuunnitelmakomitean pöytäkirjat 1912-1915 I-IV. Mikael Soinisen kokoelma, Helsingin yliopiston kirjasto. Komitean toiminta keskeytyi marraskuussa 1915 senaatin määräyksestä. Syynä oli epäluulo suomalaisten moderneja kansansivistyspyrkimyksiä kohtaan. Komitean välimietintö julkaistiin vuonna 1916 nimellä "Kansakoulun opetussuunnitelmakomitea. Sen toiminta ja suuntaviivoja kansakouluopetuksen uudistukseksi." Komitea jatkoi työtään 1918 ja sai mietintönsä valmiiksi 1925, jolloin Mikael Soininen oli jo kuollut. Voipio 1944, s. 470-480; Ks. myös Soininen Mikael, Maalaiskansakoulun uudistuksesta, suunnitelmia ja kokeiluja kansakoulun opetussuunnitelmakomitean työmaalta. Helsinki 1916, passim.; Soininen Aliina, Kasvatuksen kokeilua Pukinmäen kokeilukansakoulussa 1913-1943. Helsinki 1949, s. 8-14; Kauranne 1971, s. 34-111; Somerkivi Urho, Kouluhallitus ja koulutoimen kehittyminen satavuotiskautena 1869-1969. Kouluhallitus, Skolstyrelsen 1869-1969. Vantaa 1979, s. 74; Martti Peltonen, Jyväskylän kansakoulun historia. Jyväskylä 1989, s. 94.

alkoi pohtia myös ylioppilas pohjaisen kansakoulunopettajien koulutuksen järjestämistä. Soininen kaavaili seminaaria Pukinmäen kokeilukoulun yhteyteen. Koulu oli perustettu edellisenä vuonna opetussuunnitelmakomitean työskentelyä varten. Soininen laati ylioppilasseminaarista yksityiskohtaisen suunnitelman koulutoimen ylläpidon ylitirehtöörille Y. K. Yrjö-Koskiselle. Sen mukaan ylioppilasseminaarin tavoitteena oli myös edistää pedagogista tutkimusta: "Toivottavasti saataisiin puheenaolevan tapaisessa laitoksessa myöskin aikaa myöten tilaisuutta perusteellisiin ja järjestettyihin töihin kokeellisen kasvatustieteen alalla, joka tieteenhaara niin alussaan kuin se onkin, jo näyttää saaneen innokasta kannatusta ja viljelystä miltei kaikissa sivistysmaissa."²³⁸

Soinisen ylioppilasseminaarisuunnitelma vuodelta 1913 oli varsin lähellä Oksalan ideaa pedagogisesta korkeakoulusta, jonka hän ensimmäisen kerran esitti vuonna 1911. Eroa oli vain siinä, että Soinisen suunnitelma painottui enemmän ylioppilas pohjaiseen opettajankoulutukseen kuin Oksalan suunnitelma, jossa korostui enemmän kasvatustieteiden tutkimus. Kolmannessa yleisessä seminaarinopettajien kokouksessa Helsingissä vuonna 1914 nousi ylioppilaiden koulutus kansakoulunopettajiksi keskeisesti esille. Kysymyksestä alusti Kaarle Oksala. Hän totesi, että erityisesti naishospitanttien osalta olisi jokin ratkaisu löydettävä, koska naisylioppilaiden kiinnostus kansakoulunopettajan ammattiin oli jatkuvasti kasvanut.

Oksala esitti kolme vaihtoehtoa:

1. Hospitanttien määrää olisi lisättävä entinen järjestelmä säilyttäen.
2. Olisi perustettava erityisiä hospitanttien rinnakkaisluokkia seminaareihin yksivuotista opiskelua varten.
3. Kasvatustieteen ylimääräinen professori järjestäisi Helsinkiin yksivuotisen ylioppilasseminaarin.

Oksala ilmoitti kannattavan kolmatta vaihtoehtoa eli yliopiston yhteyteen järjestettävää ylioppilasseminaaria. Seminaarinopettajat eivät sitä kuitenkaan hyväksyneet, ja päätökseksi tuli kehoitus kouluhallitukselle, että se ryhtyisi toimiin naisylioppilaiden opettajakoulutuksen järjestämiseksi. Ratkaisuna kokous näki lähinnä hospitanttien rinnakkaisluokkien lisäämisen.²³⁹

Oksala pyrki esityksellään Soinisen ylioppilasseminaarisuunnitelman toteuttamiseen. Hän puhui Pukinmäen kokeilukoulun vakinaistamisen puolesta, ja esitys yliopiston kasvatustieteen ylimääräisen professorin

238 Halila Aimo, Mikael Soinisen ylioppilasseminaarisuunnitelma vuodelta 1913. Eripainos Turun Historiallinen Arkisto XVI, s. 223-224.

239 Kolmas Suomen seminaarinopettajakokous Helsingissä 15-17 p:nä huhtikuuta 1914. Helsinki 1914, s. 43-47, 172-184; Nurmi 1984, s. 25-26.

johdolla toimivasta ylioppilasseminaarista tarkoitti Pukinmäen kokeilukoulun yhteydessä tapahtuvaa ylioppilaiden opettajanvalmistusta. Oksalan esitys ei saanut kokouksessa myöskään Jyväskylän seminaarin johtajan Nestori Ojalan tukea. Ojala oli kokouksen enemmistön mukana hospitanttien rinnakkaisluokkien lisäämisen kannalla.²⁴⁰

On kiintoisa huomio, että Oksala oli vuonna 1914 tukemassa suunnitelmaa yliopiston yhteyteen perustettavasta ylioppilasseminaarista. Yliopiston professorin johtamana se olisi merkinnyt käytännössä Oksalan suunnitteleman pedagogisen korkeakoulun syntymistä Helsingin yliopiston yhteyteen. Näin ollen näyttäisi siltä, että Oksalalle pedagogisen korkeakoulun perustaminen oli ensisijainen tavoite ja sen sijoituspaikkakunta oli vasta toissijainen kysymys. Jos korkeakouluidean toteuttaminen Soinisen johdolla Helsingin yliopiston yhteydessä näytti mahdolliselta, oli Oksala valmis sitä tukemaan, vaikka se olisi vienyt mahdollisuudet perustaa pedagoginen yliopisto Jyväskylään.

Oksalan toiminta ylioppilasseminaarin saamiseksi Helsinkiin tuosi esiin perustavaa laatua olevan katsantokantojen eron hänen ja Jyväskylän schilttiläisten yliopistomiesten välillä. Oksalalle Schildtin kuningasajatus merkitsi vain yhtä mahdollisuutta kasvatustieteisiin erikoistuneen korkeakoulun aikaansaamiseksi. Yliopistovaliokunnan enemmistö ja myöhemmin Jyväskylän Yliopistoyhdistys tarkastelivat asiaa täsmälleen päinvastoin, eli heille Oksalan korkeakoulusuunnitelma merkitsi vain yhtä mahdollista reittiä tiellä kohti päämäärää eli Jyväskylän yliopistoa.

2.4.2 Helsingin ja Jyväskylän väliaikaiset ylioppilasseminaarit

Seminaarinopettajakokousten vastustavasta kannasta huolimatta suunnitelma ylioppilasseminaarin järjestämisestä jäi kuitenkin ainakin Soinisen ja Oksalan mieliin. Lisäksi hospitanteiksi pyrkijöitä oli edelleen enemmän kuin seminaarit kykenivät ottamaan. Vuonna 1917 arvioitiin lisäksi, että maata uhkasi opettajapula. On luonnollista, että tässä vaiheessa nousi esille ylioppilasseminaarin järjestäminen.²⁴¹

Senaatti tarttui asiaan heinäkuussa 1917 tiedustellen kouluhallituksen kantaa ylioppilasseminariin. Soinisen johtama kouluhallitus piti ylioppilasseminaarin järjestämistä tarpeellisena jo seuraavana lukuvuonna.²⁴²

Jo ennen senaatin tiedustelua kirjoitti Soininen Oksalalle ja pyysi tätä ylioppilasseminaarin johtajaksi: "Mutta Tarjanteen kanssa olimme kohta yksimieliset, että näiden kurssien johtajaksi pitäisi koettaa saada

240 Kolmas yleinen Suomen seminaarinopettajakokous Helsingissä 15-17 p:nä huhtikuuta 1914. Helsinki 1914, s. 173, 176-177, 180.

241 Rehkola 1966, s. 86.

242 Sama, s. 87.

sinut, vieläpä siitäkkin, että kurssien mahdollisuus paljon riippuu siitä, voidaanko sinut saada. Tahtoisin sen vuoksi kysyä, voisitko - jos nyt asiasta tulee tosi - ajatella tänne siirtymistä vuodeksi ainakin aluksi (Jos kurssit ovat tarpeen ja järjestelmä menestyy, niin kai jatkokin on varmaa.)"²⁴³

Oksala otti Soinisen tarjouksen vastaan, ja kouluhallituksen pyynnöstä hän huolehti kurssin alkuvalmisteluista. Kurssi päästiin aloittamaan syyskuun 17. päivänä 1917. Ensimmäinen lukukausi päättyi joulukuun 15. päivänä. Vuoden 1918 sodan vuoksi kevätlukukausi alkoi vasta toukuu-kuun alussa ja kurssilaiset valmistuivat kesän mittaan opettajiksi. Kurssille osallistui 36 naisoppilasta. Opetus jouduttiin järjestämään eri puolilla kaupunkia. Helsingin tyttökoulun jatkoluokkien tilat Vuorikadulla olivat eniten käytössä. Oksala perehdytti tulevia opettajia myös Pukinmäen kokeilukoulun toimintaan.²⁴⁴

Oksala toimi Helsingin ylioppilasseminaarin johtajana myös lukuvuonna 1918-1919. Sen jälkeen kouluhallitus teki esityksen Helsingin ylioppilasseminaarin toiminnan keskeyttämisestä lukuvuodeksi 1919-1920. Syynä oli nopeasti paheneva kansakoulunopettajapula. Ylioppilasseminaarin tilalle päätettiin järjestää ylimääräinen yksivuotinen opettajakurssi niin moneen seminaariin kuin oppilaita riittäisi. Hospitanttien luokkia järjestettiin sitten Jyväskylän, Rauman, Raahen, Kajaanin, Heinolan ja Tammissaaren seminaareissa.²⁴⁵

Oksalan suunnittelemista ja johtamista ylioppilasseminaareista oli saatu hyviä kokemuksia, ja 1920-luvun alussa niiden toimintaa päätettiin jatkaa.²⁴⁶ Ylioppilasseminaarit olivat nopein ja halvin tie vähentää opettajapulaa, jota vuonna 1921 voimaan astunut oppivelvollisuuslaki edelleen pahensi. Ylioppilasseminaarien kannattajille merkitsivät tukea myös ne näkemykset, joita tammikuussa 1919 asetettu seminaarikomitea oli omaksumassa. Se esitti mietinnössään vuonna 1922, että kansakoulunopettajien valmistaminen ylioppilaista asetettaisiin vakinaiselle kannalle. Komitea puolsi ylioppilasseminaarien järjestämistä varsinaisten seminaarien yhteyteen. Sen lisäksi komitea piti kannatettavana pedagogisen yliopiston perustamista. Mallina sille oli Jenan pedagoginen yliopistoseminaari: "Komitea, joka pitää tällaisen yliopistoseminaarin syntymistä meilläkin kaikin puolin suotavana ja välttämättömänä, on tosin sitä mieltä, että mainitun laitoksen tulisi olla ensisijassa avoinna niille kansakoulunopettajille ym., jotka harrastavat pedagogisia jatko-opinnoita tai pyrkivät pedagogiikan alalla muuten korkeampiin päämääriin."²⁴⁷

243 Soininen Oksalalle 8.7.1917. Kaarle Oksalan kokoelma.

244 Rehkola 1966, s. 91-93; Kirje Soiniselle huhtikuussa 1918 osoittaa, että Oksala oli hyvin motivoitu jatkamaan työtään ylioppilasseminaarin johtajana. Oksala Soiniselle 27.4.1918. Mikael Soinisen kokoelma, Helsingin yliopiston kirjasto.

245 Rehkola 1966, s. 88-89.

246 Sama, s. 90.

247 Seminaarikomitean mietintö 1922 n:o 3, s. 44-46. Komitean puheenjohtajana toimi kouluhallituksen seminaariasiain kouluneuvos K. A. Franssila. Martti Airila oli komitean jäsen ja Kaarle Oksala toimi komitean ensimmäisen

On todennäköistä, että maininnan yliopistoseminaarista ujutti komiteamietintöön Oksala joko toimiessaan vuonna 1919 komitean sihteerinä tai myöhemmin Airilan välityksellä. Kommentoidessaan tuoreeltaan seminaarikomitean mietintöä "Kasvatus ja Koulu"-aikakauskirjassa Oksala tältä osin kiitteli komitean työtä: "Varmasti se on osannut oikeaan vakuuttaessaan näiden erilaisten seminaarityyppien vaikuttavan kokoovasti itse opettajistoon sekä yhdistävästi muihin henkisen elämän alalla toimiviin yhteiskuntapiireihin, sen sijaan kun jotkut pelkäävät tämän uuden aiheuttavan eristymistä opettajain keskuudessa."²⁴⁸

Kouluneuvos K. A. Franssila toimi kouluhallituksessa seminaarikomitean näkemysten mukaisesti. Jo vuonna 1921 hän toimi aktiivisesti väliaikaisten ylioppilasseminaarien järjestämiseksi. Hän kirjoitti asiasta joulukuussa 1921 Oksalalle ja esitti ylioppilasseminaarin järjestämistä Jyväskylässä Oksalan johdolla. Franssila viittasi myös mahdollisuuksiin edistää Jyväskylän yliopistohanketta ylioppilasseminaarin järjestämisellä.²⁴⁹

Muutamaa kuukautta myöhemmin Franssila pohti Oksalalle lähettämässään kirjeessä ylioppilasseminaarin suhdetta Jyväskylän yliopistohankkeeseen. Hän suunnitteli komitean kaavailemaa yliopistoseminaria Jyväskylään: "Ja kun olisi suotavaa, että Jyväskylän yliopistoseminari saataisiin alkuun, olisi ehkä asianmukaista, että nämä seminaarikurssit olivat yliopistoseuran hallussa. Määrärahan saannille taas olisi varmaan eduksi, jos asiassa tehtäisiin - paitsi että se nyt on menoarvion yhteydessä perusteltu - myöskin eri esitys. Asia tulisi taas heti alussa oikeimmalle tolalle, jos alote lähtisi sieltä, s. o. yliopistoseuran taholta."²⁵⁰

Kouluhallituksessa seminaariasioista vastaava virkamies oli näin omaksunut suunnilleen ne tavoitteet, joita Oksalalla ylioppilaiden kansakoulunopettajakoulutuksesta oli. Viimeistään vuonna 1922 Franssila päätyi sille kannalle, että maassa tarvitaan kolme eri seminaarityyppiä: kansakoulupohjainen 6- vuotinen, keskikoulupohjainen 4-vuotinen ja ylioppilaspohjainen 2-vuotinen seminaari.²⁵¹

Franssila kannatti lisäksi yliopistoseminaarin perustamista Jyväskylään. Ilmeisesti Oksalan ja Franssilan tavoitteet kuitenkin jossain määrin erosivat toisistaan. Nimittäin Oksala ei käyttänyt milloinkaan yliopistoseminari-termiä. Tavoitteiden eroa voisi kuvata niin, että Oksala halusi

työskentelyvuoden (1919) sen sihteerinä.

248 Oksala K. Seminaarikomitean mietintö v. 1922. Kasvatus ja Koulu 1922, s. 202-203.

249 Franssila Oksalalle 1.12.1921. Kaarle Oksalan kokoelma.

250 Franssila Oksalalle 6.4.1921. Kaarle Oksalan kokoelma.

251 Kahdeksastoista yleinen kansakoulukokous Viipurissa 12, 13 ja 14 p:nä kesäkuuta 1922. Suomenkielisen osaston pöytäkirja. Laatinut Albin Järvinen, kokouksen sihteeri. Helsinki 1923. s. 60; Kouluneuvos K. A. Franssila nimitettiin vuonna 1924 kouluhallituksen kansanopetusosaston apulaisosastopäälliköksi.

ylioppilaiden kansakoulunopettajakoulutuksen tapahtuvan yliopistomaisessa korkeakoulussa ja Franssila korkeakoulumaisessa seminaarissa.

Oksala piti hyvänä Franssilan esitystä ylioppilasseminaarin järjestämisestä Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen alaisuudessa. Yhdistyksen valtuuskunta antoi Oksalalle valtuudet ryhtyä hanketta toteuttamaan.²⁵² Kurssien järjestäminen eteni suunnitelmien mukaisesti. Väliaikaisen ylioppilasseminaarin avajaiset olivat Kirjastotalon salissa elokuun 15. päivänä 1923. Vähän myöhemmin Jyväskylän Yliopistoyhdistys nimitti ylioppilasseminaarille johtokunnan, johon kuuluivat seminaarin lehtorit Martti Airila, Sakari Kuusi, J. M. Mikkola ja Kaarle Oksala.²⁵³

Oksalan johtama ylioppilasseminari toimi Jyväskylässä seitsemän vuotta. Vuosittainen opiskelijamäärä vaihteli 30-39 välillä. Kaikki ylioppilasseminaarin opiskelijat olivat naisia. Samaan aikaan toimi ylioppilasseminari myös Helsingissä. Sen johtajana oli vuosina 1922-1927 Jyväskylän seminaarin lehtori Frans Hästesko ja vuosina 1927-1930 Sortavalan seminaarin lehtori Heikki Salmenkallio. Vuonna 1930 väliaikaiset ylioppilasseminarit lakkautettiin, koska opettajapulasta oli päästy ja valmistusta haluttiin supistaa.²⁵⁴

2.5 Muut korkeakouluhankkeet Suomessa 1917-1932

2.5.1 Oulun ja Viipurin korkeakouluseurat

Turun ja Jyväskylän lisäksi itsenäisyyden ensimmäisinä vuosina perustettiin yliopistoyhdistykset Oulussa ja Viipurissa.²⁵⁵

Vennolan korkeakoulupoliittinen ohjelma sisälsi esityksen taloudellisen korkeakoulun perustamisesta Pohjois-Suomeen.²⁵⁶ Seurauksena oli aktiivista toimintaa korkeakoulukysymyksen ympärillä Oulussa ja aivan erityisesti Pohjois-Pohjalaisessa osakunnassa. Muun muassa Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan jäsen, kirkkohistorian professori Jaakko Gummerus oli aktiivisesti myös Oulun korkeakoulupyrkimyksiä tukemassa.²⁵⁷

Turun Suomalaisesta Yliopistoseurasta mallia ottaen perustettiin

252 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 22.4.1921, 29.4.1922. JYYA, JyMA.

253 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk 7.9.1923. JYYA, JyMA.

254 Rassi 1974, s. 22-25.

255 Maan itsenäistymistä seuranneista korkeakoululaitoksen kehittämistavoitteista esim. Opetusministeriön historia IV, Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka, kirjoittanut Veli-Matti Autio. Helsinki 1986, s. 185-186.

256 Vennola 1918, s. 59-62.

257 Julku Liisa ja Kyösti 1983, s. 33-35.

Oulun Korkeakouluseura huhtikuussa 1919. Sen tarkoituksena oli saada Ouluun "käytännöllinen korkeakoulu edistämään maataloutta, metsä- ja vuoriteollisuutta sekä muita taloudellisia kehitysmahdollisuuksia Pohjois-Suomessa", joten myös Oulussa aktiivisuus korkeakoulukysymyksessä liittyi valtakunnallisesti esillä olleeseen suunnitelmaan taloudellisesta yliopistosta. Seura toimi 1920-luvun alussa aktiivisesti, ja sen tukena oli huomattavaa poliittista arvovaltaa. Maalaisliiton johtajaksi noussut Kyösti Kallio oli mukana seuran ensimmäisessä keskustoimikunnassa. Seuran ensimmäisessä vuosijuhlassa loppiaisena 1920 oli juhlapuhujana pääministeri J. H. Vennola, ja muina puhujina olivat kauppa- ja teollisuusministeri E. Erkko sekä kulkulaitosministeri S. Pohjanpalo. Seuraavana vuonna juhlaesitelmän piti eduskunnan puhemies Kyösti Kallio.²⁵⁸ Mutta jo vuonna 1922 seuran toiminta laantui. Usko taloudellisen korkeakoulun perustamisen mahdollisuuksiin alkoi mennä.²⁵⁹

Vuonna 1919 perustetun Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran tavoitteena oli yksityisen taloudellisen korkeakoulun perustaminen Viipuriin. Seuraa oli perustamassa Savo-Karjalan Osakepankin johtaja K. N. Rantakari, jonka ensijainen tavoite oli edelleenkin Turun Suomalainen yliopisto. Sanomalehti uutisen mukaan korkeakouluseura perustettiin Savo-Karjalan Osakepankin johtokunnan aloitteesta, mutta on todennäköistä, että aloitteentekijä oli pankinjohtaja Rantakari.²⁶⁰

Rantakarin aktiivisuuden taustalla oli se, että myös Viipurissa oli esitetty ajatuksia suomenkielisen yliopiston perustamisesta.²⁶¹ Luultavasti turkulaiset pitivät Viipuria vaarallisempana kilpailijana kuin Jyväskylää tavoittelussa suomenkielisestä yliopistosta. Viipurin vauraat ruotsinkieliset piirit näet antoivat vankkaa tukea Åbo Akademin perustamiselle.²⁶² Jos vielä Viipurin suomenkielinen väestö olisi innostunut yliopistokysymykseen, olisi se saattanut häiritä turkulaisten toimintaa. Varminta oli siis rajata keskustelu heti alkuvaiheessa koskemaan erikoiskorkeakoulun perustamista kaupunkiin.

Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran perustamisen jälkeen turkulaisten propagandassa luotiin asetelma, jonka mukaan suurimmat merenrantakaupungit Turku ja Viipuri olivat olleet vahvimmin esillä yliopistokaupungeiksi. Turun yliopistokeräyksen yliasiamies Lehtonen kirjoitti asiamiehille, että Viipuri tavoitteli "jotain taloudellista korkea-

258 Sama, s. 36-57; Hokkanen Kari, Kyösti Kallio 2, 1930-1940. Juva 1986, s. 143.

259 Julku Kyösti ja Liisa 1983, s. 57-76.

260 Karjala 25.1.1919; Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran säännöt, Viipuri 1920; Kivi-Koskinen U., Viipurin taloudellinen korkeakouluseura 70 vuotta 21.1.1989, s. 1-2. Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran arkisto.

261 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1922, s. 56. Viipurin aktiivisuuden yliopistokysymyksessä viittaa myös Suomalaisen Tiedeakatemia vierailu kaupungissa toukokuussa 1913. Suomalainen Tiedeakatemia. Esitelmät ja pöytäkirjat 1913 II. Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1914, s. 1-2.

262 Viipurilainen suurliikemies Seith Sohlberg testamenttasi helmikuussa 1917 kaksi miljoonaa markkaa tulevalle Turun ruotsinkieliselle yliopistolle. Årsskrift utgiven av Åbo Akademi 1918. Åbo 1918, s. 370.

koulua", joten uutena yliopistokaupunkina tuli kysymykseen vain Turku.²⁶³

Viipurin taloudellinen korkeakouluseura otti vastaan lahjoituksia, mutta varsinaiseen keräystyöhön se ei ryhtynyt. Rantakari perusteli passiivisuutta myöhemmin avoimesti sillä, ettei haluttu häiritä Turun suomalaisen yliopiston hyväksi tapahtuvaa keräystä.²⁶⁴ Ensimmäinen suurlahjoittaja oli kauppaneuvos J. Sergejeff, joka lahjoitti tammikuussa 1919 Viipurin Taloudelliselle korkeakouluseuralle 500 000 markkaa. Seuran toimintaperiaatteiden mukaisesti Sergejeff lahjoitti samalla Turun yliopistokeräykseen 50 000 markkaa.²⁶⁵

Vuosina 1921-1923 Viipurissa näyttää olleen jonkinasteista toimintaa maataloudellisen yliopiston perustamiseksi kaupunkiin.²⁶⁶ Viipuriin taloudellisen korkeakouluseuran omaisuus karttui vähitellen. Vuonna 1936 seuralla oli varoja noin 4,1 miljoonaa markkaa.²⁶⁷

2.5.2 Kansalaiskorkeakoulun perustaminen ja kehitys tiedekorkeakouluksi

Suomen itsenäistymisprosessiin liittynyt korkeakoulupoliittinen aktivoituminen johti Turun yliopiston synnyn lisäksi yhden erikoiskorkeakoulun perustamiseen. Vuonna 1925 aloitti Helsingissä toimintansa yksityisen kannatusosakeyhtiön varassa toimiva kansalaiskorkeakoulu.²⁶⁸

Kansalaiskorkeakoulun perustamisen oli nostanut esille Suomen Nuorison Liiton kesäkokouksessa kesäkuussa 1917 filosofian tohtori Leo Harmaja. Esitys liittyi ajan poliittisesti epävakaisiin oloihin. Kansalaiskorkeakoulu oli Harmajalle vastaus kysymykseen, miten kansanvaltaa voitaisiin lujittaa yhteiskuntatieteellisen opetuksen avulla.²⁶⁹

Harmaja ajoi ideaansa tarmokkaasti eteenpäin. Esitelmä julkaisiin Otavan kustantamana kirjasena vuonna 1918. Harmaja on päivännyt

263 Turun Suomalaisen Yliopistoseuran yliasiamiehen kiertokirje n:o 1, s. 18-19; Rantakarin toiminnasta Viipurissa, Turun Suomalaisen Yliopistoseuran vuosikirja 1922, s. 56.

264 Rantakari K. N., Viipurin taloudellisen korkeakouluaatteen synty ja päämäärä. Viipurin messut 18.6-28.6.1938, Karjalan viikko. Viipuri 1938. s. 15-19; Immonen Viljo, Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu tänään. Eripainos Teknillisen Aikakauslehden n:osta 3 1968. Tampere 1968, s. 1; Kivi-Koskinen 1989, s. 2. Kivi-Koskisen mukaan Turun yliopiston hyväksi suoritettut keräykset haittasivat ja ajoittain kokonaan keskeyttivät Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran keräyksen; Ks. myös Karjala 18.5.1967.

265 Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran tilikirja 1919-1939. Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran arkisto; Karjala 25.1.1919.

266 Komiteamietintö 1923 n:o 11, s. 3-4.

267 Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran tilikirja 1919-1936. Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran arkisto.

268 Rasila 1973, s. 36-38.

269 Sama, s. 11-13.

kirjan esipuheen itsenäisyyspäiväksi eli joulukuun 6:nneksi 1917. Harmajan mukaan itsenäistyvässä Suomessa oli tehostettava akateemista valtio- ja yhteiskuntatieteiden opetusta. Samalla hän korosti, että suunniteltu kansalaiskorkeakoulu olisi toteutettava niin, ettei sen oppilailta edellytettäisi oppikoulusivistystä. Esitystään Harmaja perusteli erityisesti sillä, että yhteiskunnan kansanvaltaistuminen edellytti yhteiskunnallisen tietämyksen lisäämistä ja ulottamista myös laajoihin kansankerrokseen.²⁷⁰ Vuoden 1918 sodan jälkeisessä tilanteessa kansalaiskorkeakoulun perustamiseen liittyi kansallisen eheyttämisen tavoitteita eli oli tarvetta luoda "kansalliselle integraatiolle 'tieteellistä' perustaa."²⁷¹

Harmajan suunnitelmasta on pääteltävissä, että tavoitteena oli ennen muuta yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä toimivien koulutustason nostaminen. Tarkoituksenmukaisimpana Harmaja piti korkeakoulun perustamista yksityisen kannatusosakeyhtiön ylläpitämänä.²⁷²

Korkeakoulun kannatusosakeyhtiö perustettiin jo kesäkuussa 1919, ja toiminnan aloittamisesta syksyllä 1925 tehtiin epäröiden päätös huhtikuussa 1925. Korkeakouluhankkeessa oli alusta lähtien mukana arvovaltaisia yhteiskunnallisia vaikuttajia. Ensimmäiseen hallintoneuvostoon kuuluivat muiden muassa ministeri Rafael Erich, tohtori Lauri Kr. Relander ja tohtori Paavo Virkkunen. Tohtori Väinö Voinmaa tuli hallintoneuvostoon vuonna 1921 ja seuraavana vuonna hänet valittiin hallintoneuvoston puheenjohtajaksi.²⁷³

Kehitys yliopistotasoiseksi korkeakouluksi tapahtui siten, että vuonna 1930 nimi muutettiin Yhteiskunnalliseksi korkeakouluksi ja vuonna 1932 tuli mahdolliseksi yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinto.²⁷⁴ Helsingin yliopiston epäilyksistä huolimatta korkeakoulu sai vuonna 1945 oikeuden professorinvirkoihin.²⁷⁵ Yhteiskuntatieteellinen tiede-

270 Harmaja Leo, *Kansalaistietoja syventämään valtio- ja yhteiskuntatieteiden avulla*. Helsinki 1918, passim.

271 Kivinen & Rinne 1989, s. 13.

272 Harmaja 1918, s. 24.

273 Pöytäkirja Kansalaiskorkeakoulun kannatusosakeyhtiön perustavasta kokouksesta 12.6.1919; Kansalaiskorkeakoulun kannatusosakeyhtiön hallintoneuvoston ptk. 29.4.1925. Yhteiskunnallinen korkeakoulu, pöytäkirjajäljennökset 1919-1933. Tampereen yliopiston arkisto (TYA); Kansalaiskorkeakoulun vuosikertomus 1925-26; Yksityiskohtainen selvitys korkeakoulun perustamisesta ja kehityksestä sisältyy myös Yhteiskunnallisen korkeakoulun järjestelykomitean mietintöön. Komiteamietintö 1950 n:o 5, s. 5-8; Halila 1969, s. 251-253.

274 Rasila 1973, s. 68-79. Korkeakoulun johtokunnan pöytäkirjoissa ja vuosikertomuksessa käytetään "yhteiskuntatiedon kandidaatti"-termiä, Yhteiskunnallisen korkeakoulun (YKK:n) johtokunnan ptk. 6.5.1931. Kansalaiskorkeakoulu, Yhteiskunnallinen korkeakoulu, pöytäkirjajäljennökset 1918-1933. TYA; Yhteiskunnallisen korkeakoulun (YKK:n) vuosikertomus 1930-1931.

275 YKK:n vuosikertomus 1944-1945, s. 40-48; Rasila 1972, s. 112-115; Helsingin yliopiston konsistori antoi YKK:n pyrkimyksistä kohti tiedekorkeakoulua epäilevän ja suorastaan pilkallisen lausunnon: "Jos kysymyksessä on vain professorin arvonimeä nauttivien opettajien saaminen muutamiin määrättyihin aineisiin, voidaan tämä saavuttaa yksinkertaisemmin siten, että maan hallitus antaa näiden aineiden vakinaisille opettajille professorin arvonimen, edellyttä-

kunta perustettiin vuonna 1949. Samalla tuli mahdollisuus tohtorin arvon antamiseen. Näin korkeakoulu jakaantui opistoasteeseen ja korkeakouluasteeseen. Opetusjaostot muodostivat opistoasteen ja tiedekunta korkeakouluasteen.²⁷⁶

Tohtori Leo Harmaja esitti harkittavaksi kansalaiskorkeakoulun perustamisen liittämistä Jyväskylän kesäyliopistoon tai Turkuun suomalaiseen yliopistohankkeeseen.²⁷⁷ Kummallakaan suunnalla ei tähän mahdollisuuteen tartuttu. Myös Vennola otti esille Jyväskylän kesäyliopiston tarjoamat mahdollisuudet kannattaessaan kansalaiskorkeakoulun perustamista korkeakoulupoliittisessa kokonaisuohjelmassa joulukuussa 1917.²⁷⁸ Vennolan esitys sosiaalis-pedagogisen korkeakoulun perustamisesta Jyväskylään sisältäneen ajatuksen Harmajan ja Oksalan korkeakoulusuunnitelmien yhdistämisestä.

Miksi Jyväskylän yliopistoaktiivit eivät kansalaiskorkeakouluhankkeeseen tarttuneet? Vastaus lienee siinä, että kun Oksala ei saanut edes pedagogista tiedekuntaa Jyväskylän tavoitteeksi, ei vielä etäämpänä schildtiläisestä yliopistoaatteesta oleva erikoiskorkeakouluhanke voinut saada jalansijaa. On ilmeistä, ettei kansalaiskorkeakoulun uskottu kehittyvän yliopistotasoiseksi.

Kansalaiskorkeakoulun yhdistäminen Jyväskylän yliopistokysymykseen olisi kyllä hyvin todennäköisesti saanut kannatusta arvovaltaisilta henkilöiltä. Useita Kaarle Oksalan kasvatusopillisen korkeakoulun perustamista koskeviin neuvotteluihin osallistuneista henkilöistä oli mukana kansalaiskorkeakoulun perustamisessa. PaaVo Virkkusen lisäksi kansalaiskorkeakoulun perustamiseksi toimivat muun muassa Väinö Voionmaa ja kouluneuvos O. Rauhamaa. Lisäksi Jyväskylän seminaarin lehtori Väinö Kivilinna valittiin vuonna 1923 Kansalaiskorkeakoulun kannatusosakeyhtiön hallintoneuvostoon.²⁷⁹ Tammikuussa 1919 pidetyssä Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen kokouksessa kansalaiskorkeakoulu mainittiin kuitenkin yhtenä mahdollisuutena laajennettaessa pedagogista korkeakoulua yliopistoksi. Jaakko Gummeruksen ajatukseen ei kuitenkaan myöhemmin palattu.²⁸⁰

en, että he ovat siihen päteviä ja todella ovat korkeakoulun vakinaisina opettajina tähän työhön omistautuneita." Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1944-1955, s. 118-119.

276 YKK:n vuosikertomukset 48-51, s. 65; Rasila 1973, s. 130-134.

277 Rasila 1973, s. 21.

278 Vennola 1918, s. 68.

279 Ruutu Y., Muistelmia Yhteiskunnallisen korkeakoulun perusmiskaudelta 1924-1953, julkaisematon käsikirjoitus s. 1-10. TYA; Kansalaiskorkeakoulun Kannatusosakeyhtiön yhtiökokous 27.9.1923, Kansalaiskorkeakoulu, Yhteiskunnallinen korkeakoulu, pöytäkirjajäljennökset 1918-1933. TYA.

280 Kirjastotalon neuvottelukokouksen ptk 8.1.1919, Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan pöytäkirjojen joukossa. JYYA, JyMA.

2.6 Tiivistelmä

Suomalaisen korkeakoulupolitiikan ja yliopistolaitoksen historiassa Jyväskylällä on oma merkittävä asemansa. Suomalaisen kulttuurin kaikinpuolisesta edistämisestä innostunut piirilääkäri Wolmar Styrbjörn Schildt esitti ensimmäisenä julkisesti ajatuksen suomalaisen yliopiston perustamisesta Helsingin ulkopuolelle. Esitys liittyi kiinteästi kansallisen liikkeen nousuun samalla tavalla kuin yliopistopolitiikka ja yliopiston kehitys olivat Suomessa edelliseltä vuosisadalta lähtien liittyneet.

Schildtin yliopistoajatuksesta jäi Jyväskylään vähäinen yliopistorahasto. Se oli 1900-luvun alussa muistuttamassa jyvaskyläläisiä kaupungin perinteistä, kun yliopistokeskustelu laajeni ja syveni osana suomalaisuusliikettä.

Vuosisadan alussa Helsingin yliopiston torjuva suhtautuminen muuhun kuin traditionaalisen akateemisen ammatillisen koulutukseen yliopistossa nosti esille erikoiskorkeakoulusuunnitelmia, joihin erityisesti Lahdessa tartuttiin. Ajan olosuhteet - Suomen valtiollinen asema ja yhteiskunnallinen kehitys - merkitsivät kuitenkin sitä, ettei aika ollut kypsä uusien korkeakoulujen perustamiselle Helsingin ulkopuolelle.

Erikoiskorkeakoulujen osuus korkeimmasta opetuksesta ja tutkimuksesta jäi näin Suomessa huomattavasti pienemmäksi kuin muualla Euroopassa. Teknillisen korkeakoulun kehitys yliopistotasoiseksi ja kauppar korkeakoulujen perustaminen vakiinnuttivat kuitenkin vuosisadan alkupuolella myös Suomessa erikoiskorkeakoulut osaksi korkeinta opetusta ja tutkimusta. Valtiovalta halusi keskittää erikoiskorkeakoulut Helsinkiin. Se merkitsi vuosisadan vaihteessa luopumista Mustialan maatalousopiston kehittämisestä korkeakouluna ja yliopistoon perustettiin maanviljelystaloudellinen osasto.

Jyväskylän perinteet yliopistokysymyksessä ja ennen muuta seminaarin lehtorien korkeakoulupoliittinen asiantuntemus saivat aikaan kesäyliopisto-opetuksen ja vähäisessä määrin -tutkimuksenkin alkamisen kaupungissa kesällä 1912. Seminaarin vaikutuksesta kesäyliopistosta tuli "erikoiskorkeakoulu". Alusta lähtien sen toiminnan painopiste oli kasvatustieteissä ja kansakoulunopettajien täydennyskoulutuksessa.

Jyväskylän kesäyliopiston perustamisvaiheessa Jyväskylän yliopistopyrkimysten johtoon nousi seminaarinlehtori Kaarle Oksala, kasvatustieteen kehitystä tarkasti seurannut pedagogi ja suomettarelainen tiedepoliitikko. Oksalan tavoitteena oli kasvatustieteen opetuksen ja ennen muuta tutkimuksen vahvistaminen saksalaisten ja amerikkalaisten esikuvien mukaisesti. Tältä pohjalta hän alkoi kehittää suunnitelmaa pedagogisesta yliopistosta.

Samalla kun Oksala muotoili Jyväskylän korkeakoulupyrkimysten tavoitteeksi erityiskorkeakoulun, pedagogisen yliopiston, sai schildtiläinen aate suomalaisesta yliopistosta ilmaa siipiensä alle Turussa. Hanke ponnisti alusta lähtien kielipoliittisesta asetelmasta. Ruotsinkielisten

aktiivisuuden ja taloudellisten voimavarojen sekä erityisesti Helsingin yliopiston ruotsinkielisten professorien ansiosta Åbo Akademi aloitti toimintansa vuonna 1918. On selvää, että se antoi lisää pontta suomalaisille yliopistoasiassa.

Turun yliopistojen synty on tärkein tulos Suomen itsenäistymisvaiheeseen ajoittuvasta korkeakoulupolitiikan aktiivisesta kaudesta (1917-1924). Sinä aikana hahmoteltiin itsenäisen Suomen korkeakoulupolitiikan suuntaviivat. Korkeakoulupolitiikasta keskusteltiin, tehtiin esityksiä ja perustettiin useita yhdistyksiä esitysten toteuttamiseksi. Voimakkainta oli toiminta Turun Suomalaisen yliopiston perustamiseksi. Hyvin organisoitu ja taitavasti ajoitettu lahjoitusten keräys tuotti nopeasti riittävän taloudellisen perustan. Hankkeen toteuttaminen sai myös tuekseen asiantuntemusta ja arvovaltaa Helsingin yliopiston professorikunnasta, ja niin Turun Suomalainen yliopisto aloitti toimintansa jo vuonna 1922.

Maan itsenäistymisprosessiin liittynyt korkeakoulupoliittinen aktiivisuus nosti esille kaikkiaan seitsemän korkeakouluhanketta, joista Turun yliopistojen lisäksi yksi, myöhemmin Tampereen yliopistoksi kehittynyt Kansalaiskorkeakoulu, toteutui välittömästi tämän ajanjakson jälkeen.

Toiminta kansalaiskorkeakoulun perustamiseksi alkoi vuoden 1917 poliittisesti epävakaisissa oloissa. Kansalaisten yhteiskunnallisen tietämyksen lisäämisellä perusteltu korkeakouluhanke sai kansanvaltaista päätöksentekoa opettelevassa yhteiskunnassa poliittista tukea. Korkeakoulun perustamisessa asetettiin tavoite riittävän alas, ja niin hyvin etäällä tiedekorkeakoulusta oleva kansalaiskorkeakoulu aloitti toimintansa kannatusosakeyhtiön varassa vuonna 1925.

Seminaarinlehtori Kaarle Oksala nosti esille syksyllä 1917 suunnitelmansa kesäyliopiston kasvatustieteellisen osaston laajentamisesta pedagogiseksi tiedekunnaksi. Oksala yritti sulauttaa korkeakoulusuunnitelmansa yhteen Jyväskylän yliopistoperinteen eli schildtiläisen yliopisto-aatteen kanssa siinä kuitenkaan onnistumatta.

Oksala piti yhteyttä Turun yliopistokeräyksen johtoon pyrkien ratkaisuun, jossa Turun Suomalaisen yliopiston lisäksi valtakunnallisena kysymyksenä olisi ajettu pedagogisen korkeakoulun perustamista Jyväskylään. Turun yliopistokeräyksen johto antoi tälle Oksalan ajamalle toimintalinjalle tukensa. Mutta vuonna 1918 perustetun Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen aatteellisena perustana oli Schildtin kuningasajatus Jyväskylän suomalaisesta yliopistosta niin keskeinen, ettei Oksalan toimintalinjaa hyväksytty. Schildtiläiselle yliopistoaatteelle uskollisena Yliopistoyhdistys ei luopunut toiminnasta Jyväskylän suomalaisen yliopiston tavoittelemiseksi, eikä tavoitteeksi kelvannut seminaariin liittyvä pedagoginen pienoisyliopisto.

Ensimmäisessä vaiheessa schildtiläinen toimintalinja pyrki perustamaan maataloudellisen yliopiston tai tiedekunnan Jyväskylään. Hanke osoittautui kuitenkin epärealistiseksi ja vuonna 1923 Yliopistoyhdistys valitsi toiminnan painopisteeksi tieteellisen kirjaston kehittämisen. Molem-

milla kerroilla Oksala tarjosi pedagogisen yliopiston perustamista toiminnan ensisijaiseksi tavoitteeksi.

Vuonna 1923 Oksala esitti valtuuskunnalle yksityiskohtaisen suunnitelman pedagogisen pienoisyliopiston perustamisesta. Valtuuskunta sen kuitenkin torjui. Näin Schildtin kuningasajatusta suomalaisesta yliopistosta toimintansa perustana pitävä Jyväskylän Yliopistoyhdistys torjui suunnitelman pienen pedagogisen yliopiston tai pikemminkin tutkimuslaitoksen perustamisesta 1920-luvun alussa. Vapaaehtoiseen kansalaistoimintaa perustavassa Yliopistoyhdistyksessä meni aatteellinen toimintalinja Oksalan pragmaattisen toimintavaihtoehdon edelle.

Schildtin perinnön vaalijat eivät kyenneet tunnustamaan sitä tosiasiaa, että Turun Suomalainen yliopisto merkitsi Schildtin kuningasajatuksen toteutumista. Jyväskylän yliopistokysymystä tiedepoliittisesta näkökulmasta tarkastellut Kaarle Oksala oli ainut, joka tilanteen Jyväskylässä näin näki ja sen myös julkisesti sanoi.

Oksalan suunnitelma pedagogisesta korkeakoulusta perustui alusta lähtien siihen, ettei se ollut vaihtoehto Turun Suomalaiselle yliopistolle. Oksala ajoi korkeakouluhankettaan koko ajan valtakunnallisena, ja se sai arvovaltaista tukea Helsingissä virkamies- ja tiedemiespiireissä. Monet Oksalan suunnitelman kannattajat olivat aktiivisesti mukana myös Turun Suomalaisen yliopiston perustamisessa.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen kautta organisoidulla kansalaistoiminnalla ei vuoden 1923 jälkeen ollut keskeistä roolia kasvatusopillisen korkeakoulun perustamisessa. Suotuisaa maaperää korkeakoulun perustamiselle loivat kuitenkin väliaikaiset ylioppilasseminaarit Helsingissä ja Jyväskylässä. Samoin vaikutti kasvatustieteisiin ja opettajien täydennyskoulutukseen painottunut Jyväskylän kesäyliopisto, jota Jyväskylän Yliopistoyhdistys ylläpiti.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintaa ja ratkaisuja 1920-luvun alkupuolella voi analysoida myös Suomen korkeakoululaitoksen perinteiden ja kehityksen näkökulmasta. Suomessa ei näet erikoiskorkeakouluilla ollut vielä 1920-luvun alussa perinteitä. Teknillinen korkeakoulu ja kauppakorkeakoulut olivat vasta vakiinnuttamassa asemaansa yliopiston vertaisina akateemisina oppilaitoksina. Tässä suhteessa Suomen tilanne poikkesi esimerkiksi Saksasta, jossa erikoiskorkeakouluilla oli jo perinteitä ja keskeinen asema yliopistojen rinnalla. Oksala oli siis perustamassa ainutlaatuisia kasvatusopillista erikoiskorkeakoulua Jyväskylään ajankohdanaan, jolloin vastaavat laitokset olivat Saksassakin vasta perustamisvaiheessa, vaikka siellä oli vankat perinteet tiettyyn ammattiin valmistavilla korkeakouluilla.

Lisäksi Suomen kolme erikoiskorkeakoulua sijaitsivat Helsingissä. Mustialan maatalousopiston korkeakoululinja oli lakkautettu vuosisadan vaihteessa. Oksalan suunnitelma kasvatusopillisesta erikoiskorkeakoulusta oli näin ollen niin monella tavalla ainutlaatuinen, ettei se saanut 1920-luvulla Jyväskylässäkään riittävää tukea. Aika ei ollut vielä kypsä kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamiselle. Sen sijaan Åbo Akademi ja

Turun suomalainen yliopisto osoittivat, että yliopiston perustaminen oli mahdollista, ja niin Jyväskylän Yliopistoyhdistyksessä päätettiin pitää kiinni yliopistotavoitteesta, vaikka sen toteutuminen näyttikin siirtyvän kauas tulevaisuuteen.

Jyväskylän lisäksi perustettiin edellä mainittuna ajanjaksona yhdistykset korkeakoulun paikkakunnalle saamiseksi Viipurissa ja Oulussa. Tammikuussa 1919 perustetun Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran tavoitteena ei ollut korkeakoulun perustaminen lähitulevaisuudessa. Se tuki Turun Suomalaisen yliopiston perustamista. Sen sijaan huhtikuussa 1919 perustettu Oulun korkeakouluseura toimi 1920-luvun alkuvuosina aktiivisesti ja sai merkittävää poliittista tukea. Vuosikymmenen puoliväliin mennessä kävi kuitenkin selväksi, ettei voimavaroja korkeakoulun perustamiseen sielläkään vielä riittävästi ollut. Myöskään julkisella sektorilla ei löytynyt voimavaroja uusien korkeakoulujen perustamiseen. Jo vuosisadan alussa esillä ollut suunnitelma maataloudellisen yliopiston perustamisesta eteni hallituksen antaman lakiesityksen tasolle saakka. Uuden korkeakoulun paikkakiistan ja lyhytjännitteisen hallituspolitiikan vuoksi lakiesitys kuitenkin raukesi eduskunnassa.

3 JYVÄSKYLÄN KASVATUSOPILLINEN KORKEAKOULU 1934 - 1958

3.1 JKK:n perustaminen

3.1.1 Malli Saksan opettajankoulutuksen uudistuksesta

Vaikka Kaarle Oksala ei 1920-luvulla saanutkaan Jyväskylässä riittävää tukea korkeakoulusuunnitelmalleen, jatkoi hän sen kehittämistä. Hän teki kaksi opintomatkaa Saksaan ja alkoi suunnitella seminaarin muuttamista korkeakouluksi. On ilmeistä, että vuonna 1929 alkaneen talouslaman myötä se alkoi näyttää ainoalta vaihtoehdolta. Seminaarin lakkauttaminen korkeakoulun perustamisen yhteydessä oli todennäköisesti yhtenä vaihtoehtona Oksalan mielessä jo 1920-luvun alkupuolella. Se oli kuitenkin niin arkaluontoinen suunnitelma, ettei hän siitä juuri puhunut.¹

Saksassa opettajankoulutus siirrettiin 1920-luvulla seminaareista korkeakouluihin. Seminaarien aikana pidettiin sitä, että niissä oppilaalle annettiin yleissivistävä koulutus samanaikaisesti opettajakoulutuksen kanssa. Seminaarien heikkoutena pidettiin myös eristäytymistä yleisestä oppikoulukasvatuksesta. Seminaareista kansakoulunopettajiksi valmistuneet eivät sulautuneet muuhun sivistyneistöön, mikä puolestaan laski kansakoulun arvostusta. Lisäksi pidettiin ongelmana sitä, että seminaariin hakeutunut nuori joutui tekemään ammatinvalintansa liian nuorena eikä koulutus antanut juurikaan mahdollisuutta sijoittua yhteiskunnan muihin

1 Kuusi 1967, s. 154-155.

tehtäviin.²

Kansakoulunopettajien valmistus seminaareissa pyrittiin Saksassa lakkauttamaan kokonaan vuonna 1919. Kansalliskokouksen päätöksellä kansakoulunopettajanvalmistus määrättiin korkeakoulutasoiseksi ja pohjakouluksi oppikoulun koko oppimäärä. Lain toimeenpanossa ei kuitenkaan päästy yksimielisyyteen, ja uudistuksen toteuttaminen vaihteli Saksan eri osavaltioissa. Opettajanvalmistus sijoitettiin joko vanhoihin korkeakouluihin tai sitä varten perustettuihin uusiin pedagogisiin akatemioihin. Myös perinteinen opettajanvalmistus seminaareissa jatkui joissakin Saksan osissa.³

Kansakoulunopettajanvalmistuksen uudistamisesta keskusteltiin maailmansotien välisenä aikana Saksan lisäksi muissakin Euroopan maissa. Anglosaksisissa maissa kehitys johti siihen, että seminaarien tehtäväksi jäi vain varsinainen ammattiin valmistus ja muu opetus siirtyi yliopistoihin.⁴

Kaarle Oksala haki Saksasta ideoita ja esikuvia korkeakoulusuunnitelmalleen. Vuonna 1925 hän teki kouluhallituksen apurahan turvin opintomatkan Saksaan. Siellä hän keskittyi kasvatustieteiden ja psykologian opiskeluun. Hän tutustui kuuluisaan nuorisopsykologiin William Sterniin, joka Ernst Meumannin jälkeen oli tullut Hampurin pedagogisen tutkimuslaitoksen johtajaksi. Oksala osallistui muun muassa William Sternin johtamiin seminaariharjoituksiin. Lisäksi hän kuunteli useiden kasvatustieteilijöiden luentoja sikäläisessä yliopistossa. Erityisen huolellisesti Oksala tutustui Hampurin yliopistoon kuuluvaan psykologian ja pedagogiikan instituuttiin. Hän piti tärkeänä tutustumista kasvatustieteelliseen kirjallisuuteen, jonka uusimmista teoksista hän laati luettelon voidakseen ne myöhemmin hankkia.

Uudistettuun kansakoulunopettajanvalmistukseen Oksala tutustui Jenan yliopiston yhteydessä toimivassa kasvatustieteellisessä laitoksessa, joka oli muodostettu Jenassa toimineesta yliopistoseminaarista. Lisäksi hän vieraili Leipzigissa, jossa kansakoulunopettajanvalmistus tapahtui

2 Tästä esimerkiksi *Die deutsche Schulreform. Ein Handbuch für die Reichsschulkonferenz*. Herausgegeben vom Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht Berlin. Leipzig 1920, s. 150-163; *Die Reichsschulkonferenz in ihren Ergebnissen*. Herausgegeben vom Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht. Leipzig 1920, s. 144-175; Airila Martti, Taistelu kansakoulunopettajiston korkeakoulusivistyksen puolesta Saksassa. *Kasvatus ja Koulu* 1922, s. 113-119 ja Seminaarikomitean mietintö 1922 n:o 3, s. 16-18.

3 *Wegweiser für das Hochschulstudium des Lehrers*. Herausgegeben von Dr. D. Karlstädt. Osterwieck am Harz 1921. passim; Pöggeler Franz, *Idee und Aufgabe einer Pädagogischen Hochschule. Universität und moderne Welt. Ein internationales Symposium* Herausgegeben von Richard Schwarz. Berlin 1962, s. 306-309; Oksala K., Saksan kansakoulunopettajaseminaarien synty, kehitys ja lakkauttaminen. *Kasvatus ja Koulu* 1928, s. 176-177; Kyöstiö O. K., Yrityksiä ja erehdyksiä kasvatuksen kentällä. Käyttätymistieteiden laitos, Oulun yliopisto 26/1975. Oulu 1975, s. 71-72; Rehkola 1966, s. 84-85.

4 Rehkola 1966, s. 85.

myös yliopiston yhteydessä. Leipzigissa opettajanvalmistus oli järjestetty siten, että kasvatustieteelliset ja pedagogiset opinnot suoritettiin yliopistossa ja muu opettajakoulutus yliopistosta erillään olevassa pedagogisessa instituutissa.

Oksala tutustui myös Saksan kansakouluihin, jotka ainakin Hampurissa tuottivat hänelle pettymyksen. Alakansakoulun opetus ei hänen havaintojensa mukaan ollut yhtään Suomen tason yläpuolella. Matkakerptomuksessaan Oksala arvioi koulujen tason laskun ja erityisesti kurin hölymisen olevan seurausta Saksan poliittisesta kehityksestä. Hän huomautti, että kansakoulujen tason lasku "näkyvät kuuluvan uuteen demokraattiseen järjestelmään".⁵

Vuonna 1929 Oksala teki uudelleen opintomatkan Leipzigiin ja Dresdeniin. Leipzigiin oli muodostunut Saksan suurin opettajanvalmistuslaitos, ja Oksala paneutui aivan erityisesti sen toimintaan.⁶ Hän hankki tietoa ja kokemuksia kasvatusopillisen korkeakoulun perustamista varten.

Näin Saksaan suuntautuneet opintomatkat täydensivät toisiaan siten, että vuoden 1925 matka lisäsi Oksalan tieteellistä pätevyyttä kasvatustieteiden ja lapsipsykologian alueella ja neljä vuotta myöhemmin tehty opintomatka syvensi asiantuntemusta opettajankoulutuksen kehittämiseksi akateemiseen suuntaan.

Oksala käytti "Kasvatus ja Koulu" -aikakauskirjaa hyväkseen valmistellessaan 1920-luvun lopulla maaperää kasvatusopillisen korkeakoulun perustamiselle. Vuosina 1928 ja 1929 hän julkaisi perusteelliset artikkelit Saksan opettajankoulutuksen uudistamisesta.

Vuonna 1928 Oksala keskittyi erittelemään syitä siihen, miksi opettajien valmistus seminaareissa lopetettiin. Ilmeisesti Oksala ennakoii, että monet tulisivat Suomessakin suhtautumaan epäillen akateemiseen kansakoulunopettajanvalmistukseen ja perinteistä seminaaria puolustettaisiin voimakkaasti: "Silloin tällöin on seminaarin puolustukseksi väitetty, että vain senkaltaisessa eristetyssä ammattikoulussa voi oikea opettajahenki kasvaa. Tämän johdosta on taas kysytty, miten sitten on pappien oikeahenkisyyden laita, kun heitä ei ole kasvatettu pappisseminaarissa, miten oppikoulunopettajain jne."⁷

Vuonna 1929 Oksala kirjoitti laajasti Saksan opettajankoulutuksen järjestämisestä. Erityisen painokkaasti hän esitteli Preussin ratkaisua, jossa opettajankoulutusta varten oli kehitelty uusi korkeakoulu, kasvatusakademie. Uusissa korkeakouluissa oli kansakoulunopettajien kasvatustieteelli-

5 Kertomus Kaarle Oksalan seminaarin menosäännössä olevalla matkarahalla v. 1925 tekemästä opintomatkasta. Kaarle Oksalan kokoelma.

6 Kertomus Kouluhallituksen huhtikuun 3. p. 1929 Kaarle Oksalalle myöntämällä seminaarinopettajain käytettäväksi asetetulla matka-apurahalla kesäkuun 7. p:stä heinäkuun 20 p:ään v. 1929 Saksaan tekemästä opintomatkasta. Kaarle Oksalan kokoelma; Kauranne 1971, s. 42.

7 Oksala K., Saksan kansakoulunopettajaseminaarien synty, kehitys ja lakkauttaminen. Kasvatus ja Koulu 1928, s. 169-181.

nen koulutus ja opettajien käytännöllinen valmistus yhdistetty samaan laitokseen, joka oli Saksan muiden korkeakoulujen tasoinen. Korkeakoulun opettajista oli suurin osa professoreita ja muilla oli dosentin arvo.

Oksala kommentoi myös Saksassa käytävää keskustelua opettajan-koulutuksesta. Sakassa oli esillä muun muassa kysymys siitä, olisiko perustettava uusia kasvatustieteitä vai olisiko opettajankoulutus liitettävä jo toimiviin korkeakouluihin. Oksala ihmetteli, miksi opettajanvalmistuksen liittäminen vanhoihin korkeakouluihin oli joillekin piireille kunnianasia: "Merkillistä on, ettei ole vastustettu sen sijoittamista teknillisiin korkeakouluihin, joissa sen luulisi olevan verraten vieraassa ympäristössä, vaikkapa se onkin kytketty niiden yleiseen osastoon." Kaiken kaikkiaan Oksala vakuutteli, että kansakoulunopettajankoulutuksen nostaminen korkeakouluihin oli ollut Saksassa hyvin onnistunut operaatio.⁸

Vuonna 1931 Oksala jatkoi asennemuokkausta "Kasvatus ja Koulu"-aikakauskirjassa. Hän eritteli Jyväskylän ylioppilasseminaarista saatuja kokemuksia, jotka hänen mukaansa olivat pelkästään myönteisiä.⁹ Oksalan varovaiseen tapaan ajaa korkeakouluasiaa sopii varsin huonosti hänen vuonna 1932 julkaisemansa artikkeli "Oppikoulun antama yleissivistys kansakoulunopettajain ammattiopintojen pohjaksi". Artikkelin on hyvin suorasukainen hyökkäys perinteisiä seminaareja vastaan. Se myös osoittaa, ettei Oksala täysin tuntenut tai ottanut huomioon maaseudun olosuhteita. Hän näet lähti siitä, että lähes kaikilla lahjakkailla lapsilla oli 1932 Suomessa mahdollisuus oppikouluun. "Seminaari sai ennen, kun oppikoulun käyminen oli harvinaisempaa, kansan keskuudesta keskimäärin lahjakkaampaa oppilasainesta kuin nykyään, sillä taajassa olevat oppikoulut pyrkivät nyt poimimaan jo kesken kansakouluaikaakin opin tielle taipumusta osoittavia lapsia."¹⁰

Todellisuus oli vuonna 1932 ainakin Suomen laajalla maaseudulla toista. Maaseutukunnissa oli lukuvuonna 1930-1931 vain 13 yliopistoon johtavaa oppikoulua. Kaupungeissa ja kauppaloissa kouluja oli 122.¹¹ Moni lahjakas nuori jäi oppikoulun ulkopuolelle, koska oppikouluun ei ollut koulun etäisyyden vuoksi taloudellisia mahdollisuuksia. Tätä Oksala ei tiedostanut.

Oksalan esitys siirtymisestä ylioppilas pohjaiseen kansakoulunopettajankoulutukseen ei ollut myöskään tarkoituksenmukainen hänen tavoitteensa eli kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamisen kannalta. Oksala ei ottanut riittävästi huomioon esimerkiksi sitä, että seminaa-

8 Oksala K., Saksan uusi kansakoulunopettajavalmistus. *Kasvatus ja Koulu* 1929, s. 161-174.

9 Oksala K., Jyväskylän ylioppilasseminaari 1923-30. *Kasvatus ja Koulu* 1931.

10 Oksala K., Oppikoulun antama yleissivistys kansakoulunopettajain ammattiopintojen pohjaksi. *Kasvatus ja Koulu* 1932, s. 169-179.

11 Huuhka 1955, s. 90; Kiuasmaa 1982, s. 232.

riasioista kouluhallituksessa vastaava virkamies, kansanopetusosaston apulaisosastopäällikkö K. A. Franssila oli vakinaisen ylioppilasseminaarin perustamisen kannalla, mutta samalla painotti kansakoulupohjaisen opettajankoulutuksen säilyttämisen tärkeyttä.¹²

Samassa kirjoituksessa Oksala viittasi myös suunnitelmiin kasvatustopillisen korkeakoulun perustamisesta Jyväskylään. Keskeisenä perusteena Oksala käytti sitä, että opettajien valmistus korkeakoulussa olisi yhteiskunnalle taloudellisesti edullisempaa kuin seminaareissa. Oksala kehotti Suomea seuraamaan opettajankoulutuksessa "maailman ensimmäisen kasvattajakansan, Saksan kansan esimerkkiä".¹³

Oksalan kirjoitus vuodelta 1932 on tulkittava niin, että hän piti mahdollisena seminaarilaitoksen lakkauttamista myös Suomessa. Ilmeisesti hän ajatteli, että Jyväskylään perustettava kasvatustopillinen korkeakoulu voisi tulevaisuudessa huolehtia maan kansakoulunopettajankoulutuksesta kokonaisuudessaan. Oksala oli uudistuksen toteuttamisesta innostunut ja hoiti sitä opetusministeriön ja kouluhallituksen kautta. Esimerkiksi Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskuntaa Oksala ei asiasta informoinut. Myöskään seminaarin lehtorit eivät olleet tietoisia Oksalan toiminnan yksityiskohdista.¹⁴ Hänen toimintansa Jyväskylän yliopistokysymyksen parissa oli kyllä yleisesti tunnettua, mutta ilmeisesti vain yleisellä tasolla.¹⁵

3.1.2 Korkeakoulun perustamisen valmistelu ja Jyväskylän seminaari

Olosuhteet seminaarin muuttamiselle korkeakouluksi olivat otolliset 1930-luvun alussa, kun väliaikaiset ylioppilasseminaarit lakkautettiin. On selvää, että opetusministeriössä ja kouluhallituksessa alettiin pohtia ylioppilaiden opettajankoulutuksen järjestämistä pysyväle kannalle.

Uuden korkeakoulun perustamisen mahdollisuus liittyi luonnollisesti myös maan yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Joulukuussa 1932 maahan muodostettiin puolipoliittinen hallitus. Pääministeriksi tuli Helsingin yliopiston siviilioikeuden professori T. M. Kivimäki, joka oli innokkaasti osallistunut Turun yliopiston perustamiseen. Hallitus aloitti tilanteessa, jossa taloudellinen lamakausi alkoi vähitellen olla takana ja maan sisäpoliittinen tilanne oli rauhoittumassa. Näin alkoi

12 Viides yleinen kansakouluseminaarinopettajakokous Helsingissä 7-10 p:nä tammiukuuta 1929. Helsinki 1930, s. 17-18.

13 Oksala K. 1932, s. 179.

14 Kuusi 1967, s. 168-169.

15 Kaarle Oksalaa esittävä karikatyyri vuodelta 1930 (Jkylä 24.1.-30 EL) sisältää tekstin: "Oku: Kannatan kuningasajatusta, että Jyväskylään on saatava yliopisto." Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Toimittaja Eino Keskinen. Helsinki 1963, s. 129.

syntyä mahdollisuuksia myös yhteiskunnallisille uudistuksille.¹⁶

Korkeakoulun perustaminen sopi myös korkeakoululaitoksen kehittämistä koskevaan keskusteluun. Maassa alkoi 1920-luvun lopulla keskustelu ylioppilaiden määrän nopeasta kasvusta ja akateemisen työttömyyden vaaroista. Asiaan kiinnitti huomiota jo 1920-luvun lopulla myös Helsingin yliopiston johto. Rehtori Antti Tulenheimo käsitteli "henkisen köyhälistön" muodostumisen vaaroja lukukauden avajaispuheessaan vuonna 1929 ja 1930. Hänen mukaansa olisi harkittava yliopiston sisäänkäsyvaatimusten korottamista. Kysymyksen käsittely oli Kivimäen hallituksen muodostamisen aikoihin kesken yliopiston hallintoelimissä.¹⁷ Tähän tilanteeseen sopi hyvin hallituksen pyrkimys laajentaa ylioppilastutkinnon suorittaneiden koulutusmahdollisuuksia.

Oksalan korkeakoulusuunnitelman toteuttamisen mahdollisuuksia paransi myös se, että Kivimäen hallituksen opetusministeriksi nimitettiin Oksalan pitkäaikainen tuttava, Jyväskylän korkeakoulupyrimysten tuntija ja kannattaja, kouluhallituksen ylijohtaja Oskari Mantere. Helsingin suomalaisen yhteiskoulun johtaja Oskari Mantere oli mukana pohtimassa Oksalan korkeakoulusuunnitelmaa jo syksyllä 1917. Hän oli koulumies ja edistyspuolueeseen lukeutuva poliitikko. Eduskuntaan Mantere valittiin vuonna 1919. Hän ehti 1920-luvulla toimia sosiaaliministerinä (1922-1924), opetusministerinä (1924-1925) ja pääministerinä (1928-1929), joten kasvatustopillisen korkeakoulun perustamista ajoi opetusministeri, jolla oli huomattava poliittinen arvovalta.¹⁸

Opetusministeri Oskari Mantere näki ylioppilaiden määrän kasvusta aiheutuvat ongelmat samaan tapaan kuin Helsingin yliopiston johto. Hallitus asetti syyskuussa 1934 professori Edwin Linkomiehen johtaman komitean tutkimaan "ylioppilaiden viimeaikaisen nopean lisääntymisen syitä sekä sen mahdollisesti tuottamia yhteiskunnallisia haittoja ja ehdotamaan keinoja sen vastustamiseksi".¹⁹

-
- 16 Valtioneuvoston historia I 1917-1966. Valtioneuvoston historiatoimikunta, puheenjohtaja Heikki Hosia. Helsinki 1978, s. 511-517; Kivimäki T. M., Suomalaisen poliitikon muistelmat. Porvoo 1965, s. 42-46, 74-81. Jäntereen mukaan Kivimäestä tuli Turun yliopistokampanjan johtaja, kun Rantakari siirtyi vuonna 1917 Viipuriin. Jäntere Kaarlo, Välähdyksiä Turun yliopiston perustamisajoilta. Helsinki 1942, s. 4.
- 17 Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1923-1937. Helsinki 1937, s. 196-208; Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1932-1933, s. 85; Helsingin yliopisto 1640-1990 III (Strömberg 1990), s. 518-535; Ks. myös Rassi Rauno, Jyväskylän yliopiston historiaa ja nykypäivää. Keski-Suomea ja keskisuomalaisia IV. Keski-suomalaisen osakunnan 50-vuotisjuhla-julkaisu. Toimittaja Markku Lumio. Jyväskylä 1981, s. 94.
- 18 Oskari Mantereesta esim. Valtioneuvoston historia 1917-1966 IV. Ministerimatrikkeli 1917-1966. Toimittanut Kalle Vaarnas. Helsinki 1978, s. 87-89.
- 19 Ylioppilastulvan vastustamiskomitean mietintö 1935 n:o 12. Komitea esitti muun muassa lukioluokkien vähentämistä ja ammatillisen koulutuksen lisäämistä; Ylioppilastulvatilaneesta järjestettiin myöhemmin radiokeskustelu. Ylioppilastulvatilanteemme. Radiokeskustelu 6.3.1936. Suomalaisuuden liitto. Helsinki 1936. passim.; Kolbe Laura, Ylioppilastulva. Matti Klinge - Laura

Mutta jo ennen ylioppilastulvan vastustamiskomitean asettamista opetusministeri Mantere pani vireille kasvatusopillisen korkeakoulun perustamisen. On ilmeistä, että yliopiston johto, joka myös pohti opiskelijoiden määrän kasvun aiheuttamaa ongelmaa, suhtautui alusta lähtien hankkeeseen myönteisesti. Ylioppilaiden opiskelumahdollisuuksien laajentamisella täytyi olla Helsingin yliopiston tuki, koska yliopiston konsistori ei hyväksynyt yliopistoon pääsyn rajoittamista, vaikka ylioppilastulvaa pidettiin ongelmana.²⁰ Tuskin professori Kivimäen johtama hallitus olisi uuden korkeakoulun perustamiseen ryhtynyt, jos yliopisto olisi suhtautunut siihen kriittisesti.

Sama korkeakoulupoliittinen tilanne oli mahdollistanut muutamia vuosia aikaisemmin Yhteiskunnallisen korkeakoulun kehittymisen yliopistotasoiseksi. Korkeakoulussa perustettiin vuonna 1930 yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinto yhteisymmärryksessä yliopiston viranomaisten kanssa. Tavoitteena oli yliopistossa ongelmaksi koetun ylioppilastulvan lieventäminen.²¹

Opetusministeriö kehotti jo vuoden 1933 alussa kouluhallitusta tekemään ehdotuksen opettajankoulutuksen uudistamisesta niin, että ylioppilaat saisivat mahdollisuuden valmistua yläkansakoulun opettajiksi.²²

Oksalan asemaa hankkeessa osoittaa se, että kouluhallitus pyysi häntä valmistelemaan ehdotuksen. Oksala oli perehtynyt asiaan jo kahdenkymmenen vuoden aikana, joten suunnitelma lakiluonnoksineen syntyi nopeasti. Vajaat kaksi kuukautta myöhemmin kouluhallitus lähetti opetusministeriölle Kaarle Oksalan valmisteleman lakiesityksen kasvatus-tieteellisestä korkeakoulusta. Oksalan esitykseen tehtiin kouluhallituksessa vain stilistisiä muutoksia. Myös saatekirjelmä oli suunnilleen Oksalan kirjoittaman luonnoksen mukainen.²³

Uudistusta perusteltiin ensisijaisesti tarpeella järjestää ylioppilas-pohjainen kansakoulunopettajakoulutus vuoden 1922 seminaarikomitean esityksen mukaisesti. Jyväskylän seminaari soveltui kouluhallituksen mukaan parhaiten muutettavaksi korkeakouluksi. Saatekirjelmässä tähdennettiin erikseen, että "laitoksen tulee olla korkeakoulu, nimenomaan kasvatustieteellinen korkeakoulu". Opetus olisi korkeakoulussa järjestettävä yliopisto-opetuksesta mallia ottaen: "Mitä tulee opetuksen järjestelyyn, niin on selvää, että siinä on noudatettava samoja periaatteita kuin mitä

Kolbe, Suomen ylioppilas. Keuruu 1991, s. 131-132.

20 Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1935-1936, s. 99.

21 Rasila 1973, s. 74.

22 Opetusministeriö kouluhallitukselle n:o 231/1.2.1933. Opetusministeriön arkisto (OpMA), VA.

23 Kouluhallitus opetusministeriölle n:o 1100/27.3.1933. OpMA, VA; Kuusi 1967, s. 154-157; Nurmi 1979, s. 75; Opetusministeriön historia IV (Autio 1986), s. 320-322.

yliopistojen opetusta järjestettäessä jo kauan on noudatettu." Oksalan luonnoksessa perusteluna mainittiin erikseen Jyväskylän tieteellinen kirjasto. On kiintoisaa, että tältä osin kouluhallitus muutti perusteluja. Kirjaston sijaan saatekirjelmässä mainitaan Jyväskylän kesäyliopisto, jota Oksalan luonnoksessa ei mainita lainkaan: "Jyväskylän puolesta puhuu varsin voimakkaasti se seikka, että siellä etupäässä juuri seminaarin opettajien aloitteesta ja toimesta on parin vuosikymmenen ajan ylläpidetty kesäyliopistoa. joten siellä on jo saavutettu melkoinen kokemus sellaisen opetuksen järjestämisessä ja antamisessa, kuin se, mitä edellä on yleispiirteisesti hahmoteltu." Jyväskylän yliopistokysymykseen ei Oksalan luonnoksessa eikä opetusministeriölle lähetetyssä kirjelmässä viitattu lainkaan.

Opetusministeriössä uuden korkeakoulun perustaminen eteni tämän jälkeen ripeästi. Jo toukokuussa 1933 säädettiin asetuksella, ettei seminaarin ensimmäiselle luokalle saanut ottaa oppilaita luokuvuodeksi 1933-1934. Se merkitsi seminaarin keskikoulupohjaisen naisosaston toiminnan loppumista keväällä 1935 ja kansakoulupohjaisen miesosaston keväällä 1937.²⁴

Viimeistään tässä vaiheessa korkeakoulun perustamisesta tuli julkinen asia. Seminaarin opettajakunnalle korkeakoulun perustaminen ja seminaarin lakkauttaminen tuli yllätyksenä. Oksala informoi hankkeesta vain Sakari Kuusta, ja Kuusen kertoman mukaan tieto korkeakoulun perustamisesta aiheutti voimakkaan reaktion opettajakunnassa. Kuusen muistitiedon mukaan useimmat opettajat tunsivat tullessaan petetyiksi.²⁵

Seminaarin opettajakokousten pöytäkirjoissa ei näy minkäänlaista mainintaa korkeakouluhankkeesta. Myöskään Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen kokouksissa ei korkeakoulun perustamisesta 1920-luvun jälkipuoliskolla keskusteltu.²⁶

Miksi Oksala piti korkeakoulun perustamisen salassa seminaarin opettajilta ja Jyväskylän Yliopistoyhdistykseltä? Siihen täytyi olla painavat syyt, olihan se ainakin seminaarien lehtorien suhteen varsin epäkorrektia. Yksi syy on siinä, että seminaarin lehtorien mukanaolo hankkeessa, olisi mitä todennäköisimmin kääntänyt uudistuksen seminaarikomitean ja erityisesti Franssilan kannattaman ylioppilasseminaarin suuntaan. Vuonna 1923 säädetty laki kansakoulutoimen järjestysmuodon perusteista sisälsi määräyksen, jonka mukaan maassa olisi pitänyt olla ylioppilas pohjainen kansakoulunopettajain valmistuslaitos.²⁷ Sen muodostamiseen ei olisi tarvittu uutta lainsäädäntöä. Lain täytäntöönpano olisi kuitenkin vesittänyt Oksalan korkeakoulusuunnitelman. Seminaari olisi muutettu ylioppi-

24 Valtioneuvoston ptk. 8.5.1933. VA; Asetuskokoelma 1933 n:o 126; Nurmi 1979, s. 74.

25 Kyösti Sorjosen haastattelu 12.4.1990.

26 Jyväskylän seminaarin opettajakokousten ptk. 1925-35. Jyväskylän seminaarin arkisto, JyMA; Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ja valiokuntien ptk. 25-34. JYVA, JyMA.

27 Asetuskokoelma 1923 n:o 137.

laspohjaiseksi ja se olisi jatkanut osana seminaarilaitosta. Ylioppilasseminariin olisi tuskin perustettu professuureja.

On ilmeistä, että seminaarin muuttaminen ylioppilaspohjaiseksi oli esillä ja Oksalakin näyttää olleen siihen taipumassa. Opetusministeri Mantere suunnitteli komitean tai työryhmän asettamista valmistelemaan Jyväskylän seminaarin muuttamista ylioppilaspohjaiseksi. Tässä vaiheessa Oksala oli esittämässä seminaarin johtajan J. M. Mikkolan ottamista mukaan tähän toimikuntaan.²⁸ Tälle tielle ei kuitenkaan lähdetty. On todennäköistä, että Oksalan vaikutuksesta Mantere hyväksyi seminaarin lakkauttamisen ja uuden korkeakoulun perustamisen. Sellainen korkeakoulusuunnitelma, joka sisälsi myös akateemisten oppitulojen perustamisen, oli turvallisinta valmistella salassa seminaarin opettajilta, jotka luonnollisesti olisivat huolestuneet omien virkojensa kohtalosta.²⁹

Oksala ajoi korkeakouluhankettaan korostaen ylioppilaspohjaisen kansakoulunopettajankoulutuksen järjestämistä. Näin hän torjui mahdollisen vastarinnan toisaalta kouluhallituksen ja toisaalta Jyväskylän seminaarin suunnalta. Sen sijaan opetusministeriölle Oksala teki selväksi myös pitemmälle ulottuvat suunnitelmansa. Hän toimitti huhtikuussa 1933 ministeriöön muistion valmisteilla olevan korkeakoulun kehittämisestä Jyväskylän kasvatustieteelliseksi yliopistoksi. Oksalan kaavailema tiedeyhteisö olisi tieteellinen tutkimus- ja opetuslaitos sekä kasvatuksen alan keskusinstituutti. Tutkimustyön lisäksi kasvatustieteelliseen yliopistoon keskitettäisiin oppikoulunopettajiksi valmistuvien filosofian kandidaattien kasvatustieteiden opinnot. Uusi yliopisto valmistaisi kansakoulunopettajia, joiden kasvatustieteelliset opinnot olisivat samat kuin oppikoulunopettajiksi valmistuvilla.³⁰

Vuonna 1937 ilmestyneessä Jyväskylän seminaarin muistojulkaisussa kuvaa seminaarin viimeinen johtaja J. M. Mikkola seminaarin lakkauttamista ilmaisevasti omaa mielipidettään korkeakoulun perustamisesta. Artikkelin lopussa on kuitenkin eräänlainen vetoamus kansa-

28 Oksala Manterelle 27.4.1933. Oskari Mantereen kokoelma, VA.

29 Kirjallisia lähteitä seminaarin väen tunnelmista korkeakoulun perustamisen päiviltä ei löydy. Kirjallisuudesta löytyy ainoastaan Matti Kurjensaaren kuvaus vierailustaan Oksaloiden kodissa niinä päivinä, jolloin kasvatustieteellisen korkeakoulun perustaminen alkoi varmistua: "Jotakin oli tekeillä, kaikki tiesivät, että jotakin oli tekeillä, jotakin joka liikkui ja kävi. Jyväskylän seminaarin kohtalo oli pelissä. Seminaaria oltiin muuttamassa Kasvatustieteelliseksi Korkeakouluksi. Lehtorit olivat levottomia; kuinka käy heidän ja heidän virkansa. Kuka on pätevä nousemaan korkeakoulun kateederiin? Kun he kyselivät Kaarle Oksalalta, tämä pudisteli tietämättömänä päätään; todellisuudessa hän tiesi kaiken. Hän asiaa ajoi, hän kolusi virkaportaissa, ministeriössä, hallituksissa, Helsingin herroissa." Kurjensaari Matti, *Veljeni merellä myrskyävällä*. Muotokuvia muistista. Helsinki 1966, s. 203-204.

30 Kouluhallitus opetusministeriölle n:o 1100/27.3.1933, liitteenä lehtori K. Oksalan muistio "Jyväskylän kasvatustieteellinen yliopisto". OpMA, VA; Muistio päivätty 27.4.1933, joten se on sijoitettu kouluhallituksen kirjelmän liitteeksi vasta opetusministeriössä. Kouluhallituksen arkistossa Oksalan muistiota ei ole.

laismielipiteeseen seminaarin tekemän työn arvostamiseksi: "Ansiointeen ja puutteineen on Jyväskylän seminaari ylimalkaan kasvateilleen rakas. Seminaarin ja kasvattien työn arvioiminen jätetään Suomen kansalle."³¹ On selvää, että seminaarin toiminnan päättyminen herätti monissa sen entisissä opettajissa ja oppilaissa "syvää mielenhaikeutta", kuten Nurmi asian ilmaisee.³²

3.1.3 Eduskuntakäsittely ja laki JKK:sta

Lakiesityksen Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamisesta eduskunta sai käsiteltäväkseen syyskuussa 1933.³³ Korkeakoulun nimi muutettiin kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi vasta asian valmistelun loppuvaiheessa. Kasvatustieteellinen korkeakoulu katsottiin ilmeisesti sopivammaksi nimeksi, koska yliopistossa kasvatustiedettä edusti kasvatustieteen professori.

Tässä vaiheessa Kaarle Oksala pyrki aktiivisesti vaikuttamaan poliittisiin päättäjiin. Hän tapasi Helsingissä eri puolueiden kansanedustajia ja pyrki vaikuttamaan heidän mielipiteisiinsä. Yhteistyö opetusministeri Oskari Mantereen kanssa oli hyvin tiivistä. Oksala oli tässä vaiheessa hyvin tietoinen erityisesti maalaisliiton kansanedustajien kriittisestä kannasta. Koska maalaisliittolaiset olivat huolissaan seminaarin tulevaisuudesta, korosti Oksala heille kasvatustieteellisen korkeakoulun tehtävää opettajien täydennyskoulutuksessa. Lisäksi Oksala muistutti kansanedustajia siitä, että ylioppilaiden valmistus kansakoulunopettajiksi oli määrätty jo laissa kansakoulun järjestysmuodon perusteista ja että nyt oli kysymys lain täytäntöönpanosta vakinaisesti. Siihen viitattiin myös hallituksen esityksen perusteluissa.³⁴ Koska lakiesitys oli jo valmis ja se sisälsi selkeästi pohjan korkeakoulun kehittämiseksi kasvatustieteelliseksi yliopistoksi, oli Oksalalla varaa vedota siihenkin lakiin, joka olisi saattanut vesittää koko korkeakoulun perustamisen. Ylioppilaspohjaisen kansakoulunopettajankoulutuksen järjestämistä tarkasteltiin näet yleisesti osana seminaariuudistusta, minkä toteuttamisella oli kannatusta muun muassa opettajapiireissä. Keskusteluissa ei kuitenkaan ollut esillä korkeakoulu-

31 Mikkola J. M., Jyväskylän seminaarin vaiheita. Jyväskylän Seminaari 1863-1937. Muistojulkaisu. Toimittaneet J. M. Mikkola, Artturi Leinonen, Sulo Rekola. Helsinki 1937, s. 92-95; Ks. myös Mikkola J. M., Jyväskylän seminaarin muistoksi, Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Toimittaja Eino Keskinen. Helsinki 1963, s. 10-15.

32 Nurmi Veli, Maamme koulutusjärjestelmä eilen tänään ja huomenna. Porvoo 1974, s. 83.

33 Valtioneuvoston ptk. 14.9.1933. VA.

34 Kaarle Oksala Oskari Mantereelle 15.9.1933, Oskari Mantereen kokoelma, VA. Oksalan läheistä tuttavuutta opetusministeri Mantereen kanssa osoittaa muun muassa se, että hän asui Mantereen kodissa ollessaan korkeakoulun perustamisen aikoihin usein Helsingissä.

tasoinen opettajankoulutus vaan ylioppilasseminaari.³⁵

Sivistysvaliokunta pohti asiaa pitkään ja kuuli asiantuntijoina opetustuministeri Mantereen lisäksi kouluhallituksen ylijohtaja A. J. Tarjannetta, professori J. A. Holloa ja seminaarinlehtori Kaarle Oksalaa, jotka kaikki olivat tukeneet korkeakoulun perustamista jo vuosia. Sivistysvaliokunta esittikin yksimielisesti, että hallituksen esitys vahvistettaisiin sellaisenaan laiksi. Mietinnön mukaan korkeakoulun perustaminen merkitsi opettajasivistyksen kohottamista. Lisäksi korostettiin, että korkeakoulussa oli kiinnitettävä erityistä huomiota käytännölliseen opettajankoulutukseen. Huomautus on tulkittavissa niin, ettei varsinaista opettajankoulutusta pitäisi kehittää yliopisto-opiskelun suuntaan. Samalla kuitenkin toivottiin, että kansakoulunopettajat saisivat mahdollisuuden harjoittaa korkeakoulussa jatko-opintoja ja että siellä suoritettaisiin kasvatustieteellistä ja psykologista tutkimusta.³⁶

Myös valtiovarainvaliokunta asettui lausunnossaan kannattamaan korkeakoulun perustamista, koska siitä ei koitunut valtiolle kustannuksia.³⁷

Kaarle Oksala laati asiasta muistion kansanedustajille. Sen mukaan Jyväskylässä oli ryhdytty tehokkaasti ajamaan yliopistoasiaa parikymmentä vuotta sitten, ja voimakkaimmin oli alusta lähtien kiinnitytty kasvatustieteellisen yliopiston ajatukseen. Kesäyliopisto oli Oksalan mukaan toiminut opettajien jatko-opintokorkeakouluna. Myös seitsemän vuotta toiminut ylioppilasseminaari oli antanut virikkeitä kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamiselle. Oksala painotti muistiossa korkeakoulun tehtävää opettajanvalmistuslaitoksena. Hänen mukaansa oli kohtuullista, että ylioppilaat saivat mahdollisuudet opettajankoulutukseen yliopistolliseen tapaan järjestetyssä laitoksessa. Opettajankoulutuksen lisäksi Oksala määritteli korkeakoulun tehtäväksi opettajien jatko-opinnot, joihin erityisesti kesälukukausi tarjosi mahdollisuuden. Korkeakoulun tehtävä tutkimuslaitoksena on muistion loppuosassa sivuutettu lyhyellä maininnalla, joten Oksala ei pitänyt tarkoituksenmukaisena korostaa perustettavan laitoksen luonnetta tiedekorkeakouluna.³⁸

35 Pöytäkirja Helsingissä tammikuun 9-13 päivinä 1928 pidetystä opettajaneuvoston suomenkielisen kansanopetuslaitosten osaston kokouksesta. Laatinut Kaarlo Ahtiala. Helsinki 1928 s. 53-58.

36 Valtiopäivät 1933, Asiakirjat, hall. es. n:o 25, Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 2; Sivistysvaliokunnan ptk. 1933, rulla 5. Eduskunnan arkisto.

37 Valtiovarainvaliokunnan ptk. 1933, rulla 28. Eduskunnan arkisto.

38 Painetun muistion allekirjoituksena on "Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan asettama valiokunta". Kaarle Oksalan kokoelma. Ilmeisesti allekirjoitus tarkoittaa vuodesta 1924 jatkuvasti valittua Yliopistoyhdistyksen "ohjelmatoimikuntaa", jota ei liene kertaakaan kutsuttu koolle. Todennäköisesti Oksala sopi Yliopistoyhdistyksen johtajien kanssa suullisesti muistion allekirjoituksesta. Muistion allekirjoitus viittaa siihen, että Oksala halusi näyttää ulospäin, että Yliopistoyhdistys olisi ollut mukana valmistelemissa korkeakoulun perustamista.

Eduskunta keskusteli asiasta ensimmäisen kerran toisen käsittelyn yhteydessä marraskuun 24. päivänä. Asetelma oli se, että yhtenäisimmin korkeakoulun perustamista kannatti oikeisto. Maalaisliitto ja vasemmisto suhtautuivat epäillen.

Lapuan yhteiskoulun rehtori Hilja Riipinen, IKL:n edustaja tuki voimakkaasti korkeakoulun perustamista. Tulta erityisesti maalaisliittolaisten tappuroihin merkitsi Riipisen maininta siitä, että opettajanvalmistus voitaisiin siirtää kokonaan korkeakouluun ja seminaarilaitos voitaisiin asteittain lakkauttaa.³⁹

Maalaisliiton Antti Kukkonen korosti puheenvuorossaan puolueensa peruslähdekohtaa asiassa. Maalaisliitto hyväksyi korkeakoulun perustamisen, mutta se ei saanut merkityä seminaarilaitoksen kuolemaa eikä opettajain valmistuksen siirtymistä kokonaan ylioppilaslinjalle. Samaa korostivat maalaisliiton Viljami Kalliokoski, Antti Halonen ja Matti Pitkänen.⁴⁰

Maalaisliittolaisten kanta perustui siihen, että kansakoulupohjainen seminaari oli merkinnyt tietä ammattiin monille maaseudun lahjakkaille nuorille, joilla ei ollut mahdollisuutta päästä oppikouluun. Asiaa tarkasteltiin enemmän yleisen koulutuspolitiikan kuin opettajanvalmistuksen näkökulmasta. Maalaisliittolaisista sentään Akseli Brander asettui suorasukaisesti kansakoulunopettajien koulutustason korottamisen kannalle: "Meidän kansakoululaitoksemme tunnustetuin heikkous on ollut se, että se, on valmistanut tarpeettoman monta pieniltä opinnoiltaan hiukan tyhmänylpeätä opettajaa eli kuten kansan kielellä sanotaan puolivillaisia." Lisäksi Brander korosti sielutieteen merkitystä opettajille, koska "papit ottavat maallisia tehtäviä niin runsaasti, ettei heiltä liikene aikaa kansanopetukseen." Brander vitsaili sielutieteen opetuksen kasvatusopillisessa korkeakoulussa johtavan terveeseen kilpailuun opettajien ja pappien välillä: "Se on kilpailun puute, joka vie alaspäin kansakoulunopettajien ja pappien tasoa sekä tekee opetuksen kuolleeksi."⁴¹

Korkeakoulun perustamista puolsivat eduskunnassa voimakkaasti Jyväskylän korkeakouluhankkeen pitkäaikaiset tukijat Paavo Virkkunen ja Väinö Voionmaa. Sosiaalidemokraateista korkeakoulua kannatti aktiivisesti Voionmaan lisäksi Aino Malkamäki.⁴²

Huomio kiinnittyi siihen, etteivät keskisuomalaiset kansanedustajat olleet asiassa mitenkään aktiivisia. Maalaisliiton Taavi Vilhula kannatti korkeakoulun perustamista lyhyessä puheenvuorossaan.

Maalaisliiton Antti Halonen esitti lain hylkäämistä ja sai kannan-

39 Valtiopäivät 1933, Pöytäkirjat s. 705-708; Kokoomuksen jyväskyläläinen äänenkannattaja Sisä-Suomi julkaisi Riipisen puheenvuoron kokonaisuudessaan. Sisä-Suomi 17.11.1933.

40 Valtiopäivät 1933, Pöytäkirjat s. 709-711, 964-968, 1115-1118.

41 Valtiopäivät 1933, Pöytäkirjat 981-983.

42 Valtiopäivät 1933, Päytäkirjat 971-972, 977-979, 980; Halila 1969, s. 251.

tusta muun muassa pienviljelijäin puolueen Yrjö Kestiltä.⁴³ Laki hyväksyttiin kuitenkin äänin 149-37 ja maalaisliiton Kalle Lohen esitys lain lepäämään jättämisestä hylättiin äänin 126-29.⁴⁴

Presidentti vahvisti lain Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulusta tammikuun 24. päivänä vuonna 1934. Korkeakoulun perussäännön sisältävä asetus annettiin toukuun 5. päivänä.⁴⁵ Asetuksen ensimmäisen pykälän mukaan korkeakoulun tehtävänä oli "valmistaa ylioppilastutkinnon suorittaneita kansakoulunopettajiksi, antaa pedagogista valmistusta muidenkin koulujen opettajiksi aikoville ja järjestää maan opetuslaitosten opettajain ammattisivistystä edistäviä jatko-opintoja sekä harjoittaa ja edistää kasvatustieteellistä ja opetustieteellistä tutkimista." Asetuksen mukaan korkeakoulussa oli toisin kuin maan muissa korkeakouluissa kolme lukukautta.

Kasvatustieteellisen korkeakoulun oikeudellinen asema ja hallinto oli suunnilleen sama kuin Teknillisen korkeakoulun, joten sen rakennetta lienee käytetty mallina korkeakoulua suunniteltaessa.⁴⁶ Kasvatustieteellinen korkeakoulu oli opetusministeriön alainen, mikä erotti sen selkeästi kouluhallituksen alaisuudessa toimivasta seminaarilaitoksesta. Talouden osalta korkeakoulu oli kuitenkin kouluhallituksen alainen. Korkeakoulun hallintoelimenä toimi opettajaneuvosto, jonka muodostivat korkeakoulun professorit ja kolme lehtorien keskuudestaan kolmeksi vuodeksi valitsemaa jäsentä. Perussäännössä määrättiin myös opettajakunta hallintoelimeksi, joka ainoastaan antoi lausuntoja opettajaneuvostolle ja suoritti kansakoulunopettajiksi valmistuvien arvostelun. Korkeakouluun ei perustettu tiedekuntaa. Professorikunta muodosti professorikollegion. Korkeakoulun rehtori valittiin kolmivuotiskaudeksi professoreista. Opetusministeriö vahvisti vaalin ja nimitti rehtorin.

Miksi korkeakouluun ei perustettu tiedekuntaa, vaikka se oli sisältynyt Oksalan suunnitelmiin keskeisesti jo vuonna 1917? On ilmeistä, että Oksala halusi korostaa korkeakoulun luonnetta erikoiskorkeakouluna. Tiedekunta olisi erottanut sen muista erikoiskorkeakouluista. Oksala korosti samankaltaisuutta erityisesti teknillisen korkeakoulun kanssa.

43 Valtiopäivät 1933, Pöytäkirjat s. 1115-1120.

44 Valtiopäivät 1933, Pöytäkirjat s. 1176; Jyväskylän porvarilliset lehdet uutisoivat näyttävästi korkeakoulun perustamisvaiheet. Keskisuomalainen 16.9.1933, 7.11.1933, 24.11.1933, 25.11.1933, 29.11.1933, 1.12.1933. Sisä-Suomi 16.9.1933, 7.11.1933, 25.11.1933, 29.11.1933. 1. 12.1933. Sen sijaan Jyväskylän Työväenyhdistykselle ja kaupungissa ilmestyvälle SDP:n äänenkannattajalle, Työn Voimalle Jyväskylän yliopisto- ja korkeakoulukysymys oli jäänyt vieraaksi ja etäiseksi hankkeeksi. Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskuntaan ei kuulunut 1920- ja 1930-luvulla vasemmistolaisia. Työn Voimassa ei korkeakoulun perustaminen yltänyt päätöksiköihin. Eduskunnan päätös korkeakoulun perustamisesta oli lehdessä yhden palstan uutisena. Työn Voima 25.11.1933, 29.11.1933, 1.12.1933.

45 Asetuskokoelma 1933 n:o 41, 1934 n:o 201.

46 Teknillisen korkeakoulun säännöt, Asetuskokoelma 1908 n:o 8; Wuolle 1949, s. 302-314; Liesto 1988, s. 89-95.

Teknillinen korkeakoulu oli alusta lähtien jakaantunut opintosuunnittain osastoihin.⁴⁷ Tiedekunta on perinteisesti yliopistoon kuuluva yksikkö.

3.1.4 Korkeakoulu vai ylioppilasseminaari ?

Eduskunnan hyväksyttyä lain korkeakoulusta Oksala julkaisi laajan artikkelin tulevan korkeakoulun suuntaviivoista. Kuten aikaisemminkin hän korosti kasvatustieteen kehitystä ja monipuolistumista. Tästä syystä oli välttämätöntä luoda vankka tieteellinen perusta korkeakoulun toiminnalle. Kokeellisen tutkimuksen käynnistäminen edellytti pedagogis-psykologista tutkimuslaitosta korkeakoulun yhteyteen. Oksala hahmotteli kansakoulunopettajien jatkotutkimuksen ottamista korkeakoulun ohjelmaan kaksivuotisen kansakoulunopettajatutkimuksen lisäksi. Oppikoulunopettajien koulutuksessa Oksala arveli korkeakoulun tulevaisuudessa olevan mukana pedagogisten opintojen osalta. Myöhemmin korkeakoulun oli saatava oikeus myös akateemisten oppiarvojen antamiseen.⁴⁸

Korkeakouluun perustettiin jo vuonna 1934 ensimmäinen professorin virka. Se oli alemman palkkausluokan käytännöllisen kasvatustieteen professori, johon nimitettiin Kaarle Oksala. Hänestä tuli saman tien korkeakoulun ensimmäinen rehtori. Virantäytössä toimivat asiantuntijoina opetusministeri Oskari Mantere ja professori J. A. Hollo.⁴⁹ On ilmeistä, ettei Oksalaa nimitetty professoriksi ensisijaisesti tieteellisiin perusteisiin, vaan enemmän uuden korkeakoulun suunnittelijana ja organisaattorina.⁵⁰

Seuraavana vuonna perustettiin kaksi professuuria lisää. Kiintoisa yksityiskohta on, että filosofian ja teoreettisen kasvatustieteen virka oli ylemmän palkkausluokan ja suomen kielen alemman palkkausluokan professori.⁵¹ Vuonna 1936 korkeakoulu sai neljännen oppituolin. Se oli maan ensimmäinen psykologian oppituoli. Sielutieteen professori oli ylemmän palkkausluokan professorin virka.⁵² Näin Jyväskylän korkeakoulun professorit oli asetuksella säädetty eriarvoisiksi sillä tavalla, että kaksi oli ylemmässä palkkausluokassa ja kaksi alemmassa. Perusteita

47 Asetuskokoelma 1908 n:o 12; Liesto 1988, s. 89.

48 Oksala K., Jyväskylän Kasvatustieteellinen korkeakoulu, ajatuksia sen tehtävästä ja rakenteesta. Kasvatus ja Koulu 1933, s. 113-164.

49 Asetuskokoelma 1934 n:o 203; Kasvatustieteellisen korkeakoulun (JKK:n) vuosikertomus 1934-35; Nurmi Veli, Jyväskylän seminaarista kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi. Kasvatus ja Koulu 1964, s. 75.

50 Korkiakangas 1987, s. 12-13.

51 Asetuskokoelma 1935 n:o 110; JKK:n toimintakertomus 1934-1935.

52 Asetuskokoelma 1936 n:o 36; JKK:n toimintakertomus 1935-1936. Asetuksen mukaan sielutieteen professorinviran haltijan tulee opetustoimessaan edustaa yleisen psykologian ja pedagogian ja kasvatustieteen liittyvien erityisalojen tutkimusta. Oksala käytti lasta tutkivasta tieteestä pedagogia-nimitystä jo vuonna 1914. Oksala K., Lapsitieteen alkuvaiheista. Kasvatus ja Koulu 1914, s. 273-284.

ratkaisulle ei ole missään kirjattu.

Filosofian ja teoreettisen kasvatustieteen professorin virkaan nimitettiin filosofian tohtori Erik Ahlman. Vuonna 1892 syntynyt Erik Ahlman siirtyi Jyväskylään Helsingin yliopistosta, jossa hän oli väitellyt klassisessa kielitieteessä ja toiminut klassisen filologian ja filosofian vt. professorina.⁵³ Oksala piti filosofian edustusta kasvatustieteiden kannalta välttämättömänä. Samalla hän kuitenkin arvioi, ettei filosofian professuuria korkeakouluun saataisi. Tässä tilanteessa Oksala kehitti filosofian ja teoreettisen kasvatustieteen professuurin Erik Ahlmania varten, jota korkeakoulun professoriksi suosittelevat muun muassa Juho Hollo ja Turun yliopiston filosofian professori Jalmari Salomaa. Oksalan ensisijainen toivomus oli saada Salomaa professoriksi Jyväskylään, mutta pitkän harkinnan jälkeen tämä kuitenkin kieltäytyi.⁵⁴

Suomen kielen professorin virkaa hakivat Turun yliopiston kirjastonhoitaja ja Helsingin yliopiston dosentti Aarni Penttilä ja tohtori Kaarlo Nieminen. Virkaan nimitettiin Penttilä kesäkuussa 1936, jolloin Nieminen oli jo peruuttanut hakemuksensa.⁵⁵ Sielutieteen professuuria hoiti syksystä 1936 maisteri Niilo Mäki. Professuurin virantäytöstä tuli pitkä ja monivaiheinen prosessi, joten ainakin virantäyttäjien osalta korkeakoulu oli jo 1930-luvulla samanlainen kuin yliopistot. Sielutieteen professorin virkaan nimitettiin dosentti Arvo Lehtovaara vasta vuonna 1939.⁵⁶

Korkeakoulun perustaminen ei aiheuttanut valtiolle kustannuksia, koska lakkautetun seminaarin opettajat voitiin nimittää korkeakoulun vastaaviin virkoihin niitä haettavaksi julistamalla. Asetuksella oli tähän käytännölliseen järjestelyyn annettu mahdollisuus ja opetusministeri

53 Jyväskylän kasvatustieteen korkeakoulun (JKK:n) opettajaneuvoston ptk. 31.8.1935. Jyväskylän yliopiston arkisto (JYA), JKK:n toimintakertomus 1935-1936.

54 Oksala Mantereelle 24.2.1935. Mantereen kokoelma, VA.

55 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 18.3.1936, 18.4.1936, 22.5.1936, 9.6.1936 (asiantuntijalausunnot liitteenä). Opetusministeriön määrääminä asiantuntijoina olivat professorit A. Kannisto, J. J. Mikkola ja V. Tarkiainen. JYA; Penttilästä esim. Turun yliopiston opettajat ja virkamiehet 1920-1969, s. 385-388, Aarni Penttilän kirjallinen toiminta (bibliografia), toimittaneet Kyllikki Penttilä ja Marikki Penttilä. Helsinki MCMLXXX, passim.

56 JKK:n opettajaneuvosto ptk. 10.3.1936, 17.4.1936, 14.4.1937, 17.4.1937, 1.9.1937, 1.10.1937, 12.10.1938, 12.4.1939, 15.4.1939 (asiantuntijalausunnot liitteenä). JYA; Virka julistettiin haettavaksi 16.3.1936, ja määräaikaan mennessä virkaa hakivat lisensiaatti Ester Hjelt sekä maisterit Niilo Mäki ja Ohto Oksala. Kaikki kolme hakijaa pyysivät vuoden respitiitaaikaa, joka myös myönnettiin. Respiittiajan umpeuduttua kaikki hakijat peruuttivat hakemuksensa. Syksyllä 1937 virka julistettiin uudelleen haettavaksi. Tällä kertaa virkaa hakivat tohtori Matti Koskenniemi, lisensiaatti Kalle Sorainen sekä maisterit Kai von Fieandt, Arvo Lehtovaara ja Niilo Mäki. Vuoden respitiittiajan kuluessa von Fieandt ja Lehtovaara saivat väitöskirjansa valmiiksi. Mäki ja Sorainen peruuttivat hakemuksensa. Asiantuntijoina virantäytössä toimivat professorit Eino Kaila ja J. E. Salomaa sekä emeritusprofessori Arvo Grotenfelt. Lisätty opettajaneuvosto asetti ensimmäiselle sijalle Lehtovaaran, joka nimitettiin virkaan kesäkuussa 1939.

Oskari Mantere kehotti lisäksi näin menettelemään.⁵⁷ Näin myös tapahtui. Seminaarissa oli 1930-luvun alussa 12 lehtorin virkaa. Korkeakouluun oli perustettu syksyyn 1937 mennessä 10 lehtoraattia, joista yhdeksän oli täytetty siirtämällä virkaan seminaarin lehtori. Lisäksi yksi seminaarin opettajatar oli nimitetty korkeakoulun lehtoriksi. Vuotta myöhemmin perustettiin korkeakouluun vielä yksi lehtoraatti lisää, ja siihenkin nimitettiin muutaman vuoden lakkautuspalkalla ollut seminaarin lehtori. Koska seminaarin lehtori Kaarle Oksala oli nimitetty korkeakoulun professoriksi, eteni seminaarin 12 lehtorista 11 urallaan korkeakoulun virkoihin. Seminaarin opettajattarista nimitettiin korkeakoulun opettajiksi yksi, ja seminaarin tuntiopettajista sai korkeakoulunopettajan viran syksyyn 1938 mennessä kolme henkilöä, eli kaikki neljä korkeakoulunopettajan virkaa täytettiin seminaarin entisillä opettajilla. Lisäksi seminaarin harjoituskoulu muutettiin korkeakoulun harjoituskouluksi ja koulun kaikki yhdeksän opettajaa siirtyivät korkeakoulun palvelukseen.⁵⁸ Korkeakoulu aloitti toimintansa opettajanvalmistuslaitoksena syksyllä 1934.⁵⁹

Millainen syntynyt korkeakoulu oli? Ensiksikin se oli ainutlaatuisen korkeakoulu, jonka lähimpiä esikuvia olivat Preussin kasvatuskattemiat. Kuitenkaan se ei ollut kaavamainen jäljitelmä saksalaisista ratkaisuksista.⁶⁰ Oksalan tavoitteena lienee ollut eräänlainen Preussin kasvatuskatemioiden ja Hampurin lapsipsykologian tutkimuslaitoksen yhdistelmä. Korkeakoulun organisoinnissa ja hallinnon järjestämisessä otettiin mallia teknillisestä korkeakoulusta, joten tavoitteena oli liittää uusi oppilaitos maan korkeakoululaitoksessa erikoiskorkeakoulujen ryhmään.

Kasvatusopillinen korkeakoulu oli kuitenkin alkuvaiheessa painotunut oleellisesti enemmän opettajankoulutukseen kuin Oksala oli 1910-luvulta lähtien suunnitellut. Oksalan suunnitelmien lähtökohta oli seminaarin rinnalla toimiva pieni kasvatustieteen tutkimuslaitos. Tutustuttuaan Saksan opettajankoulutukseen Oksala kehitti suunnitelman kasvatustieteellisestä yliopistosta. Perustan sen kehittämiseksi muodosti pelkkänä opettajanvalmistuslaitoksena aloittava kasvatusopillinen korkeakoulu. Laitokseen perustettiin kuitenkin professuureja, joten se oli enemmän kuin ylioppilasseminaari. Toisaalta korkeakoulun opettajakunta koostui lähes kokonaan entisistä seminaarin opettajista, joten korkeakoulu jatkoi seminaarin traditioita ja tapakulttuuria.

Jyväskylän schildtiläiseen yliopistoaatteeseen kasvatusopillinen korkeakoulu kytkeytyi kesäyliopiston kautta. Vuodesta 1912 olivat kesäyliopistossa yhdistyneet schildtiläinen yliopistoaate ja idea kasvatustieteellisestä erikoiskorkeakoulusta. Samalla kun kesäyliopisto oli Jyväskylän yliopistoaatteen merkittävin ilmentymä, oli se toimintansa kasva-

57 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 24.2.1936, 10.3.1936. JYA; Nurmi 1964, s. 75.

58 JKK:n toimintakertomukset 1934-1939; Halila 1963, s. 344-349.

59 JKK:n toimintakertomus 1934-1935.

60 Kyöstiö 1975, s. 78.

tustieteisiin ja opettajien täydennyskoulutukseen painottavana eräänlainen kasvatustieteiden ja opettajien täydennyskoulutuksen kaupunkina. Oksalan mukaan kasvatustieteiden ja opettajien täydennyskoulutuksen perustaminen ei olisi ollut mahdollista ilman kesäyliopistoa.⁶¹

Miten korkeakoulun perustaminen koettiin Jyväskylän Yliopistoyhdistyksessä? Toimintakertomukseen kirjattiin, että vuosi 1933 oli yhdistyksen historiassa "tavallista merkillisempi ja muistettavampi". Eduskunnan päätös korkeakoulun perustamisesta tulkittiin niin, että "etäisen tulevaisuuden toiveena häämöittänyt päämäärä, Jyväskylän yliopisto tai korkeakoulu, on lähentynyt saavutettaviin, muuttunut tosiasiaksi".⁶² Seuraavan vuoden toimintakertomuksen mukaan kasvatustieteiden korkeakoulu merkitsi kuitenkin vain sitä, että osa yhdistyksen päämäärästä oli toteutunut. Päämääräksi määriteltiin edelleen yliopisto tai korkeakoulu Jyväskylään.⁶³ Yliopistoyhdistyksen näkökulmasta kasvatustieteiden korkeakoulu ei ollut siinä mielessä korkeakoulu, että se olisi voitu nähdä Schildtin kuningasajatuksen toteutumana. Vuoden 1935 toimintakertomuksessa todettiin jo arkisemmin, että vuosi oli ollut yhdistyksen vaiheissa "hiljaisen ja tasaisen toiminnan aikaa".⁶⁴

Yhdistyksen suhtautuminen noudatteli johdonmukaisesti perinteistä asennoitumista Oksalan korkeakoulusuunnitelmaan. Kasvatustieteiden korkeakoulun perustamista ei pidetty yhdistyksen varsinaisen tavoitteen toteutumisenä. Oksala näki kuitenkin, että Jyväskylän Yliopistoyhdistys voisi olla korkeakoululle merkittävä tuki. Onkin johdonmukaista, että Oksala antoi valita itsensä yhdistyksen puheenjohtajaksi vuonna 1935.⁶⁵ Oksalan johtamana Jyväskylän Yliopistoyhdistys keskittyi tukemaan korkeakoulua, ja tavoite Jyväskylän yliopistosta oli Oksalan puheenjoh-

-
- 61 Kaarle Oksalan vuonna 1934 kesäyliopiston avajaisissa pitämä puhe. Kaarle Oksalan kokoelma; Blomstedt Yrjö, Korkeakoululaitos ja tiedepolitiikka. Suomen kulttuurihistoria 3. Toimituskunta Päiviö Tommila, Alpo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1982, s. 144. Blomstedtin mukaan Kasvatustieteiden korkeakoulun perustaminen merkitsi "tavallaan jo 1900-luvun alussa ilmenneiden yliopistopyrkimysten toteutumista". Uuden korkeakoulun välittömänä taustana Blomstedt näki ylioppilaiden opiskelun hospitantteina kansakoulunopettajiksi seminaareissa sekä Helsingin ja Jyväskylän väliaikaiset ylioppilasseminaarit.
- 62 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomus 1933. JYYA, JyMA; Jyväskylässä ilmestyvistä sanomalehdistä liitti korkeakoulun perustamisen Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintaan vain Sisä-Suomi pääkirjoituksessaan 1.12.1933: "Kasvatustieteiden korkeakoulun perustaminen Jyväskylään on myöskin eräänlainen huomaavaisuuden osoitus vanhalla kulttuurikaupungille Jyväskylälle ja samalla tunnustus sille työlle, mitä Jyväskylän Yliopistoyhdistys tällä kohden vuosikymmenen aikana on tehnyt."
- 63 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomus 1934. JYYA, JyMA.
- 64 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomus 1935. JYYA, JyMA.
- 65 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 26.1.1936. JYYA, JyMA.

tajavuosina esillä vain "kaukaisena päämääränä", kuten Oksala asian ilmaisi.⁶⁶

Kaarle Oksalan aloitteesta Jyväskylän Yliopistoyhdistys maalautti Oskari Mantereen muotokuvan, joka paljastettiin korkeakoulussa kevätjuhlassa vuonna 1936. Oskari Mantere oli läsnä juhlassa. Korkeakoulun puolesta juhlassa puhui Kaarle Oksala. Hän arvioi korkeakoulun perustamisen merkitystä seuraavasti: "Mutta korkeakoulun syntyminen on etenkin juuri tämän ajan kannalta merkkitaipaus sen vuoksi, että sen perustaminen osoittaa kasvatuksen alan arvonnousua koko yhteiskunnan tajunnassa, koska korkeakoulun aikaansaamisen on maan hallitus hoitanut, kansaneduskunta verraten yksi- ja myötämielisesti asialle kannatuksensa antanut, samoin kuin yleinen mielipidekin; on syytä tämä vielä nytkin sanoa."⁶⁷

Korkeakoulun perustamisessa oli suurelta osalta kysymys kesäyliopiston ja ylioppilaspohjaiseksi muuttuvan seminaarin yhdistymisestä. Näin muodostetusta kokonaisuudesta tuli korkeakoulu, kun sinne perustettiin professorin virkoja. On myös ilmeistä, ettei korkeakoulun perustamista koettu hallituksenkaan piirissä kovin suurena uudistuksena. Se oli ongelmaton ja helppo korkeakoulupoliittinen uudistus verrattuna Kivimäen hallituksen yritykseen ratkaista Helsingin yliopiston kielikysymys. Kysymyksen ratkaisu ylimääräisillä valtiopäivillä vuonna 1935 epäonnistui maalaisliiton, IKL:n ja kokoomuksen kansanedustajien jarrutuksen vuoksi.⁶⁸

Jyväskylän seminaarin muuttamista kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi ei koettu myöskään korkeakoululaitoksen piirissä mitenkään merkittäväksi korkeakoulupoliittiseksi tapahtumaksi. Korkeakoulun perustaminen nähtiin enemmän ylioppilaspohjaisen kansakoulunopettajankoulutuksen järjestämisenä vakinaiselle kannalle kuin uuden tiedeyh-

66 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen vuosikokouksen ptk. 7.3.19369, Ks. myös valtuuskunnan ja valiokuntien pöytäkirjat 1936-1945. Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomukset 1936-1945, JYYA, JyMA. Oksalan puheenjohtajavuosina valtuuskunta kokoontui pari kertaa vuodessa. Esillä olivat pääasiassa taloudelliset kysymykset. Tästä syystä raha-asiaain valiokunta ja kirjakauppavaliokunta kokoontuivat varsin usein.

67 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta ptk. 4.9.1934, 25.10.1934, JYYA, JyMA; K. Oksalan korkeakoulun puolesta pitämä puhe ministeri Oskari Mantereen kuvan paljastustilaisuudessa. Kaarle Oksalan kokoelma.

68 Kivimäki ei käsittele muistelmissaan lainkaan Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamista. Sen sijaan Helsingin yliopiston kielikysymyksen ratkaisuyrityksen hän ruotii perusteellisesti. Kivimäki 1965, s. 88-91; Samoin Suomen kansanedustuslaitoksen historiassa on Helsingin yliopiston kielikysymyksen eduskuntakäsittely ruodittu perusteellisesti, mutta Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamisesta on vain maininta. Jääskeläinen 1973, s. 421-425; Hämäläinen 1968, s. 216-230, Pispala 1970, s. 55-106; Yliopiston kielikysymyksestä julkaisiin runsaasti kantaa ottavia kirjasia. Esim. Heiskanen V. A., Yliopistokysymyksen oikea ratkaisu. Porvoo 1935; Laurila K. S., Yliopiston kielikysymys. Helsinki 1934; Yliopistokysymyksen sovinnollinen ratkaisu kansan ruotsinkielisen vähemmistön kulttuuri-itsehallinnon pohjalla, kirjoitti Kalikstus. Helsinki 1935.

teisön perustamisena.

Helsingin yliopiston rehtori ei kasvatusopillisen korkeakoulun perustamista maininnut lukuvuoden avajaispuheessaan vuonna 1934. Turun yliopiston rehtori sentään otti esille uuden korkeakoulun perustamisen. Rehtori Einar W. Juvelius arvioi, että Jyväskylään perustetusta korkeakoulusta voi kehittyä kasvatustieteiden ja pedagogiikan merkittävä erikoiskorkeakoulu. Samalla hän tähdensi Turun yliopiston asemaa laaja-alaisena yleisyliopistona.⁶⁹ Juveliuksen kannanoton tekee ymmärrettäväksi Turun yliopiston tilanne. Yliopiston kehityssuunta oli näet 1930-luvun alussa vaakalaudalla. Yliopiston kansleri professori E. N. Setälä arvioi Turun yliopiston perustamisen virheeksi. Setälän mielipiteiden taustalla oli ongelmaksi koettu ylioppilastulva ja siitä seuraava akateeminen työttömyys. Hänen mielestään ei ollut perusteltua kehittää Turun yliopistosta Helsingin yliopiston pienoislajennosta, vaan järkevämpää olisi kehittää Turun yliopistosta korkeatasoinen tutkimuslaitos. Turun yliopisto piti kuitenkin lujasti kiinni toiminta- ja kehittämislinjastaan laaja-alaisena yleisyliopistona.⁷⁰ Tässä tilanteessa Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun perustamista voitiin pitää Turun yliopiston näkökulmasta myönteisenä. Se merkitsi ammatillisen erikoiskorkeakoululaitoksen laajentumista, joten maassa täytyi olla tilaa kahdelle yliopistolle. Samalla oli tietenkin tarpeen korostaa perustetun korkeakoulun kehittämistä tiukasti kasvatustieteisiin ja pedagogiikkaan keskittyvänä laitoksena. Lisäksi ratkaisu hautasi lopullisesti sen mahdollisuuden, että Jyväskylään syntyisi yksityinen korkeakoulu tai yliopisto, joka olisi jakamassa valtionapumäärärahoja Turun yliopiston kanssa.

Mitenkään merkittävänä korkeakoulupoliittisena ratkaisuna kasvatusopillisen korkeakoulun perustamista ei käsitellä myöskään vuonna 1936 ilmestyneessä "Suomen kulttuurihistoria" -teossarjan neljännessä osassa.⁷¹ Kasvatusopillisen korkeakoulun perustaminen on sijoitettu teoksessa Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan jäsenen professori Zachris Castrénin kirjoittamaan lukuun koululaitoksesta ja vapaasta sivistystyöstä. Castrén tarkasteli korkeakoulun perustamista yksiselitteisesti osana sitä opettajankoulutuksen kehitystä, jonka lähtökohdat olivat Uno Cygnaeuksen perustamassa Jyväskylän seminaarissa. Castrénin näkemyksen mukaan oli väliaikaisten ylioppilasseminaarien lisäksi kesäyliopisto tasoittanut tietä uudelle korkeakoululle. Sitähän oli ylläpidetty nimenomaan kansakoulun opetuslalle pyrkivien tai sillä jo toimivien opintoharrastusten elvyttämiseksi. Sen sijaan Castrén ei tuo lainkaan esille Schildtin kuningasajatusta eikä Jyväskylän Yliopistoyhdis-

69 Turun yliopiston vuosikirja 1934-1935, s. 64.

70 Turun yliopiston vuosikirja 1932-1934, s. 54-63.

71 Suomen kulttuurihistoria 1-4 oli aikanaan yksi suomalaisen historiantutkimuksen suurhankkeista. Toimituskuntaan kuuluivat Gunnar Suolahti, Väinö Voionmaa, Heikki Waris, Pentti Renvall, Esko Aaltonen ja Lauri Kuusanmäki sekä toimitussihteerinä dosentti Eino Jutikkala.

tyksen toimintaa korkeakoulun perustamiseen vaikuttavina tekijöinä. Opettajankoulutuksen lisäksi korkeakoulu on Castrénin mukaan "todella tarkoitettu opinnollisena ja tieteellisenä keskuksena palvelemaan kasvatuksen ja opetuksen harrastusta ja työtä".⁷² Korkeakoululaitosta ja tieteellistä tutkimusta koskevan luvun kirjoittaja professori Arvi Grotenfelt ohittaa kasvatustieteellisen korkeakoulun vain lyhyellä maininnalla: "Korkeakoulu valmistaa ylioppilastutkinnon suorittaneita kansakoulunopettajan tehtävään tieteellisemmällä pohjalla kuin entiset seminaarit." Lisäksi Grotenfelt huomautti, että "tämä uusi järjestely tulee varmaankin kohottamaan maan kansakoulunopettajiston tasoa".⁷³

On myös ilmeistä, ettei Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun professuureja 1930-luvulla pidetty yliopistollisiin oppituiteihin verrattavina virkoina. Esimerkiksi Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian professori Eino Kaila erotti 1930-luvun lopulla kasvatustieteellisen korkeakoulun sielutieteen professuurin selvästi yliopistollisesta virasta.⁷⁴ Helsinki-keskeisen tulkinnan mukaan psykologia erosi Suomessa filosofiasta vasta vuonna 1949, jolloin Helsingin yliopistoon perustettiin psykologian professuuri.⁷⁵ Jyväskylässä on sen sijaan korostettu, että psykologian ensimmäinen erillinen professuuri perustettiin Jyväskylän kasvatustieteelliseen korkeakouluun vuonna 1936.

Maan sivistyshallinnon näkökulma ja perusteet uudelle korkeakoululle tulivat esille kouluhallituksen kansanopetusosaston osastopäällikön, A. J. Tarjanteen pohjoismaisessa koulukokouksessa elokuussa 1935 pitämässä puheessa. Kaarle Oksalan asemaa asiantuntijana osoittaa se, että hän oli Tarjanteen esitelmän kirjoittaja. Esitelmässään Tarjanne pohtii muun muassa sitä, miksi perustettiin erillinen korkeakoulu eikä ylioppilaiden opettajankoulutusta ja pedagogiikan tutkimusta järjestetty valtion yliopiston tehtäväksi. Kiintoisaa on, että Oksala ja Tarjanne esittivät keskeisimmäksi perusteeksi taloudelliset syyt. Korkeakoulun perustaminen oli halvinta muuttamalla Jyväskylän seminaari korkeakouluksi. Vasta toisella sijalla on korkeakoululaitoksen kehittämiseen liittyvä yleinen näkemys: "Arveltiin opettajankoulutuksenkin tulevan parhaiten hoidetuksi laitoksessa, jonka kaikki muutkin tehtävät tarkoittavat kasvatustieteellisen edistämistä. Onhan eräillä muillakin aloilla pyritty keskittämään opetusta ja tutkimusta spesiaalikorkeakouluihin, varsinkin kun tahdotaan ammatil-

72 Suomen kulttuurihistoria IV, toimitussihteeri Eino Jutikkala. Jyväskylä 1936, s. 522-533.

73 Sama, s. 544. Grotenfeltin artikkelissa on kasvatustieteellisen korkeakoulun toiminnan aloittamisajankohdaksi ilmoitettu virheellisesti vuosi 1935. Epätarkkuus viittaa siihen, ettei Grotenfelt artikkelia laatiessaan ole uhrannut juurikaan aikaansa nuorimman korkeakoulun syntyhistorian tutkimiseen.

74 Korkiakangas 1987, s 17-18.

75 Sielutieteen professuurin perustaminen oli yliopistossa esillä 1920-luvulla. Jo silloin korostettiin, että sielutiede oli kehittynyt erikoistuneeksi tieteenä ja erilleen teoreettisesta filosofiasta. Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1926-1927, s. 73.

lisen mielen kasvattamiseen erityistä huomiota kiinnittää."⁷⁶

Kaiken kaikkiaan kasvatustopillisen korkeakoulun perustaminen vuonna 1934 oli Kaarle Oksalan pitkäjänteisen työn tulos. Paikallisella tasolla Oksala toimi tavoitteensa toteuttamiseksi yksin eikä hänellä ollut tähän toimintaan velvoittavaa muodollista asemaa. Helsingissä hänen tukenaan oli joukko kasvatustopillisen ja koulukysymyksiin perehtyneitä virkamiehiä. Korkeakoulu syntyi virkamiestietä. Sen perustamisesta keskusteltiin ennen lakiesityksen eduskuntakäsittelyä vain suppeassa piirissä.

Mutta Jyväskylän kasvatustopillisen korkeakoulun perustaminen herätti myös kritiikkiä. Johdonmukaista on, että se tuli seminaarilaitoksen puolustajien taholta. Vaikka kouluhallituksen kansanopetusosaston apulaisosastopäällikkö K. A. Franssila hyväksyikin korkeakoulun perustamisen, kääntyi hän pian sen vastustajaksi. Hän esiintyi kiivaasti perinteisten kansakoulunopettajaseminaarien puolesta.⁷⁷ Jo vuonna 1935 Franssila suorastaan lietsoi seminaarinopettajia kasvatustopillista korkeakoulua vastaan. Samassa kokouksessa esitettiin kriittisiä arvioita Saksan opettajankoulutus uudistuksen onnistumisesta.⁷⁸

Oksala puolusti pontevasti korkeakouluaan korostaen, ettei sen perustaminen missään tapauksessa merkinnyt perinteisen seminaarilaitoksen lakkauttamista. Oksalaa auttoi korkeakoulun puolustuksessa hänen poikansa maisteri Ohto Oksala, joka opetti korkeakoulussa psykologiaa vuosina 1934 ja 1935.⁷⁹

Franssilan tavoitteena näyttää olleen jopa kasvatustopillisen korkeakoulun toiminannon lakkauttaminen heti alkuunsa. Jyrkkä kielteinen asenne tuli esille muun muassa suhtautumisessa Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen päätökseen lahjoittaa Jyväskylän tieteellinen kirjasto korkeakoululle.⁸⁰

Kouluhallituksen lausunnossa Franssila tuomitsi korkeakoulun perusteellisesti. Hänen mielestään olisi ollut tarkoituksenmukaisempaa, että seminaarin naisosasto olisi muutettu ylioppilasseminaariksi ja miesosasto olisi jatkanut entisellään. Kouluhallitus huomautti, että korkeakoulun perustamisen taustalla oli Jyväskylän yliopistokysymys. On ilmeistä,

76 Kaarle Oksalan ylijohtaja A. J. Tarjanteelle laatima esitelmä pohjoismaiseen koulukokoukseen 6.8.1935. Kaarle Oksalan kokoelma.

77 Kaarle Oksalan arkistossa on leikekokoelma Kasvatustopillisen korkeakoulun asemaa käsittelevistä sanomalehti- ja aikakauslehtiartikkeleista. Esim. Franssilan artikkelit ja lausunnot Opettajain Lehti 22.6. 1934, Uusi Suomi 22.9.1934, 25.11.34. Kaarle Oksalan kokoelma; Franssila K. A., Opettajavalmistuksemme tienhaarassa. Helsinki 1936, passim.; Franssila K. A., Seminaariemme puolesta ajankohtaista, 2 ylipainosta Opettajain Lehestä. Helsinki 1940, passim.; Opetusministeriön historia IV (Autio 1986), s. 323.

78 Kuudes yleinen kansakouluseminaarinopettajakokous Helsingissä 9-12 p:nä tammikuuta 1935. Helsinki 1935, s. 15-16, 37-40.

79 Ilkka 2.11.1934, 7.11.1934. Kaarle Oksalan kokoelma.

80 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta ptk. 27.3.1935, 30.3.1935. JYYA, JyMA.

että Franssila tunsi Oksalan muistion Jyväskylän kasvatustieteellisestä yliopistosta: "Ylioppilasseminaarin asemasta tahdottiin saada korkeakoulu, jota sitten vähitellen laajennettaisiin yliopistoksi. Tämän tähden oli jo kasvatustieteellisen korkeakouluunkin saatava professorejakin." Suunnitelma kansakoulunopettajien jatko-opinnoista oli myös virheellinen, koska parempi vaihtoehto oli järjestää ne Helsingissä. Lausunnossa kysyttiin, mistä professoreille Jyväskylässä saataisiin ylipäänsä työtä. Lopuksi lausunnossa esitettiin, ettei valtio ottaisi vastaan tarjottua Jyväskylän tieteellistä kirjastoa, koska korkeakoulu ei tarvitsisi Fennica-kokoelmaa ja seminaarin kirjasto olisi sille täysin riittävä. Kasvatustieteellisen keskuskirjaston oikea paikka olisi puolestaan Helsingissä.⁸¹ Franssila arvosteli Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamista myös vuonna 1935 toimittamassaan kirjasessa, johon on kerätty seminaariasioita käsitteleviä kouluhallituksen kirjeitä.⁸²

Kouluhallitus suunnittelikin tuohon aikaan Helsinkiin laitosta, johon sijoitettaisiin kasvatustieteellinen keskuskirjasto, koulumuseo ja kasvatustieteellinen instituutti. Laitokseen kaavailtiin myös ylioppilaspohjaista kansakoulunopettajankoulutusta. Suunnitelman perusideat olivat suoraan Soinisen 1910-luvulla esittämästä ylioppilasseminaarisuunnitelmasta, jota Kaarle Oksala aikanaan innokkaasti kannatti.⁸³ Kun kouluhallitus yritti 1930-luvun puolivälissä toteuttaa suunnitelman, oli samalla tavoitteena Kaarle Oksalaan personoituneen Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun kehityksen pysäyttäminen ylioppilasseminaariksi.

Mutta Franssila hävisi taistelunsa Oksalaa ja kasvatustieteellistä korkeakoulua vastaan. Oksalan johtama korkeakoulun opettajaneuvosto lähti julkiseen debattiin Franssilaa ja kouluhallitusta vastaan. Osastopäällikkö Tarjanne asettui julkisuudessa kannattamaan kirjastolahjoituksen vastaanottamista. Lahjakirja allekirjoitettiin toukokuussa 1936.⁸⁴

Marraskuussa 1936 Tarjanteen jälkeen kouluhallituksen kansanopetusosaston osastopäälliköksi nimitetty Franssila koetti vielä vuonna 1937 jarruttaa korkeakoulun kehittämistä esittämällä, että korkeakoulu valmistaisi vuosittain vain 60 opettajaa. Seminaarin päättymisen muistojuhlissa kesäkuussa 1937 Franssila hyökkäsi voimakkaasti korkeakoulua vastaan. Puhe sisälsi suoran hyökkäyksen Oksalaa vastaan ja herätti melkoisesti huomiota.⁸⁵

81 Paakkinen 1989, s. 79-80; Ks. myös Keskisuomalainen 4.4.1936.

82 Seminaariasia nykyisessä vaiheessa. Kouluhallituksen kirjeitä. Suomen Opettajayhdistyksen julkaisuja. Helsinki 1935, s. 5-8.

83 Salo Aukusti, Muutamia näkökohtia kansakoulunopettajain valmistusta uudistettaessa, eripainos Opettajain Lehestä n:ot 49-50, 1937. Helsinki 1937, s. 12-13.

84 Keskisuomalainen 5.4.1936, Sisä-Suomi 5.4.1936. Kaarle Oksalan kokoelma; Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomus 1936. JYVA, JyMA; Paakkinen 1989, s. 81-83.

85 Kuusi 1967, s. 167; Oksalan kokoelma sisältää seminaarin lakkauttamisen

Kasvatusopillisen korkeakoulun asemasta ja laajentamisesta keskusteltiin myös opettajien keskuudessa. Mahdollisuus päästä seminaaritetä opettajaksi myös kansakoulupohjalta haluttiin säilyttää, eikä korkeakoulun osuutta opettajanvalmistuksesta haluttu lisätä.⁸⁶

Opetusministeriön päätös ottaa vastaan vapaakappaleoikeudella varustettu Jyväskylän tieteellinen kirjasto ja muuttaa se kasvatusopillisen korkeakoulun kirjastoksi oli merkittävä voitto Jyväskylän yliopistokysymyksen näkökulmasta. Franssilan jyrkän torjuva kanta lahjoituksen vastaanottoon sisälsi ajatuksen korkeakoulun kehittämisestä ylioppilasseminaariksi. Jyväskylän tieteellisen kirjaston "työntyminen" kasvatusopilliseen korkeakouluun loi kuitenkin merkittävästi edellytyksiä laitoksen kehittämiselle kohti tiedekorkeakoulua.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toiminta suomenkielisen yliopiston perustamiseksi Jyväskylään oli ollut 1920-luvun alkupuolella tehtyjen ratkaisujen jälkeen käytännössä tieteellisen kirjaston ja erityisesti sen Fennica-kokoelman kartuttamista. Kirjaston lahjoittaminen kasvatusopilliselle korkeakoululle merkitsi samalla schildtiläisen yliopistoajatuksen liittämistä korkeakouluun. Ottaessaan vastaan lahjoituksen valtiovalta tavallaan hyväksyi ajatuksen siitä, että korkeakoulun perustaminen oli Jyväskylän yliopistokysymyksen osittaisratkaisu.

3.2 Pedagogis-psykologinen korkeakoulu

3.2.1 Perustehtävänä kansakoulunopettajankoulutus

Ylioppilaiden kiinnostus uuteen kasvatusopilliseen korkeakouluun oli melkoinen. Ensimmäiselle kurssille haki 558 ylioppilasta. Heistä korkeakouluun voitiin ottaa 60. Lähes puolet hakijoista oli laudatur-ylioppilaita. Korkeakoulu kiinnosti erityisesti naisia, joten heihin kohdistui ankarampi karsinta kuin miehiin.⁸⁷ Korkeakouluun hyväksytyjen määrän vahvisti kouluhallitus. Opiskelijamäärän tiukka rajoittaminen sopi hyvin niihin näkemyksiin, joita tuohon aikaan oli akateemisen työttömyyden vaaroista. Vuotta myöhemmin julkistetussa Ylioppilastulvan vastustamiskomitean mietinnössä mainitaan kasvatusopillisen korkeakouluun hyväksytyjen

juhlaan kirjoitetun, mutta pitämättä jääneen puheen. Siinä Oksala muistelee työtään seminaarissa "valoisana kokonaisuutena". Kaarle Oksalan kokoelma; Franssila ehti toimia kouluhallituksessa osastopäällikkönä vain yhden vuoden. Hän siirtyi eläkkeelle 1.1.1938.

86 Pöytäkirja Helsingissä tammikuun 7.-11. päivänä 1936 pidetystä suomenkielisten kansanopetuslaitosten osaston kokouksesta. Helsinki 1936, s. 61-71.

87 JKK:n toimintakertomus 1934-1935; Sainio 1959, 22-23.

määrä ilman kriittisiä huomautuksia.⁸⁸

Kolmena ensimmäisenä vuonna korkeakouluun otettiin vuosittain 60 uutta opiskelijaa. Syksyllä 1937 korkeakoulu sai luvan ottaa sata uutta opiskelijaa ja seuraavana syksynä 89. Sotavuosina korkeakoulun toiminta keskeytyi useita kertoja. Normaaliin toimintaan ei ollut mahdollisuuksia siitäkään syystä, että osa rakennuksista oli puolustusvoimien käytössä. Lukuun ottamatta kevättä 1940 valmistui korkeakoulusta silti sotavuosina-kin opettajia. Valmistuneiden määrät olivat kuitenkin huomattavasti pienempiä kuin keväällä 1939, jolloin valmistui 109 uutta opettajaa.⁸⁹

Sodan jälkeen kouluviranomaiset pyrkivät lisäämään kasvatusopillisen korkeakoulun oppilasmääriä, koska se tuotti helpotusta opettajapulaan huomattavasti nopeammin ja halvemmalla kuin seminaarit, joissa opiskelu kansakouluopohjalta kesti viisi vuotta ja keskikoulupohjalta neljä vuotta. Korkeakoulun opettajanvalmistus lisääntyikin sodan jälkeen niin, että vuoden 1939 valmistuneiden määrä ylitettiin vuonna 1948. Tällöin kaksivuotiselta kurssilta valmistui 175 uutta opettajaa.⁹⁰ Korkeakoulun normaaleilta kaksivuotisilta kursseilta valmistui vuosina 1936-1958 kaikkiaan 2091 kansakoulunopettajaa.⁹¹

Normaalin kaksivuotisen koulutuksen lisäksi korkeakoulussa järjestettiin ylimääräisiä opettajakursseja. Korkeakoulun opettajaneuvoston aktiivisuutta osoittaa se, että vuonna 1944 tehtiin esitys ylioppilastutkinnon suorittaneiden alakansakoulunopettajien valmistamisesta yläkansakoulunopettajiksi yhden vuoden kursseilla.⁹² Vuosina 1944-46 järjestettiin kaksi tällaista kurssia, joilta valmistui yhteensä 32 opettajaa. Vuonna 1947 alakansakoulunopettajien valmistuksesta luovuttiin Suomessa kokonaan ja yläkansakoulunopettajista oli edelleen pulaa. Korkeakoulu suostui järjestämään kursseja edelleen.⁹³ Vuosina 1947-50 järjestettiin kolme kurssia, joilta valmistui kaikkiaan 135 alakansakoulunopettajaa yläkansakoulunopettajaksi.⁹⁴

Opettajaneuvosto suhtautui myönteisesti myös ns. poikkeusvalmistuskursseihin, joista säädettiin lailla vuonna 1948.⁹⁵ Korkeakoulu järjesti normaalien kaksivuotisten opettajakurssien rinnalla tuntiopettajavoimin

88 Komiteamietintö 1935 n:o 12, s. 31.

89 JKK:n toimintakertomukset 1935-1945; Sota-ajan vaikeuksista esim. JKK:n opettajaneuvoston ptk. 31.10.1939, 15.5.1940, 5.8.1941, 21.1.1942, 3.2.1943, 8.11.1944. JYA.

90 JKK:n toimintakertomukset 1945-1949; Rassi 1974, s. 39.

91 JKK:n toimintakertomukset 1935-1958.

92 JKK:n opettajaneuvosto 5.4.1944. JYA; Asetuskokoelma 1944 n:o 363.

93 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 26.2.1947. JYA. Tässä vaiheessa opettajaneuvosto kuitenkin jo edellytti, että kurssia varten myönnetään varat yhden luokkahuoneen kunnostamiseen luentosaliksi ja palkataan lisää opettajia ja siivoojia.

94 JKK:n toimintakertomukset 1944-1950; Sainio 1959, s. 27.

95 Asetuskokoelma 1948 n:o 361; JKK:n opettajaneuvoston ptk. 17.3.1948, JKK:n opettajakunnan ptk. 17.3.1948. JYA; Salervo A., Kansakoulunopettajain tarve ja sen kehittyminen. Kasvatusopillinen aikakauskirja 1959, s. 87-88.

poikkeusvalmistuskursseja vuosina 1948-55. Poikkeusvalmistuksen kautta sai kansakouluopettajan pätevyyden 617 henkilöä, joten kurssien osuus korkeakoulun opettajanvalmistuksesta oli huomattava.⁹⁶

Kaikkiaan korkeakoulusta valmistui vuosina 1936-1958 normaalien kaksivuotisen kurssien ulkopuolella 752 kansakoulunopettajaa. Näin korkeakoulusta vuosina 1936-1958 kansakoulunopettajiksi valmistuneiden kokonaismääräksi saadaan 2843.⁹⁷ Korkeakoulu oli 24 toimintavuotensa aikana osoittautunut tehokkaaksi opettajankoulutusyksiköksi. Opintonsa keskeyttäneiden määrä oli vajaan kolme prosenttia.⁹⁸ Poikkeusvalmistus osoitti korkeakoulun kykyä vastata joustavasti yhteiskunnan tarpeisiin. Samalla se on tulkittava niin, että korkeakoulun opettajakunta mielsi korkeakoulun tehtäväksi nimenomaan kansakoulunopettajankoulutuksen. Se pyrittiin hoitamaan mahdollisimman hyvin ja tehokkaasti. Korkeakoulun muut tehtävät olivat siihen verrattuna täysin marginaalisia.

Opiskelu kasvatusopillisessa korkeakoulussa oli tarkasti ohjelmoitua ja kurseittain etenevää, joten se oli lähellä perinteistä seminaariopiskelua. Akateemista vapautta kasvatusopillisessa korkeakoulussa ei ollut. Tässä suhteessa korkeakoulu jatkoi Uno Cygnaeuksen opettajankoulutukselle luomaa traditiota, eivätkä snellmanilaiset akateemisen opetuksen ja opiskelun periaatteet päässeet tunkeutumaan kansakoulunopettajankoulutukseen.⁹⁹

Kasvatusopillinen korkeakoulu oli alusta lähtien selkeästi valtakunnallinen. Ensimmäisenä viisivuotiskautena korkeakoulun oppilaista oli vain 7,6 prosenttia nykyisen Keski-Suomen läänin alueelta. Lounaissuomalaisen (nykyiset Turun ja Porin, Uudenmaan ja Hämeen läänit) osuus oli peräti 46 prosenttia, itäsuomalaisten (nykyiset Kymen, Mikkelin, Kuopion ja Pohjois-Karjalan läänit) 33,6 prosenttia ja pohjalaisten (nykyiset Vaasan, Oulun ja Lapin läänit) 13,8 prosenttia. Myöhemmin keskisuomalaisten osuus kasvoi siten, että 1950-luvun ensimmäisellä puoliskolla korkeakoulun opiskelijoista oli nykyisen Keski-Suomen läänin alueelta 23,2 prosenttia. Lounaissuomalaisen osuus oli laskenut 23,5 prosenttiin, itäsuomalaisia oli 29,6 prosenttia ja pohjalaisia 24 prosenttia.¹⁰⁰

Korkeakoulun perussääntö sisältää myös ylioppilaskuntaa koskevan pykälän: "Korkeakoulun oppilaat muodostavat ylioppilaskunnan,

96 JKK:n toimintakertomukset 1948-1955.

97 JKK:n toimintakertomukset 1935-1958.

98 Mäki Veikko, JKK:n opettajanvalmistuslaitoksessa vv. 1934-1960 opintonsa kesken lopettaneet ja opinnoissaan viivästyneet. *Kasvatus ja Koulu* 1962. s. 231. Opintonsa keskeyttäneisiin ei ole otettu sodissa kaatuneita korkeakoulun opiskelijoita. Vuosien 1939-1945 sodissa kaatui yhteensä 13 JKK:n opiskelijaa.

99 Tästä Matthies 1987, s. 30-31.

100 Ervi L. O., Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun opiskelija-aineksen koostumisesta. Mikael Soininen 3.11.1860 -12.3. 1924. Muistojulkaisu. *Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis* 22. Jyväskylä 1960, s. 11-15; Sainio Matti A., Jyväskylän Kasvatusopillinen Korkeakoulu ja Keski-Suomi. *Keskisuomalainen* 1.3.1960; Nevala 1991, s. 178-179, liitetaulukot 25a, 25b.

jonka tarkoituksena on edistää hyviä tapoja ja hyvää järjestystä opiskelijain keskuudessa sekä tukea heidän pyrkimyksiään. Ylioppilaskunta on rehtorin ja opettajaneuvoston alainen ja toimii opettajaneuvoston vahvistamien sääntöjen mukaan." Pykälän muotoilussa on käytetty ylioppilaskunnan tarkoituksen ja valvontasuhteiden määrittelyn osalta mallina teknillisen korkeakoulun säännöissä olevia ylioppilaskuntapykälää.¹⁰¹

Ylioppilaskunnan perustava kokous pidettiin rehtori Kaarle Oksalan koollekutsumana heti syyskuun alussa 1934, ja rehtori vahvisti ylioppilaskunnan väliaikaiset säännöt tammikuussa 1935. Varsinaiset säännöt vahvistettiin opettajaneuvostossa vuonna 1938. Sääntöjen mukaan ylintä päätösvaltaa käytti ylioppilaskunnan kaikille jäsenille avoin kuntakokous, joka valitsi ylioppilaskunnan puheenjohtajan ja hallituksen. Opettajaneuvoston nimissä ylioppilaskunnan toimintaa valvoi kolmeksi vuodeksi professoreiden ja lehtorien joukosta valittava kunnanvanhin.¹⁰²

Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun ylioppilaskunta hyväksyttiin Suomen Ylioppilaskuntien Liiton jäseneksi vuonna 1939. Asian käsittely ylioppilaskunnassa osoittaa JKKY:n halua saavuttaa tasavertaisuus muiden ylioppilaskuntien kanssa.¹⁰³ Käytännössä JKKY:n toiminta oli kuitenkin 1950-luvulle saakka lähempänä seminaarin oppilaskuntien kuin esimerkiksi Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan toimintaa. JKKY:n toimintaan haettiin jossain määrin esikuvia Helsingin yliopiston osakunnista.¹⁰⁴

3.2.2 Kansakoulunopettajien jatko-opinnot

Opettajankoulutukseen liittyy myös kansakoulunopettajien jatkotutkinto, joka sisältyi alusta lähtien Kaarle Oksalan korkeakoulusuunnitelmaan. Sen taustalla oli kansakoulunopettajien jatko-opintotutkinto joka oli perustettu vuonna 1914 kansakoulunopettajien yliopistollisia jatkokursseja varten. Yliopiston johto ei hyväksynyt tutkinnon oppimäärien rinnastusta yliopistollisiin arvosanoihin, eikä tutkinnon suorittaminen yleistynyt.¹⁰⁵

Laissa kasvatusopillisesta korkeakoulusta määrättiin korkeakoulun

-
- 101 Asetuskokoelma 1934 n:o 201, vrt. Asetuskokoelma 1908 n:o 12, Asetuskokoelma 1921 n:o 45; Rautjoki Matti, Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunta v. 1934-1964, Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa syyslukukaudella 1969, s. 8.
- 102 JKKY:n perustavan kokouksen ptk. 8.9.1934, JKKY:n kuntakokouksen ptk. 1.12.34, 4.5.1937, 20.3.1938, 5.5.1938. Jyväskylän Yliopiston Ylioppilaskunnan arkisto (JYY:n arkisto).
- 103 JKKY:n kuntakokouksen ptk. 27.10.37, 25.4.1938. JYY:n arkisto; Rautjoki 1969, s. 148-149.
- 104 JKKY:n kuntakokousten ptk. 1934-1949, JKKY:n hallituksen ptk. 1943-1949. JYY:n arkisto; Rautjoki 1969, s. 14-15; Ks. myös Numminen Marita, JYRY. Jyväskylän Ylioppilaiden Raittiusyhdistys 1934-1964. Jyväskylä 1965, passim.
- 105 Rehkola 1966, s. 181; Rassi 1974, s. 41.

tehtäväksi myös opettajien jatko-opintojen järjestäminen. Rehtori Oksala ryhtyi asiaa järjestämään vuonna 1937, kun korkeakoulun varsinainen perustaminen oli saatu päätökseen. Opettajaneuvosto antoi tukensa suunnitelmalle, jonka mukaan kansakoulunopettajan jatkotutkinto koostuisi neljästä yliopistollisesta approbatur-arvosanan laajuudesta oppimäärästä. Opettajaneuvosto lähetti jatkotutkinnon ohjesäännön opetusministeriön vahvistettavaksi.¹⁰⁶ Opetusministeriö ei kuitenkaan hyväksynyt tutkinnon arvosanojen rinnastettavuutta yliopistollisiin arvosanoihin, joten tilanne oli sama kuin vuonna 1914. Kansakoulunopettajien jatkotutkinnon ja yliopistollisten tutkintojen välillä haluttiin pitää selvä raja.¹⁰⁷

Opetusministeriö vahvisti kansakoulunopettajien jatkotutkinnon lopulta huhtikuussa 1939.¹⁰⁸ Tutkinto sisälsi nyt kirjoitelman ja kirjoituskokeen, joita ei Oksalan alkuperäisessä suunnitelmassa ollut. Jatkotutkinnon suorittajalla tuli olla kansakoulunopettajan tutkinto ja neljän lukukauden opettajakokemus. Tutkintoon sisältyi pakollisen kasvatus- ja opetusopin lisäksi kolme ainetta, jotka sai valita seuraavista: uskonto, koulutieto, suomen kieli, kotimainen kirjallisuus, kansantietous, historia, valtio- ja talousoppi, matematiikka, maantiede, biologia, luonnonoppi, maatalousoppi, kotitalous, terveystieto, raittiusoppi, musiikkieto, piirustus, käsityö ja liikuntakasvatus.

Opettajaneuvosto päätti, että korkeakoulun professorit ja lehtorit ottavat omissa aineissaan vastaan tutkinnon kuulustelut. Raittiusopin tentaattoriksi nimitettiin Raittiuden Ystävien pääsihteeri, silloinen maisteri Uuno Tuominen.¹⁰⁹

Kiinnostus jatkotutkinnon suorittamiseen pysyi kuitenkin vähäisenä. Se ei saanut korkeakoulun sille kaavailemaa asemaa. Opettajan virkojen täyttäjät eivät sitä juurikaan tunteneet, eikä kouluhallitus halunnut tutkinnolle virallista asemaa. Korkeakoulun pyrkimykset jatkotutkinnon aseman kohentamiseen tulkittiin pyrkimykseksi muuttaa opettajien pätevyysvaatimuksia. Mutta opettajilla ei ollut vaikeuksia viran saamisessa, joten jatkotutkinnon tuoma epämääräinen lisäpätevyys oli tarpeeton.¹¹⁰

Jatkotutkinnon suoritti vuosina 1941 - 1958 vain 40 opettajaa. Eniten tutkintoja eli 36 suoritettiin vuosina 1945 - 1954. Tutkintojen suorittaminen loppui 1950-luvun jälkipuoliskolla tutkinnot loppuivat lähes kokonaan.¹¹¹

106 JKK:n opettajakunnan kokouksen ptk. 1.3.1937, JKK:n opettajaneuvoston ptk. 13.12.1937. JYA.

107 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 9.1.1939. JYA.

108 Opetusministeriö JKK:lle n:o 630/1939. Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun arkisto (JKKA), JyMA; JKK:n opettajaneuvosto ptk. 10.5.1939. JYA.

109 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 30.5.1939. JYA.

110 Rassi 1974, s. 43.

111 JKK:n toimintakertomukset 1940-1958.

Kansakoulunopettajien jatkotutkinnon kävi kasvatusopillisessa korkeakoulussa samoin kuin sen edeltäjän kansakoulunopettajan jatko-opintotutkinnon aikaisemmin yliopistossa. Tutkinnon asema jäi epämääräiseksi eikä opettajilla ollut tarvetta sen suorittamiseen. Sen sijaan kasvatustieteen opiskelu kesäisin korkeakoulussa oli hyvin suosittua. Kesäyliopisto muuttui vuonna 1937 korkeakoulun kolmanneksi lukukaudeksi, mutta käytännössä kesäyliopiston toiminta jatkui jo perinteisen ohjelman mukaisena. Kesäyliopiston ensimmäisistä vuosista lähtien kesäyliopistossa vierailevat yliopiston kasvatustieteen professorit olivat ottaneet vastaan kasvatustieteen arvosanasuorituksia. Helsingin yliopistossa oli erikseen kansakoulukasvatusopin kurssivaatimukset, joiden mukainen opiskelu kesäyliopistossa oli suosittua.

Ensimmäisessä kesälukukauden ohjelmassa todettiin, että luku-kausi oli suunniteltu erityisesti opettajien jatko-opintoja silmällä pitäen. Seuraavana vuonna kesälukukauden ohjelmassa olivat mukana myös oppikoulunopettajien kasvatusopin tutkintovaatimukset. Vuonna 1939 kasvatusopin tutkintovaatimukset yhdistettiin Helsingin yliopistossa, ja Jyväskylän kesälukukauden ohjelma muuttui sen mukaisesti. Kesälukukauden runkona oli korkeakoulun professorien pitämiä luentoja, ja sellaisena ohjelma pysyi vuoteen 1958 saakka.¹¹²

Kasvatusopin tutkintoja otti vastaan filosofian ja teoreettisen kasvatusopin professori Erik Ahlman. Kasvatusopin arvosanojen suorittaminen oli kasvatusopillisessa korkeakoulussa hyvin suosittua. Pääosa oli ns. yksityisiä tutkintoja, eli professori kirjoitti epävirallisen todistuksen esimerkiksi approbaturia vastaavien tietojen hallitsemisesta. Ennen sotavuosia kirjoitettiin todistus arvosanasuorituksesta 532 henkilölle. Näin kesälukukausi muodostui hyvin samanlaiseksi kuin sen edeltäjä kesäyliopisto. Muutos korkeakoulun kesälukukaudeksi ei juuri kesäopetusta muuttanut. Vuonna 1950 oli korkeakoulu kirjoittanut todistuksia julkisista tai yksityisistä kasvatustieteen tutkinnoista jo 2623 kappaletta.¹¹³ 1950-luvulla ei tutkintojen määriä enää vuosikertomuksiin kirjattu, mutta todennäköisimmin kasvatusopin arvosanojen suorittamisen suosio jatkui.

Vuosina 1934-1958 kasvatusopillinen korkeakoulu hoiti käytännössä kansakoulunopettajien jatko-opinnot järjestämällä mahdollisuuden yksityisen kasvatusopin tutkinnon suorittamiseen. Sen rinnalla varsinaisen kansakoulunopettajan jatkotutkinnon merkitys oli vähäinen. Havainto osoittaa, että kansakoulunopettajien kiinnostus jatko-opintojen sisältöön säilyi samana vuosisadan alusta ainakin 1950-luvulla saakka. Yliopiston jatko-opintotutkinnon sijaan kansakoulunopettajat suuntasivat jo 1910-luvulla yliopistossa ja Jyväskylän kesäyliopistossa opintonsa yliopistollisiin arvosanoihin, vaikka he saivat niistä vain professorin kirjoittaman

112 JKK:n kesälukukauden ohjelmat 1937-1958.

113 JKK:n toimintakertomukset 1937-1950.

yksityisen todistuksen. Sama jatkui kasvatustieteellisessä korkeakoulussa 1950-luvulle saakka. Ilmiölle ei ole muuta selitystä kuin, että yksityisiä todistuksia arvostettiin virkoja täytettäessä ja että opettajilla oli kiinnostusta ja tarvetta lukea systemaattisesti kasvatustieteellistä kirjallisuutta ja hankkia sen kautta valmiuksia selviytymiseen arkipäivän koulutyöstä.

3.2.3 Akateeminen linja

Kaarle Oksalan suunnitelmissa kasvatustieteelliseen korkeakouluun kuului oikeus yliopistollisten tutkintojen vastaanottamiseen. Kasvatustieteen kandidaatin ja tohtorin tutkinnot sisältyivät Oksalan alustaviin ehdotelmiin korkeakoulun perussäännöksi.¹¹⁴ Siinä vaiheessa ne kuitenkin jäivät pois ja toiminta aloitettiin pelkästään opettajanvalmistuslaitoksena. Oksala ei kuitenkaan suunnitelmastaan luopunut. Todennäköisesti hän ajatteli, että vasta tutkintojen perustamisen jälkeen korkeakoulu olisi valmis.

Oksala esitteli tutkintoasiaa opettajaneuvostolle ensimmäisen kerran jo huhtikuussa 1937. Tässä vaiheessa kaavailtiin, että kandidaattitutkintoon saisivat ylioppilaiden lisäksi oikeuden myös kansakoulunopettajat. Tutkintoon sisältyisi neljä arvosanaa, pro gradu ja pro exercitio-koe kahdessa vieraassa kielessä. Vaatimukset olisivat pääpiirteissään samat kuin yliopistossa filosofian kandidaatin tutkinnossa. Suunnitelman mukaan se tuottaisi pätevyyden kansakouluntarkastajan virkaan.¹¹⁵

Oksala jatkoi asian valmistelua ja sai toimilleen opettajaneuvoston tuen. Hänen laatimansa asetus- ja ohjesääntöehdotukset vahvistettiin opetusministeriölle esitettäväksi toukokuussa 1940. Kirjelmässä korostetaan, että korkeakoulun käsite edellyttää oikeutta akateemisten oppiarvojen antamiseen ja että "korkeakoulu kykenee syvemmin toteuttamaan tarkoituksensa akateemisena oppilaitoksena, kun se voi tarjota tilaisuuden oppiarvoja tuottavain tutkintojen suorittamiseen".

Asetusehdotuksen mukaan ennen tutkintovaatimusten vahvistamista niistä hankittaisiin Helsingin yliopiston lausunto. Tutkinto ei aiheuttaisi korkeakoululle lisämenoja, ja akateeminen opetus järjestettäisiin edelleen lähinnä kesälukukauden aikana.¹¹⁶ Jo tässä vaiheessa Helsingin yliopisto asettui tukemaan kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittämistä yliopistotasoiseksi korkeakouluksi. JKK:n akateemisten tutkintojen tuottamaa pätevyyttä ei yliopiston lausunnon mukaan kuitenkaan pitänyt määritellä, ennen kuin uusista tutkinnoista oli saatu kokemuksia.¹¹⁷

114 Luonnoksia Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun perussäännöksi. Kaarle Oksalan kokoelma.

115 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 17.4.1937. JYA.

116 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 15.5.1940. JYA.

117 Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1940-41, s. 122-123.

Asia ei kuitenkaan edennyt opetusministeriössä. Vuonna 1940 korkeakoululun rehtoriksi valittiin professori Erik Ahlman. Opettajaneuvoston pöytäkirjoissa ei ole viitteitä hänen aktiivisuudestaan tutkintoasiassa. On ilmeistä, että siitä huolehti vuoden 1940 jälkeenkin Kaarle Oksala hoitaessaan vt:nä kasvatus- ja opetusopin professuuria.¹¹⁸

Maaliskuussa 1943 opettajaneuvosto päätti lähettää valtioneuvostolle uuden esityksen kasvatustieteiden kandidaatin ja tohtorin tutkinnoista. Asian valmisteli jälleen Kaarle Oksala, mikä tukee Aina Oksalan muistikuvaa, ettei rehtori Erik Ahlman ollut asiassa aktiivinen. Nyt esitettiin tutkintoon kolmea arvosanaa, joista kahdessa piti suorittaa laudatur ja yhdessä cum laude approbatur. Toinen laudatur piti olla kasvatus- ja opetusopissa. Tutkintovaatimukset vahvistaisi Helsingin yliopistoa kuultuaan opetusministeriö. Tohtorin tutkintoon vaadittiin kasvatustieteiden tai filosofian kandidaatin tutkinto sekä julkisen tarkastuksen jälkeen hyväksytty väitöskirja. Lisäksi mukana oli vaatimus kahden vuoden käytännöllisestä kokemuksesta opetustoimen tai kouluhallinnon alalla.¹¹⁹

Aina Oksalan mukaan Kaarle Oksala kävi vuonna 1944 Helsingissä selostamassa tutkintoasiaa Helsingin yliopistossa ja opetusministeriössä. Silloin tutkintoasia menikin eteenpäin. Siitä säädettiin toukokuussa 1944 asetuksella, joka sisällöltään vastasi korkeakoulun edellisvuonna tekemää ehdotusta.¹²⁰ Helmikuussa 1945 opettajaneuvosto teki opetusministeriölle esityksen tutkinto-ohjesäännöksi, jonka opetusministeriö vahvisti saman vuoden toukokuussa.¹²¹

Kesällä 1945 kasvatusopillinen korkeakoulu oli valmis. Sillä oli "Habilitationrecht" eli sen opiskelijat saattoivat saavuttaa ylimmän mahdollisen akateemisen oppiarvon. Tieteellisenä laitoksena korkeakoulu oli myös esikuviansa eli saksalaisten pedagogisten korkeakoulujen yläpuolella, koska niissä ei voinut suorittaa yliopistollista loppututkintoa.¹²² Tämän viimeisenkin vaiheen korkeakoulun perustamisessa hoiti Kaarle Oksala, joka 34 vuotta aikaisemmin oli ensimmäisen kerran esittänyt suunnitelman korkeakoulun perustamisesta. Oksala oli vt. professorina mukana opettajaneuvostossa vuoden 1944 loppuun, joten mitä todennäköisimmin hän oli vielä mukana valmistelemassa tutkinto-ohjesääntöäkin.

On huomionarvoista, ettei Kaarle Oksala liittänyt korkeakoulun

118 Kaarle Oksalan tyttären, kieltenopettaja Aina Oksalan mukaan rehtori Erik Ahlman sanoi Kaarle Oksalle, että "eiköhän meille riitä kansakoulunopettajien koulutus". Tähän Oksala oli vastannut, että hänelle se ei riittänyt. Opettaja Aina Oksalan haastattelu 5.2.1990.

119 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 17.3.1943. JYA.

120 Valtioneuvoston ptk. 26.5.1944, VA; Asetuskokoelma 1944 n:o 362.

121 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 15.2.1945. JYA; Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu, Kasvatustieteiden kandidaatin- ja tohtorintutkintojen tutkintovaatimukset ja ohjesääntö. Jyväskylä 1946.

122 Kyöstiö 1975, s. 78-79.

nousua yliopistotasoiseksi tiedeyhteisöksi Jyväskylän schildtiläiseen yliopistoajatukseen.¹²³ Sen sijaan korkeakoulun rehtori Erik Ahlman lukuvuoden avajaisissa syksyllä 1944, että akateemiset tutkinnot merkitsivät vuosikymmeniä vireillä olleen Jyväskylän yliopistoajatuksen tulemistakin ainakin eräässä suhteessa lähemmäksi toteutumistaan.¹²⁴

Kasvatusopillisen korkeakoulun akateemiset tutkinnot pyrittiin rakentamaan Helsingin yliopiston tutkintoja vastaaviksi, mutta samalla niihin sisältyi kiintoisia erityispiirteitä. Kaksi laudatur-arvosanaa edellyttävä kasvatustieteiden kandidaatin tutkinto oli itse asiassa vaativampi kuin filosofian kandidaatin tutkinto Helsingin yliopistossa, jonka aineyhdistelmä edellytti vain yhdessä aineessa korkeimman arvosanan. Kahden laudatur-arvosanan vaatimus kasvatustieteiden kandidaatin tutkinnossa selittyy korkeakoulun luonteesta kasvatustieteiden erikoiskorkeakouluna. Tutkinnon nimikin viittasi kasvatusopin keskeiseen asemaan, joten siitä tuli olla kaikilla tutkinnon suorittajilla korkein arvosana. Samalla haluttiin kuitenkin mahdollistaa erilaisia aineyhdistelmiä, ja siitä syystä tutkintoon sisällytettiin myös toinen laudatur. Näin tutkinto erottui jo selkeästi Helsingin yliopiston filosofian kandidaatin tutkinnosta.

Kasvatusopillisen korkeakoulun tohtorin tutkinto erosi merkittäväällä tavalla Helsingin yliopiston tutkintojärjestelmästä. Vuoteen 1951 saakka Helsingin yliopistossa oli voimassa tutkintojärjestelmä, jossa liseniaatin tutkinto liittyi väitöskirjaan. Filosofian kandidaatti, jolla oli kolme laudatur-arvosanaa, saattoi puolustaa kirjoittamaansa väitöskirjaa ja suorittaa sillä tavoin liseniaatin tutkinnon. Liseniaatti sai juhlallisessa promotiossa tai ilman sitä tiedekunnalta tohtorin arvon.¹²⁵ Kasvatusopillisessa korkeakoululle vahvistettiin sen sijaan asetuksella tohtorin tutkinto. Se erosi yliopistollisesta tohtorin arvosta myös siinä, että se edellytti kahden vuoden työkokemusta koululaitoksessa tai opetushallinnossa. Perusteita työkokemuksen liittämiseksi tohtorin tutkintoon ei lähteistä löydy. Kahden vuoden työkokemuksen liittäminen tutkintoon ei ollut kuitenkaan täysin ainutlaatuista, koska teologian tohtorilta vaadittiin kahden vuoden papinviran hoito.

On kuitenkin ilmeistä, että vaatimus työkokemuksesta liitettiin tutkintoon turvaamaan kasvatustieteiden tohtorien ammatillinen suuntautuminen koululaitukseen ja opetushallintoon. Kasvatustieteiden tohtorin tutkinnon suorittaminen ei merkinnyt vain tieteellistä pätevyyttä, vaan se

123 Oksala K., Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kehityksen uusin vaihe. Kasvatus ja Koulu 1944, s. 177-185.

124 Ahlman Erik, Kasvatusopillisen korkeakoulun yhdennentoista lukuvuoden alkaessa. Kasvatus ja Koulu 1944, s. 134.

125 Tommila Päiviö, Yleismiehestä specialistiksi, filosofisten tutkintojen historiaan. Tutkinnon uudistus. Filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten korkeakoulututkintojen uudistamisesta. Toimittaneet: Yrjö-Paavo Häyrynen, Jussi Jyrkinen ja Paavo Kosonen. Helsinki 1971, s. 50-51; Manninen Antero, Historiallis-kielitteellinen osasto. Helsingin yliopisto -historiaa ja nykypäivää. Toimittanut Niilo Luukanen. Porvoo 1970, s. 93-94.

takasi ammatillista pätevyyttä. Lisäksi kasvatustieteiden korkeakoulussa oli väittelyoikeus myös filosofian kandidaateilla ja väitöskirjankin saattoi tehdä myös filosofian tutkimuksen alueelta. Vaatimus kahden vuoden työkokemuksesta takasi näissäkin tapauksissa kasvatustieteiden tohtorien yhteyden kasvatustieteiden ja opetustyöhön.

Kaiken kaikkiaan kasvatustieteiden korkeakoulun akateemiset tutkinnot rakennettiin tukemaan laitoksen erikoiskorkeakoululuonnetta. Tutkintojärjestelmään ei myöskään liittynyt akateemisia arvoja. On todennäköistä, että maisterin arvon antaminen kasvatustieteiden kandidaatille olisi voitu ottaa käyttöön, jos korkeakoulun johto olisi sitä halunnut. Kasvatustieteiden maisterin arvon käyttöönotto olisi merkinnyt ainakin jossakin muodossa akateemisten juhlaperinteiden mukaantuloa korkeakouluun. Korkeakoulun johto ei kuitenkaan nähnyt tässä muodossa tarpeelliseksi kohottaa korkeakoulun akateemista imagoa. On myös niin, että välinpitämättömyys akateemisia juhlamenoja kohtaan sopi yhteen Kaarle Oksalan korkeakouluidean kanssa. Oksalalle akateemisuus merkitsi ennen muuta tieteellistä tutkimusta, ja hänen tavoitteensa oli korkeakoulu, joka profiloituisi osaksi Suomen akateemista elämää kasvatustieteellisen tutkimuksen kautta.

Vuonna 1946 saatiin järjestykseen myös kasvatustieteiden kandidaatin ja tohtorin tutkintojen tuottaman pätevyyden määrittely. Opettajaneuvoston esityksestä tutkinnoista säädettiin, että ne tuottavat saman kelpoisuuden valtion virkoihin ja toimiin kuin Helsingin yliopiston filosofian kandidaatin ja lisensiaatin tutkinnot "noudattamalla kuitenkin, mitä kelpoisuuden ehtona eräisiin virkoihin ja toimiin on tutkintoihin sisällytettävistä aineista ja niiden arvosanoista säädetty".¹²⁶ Tässä vaiheessa Helsingin yliopistolla ei enää ollut asiaan huomauttamista.¹²⁷

Kesällä 1945 järjestettiin jo jonkin verran kandidaatin tutkintoon liittyvää opetusta. Vuoden 1946 kesälukauden ohjelma sisälsi ensimmäisen kerran korkeakoulun omat kurssivaatimukset.

Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulusta valmistui ensimmäisenä kasvatustieteiden kandidaatiksi R. Olavi Viitamäki syyslukukauden alussa vuonna 1946. Pääaineena Viitamäen tutkinnossa oli psykologia.¹²⁸ Se oli merkkitapaus nuorelle korkeakoululle 1940-luvun aineellisen niukkuuden keskellä. Elintarvikepula oli vuonna 1946 todellisuutta. Kun opettajaneuvosto vahvisti Viitamäen pro gradun arvostukseksi magna

126 JKK opetusministeriölle n:o 77/1946. JKKA, JyMA; Asetuskokoelma 1946 n:o 248.

127 Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1945-46, s. 98; Vielä vuonna 1944 yliopiston konsistori oli sillä kannalla, ettei tutkintojen tuottamaa pätevyyttä pitäisi määritellä, Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1943-1944, s. 137.

128 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 28.5.1946, 11.9.1946. JYA; JKK:n toimintakertomus 1946-1947; Ahlman Erik, Kasvatustieteiden korkeakoulun ensimmäinen kasvatustieteiden kandidaatintutkinto. Kasvatus ja Koulu 1946, s. 153-154; Suomen Kuvalehti esitteli ensimmäisen kasvatustieteiden kandidaatin otsikolla "Tästä puhutaan", Korkiakangas 1987, s. 64.

cum laude approbaturin, oli seuraava esityslistan asia kovin etäällä akateemisuudesta. Se koski pienkarjan laiduntamista korkeakoulun alueella. Sihteeri kirjoitti pöytäkirjaan seuraavan päätöksen: "Opettajaneuvosto päätti kokonaan kieltää pienkarjan laiduntamisen korkeakoulun puistoalueilla ja sallia sen taloudenhoitajan ja puutarhurin osoittamisen mukaan vain siellä, missä laidunnettavat niiden ollessa liekaan kiinnitettyinä eivät vaaranna korkeakoulun hevosen heinäsaantimahdollisuuksia."¹²⁹

Akateemisen loppututkinnon suorittajien määrä pysyi korkeakoulussa varsin pienenä. 1940-luvulla valmistui kaikkiaan 13 kasvatustieteen kandidaattia. 1950-luvun alussa korkeakoulusta valmistuvien kandidaattien määrä alkoi nousta. Huippu saavutettiin lukuvuonna 1953-54, jolloin loppututkinnon suoritti 24 henkilöä.¹³⁰

Vuoden 1958 kevääseen mennessä valmistui kaikkiaan 101 kasvatustieteen kandidaattia. Yleisin aineyhdistelmä oli laudatur kasvatustieteiden ja psykologiassa ja cum laude approbatur suojelu- ja parantamiskasvatustieteiden opissa. Tällainen aineyhdistelmä oli 38 kandidaatilla. Toiseksi suosituin oli kasvatustieteiden, psykologia ja filosofia (27), kolmantena kasvatustieteiden, psykologia, suomi (14) ja neljäntenä kasvatustieteiden, psykologia ja sosiologia (12). Muunlaisia aineyhdistelmiä oli 10 kasvatustieteiden kandidaatilla.¹³¹

Akateeminen opiskelu oli kasvatustieteiden korkeakoulussa painottunut psykologiaan. Jo Viitamäen pro gradu -työ oli psykologian alalta. Tutkimuksen otsikkona oli "Rorschachin muodonselittämiskoe". Vuosina 1946-1952 korkeakoulussa valmistuneista 35 kasvatustieteiden kandidaatista oli kahdella kolmasosalla pääaineena psykologia.¹³² Lisäksi on huomattava, että suuri osa kasvatustieteiden pro gradu -tutkielmista oli kehityspsykologian alueelta. Tutkimuksia ohjasi psykologian professori.¹³³ Kasvatustieteiden ja opetusopin oli kuitenkin hyvin keskeinen oppiaine, koska jokaisen kasvatustieteiden kandidaatin oli suoritettava siitä laudatur vähintäänkin sivuaineena.

Tohtoriksi ehti kevääseen 1958 mennessä väitellä korkeakoulussa neljä henkilöä. Korkeakoulun ensimmäinen tohtorinväitöstilaisuus 12. päivänä toukokuuta 1949 oli merkkitapaus koko Jyväskylässä.¹³⁴ Väitteli-

129 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 28.5.1946. JYA.

130 JKK:n toimintakertomukset 1956-1958.

131 Reinilä Kaija, Kasvatustieteiden kandidaattien ammatillinen sijoittuminen. Kasvatus ja Koulu 1959, s. 198-205.

132 JKK:n toimintakertomukset 1946-1952, erit. 1952 s. 27.

133 Professori Martti Takalan haastattelu 14.4.1990.

134 Keski-suomalainen 13.5.1949, Sisä-Suomi 12.5.1949, 13.5.1949; Kaupungissa ilmestyvien vasemmistolehtien uutisarvostuksessa ensimmäinen tohtorinväitös oli varsin vähäinen tapahtuma. SDP:n äänenkannattaja Työn Voima uutisoi asian kahdella palstalla lehden sisäsivulla. SKDL:n äänenkannattaja Keski-Suomen Työ noteerasi tapahtuman sentään etusivulta alkaneella kahden

jänä oli filosofian maisteri Aimo Lahti, jonka väitöskirjan nimi oli "Virheet opetusopillisena ongelmana. Lähinnä matemaattiseen tietoon sijoittuva opetusopillinen tutkimus." Kustoksena toimi sielutieteen professori Arvo Lehtovaara ja vastaväittäjänä vt. professori Martti Haavio. Virallisessa lausunnossaan Haavio käsittelee ensimmäisen väitöskirjan laajempaa merkitystä korkeakoululle. Hänen mukaansa se osoitti, että "laitos on astunut askeleen eteenpäin sillä tiellä, mikä sille kerran suunniteltiin, nimittäin, että sen oli opettajain valmistuksen ohella myös edistettävä kasvatusta ja opetustyön tieteellistä tutkimusta."¹³⁵

Myös Jyväskylän Yliopistoyhdistyksessä ensimmäinen väitöstilaisuus noteerattiin huomattavana askeleena kohti tavoitteena olevaa Jyväskylän yliopistoa.¹³⁶

Seuraava väitöstilaisuus oli korkeakoulussa vasta syksyllä 1955, jolloin korkeakoulun sihteeri, maisteri O. K. Kyöstiö väitteli ammattikasvatuksesta. Vuoden 1958 kevääseen mennessä ehtivät vielä väitellä kasvatustieteen kandidaatti Veikko Heinonen syksyllä 1957 ja kasvatustieteen kandidaatti Erkki Lahdes toukokuussa 1958. Heinonen ja Lahdes olivat ensimmäiset korkeakoulussa alusta lähtien opiskelleet tohtorit.¹³⁷

Näin kasvatustieteellisen korkeakoulun akateeminen linja ehti tuottaa vuoden 1958 kevätlukukauden päättymiseen mennessä 101 kasvatustieteiden kandidaattia ja neljä tohtoria. Valmistuneiden määrät ovat hyvin vaatimattomia verrattaessa niitä kansakoulunopettajankoulutukseen, joka oli korkeakoulun ehdoton päätehtävä ja sen toimintaa hallitseva osa. Akateeminen linja oli korkeakoulun oheistoimintaa. Enemmistö kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon suorittajista oli Jyväskylän ulkopuolella asuvia opettajia. Aktiivisimmin opiskeltiin kesälukukauden aikana. Talvilukukausien aikana korkeakoulussa käytiin tenttimässä ja saamassa professorin ohjausta opinnäytetyössä.¹³⁸

Melkoinen osa akateemisen linjan opiskelijoista oli eräänlaisia akateemisen opiskelun harrastelijoita. Opiskelijoiden määrä oli suhteessa tutkinnon suorittajiin melko suuri. Esimerkiksi lukuvuonna 1955-1956 akateemisella linjalla oli 83 opiskelijaa ja seuraavana lukuvuonna 118.¹³⁹ Akateemisen linjan opetus tehostui merkittävästi vuonna 1954, kun Martti Takala tuli korkeakouluun sielutieteen professoriksi. Tiettyä akateemisen linjan vahvistusta merkitsi muun muassa se, että Takalan aloitteesta

palstan jutulla. Työn Voima 14.5.1949, Keski-Suomen Työ 14.5.1949.

135 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 27.4.1949, 25.5.1949. JYA.

136 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomus 1949. JYYA, JyMA.

137 JKK:n toimintakertomukset; Rassi 1974, s. 99.

138 Takala Martti, Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun psykologian laitoksen toiminnasta vuodesta 1954 1960-luvulla, Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä, Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 289, toim. Mikko Korkiakangas. Jyväskylä 1987 s. 74-75; Kasvatus ja Koulu 1959 s. 199.

139 JKK:n toimintakertomukset 1955-1957.

korkeakouluun otettiin vuonna 1956 ensimmäiset ylioppilaat opiskelemaan pääaineenaan psykologiaa.¹⁴⁰

Korkeakoulun kesälukukaudella oli akateemisen opiskelun kannalta keskeinen merkitys. Opiskelu "Jyväskylän kesäyliopistossa" oli 1950-luvulla hyvin suosittua. Opiskelijoita oli säännöllisesti yli tuhat, joten korkeakoulun vakinaiset opiskelijat olivat pienenä vähemmistönä. Kasvatustieteiden ja psykologian luennot olivat edelleen suosituimpia, mutta ohjelma sisälsi aina myös sekä suomen kielen että vieraiden kielten kursseja. Latinan, saksan ja englannin pro exercitio -kurssit olivat merkittävä osa kesäopetusta.

3.2.4 JKK tiedeyhteisönä

Korkeakoulusta annetun lain ensimmäisessä pykälässä määritellään korkeakoulun tehtäväksi myös kasvatus- ja opetustyön tieteellisen tutkimuksen edistäminen. Tutkimustehtävästään korkeakoulu alkoikin huolehtia jo ennen kuin se sai oikeuden myöntää akateemisia oppiarvoja. Kesäyliopiston kautta korkeakouluun sielutieteen vt. professoriksi tullut maisteri Niilo Mäki perusti psykologian laitoksen vuoden 1936 syyslukukauden alussa.¹⁴¹ Laitokseen siirrettiin seminaarin kokeiluvälineistöä. Alkuvaiheessa laitoksen toiminta oli lähinnä sitä, että ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat tekivät ryhmissä professorin ohjauksessa kokeilukouluun liittyviä kokeita.¹⁴²

Seuraavana keväänä psykologian laitos alkoi kerätä kehityspsykologista oppilasarkistoa. Vt. professori Mäki teki laitoksessa psykomotoriikkaan liittyviä tutkimuksiaan.¹⁴³ Keväällä 1937 alkoi myös poikkeuksellisen vaikeasti kasvatettavien lasten tutkiminen. Tutkituista lapsista annettiin lausunnot viranomaisille. Näin korkeakoulussa alkoi palvelututkimus pian korkeakoulun ensimmäisen laitoksen perustamisen jälkeen. Psykologian laitos tutki ja antoi lausuntoja ongelmalapsista vuosittain 1950-luvulle saakka.¹⁴⁴

Lukuvuoden 1938-39 kertomuksessa todettiin jo, että psykologian laitos toimi korkeakoulun harjoituskoulun tarkkailu- ja kokeilutyön

140 Takala 1987, s. 74-75.

141 Niilo Mäki kuului 1930-luvun alussa Jyväskylän kesäyliopiston opettajien ydinjoukkoon. Hän viihtyi Jyväskylässä ja omaksui Kaarle Oksalan ideoita kasvatustieteiden erikoiskorkeakoulusta. Kirjeet vanhemmille osoittavat, että hän oli innostunut työstään kesäyliopistossa. esim. Niilo Mäki vanhemmilleen juhannuksena 1933 ja 20.7. 1934. Niilo Mäen kokoelma; Saarinen Pirkko, Psykologian alkuvaiheet Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulussa, Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä, toim. Mikko Korkiakangas. Jyväskylä 1987, s. 25-31.

142 JKK:n toimintakertomukset 1936-1939.

143 JKK:n toimintakertomus 1936-37.

144 JKK:n toimintakertomukset 1936-1959.

keskuksena. Laitoksessa tehtiin muun muassa kasvavien nuorten psyko-motoriikkaa koskevia tutkimuksia. Lisäksi aloitettiin puhevikaisten laaja tutkimus.

Myös sotavuosina psykologian laitoksessa tehtiin jonkin verran tutkimuksia, kehitettiin muun muassa psykodiagnostisia menetelmiä. Sodan jälkeen aloitettiin muun muassa älykkyystutkimukset koulujen oppilasvalintoja silmällä pitäen. Vuonna 1950 toteutettiin koulupsykologien avustuksella 3000:n yhteiskoulun pääsyttutkintovaiheessa olevan lapsen koulukypsyyttä selvittävä tutkimus.

Laitoksen tutkimusta aktiivisesti kehittänyt professori Arvo Lehtovaara siirtyi Helsingin yliopistoon vuonna 1952. Vt. professori Niilo Mäki ei ainakaan korkeakoulun toimintakertomusten mukaan ollut psykologian laitoksen tutkimustyön kehittämistä erityisen kiinnostunut. Laitos alkoi nopeasti kehittyä, kun Martti Takala tuli helmikuussa 1954 sielutieteen professoriksi.

Laitoksessa aloitettiin tutkimus psykodiagnostisten menetelmien kehittämiseksi ja normien laatimiseksi. Lisäksi aloitettiin persoonallisuustestien kehittäminen. Takalan erityisaloja olivat 1950-luvun alkupuolella differentiaalipsykologia, kokeellinen persoonallisuustutkimus ja kehityspsykologia. Psykologian laitoksen aktiivisuus tutkimuksen alueella johti Kasvatustieteiden edistämisseuran ja kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen perustamiseen 1950-luvun lopulla. Tutkimusaineistojen käsittelyä helpottivat laskukoneet ja lajittelukoneet, joita vuokrattiin 1950-luvulla.¹⁴⁵ Näin psykologian laitos aloitti kasvatustieteiden korkeakoulussa automaattiseen tietojenkäsittelyyn perustuvan tutkimusaineistojen analysoinnin 1950-luvulla.

Psykologian laitoksessa aloitettiin lisäksi vuonna 1955 laaja vanhempien kasvatustieteiden selvittävä tutkimus. Lukuvuonna 1957-58 laitoksen ohjelmassa oli jo vanhempien kasvatustieteiden tutkimuksen lisäksi meneillään tutkimuksia älykkyyden ja kätevyuden kehityksestä ja persoonallisuustestien kehitystä jatkettiin. Korkeakoulun laajentamiselle loi pohjaa myös urheilupsykologian tutkimus.¹⁴⁶

Psykologian laitoksesta kehittyi 1950-luvulla yliopiston yksiselitteisesti vahvin ja merkittävin tieteellinen yksikkö. Helsingin yliopiston piirissä kasvatustieteiden korkeakoulun professuureja ei kuitenkaan vielä pidetty tasavertaisina yliopistollisina oppituolessa Helsingin yliopiston vastaavien professuurien kanssa. Vielä vuonna 1961 Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian professori Oiva Ketonen näki Suomessa

145 Takala 1987, s. 75-76; Nummenmaa Tapio, Portrait of scientist. Human action and personality. Essays in honour of Martti Takala on the occasion of his sixtieth birthday, 20 December 1984. Edited by Lea Pulkkinen and Paula Lyytinen. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 54. Jyväskylä 1984, s. 1-5. A bibliography of the works of Martti Takala. Prior to 1.4.1984, Pirkko Uusi-Penttilä s. 272-283.

146 JKK:n toimintakertomukset 1950-1958; Nummenmaa 1984, s. 4.

vain kaksi psykologian varsinaista professorin virkaa: "Korkeinta opetusta varten on maassamme kaksi suomenkielistä varsinaista professorin virkaa, joihin tulevat lisäksi eräät lääketieteelliseen, teknilliseen opetukseen ja kasvatustieteisiin liittyvät professorin virat."¹⁴⁷ Korkeinta opetusta varten olevina virkoina hän piti vain Helsingin yliopiston psykologian professoria (Kai von Fieandt) ja Turun yliopiston psykologian professuuria (Johan von Wright). Maan ensimmäistä psykologian oppituliota, Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun professuuria, Ketonen ei pitänyt vielä vuonna 1961 varsinaisena yliopistollisena virkana. Kokonaan huomiotta artikkelissa jää myös Helsingin yliopiston psykologian ylimääräinen professori Arvo Lehtovaara. Lisäksi Ketonen näki Martti Takalan professuurin eräänlaisena kasvatustieteiden tukivirkana. Ottaen huomioon psykologian keskeisen aseman kasvatustieteellisen korkeakoulun akateemisella linjalla ja psykologian laitoksessa tehtävän tutkimustyön ei Ketosen kirjoitus anna oikeaa kuvaa kasvatustieteellisen korkeakoulun psykologian professuurin asemasta. Tilannehan korkeakoulun sisällä oli se, että kasvatustieteiden tukeutui psykologiaan.

Vuonna 1937 perustetusta kasvatustieteellisen korkeakoulun suomen kielen laitoksesta kehittyi merkittävä tutkimusyksikkö jo 1930-luvulla. Professori Aarni Penttilän perustama ja kehittämä laitoksen foneettinen laboratorio herätti huomiota korkeakoulun ulkopuolellakin. Jo 1930-luvulla laitoksessa tutkittiin muun muassa liivin kieltä, kanteleen ääntä ja Pohjois-Savon murretta. Professori Aarni Penttilä oli huomattava kielen tutkija. Hän julkaisi artikkeleita muun muassa suomen kielen intonaatiosta. Vuonna 1957 valmistui Penttilän suurtyö, noin 700-sivuinen Suomen kielioppi. Teoksen merkittävyys tunnustettiin jo 1950-luvulla.¹⁴⁸

Kasvatustieteiden laitoksen perusti Kaarle Oksalan jälkeen kasvatustieteiden professoriksi tullut Matti Koskenniemi. Vuonna 1945 perustettu laitos aloitti laajan kansakoulua koskevan aineiston keräyksen. Samana vuonna organisoitiin myös kasvatustieteiden laitoksen kansakoulu. Sen muodostivat laitoksen pedagogiseen alaisuuteen siirretyt Cygnaeuksen kansakoulun kolme luokkaa ja kaupungin kansakoululaitoksen tarkkailuluokka.¹⁴⁹

147 Ketonen Oiva, *Filosofia ja psykologia Suomessa*. Oma Maa X. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1961, s. 486; Sen sijaan Erik Allardt kirjoittaa vuonna 1982 ilmestyneessä Suomen kulttuurihistoria -teoksessa, että ensimmäinen psykologian professuuri perustettiin Jyväskylän kasvatustieteelliseen korkeakouluun vuonna 1936. Allardt Erik, *Yhteiskuntatieteet*. Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1982, s. 252, 259.

148 JKK:n toimintakertomukset 1937-1958; Aarni Penttilän kirjallinen toiminta (bibliografia), toimittaneet Kyllikki Penttilä ja Marikki Penttilä. Helsinki MCMLXXX, passim.; Itkonen Terho, *Uusi Suomen kielioppi*, *Virittäjä* 1958, s. 75-108; Savijärvi Ilkka, Aarni Penttilä 70-vuotias. *Virittäjä* 1969, s. 283-286; Professori Heikki Leskisen haastattelu 15.3.1991.

149 JKK:n toimintakertomus 1945-46; Koskenniemi Matti, „niin mielelläni vielä. Muisteluksia. Toimittaneet Juhani Jussila ja Pertti Kansanen. Helsingin yliopis-

Kasvatustieteen laitos keskittyi Matti Koskenniemen aikana tutkimaan ja organisoimaan opetussuunnitelmien ja -menetelmien kokeiluja opetussuunnitelmakomitealle. Tutkimukset olivat hyvin laajoja ja suuritöisiä.¹⁵⁰ Koskenniemen seuraajaksi kasvatustieteen ja opetusopin professoriksi tuli teologian tohtori Martti H. Haavio.¹⁵¹ Hän ei ollut Koskenniemen tavoin tutkimukseen suuntautunut professori. Päivänsalon mukaan Haavio edusti kasvatustieteellisessä tutkimuksessa kasvatustieteen filosofista ajattelutapaa. Haavio tunnettiin erityisesti uskontopedagogiikan asiantuntijana. Koskenniemen organisoima kasvatustieteen laitoksen kansakoulu lakkautettiin 1950-luvun alussa. Kasvatustieteen laitoksen painoarvo tutkimusyksikkönä oli vähäisempi kuin psykologian laitoksen.¹⁵²

Suojelu- ja parantamiskasvatustieteen laitos organisoitiin 1950-luvun alussa. Filosofian ja teoreettisen kasvatustieteen professuuri muutettiin vuonna 1948 opetuslaitokseksi vaihtuvaksi, ja viran alaksi määriteltiin suojelu- ja parantamiskasvatustieteen oppi. Viran hoitajaksi määrättiin maisteri Niilo Mäki, joka nimitettiin professoriksi vuonna 1952.¹⁵³ Lukuvuonna 1953-1954 laitoksessa aloitettiin yhteistyössä Helsingissä toimivan Aivovammaisten hoito- ja tutkimuslaitoksen kanssa aivovammaisten lasten erityisongelmia analysoiva tutkimus.¹⁵⁴ Vuosikymmenen puolivälistä lähtien laitoksen tutkimustoiminta suuntautui erityisopettajien koulutus-

-
- ton opettajakoulutuslaitos. Tutkimuksia 12. Helsinki 1983, s. 50-54; Puuroportin ja Kilistiikan saaga. Jyväskylän kokeilukoulu 1945-1948. Kertonut Matti Koskenniemi, Avustajana Paavo Malinen. Jyväskylän yliopiston opettajakoulutuslaitos. Katsauksia 26. Jyväskylä 1991, Tiitinen 1982, s. 223; passim.; Peltonen Martti, Jyväskylän kansakoulun historia. Jyväskylä 1989, s. 166-170.
- 150 JKK:n toimintakertomukset 1945-1948; Koskenniemi 1983, s. 59-60; Allardtin mukaan Koskenniemi on suomalaisen psykologisen kasvatustieteen kehittäjä. Allardt 1982, s. 250.
- 151 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 29.1.1949, 28.4.1949. JYA. Asiantuntijoina toimivat professorit Karl Bruhn, J. E. Salomaa ja Erik Ahlman, asiantuntijalausunnot liitteinä. Virantäytön erikoisuuksiin kuului se, että yksi hakijoista oli dosentti Matti Koskenniemi, joka oli juuri eronnut kyseisestä virasta. Koskenniemi peruutti kuitenkin hakemuksensa.
- 152 JKK:n toimintakertomukset 1948-1958; Päivänsalo Paavo, Professori Martti H. Haavio kasvatustieteen ja erityisesti opettajatutkimuksen kehittäjänä. Martti H. Haavio -seminaari 1982. Toim. Juha Hämäläinen, Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisuja B 2/1982, s. 5-14; Kurvinen Onni, Martti H. Haavion kirjallinen tuotanto. Kasvatus ja Koulu 1957 s. 49-57.
- 153 JKK:n opettajaneuvosto ptk. 21.4.1948; Suomen asetuskokoelma 509/1948; JKK:n opettajaneuvosto ptk. 26.8.1948. Professuuria hakivat filosofian maisterit Niilo Mäki ja Erkki Saari sekä lääketieteen lisensiaatti Martti Paloheimo. Saari ja Paloheimo todettiin yksimielisesti epäpäteviksi ja Mäki äänin 4-2 epäpäteväksi. Virkaan esitettiin kuitenkin Mäkeä, "koska oppiaine on siksi nuori, ettei voida samalla tavoin kuin vanhempien oppiaineiden ollessa kysymyksessä pitää kiinni muodollisen pätevyyden vaatimuksista ja kun viralla on suuri merkitys maamme kasvatustoimen edelleen kehittämiseksi". JKK:n lisätty opettajaneuvosto ptk. 30.10.1950, 12.2.1951, asiantuntijalausunnat liitteinä. Lisäjäseninä olivat professorit Erik Ahlman, Karl Bruhn ja Martti Kaila. JYA. JKK:n vuosikertomus 1951-1952.
- 154 JKK:n toimintakertomukset 1953-1954.

komitean työn tukemiseen. Komitean puheenjohtajana toimi professori Niilo Mäki.¹⁵⁵

Teoreettisen kasvatustieteen ja filosofian professori ja korkeakoulun rehtori vuosina 1939-1948 Erik Ahlman oli humanistinen ajattelija ja tiedemies, jonka kirjallinen tuotanto Jyväskylän vuosilta on hyvin merkittävä. Ahlman julkaisi vuonna 1939 "Kulttuurin perustekijöitä" -teoksen. Reijo Wileniuksen mukaan kirja on hyvin merkittävä kulttuurifilosofinen teos. Lisäksi Ahlman julkaisi vuonna 1943 "Oikeudenmukaisuus ja sen suhde moraaliin" -teoksen.¹⁵⁶

Kasvatustieteellisen korkeakoulun rehtori Kaarle Oksala ymmärsi tutkimuksen merkityksen korkeakoululle.¹⁵⁷ Se oli merkittävä tekijä ponnistelussa korkeakoulun luomiseksi ja estettäessä laitoksen luisuminen ylioppilasseminaariksi.

Oksala otti toukokuussa 1937 opettajaneuvostossa esille kysymyksen pedagogisen julkaisusarjan perustamisesta. Tieteellinen julkaisusarja oli kuulunut Oksalan korkeakoulusuunnitelmiin alusta lähtien. Oksala sai hankkeelle Yliopistoyhdistyksen tuen, ja samana vuonna perustettiin "Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis". Sopimuksen mukaan julkaisusarjan kustannuksista vastasi Jyväskylän Yliopistoyhdistys.¹⁵⁸

Korkeakoulun omassa tieteellisessä sarjassa ilmeistyi ensimmäisenä professori Erik Ahlmanin tutkimus "Olemassaolon järjellisyys arvometafyysisenä ongelmana" vuonna 1937. Sarjan seuraava osa ilmestyi vasta vuonna 1946, minkä jälkeen sarja alkoi tasaisesti kasvaa. Vuoteen 1958 mennessä Jyväskylän Yliopistoyhdistys oli jo kustantanut sarjaa 16 nidettä.

Sarjassa näkyy selkeästi psykologian vahva asema kasvatustieteellisessä korkeakoulussa. Vuosina 1937-1958 sarjassa julkaistuista tutkimuksista on kahdeksan psykologian alueelta. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia on kuusi, joista neljä on korkeakoulun lehtorin tohtori Matti A. Sainion kasvatustieteen historiaan liittyvää tutkimusta. Suomen kieleen liittyvää tutkimusta sarjassa edustaa Ahti Rytkösen tutkimus pikkulasten jokinäytelmästä sanastoa luovana tekijänä. Ensimmäisenä julkaistu Erik Ahlmanin tutkimus jäi sarjan ainoaksi filosofian alan tutkimukseksi.¹⁵⁹

"Acta Academiae Paedagogicae" -sarja osoitti 1940-luvun lopulta lähtien, että Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa tehtiin myös tutkimustyötä. Samalla kun korkeakoulu hoiti tehokkaasti päätehtäväänsä kansakoulunopettajien koulutuksessa, oli se kiistatta myös tiedeyhteisö.

155 JKK:n toimintakertomukset 1954-1958; Komiteamietintö 1958 n:o 4.

156 Lehtovaara Arvo, Professori Erik Ahlman. Kasvatus ja Koulu 1952, s. 145-148; Wilenius Reijo, Erik Ahlman kulttuurifilosofina. Saatteeksi toiseen painokseen teoksessa Erik Ahlman, Kulttuurin perustekijöitä. Jyväskylä 1976.

157 Esim. Oksala 1933, s. 2-3.

158 JKK:n opettajaneuvosto ptk. 12.5.1937, 1.6.1937. Jyväskylän yliopiston arkisto; Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta ptk. 7.5.1937, 23.9.1937. JYYA, JyMA.

159 Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 1-16.

On johdonmukaista, että Jyväskylän Yliopistoyhdistys suuntasi taloudellisen tukensa korkeakoululle tieteellisen julkaisusarjan kustantamiseen. Näin tuki suuntautui korkeakoulun yliopistollisen luonteen kehittämiseen. Yliopistoyhdistys kustansi vuoteen 1946 myös Kasvatusopillisen korkeakoulun epävirallista pää-äänenkannattajaa "Kasvatus ja Koulu" -aikakauskirjaa. Vuosina 1947-1954 aikakauskirjaa julkaisivat Kansakoulunopettajien Liitto ja Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu. Vuonna 1955 Kasvatus ja Koulu -aikakauskirjasta tuli Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun ja Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen julkaisu.¹⁶⁰

3.3 JKK:n kehittäminen ja valtakunnallinen korkeakoulupolitiikka

3.3.1 JKK:n kehittämisajatusten suhde Jyväskylän yliopistokysymys

Kasvatusopillisen korkeakoulun perustaminen merkitsi Kaarle Oksalan korkeakoulu- ja tiedepoliittisten tavoitteiden toteutumista. Kun korkeakoulu vuonna 1944 sai Oksalan ponnistelujen tuloksena oikeuden akateemisten loppututkintojen vastaanottamiseen, oli laitoksen status tiedekorkeakouluna varmistettu ja luisuminen ylioppilasseminaariksi torjuttu.

Mutta Jyväskylän schildtiläisen yliopistotavoitteen näkökulmasta korkeakoulu merkitsi vasta tiettyä virstanpylvästä tiellä kohti yliopistoa. Koska Oksala halusi keskittää voimat kasvatustieteellisen korkeakoulun aseman vakiinnuttamiseen ja kehittämiseen erikoiskorkeakouluna, piti hän ilmeisesti tärkeänä hillitä schildtiläisten yliopistoinnostusta. Oksala linjoitti korkeakoulun tulevaisuutta ja suhdetta Jyväskylän yliopistokysymykseen vuonna 1934 kesäyliopiston avajaispuheessaan. Hänen mukaansa korkeakoulua laajennettaisiin, mutta "se jää erityisyliopistoksi, vaikka sen tehtävä laajenisi filosofisen tiedekunnan ulkopuolellekin". Varsinaisen yliopiston perustamiseen oli Oksalan mukaan ajankohtaista palata sadan vuoden kuluttua. Oksala laski, että yliopistorahastossa olisi silloin 500 miljoonaa markkaa ja "sen varassa vielä kerran kohoaa tälle harjulle täydellinen Jyväskylän yliopisto".¹⁶¹

160 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomukset 1934-1946, 1955-1966, JYYA, JyMA.

161 Kaarle Oksalan vuonna 1934 kesäyliopiston avajaisissa pitämä puhe. Oksalan arvio yliopistokysymyksen ajankohtaisuudesta vasta sadan vuoden kuluttua sisältyy myös Jyväskylän kaupungin satavuotisjuhliä varten laadittuun, mutta pitämättä jääneeseen puheeseen vuodelta 1937. Kaarle Oksalan kokoelma. Puheen taltioiminen viittaa siihen, että Oksala halusi tallettaa dokumentin,

Oksala asetti näin Jyväskylän yliopiston perustamisen kauas tulevaisuuteen. Lisäksi hän antoi ymmärtää, että yliopisto syntyisi aikanaan yksityisenä yliopistorahaston pääoman turvin. Puheen viesti oli selvä. Oksala erotti Schildtin "kuningasajatuksen" kasvatustieteellisestä korkeakoulusta, jota kehitettiin valtion laitoksena. On ilmeistä, että Oksala menetteli näin, koska korkeakoulun mieltäminen ensimmäiseksi vaiheeksi Schildtin kuningasajatuksen toteuttamisessa olisi saattanut luoda paineita laitoksen toiminnan laajentamiseen yliopiston suuntaan ja se olisi taas häirinnyt Oksalan toimia laitoksen kehittämisessä tiukasti kasvatustieteisiin rajoittuvana erikoiskorkeakouluna.

Kaarle Oksalan peruslinjaa korkeakoulun kehittämisessä tuki hänen poikansa Ohto Oksala. Hän julkaisi vuonna 1938 "Suomalainen Suomi" -aikakauskirjassa laajan korkeakoulupolitiikkaa koskevan artikkelin, jota levitettiin myös eripainoksena. Artikkelin on kiintoisa, koska se aivan ilmeisesti vastasi myös Kaarle Oksalan näkemystä maan korkeakoululaitoksen kehittämisestä yleensä ja kasvatustieteellisen korkeakoulun osuudesta tässä kokonaisuudessa.

Mutta miksei Kaarle Oksala itse kirjoittanut artikkelia johtamansa korkeakoulun kehittämisestä? Kasvatustieteellisen korkeakoulun rehtorin "matala profiili" laitoksen kehittämiseen liittyvissä asioissa on ymmärrettävä ottaen huomioon kouluhallituksen hyökkäyksen korkeakoulua vastaan. Toisaalta oli tarpeen muistuttaa sivistyskysymyksiä harrastavia piirejä kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittämiseen liittyvistä suunnitelmista ja mahdollisuuksista.

VR:n psykoteknisen laboratorion johtajaksi juuri nimitetyn Ohto Oksalan artikkeli noudatti vuonna 1938 selkeästi sitä peruslinjaa, jonka Kaarle Oksala jo 1910-luvulla hahmotteli ja jonka hän kiteytti vuonna 1933 opetusministeriölle toimittamaansa muistioon Jyväskylän kasvatustieteellisestä yliopistosta.

Ohto Oksala korosti isänsä tavoin Turun yliopiston kehittämistä ehdottamalla lisättäväksi sinne valtio- ja yhteiskuntatieteiden edustusta. Lisäksi hän antoi tukensa tuoreelle esitykselle lääketieteellisen tiedekunnan perustamisesta Turun yliopistoon. Turun yliopisto oli hänen mukaansa suomalaisen kulttuurin voimannäyte ja ansaitsi "koko kansakunnan tuen ja myötätunnon".¹⁶²

Artikkelin keskeisin tema oli kuitenkin kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittäminen. On kiintoisaa, ettei Ohto Oksala mainitse lainkaan W. S. Schildtiä kirjoittaessaan korkeakoulun taustasta. "Jyväskylän yliopistoajatukselle, joka muodostaa mielenkiintoisen kappaleen puhtaasti suomenkielisen sivistyksen historiaa, on löydetty erinomaisen onnistunut

joka sisälsi hänen näkemyksensä ja mielipiteensä Jyväskylän yliopistokysymyksestä.

162 Oksala Ohto, Ajankohtaisia korkeakoulukysymyksiä. Suomalainen Suomi 1938, s. 453, 458.

toteutumismuoto perustamalla todellisen tarpeen vaatima spesiaalikorkeakoulu." Samalla Oksala korostaa, että juuri spesiaalikorkeakouluna laitosta oli myös tulevaisuudessa kehitettävä. Laitoksen kehittämisen yliopistoksi hän torjui yksiselitteisesti:

"Sillä on huomattava, ettei nykyisenä ajankohtana eikä lähitulevaisuudessakaan ole asiallista tarvetta vaikkakin vain yhden traditionaallisen tiedekunnan käsittävän yliopiston pystyttämiseen. Mielestämme on ainakin lähiaikoina pidettävä tarkasti kiinni siitä periaatteesta, että Jyväskylän korkeakoulusta ei ole pyrittävä tekemään uutta monipuolista humanistista tiedekuntaa. Sen sijaan on korkeakoululla melkein rajattomat kehitysmahdollisuudet laventamalla opetus- ja tutkimustyötään kasvatustieteiden monien uusien haarojen ja sen välittömien aputieteiden alalla."¹⁶³

Näin Ohto Oksala viitoitti korkeakoulun tulevaisuutta laitoksena, jossa ei tarvittu yliopistoon kuuluvaa perusyksikköä tiedekuntaa. Voimakkaasti esitetty ajatus, ettei Jyväskylään pitänyt muodostaa humanistista tiedekuntaa, viittaa siihen, että sellaisen kehittäminen korkeakouluun oli ollut esillä. Lähteistä ei merkkejä siihen suuntaan löydy, mutta tilannetta voidaan arvioida muutoin. Korkeakoulussa oli suomen kielen professuuri, joten jos tiedekunta olisi perustettu, olisi se saattanut olla nimeltään humanistinen tiedekunta. Kasvatustieteellinen tiedekunta oli näet suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa 1930-luvulla vielä tuntematon käsite, vaikka se sisältyikin Kaarle Oksalan suunnitelmiin jo 1910-luvulla.

Jos Jyväskylän korkeakoulun neljä professuuria olisi organisoitu filosofiseksi tiedekunnaksi, olisi se hämärtänyt korkeakoulun asemaa kasvatustieteiden erikoiskorkeakouluna. Tämä saattaa olla syynä siihen, miksi Kaarle Oksala ei missään yhteydessä ottanut esille tiedekunnan perustamista ja miksi Ohto Oksala vuonna 1938 piti tärkeänä korostaa, ettei tiedekuntaa kasvatustieteellisessä korkeakoulussa tarvita.

Sen sijaan Ohto Oksala antoi täyden tukensa korkeakoulun kehittämiseksi ja laajentamiseksi erikoiskorkeakouluna. Erityisen tärkeänä hän piti sosiologian professuurin perustamista. Hänen mukaansa se tukisi merkittävästi kasvatustieteiden professuureja. Voimakkaan tuen sai myös psykologian vt. professorin Niilo Mäen suunnitelma suojelukasvatustieteiden perustamisesta.¹⁶⁴

Ohto Oksala tähdensi myös korkeakoulun perustehtävää, johon laitoksen olemassaolon oikeus perustui: "Samalla kun annetaan täysi tunnustus Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun tähänastiselle työlle ja kannatus sen laajennussuunnitelmille, on ennen kaikkea tehtävä täysin selväksi sen varsinaisen olemassaolon oikeus, sen kannattava ja johtava ajatus, joka kuuluu: Suomen kansanopetuspedagogiikan yhtenäistäminen ja keskitys." Tässä perustehtävässä Oksala näki myös huomattavimmat

163 Oksala Ohto 1938, s. 453-454.

164 Sama, s. 455-466.

laajentamismahdollisuudet: "Kun siis maassamme kehitetään kansanopetuslaitosta ja uudistetaan opettajavalmistusta, pidettäköön aina silmällä, ettei syrjäytetä sitä yhtenäistämisen ja keskityksen periaatetta, jonka toteuttamisen juuri Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu tekee mahdolliseksi."¹⁶⁵

Oppikoulunopettajien koulutuksen liittäminen korkeakoulun tehtäviin Ohto Oksala katsoi samoin kuin Kaarle Oksala vuonna 1933 mahdolliseksi vain pedagogiikan ja kasvatusopin opiskelun osalta.¹⁶⁶

Kokonaisuudessaan Ohto Oksalan hahmottelema korkeakoulun kehittämisohjelma oli juuri se, mitä korkeakoulun opettajaneuvosto Kaarle Oksalan johdolla pyrki toteuttamaan. Mutta miksi Ohto Oksala näki vuonna 1938 tarpeelliseksi tarkastella laajasti korkeakoulun kehittämistä? Voidaan ajatella, että Oksalat pitivät tarpeellisena muistuttaa siitä, mikä oli korkeakoulun realistinen kehittämistie. Motiivina saattoi hyvinkin olla tarve torjua epärealistiset haaveet schildtiläisestä yliopistosta tilanteessa, jossa kaikki voimat tarvittiin kasvatustieteisiin erikoistuneen korkeakoulun kehittämiseen. Ohto Oksala toimi vuosina 1935-1937 Keski-Suomen maakuntaliiton sihteerinä, joten hän tunsi jyväskyläläisten ja keskisuomalaisten asenteet ja odotukset kasvatusopillisen korkeakoulun suhteen.

Kaarle Oksala oli vuoteen 1944 saakka korkeakoulun tosiasiallinen johtaja. Hän piti käsissään korkeakoulun kehittämiseen liittyvät asiat vielä rehtorikautensa jälkeenkin. Erik Ahlman ei rehtorina vuosina 1940-1948 keskittynyt korkeakoulun kehittämiseen tai laajentamiseen. On ilmeistä, että korkeakoulupolitiikka jäi hänelle etäiseksi.¹⁶⁷

3.3.2 Vahvistaminen vai laajentaminen?

Erityisesti 1940-luku merkitsi Suomessa koulutuksen alueella keskikoulun yleistymistä. Vuonna 1940 keskikouluissa oli noin 44000 ja vuonna 1949 lähes 77000 oppilasta.¹⁶⁸ Keskikoulujen perustamista seurasi luonnollisesti pula pätevistä opettajista.¹⁶⁹

Kasvatusopillisen korkeakoulun tehtävien laajentamisesta kiinnostunut professori Penttilä kiinnitti keskikoulun yleistymiseen huomiota jo

165 Oksala Ohto 1938 s. 456-457; Vrt. Oksala Ohto, Keski-Suomen maakunta. Keski-Suomea ja keskisuomalaisia I. Keskisuomalaisen osakunnan 15-vuotisjulkaisu. Julkaisutoimikunta Rurik Pihkala ym. Jyväskylä 1946, s. 15.

166 Oksala Ohto 1938, s. 457.

167 Ahlmanin tytär Kirsti Lagerspetzin kertoo, että hänen isänsä koki kasvatusopillisen korkeakoulun rehtorin tehtävät raskaaksi velvollisuudekseen. Professori Kirsti Lagerspetzin haastattelu 3.1.1992.

168 SVT IX Oppikoulut 1949-50, taulu 1. SVT IX Oppikoulut 1955/1956, taulu 4. SVT IX:67 Oppikoulut, taulu 1. SVT IX:73 Oppikoulut, taulu 3; Kiuasmaa 1982, s. 342-354.

169 Oppikoulujen opettajapulaa selvittävän komitean mietintö. Komiteamietintö 1951 n:o 2.

vuonna 1946. Hän teki opettajaneuvostolle esityksen keskikoulunopettajien koulutuksen liittämistä Kasvatusopillisen korkeakoulun ohjelmaan siten, että kansakoulunopettajat voisivat jatkaa opintojaan keskikoulun aineenopettajiksi.

Penttilä esitti aloitteen tekemistä opetusministeriölle kansakoulunopettajien jatkotutkinnon kehittämistä opettajakandidaatin tutkinnoiksi. Opettajaneuvosto suhtautui ideaan pidättyvästi, ja asia siirrettiin myöhemmin käsiteltäväksi.¹⁷⁰

On ilmeistä, että Penttilä tiesi asian olevan esillä kouluhallituksessa, sillä vain paria viikkoa myöhemmin kouluhallitus tiedusteli, voisiko kasvatusopillinen korkeakoulu aloittaa keskikoulunopettajien koulutuksen. Kirjelmän mukaan keskikoulunopettajilla tuli olla opetettavassa aineessa cum laude approbatur -arvosana.¹⁷¹

Opettajaneuvosto suhtautui asiaan epäröiden. Huomionarvoinen seikka on, ettei Penttilää nimitetty lausuntoa valmistelevaan työryhmään. Siihen tulivat rehtori Erik Ahlman, vararehtori Arvo Lehtovaara ja lehtori Sakari Kuusi. Vastauskirjelmän valmistelussa ei pidetty kiirettä. Opettajaneuvosto käsitteli vastauskirjettä vasta toukokuun 15. päivänä. Opettajaneuvoston yksimielisen tuen saaneessa vastauksessa todettiin kysymystä käsitellyn vain siltä kannalta, että kansakoulunopettajia koulutettaisiin keskikoulunopettajiksi. Rajaus on merkille pantava. Se osoittaa, ettei opettajaneuvosto ollut kiinnostunut kansakoulunopettajien koulutuksesta erillään olevan keskikoulunopettajien koulutuslinjan perustamisesta. Korkeakoulu oli kiinnostunut keskikoulunopettajien koulutuksesta vain kansakoulunopettajien täydennyskoulutuksena.

Keskikoulunopettajalta vaadittavan opetettavan aineen cum laude approbatur -arvosanan suorittaminen oli korkeakoulussa mahdollisuus järjestää seuraavissa aineissa: filosofia (prof. Ahlman), psykologia (prof. Lehtovaara), kasvatusoppi (prof. Koskenniemi), suomen kieli (prof. Penttilä), uskonto (tri Haavio), historia (tri Kuusi), musiikki (tri Roiha) ja kotimainen kirjallisuus (prof. Penttilä).

Lisäksi korkeakoulu oli valmis tekemään ehdotukset muista opettajanviroista, mikäli opetusta oli tarkoitus laajentaa edellä mainittujen aineiden ulkopuolelle. Erityisen suotavana lausunnossa pidettiin historian, sosiologian ja uskontopedagogiikan professuurien perustamista.¹⁷²

Kolmen professuurin tarpeellisuuden korostaminen ei ilmeisesti liittynyt pelkästään keskikoulunopettajien koulutukseen. Sosiologia oli jo pitkään mainittu tärkeänä kasvatustieteen tukiaineena. Historian profes-

170 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 13.2.1946. JYA; Helsingin yliopistossa oli vuosina 1869-1955 mahdollisuus suorittaa filosofian kandidaatin tutkintoa alempi opettajakandidaatin tutkinto. Tutkinnon arvostus oli kuitenkin vähäinen, eikä sen suorittaminen ollut yleistä. Tommila 1971, s. 50; Manninen 1970, s. 94.

171 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 20.3.1946. JYA.

172 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 15.5.1946. JYA; JKK kouluhallitukselle n:o 175/17.5.1946. JKKA, JyMA.

suuri oli mitä ilmeisimmin tohtori Sakari Kuusen intresseissä, ja tohtori Martti Haavio olisi ollut etusijalla uskontopedagogiikan professuuria täytettäessä.

Ajatus keskikoulunopettajien koulutuksen aloittamisesta kasvatustopillisessa korkeakoulussa ei kuitenkaan tässä vaiheessa johtanut käytännön toimenpiteisiin. Myöskään korkeakoulun opettajaneuvosto ei asiaan palannut, vaan se aivan kuin unohdettiin vuosiksi. On ilmeistä, ettei rehtori Erik Ahlman ollut koko ajatuksesta mitenkään innostunut. Ahlman määritteli lukuvuoden avajaisissa vuonna 1946 korkeakoulun tehtäväksi Uno Cygnaeuksen alkuunpanemien traditioiden jatkamisen opettajanvalmistuksessa.¹⁷³ Korkeakoulun kehittämisvaihtoehtoista Ahlman piti realistisimpana korkeakoulun vahvistamista erikoiskorkeakouluna. Keskikoulunopettajien koulutuksen liittäminen korkeakoulun ohjelmaan oli hänen tavoitteissaan selvästi toisella sijalla, eikä hän pitänyt sitä vielä vuonna 1947 ajankohtaisena.¹⁷⁴

Korkeakoulun tehtävän laajentaminen tuli esille vuonna 1948, kun koulujärjestelmäkomitean mietintö tuli julkisuuteen. Kouluhallituksen pääjohtajan professori Yrjö Ruudun johdolla työskennellyt komitea esitti siirtymistä oppivelvollisuuskouluun, joka jakaantuisi nelivuotiseen alkeiskouluun ja nelivuotiseen keskikouluun. Oppivelvollisuuskoulu olisi muun muassa lukion pohjakoulu. Komitea ehdotti Jyväskylän kasvatustopillisen korkeakoulun tehtävän radikaalia muuttamista. Sen tehtäväksi esitettiin keskikoulun, lukion ja kasvatustopilliseksi opistoiksi muutettavien seminaarien lehtorien koulutusta. Kansakoulunopettajien koulutus esitettiin lopetettavaksi Jyväskylässä kokonaan.¹⁷⁵

Komitean mietinnöstä valmisteli kasvatustopillisen korkeakoulun lausunnon professori Matti Koskenniemen johtama toimikunta.¹⁷⁶ Penttilä ei tälläkään kertaa ollut lausuntoa laatimassa. Koskenniemeä kiinnosti kehitystyö erikoiskorkeakoulun linjalla, ja se näkyy myös hänen johdolla muotoillussa lausunnossa. Siinä annettiin täysi tuki esitykselle siirtymisestä yhtenäiskouluun. Kasvatustopillisen korkeakoulun tehtävän radikaalia muutosta ei kuitenkaan kannatettu. Sen sijaan pidettiin tärkeä-

173 Ahlman Erik, Kasvatustopillisen korkeakoulun kolmannentoista lukuvuoden alkaessa. *Kasvatus ja Koulu* 1946, s. 136-137.

174 Ahlman Erik, Kasvatustopillisen korkeakoulun neljäntoista lukuvuoden alkaessa. *Kasvatus ja Koulu* 1947, s. 233-236.

175 Komiteamietintö 1948 n:o 1; Ruutu Yrjö, Uusi koulujärjestelmä. Helsinki 1947, passim.; Isosaari Jussi, Suomen koululaitoksen rakenne ja kehitys. Helsinki 1970, s. 89-93; Oittinen R. H., Miksi peruskouluun, päämääriä ja periaatteita koulun kehittämisessä. Helsinki 1972, s. 23-24; Kiuasmaa 1982, s. 363-364; Opetusministeriön historia V, Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripolitiikkaa 1945-1965, kirjoittaneet Veli-Matti Autio (luvut I-XI), Markku Heikkilä (luvut VII-X). Pieksämäki 1990, s. 91-97; Soikkanen Timo, Yrjö Ruutu. Näkijä ja tekijä itsenäisyyden, eheyttämisen ja uuden ulkopolitiikan juurilla. Juva 1991, s. 426-441.

176 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 28.1.1948. JYA.

nä, että korkeakoulun ohjelmassa olisi kaikkien oppivelvollisuuskoulun opettajien koulutus.

Taustalla oli ajatus kehittää korkeakoulusta monipuolinen opettajankoulutusyksikkö ja pedagogiikan tutkimuslaitos. Lausunnossa kiinnitetty huomio myös siihen, ettei komitean esitykseen sisältyvää lukion opettajien koulutuksen liittämistä korkeakouluun asetettu ainakaan suoranaisesti kannattamaan. Lausunnossa pidettiin ainoastaan suotavana, että lukion ja muun keskiasteen opettajat saisivat tilaisuuden perehtyä ala-asteen opettajien työhön.

Koskenniemi näki mahdolliseksi vahvistaa korkeakoulua kasvatustieteiden ja oppivelvollisuuskoulun opettajien koulutuksen valtakunnallisena keskuksena. Se olisi merkinnyt Kaarle Oksalan vuonna 1933 esittämän kehittämissuunnitelman toteuttamista. Niihin mahdollisuuksiin, joita komitean mietintö tarjosi korkeakoulun kehittämiseksi yliopiston suuntaan, ei tartuttu.

Koskenniemi hankki lausunnossa hahmotellulle korkeakoulun kehittämissuunnitelmalta opettajakunnan tuen ennen kuin asia vietiin opettajaneuvostoon.¹⁷⁷ Toimenpiteistä on pääteltävissä, ettei opettajaneuvoston kanta välttämättä ollut sama kuin korkeakoulun koko opettajakunnan. On ilmeistä, että korkeakoulun alemmassa opettajakunnassa pidettiin tärkeänä kansakoulunopettajien koulutuksen säilyttämistä korkeakoulun keskeisenä tehtävänä. Ruudun komitean esitys radikaalista muutoksesta korkeakoulun tehtävässä merkitsi uhkaa alemmalle opettajakunnalle. Koskenniemen näkemys korkeakoulun kehittämisestä tiukasti kasvatustieteiden erikoiskorkeakouluna oli se ratkaisu, jossa parhaiten yhtyivät korkeakoulun kaikkien henkilöstöryhmien intressit.

On ajateltavissa, että opettajaneuvostossa ainut humanistinen professori Aarni Penttilä piti ratkaisua liian suppeana. Sehän enteili korostettua asemaa kasvatustieteille, ja suomen kieli olisi korkeakoulun akateemisella linjalla jäänyt vähemmälle ja kokonaisuudesta erilliseksi oppituoliksi.

Opettajaneuvosto ei suhtautunutkaan Koskenniemen johdolla laadittuun lausuntoluonnokseen siinä määrin myönteisesti kuin opettajakunnan kokous. Lausunto jäi opettajaneuvoston kokouksessa pöydälle.¹⁷⁸ Ainakaan virallisesti opettajaneuvosto ei lausuntoa kuitenkaan uudelleen käsitellyt, vaan se lähetettiin sellaisenaan opetusministeriölle.¹⁷⁹

Lausunnolla ei käytännössä ollut mitään merkitystä, koska Ruudun komitean esitys yhtenäiskoulusta jäi toteutumatta ja oppivelvollisuuskoulun uudistus siirtyi kauas tulevaisuuteen. Kasvatusopillisen korkeakoulun suhtautuminen komitean opettajankoulutusta koskeviin esityksiin

177 JKK:n opettajakunnan kokouksen ptk. 21.5.1948. JYA.

178 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 26.5.1948. JYA.

179 JKK opetusministeriölle n:o 1157/29.6.1948. JKKA, JyMA

paljastaa kuitenkin korkeakoulun professorien ja opettajakunnan näkemykset laitoksen kehittämisestä. Professori Matti Koskenniemi muistelee, että yleisesti hyväksyttynä pyrkimyksenä oli kehittää laitoksesta todellinen kasvatusopillinen korkeakoulu.¹⁸⁰

Tavoitteena oli korkeakoulu, jonka päätehtävä olisi tulevaisuudessa yhtenäiskouluksi muuttuvan oppivelvollisuuskoulun opettajankoulutus. Monipuolinen tutkimus edellytti myös ammattikoulujen opettajien valmistusta. Samalla korostettiin, ettei opettajanvalmistus minkään alan osalta saisi paisua liian suureksi. Sellaisena korkeakoulusta kehittyisi kasvatus-tieteellisen tutkimuksen valtakunnallinen keskus ja opettajankoulutuksen malli- ja kokeilulaitos. Suunnitelmaan sisältyi lisäksi ajatus korkeakoulun kehittämisestä perinteiseksi tiedeyhteisöksi, jolloin Cygnaeuksen seminaarin perintönä jatkunut opettajankoulutuksen tiukka kurssimuotoisuus olisi siirretty historiaan. Esikuvana oli edelleen samoin kuin Kaarle Oksalalla aikanaan saksalaisen opettajankoulutuksen kehitys ja erityisesti Hampurin yliopiston opettajanvalmistus. Hampurin yliopistossa opettajanvalmistus organisoitiin osaksi filosofisen tiedekunnan ja pedagogisen instituutin toimintaa. Yliopistosta valmistui kansa- oppi-, ammatti- ja erikoiskorkeakoulujen opettajia.¹⁸¹

Käytännössä korkeakoulun kehittäminen pedagogisen korkeakoulun linjalla merkitsi ennen muuta huomion kiinnittämistä kansakoulunopettajien koulutuksen tehokkaaseen hoitamiseen ja kehittämiseen. Siihen sopivat myös Koskenniemen aktiivisesti aloittamat kansakoulupedagogiikan kokeilut ja tutkimus. Mutta korkeakoulun sisällä oli laitoksen kehittämistä toinenkin näkemys. Se oli professori Aarni Penttilän suunnitelma korkeakoulun tehtävän laajentamisesta oppikoulunopettajien koulutuksen kautta yliopiston suuntaan.

Penttilä otti huhtikuussa 1948 opettajaneuvostossa esille kysymyksen keskikoulunopettajien koulutuksesta. Opettajaneuvosto suhtautui asiaan nyt sikäli myönteisesti, että Penttilä nimitettiin asiaa valmistelevan toimikunnan puheenjohtajaksi.¹⁸²

Esitys keskikoulunopettajan tutkinnon perustamisesta valmistui nopeasti. Esityksen mukaan korkeakoulu voisi ryhtyä kouluttamaan keskikoulun opettajia, joiden tutkinto sisältäisi cum laude approbatur -arvosanaa vastaavat tiedot kolmessa aineessa. Lähtokohtana oli edelleenkin tarjota kansakoulunopettajille mahdollisuus opiskella keskikoulunopettajiksi. Toiminnan aloittamiseksi korkeakoulu tarvitsisi kolme uutta professuuria, joista kaksi olivat jo aikaisemmin esillä olleet historia ja uskontopedagogiikka. Sosiologian sijaan esitettiin nyt kolmantena yhteis-

180 Professori Matti Koskenniemen haastattelu 15.5.1990.

181 O. K. Kyöstiö esitelmöi JKK:n tulevaisuudesta erikoiskorkeakoululinjalla korkeakoulun 20-vuotisjuhlan yhteydessä 24.9.1954. Kyöstiö 1975, s. 71-82; Saksan opettajakoulutuksen kehityksestä, Pöggeler 1962, s. 309-326, Hampurin yliopiston opettajakoulutuksesta s. 318-320.

182 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 31.3.1948. JYA.

kuntatiedettä.¹⁸³

Asetelma korkeakoulun sisällä heijastui kiintoisalla tavalla rehtorinvaaliin Erik Ahlmanin siirtyessä vuonna 1948 kesken kolmivuotiskauden Helsingin yliopistoon käytännöllisen filosofian professoriksi. Ehdoton suosikki rehtoriksi oli kasvatustieteen professori Matti Koskenniemi. Ensimmäisessä äänestyksessä hän saikin omaansa lukuun ottamatta kaikki äänet. Koskenniemi kuitenkin kieltäytyi vedoten suunnitelmiinsa siirtyä Helsinkiin. Toisessa äänestyksessä asetelma oli sama siten, että psykologian professori Arvi Lehtovaara sai yhtä lukuun ottamatta kaikki äänet. Mutta myös Lehtovaara kieltäytyi vedoten hänkin suunnitelmiinsa siirtyä Helsinkiin. Tämän jälkeen Penttilä valittiin rehtoriksi äänin 4-2.¹⁸⁴

Vuoden 1948 rehtorinvaali kertoo paljon korkeakoulun toiveista tulevaisuuden osalta. Rehtoriksi olisi haluttu aktiivinen kasvatusopin professori Matti Koskenniemi, joka oli kiinnostunut kehittämään laitosta kasvatustieteiden erikoiskorkeakouluna. Viimeisenä vaihtoehtona tuli kuitenkin valituksi Aarni Penttilä, joka oli aktiivisimmin opettajaneuvostossa ajanut korkeakoulun laajentamista oppikoulunopettajien koulutuksen suuntaan. Se voitiin nähdä pyrkimyksenä laajentaa korkeakoulua yliopistoksi. Myöhemmin kävi tosin ilmi, että Penttiläkin asetti ensimmäiselle sijalle oman akateemisen uransa. Hänkin oli ensisijaisesti tiedemies. Penttilä haki Helsingin yliopiston suomen kielen professuuria vuonna 1957, jolloin kasvatusopillisen korkeakoulun huomattava laajennus oli juuri varmistumassa.¹⁸⁵

Aarni Penttilä joutui korkeakoulun uutena rehtorina hankkimaan kannuksensa ja rakentamaan asemansa vahvistamalla korkeakoulun sitä

183 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 21.4.1948. JYA.

184 Vuoden 1948 rehtorinvaalin yksityiskohdat sisältyvät Koskenniemen muisteluksiin "...niin mielelläni vielä" vuodelta 1983. Koskenniemen muistitietoa on vaikea epäillä. Menettelyn kuusi-jäsenisessä vaalikollegiossa täytyi olla se, että kieltäytymisiä edeltäneet äänestykset tulkittiin epävirallisiksi koevaaleiksi, koska professorilla ei ole oikeutta kieltäytyä rehtorin tehtävästä, joten äänestyksiä ei voitu pöytäkirjata. Tästä syystä opettajaneuvoston pöytäkirjaan rehtorinvaali kirjattiin vain lyhyesti: "Koska korkeakoulun rehtori, prof. Erik Ahlman oli opetusministeriön lähettämän ilmoituksen mukaan 1.4.48 alkaen nimitetty Helsingin yliopiston professorinvirkaan, toimitti opettajaneuvosto perussäännön 5 pykälän mukaisen rehtorinvaalin jäljellä olevaksi ajaksi sitä kolmivuotiskautta, joka alkoi 1.9.1947. Tässä vaalissa sai prof. Aarni Emanuel Penttilä 4 ääntä ja professori Arvo Johannes Lehtovaara 2 ääntä. Opettajaneuvosto päätti näin ollen ehdottaa, että korkeakoulun rehtoriksi ko. ajaksi määrättäisiin prof. Aarni Emanuel Penttilä."; JKK:n opettajaneuvoston ptk. 2.4.1948. JYA.

185 Aarni Penttilän kirjallinen toiminta (bibliografia), toimittaneet Kyllikki Penttilä ja Marikki Penttilä. Helsinki MCMLXXX, s. 174. Penttilä peruutti hakemuksensa. Ensimmäiselle sijalle asetettiin Pentti Virtaranta, joka myös nimitettiin professoriksi; Penttilän 60-vuotisjuhlakirja sisältää ainostaan tieteellisiä artikkeleita. Teoksessa eivät ole lainkaan esillä Penttilän ansiot korkeakoulupolitiikassa. Juhlakirjan toimittajien ratkaisu on tulkittava niin, että Penttilää haluttiin onnitella ennen muuta tiedemiehenä ja että myös Penttilä itse halusi näin tapahtuvan. Aarni Penttilän juhlakirja 5. VIII. 1959. Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis XVII. Jyväskylä 1959, passim.

linjaa, joka Ohto Oksalan mukaan antoi korkeakoululle olemassaolon oikeuden. Se oli kansakoulunopettajien koulutus.

Valtiovalta ryhtyi vuonna 1949 toimiin kansakoulunopettajien valmistuksen lisäämiseksi. Taustalla olivat kansakoulunopettajien valmistus- ja jatkokoulutuskomitean selvitykset ja esitykset.¹⁸⁶ Opetusministeriö pyysi korkeakoulun lausunnon lakiluonnoksesta, jonka mukaan kasvatustopillisen korkeakoulun normaalikurssien vuosittainen opettajanvalmistus nostettaisiin 240:een. Korkeakoulun opettajaneuvosto osoitti lausunnossaan olevansa esityksestä suorastaan innostunut. Lausunnon mukaan korkeakoulu pystyisi tarvittaessa lisäämään opettajanvalmistusta enemmänkin, ja valmistusta osoittavan luvun eteen esitettiin lisättäväksi "ainakin" tai "vähintään".¹⁸⁷

Rehtori Aarni Penttilän kyvykkyyttä korkeakoulun tavoitteiden läpiajamisessa osoittaa se, että hän lain eduskuntakäsittelyn yhteydessä onnistui merkittävästi vaikuttamaan siihen, ettei Helsingin opettajakorkeakoulun vakinaistettu ja Jyväskylässä valmistuvien määrä nostettiin 360:een.¹⁸⁸ Väliaikaisten opettajakorkeakoulujen perustaminen 1940-luvun lopulla Helsinkiin ja Turkuun merkitsi itse asiassa sitä ylioppilaspohjaisen kansakoulunopettajakoulutuksen toteutumista, joka oli ollut esillä jo 1920-luvun alusta lähtien. Opettajakorkeakouluissa ei ollut professuureja, joten ne eivät olleet tiedekorkeakouluja. Opettajakorkeakoulut olivat suunnilleen se ylioppilaspohjaisen kansakoulunopettajakoulutuksen muoto, jota esimerkiksi kouluneuvos K. A. Franssila ajoi kouluhallituksessa vastustaessaan 1930-luvulla Jyväskylän kasvatustopillisen korkeakoulun aseman vakiinnuttamista tiedekorkeakouluna.¹⁸⁹

Penttilä onnistui niissä tavoitteissaan, joista hän puhui lukuvuosien avajaisissa vuosina 1948 ja 1949. Hänen mukaansa opettajakorkeakoulun nimeä ei pitänyt antaa ylioppilaspohjaiselle kansakoulunopettajien koulutuslaitokselle. Opettajakorkeakoulun perustaminen olisi hänen mukaansa virhe siitäkin syystä, että se merkitsi ennen pitkää toisen kasvatustopillisen

186 Kansakoulunopettajien valmistus- ja jatkokoulutuskomitean mietintö I 1945 n:o 5 ja mietintö II 1947 n:o 1; Saarialho Kaarlo, Suomenkielisten kansakoulujen opettajapuute. Kasvatus ja Koulu 1947, s. 65-74; Salervo 1959, s. 86-87.

187 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 6.4.1949. JYA; JKK opetusministeriölle n:o 240/-9.4.1949. JKKA, JyMA; Rassi 1974, 47-48.

188 Opetusministeriö tiedusteli myöhemmin korkeakoulun mahdollisuuksia nostaa opiskelijoiden aloituspaikkojen luvun laissa määrättyyn 360:een. Opettajaneuvosto arvioi, että lain enimmäismäärä uusia opiskelijoita voitiin ottaa korkeakouluun ensimmäisen kerran syksyllä 1958. Opetusministeriö JKK:lle n:o 5103/1951, JKK opetusministeriölle n:o 1004/1951. JKKA, JyMA.

189 Nurmi Veli, Maamme opettajakorkeakoulut. Kasvatustopillinen perustutkimus. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia n:o 87. Helsinki 1990, s. 41-47. Helsingin väliaikainen opettajakorkeakoulu aloitti toimintansa syksyllä 1947, Turun kesällä 1949 ja Oulun vuonna 1953. Nurmen mukaan opettajakorkeakoulu on käsitteenä vaikeaselkoinen. Ne olivat hänen mukaansa nykykielellä ilmaistuna lähinnä ammattikorkeakouluja; Ks. myös Opettajakorkeakoulukomitean mietintö 1963 n:o 9.

korkeakoulun syntymistä. Se olisi hänen mukaansa pelkkää valtion varojen tuhlausta, koska tehokkaammin samoihin tuloksiin päästäisiin kehittämällä Jyväskylän kasvatustieteellistä korkeakoulua.¹⁹⁰

Penttilän avoin toiminta Helsingin opettajakorkeakoulun vakinaistamishanketta vastaan herätti luonnollisesti katkeruutta korkeakoulun johdossa. Rehtori Martti Hela kirjoitti syksyllä 1949 Penttilän avajaispuheen johdosta katkeransävyyisessä kirjeessä mm. näin: "Sinulle itsellesi vain sanon, että en sentään voi ymmärtää esiintymistäsi ja toimintaasi meitä vastaan. Saatan käsittää, että kaikin rehdein tavoin, myös kilpaillen, koetat edistää laitoksesi menestystä. Mutta se tapa, että koetat laitoksesi kuvittelun edun takia estää opettajakorkeakoulun vakinaistamista, ei mielestäni ole fair playtä eikä vastaa sivistyslaitoksen pyrkimyksiä. Siksi minä myös Teidän takianne soisin, että OKK sittenkin vakinaistettaisiin."¹⁹¹

Vuoden 1950 laki kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämisestä sai aikaan korkeakoulun ensimmäisen kehittämissuunnitelman.¹⁹² Helmikuussa 1952 opetusministeriölle osoitettu kehittämissuunnitelma on mielenkiintoinen, koska siihen on kirjattu korkeakoulun tavoitteet 1950-luvun loppupuolelle saakka.

Kasvatustieteellisen korkeakoulun ensimmäisessä kehittämissuunnitelmassa esitettiin henkilökunnan kaksinkertaistamista kolmessa vaiheessa 1950-luvun puoliväliin mennessä. Huomio kiinnittyy siihen, että ehdoton painopiste oli alemman opettajakunnan määrän lisäämisessä.

Ensimmäisessä vaiheessa esitettiin akateemiselle linjalle perustettavaksi vain assistenttien toimet psykologiaan ja kasvatustieteisiin. Kansakoulunopettajien koulutukseen liittyvä suunnitelman osa sisältää vain yhden uuden professuurin. Se oli toinen kasvatustieteiden ja opetusopin professorin virka, joka myös erikseen perustettiin: "Nykyinen kasvatustieteiden professorin virka on niin suuritöinen, että ilman lisätehtävien saamistakin olisi mitä tarpeellisinta perustaa toinen professorin virka nykyisen rinnalle."

Vuoden 1952 kehittämissuunnitelma sisälsi myös erikseen suunnitelman korkeakoulun akateemisen linjan kehittämisestä. Siinä korostettiin, että opettajaneuvosto piti korkeakoulun tieteellistä kehittämistä vähintäänkin yhtä tärkeänä kuin "käytännöllisiin päämääriin" tähtäävää

190 Penttilä Aarni, Jyväskylän Kasvatustieteellisen korkeakoulun rehtori 1948-1962. Rehtorinpuheet. Toim. Kyllikki Penttilä. Helsinki 1977, s. 9-18, 19-28; Komiteamietintö 1963 n:o 9; Aarni Penttilä luovutti vuonna 1968 Jyväskylän yliopiston arkistoon papereitaan, joista osa hänen mukaansa "hyvinkin tärkeällä tavalla valaisee JKK:n historiaa". Penttilän kokoelmassa kiinnittyy huomio siihen, että se sisältää runsaasti materiaalia Penttilän osuudesta kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämiseksi JKK:ssa. Kokoelma sisältää muun muassa lain kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämisestä vuodelta 1950 ja Penttilän toimintaan lain valmistelussa liittyvää materiaalia. Aarni Penttilän kokoelma, JYA.

191 Martti Hela Aarni Penttilälle 23.9.1949, Aarni Penttilän kokoelma, JYA.

192 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 17.10.1951, 12.12.1951, 16.1.1952, 30.1.1952, 6.2.1952. JYA; JKK opetusministeriölle n:o 74/1952. JYKA, JYMA.

korkeakoulun kehittämistä. Suunnitelma sisälsi kaikkiaan seitsemän uutta professuuria. Listalla oli ensimmäisenä fonetiikka, koska "se täydentäisi olennaisella tavalla korkeakoulussa jo nyt olevia sekä suomen kielen että suoje- ja parantamiskasvatusopin virkoja".

Myös toisena toivomuslistalla oleva professuuri esiintyi korkeakoulun papereissa nyt ensimmäistä kertaa. Se oli oppihistoria, jota perusteltiin sillä, ettei korkeakoulussa ollut edustusta ns. yleissivistävillä aineilla: "Kun on havaittavissa selvää pyrkimystä yleisen humanistisen sivistyksen linjalla, opettajaneuvosto pitää oppihistoriaa, jolla ei ole oppituolia maassamme lainkaan, mainittuun tarkoitukseen erittäin soveliaana." Todellinen peruste oli kuitenkin mitä todennäköisimmin se, että oppihistorian professuuri kiinnosti aivan erityisesti korkeakoulun lehtoria, tohtori Matti Sainiota. Kolmantena korkeakoulun toivomuslistalla oli vertailevan koulutiedon ja kouluhallinnon professorin virka. Sitä pidettiin tärkeänä kehitettäessä korkeakoulua kasvatustieteiden tutkimuksen valtakunnallisena keskuksena. Seuraavana oli luettelossa maatalouden professorin virka, jota tarvittiin kansakoulun jatkuokkien opettajien koulutuksessa. Kolme viimeistä olivat sosiologia, perinnöllisyysoppi ja psykiatria. joista kahta viimeistä perusteltiin sillä, että ne olisivat vahvistaneet korkeakoulussa sekä psykologian että suoje- ja parantamiskasvatusopin opetusta ja tutkimusta.

Opettajaneuvoston yksimielisesti hyväksymä suunnitelma rakentui näin yksiselitteisesti korkeakoulun perinteisen tehtävän eli kansakouluopettajien koulutuksen lisäämiseen. Tältä osin se on johdonmukainen, koska perustana oli vuoden 1950 laki kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämisestä. Mutta suunnitelma akateemisen linjan kehittämistä nostaa esiin monia kysymyksiä. Ohjelmalla ei näet ollut mitään yhteyttä vireillä olleeseen keskikoulunopettajien koulutuksen aloittamiseen. Uudet professorit painottuivat selkeästi kasvatustieteiden tukemiseen. Toinen kasvatusopin professuuri nähtiin välttämättömänä kansakoulunopettajien koulutuksen lisääntymisen vuoksi, ja samaan liittyvät maatalouden oppituoli sekä koulutieto ja kouluhallinto. Perinnöllisyysoppi ja psykiatria liittyivät kiinteästi psykologiaan ja suoje- ja parantamiskasvatusoppiin. Ne ovat ymmärrettäviä ottaen huomioon sen palvelututkimuksen, jota korkeakoulussa tehtiin.

Suunnitelmasta voi päätellä, että akateemisen linjan vahvistamista kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämisen yhteydessä pidettiin mahdollisena. Korkeakoulun historian ensimmäinen kokonaisvaltainen ja pitkälle tulevaisuuteen ulottuva kehittämissuunnitelma perustui yksiselitteisesti laitoksen kehittämiseen kasvatustieteiden ja kansakoulupedagogiikan erikoiskorkeakouluna. Jatkuvasti ajankohtainen kysymys keskikoulunopettajien koulutuksen järjestämisestä pidettiin vuoden 1952 kehittämissuunnitelmasta täysin erillään. Se oli kehittämisvaihtoehtona toisella

sijalla.¹⁹³

Kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämisen tarve loi edellytyksiä myös korkeakoulun rakentamisuunnitelmien toteuttamiselle. Laissa kansakoulunopettajanvalmistuksen lisäämisestä oli maininta myös korkeakoulun tilojen lisärakentamisesta.

Valtakunnallisesti kansakoulunopettajien valmistuslaitosten rakentamista varten asetettiin komitea, jonka jäseneksi opettajaneuvoston esityksestä rehtori Aarni Penttilä pääsi. Komiteassa Penttilä ei kuitenkaan saanut läpi tavoitteitaan. Eriävässä mielipiteessään hän korosti, että välttämättömimmät uudisrakennustyöt olisi toteutettava ensimmäisessä vaiheessa ja vanhojen tilojen saneeraus vasta sen jälkeen. Komiteanmietinnössä järjestys asetettiin päinvastaiseksi.¹⁹⁴

Rehtori Penttilän aktiivisuuden ansiosta valtioneuvosto asetti kuitenkin jo syksyllä Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun rakennuslautakunnan, joka esitti kilpailun järjestämistä JKK:n rakennusten suunnittelusta. Kilpailuun kutsuttiin arkkitehdit Alvar Aalto, Aulis Blomstedt ja Aarne Ervi.¹⁹⁵

Parhaana pidettiin Alvar Aallon työtä, joka valittiin jatkosuunnittelun pohjaksi. Sen kokonaistilavuus oli 70 000 kuutiometriä. Yksityiskohtaisessa suunnittelussa tilojen määrä kasvoi 90 000 kuutiometriin. Näkyvin osa suunnitelmassa oli uusi lähes 30 000 kuutiometrin pääarakennus. Rakentaminen alkoi kesällä 1952, ja laaja projekti saatiin monien vaikeuksien jälkeen päätökseen vuonna 1958.¹⁹⁶

Kasvatustieteellisen korkeakoulun rakennusohjelma lähti liikkeelle kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämisen tarpeesta. Mutta erityisesti rehtori Penttilän toiminta viittaa myös pitemmälle meneviin päämääriin. Voidaan ajatella, että Penttilä piti keskeisesti esillä kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämistä, koska hän sai siihen voimakasta tukea korkeakoulun sisällä. Opetusministeri R. H. Oittinen viittasi korkeakoulun laajenuksen peruskiven muurauksen yhteydessä syyskuussa 1952 korkeakoulun toiminnan laajentamiseen. Hän otti esille keskikoulunopettajien

193 Myös Penttilä asetti vuonna 1951 kansakoulunopettajien koulutuksen laajentamisen korkeakoulun tärkeimmäksi tavoitteeksi. Akateemisen linjan laajentaminen ja keskikoulunopettajien koulutuksen aloittaminen olivat toisella sijalla, ja ne Penttilä määritteli ensisijaisesti mahdollisuudeksi luoda kansakoulunopettajille jatko-opiskelumahdollisuus. Penttilä Aarni, Jyväskylän Kasvatustieteellinen korkeakoulu ja sen tulevaisuuden näköaloja. Keski-Suomea ja keskisuomalaisia II. Keskisuomalaisen osakunnan 20-vuotisjulkaisu. Toimituskunta Aatto Laitakari ym. Jyväskylä 1951.

194 Kansakoulunopettajien valmistuslaitosten rakennussuunnitelma-komitean muistio n:o 5/8.6.1950. Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun rakennustyöt; JKK:n opettajaneuvosto ptk 25.1.1950, 8.2.1950, 15.3.1950, 10.5.1950, 31.5.1950, 30.7.1950. JYÄ.

195 Rakennuslautakunnan puheenjohtaja oli rakennusneuvos A. Pernaja ja jäseninä olivat yliarkkitehti O. Sortta, hallitussihteeri Y. Salosaari ja rehtori A. Penttilä, JKK:n toimintakertomus 1950-1951.

196 JKK:n toimintakertomukset 1951-1958; Rassi 1974, s. 54-64.

valmistuksen kasvatustieteellisessä korkeakoulussa.¹⁹⁷

On aivan ilmeistä, että rehtori Penttilällä oli mielessä korkeakoulun tehtävien laajentaminen suunniteltaessa rakennusohjelmaa. Eteenpäin oli kuitenkin siinä vaiheessa mahdollisuus päästä käyttäen korkeakoulun laajennuksen perustana vuoden 1950 lakia kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämisestä. Sen avulla korkeakoulu sai lisää resursseja muun muassa uusien toimitilojen muodossa. Luonnollisesti Penttilä tajusi, että tiloja voitiin tulevaisuudessa käyttää muuhunkin kuin kansakoulunopettajien koulutukseen.

Näkökohta Penttilä Alvar Aallon suunnitelmassa Jyväskylän yliopiston kampuksen ja päärakennuksen? Kysymykseen ei löydy vastausta kirjallisista lähteistä, mutta mahdollisesti asia oli juuri näin.¹⁹⁸ Tärkeää on kuitenkin todeta, että puhuttaessa uuden yliopiston mahdollisesta perustamisesta Helsingin ulkopuolelle ei vielä 1950-luvun alussa tarkoitettu mitenkään Helsingin yliopistoon verrattavissa olevaa tiedeyhteisöä. Penttilänkin mielessä voidaan ajatella olleen Jyväskylän yliopisto, jossa tieteellistä tutkimusta tehtäisiin vain kasvatustieteiden alueella, ja yliopiston siitä tekisi keskikoulunopettajien koulutus, joka kuului perinteisesti yliopistoon.

Korkeakoulun rakennustoiminta veti mukaansa myös ylioppilaskunnan. Kun suunnitelmat uimahallin liittämistä rakennusohjelmaan eivät toteutuneet, heräsi korkeakoulun piirissä ajatus ylioppilaskunnasta uimahallin rakentajana. Idea onnistui ja siihen aikaan maan suurin uimahalli vihittiin käyttöön lokakuussa 1955. Hyvin merkittävällä tavalla hankkeen onnistumiseen vaikutti varatuomari Erkki Rutanen.¹⁹⁹

Kaiken kaikkiaan Penttilän aktiivisuus ja näkyviin tuloksiin johtanut toiminta kansakoulunopettajien koulutusasiassa toi hänelle arvovaltaa ja vahvisti hänen asemaansa korkeakoulun sisällä. Asema pitkäaikaisena rehtorina oli kiistaton, vaikka hänet vuonna 1948 valittiinkin tehtävään käytettävissä olevista vaihtoehdoista viimeisenä. Toisaalta vuoden 1952 kehittämisohjelman käsittely opetusministeriössä sisältää viitteitä siitä, että avoin toiminta Helsingin väliaikaista opettajakorkeakou-

197 Oittinen Reino, Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun korkeakoulun uudisrakennuksen peruskiveä muurattaessa 1.9.1952. Kasvatus ja Koulu 1952, s. 158-160.

198 Vrt. Rassi 1981, s. 95.

199 JKK:n toimintakertomus 1950-1951, s. 1; JKKY:n kuntakokouksen ptk. 7.3.1950, 26.11.1952, 27.2.1954; JKKY:n hallituksen ptk. 28.2.1951, 15.11.1951, 27.11.1951, 6.12.1951, 2.10.1952, 26.11.1952, 9.9.1953, 17.11.1953. JYY:n arkisto; Hussila Pertti K., Saadaanko uimahalli...? Jyväskylän Kasvatustieteellisen Korkeakoulun vuosijulkaisu 1952-1953. Jyväskylä 1953, s. 28-29; Perälampi Martti, Me saamme uimahallin. Jyväskylän Kasvatustieteellisen Korkeakoulun Ylioppilaskunnan vuosijulkaisu 1933-1934. Jyväskylä 1934, s. 27-28; Rutanen Erkki, Yksi tavoite on saavutettu...mikä on seuraava tavoite? Jyväskylän Kasvatustieteellisen Korkeakoulun Ylioppilaskunnan vuosijulkaisu 1955-1956. Jyväskylä 1956, s. 19. Rutasesta hankkeen vetäjänä esim. Rautjoki 1969, s. 68-75, Seppälä Juha, Jyväskylän uimahalli 25 vuotta. Jyväskylä 1980, s. 1-12.

lua vastaan nosti opetusministeriössä kielteisiä asenteita suhtautumisessa JKK:n kehittämisspyrkimyksiin. Vuoden 1952 kehittämissuunnitelmaa käsitteli opetusministeriössä hallitussihteeri Yrjö Salosaari. Hänen kantansa oli, ettei korkeakoulussa siinä vaiheessa tarvittu uusia professuureja. Lisäksi hän huomautti, että korkeakoulu tavoitteili oppihistorian professuuria tohtori Matti Sainiota varten. Salosaari kirjoitti lisäksi kommenttinaan, että kasvatusopillinen korkeakoulu oli ilmoittanut valmiutensa opettajankoulutuksen huomattavaan lisäämiseen estäessään Helsingin opettajakorkeakoulun vakinaistamisen. Salosaaren kommentteista JKK:n kirjelmän reunamarginaalissa saa sen käsityksen, että hänen mielestään kasvatusopillinen korkeakoulu sai nyt lunastaa lupauksensa ja selviytyä ilman opettajavoimien lisäämistä. Kaikesta päättäen Salosaari oli ollut Helsingin opettajakorkeakoulun vakinaistamisen kannalla.²⁰⁰

Aseman vakiinnuttua korkeakoulun sisällä Penttilällä oli kuitenkin mahdollisuus aktiivisiin toimiin myös keskikoulunopettajakysymyksessä. Vankan perusteen tavoitteelle antoi edelleen paheneva oppikoulujen opettajapula.²⁰¹ Penttilä piti asiaa esillä korkeakoulun päätavoitteiden rinnalla. Esimerkiksi vuosien 1951 ja 1952 valtion budjettiin tehtiin esitykset keskikoulunopettajien koulutuksen edellyttämistä viroista.²⁰² Mutta esimerkiksi vuonna 1950 keskikoulunopettajien koulutuksen järjestämistä valmisteltiin opettajaneuvostossa silmiinpistävästi verkkaisesti. Pohdittavana oli vastaus opetusministeriön tiedusteluun keskikoulunopettajien koulutuksen järjestämisestä ja opettajakandidaatin tutkinnon sopivuudesta korkeakouluun. Opettajaneuvosto antoi vastauksensa vasta lokakuussa, vaikka opetusministeriön tiedustelu tuli jo keväällä.²⁰³

Asian verkkainen valmistelu opettajaneuvostossa on tulkittava niin, ettei korkeakoulun laajentamisen uskottu tai haluttu etenevän vielä seuraavan vuoden budjetissa. Lausunnossa otettiin myönteinen kanta opettajakandidaatin tutkintoon, joka oli mahdollista järjestää ilman lisävirkkoja. Keskikoulunopettajien koulutuksen osalta lausunnossa toistettiin korkeakoulun aiempi kanta. Huomionarvoista on, että keskikoulunopettajien koulutus haluttiin järjestää edelleen kansakoulunopettajien täydennyskoulutuksena.²⁰⁴

Opettajaneuvoston keskeinen tavoite näyttää olleen luoda kansakoulunopettajille mahdollisuuksia täydennyskoulutukseen ja jatko-opiskeluun. Siihen liittyy muun muassa oikeuden hankkiminen kasvatustieteiden kandidaatin tutkinnon suorittamiseen opettajille, jotka eivät olleet

200 JKK opetusministeriölle n:o 74/1952. OpMA, VA.

201 Vuosina 1938-1950 oppikoulujen määrä lisääntyi 233:sta 338:aan, ja epäpätevien opettajien osuus oli jatkuvassa kasvussa. Kallio Niilo, Oppikoululäitöksemme kehityksen suuntaviivoja. Kasvatusopillinen Aikakauskirja 1950, s. 185-187.

202 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 5.4.1950, 21.2.1951. JYA; JKK opetusministeriölle n:o 200/5.4.1950, JKK opetusministeriölle n:o 87/23.4.1951. JKKA, JyMA.

203 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 22.5.1950, 13.9.1950, 4.10.1950. JYA.

204 JKK opetusministeriölle 76/5.10.1950. JKKA, JyMA.

ylioppilaita. Opettajaneuvosto ajoi asiaa sitkeästi useita vuosia, ja sitä koskeva asetus annettiin lopulta heinäkuussa 1953.²⁰⁵

Kasvatusopillisen korkeakoulun tutkintojärjestelmän uusiminen tuli lisäksi ajankohtaiseksi vuonna 1951, kun Helsingin yliopiston filosofiseen tiedekuntaan perustettiin lisensiaatin tutkinto. Uuden järjestelmän mukaan vasta lisensiaatin tutkinnon suorittanut voi julkaista väitöskirjan ja puolustaa sitä julkisesti väitöstilaisuudessa. Väitöskirjan tultua hyväksytyksi lisensiaatti voi anoa tohtorin arvoa.²⁰⁶ Helsingin yliopiston uudistusta seuraten kasvatusopillinen korkeakoulu esitti vastaavaa uudistusta omaan tutkintojärjestelmäänsä. Kiintoisaa on, että nytkään ei anottu oikeutta kasvatustieteiden maisterin arvon antamiseen.²⁰⁷

Uudistus jäi siinä vaiheessa kuitenkin toteutumatta, kun Helsingin yliopisto otti lausunnossaan kannan, ettei kasvatus- ja opetusoppia ja suojelu- ja parantamiskasvatusoppia saisi liittää samaan tutkintoon. Opettajaneuvosto ei tulkintaa hyväksynyt ja asian annettiin raueta.²⁰⁸

Vuonna 1953 julkaistuissa korkeakoulun tutkintovaatimuksissa todetaan, että "lisansiaatintutkintoa koskevat ohjeet ovat suunniteltavina ja annetaan ne myöhemmin".²⁰⁹

Asiaan palattiin kuitenkin vasta vuonna 1956, jolloin opettajaneuvosto esitti lisensiaatin tutkinnon lisäksi kasvatustieteiden kandidaatin tutkinnon muuttamista kasvatustieteiden maisterin tutkinnoksi. Vaatimus kahden vuoden työkokemuksesta esitettiin edelleenkin säilytettäväksi tohtorin tutkinnossa.²¹⁰

Nyt Helsingin yliopisto suhtautui kielteisesti lisensiaatin tutkinnon perustamiseen, koska uudesta tutkinnosta oli vielä kovin vähän kokemuksia. Lisäksi yliopisto tyrmäsi ajatuksen kasvatustieteiden maisterin tutkinnosta tähdentäen, ettei maisterin arvo voisi liittyä tutkintoon. Sen sijaan lausunnossa suositeltiin, että korkeakoulu saisi oikeuden antaa maisterin arvoja kasvatustieteiden kandidaateille.²¹¹

-
- 205 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 2.7.1948, 15.9.1948, 29.9.1948. 13.19.1948, 9.2.1949, 23.2.1949, 10.5.1950, 17.5.1950. JYA; Valtioneuvoston ptk. 9.7.1953, VA; Asetuskokoelma 1953 n:o 326; Jyväskylän Kasvatusopillinen Korkeakoulu, Kasvatustieteiden kandidaatin- ja tohtorintutkintojen tutkintovaatimukset ja ohjesääntö, Jyväskylä 1953; Penttilä Aarni, Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämisestä. Keski-Suomi. Keski-Suomen rahaston maakuntajulkaisu. Päätoimittaja Pentti Sillantaus. Jyväskylä 1953, s. 5-6; Rassi 1974, s. 88-92.
- 206 Manninen 1970, s. 94.
- 207 JKK opetusministeriölle n:o 1062/1951. JKKA, JyMA.
- 208 Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1951-1952, s. 119; JKK opetusministeriölle n:o 180/1953. JKKA, JyMA.
- 209 Jyväskylän Kasvatusopillinen Korkeakoulu, Kasvatustieteiden kandidaatin- ja tohtorintutkintojen tutkintovaatimukset ja ohjesääntö. Jyväskylä 1953.
- 210 JKK opetusministeriölle n:o 135/1956. JKKA, JyMA.
- 211 Opetusministeriö JKK:lle n:o 2330/1956. Helsingin yliopiston lausunto kirjelmän liitteenä. JKKA, JyMA; Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1955-1956, s. 118.

Kasvatusopillinen korkeakoulu ei kuitenkaan hankkinut oikeutta antaa maisterin arvoja kandidaateille, vaikka opettajaneuvosto ajatuksen periaatteessa hyväksyikin. Edelleenkin ei nähty tarpeelliseksi profiloitua tässä suhteessa yliopiston suuntaan. Opettajaneuvoston ratkaisulle ei löydy muita perusteita kuin pyrkimys jatkaa erikoiskorkeakouluna, jolla oli omat seminaarista periytyvät traditionsa. Tarvetta samastua yliopistoon ei ollut. Ero esimerkiksi Teknilliseen korkeakouluun ja Yhteiskunnalliseen korkeakouluun oli selvä. Teknillisen korkeakoulun tutkintorakenne oli alusta lähtien suunnilleen samanlainen kuin yliopiston. Lisensiaatin tutkinto otettiin käyttöön teknillisessä korkeakoulussa vuonna 1953. Ensimmäinen tohtoripromootio teknillisessä korkeakoulussa oli järjestetty jo vuonna 1934. Yhteiskunnallinen korkeakoulu vietti ensimmäistä maisteripromootiotaan keväällä 1956 ja sai melkoista julkisuutta.²¹² Kasvatusopilliseen korkeakouluun ei sen sijaan akateemisia arvoja ja niihin liittyvää juhlaperinnettä haluttu.

Rehtori Penttilä pyrki kuitenkin aktiivisesti laajentamaan korkeakoulun tehtäväkenttää. Hän otti keskikoulunopettajien koulutuskysymyksen esille vireille panemansa perussäännön uudistamisen yhteydessä 1950-luvun alussa.²¹³ Kokonaisuudessaan opettajaneuvostossa lähes kaksi vuotta kestänyt uuden perussäännön valmistelu viittaa Penttilän pyrkimykseen tasoittaa korkeakoululle tietä yliopiston suuntaan. Siihen viittaa muun muassa se, että korkeakoulu olisi saanut oman kanslerin ja se olisi siirretty suoraan valtioneuvoston alaiseksi.²¹⁴

Opettajaneuvoston tammikuussa 1952 hyväksymässä esityksessä keskikoulunopettajien koulutuksesta korostettiin tarvetta kokeilla uusia valmistuksen muotoja.²¹⁵ Käytännössä se tarkoitti suunnitelmaa järjestää keskikoulunopettajien koulutus samaan tapaan kuin kansakoulunopettajien koulutus. Myös Penttilä korosti koulutuksen järjestämistä perinteisestä yliopisto-opetuksesta poikkeavalla tavalla: "On edelleen otettava huomioon, että nykyistä oppikoulunopettajien valmistusta on hyvinkin ankarasti arvosteltu ja vaadittu siinä suoritettavaksi uudistuksia. Helpoimmin ja tarkoituksenmukaisimmin toivotut uudistukset olisivat todennäköisesti toteutettavissa juuri tšekäläisessä korkeakoulussa. Keski-koulunopettajien valmistus olisi ilmeisestikin syytä muodostaa samantapaiseksi kuin kansakoulunopettajien valmistus."²¹⁶

Näin Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu ilmoitti käytän-

212 Liesto 1988, s. 27-38, 212-220; Rasila 1973, s. 145.

213 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 5.4.1950, 16.1.1952. JYA.

214 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 14.11.1951, 12.12.1951, 13.2.1952, 5.3.1952, 12.3.1952, 19.3.1952, 10.9.1952, 17.9.1952, 24.9.1952, 1.10.1952, 22.10.1952. Luonnos asetukseksi sisältävä Kasvatusopillisen korkeakoulun perussäännön. JYA; JKK:n toimintakertomus 1952-1953.

215 JKK:n opettajaneuvosto ptk. 23.1.1952. JYA; JKK opetusministeriölle n:o 52/25.1.1952. JKKA, JyMÄ.

216 Penttilä 1953, s. 6.

nössä halukkuutensa säilyttää Cygnaeuksen seminaarin traditiot opetuksen järjestämisessä, vaikka laitos laajenisikin yliopiston suuntaan.

Viittaus mahdollisuuteen kokeilla Jyväskylässä keskikoulunopettajien valmistuksessa uusia muotoja saattoi liittyä keskusteluun oppikoulukomitean asettamisesta. Komitea aloitti työnsä maaliskuussa 1952. Kasvatusopillisella korkeakoululla oli myöhemmin yhteys komiteaan, kun professori Lehtovaara toimi oppikoulun pääsykokeiden uudistamista varten asetetun komitean jaoston puheenjohtajana.²¹⁷

Erityisen tärkeänä pidettiin korkeakoulun mahdollisuuksia nostaa pedagoginen puoli keskeiseen asemaan keskikoulunopettajien valmistuksessa. Edelleen korostettiin, että uusi koulutuslinja antaisi kansakoulunopettajille ylenemistien. Lisäksi viitattiin suunnitelmiin normaalilyseon perustamisesta Jyväskylään.

Tarvittavista oppituoista tehtiin uusi esitys. Uusia professuureja tarvittiin kaikkiaan 11: historia, saksan kieli, englannin kieli, ruotsin kieli, Suomen kirjallisuus, matematiikka, fysiikka, kemia, kasvitiede, eläintiede ja maantiede. Myös tämä ohjelma esitettiin toteutettavaksi asteittain niin, että ensimmäisessä vaiheessa perustettaisiin historian, ruotsin, saksan sekä yhdistetty matematiikan ja fysiikan professuuri.²¹⁸

Keskikoulunopettajien koulutusta koskevan esityksen käsittely valtionhallinnossa osoitti, että korkeakoulun laajentumistavoitteet liitettiin helposti Jyväskylän yliopistokysymykseen. Opetusministeriö lähetti kasvatusopillisen korkeakoulun esityksen lausunnonlehterille kouluhallitukseen, jonka oppikouluosasto valmisti kysymyksestä laajan kannanoton.²¹⁹

Osastopäällikkö Niilo Kallion johdolla päätetyssä lausunnossa asetetaan tukemaan esitystä. Oppikouluosaston peruskäsitelmä keskikoulunopettajien koulutuksesta on kuitenkin merkittävällä tavalla toinen kuin kasvatusopillisen korkeakoulun opettajaneuvoston. Kannanotossa tähdenetään, ettei keskikoulunopettajien koulutusta voida erottaa koko oppikoulun opettajien koulutuksesta. Tästä syystä korkeakouluun olisi otettava tavoitteeksi myös filosofian kandidaatin tutkinto. Lisäksi huomautetaan, ettei koulutuksen järjestäminen kansakoulunopettajien jatkokoulutuksena voinut olla keskeistä, vaan ylioppilailla pitäisi olla mahdollisuus valmistua oppikoulunopettajiksi myös kasvatusopillisessa korkeakoulussa ilman kansakoulunopettajan tutkintoa.

Näin kouluhallituksen oppikouluosaston kasvatusopillisen korkeakoulun esitystä puoltava lausunto sisälsi samalla esityksen korkeakoulun akateemisen linjan laajentamisesta filosofiseksi tiedekunnaksi, ja sen seurauksena asia liitettiin Jyväskylän yliopistokysymykseen. Kouluneuvos Elias Hollo jättikin päätökseen eriävän mielipiteensä. Hänen mukaansa

217 Oppikoulun sisäisen kehittämisen yleissuunnitelma, Komiteanmietintö mon. 1954 n:o 33; Kiuasmaa 1982, s. 365-366.

218 JKK opetusministeriölle n:o 52/25.1.1952. JKKA, JyMA.

219 Kouluhallituksen oppikouluosaston ptk. 13.3.195. Kouluhallituksen arkisto.

ylioppilastutkinnon suorittaneita kansakoulunopettajia varten ei kannattanut rakentaa mitään "sivutietä", koska heillä oli mahdollisuus opiskella oppikoulunopettajiksi yliopistoissa. Jos taas lausuntoon sisältyvä esitys yliopistollisten filosofisten aineiden opetuksesta liitettäisiin kasvatusopilliseen korkeakouluun, merkitsisi se uuden valtionyliopiston perustamista. Hollon mukaan asia olisikin siinä vaiheessa hylättävä ja "otettava uudelleen esille kysymyksenä toisesta valtion yliopistosta".

Asiaa pohti myös kouluhallituksen kansanopetusosasto. Se asettui vastustamaan, koska korkeakoulun laajentaminen saattaisi merkitä kansakoulunopettajien koulutuksen jäämistä vähemmälle huomiolle.²²⁰

Kouluhallituksen yleisistunto otti asiaan varovaisen myönteisen kannan. Oleellista kuitenkin oli, että viraston vt. pääjohtaja Alfred Salmela jätti yleisistunnon pöytäkirjaan eriävän mielipiteensä. Se oli perusteiltaan suunnilleen sama kuin Hollon eriävä mielipide oppikouluosaston lausuntoon: "Kysymyksessä on tosiasiaa toisen valtionyliopiston perustaminen Suomeen. Tätä laajakantoista kysymystä ei voitane ottaa niin vaillinaisesti valmistettuna kuin se nyt on, varsinkin kun sen merkitys nykyisen opettajapulan torjumiseksi on oletettua paljon vähäisempi."²²¹

Näin kouluhallitus samalla kun se virallisesti tuki esitystä, liitti asian Jyväskylän yliopistokysymykseen. Näyttää siltä, että myös opetusministeriössä asiaan omaksuttiin suunnilleen Salmelan ja Hollon näkemys. Myös opetusministeriössä todettiin, ettei keskikoulunopettajien koulutusta olisi tarkoituksenmukaista erottaa koko oppikoulun opettajankoulutuksesta. Myös oppikoulukomitean työvaliokunta otti saman kannan kesällä 1953.

Kasvatusopillisen korkeakoulun laajentamiskysymys jätettiin näin opetusministeriössä odottamaan koko korkeakoululaitoksen kehittämiseen liittyviä ratkaisuja.²²² Myös Helsingin yliopisto otti kielteisen kannan JKK:n esitykseen keskikoulunopettajien koulutuksen liittämistä korkeakouluun.²²³

Korkeakoulun laajentaminen keskikoulunopettajien koulutuksella ei onnistunut, koska oppikoulunopettajankoulutus haluttiin säilyttää yhtenäisenä.

Oppikoulunopettajankoulutuksen liittäminen korkeakoulun ohjelmaan tulkittiin puolestaan uuden valtionyliopiston perustamiseksi, eikä siihen ollut vielä 1950-luvun alussa mahdollisuuksia.

220 Kouluhallituksen kansanopetusosaston ptk. 12.3.1952. Kouluhallituksen arkisto.

221 Kouluhallituksen yleisistunnon ptk. 14.3.1952. Kouluhallituksen arkisto.

222 JKK:n esitystä ei opetusministeriössä virallisesti käsitelty kouluhallituksen lausuntojen jälkeen. Yrjö Salosaaren kirjoittamat kommentit JKK:n lausuntoon kouluhallituksen huomautuksista sisältävät perusteluja ministeriön passiivuu-delle. Salosaari näyttää yhtyneen siihen käsitykseen, ettei keskikoulunopettajien koulutusta pitäisi erottaa oppikoulunopettajien koulutuksesta. Opetusministeriön kirjeasiakirjat 1952. OpMA, VA.

223 Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1953-1954, s. 122.

Korkeakoulun kehittämissuunnitelmat 1950-luvun alkupuolelta ovat kiintoisia myös siitä syystä, että ne kertovat paljon korkeakoulun omista tavoitteista. Ensiksikin on kysyttävä, miksi korkeakoulu toimitti vuonna 1952 opetusministeriölle kaksi toisistaan täysin poikkeavaa kehittämissuunnitelmaa?

Kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämiseen perustuva vuoden 1952 kehittämissuunnitelma on kiintoisa erityisesti akateemisen linjan kehittämisen osalta. Miksi sitä ei sovitettu yhteen keskikoulunopettajien koulutussuunnitelman kanssa? Asetelmasta on tehtävissä vain se johtopäätös, ettei keskikoulunopettajien koulutuksella haluttu vaarantaa kansakoulunopettajien koulutuksen laajentamista ja sen yhteydessä mahdollisesti saatavaa akateemisen linjan vahvistusta. Suunnitelmien yhdistäminen olisi merkinnyt korkeakoulun ensisijaisen tavoitteen hämärtymistä. Tämä tavoite oli korkeakoulun kehittäminen kansakoulupedagogiikan ja kasvatustieteiden erikoiskorkeakouluna.

Penttilä sai kuitenkin suunnitelmalleen keskikoulunopettajien koulutuksen järjestämisestä ainakin passiivisen tuen opettajaneuvostolta. Mutta vuoden 1952 kehittämissuunnitelmista ei voi päätyä muuhun kuin siihen tulokseen, etteivät korkeakoulun professorit luopuneet sen hyväksi vähääkään omaan tieteenalaansa liittyvän tutkimuksen ja opetuksen vahvistamismahdollisuuksista. Tästä syystä vuoden 1952 kehittämissuunnitelma sisälsi useita professuureja, joilla ei ollut mitään tekemistä keskikoulunopettajien koulutuksen eli yliopiston suuntaan tapahtuvan laajenuksen kanssa.

Hyvin samansuuntainen oli opettajaneuvoston suhtautuminen liikuntakasvatukseen opetuksen liittämiseen korkeakouluun. Asia tuli esille vuonna 1950, kun eduskunta käsitteli lakialoitetta liikuntakasvatuskorkeakoulun perustamisesta.²²⁴

Keskustelu korkeimman liikuntakasvatukseen järjestämisestä johti elokuussa 1951 komitean asettamiseen. Sen tehtävänä oli selvittää voimistelunopettajien kasvatusta sekä opetuksen mahdollista sijoittamista muualle kuin Helsinkiin. Komitean puheenjohtajaksi kutsuttiin Helsingin yliopiston rehtori Erik Lönnroth, ja yksi jäsenistä oli Jyväskylän kasvatuspillisen korkeakoulun lehtori Lauri Vepsäläinen. Komitean mietintö valmistui joulukuussa 1952. Mietinnössä esitettiin erillistä liikuntakorkeakoulua Helsinkiin tai liikuntatieteellistä tiedekuntaa Jyväskylään ottamatta kantaa kummankaan puolesta.²²⁵

Helsingin yliopiston konsistorin enemmistö oli sillä kannalla, että liikuntakasvatus olisi liitettävä tiedekuntana Jyväskylän kasvatustieteelliseen

224 Valtiopäivät 1950, lak.al. n:o 39; Kalervo Ilmanen - Touko Voutilainen, *Jumpasta tiedekunnaksi. Suomalainen voimistelunopettajakoulutus 100 vuotta 1882-1982*. Helsinki 1982, s. 196; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 254.

225 Komiteamietintö 1952 B n:o 5; Ilmanen - Voutilainen 1982, s. 197-199; Opetusministeriön historia V, s. 255.

korkeakouluun.²²⁶ Konsistorin enemmistö suhtautui siis myönteisesti kasvatustavallisen korkeakoulun huomattavaan laajennukseen ja samalla kehittämiseen yliopistomaiseksi korkeakouluksi. Korkeakoulun johto ei kuitenkaan tähän mitenkään erityisen aktiivisesti tarttunut. Opettajaneuvosto otti vuoden 1950 lopulla myönteisen kannan liikuntakasvatustavallisen korkeakoulun sijoittamiseen korkeakoulun yhteyteen, mutta varsinaiseen korkeakoulun kehittämisohjelmaan sitä ei sisällytetty.²²⁷

Penttilälle korkeakoulun sisäiset näkemykset kehittämisestä olivat sekä ongelma että mahdollisuus. Tilannetta voisi kuvata niin, että opettajaneuvoston vahvistamat suunnitelmat mahdollistivat minimivaihtoehtona kansakoulunopettajien koulutuksen laajentamisen ja sitä kautta korkeakoulun aseman korostumisen. Mahdollista oli myös akateemisen linjan vahvistuminen eräänlaisen kansakoulunopettajien koulutuksen laajennuksen oheiskehityksenä. Kolmas mahdollisuus oli keskikoulunopettajankoulutuksen aloittaminen ja kehityksen suuntaaminen kohti yliopistoa.

Mutta ei vuoden 1952 kehittämissuunnitelmaankaan kirjattu suunnitelma akateemisen linjan kehittämisestä ollut Penttilälle mikään huono vaihtoehto. On huomattava, että myös se olisi merkinnyt Penttilän oman oppituolin suomen kielen professuurin niveltämistä kiinteämmäksi osaksi korkeakoulun akateemista linjaa.

Rehtori Penttilä ei yliopistoajatukseensa ollut yksin, sillä perinteinen schildtiläinen yliopistoaate oli Jyväskylässä jo 1940-luvulla lopulla nousemassa esille. Vuonna 1946 valittiin Kaarle Oksalan jälkeen Yliopistoyhdistyksen puheenjohtajaksi Sakari Kuusi, ja hän alkoi avoimesti puhua yhdistyksen perimmäisestä tavoitteesta eli suomalaisen yliopiston perustamisesta Jyväskylään.²²⁸ Samaan suuntaan vaikutti Sisä-Suomi-lehden päätoimittajan maisteri Kyösti Sorjosen tulo yhdistyksen sihteeriksi pari vuotta myöhemmin.²²⁹ Hänelle korkeakoulun kehittäminen asteittain suomalaiseksi yliopistoksi oli itsestään selvä tavoite. Se tuli hyvin selvästi esille esimerkiksi tammikuussa 1951, kun liikuntakasvatustavallisen korkeakoulun mahdollinen liittäminen kasvatustavalliseen korkeakouluun oli ensimmäistä kertaa esillä Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnassa. Sorjonen kirjasi asiasta pöytäkirjaan seuraavan yleisperiaatteen: "Korkeakoulua ei yhdellä kertaa muuteta yliopistoksi, siksi on huomioitava kaikki mahdollisuudet päästä päämäärään korkeakoulua vähitellen laajentamalla."²³⁰

Kasvatustavallisesta korkeakoulusta alettiin puhua ensimmäisenä

226 Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1952-1953, s. 122-123. Konsistori päätti asiasta äänin 12-8 vähemmistön kannattaessa tiedekunnan sijoittamista Helsingin yliopistoon.

227 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 22.11.1950, 1.12.1950. JYA.

228 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 4.1.1946, JYYA, JyMA.

229 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 20.1.1948. Sorjonen aloitti sihteerinä 1.2.1948. JYYA, JyMA; Ks. myös Suomen Ateenasta. Kyösti Sorjosen pakinoita 1945-1990. Toimittanut Louna Lahti. Jyväskylä 1991, s. 9-23.

230 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 17.1.1951, JYYA, JyMA.

asteena yliopiston perustamiseksi Jyväskylään. Tässä suhteessa Kuusen kirjoitus korkeakoulun ylioppilaskunnan vuosijulkaisussa vuonna 1950 on hyvin yksiselitteinen. Kuusi muistutti, että Jyväskylän Yliopistoyhdistykseltä korkeakoulu oli saanut perinnökseen kesäyliopiston ja erittäin arvokkaan tieteellisen kirjaston. Sen lisäksi Kuusi asetti korkeakoululle mielenkiintoisen menneisyyteen liittyvän velvoitteen:

"Mutta se sai myös vaalittavakseen W. S. Schildtin suuren haaveen, KKK:n kehittämisen suomalaiseksi yliopistoksi." Lisäksi Kuusi esitti toivomuksen, että kaikki korkeakoulun opiskelijat veisivät Jyväskylästä lähtiessään "sen varman vakaumuksen, että Jyväskylään kerran on syntävä suomalainen yliopisto".

Yliopistoyhdistyksen puheenjohtaja Kuusi näki vielä tarkoituksenmukaiseksi liittää Kaarle Oksalan elämäntyön schildtiläiseen aateperintöön kehottaessaan korkeakoulun oppilaita Kaarle Oksalan viitoittamalla tavalla toimimaan tämän tohtori Schildtin "kuninkaanajatuksen" hyväksi. Lopuksi Kuusi yhdisti ajankohtaisen kysymyksen keskikoulunopettajien valmistamisesta schildtiläiseen yliopistotavoitteeseen. Kansakoulunopettajien valmistaminen keskikoulunopettajiksi olisi Kuusen mukaan askel kohti yliopistoa.²³¹

Näin Kuusi määritteli Kaarle Oksalan itsenäisen ja monella tavalla schildtiläisestä yliopistoperinteestä riippumattoman korkeakouluidean ja sen toteuttamisen osaksi schildtiläistä toimintaa yliopiston saamiseksi Jyväskylään. Kuusen tapa hahmottaa Jyväskylän yliopistokysymyksen historiaa tuli yleiseksi. Se on merkinnyt Kaarle Oksalan elämäntyön alistamista osaksi Schildtin kuningasajatuksen toteutumisprosessia. Esimerkiksi Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen aatteellista perintöä ja tavoitteita ajatellen Kuusen hahmottama malli oli tarkoituksenmukainen. Ja varsin hyvin se sopi myös aktiiviselle ja tuloksiin pyrkivälle rehtori Aarni Penttilällekin, vaikka hän korostikin Kaarle Oksalan elämäntyötä kirjoittaessaan korkeakoulun historiasta.²³²

Sakari Kuusen johtaman Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintalinjaan sopi myös Martti Airilan osuuden korostaminen Jyväskylän yliopistopyrkimyksissä. Yliopistoyhdistys lahjoitti vuonna 1950 Martti Airilan muotokuvan korkeakoululle. Sakari Kuusen puhe muotokuvan paljastustilaisuudessa jatkoi johdonmukaisesti edellä kuvattua yliopistokysymyksen historianselitystä. Puheessaan Kuusi eritteli Airilan ansioita Jyväskylän Tieteellisen kirjaston perustamisessa, ja Kuusen mukaan juuri kirjasto loi edellytykset kasvatusopillisen korkeakoulun perustamiselle: "Tämä kirjasto on jo tuottanut Jyväskylälle Kasvatusopillisen Korkeakou-

231 Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunnan vuosijulkaisu 1949-1950, s. 13-14.

232 Penttilä 1951, s. 61. (Keski-Suomea ja keskisuomalaisia II) W. S. Schildtiä Penttilä ei mainitse tässä keskisuomalaista maakunta-aatetta edustavassa kirjassa julkaistussa artikkelissaan lainkaan.

lun. Uskomme, että se vielä on tuova tänne yliopiston."²³³

Näin Jyväskylän Yliopistoyhdistys nosti Schildtin kuningasajatuk-
sen esille. Yhdistys alkoi jälleen toimia yliopiston saamiseksi Jyväskylään
ja kiinnostus yliopistokysymykseen alkoi herätä uudelleen kaupungissa.
Käytännössä se merkitsi tukea rehtori Penttilän toiminnalle keskikou-
lunopettajien koulutuskysymyksessä. Asian yhteydessä ei ollut tapana
puhua yliopistosta, mutta epävirallisissa yhteyksissä Penttilä korosti, että
korkeakoulun akateemista linjaa laajentamalla saadaan ennen pitkää
yliopisto.²³⁴

Opettajaneuvosto torjui kuitenkin voimakkaasti yliopistoajatuksen,
kun edellä mainittu kouluhallituksen lausunto keskikoulunopettajien
koulutuksen aloittamisesta tuli eriävine mielipiteineen opettajaneuvoston
tietoon: "Se ei ole tehnyt esitystä toisen valtion yliopiston perustamista
eikä ottanut esiin sen laajakantoisempaa ja suurempaa valmistelua vaati-
vaa kysymystä kuin kysymys valtion korkeakoulun jonkin vertaisella
opettajavoimien lisäämisellä suoritettavissa olevasta keskikoulunopettajain
valmistuksesta on."²³⁵

Mutta mikä oli kasvatusopillisen korkeakoulun tavoitteiden suhde
1940-luvun alussa virinneeseen korkeakoulupoliittiseen keskusteluun?
Miten Jyväskylä piti puoliaan tieteen ja korkeimman opetuksen valtakun-
nallisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa?

3.3.3 Korkeakoulukomitea ja JKK:n kehittämistavoitteet

Jo vuosisadan alkupuolella omaksuttu tapa hoitaa Jyväskylän yliopisto-
kysymystä korostetusti virkamiestietä jatkui kasvatusopillisen korkea-
koulun kehittämispuuhissa. Suoraa vaikuttamista poliitikkoihin ei juuri
käytetty. Tavoitteita ajatettiin edelleen virkamiestietä. On ilmeistä, että
kasvatusopillisen korkeakoulun johto piti myös keskisuomalaiset poliitikot
sivussa asioista. Toimintatapaan vaikutti myös se, etteivät maakunnan
huomattavimmat poliitikot - esimerkiksi maalaisliiton Vihtori Vesterinen
ja sosialidemokraattien Onni Peltonen - olleet suuntautuneet korkeakoulu-
poliittisiin kysymyksiin.²³⁶

Suomessa käytiin sodan jälkeen vilkasta kulttuuri- ja tiedepoliit-

233 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 18.1.1950, 7.3.1950, JYYA, JyMA.

234 Kyösti Sorjosen haastattelu 12.4.1990.

235 JKK:n opettajaneuvoston ptk. 26.6.1952. JYA; JKK opetusministeriölle 413/28.6.1952. JKKA, JyMA.

236 Vihtori Vesterinen (ml.) oli Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan jäsen vuosina 1928-1958, mutta hän ei suuntautunut poliittisessa toiminnassa korkeakoulukysymyksiin. Onni Peltonen (sd.) oli vuosina 1945-1956 ministerinä kuudessa hallituksessa. Porvarilliseen Jyväskylän Yliopistoyhdistykseen hänellä ei ollut mitään yhteyttä.

tista keskustelua. Se keskittyi melkoisesti Suomen akatemian perustamiskysymykseen. Laki Suomen akatemiasta säädettiin hyvin laajan eduskuntakeskustelun jälkeen vuonna 1947, ja maaliskuussa 1948 presidentti J. K. Paasikivi nimitti virkoihin kymmenen tieteiden ja taiteiden edustajaa.²³⁷ Sodanjälkeisen ajan sisä- ja ulkopoliittinen murros vaikutti myös keskusteluun akateemikoiksi nimitettävistä henkilöistä. Opetusministeri Eino Kilpi (kd.) vastusti poliittisin perustein muun muassa Rolf Nevanlinnan ja A. I. Virtasen nimittämistä Akatemian jäseniksi. Presidentti Paasikivi nimitti kuitenkin kymmenen Akatemian jäsentä akatemialautakunnan esitysten mukaisesti.²³⁸ Nimityksen jälkeen myös eduskunnan puhemies Urho Kekkonen arvosteli julkisesti V. A. Koskenniemen, Rolf Nevanlinnan ja Yrjö Kilpisen nimityksiä akateemikoiksi. Kekkosen perustelut olivat selkeän poliittiset: "Mutta vaikka poliittisten ansioiden perusteella ei miestä saa valita akatemiaan, niin voidaan poliittisten seikkojen vuoksi mies pitää poissa akatemiasta"²³⁹

Korkeakoulupolitiikan aktivoitumiseen sodan jälkeen liittyy myös Turun kauppakorkeakoulun perustaminen vuonna 1950. Korkeakoulun perustaminen oli ollut esillä Turun yliopiston perustamisvaiheesta lähtien.²⁴⁰ Turun yliopistokysymysten yhteys Viipurin taloudelliseen korkeakouluseuraan nousi sodan jälkeen uudelleen esille. Turun suunnalta esitettiin heti sodan jälkeen Helsinkiin siirtyneen seuran varojen käyttämistä Turun kauppakorkeakoulun perustamiseen. Seuran johto ei tähän kuitenkaan suostunut. Vuonna 1947 päätettiin, että Viipurin taloudellinen korkeakouluseura suuntasi toimintansa muuttuneissa olosuhteissa "itäsuomalaisen korkeamman sivistyksen kohottamiseksi".²⁴¹

Myös eduskunnassa alettiin kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota korkeakoululaitoksen laajentamisen tarpeellisuuteen. Asialla olivat erityisesti Oulun läänin kansanedustajat. Sodan jälkeen Oulun korkeakouluseura aktivoitui ja yliopistokysymystä alettiin pitää esillä jo

237 Suomen Akatemiaa koskeva laki säädettiin lakialoitteen pohjalta. Keskustelut Akatemian perustamisesta täyttävät vuoden 1947 valtiopäivien pöytäkirjoista lähes 80 sivua; Skyttä Kyösti, Akatemiataistelu 1945-1948. Kirja sodanjälkeisestä Suomesta. Porvoo 1975; Jääskeläinen Mauno, Sodan jälkeinen eduskunta (Valtiopäivät 1945-1963). Suomen kansanedustuslaitoksen historia VIII. Eduskunnan historiakomitea, pj. Olavi Salervo. Helsinki 1980, s. 497-498.

238 J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944-1956, ensimmäinen osa 28.6.1944 - 24.4.1949, toimittaneet Yrjö Blomstedt, Matti Klinge. Juva 1985, s. 582-583; Akatemian ensimmäiset kymmenen jäsentä olivat professorit Väinö Aaltonen, Yrjö Ilvessalo, Eino Kaila, Yrjö Kilpinen, V. A. Koskenniemi, Onni Okkonen, Y. H. Toivonen, A. I. Virtanen, Rolf Nevanlinna ja Erik Palmén.

239 Kekkonen Urho, Akateemikoista. Suomen Kuvalehti 1948 n:o 11 (13.3.1948); Kekkosen vastasi professori Arvi Korhonen. Hänen mukaansa Kekkosen kritiikki oli kohtuutonta ja aivan erityisesti Korhonen puolusti Nevanlinnaa: "Sitten tulee Nevanlinnan tapaus, joka on niin suututtava ja niin väärämielinen, että varsinaisesti juuri sen vuoksi olenkin kynään tarttunut." Korhonen Arvi, Akatemia ja Kekkonen. Suomen Kuvalehti 1948 n:o 12-13 (20.3.1948).

240 Perälä 1975, s. 5-32.

241 Kivi-Koskinen 1989, s. 3.

1920-luvulla omaksutun toimintalinjan mukaisesti poliitikkojen kautta. Pohjois-Suomen kansanedustajien aktiivisuus Oulun korkeakoulukysymyksessä heijastui merkittävällä tavalla myös Jyväskylän kasvatustopillisen korkeakoulun kehityksen kääntymiseen yliopiston suuntaan.

Oululainen kansanedustaja Arvi Ahmavaara (kok.) teki jo vuonna 1947 aloitteen komitean asettamisesta "tutkimaan, mitä suuntaviivoja olisi korkeimman opillisen sivistyksen järjestelyissä lähitulevaisuudessa noudatettava ja mitä siinä kohden tehtävä erityisesti Pohjois-Suomea silmälläpitäen".²⁴² Eduskunta antoi aloitteelle tukensa. Sivistysvaliokunnan mietinnössä todettiin, että muun muassa Helsingin yliopiston opiskelijamäärän kasvusta johtuen valtiovallan olisi saatettava korkeakoulukysymys perin pohjaisen suunnittelun ja valmistelun alaiseksi. Myös sivistysvaliokunta kiinnitti huomiota Pohjois-Suomeen. Eduskunnan täysistunnossa asia hyväksyttiin yksimielisesti helmikuussa 1948.²⁴³

Komiteaa ei kuitenkaan asetettu, ja kolme vuotta myöhemmin kansanedustaja Irma Karvikko (kansap.) nosti asian toivomusaloitteen muodossa eduskunnassa esille.²⁴⁴ Karvikko oli turkulainen poliitikko, joten taustalla oli todennäköisesti yhteyksiä Turun yliopistoon. Aloitteessa korostettiin jälleen korkeakoululaitoksen kehittämisen kokonaissuunnitelman tarpeellisuutta. Aloitteen tausta paljastuu Turun yliopiston ottamisessa esille erikseen. Aloitteen mukaan sitä olisi ryhdyttävä kehittämään elinkelpoiseksi ja riittävän monipuoliseksi.²⁴⁵ Tässä vaiheessa myös Helsingin yliopiston piirissä alkoi olla kannatusta esitykselle komiteasta, joka laatisi periaatesuunnitelman maan korkeakoululaitoksen kehittämisen yleisistä suuntaviivoista.²⁴⁶

Myöskään Karvikon aloite ei johtanut tulokseen. Mutta korkeakoululaitoksen hajauttamisesta kiinnostuneet kansanedustajat pitivät asiaa vireillä. Helmikuussa 1952 joukko Oulun läänin kansanedustajia teki Ahmavaaran johdolla asiasta eduskuntakyselyn. Kysymys oli muotoiltu siten, että se tosiasillisesti vaati hallitusta ilmaisemaan kantansa Oulun yliopistokysymykseen.²⁴⁷

Vastauksessaan opetusministeri Reino Oittinen totesi, ettei hallitus ollut vielä ratkaissut kysymystä komitean asettamisesta. Oulun yliopistokysymyksestä hän sanoi, että oli olemassa mahdollisuuksia siirtää osa korkeimman opillisen sivistyksen antamisesta Pohjois-Suomeen. Ennen sitä oli kuitenkin selvitettävä, oliko mahdollisuuksia opettajavoimien saamisesta. Epäilevän kantansa tähän asiaan opetusministeri paljasti

242 Valtiopäivät 1947, toiv.al. n:o 139.

243 Valtiopäivät 1947, Siv.valiok.miet. n:o 32. Edusk. toivomus. toiv.al.miet. n:o 131.

244 Valtiopäivät 1950, toiv.al. n:o 119.

245 Perälä Tauno, Turun yliopisto 1939-1974. Turku 1977, s. 41.

246 Merikoski V., Yliopistohallinnon ydinkysymyksiä. Porvoo 1966, s. 7-8.

247 Valtiopäivät 1951, Pöytäkirjat I, s. 290.

toteamalla, että "kokemukset opettajavoimien saamisesta Jyväskylän kasvatusopilliseen korkeakouluun ja opettajavoimien pysymisestä siellä eivät kylläkään ole olleet myönteisiä".²⁴⁸

Kansanedustajien ponnistelujen ohella piti Oulun Korkeakouluseura komitea-aloitetta esillä. Muun muassa Oulun läänin maaherra Kalle Määttä kävi asiasta puhumassa pääministeri Urho Kekkoselle, joka omasta puolestaan ilmoitti kannattavana komitean asettamista.²⁴⁹

Vihdoin joulukuussa 1952 hallitus asetti komitean laatimaan yleissuunnitelmaa "maan korkeakoulupolitiikan yhtenäistämisestä ja korkeakoulujen kehittämisestä maan kulttuurin tarpeita nykyistä paremmin tyydyttäväksi sekä opetus- ja tutkimustehtävien jakamisesta niiden kesken silmällä pitäen mahdollisuuksia sijoittaa tieteellistä opetusta ja tutkimusta myös Helsingin ulkopuolelle".²⁵⁰

Korkeakoulukomiteaan kerättiin mahdollisimman kattavasti maan korkeakoulupolitiikan asiantuntemus ja arvovalta. Puheenjohtajaksi kutsuttiin Helsingin yliopiston kansleri P. J. Myrberg ja jäseniksi Helsingin yliopistosta vararehtori (vuodesta 1953 rehtori) Paavo Ravila, professori (entinen pääministeri) T. M. Kivimäki ja professori Nils Westermarck, Turun yliopistosta professori (entinen rehtori) Einar W. Juva ja professori (rehtori vuodesta 1954) Osmo Järvi, Åbo Akademin vararehtori Sven Lindman, Teknillisen korkeakoulun rehtori Martti Levon, Yhteiskunnallisen korkeakoulun kansleri J. A. Hollo, Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun rehtori Aarni Penttilä, kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapäällikkö Reino R. Lehto, Kauppakorkeakoulun kansleri O. W. Louhivuori ja hänen kuolemansa jälkeen syyskuussa 1953 Kauppakorkeakoulun rehtori Kalle Kauppi. Lisäksi komiteaa täydennettiin syyskuussa 1953 kutsumalla jäseniksi Teknillisen korkeakoulun professori Pentti Kaitera ja Yhteiskunnallisen korkeakoulun vararehtori Urpo Harva. Komitean sihteeriksi kutsuttiin Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian professori Oiva Ketonen.²⁵¹

Korkeakoulukomitea aloitti työnsä ajankohtana, jolloin Suomessa oli kahdeksan korkeakoulua ja kolme yliopistoa. Korkeakoululaitosta täysin dominoiva oli Helsingin yliopisto, jossa kevätlukukaudella 1951 oli 134 varsinaista professoria ja 8945 opiskelijaa. Samaan aikaan oli yksityisessä Turun yliopistossa 31 professoria ja 534 opiskelijaa sekä Åbo Akade-

248 Valtiopäivät 1951, Pöytäkirjat I, s. 290-293.

249 Julku Liisa ja Kyösti 1983, s. 126; Hyvin aktiivisesti Oulun yliopistoasiassa esiintyi ja toimi Helsingin yliopiston talousoikeuden professori Kyösti Haataja. Ks. esim. Haataja Kyösti, Riittääkö yksi valtion yliopisto Suomelle. Eripainos PPO:n julkaisusta vuodelta 1952, passim.; Salmi Tapani, Pohjois-Pohjalainen osakunta 1957-1982. Kemi 1982, s. 15.

250 Komiteanmietintö 1956 n:o 7, s. 5; Rassi 1974, s. 136; Jääskeläinen 1980, s. 500; Blomstedt 1982, s. 148-149; Julku Kyösti ja Liisa 1983, s. 126-127; Ketonen 1986, s. 34.

251 Komiteanmietintö 1956 n:o 7, s. 5-6; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 226-229.

missa 28 professoria ja 480 opiskelijaa. Korkeakoulujen osalta vastaavat luvut olivat seuraavat: Teknillinen korkeakoulu 53, 2194, Eläinlääketieteellinen korkeakoulu 4, 118, Yhteiskunnallinen korkeakoulu 10 ja 664. Lisäksi oli toiminnassa neljä yksityistä kauppakorkeakoulua, suomenkielinen ja ruotsinkielinen kauppakorkeakoulu sekä Helsingissä että Turussa. Yhteensä kauppakorkeakouluissa oli 27 professoria ja 14437 opiskelijaa. Pienin akateeminen oppilaitos oli Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu, jossa oli 4 professoria ja akateemisia opintoja harjoitti 60 opiskelijaa. Korkeakoulun koko opiskelijamäärä oli 355.²⁵²

Oiva Ketosen mukaan komiteassa hahmottui neljä mielipiderintamaa. Voimakkain oli Helsingin ryhmä, jonka tavoitteena oli valvoa, ettei korkeakoululaitoksen laajentaminen veisi voimavaroja Helsingin yliopiston ja Teknillisen korkeakoulun kehittämislle. Komitean työskentelyn aikaan oltiin vielä yksimielisiä siitä, että näille kuului ylimmän opetuksen ja tutkimuksen päävastuu. Turun yliopisto ja Åbo Akademi muodostivat toisen ryhmän. Sen intresseissä oli huolehtia riittävästä valtionavusta yksityisille korkeakouluille. Kauppakorkeakoulujen ja Yhteiskunnallisen korkeakoulun ryhmä oli helpommassa asemassa kuin turkulaiset, koska niiden valtionavusta oli jo säädetty lailla. Pohjois-Suomen alueellisia intressejä puolusti komiteassa voimakkaimmin Pentti Kaitera. Rehtori Aarni Penttilän asemaa komiteassa Ketonen on luonnehtinut seuraavasti: "Kolmas ryhmä oli rehtori Penttilä. Hänen tavoitteensa oli kehittää valtion yliopisto Jyväskylän kasvatusopillisesta korkeakoulusta, joka oli perustettu valmistamaan kansakoulunopettajia ylioppilaista. Jyväskylä oli pitkään mainittu toisen valtion yliopiston mahdollisena paikkana. Hän oli kauan yksin saamatta tukea miltään taholta."²⁵³ Ketosen mukaan Penttilä oli kuitenkin komitean jäsenenä aktiivinen ja taitava, ja hän osasi ottaa huomioon myös poliittiset näkökohdat ajaessaan tavoitteitaan.²⁵⁴

Ketosen arvio perustuu Penttilän tavoitteeseen keskikoulunopettajien koulutuksen aloittamisesta Jyväskylässä. Arvio on kuitenkin hyvin pelkistetty. On ilmeistä, että näkymät kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämisestä ja korkeakoulun sisällä oleva vahva mielipide laitoksen kehittämisestä kasvatustieteiden ja erityisesti kansakoulupedagogiikan erikoiskorkeakouluna vaikuttivat Penttilän tavoitteisiin. Tähän kuvioon sopivat hyvin suunnitelmat järjestää keskikoulunopettajien koulutus uudella tavalla. Kun koulutus järjestettäisiin kurssimuotoisena ja pedagogiikkaan suuntautuvana, se tukisi korkeakoulun asemaa kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen erikoiskorkeakouluna. Penttilän tavoitteena oli 1950-luvun alussa laajentaa korkeakoulua tätä tietä, eli kohti yliopistoa

252 STVK 1951 s. 255-261. Tilastollisessa vuosikirjassa kasvatusopillinen korkeakoulu on asetettu "Kansakoulunopettajien korkeakoulut"-tauluun. Tilastossa ei mainita lainkaan JKK:n akateemisen linjan opiskelijoita; Ketonen 1986, s. 32.

253 Ketonen 1986, s. 36-37.

254 Akateemikko Oiva Ketosen haastattelu 26.5.1990.

oli tarkoitus ottaa vain lyhyt askel.

Penttilä esitteli kasvatustieteellisen korkeakoulun tavoitteet komiteassa marraskuussa 1953. Hän korosti tavoitettaan vahvistaa korkeakoulun asemaa erikoiskorkeakouluna. Tämän perusteella Penttilä esitteli ensisijaisen tavoitteensa akateemisen linjan vahvistamisesta. Sen mukaan korkeakouluun olisi perustettava toinen kasvatustieteen professuuri sekä vertailevan kouluhallinnon, psykiatrian, ammattikasvatuksen ja oppihistorian professorit. Lisäksi tarvittaisiin kasvatustieteen ja psykologian lehtorin virat. Esityksen oppihistorian professorista Penttilä perusteli erikseen. Hän sanoi suoraan, että professuuri oli ajateltu tohtori Matti Sainiolle, joka toimi korkeakoulussa uskonnon lehtorina. Penttilä esitti myös tavoitteen korkeakoulun toiminnan laajentamisesta keskikoulunopettajien koulutuksella. Hän perusteli esitystään keskikoulunopettajien koulutuksen uudistamisen tarpeellisuudella. Koska tulevaisuudessa siirryttäisiin yhtenäiskouluun, olisi hänen mukaansa oppikoulunopettajien ja kansakoulunopettajien koulutusta myös yhtenäistettävä. Jo tässä vaiheessa Helsingin yliopiston rehtori totesi, että Penttilän esitykset oppikoulunopettajien koulutuksesta ovat "tuulesta temmattu".²⁵⁵

Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun tavoitteet tulivat komiteassa seuraavan kerran esille vuonna 1954, kun opetusministeriö pyysi komitealta lausuntoa suunnitelmasta oppikoulunopettajien koulutuksesta Jyväskylässä. Tässä vaiheessa kysymys oli kouluhallituksen lausunnon mukaisesti laajentunut koskemaan koko oppikoulun opettajien koulutusta.²⁵⁶ Jyväskylän kasvatustieteelliselle korkeakoululle ominaista varovaisuutta osoittaa se, että tältä osin sen tavoitteita korottivat valtion virkamiehet. Oppikoulunopettajien koulutuksen asettaminen tavoitteeksi on oleellinen siinä suhteessa, että se merkitsi entistä selkeämmin korkeakoulun suuntaamista yliopistoksi. Pitäytyminen vain keskikoulunopettajien eli opettajakandidaattien koulutuksessa olisi rajannut laajennuksen pelkäsi opettajakoulutukseksi. Mutta lukion opettajien eli filosofian kandidaattien koulutus toisi automaattisesti mukanaan myös jatko-opiskelun ja tutkimuksen.

-
- 255 Korkeakoulukomitea, pöytäkirjakonsepti 14.11.1953, Kansio 24. Penttilä jakoi komitean jäsenille muistion korkeakoulun tavoitteista. Siinä esitetty "virkapaketti" sisältää pöytäkirjakonseptissa mainittujen virkojen lisäksi sosiaalipedagogiikan professorin. PM Eräistä korkeakoulukomitean suuntaviivoista, Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittäminen (Aarni Penttilä), Da1. Korkeakoulukomitea 540:136, VA.
- 256 Korkeakoulukomitean pöytäkirjakonsepti 9.6.1954, yhteenveto komitean kokouskeskustelusta 9.6.1954. Kansio 24; PM Oppikoulunopettajien valmistamisesta Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa; Muistio 29.5.1954 (Oiva Ketonen) Kouluhallituksen aloitteen johdosta, joka tähtää oppikoulun opettajien valmistuksen aloittamiseen Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa. PM 29.5.1954 (Oiva Ketonen) Eräitä kouluhallituksen Jyväskylän-suunnitelmaa koskevia Hels. yliop. filosofisen tiedekunnan osastojen lausuntoja täydentäviä huomautuksia. Lähetettyjen kirjeiden toisteet Da1. Korkeakoulukomitea 540:136. VA.

Penttilä pyrki tosissaan vaikuttamaan komitean jäseniin. Hän laati asian käsittelyä varten muistion, jossa hän selosti kasvatustieteellisen korkeakoulun kehitystavoitteita. Penttilä korosti laitoksen kehittämistä erikoiskorkeakouluna. Hän esitti komitealle korkeakoulupoliittiseksi yleisohjeeksi sitä, että jos joku erikoiskorkeakoulu on olemassa, muiden korkeakoulujen ei tulisi laajentuessaan riistää itselleen sen tehtäviä. Oppikoulunopettajien koulutuksessa kasvatustieteellinen korkeakoulu keskittyisi Penttilän mukaan uusimuotoiseen keskikoulunopettajien koulutukseen. Perinteistä yliopistollista valmistustapaa pidettiin hänen mukaansa yleisesti vanhentuneena.²⁵⁷ Epäpätevien oppikoulunopettajien osuus oli edelleen kasvamassa ja arvovaltaiset tahot esittivät tuohon aikaan oppikoulunopettajien koulutuksen uudistamista, joten Penttilän esityksille oli vahvat perusteet.²⁵⁸

Mutta komitea otti kielteisen kannan oppikoulunopettajien koulutukseen aloittamiseen Jyväskylässä. Lausunnon mukaan yliopistot kykenivät tietyin edellytyksin huolehtimaan keskikoulunopettajien koulutuksesta.²⁵⁹ Komitea ei ollut siinä vaiheessa myöskään valmis määrittelemään kantaansa erikseen kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittämiseen, vaan asia käsiteltäisiin kokonaissuunnitelman yhteydessä. Penttilä jäi eriävine mielipiteineen yksin. Huomio kiinnittyy siihen, ettei Penttilä kiistänyt yliopistojen mahdollisuuksia huolehtia keskikoulunopettajien koulutuksesta. Ensisijainen peruste koulutuksen aloittamiselle Jyväskylässä oli hänen mukaansa juuri uuden koulutusmuodon aloittaminen ja kokeilu.²⁶⁰

Jyväskylän tavoitteisiin komitea palasi saman vuoden lokakuussa. Puheenjohtaja Myrberg tiedusteli edelleen, pystyvätkö Helsingin ja Turun yliopistot huolehtimaan keskikoulunopettajien koulutuksesta. Penttilä huomautti tähän, että asia on jo selvitetty ja yliopistot kyllä pystyvät lisäämään koulutusta. Keskikoulunopettajien koulutusta ei hänen mukaansa pitäisikään käsitellä siltä pohjalta. Huolellisesti valmistellussa puheen-

257 "Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu", Aarni Penttilä, Korkeakoulukomitea 540-136, Lähetettyjen kirjeiden toisteet Da1. VA.

258 Epäpätevien oppikoulunopettajien osuus kasvoi vuosina 1953-1955 41,2 prosentista 43,9 prosenttiin. Kallio Niilo, Oppikoulujen opettajapula syksyllä 1953. Kasvatustieteellinen Aikakauskirja 1954, s. 4-14. Oppikoulujen opettajapula syksyllä 1955. Kasvatustieteellinen Aikakauskirja 1956, s. 41-47; Kouluhallituksen entinen pääjohtaja L. Arvi P. Poijärvi esitti vuonna 1954 oppikoulunopettajien koulutuksen uudistamista ja tehostamista. Poijärvi L. Arvi P., Oppikoulunopettajain valmistuksesta. Kasvatustieteellinen Aikakauskirja 1954, s. 1-4.

259 Helsingin yliopisto oli tuohon aikaan uudistamassa tutkintojaan ja yksi tavoite oli oppikoulunopettajien koulutuksen tehostaminen. Vuonna 1955 opettajakandidaatin tutkinnon tilalle perustettiin humanistisella puolella humanististen tieteiden ja matemaattisella puolella luonnontieteiden kandidaatin tutkinto. Tommila 1971, s. 50.

260 Korkeakoulukomitea pöytäkirjakonsepti 9.6.1954, yhteenveto kokouskeskustelusta 9.6.1954, Kansio 24, Korkeakoulukomitea opetusministeriölle 9.6.1954, Lähetettyjen kirjeiden toisteet Da1. Korkeakoulukomitea 540:136. VA.

vuorossaan Penttilä painotti Jyväskylän suunnitelmaa keskikoulunopettajien koulutuksen luonteen muuttamisesta siten, että siinä olisi opettajakoulutuksella nykyistä tärkeämpi sija. Tässä Penttilä tukeutui oppikoulun sisäisen kehittämisen yleissuunnitelmaan. Sen mukaan yliopistossa tapahtuvan opettajakoulutuksen pääheikkous oli se, ettei koulutuksessa otettu opettajan ammattia lainkaan huomioon. Jo tässä vaiheessa Penttilä ilmoitti Jyväskylän luopuvan luonnontieteiden opettajien koulutuksesta, koska siltä osin keskikoulunopettajien koulutuksen aloittaminen tulisi Jyväskylässä liian kalliiksi. Lopuksi Penttilä teki esityksen historiallis-kielitieteellisen osaston perustamisesta Jyväskylään.²⁶¹

Näin Penttilä tunnusteli komitean kantaa kasvatusopillisen korkeakoulun suuntaamiseen yliopistotielle. Pian kävi kuitenkin selväksi, että tietä asettui sulkemaan vahva rintama. Helsingin yliopiston rehtori Paavo Ravila totesi yksikantaan, ettei voida esittää uuden yliopiston perustamista sillä perusteella, että keskikoulu mahdollisesti oli tulossa yleisemmäksi. Hänen mukaansa kasvatusopillista korkeakoulua oli kehitettävä, mutta historiallis-kielitieteellistä osastoa ei perustettaisi. Saman tien Ravila torjui myös ajatuksen keskikoulunopettajien koulutuksen uudistamisesta. Myöskään Myrberg ei hyväksynyt suunnitelmia opettajankoulutuksen uudistamisesta.²⁶²

Lopulta komitea päätti, ettei Jyväskylään perusteta täydellistä humanistista tiedekuntaa. Penttilä jäi asiassa yksin. Mutta jo samassa kokouksessa päätettiin kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämisestä toisella linjalla.

Ravila totesi, että kun Jyväskylä oli saamassa normaalilyseon, olisi Jyväskylässä mahdollisuus lisätä auskultanttien didaktista opetusta. Erityisen hyvin korkeakoulu sopi hänen mukaansa humanististen tieteiden kandidaattien auskultointipaikaksi. Penttilä kiiruhti ensimmäisenä kannattamaan ideaa. Hän korosti, että jos keskikoulunopettajien valmistuspaikka säilyi ennallaan, olisi Ravilan esittämä malli Jyväskylälle hyvä vaihtoehto. Lisäksi hän tulkitsi, että se merkitsi akateemisen linjan vahvistamista siellä jo edustettuna olevissa aineissa.

Lisäksi komitea asettui sille kannalle, että kasvatusopilliseen korkeakouluun voidaan perustaa liikuntakasvatuksen linja voimistelunopettajien koulutusta varten. Samalla todettiin, ettei se merkitse muutoksia Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan voimistelulaitoksen toimintaan.²⁶³

Näin komitea sopi kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämisoh-

261 Korkeakoulukomitea pöytäkirjakonsepti 8.-9.10.1954, yhteenveto kokouskeskustelusta 8.-9.10.1954, Kansio 24, Korkeakoulukomitea 540:136, VA; Oppikoulun sisäisen kehittämisen yleissuunnitelma, Komiteanmietintö 1954 n:o 33, s. 180-190.

262 Korkeakoulukomitea pöytäkirjakonsepti 8.-9.10.1954. Yhteenveto kokouskeskustelusta 8.-9.19.1954. Kansio 24. Korkeakoulukomitea 540:136. VA.

263 Sama.

jelmasta lokakuussa 1954. Näytti siltä, ettei Penttilän tavoite keskikoulunopettajien koulutuksesta toteutuisi. Mutta sen sijaan täysin korkeakoulun vuoden 1952 kehittämissuunnitelman mukainen erikoiskorkeakoulun vahvistaminen toteutuisi. Lähteissä ei ole viitteitä siihen suuntaan, että Penttilä olisi ollut tulokseen mitenkään tyytymätön. Lisäksi huomio kiinnittyy siihen, että Penttilä tässä vaiheessa näki mahdolliseksi keskikoulunopettajien koulutuksen Jyväskylässä vain, jos valmistustapaa muutettaisiin. Käytännössä ajatuksena oli järjestää keskikoulunopettajien koulutus samaan tapaan kuin ylioppilas pohjainen kansakoulunopettajien koulutus.

Kasvatusopillisen korkeakoulun toimenpiteet jo muutamia kuukausia myöhemmin tukivat korkeakoulukomitean omaksumaa linjaa. Opetusministeriölle tehtiin helmikuussa 1955 esitys tarvittavista opettajanviroista. Mukana olivat edelleen keskikoulunopettajien koulutusta varten tarvittavat humanistiset professuurit (englanti, saksa, ruotsi, historia ja kirjallisuus), mutta niiden edelle asetettiin korkeakoulussa jo olevien tieteenalojen vahvistaminen. "Aivan erityisen tärkeinä" opettajaneuvosto piti kasvatusopin toista professuuria, kasvatusopin lehtorin viran vakinaistamista, psykologian lehtorin virkaa ja neljää assistentin tointa.²⁶⁴ Kasvatusopin toisen professuurin tärkeyttä perusteltiin sillä, että syksyllä 1955 tulisi Jyväskylässä aloittamaan toimintansa maan kolmas normaalilyseo.²⁶⁵

Helmikuun 1955 esityksestä on tehtävä se johtopäätös, että tavoitteesta keskikoulunopettajien koulutuksen saamiseksi korkeakouluun oltiin tosiasiallisesti luopumassa. Korkeakoulukomitean omaksuman kannan mukaisesti tehtiin esitys kehittämisestä erikoiskorkeakoulun linjalla. Samalla opettajaneuvosto vastusti voimakkaasti opetusministeriön suunnitelmia pienentää korkeakouluun valittavien uusien opiskelijoiden määrää. Opettajaneuvoston aktiivisuus saikin opetusministeriön tarkistamaan kantaansa ja uusien opiskelijoiden määräksi vahvistettiin 198.²⁶⁶

Oiva Ketosen laatiman esityksen pohjalta aloitettiin komiteamietinnön lopullinen käsittely huhtikuussa 1955. Jyväskylän osalta tilanne näytti selvältä. Luonnoksen mukaan Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu tuli säilyttää erikoiskorkeakouluna maan kansanopetuksen palveluksessa ja kasvatus- ja opetustyötä koskevassa tieteellisessä tutkimuksessa. Varsinaisena laajenuksena esitettiin liikuntakasvatusopetuksen linjaa, joka "valmistaisi sellaisia liikunnanopettajia, jotka voisivat toimia kansakoulun ja ammattikoulun liikunnan erikoisopettajina sekä liikunnanohjajina erilaisissa yhdyskunnissa ja järjestöissä".

264 JKK opetusministeriölle n:o 103/3.2.1955. JKKA, JyMA.

265 Jyväskylän yhteislyseo muutettiin vuonna 1955 Jyväskylän normaalilyseoksi. Tapiola Hannu, Jyväskylän Norssi. Jyväskylä 1985, s. 38-40.

266 JKK:n opettajaneuvoston ptk.16.3.1955, 6.4.1955, 4.5.1955. JYA; JKK opetusministeriölle n:o 349/1955, n:o 421/1955. Opetusministeriö JKK:lle n:o 3229/1955. JKKA, JyMA.

Kokonaisuudessaan luonnoksessa oli lähtökohtana erikoiskorkeakoulun vahvistaminen. Tärkeänä mainittiin muun muassa se, että kasvatoppiin sisällyttämättömien aineiden yhteys korkeakoulun erikoistehtävään asetetaan virkojen nimissä samoin kuin opetusalaissa ja kurssivaatimuksissa selvästi näkyviin. Korkeakouluun esitettiin perustettavaksi kasvatustieteiden, liikuntakasvatuksen, sosiologian ja fonetiikan professuurit.²⁶⁷

Korkeakoulukomitea näytti siis päätyvän kasvatustieteellisen korkeakoulun osalta samaan suunnitelmaan kuin korkeakoulu itse muutamaa vuotta aikaisemmin hyväksytyssä vuoden 1952 kehittämissuunnitelmassaan. Lisäyksenä oli vain liikuntakasvatuksen linja, jota ei opettajaneuvoston suunnitelmiin sisällytynyt.

Mutta kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittämistä koskeva komitean lausuma muuttui komitean työn viimeisessä vaiheessa oleellisesti. Kysymys nivoutui komitean sisäiseen kädenvääntöön Oulun korkeakoulusta. Kasvatustieteellistä korkeakoulua koskevan mietinnön osan muotoutumiseen vaikutti merkittävästi myös se, että komitean sihteeri Oiva Ketonen omaksui vuoden 1955 aikana näkemyksen, jonka mukaan Jyväskylään oli perustettava kasvatustieteellisen korkeakoulun sijaan yliopisto.²⁶⁸

Vuoteen 1955 saakka komitean enemmistö oli sillä kannalla, että Ouluun olisi perustettava Pohjois-Suomea palveleva tutkimuslaitos ja kesäyliopisto. Laajentaminen yliopistoksi olisi tulevaisuuden asia. Pentti Kaitera yritti sinnikkäästi puolustaa ajatusta korkeakoulun perustamisesta Ouluun. Ravila torjui ajatuksen vielä marraskuussa 1954 hyvin tyylysti.²⁶⁹

3.3.4 Korkeakoulukomitea ja poliittiset realiteetit

Vuoden 1955 alkupuolella Helsingin yliopiston rehtorin Paavo Ravilan kanta Oulun yliopistokysymykseen kuitenkin muuttui. Hän alkoi nähdä asian poliittisena realiteettina, jonka vastustaminen saattaisi aiheuttaa vahinkoa Helsingin yliopistolle. Ravila perusteli muuttunutta kantaansa komiteassa huhtikuussa 1955 seuraavasti: "Olen sitä mieltä, että Ouluun perustetaan korkeakoulu. Korkeakoulun perustaminen on tosin liian aikaista Ouluun, mutta kulttuuripoliitikassa on menty siihen, että se joka

267 PM 19.4.1955 (Oiva Ketonen): Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu. Korkeakoulukomitea 540:136, Lähetettyjen kirjeiden toisteet Da1, VA; Ilmanen - Voutilainen 1982, s. 201-202.

268 Ketonen Oiva, Korkeakoulupolitiikan näköaloja. Valvoja 1955, s. 213-222.

269 Korkeakoulukomitea 30.10.1953, 5.-6.11.1954. Yhteenveto kokouskeskustelusta 5.-6.11.1954. Puolustaessaan yliopiston perustamista Ouluun Kaitera puhui kansanvalistuksen tarpeellisuudesta Pohjois-Suomessa. Siihen Ravila totesi, että komitea on korkeakoulukomitea eikä kansanvalistuskomitea. Kansio 24. Korkeakoulukomitea 540:136, VA.

tapauksessa perustetaan ja jos korkeakoulukomitea vastustaa sen perustamista, niin sekä Helsingin että Turun yliopisto joutuvat siitä kärsimään.²⁷⁰

Ravila esitti teknillis-luonnontieteellisen korkeakoulun perustamista Ouluun. Esitystä vastustivat komitean turkulaiset jäsenet. Ravilan kanta tuli kuitenkin tässä vaiheessa komitean päätökseksi.²⁷¹ Käytäessä läpi komiteanmietintöä esittivät turkulaiset Juva, Järvi ja Lindman eriyvänä mielipiteenään lausumaa, jossa esitettiin Ouluun humanistista korkeakoulua.²⁷² Taustalla oli Turun yliopiston ja Åbo Akademin huoli omien matemaattis-luonnontieteellisten tiedekuntiensa tulevaisuudesta. Humanistinen yliopisto Oulussa olisi pienempi paha, ja se tukisi Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun pitämistä entisessä tehtävässään kansanopetuksen alalla.

Turkulaisten yllätykseksi kävi niin, että vain Ravila, Westermarck, Penttilä, Kaitera ja Levon kannattivat Ravilan esitystä Oulun korkeakoulusta. Myrberg, Kivimäki, Kauppi ja Harva äänestivät turkulaisten esityksen puolesta, koska he pitivät Ravilan esitystä Oulun korkeakoulusta liian laajana.²⁷³

Näin komitea ajautui työn loppuvaiheessa umpikujaan. Siitä ulospääsemiseksi laati sihteeri Oiva Ketonen kompromissiesityksen, jossa käsiteltiin sekä Oulun että Jyväskylän korkeakoulukysymyksiä. Oulun osalta Ketonen esitti suppeampaa ja korostetummin Pohjois-Suomen tarpeisiin perustettavaa taloudellis-teknillistä korkeakoulua. Oppikoulun opettajien valmistuksen lisäämisen Ketonen esitti järjestettäväksi siten, että Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu kehitettäisiin yliopistolliseksi humanististen alojen korkeakouluksi.²⁷⁴

Ketonen julkisti Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittämistä koskevan kantansa jo syksyllä 1955. Hän julkaisi Valvojassa laajan artikkelin otsikolla "Korkeakoulupolitiikan näköaloja". Artikkelissa Ketonen lähti siitä, ettei Oululla ole edellytyksiä toisen valtionyliopiston paikaksi. Pohjois-Suomessa piti hänen mukaansa edetä vähitellen yliopistoa kohti. Sen sijaan toinen valtion yliopisto pitäisi perustaa maan keskialueille ja sopivin kaupunki olisi Jyväskylä.

Ketosen mukaan yliopiston perustaminen Jyväskylään oli kuitenkin mahdollista vain, jos katsotaan, ettei Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu ollut kansakoululaitokselle korvaamaton: "Jos kansakoulu-

270 Korkeakoulukomitean pöytäkirjakonsepti 19.3.1955, yhteenveto kokouskeskusteluista 19.3.1955, Kansio 24, Korkeakoulukomitea 540:136. VA.

271 Korkeakoulukomitean pöytäkirjakonsepti 15.-16.4.1955, yhteenveto kokouskeskusteluista 15.-16.4.1955, Kansio 24, Korkeakoulukomitea 540:136. VA.

272 Korkeakoulukomitean pöytäkirjakonsepti 11.2.1956. Kansio 24. Korkeakoulukomitea 154:136. VA.

273 Sama.

274 Korkeakoulukomitean pöytäkirjakonseptit 23.-24.3.1956, 6.4.1956, Korkeakoulukomitea 540:136, VA; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 229-231.

laitos voi luopua tästä korkeakoulusta, silloin sen rakenne voidaan radikaalisesti muuttaa ja sen rakennukset ja vakanssit pätevine haltijoineen voidaan käyttää perustettavan, vähintään kaksi tiedekuntaa - nimittäin historiallis-kielitieteellisen ja matemaattis-luonnontieteellisen -käsittävän yliopiston luomiseen."

Ketonen arveli, että kasvatusopillisen korkeakoulun osuuden vähentäminen kansakoulunopettajien koulutuksesta voitiin kompensoida vakainaistamalla jokin väliaikaisista opettajakorkeakouluista.²⁷⁵

Ketonen korosti, että Jyväskylän yliopisto olisi perustettava riittävän suurena. Se edellytti vähintään kahta tiedekuntaa, joissa kummassakin olisi vähintään kymmenen professoria. Lisäksi Ketonen esitti artikkelinsa lopussa, että valtion toisen yliopiston muodostamiseen tähtäävä korkeakoulupolitiikka olisi vahvistettava lailla.²⁷⁶

Rehtori Aarni Penttilä tiesi ennakkoon, että Ketonen valmisteli kyseistä artikkelia ja että siihen sisältyisi myönteinen kannanotto yliopiston perustamisesta Jyväskylään. Muuttunut tilanne heijastui nopeasti Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintaan. Ketosen artikkelia päätettiin levittää eripainoksena.²⁷⁷

Ketosen selvä esitys Jyväskylän yliopistosta herätti myönteistä huomiota, ja molemmat keskisuomalaiset sanomalehdet esittelivät Ketosen näkemyksiä suurin otsikoin.²⁷⁸ Jyväskylän Sanomat korosti pääkirjoituksessaan Ketosen artikkelin merkitystä, koska siinä esitettiin Jyväskylän osalta radikaalimpaa toimenpidettä kuin korkeakoulun piirissä oli ajateltu.²⁷⁹

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen aikaisempi "matalan profiilin" toiminta muuttui vuonna 1956 aktiiviseksi yliopistopropagandaksi. Yliopistoyhdistyksen toimintalinjan muuttamisesta päätettiin valtuuskunnan kokouksessa marraskuussa 1955, ja yksityiskohtainen suunnitelma julkisen kampanjan aloittamisesta vahvistettiin tammikuussa 1956. Suunnitelman keskeisin tavoite oli koko maakunnan saaminen mukaan yliopistokampanjaan, ja se edellytti Keski-Suomen maakuntaliiton aktiivista roolia.²⁸⁰ Päätös merkitsi radikaalia muutosta Yliopistoyhdistyksen toiminnassa. Vielä vuoden 1955 vuosikokouksessa puheenjohtaja Sakari Kuusi totesi, että yhdistyksen toiminta oli ollut ulkonaisesti hiljaista,

275 Helsingin, Turun ja Oulun väliaikaiset opettajakorkeakoulut vaativat 1950-luvun puolivälissä vakainaistamista. Siinä onnistui vain Oulun opettajakorkeakoulu, jonka vakainaistamisesta säädettiin lailla helmikuussa 1956. Laki tuli voimaan vuoden 1957 alussa. Isohookana Tytti, Opettajavalmistusta Oulussa 1953-1974, Oulun yliopiston opettajanvalmistuslaitos 1974, s. 10-14.

276 Ketonen 1955, 213-222.

277 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 15.11.1955, JYYA, JyMA.

278 Keskisuomalainen 17.11.1955, Jyväskylän Sanomat 17.11.1955.

279 Jyväskylän Sanomat 4.12.1955.

280 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ptk. 15.11.1955, 30.1.1956. JYYA, JyMA.

mutta päämäärän hyväksi oli työskennelty asiasta julkisuudessa puhumatta. Lisäksi Kuusi korosti, että sellaisena toiminta oli käynyt yksiin kasvatuspillisen korkeakoulun pyrkimysten kanssa.²⁸¹

Keski-Suomen maakuntaliitto päätti maaliskuussa 1956 nostaa yliopistoasian toiminnassaan keskeiseen ja näkyvään asemaan. Toimintalinjasta päätettiin maakuntaliiton hallituksessa Yliopistoyhdistyksen sihteerin Kyösti Sorjosen esityksen pohjalta. Julkiseen kampanjaan päätettiin vetää mukaan kaikki Keski-Suomen kunnat.²⁸²

Yliopistokysymys oli keskeinen tema huhtikuussa 1956 Jyväskylässä pidetyillä maakuntapäivillä. Pääalustuksen piti Yliopistoyhdistyksen puheenjohtaja Sakari Kuusi. Hän todisteli, että Oiva Ketosen esitys valtioniopiston perustamisesta Jyväskylään oli asia, johon Keski-Suomessa piti tarttua. Kuusen mukaan oli tullut aika toimia mahdollisimman näkyvästi ja laajalla rintamalla korkeakoulun muuttamiseksi yliopistoksi. Korkeakoulun johdon näkökulma tuli esiin vararehtori Niilo Mäen puheenvuorossa. Hän torjui yliopistotavoitteen ja muistutti korkeakoulun ensisijaisesta kehittämistavoitteesta: "Jyväskylän kasvatuspillisen korkeakoulun kehitys on jäänyt kesken. Täydellisen yliopiston saaminen Jyväskylään ei ole tosipohjaista ajattelua, mutta uusi edistysaskel kahden tiedekunnan muodossa olisi tarpeen."²⁸³

Näin 1950-luvun puolivälissä Jyväskylän yliopistokysymyksessä oli tultu vaiheeseen, jossa maakunnallinen toiminta Schildtin kuningasajatuksen toteuttamiseksi nousi voimakkaasti esille. Sitä vauhditti merkittävällä tavalla Helsingin yliopiston professorin Oiva Ketosen esitys kasvatuspillisen korkeakoulun laajentamisesta yliopistoksi. Edellä mainittu vararehtori Niilo Mäen puheenvuoro osoittaa, ettei korkeakoulun sisällä yliopistoa vieläkään pidetty mielekkäänä tavoitteena, vaan edelleenkin ensisijainen tavoite oli laitoksen kehittäminen erikoiskorkeakouluna.

Jyväskylän Yliopistoyhdistys oli kuitenkin toimintalinjansa valinnut, ja Keski-Suomen maakuntaliitto oli tarmokkaasti yliopistokampanjassa mukana. Syksyllä 1956 yhdistys järjesti yhdessä Keski-Suomen maakuntaliiton kanssa tiedotustilaisuuden maakunnan kansanedustajille. Oli aika käyttää mahdollisuuksien mukaan myös poliittista tietä.²⁸⁴

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintalinjan muuttuminen 1950-luvun puolivälissä merkitsi yhdistyksen historiassa sen ajanjakson päättymistä, joka alkoi vuonna 1935 valittaessa Kaarle Oksala yhdistyksen puheenjohtajaksi. Vuosina 1935-1955 Jyväskylän Yliopistoyhdistys oli kasvatuspillisen korkeakoulun tukiyhdistys. Vuonna 1956 toimittiin

281 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen vuosikokouksen ptk. 7.3.1955. JYYA, JyMA.

282 Keski-Suomen maakuntaliiton hallituksen ptk. 17.3.1956, 6.4.1956. Keski-Suomen maakuntaliiton arkisto, JyMA.

283 Keski-Suomen maakuntaliiton vuosikokouksen ja maakuntapäivien ptk. 7.4.1956. Keski-Suomen maakuntaliiton arkisto, JyMA.

284 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomus 1956. JYYA, JyMA.

jälleen yhdistyksen säännöissä määritellyn tehtävän mukaisesti eli tavoitteena oli Jyväskylän yliopisto.

Uusi tilanne heijastui Penttilänkin esiintymiseen korkeakoulukomiteassa. Jo marraskuussa vuonna 1955 Penttilä huomautti komiteassa, että "Jyväskylään on toistasataa vuotta puuhattu yliopistoa ja komitean tulisi muistaa tämä, kun kerran viitataan historiallisen kehityksen luomaan tilanteeseen".²⁸⁵

Keväällä 1956 valmistuneen komiteanmietinnön Jyväskylää koskeva osa laajeni melkoisesti edellisenä vuonna käsitellystä ja tosiasiallisesti jo hyväksytystä versiosta. Kasvatusopillista korkeakoulua käsittelevään kohtaan yksinkertaisesti lisättiin myönteinen kanta oppikoulunopettajien koulutukseen. Tästä syystä komiteanmietinnön Jyväskylää käsittelevä osa jäi ristiriitaiseksi. Jo aiemmin hyväksytyssä osassa korostetaan laitoksen vahvistamista kasvatusopillisena erikoiskorkeakouluna. Uusista viroista komitea piti edelleen tärkeimpänä toista kasvatusopin professuuria. Seuraavina mainitaan kasvatussociologia ja fonetiikkaa. Lisäksi todetaan, että yleistä kasvatusopillista puolta vahvistaisi myös kasvatusopillisen keskuslaitoksen sijoittaminen Jyväskylään.²⁸⁶

Lisäksi todetaan komitean kielteiset kannanotot oppikoulunopettajien koulutuksen aloittamiseen Jyväskylässä. Mutta tämän kaiken jälkeen mietinnössä todetaan, että mikäli "oppikoulunopettajien valmistusta on nykyisestä laajennettava tai muutoin tasoitettava, on ensisijassa käytettävä hyväksi ne mahdollisuudet, jotka tämä korkeakoulu tarjoaa".²⁸⁷

Loppuosa onkin selkeä kannanotto kasvatusopillisen korkeakoulun yliopistoksi muuttamisen puolesta. Enää ei ollut kysymys pelkästään kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämisestä, sillä mietinnössä asia kytkettiin Jyväskylän yliopistokysymykseen, Schildtin kuningasajatukseen:

"Yliopistoajatut on Jyväskylässä lausuttu julki jo 1847 ja vuodesta 1860 lähtien Jyväskylässä on toiminut yliopiston perustamiseen tähtäävä rahasto, mikä on vuodesta 1912 lähtien aina Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun perustamiseen saakka pitänyt yllä Jyväskylän kesäyliopistoa. Rahasto, jonka varat ovat useita kymmeniä miljoonia markkoja, on jatkuvasti tukenut korkeakoulua ja sen puitteissa tapahtuvaa julkaisutoimintaa ja on edelleen sitoutunut uhrauksiin korkeakoulun kehityksen, nimen omaan sen kirjaston kehityksen hyväksi. Komitea pitää arvossa näitä perinteitä ja on sitä mieltä, että tätä pohjaa ei ole syytä jättää käyttämättä laajennettaessa maan korkeakoululaitosta nyt puheena olevassa suunnassa. Edellä selostetun mahdollisuuden toteuttaminen sisältää sen, että Jyväskylän kasvatusopillista korkeakoulua koskeva laki muutetaan ja että korkeakoulu saa yliopistollisen tehtävän mukaisen järjestysmuodon

285 Korkeakoulukomitea 22.-23.10.1955. Yhteenveto kokouskeskusteluista 22.-23.10.1955. Kansio 24. Korkeakoulukomitea 540:136. VA.

286 Komiteanmietintö 1956 n:o 7, s. 57-58.

287 Sama, s. 58.

samoin kuin että professorinvirkoja ja muita opettajavoimia lisätään sille annetun tehtävän mukaisesti.²⁸⁸

Lausuma on kiintoisa, koska se meni pitemmälle kuin mitä korkeakoulun opettajaneuvosto oli kaavaillut. Korkeakoululla oli nyt mahdollisuus ottaa pitempi askel yliopistoa kohti, kuin oli suunniteltu. Samalla asia palautui Jyväskylän yliopistokysymykseen. Korkeakoulukomitean kanta oli tulkittavissa niin, ettei kysymys ollut pelkästään kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämistä, vaan yliopiston perustamisesta Jyväskylään. Kysymys oli taas Schildtin kuningasajatuksen toteuttamisesta.

Komitean turkulaiset jäsenet, Turun yliopiston rehtori Osmo Järvi, Åbo Akademin vararehtori Sven Lindman ja professori Einar W. Juva, arvostelivat komiteanmietintöä kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämisen osalta. Heidän mielestään laitoksen laajentaminen yliopistoksi ei ollut perusteltua.²⁸⁹

Korkeakoulukomitean mietinnön keskeisin osa oli kuitenkin esitys Ouluun perustettavasta Pohjois-Suomen korkeakoulusta. Siinä komitea hyväksyi korkeakoulupolitiikan yhdeksi lähtökohdaksi alueelliset näkökohdat. Samalla mietinnössä kuitenkin torjutaan ajatus Pohjois-Suomen yliopistosta: "Kysymystä uuden yliopiston perustamisesta on harkittava lähtien koko maan tarpeesta ja mahdollisuuksista." Lisäksi todetaan, etteivät "maan henkiset voimavara enempää kuin välttämätön tarvekaan antaneet aiheita uuden yliopiston perustamiselle." Sen sijaan Ouluun voitiin perustaa korkeakoulu, joka opetus- ja tutkimustyössään keskittyisi "Pohjois-Suomen luonnonvarojen, aluksi erityisesti Pohjois-Suomen metsävarojen ja niiden hyväksikäyttöä sekä suo- ja metsämaaperää koskevien kysymysten selvittelyyn". Pohjois-Suomen korkeakouluun olisi perustettava metsäteknologian, metsäteollisuuden koneopin ja maaperätutkimuksen professuurit. Teknillistä opetusta varten tarvittiin neljä-viisi professuuria. Koko valtakunnan tarpeita ajatellen esitettiin Oulussa koulutettavaksi rakennusinsinöörejä. Teknillinen opetus edellytti puolestaan perusopetusta matematiikassa, fysiikassa ja kemiassa.

Pohjois-Suomen tarpeilla perusteltiin myös yhteiskuntatieteellisen opetuksen ja tutkimuksen liittäminen korkeakoulun ohjelmaan. Esityksen mukaan opetuksen olisi suuntauduttava sosiaaliin tehtäviin, kansansivistystyöhön ja sanmalehtialalle. Mahdollisina professuureina mainittiin sosiologia, sosiaalipedagogiikka ja historia.²⁹⁰

Pentti Kaitera jätti kuitenkin eriävän mielipiteensä mietinnön Pohjois-Suomen korkeakoulua koskevaan kohtaan. Hänen mukaansa Pohjois-Suomeen olisi perustettava laaja-alainen yliopisto. Kaiteran näkemys vastasi oululaisten näkemyksiä. Jo vuonna 1947 esittivät Oulun korkeakouluseura ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliitto kirjelmän "yli-

288 Sama, s. 59.

289 Sama, s. 129.

290 Sama, s. 71-73.

opiston tai ainakin laajaohjelmaisen korkeakoulun" perustamisesta Ouluun.²⁹¹

Oiva Ketosen mukaan korkeakoulukomitea sai kovin vähän aikaa.²⁹² Kaiken kaikkiaan sen työskentely muokkasi pohjan korkeakoululaitoksen kehittämiseksi. Kasvatustieteiden korkeakoulun kehittymisen ja suuntautumisen näkökulmasta komitea oli hyvin merkittävä. Ajatus kehittää laitosta kasvatustieteiden ja pedagogiikan erikoiskorkeakouluna sai komitean ansiosta rinnalleen ajatuksen laaja-alaisesta yliopistosta. Lopputulokseen vaikutti ratkaisevasti komitean sihteerin Oiva Ketosen omaksuma mielipide, jonka mukaan Jyväskylään oli perustettava yliopisto. Sen liittäminen mietintöön tuli mahdolliseksi, kun komitea työnsä loppuvaiheessa ajautui pattitilanteeseen Pohjois-Suomen korkeakoulukysymyksessä. Laatiessaan kompromissia, jonka komitean enemmistö voisi hyväksyä, Ketonen liitti siihen myös oppikoulunopettajien valmistamisen Jyväskylässä.

Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulu ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa ollut omaksunut yliopistotavoitetta. Monien tavoitteena oli edelleenkin vahvistaa laitosta kasvatustieteiden ja pedagogiikan erikoiskorkeakouluna. Komiteamietintö sisälsi selvän tuen myös tälle kehittämistavoitteelle. Näin kasvatustieteiden korkeakoulussa säilyi edelleen kaksi näkemystä tulevaisuudesta: vahva valtakunnallinen kasvatustieteiden ja pedagogiikan erikoiskorkeakoulu ja toisena yliopisto. Korkeakoulukomitean mietintö merkitsi kuitenkin yliopisto-tavoitteen oleellista vahvistumista. On kuitenkin ilmeistä, että Jyväskylän korkeakoulun tulevaisuus nähtiin yleisesti opettajakoulutukseen ja kasvatustieteisiin erikoistuneena tiedeyhteisönä.²⁹³

Sen sijaan Jyväskylän Yliopistoyhdistyksessä nähtiin, että maan korkeakoulupoliittinen tilanne loi edellytyksiä kasvatustieteiden korkeakoulun kehittämiseksi yliopistoksi. Taas kerättiin rahaa maakunnasta ja tähdennettiin schildtiläisen perinteen mukaisesti, miten tärkeä yliopisto Jyväskylälle ja Keski-Suomelle olisi.²⁹⁴ Yliopistoyhdistys ilmoitti lahjoitavansa miljoona markkaa tieteellisen kirjallisuuden hankintaan jokaista uutta professuuria kohti.²⁹⁵

Yliopistoyhdistyksen näkyvä toiminta aktivoi myös Jyväskylän

291 Komiteamietintö 1956 n:o 7, s. 133; Perttunen Jukka, Laki valtion uudesta yliopistosta. Oulun yliopistoa koskevan lain syntyvaiheiden tarkastelu päätöksentekoteorian mukaan. Valtio-opin yleisen linjan pro gradu -tutkielma, Tampere 1969, s. 13-15.

292 Ketonen 1986, s. 59-61.

293 Ks. esim. Kuusi Matti, Pohjoiset reservit, Epätieteellisiä puheenvuoroja. Lahti 1965, s. 69-83.

294 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomukset 1957 ja 1958. JYVA, JyMA; Jyväskylän Sanomat 3.1.1957.

295 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomukset 1956, 1957. JYVA, JyMA; Kuusi 1967, s. 186.

kaupungin. Valtuusto päätti maaliskuussa 1957 sitoutua lahjoittamaan korkeakoulululle yliopistohankkeen toteuttamiseksi kymmenen miljoonaa markkaa fysiikan ja kemian laboratorioden perusvälineistön hankintaan edellyttäen, että kyseinen korkeakoulun laajennus toteutuisi vuoden 1960 loppuun mennessä.²⁹⁶ Kaupunginvaltuuston päätös perusteluineen osoittaa, että Jyväskylän kunnallispoliitikot olivat löytäneet uudelleen Schildtin yliopistoaatteen. Kysymys ei ollut kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämisestä, vaan Jyväskylän yliopistohankkeen tukemisesta.

Jyväskylän kaupunginvaltuuston päätöksen perusteluissa viitattiin Tampereen aktiivisuuteen korkeakoulu- ja yliopistokysymyksissä. "Jyväskylän kaupungin on syytä samaan tapaan tukea yliopistohanketta, jotta myönteinen ratkaisu sen suhteen saataisiin mahdollisimman pian aikaan." Perustelut osoittavat, miten aktiivisen korkeakoulupolitiikan perinne oli katkennut Jyväskylän kunnallispolitiikassa. Kaupunginvaltuuston yliopistovaliokunnan toiminta 1910-luvulla ja kesäyliopiston perustaminen olivat kaukana menneisyydessä. Kasvatusopillinen korkeakoulu toimi 1950-luvun puoliväliin saakka Seminaarinmäellä valtion kustantamana valtakunnallisena laitoksena tarvitsematta kaupungin tai maakunnan tukea. Siinä missä Jyväskylä 1900-luvun alussa oli esimerkkinä muille kaupungeille, oli se 1950-luvulla ottamassa esimerkkiä muista.

Tampereella toimittiinkin 1950-luvun puolivälissä aktiivisesti. Sysäyksen antoi Yrjö Ruutu 1950-luvun alussa esittäessään kaupungin johdolle ajatuksen Yhteiskunnallisen korkeakoulun siirtämisestä Tampereelle. Ruudun mukaan siirtoajatuksen taustalla oli huoli korkeakoulun kehitysmahdollisuuksista Helsingissä. Korkeakoulu kehitys vaati "isännän", joksi Ruutu arvioi Tampereen sopivan.²⁹⁷ Siirtoajatuksen heräämistä edesauttoi Helsingin yliopiston suhtautuminen korkeakouluun. Yliopistoon perustettiin heti sodan jälkeen valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskunnallisen korkeakoulun kehitys nähtiin vaarana tiedekunnan kehittämiselle. Yliopisto vaati korkeakouluun suunniteltua yhteiskuntatieteellistä tutkimuslaitosta liitettäväksi valtiotieteelliseen tiedekuntaan ja tarjosi yhteiskunnalliselle korkeakoululle keskeistä roolia kansansivistystyössä.²⁹⁸

296 Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 25.3.1957. JKA.

297 Ruutu Y., Muistelmia yhteiskunnallisen korkeakoulun perustamiskaudelta 1924-1953, julkaisematon käsikirjoitus, s. 49. Tampereen yliopiston arkisto (TYA); Viittauksia mahdollisuudesta siirtää korkeakoulu johonkin maaseutu-kaupunkiin sisältyy myös rehtori Y. Ruudun lukaukauten avajaispuheeseen syksyllä 1951, Yhteiskunnallisen korkeakoulun vuosikertomus 1951-1952, s. 24-33; Kiuasmaa Kyösti, Tieteen päivistä kesäyliopistoon. Tampereen korkeakoulu yhdistys 1955-1985. Tampere 1985, s. 21-25.

298 Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1950-1951, s. 110-112; Vaikka kansansivistykselliset näkökohdat olivat korkeakoulun perustamisessa keskeisiä, kehittyi korkeakoulu perinteisen tiedekorkeakoulun suuntaan. Wariksen mukaan YKK ei 1950-luvun alussa osallistunut varsinaiseen kansansivistystyöhön lainkaan. Waris Heikki, Yliopisto ja kansansivistystyö. Eripainos Kansansivistystyö 1953 n:o 4.

Tampereella aloitettiin aktiivinen toiminta korkeakoulun saamiseksi kaupunkiin. Pian kävi myös selväksi, että kaupunki oli valmis huomattaviin taloudellisiin uhrauksiin.²⁹⁹ Vuonna 1955 perustettiin Tampereen korkeakouluyhdistys "ylläpitämään kesäyliopistoa ja toimimaan korkeakoulun aikaansaamiseksi Tampereelle".³⁰⁰ Jo samana vuonna yhdistys organisoi Tampereen kesäyliopiston ja aivan yhtä johdonmukaisesti kuin Jyväskylässä aikanaan korostettiin kasvatustieteitä, korostettiin Tampereella 1950-luvulla yhteiskuntatieteitä kesäyliopiston ohjelmassa. Keskustelut yhdistyksen kokouksissa viittaavat siihen, että kysyntää olisi ollut tarjontaa enemmän muillakin aloilla kuin yhteiskuntatieteissä. Kesäyliopiston ensijainen tehtävä oli kuitenkin muokata suotuisaa maaperää Yhteiskunnallisen korkeakoulun siirrolle.³⁰¹ Jo 1950-luvun puolivälissä Tampereella lähdettiin kuitenkin myös siitä, että ellei Yhteiskunnallisen korkeakoulun siirtohanke onnistu, perustetaan kaupunkiin uusi korkeakoulu.³⁰²

Tamperelaiset ajoivat korkeakoulupoliittisia tavoitteitaan alusta lähtien myös poliittista tietä. Merkittävä poliittinen taustatekijä oli Tampereen kunnallispolitiikassa vaikuttava "aseveliakseli". Jo keväällä 1955 Tampereen kunnallispolitiikan johtomiehet kävivät informoimassa kaupungin korkeakoulutavoitteista pääministeri Urho Kekkosta ja opetusministeri Kerttu Saalastia. Pääministeri Kekkonen ilmoitti, että vuoden 1956 budjettiin oli tulossa viiden miljoonan markan määräraha Yhteiskunnallisen korkeakoulun siirtokustannuksiin. Valtiovalta oli jo siis ottamassa asiaan kantaa. Poliittisella tasolla toimimaan tottuneet Tampereen korkeakouluhankkeen puuhamiehet eivät kiinnittäneet lainkaan huomiota siihen, ettei asiasta ollut lainkaan neuvotelu Yhteiskunnallisen korkeakoulun kanssa.³⁰³ Valtioneuvoston kannanotto herätti närkästystä korkeakoulun piirissä. Rehtori Tuttu Tarkiainen puuttui asiaan lukuvuoden avajaisissa syksyllä 1955: "Voidaan keskustella siitä, onko Yhteiskunnallisen korkeakoulun siirtäminen Tampereelle erinomainen vai vähemmän erinomainen ratkaisu. Mutta tuskin ollaan erimielisiä siitä, että olisi ollut kaikin puolin onnellisinta antaa korkeakoulun omien hallintoelinten vapaasti löytää parhaaksi katsomansa tie. Niin kuin asia nyt on, näiden elinten päätätä-

299 Esim. Yhteiskunnallisen korkeakoulun vuosikertomukset 1953-1954, s. 36-37; 1954-1955, s. 45.

300 Kiuasmaa 1985, s. 41-48.

301 Tästä esim. Tampereen korkeakouluyhdistyksen varsinaisten kokousten pöytäkirjat. 28.11.1956, 16.11.1958; Kesäyliopiston erityistehtävää tähdennettiin säännöllisesti myös yhdistyksen valtuuston kokouksissa. Esim. Tampereen korkeakouluyhdistyksen valtuuston pöytäkirjat 23.11.1955, 26.4.1955, 25.4.1958. Tampereen kesäyliopiston arkisto; Leppo Matti, Maamme kesäyliopistotoiminta ja sen suhde Helsingin yliopistoon. Ylipainos Tammerkoski n:o 8 1959.

302 Tampereen korkeakouluyhdistyksen hallituksen ptk. 24. 10.1955. Tampereen kesäyliopiston arkisto.

303 Rasila 1973, s. 176-180; Seppälä Raimo, Tampereen Napoleon. Keuruu 1983, s. 133-134.

vallan vapaus on tullut ennakoita sidotuksi.³⁰⁴

Yhteiskunnallisen korkeakoulun siirtohanke Tampereelle sai kuitenkin korkeakoulukomitean tuen, ja Tampereen kaupungille osoitettiin erikseen kiitosmaininta: "Tampereen kaupungin tarjous, jossa esitetään korkeakoulun siirtämistä Tampereelle, on merkittävä ja kiitettävä ilmaus voimakkaasta kulttuuriharrastuksesta ja sen hyväksyminen ilmeisesti muodostaisi vahvan pohjan erityisesti korkeakoulun tiedekunnan kehittämiseksi."³⁰⁵

Yhteiskunnallisen korkeakoulun muutto Tampereelle toteutui vuonna 1960.

3.4 Tiivistelmä

Kysymys kasvatusopillisen korkeakoulun perustamisesta Jyväskylään irtaantui 1920-luvun loppupuolella Jyväskylän yliopistokysymyksestä. Korkeakoulun perustamista pohjusti Kaarle Oksala perehtyen huolellisesti Saksan opettajakoulutuksen uudistukseen.

Tilanne kansakoulunopettajien koulutuksessa muuttui ylioppilaiden osalta radikaalisti, kun 1920-luvun toimineet Helsingin ja Jyväskylän ylioppilasseminaarit lakkautettiin. Asioiden hoitoon virkamiestietä totuttanut Kaarle Oksala näki ajan kypsytneen korkeakoulun perustamiselle, kun kouluhallituksen ylijohtajasta Oskari Mantereesta tuli joulukuussa 1932 opetusministeri. Opetusministeri Mantere tunsu ennakkoon Oksalan korkeakoulusuunnitelman, ja asian valmistelu eteni hallitustasolla ripeästi. Käytännössä valmistelu annettiin Kaarle Oksalan tehtäväksi. Korkeakoulun perustamisesta ei aiheutunut valtiolle kustannuksia, koska samalla lakkautettiin Jyväskylän seminaari.

Korkeakoulun perustaminen valmisteltiin salassa julkisuudelta. Kysymys oli ennen muuta siitä, että julkinen keskustelu olisi mitä todennäköisimmin johtanut ylioppilasseminaarin perustamiseen. Se olisi ollut mahdollista vuonna 1923 säädetyin kansakoulun järjestysmuodon perusteita koskevan lain pohjalta. Tämä vaihtoehto onnistuttiin torjumaan ja Jyväskylään perustettiin vuonna 1934 opetusministeriön alainen korkeakoulu. Korkeakoulun ensimmäiseksi professoriksi ja rehtoriksi nimitettiin Kaarle Oksala.

Korkeakoulun ensimmäinen kymmenvuotiskausi oli Kaarle Oksalan aikaa, vaikka rehtorina toimikin jo vuodesta 1939 filosofian ja teoreettisen kasvatusopin professori Erik Ahlman. Oksalan tavoite kehittää laitos akateemiseksi korkeakouluksi toteutui vuonna 1944, kun korkeakouluun perustettiin kasvatustieteiden kandidaatin ja tohtorin tutkinnot.

304 YKK:n vuosikertomus 1955-1956, s. 31-32.

305 Komiteanmietintö 1956 n:o 7, s 68-69.

Korkeakoulun johdon pyrkimys kehittää laitosta omintakeisena erikoiskorkeakouluna näkyy muun muassa siinä, ettei korkeakoulu halunnut ottaa käyttöön maisterin arvojen antamista kandidaateille. Tässä suhteessa se erosi esimerkiksi Yhteiskunnallisesta korkeakoulusta. Neljän professuurin varassa toimiva akateeminen linja oli korkeakoulun kokonaisuudessa vuosina 1934-1958 kuitenkin hyvin marginaalinen. Tiedekorkeakouluna kasvatustieteellinen korkeakoulu oli painottunut psykologiaan ja kasvatustieteisiin. Korkeakoulun päätehtävä oli kuitenkin ylioppilaiden kouluttaminen kansakoulunopettajiksi, minkä se hoiti hyvin tehokkaasti. Oksalan tavoitteena oli kehittää korkeakoulua tiukasti kasvatustieteisiin pitäytyvänä erikoiskorkeakouluna. Osaltaan tämä oli syynä siihen, että hän ryhtyi schildtiläistä yliopistoaatetta vaalivan Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen puheenjohtajaksi 1936. Näin yhdistys ohjautui tukemaan korkeakoulua Oksalan haluamalla tavalla.

Osana kulttuuri-, koulutus-, ja tiedepoliittisen keskustelun voimistumista 1940-luvun jälkipuoliskolla nousi myös kasvatustieteellisen korkeakoulun piirissä esille uusia näköaloja korkeakoulun kehittämistä. Ensisijaisena tavoitteena säilyi korkeakoulun akateemisen linjan vahvistaminen kasvatustieteiden alueella. Samalla korkeakoulu oli valmis laajentamaan tuntuvasti kansakoulunopettajien koulutusta.

Tämän perustavoitteen rinnalla oli esillä korkeakoulun tehtävän laajennus keskikoulunopettajien koulutuksen aloittamiseksi Jyväskylässä. Käytännössä se merkitsi pyrkimystä suunnata korkeakoulun kehitys kohti yliopistoa. Hanketta kannatti erityisesti vuonna 1948 rehtoriksi valittu suomen kielen professori Aarni Penttilä. Hän sai aktiivista tukea Jyväskylän Yliopistoyhdistykseltä, jonka puheenjohtajana toimi vuodesta 1946 korkeakoulun lehtori Sakari Kuusi. Yliopistoyhdistyksessä keskikoulunopettajien koulutus nähtiin askeleena kohti yliopistoa.

Pohjois-Suomen kansanedustajien aktiivisuus Oulun yliopistokysymyksessä johti vuonna 1954 valtion komitean asettamiseen laatimaan korkeakoululaitoksen kehittämisen yleissuunnitelmaa. Rehtori Aarni Penttilä oli tämän arvovaltaisista akateemisista henkilöistä koostuneen komitean jäsen. Komitea tyrmäsi Penttilän tavoitteen perustaa historiallis-kielitieteellinen osasto ja aloittaa keskikoulunopettajien koulutus. Sen sijaan komitean omaksui korkeakoulun opettajaneuvoston vuonna 1952 vahvistaman kehittämissuunnitelman mukaisen vaihtoehdon. Se olisi merkinnyt korkeakoulun akateemisen linjan vahvistamista kasvatustieteiden ja kansankoulupedagogiikan alueella. Kasvatustieteellinen korkeakoulu antoi sille tukensa tekemällä komitean kantaa myötäilevän esityksen opetusministeriölle korkeakouluun perustettavista professorinviroista.

Vuoden 1955 aikana mielipiderintamat komiteassa kuitenkin muuttuivat ratkaisevasti. Helsingin yliopiston rehtori Paavo Ravila asettui kannattamaan korkeakoulun perustamista Ouluun, koska hän näki sen poliittisena realiteettina. Lisäksi komitean sihteeri, professori Oiva Ketonen, omaksui sen näkemyksen, että Jyväskylään olisi perustettava valtion

yliopisto. Komitean kiista Oulun korkeakoulun laajuudesta johti kompromissiin, johon liittyi myönteinen kannanotto oppikoulunopettajien koulutukseen Jyväskylän kasvatusopillisessa korkeakoulussa. Komiteanmietinnössä korostettiin lisäksi Jyväskylän pitkiä perinteitä yliopistokysymyksessä, ja näin komitea faktisesti asettui tukemaan Schildtin kuningasajatusta, suomalaisen yliopiston perustamista Jyväskylään.

Korkeakoulukomitean mietintö loi vahvan perustan kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämiseksi yliopistoksi. Syntynyt tilanne ei ollut ensisijaisesti kasvatusopillisen korkeakoulun tai sen paikallisten tukijoiden ponnistelujen tulosta. Kysymyksen ratkaisi perimmältään poliittinen kädenvääntö korkeakoululaitoksen kehittämisestä. Korkeimman opetuksen ja tutkimuksen hajauttamismallin kannattajat voittivat ensimmäisen erän, kun korkeakoulukomitea vuonna 1952 asetettiin. Komitean arvovaltainen jäsen Helsingin yliopiston rehtori Paavo Ravila totesi vuonna 1955, että komitean asettamisen taustalla oleva poliittinen tahto oli realiteetti, joka täytyi ottaa huomioon. Se johti esitykseen Pohjois-Suomen korkeakoulun perustamisesta Ouluun ja Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämisestä yliopistolliseen suuntaan.

Näin komitean Jyväskylän kasvatusopillista korkeakouluakin koskevien esitysten taustalla oli eduskunta- ja hallitustasolla vaikuttanut näkemys korkeakoululaitoksen kehittämisestä hajautetun vaihtoehdon pohjalta osana alueellista tasa-arvoideologiaa. Sen vankin tukija oli maalaisliitto ja ennen muuta sen johtaja, pääministeri Urho Kekkonen. Korkeakoulukomitean Jyväskylän kasvatusopillista korkeakouluakin koskevien kannanottojen taustalta löytyvät Urho Kekkosen yhteiskuntapoliittiset näkemykset, joita hän kirjansa "Onko maallamme malttia vaurastua" -hengessä toteutti pääministerinä 1950-luvun alkupuolella.

Korkeakoulukomitean alueelliset näkökohdat huomioon ottava mietintö merkitsi käännettä suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa. Sen juuret löytyvät suomalaisen yhteiskunnan perusrakenteista. Suomi on ollut pienviljelijävaltainen haja-asutusmaa. Epätasa-arvo palveluiden saavutettavuudessa on ollut keskeinen yhteiskunnallinen kysymys. Moniin muihin yhteiskunnallisiin uudistuksiin verrattuna alueellisen tasa-arvon periaate otettiin huomioon poikkeuksellisella tavalla rakennettaessa kansakoulua. Oppivelvollisuuslaissa säädettiin, että kansakoulun tuli olla periaatteessa jokaisen kouluikäisen saavutettavissa asuinpaikasta riippumatta. Näin kansakouluverkon rakentaminen käytännöllisesti katsoen koko valtakunnan alueelle johti siihen, että valtakunnan eri osissa syntyi tarvetta keskikoulujen ja lukioden perustamiseen. Pohjois-Suomessa oli ollut oppikouluja paljon vähemmän kuin Etelä-Suomessa, mutta 1950-luvun loppupuolelle tultaessa niiden lukumäärä oli merkittävästi lisääntynyt. Tämän seurauksena ylioppilaiden määrän suhteellinen kasvu oli voimakkainta juuri maan pohjoisilla alueilla. Johdonmukainen seuraus oli alueellisten näkökohtien hyväksyminen myös korkeakoululaitoksen kehittämisessä.

4 KORKEAKOULUSTA YLIOPISTOKSI 1958-1966

4.1 Filosofisen tiedekunnan perustaminen

4.1.1 Jyväskylän korkeakoulukomitea

Korkeakoulukomitean mietintö johti järjestyksen muutokseen kasvatusopillisen korkeakoulun kehittämistavoitteissa. Ensisijaiseksi tavoitteeksi tuli filosofisen tiedekunnan perustaminen ja oppikoulunopettajien koulutuksen aloittaminen eli korkeakoulun kehittäminen yliopiston suuntaan.

Rehtori Aarni Penttilä analysoi tilannetta vuoden 1956 kevätlukukauden päätöstilaisuudessa. Penttilä esitti ensimmäisen kerran ajatuksen kansakoulunopettajien koulutuksen supistamisesta. Hänen mukaansa Oulun opettajakorkeakoulun vakinaistaminen teki tarpeettomaksi lisätä Jyväskylän opettajanvalmistusta. Penttilän mukaan korkeakoulu voi luopua kansakoulunopettajien koulutuksen laajennuksesta, koska korkeakoululla oli mahdollisuus ottaa vastaan huomattaviakin lisätehtäviä.¹

Korkeakoulun uusi päärakennus oli keväällä 1956 kalustamista vaille valmis, ja sen mitoitus perustui kansakoulunopettajien koulutuksen vuosikurssin nostamiseen 360:een opiskelijaan. Syksyllä 1955 oli otettu ensimmäisellä vuosikurssilla kuitenkin vain 173 opiskelijaa² eli vajaa puolet siitä määrästä, mihin korkeakoulun rakennusohjelma perustui. Korkeakoulu oli luopunut kansakoulunopettajien koulutuksen laajentamisohjelmasta, ja näin syntyi tilaa korkeakoulun kehittämislle kohti

1 Penttilä Aarni, Rehtorinpuheet, s. 205-210.

2 Rassi 1974, Liite 1.

yliopistoa. Oli toteutumassa se, mikä saattoi olla Penttilän ajatuksissa jo 1950-luvun alussa. Kansakoulunopettajien koulutus tarvitsi vain osan pian valmistuvasta korkeakoulun modernista kampuksista, jolloin tilat voitiin ottaa laajenevan akateemisen linjan käyttöön.

Korkeakoulun uusien rakennusten antamiin laajennusmahdollisuuksiin viittasi korkeakoulun kehittämisessä tiivisti mukana ollut apulaisprofessori Päivö Oksala pari vuotta myöhemmin. Päivö Oksala näki vuonna 1958 kasvatusopillisen korkeakoulun Schildtin kuningasajatuksen osittaisena toteutumisena. Korkeakoulun uudet rakennukset tarjosivat hänen mukaansa "erinomaisia kasvumahdollisuuksia" eli korkeakoulun uudisrakennukset paransivat merkittäväällä tavalla mahdollisuuksia kehittää kasvatusopillisesta korkeakoulusta yliopisto tai kasvatustieteellinen yliopisto.³

Korkeakoulun kehittämissuunnitelmat asetettiin viimeistään keväällä 1956 uuteen järjestykseen. Kansakoulunopettajien koulutuksen lisäämiseen perustuva vuoden 1952 kehittämissuunnitelma siirrettiin sivuun.

Kevätlukukauden päättäjäispuheessaan Penttilä puhui jo avoimesti akateemisen linjan vahvistamisesta kansakoulunopettajien koulutuksen laajentamisen kustannuksella. Tässä Penttilällä oli tukeaan jo allekirjoitettu mutta vielä julkaisematon korkeakoulukomitean mietintö. Siihen viitaten hän määritteli korkeakoulun kehittämistavoitteen: "Korkeakoulumme kehittämisen päämääräksi on usein mainittu sen akateemisen linjan muodostaminen maan toiseksi valtionyliopistoksi, ja tätä kehittämissuuntaa voidaan tästä lähtien motivoida vielä uudella vakavasti otettavalla tavalla."⁴

Penttilä käsitteli korkeakoulukomitean mietintöä laajasti myös lukuvuoden avajaispuheessaan syksyllä 1956. Hän kertoi yksityiskohtaisesti komitean ehdotukset kasvatustieteellisen erikoiskorkeakoulun vahvistamisesta. Sen jälkeen hän otti esille varsinaisen laajennussuunnitelman siteeraten mietinnön asianomaisen kohdan kokonaan. Lopuksi Penttilä määritteli lähimmäksi tehtäväksi esitysten tekemisen valtiovalle niistä toimenpiteistä, joihin komitean mietintö antoi aiheita.⁵

Syksyllä 1956 kävi kuitenkin selväksi, että korkeakoulukomitean esittämiä virkoja oli vaikea saada valtion budjettiin, ellei niiden tueksi esitettäisi yksityiskohtaista suunnitelmaa.

Syyskuussa 1956 valtioneuvosto asettikin komitean tekemään ehdotukset Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun laajentamisesta korkeakoulukomitean viitoittamien suuntaviivojen mukaisesti. Komitean puheenjohtajaksi kutsuttiin professori Aarni Penttilä ja jäseniksi professori

3 Oksala Päivö, Keski-Suomi. Oma Maa III. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1958, s. 165-166.

4 Penttilä Aarni, Rehtorinpuheet, s. 208.

5 Sama, s. 84-86.

Niilo Mäki, Helsingin yliopiston professorit Kustaa Viikuna ja Olav Ahlbäck, kouluhallituksen kouluneuvokset Esko Pennanen ja Aarno Salervo sekä opetusministeriön hallitussihteeri Yrjö Salosaari. Komitean sihteeriksi kutsuttiin apulaisprofessori Päivö Oksala.⁶

Komitea pyrki mahdollisimman nopeasti muuttamaan kasvatustopillisen korkeakoulun yliopiston tyyppiseksi oppikoulunopettajia valmistavaksi korkeakouluksi. Esimerkiksi korkeakoulun nimen muuttamista yliopistoksi ei mietinnössä käsitellä lainkaan. Komitea esitti seitsemää uutta professorin virkaa: kirjallisuuden, historian, ruotsin, englannin ja saksan kielen sekä matematiikan ja fysiikan professuuria. Lisäksi esitettiin ensimmäisessä vaiheessa perustettavaksi kemian apulaisprofessorin virka.

Korkeakoulun kehittämistavoitteiden järjestyksen muuttuminen näkyy siinä, että aikaisemmin ensimmäisellä sijalla ollut toinen kasvatustopin professuuri muutettiin toivomuslistalla kasvatustopin apulaisprofessoriksi. Lisäksi sen vuoro oli vasta toisessa vaiheessa, jolloin esitettiin perustettavaksi myös yhteiskuntatieteen apulaisprofessorin virka. Psykologian apulaisprofessorin virka esitettiin perustettavaksi vasta kolmannessa vaiheessa. Samassa yhteydessä esitettiin perustettavaksi myös suomen kielen ja matematiikan apulaisprofessorit. Ylemmän palkkausluokan lehtoreita kolmessa vaiheessa toteutettavaksi esitetty virkapaketti sisälsi seitsemän, alemman palkkausluokan lehtoreita neljä ja apulaislehtoreita kolme. Lisäksi pidettiin tarpeellisena kymmentä assistenttia.

Vaikka esitetyt virat ja niiden järjestys osoittavat pyrkimystä korkeakoulun kehittämiseen yliopistolliseen suuntaan, oli komitealla samalla tavoitteena tähdentää korkeakoulun säilyttämistä kasvatustieteiden erikoiskorkeakouluna.

Komitea laati myös esityksen korkeakoulusta annettavaksi laiksi. Siihen ehdotettiin pykälää, jonka mukaan korkeakoulu voidaan asetuksella säätää jaettavaksi tiedekuntiin, osastoihin ja laitoksiin. Näin korkeakoululle esitettiin mahdollisuutta "yliopistollisen tehtävän" mukaiseen järjestysmuotoon, kuten korkeakoulukomitea mietinnössään edellytti. Mutta kasvatustopillisesta korkeakoulusta säädettävän lain ensimmäiseen pykälään ei esitetty muutosta. Siihen esitettiin kirjattavaksi erikoiskorkeakoulun idea suunnilleen Kaarle Oksalan hahmottelemassa muodossa: "Kasvatustopillisen korkeakoulun tehtävänä on harjoittaa vapaata tutkimusta ja edistää tieteellistä sivistystä, erityisesti kasvatustopin ja opetustopin alalla sekä valmistaa ylioppilastutkinnon suorittaneista oppikoulujen, kansakoulujen ja muidenkin oppilaitosten ynnä huoltolaitosten opettajia. Korkeakoulu antaa pedagogista valmistusta eri koulujen opettajiksi aikoville ja järjestää opettajain ammattisivistystä edistäviä jatko-opintoja."⁷

6 Komiteanmietintö 1957 B n:o 25; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 231.

7 Komiteanmietintö B 1957 n:o 48, s. 6.

Vaikka oppikoulunopettajien koulutuksen uudistaminen ja kehittäminen kurssimuotoiseksi opettajan ammattiin tähtääväksi koulutukseksi oli tyrmätty sekä Helsingin yliopiston konsistorissa⁸ että korkeakoulukomiteassa, otti Penttilän komitea sen kuitenkin yhdeksi keskeiseksi perusteeksi esityksilleen.⁹

On ilmeistä, että koulutuksen uudistamisen korostaminen oli myös harkittua taktiikkaa valtiovallan suuntaan. Siihen sisältyi näet kustannuksia säästävä opiskeluajan lyhentäminen. Epäpätevien oppikoulunopettajien osuus oli edelleen lisääntynyt ja syksyllä 1957 ongelma oli kärjistynyt erityisesti kunnallisissa kokeilukeskikouluissa.¹⁰

Mutta pyrkimys järjestää humanististen tieteiden kandidaattien ja filosofian kandidaattien koulutus Jyväskylässä eri tavalla kuin Helsingin yliopistossa sisälsi muutakin kuin taktiikkaa. Se merkitsi pyrkimystä edetä yliopistoa kohti mahdollisimman varovasti säilyttäen seminaarista periytyvät Cygnaeuksen traditiot korkeakoulun toiminnassa.

Penttilän komitean lähtökohtana oli laajentaa akateemista linjaa siten, että se vahvistaisi laitosta erikoiskorkeakouluna. Taustalla oli myös pyrkimys säilyttää korkeakoulu kokonaisuutena. Kurssimuotoinen opiskelu akateemisella linjalla soveltui tähän hyvin. Kurssimuotoinen koulutus olisi vähentänyt oppikoulunopettajien valmistuksen eriytymistä korkeakoulun muusta kokonaisuudesta eli kansakoulunopettajien koulutuksesta. Tämä tavoite myös kirjattiin komiteanmietintöön:

"Pääasiallinen opiskeluajan lyheneminen saataisiin komitean mielestä syntymään siten, että oppilaiden opintoja ohjattaisiin ja että monesta maasta ja meilläkin eräistä korkeakouluista tuttua kurssittain etenevää opiskelujärjestelmää sovellettaisiin käytäntöön. Komitea on pitänyt siis mahdollisena, että oppikoulun opettajien valmistukseen voitaisiin jossain määrin ja vapaan opiskelun rinnalla sovittaa periaatteellisesti samaa järjestelmää, josta kansakoulunopettajain valmistuksessa on saatu myönteisiä kokemuksia."¹¹

Komiteanmietintö oli kokonaisuudessaan varovainen ja tiukasti korkeakoulukomitean esitysten hengessä laadittu suunnitelma. Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan piirissä varovaisuus herätti kritiik-

8 Konsistori ilmaisi kantansa kurssimuotoiseen oppikoulunopettajankoulutukseen vuonna 1953 näin: "Konsistori ei kuitenkaan voi asettaa puoltamaan tehtyä aloitetta, jonka mukaan Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa ryhdyttäisiin valmistamaan oppikoulunopettajia, vieläpä toisella tavalla kuin maan yliopistoissa." Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1953-1954, s. 122.

9 Komiteanmietintö B 1957 n:o 25, s. 8-12.

10 Pääasiassa maan syrjäseuduilla toimivien kunnallisten kokeilukeskikoulujen 293 opettajasta oli syksyllä 1957 epäpäteviä 227. Kallio Niilo, Oppikoulujen opettajapula syksyllä 1957. Kasvatustieteellinen Aikakauskirja 1958, s. 127.

11 Komiteanmietintö B 1957 n:o 25, s. 11-12; Oksala Päivö, Oppikoulunopettajien pedagogisen valmistuksen suuntaviivoja Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa. Kasvatus ja Koulu 1959, s. 206-216.

kiäkin. Arvioitiin, että poliittiset edellytykset nopeammalle etenemiselle yliopiston suuntaan olisivat hyvät.¹²

4.1.2 JKK:n laajennus Oulun yliopiston perustamisen oheisratkaisuna

Samanaikaisesti Jyväskylän korkeakoulukomitean kanssa valmisteli esitystään Oulun yliopistosta professori Pentti Kaiteran johtama Pohjois-Suomen korkeakoulukomitea. Siinä missä Penttilän komitea pitäytyi tiukasti korkeakoulukomitean asettamissa raameissa, lähti Kaiteran komitea omille teilleen. Komitea päätyi esittämään Oulun yliopiston perustamista varsin laajalla pohjalla. Oulun yliopistoon esitettiin perustettavaksi ensimmäisessä vaiheessa filosofinen ja tekninen tiedekunta sekä Pohjois-Suomen tutkimuslaitos. Oulun opettajakorkeakoulu liitettäisiin yliopistoon opettajanvalmistuslaitoksena. Toisessa vaiheessa yliopistoon perustettaisiin lääketieteellinen tiedekunta.¹³

Oulun yliopistokysymyksen mielenkiintoinen yksityiskohta on Oulun opettajakorkeakoulukysymys. Opetusministeri Kerttu Saalasti (ml.) sai syksyllä 1955 hallituksessa läpi lakiesityksen Oulun opettajakorkeakoulun vakinaistamisesta. Eduskunta hyväksyi lain Oulun opettajakorkeakoulusta helmikuussa 1956.¹⁴ Oulun yliopistokysymyksen kannalta laki on kiintoisa erityisesti siitä syystä, että sen mukaan korkeakouluun voitiin perustaa myös peruspalkkaisia professorin virkoja.¹⁵ Helmikuussa 1956 asetettiin lisäksi komitea laatimaan ehdotuksia korkeakoulun vakinaistamisen edellyttämistä toimenpiteistä. Komitea ei varsinaista mietintöä jättänyt missään vaiheessa, mutta sillä oli suunnitelmia opettajakorkeakoulun laajentamisesta vähitellen kohti yliopistoa. Nurmen mukaan Oulun opettajakorkeakoulun rehtori Aatto Kaljunen toimi voimakkaasti tällä linjalla, eli muutaman vuoden toiminut opettajakorkeakoulu yritti asettua Oulun yliopistokysymyksen ratkaisijaksi samaan tapaan kuin kasvatuspillinen korkeakoulu Jyväskylässä.¹⁶

-
- 12 Kyösti Sorjosen haastattelu 12.4.1990. Sorjosen mukaan valtuuskunnan jäsenistä erityisesti päätoimittaja Martti Juusela ihmetteli, miksei komitea esitä korkeakoulun nimen muuttamista yliopistoksi. Juusela oli arvioinut, että nimenmuutos menisi eduskunnassa läpi: "Kun eduskunta tekee päätöksen, haluaa se tehdä sen mahdollisimman näyttävästi." Yliopistoyhdistyksen pöytäkirjoissa ei löydy viitteitä tästä keskustelusta.
- 13 Komiteamietintö 1957 n:o 13; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 231-235; Perttunen 1969, s. 25-50; Oulun yliopistokysymys. Erillistutkimuksia ja selostuksia. Oulun korkeakouluseura. Oulu 1958, passim.
- 14 Valtioneuvoston ptk. 25.11.1955, VA, Valtiopäivät 1955, Asiakirjat, hall. es. n:o 119, Pöytäkirjat s. 2706.
- 15 Asetuskokoelma 1956 n:o 81.
- 16 Nurmi 1990, s. 210-12; Isohookana 1974, s. 22-23. Oulun opettajakorkeakoulu-komitea vieraili Jyväskylässä vuonna 1956. Oulun opettajakorkeakoulu muutet-

Korkeakoulukomitea lähti kuitenkin yksiselitteisesti siitä, ettei Pohjois-Suomen korkeakoulua perustettaisi Oulun opettajakorkeakoulun ympärille: "Mitä jokin aika sitten vakinaistettuun Oulun opettajakorkeakouluun tulee, ei komitean mielestä sen toiminta, niinkuin ei opettajakorkeakoulujen toiminta yleensääkään, edellytä professorin virkoja."¹⁷ Tältä osin komitean kannanotto oli täsmälleen myös Aarni Penttilän näkemysten mukainen, ja siltä pohjalta myös Pohjois-Suomen korkeakoulukomitea esitykset Oulun yliopistosta laati.¹⁸

Helsingin yliopisto tyrmäsi Pohjois-Suomen korkeakoulukomitean esitykset tuoreeltaan. Lausunnossa korostettiin, että korkeakoulupolitiikassa olisi seurattava korkeakoulukomitean mietinnön suuntaviivoja. Konsistori esitti, että Oulun korkeakoulun perustamista siirrettäisiin toistaiseksi ja asiaan palattaisiin siinä vaiheessa, kun on käytettävissä asiantuntevasti laadittu yksityiskohtainen suunnitelma. Korkeakoulukomitean mietinnön suuntaviivoja tarkasti seurannut Jyväskylän korkeakoulukomitea sai sen sijaan Helsingin yliopiston tuen. Konsistorin mukaan voitiin pitää perusteltuna, että "valtio taloudellisten edellytysten mukaisesti ylläpitää korkeakoulun luontoisia laitoksia muuallakin kuin maan pääkaupungissa". Näillä perusteilla konsistori asettui tukemaan humanististen aineiden oppikoulunopettajien koulutuksen aloittamista Jyväskylässä. Samalla konsistori tähdensi, että Jyväskylän korkeakoulu olisi saatettava "yliopistollisia periaatteita vastaavaksi".¹⁹

Mutta Oulun yliopiston perustaminen eteni poliittista tietä aivan kuten Ravila korkeakoulukomiteassa ennusti. Korkeakoululaitoksen laajennus tuli poliittiselle tasolle vuonna 1957. Erityisesti Oulun yliopiston perustamisella oli vankka tuki maalaisliiton johtamassa hallituksessa. Myös Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun laajentamisella oli maalaisliitossa kannatusta, mutta jo perinteisen tyylin mukaisesti poliittinen tie oli Jyväskylälle oleellisesti vieraampi kuin Oululle. Vähäinen tekijä Oulun yliopiston perustamiselle ei ollut myöskään se, että Oulun vaalipiirin kansanedustajasta agronomi Kerttu Saalastista tuli opetusministeri keväällä 1957. Saalastin poliittisen työn keskeinen tavoite oli Oulun yliopiston perustaminen. Presidentti Urho Kekkonen antoi siinä hänelle voimakkaan tukensa.²⁰

tiin 1.9.1959 lukien Oulun yliopiston yhteydessä toimivaksi opettajanvalmistuslaitokseksi, joten se ehti toimia vakinaisena runsaat puolitoista vuotta, eikä korkeakouluun sinä aikana perustettu professuureja. Helsingin ja Turun väliaikaiset opettajakorkeakoulut liitettiin yliopistoihin vasta 1970-luvun alussa. Nurmi 1990 s. 13-22; Ks. myös Opettajakorkeakoulukomitean mietintö 1963 n:o 9.

17 Komiteamietintö 1956 n:o 7, s. 73.

18 Komiteamietintö 1957 n:o 13.

19 Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1956-1957, s. 132-133.

20 Presidentti Urho Kekkonen osoitti suurta kiinnostusta Oulun yliopistohankkeeseen: "Sinä tiedät sen, että yöllä taikka päivällä olen valmis tämän asian tiimoilta toimimaan. Sinä voit luottaa tähän ja melkoinen olet jos saat", vakuut-

Tässä tilanteessa Oulun yliopiston perustaminen kulki Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun laajennuksen edellä. Hallituksen esitys Oulun yliopistosta annettiin eduskunnalle lokakuussa 1957²¹ ja esitys laiksi Jyväskylän kasvatustieteellisestä korkeakoulusta kuukautta myöhemmin.²² Esityksen perusteluissa todettiin, että Jyväskylän korkeakoulukomitean esittämä matemaattis-luonnontieteellinen opetus olisi parasta sijoittaa Oulun yliopistoon, koska sinne oli tarkoitus perustaa myöhemmin myös lääketieteellinen tiedekunta.

Lakiesitys Jyväskylän kasvatustieteellisestä korkeakoulusta poikkesi Penttilän esityksestä oleellisesti vain korkeakoulun tehtävän määrittelyä koskevan ensimmäisen pykälän osalta. Jyväskylän korkeakoulukomitea esitti tiukkaa pysyttämistä erikoiskorkeakoulun tehtävässä, mutta hallitus esitti avarampaa suunnilleen samanlaista tarkoituksena kuin Helsingin yliopistoa koskevassa laissa: "Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta ja tieteellistä sivistystä erityisesti kasvatustieteiden ja opetustoimen alalla. Toiminnassaan korkeakoulun on pyrittävä kehittämään opiskelevaa nuorisoa kykeneväksi palvelemaan isänmaata."

Filosofinen tiedekunta ehdotettiin jaettavaksi kasvatustieteelliseen ja historiallis-kielitieteelliseen osastoon. Korkeimmaksi päättäväksi elimeksi esitettiin perustettavaksi hallintokollegio.

Laki Jyväskylän kasvatustieteellisestä korkeakoulusta ja laki Oulun yliopiston perustamisesta käsiteltiin eduskunnassa samoissa istunnoissa siten, että Oulun yliopiston perustaminen käsiteltiin aina ensin. Tähän kiinnitti eduskunnassa huomiota keskisuomalainen kansanedustaja Arvo Ahonen (sd.). Hänen mukaansa hallituksen asettama järjestys oli virhe. Ahonen huomautti, että valtion varoja olisi säästetty, jos hallitus olisi esittänyt ensin yliopiston perustamista Jyväskylään.²³

Ahosen näkemykset eivät kuitenkaan saaneet kannatusta eduskunnassa. Sivistysvaliokunta hyväksyi hallituksen esityksen Jyväskylän kasvatustieteellisestä korkeakoulusta. Se ehdotti kuitenkin tiedekunnan osastojen nimien poistamista lakitekstistä. Niistä oli valiokunnan mielestä luontevampaa säätää asetuksella. Lisäksi valiokunta liitti mietintöönsä toivomuksen, että hallitus tutkisi kiireellisesti mahdollisuudet voimisteluopettajien sekä sokeain- ja kuurojenopettajien valmistuksen liittämiseen

ti presidentti ministeri Saalastin selostaessa yliopistohanketta presidentille. Julku Liisa ja Kyösti 1983, s. 260; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 231-235.

21 Valtioneuvoston ptk. 25.10.1957. VA; Valtiopäivät 1957, hall. es. n:o 95; Perttunen 1969, s. 68-75; Jääskeläinen 1980, s. 500-501; Julku Liisa ja Kyösti 1983, s. 268-276.

22 Valtioneuvoston ptk. 29.11.1957. VA; Valtiopäivät 1957, hall. es. n:o 114.

23 Valtiopäivät 1957, Pöytäkirjat s. 4666; Oulun yliopistoa koskevan lain eduskuntakäsittelystä, Perttunen 1969, s. 75-96.

sestä kasvatusopilliseen korkeakouluun.²⁴

Lain kolmannen käsittelyn yhteydessä eduskunta liittikin päätökseensä sivistysvaliokunnan ponnien voimistelunopettajien sekä sokeain- ja kuurojenopettajien valmistuksen kiireellisestä selvittämisestä. Korkeakoulun laajennus oli varmistunut.²⁵

Kasvatusopillista korkeakoulua koskevan lain eduskuntakäsittelystä ei ole pääteltävissä, olisiko eduskunnalla ollut valmiutta muuttaa samalla korkeakoulun nimi Jyväskylän yliopistoksi. Laki Oulun yliopistosta kuitenkin osoittaa, ettei poliittisella tasolla pidetty tarpeellisenä kovin tarkkaa pitäytymistä korkeakoulukomitean mietinnön periaatteissa. Näin ollen Jyväskylän korkeakoulukomiteallakin olisi ollut mahdollisuuksia yrittää nopeampaa kehitystä yliopiston suuntaan, eli Oulun yliopiston syntyminen osoitti Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen piirissä esitetyt arviot oikeiksi. Oleellista kuitenkin on, ettei kasvatusopillisen korkeakoulun johto pitänyt siinä vaiheessa korkeakoulun nimen muuttamista tarkoituksenmukaisena.

4.2 Tavoitteena pedagogisen korkeakoulun yhtenäisyys

4.2.1 "Opettajankoulutuksen kriisi"

Rehtori Penttilä puhui korkeakoulun laajenuksesta kevätlukukauden päättäjaisissä vuonna 1958.²⁶ Hän korosti voimakkaasti oppikoulunopettajien koulutuksen järjestämistä erikoiskorkeakoulun perinteisiin ja aikaisempaan toimintaan niveltävällä tavalla:

"Päämääränä on, että tulevassa oppikoulunopettajien valmistuksessa otettaisiin niin paljon kuin mahdollista huomioon nimenomaan opettajien tarpeet. Kun vaatimukset ovat Helsingin yliopiston kontrollin alaisia, ei ole odotettavissa, että tämä tapahtuisi opettajien asiallisen pätevyuden kustannuksella. Tarkoituksena on edelleen soveltaa opiskeluun samantapaista kurssijärjestelmää kuin kansakoulunopettajienkin valmistuksessa. On odotettavissa, että näin menetellen opintoaikaa voidaan supistaa melkoisesti. Järjestelmällinen opiskelu näet johtaa toivotuille perille paljon varmemmin ja nopeammin kuin hapuileva opintojen harrastelu."

24 Sivistysvaliokunnan pöytäkirjat 1957, rulla 9. Eduskunnan arkisto; Valtiopäivät 1957, Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 18.

25 Valtiopäivät 1957, hall. es. n:o 114. Edusk. vast.; Asetuskokoelma 1958 n:o 309; Heinäkuussa 1958 annettiin vielä asetus JKK:n toiminnan väliaikaisesta järjestämisestä. Valtioneuvoston ptk. 23.7.1958, VA; Asetuskokoelma 1958 n:o 327; Jääskeläinen 1980, s. 501.

26 Penttilä Aarni, Rehtorinpuheet, s. 219-221.

Samalla Penttilä painotti korkeakoulun kasvatustieteellisen erityisluonteen korostumista kasvatustieteellisen osaston perustamisen myötä: "- ja kun on todennäköistä myös, että tällaista tiedekuntaa ei tule olemaan maassamme muualla, korkeakoulumme erityiskorkeakoulun luonne säilyy verraten vahvana. Tätä tiedekuntaahan on mahdollista kehittää, niin että se voi edustaa kasvatustieteitä täyteläisellä, monipuolisella tavalla." Lisäksi Penttilä vielä huomautti, että kasvatustieteelliseen osastoon tulevien aineiden eli kasvatusopin, psykologian ja erityiskasvatusopin opettajavoimien lisäämiseksi oli jo ryhdytty toimiin.

Penttilä ei keväällä 1958 puhunut sanaakaan korkeakoulun kehittämisestä yliopiston suuntaan. Hän ei myöskään puhunut korkeakoulussa tehtävän tutkimuksen laajenemisesta uusien professuurien myötä. Puheen viesti oli selvä: Kasvatusopillinen korkeakoulu tulisi säilyttämään entisen asemansa erikoiskorkeakouluna. Tiedekunnan ja kahden osaston perustaminen tulisivat merkitsemään tieteellisen tutkimuksen alueella kasvatus-tieteiden aseman korostumista. Lisäksi korkeakoulussa aloitettaisiin oppikoulunopettajien koulutus, joka järjestettäisiin kurssimuotoiseksi ja johon otettaisiin mallia kansakoulunopettajien koulutuksesta. Näin järjestettynä oppikoulunopettajien koulutuslinja poikkeaisi oleellisesti perinteisestä yliopistollisesta koulutuksesta.²⁷ Yliopistoon kiinteästi liittyvä tieteellinen tutkimus ei kuulunut historiallis-kielitieteellisen osaston toimintaan.

Pyrkimyksessä järjestää humanistisen tiedekunnan opetus kurssimuotoiseksi oli perimmiltään tarkoitus säilyttää korkeakoulun toiminta Cygnaeuksen seminaarista periytyvän kurseittain etenevän ja tarkasti ohjatun mallin mukaisena.

On ilmeistä, että Penttilän esiintymisen taustalla oli tarve tämentää kuvaa tulevaisuudesta korkeakoulun omalle välle. Uusien professuurien ja tiedekunnan perustamiseen ei näet suhtauduttu pelkästään myönteisesti. Erityisen voimakkaasti ja avoimesti korkeakoulun kehittämistä yliopiston suuntaan vastusti korkeakoulun sihteerinä vuosina 1953-1957 toiminut kasvatustieteiden tohtori O. K. Kyöstiö, joka toimi myöhemmin kasvatusopin professorina Oulun yliopistossa. Vuonna 1958 Kyöstiö oli Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun ainoa dosentti. Hän kirjoitti vuonna 1958 kasvatusopillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan vuosijulkaisuun laajan artikkelin otsikolla "JKK laajenee - mihin suuntaan?". Julkaisu ilmestyi keväällä 1958, jolloin eduskunta oli jo ehtinyt tehdä päätökset korkeakoulun laajentamisesta. Helsingin Sanomat julkaisi saman artikkelin jo huhtikuussa 1958 otsikolla "Opettaja valmistuksen kriisi". Kokonaisuudessaan artikkeli noudatti niitä näkemyksiä, joita

27 JKK:n suunnitelmia oppikoulunopettajien koulutuksen järjestämisestä kurssimuotoiseksi tuki vuonna 1957 asetettu oppikoulun opettajanvalmistuksen pedagoginen toimikunta, jonka jäsen Martti Takala oli. Toimikunnan mietintö valmistui vuonna 1959. Komiteanmietintö mon. 1959 n:o 66, esim. s. 3-4.

Kyöstiö oli esittänyt 1950-luvun alusta lähtien.²⁸

Artikkelin lähtökohtana on korkeakoulun kehittäminen opettajanvalmistukseen ja kasvatustieteiden tutkimukseen keskittyvänä erikoiskorkeakouluna eli se kehittämissuunnitelma, jonka Kaarle Oksala esitti opetusministeriölle muistiossaan "Jyväskylän kasvatustieteellinen yliopisto" jo vuonna 1933. Kyöstiön mukaan uudet humanistiset professorit käänsivät korkeakoulun kehittämisen väärään suuntaan, eli hän arvioi kehityksen kääntyvän siihen suuntaan, josta Ohto Oksala varoitti vuonna 1938 "Suomalainen Suomi"-aikakauskirjassa. Kyöstiö arvioi kuitenkin, että mahdollisuudet palata erikoiskorkeakoulun linjalle olivat vielä olemassa:

"Jyväskylän osalta selvästi suuntaa antavaa ratkaisua ei ole vielä tehty. Yliopistoaatteen kannattajat saattavat lausua, että tehdyt toimenpiteet jo itse asiassa ovat alkuna yliopistolle. Näin ei kuitenkaan tarvitse olla ja onkin aihetta kysyä, olisiko tuollainen askel laitokselle eduksi. Nyt kun Ouluun on päätetty perustaa yliopisto, ei liene aihetta panna alulle toista tynkälaitosta. Sillä sellaiseksi kvasi-yliopistoksi JKK todennäköisesti tulisi jäämään. Niin käynee Oulunkin laitokselle, jollei siellä selvästi lähdetä erikoiskorkeakoulun linjalle. Kuten korkeakoulukomitea ensimmäisessä kannanotossaan - osittain vielä lopullisessakin - totesi, JKK:lla on erittäin tärkeä ja vastuunalainen tehtävä erikoiskorkeakouluna, lähinnä opettajanvalmistuksen ja kasvatustieteiden valtakunnallisena keskuksena. Tämä todella reaalipohjainen kehityssuunta on viime aikoina käydyssä keskustelussa jäänyt yliopistoajatuksen varjoon."

Lisäksi Kyöstiöllä oli oma ennusteensa siitä, mitä humanististen aineiden professuurien perustaminen tulisi merkitsemään: "JKK:uun on määrätty perustettavaksi eräitä uusia professuureja. Ennen näiden toiminnan alkamista on syytä päästä selville, millaisesta toiminnasta oikein on kysymys. Kun tällaista ei ole tapahtunut, operaatio tulee todennäköisesti merkitsemään eräiden Helsingin yliopiston dosenttien siirtymistä Jyväskylään professoreiksi. Mutta kun järjestelmää ei ole muutettu, he edustavat korkeakoulussa alansa tiedettä, eikä opettajankoulutuksen alalla ole päästy askeltakaan eteenpäin."

Kyöstiön mukaan oppikoulunopettajien valmistus kasvatusopillisessa korkeakoulussa uudella tavalla ei olisi vaatinut kyseisten aineiden professuureja vaan "spesiaalimetodiikan tuntijoita, joita olisi saatettu nimittää esim. apulaisprofessoreiksi". Professuurien lisäystä olisi sen sijaan kaivattu nimenomaan kasvatustieteellisissä aineissa, sillä niitä olisi tarvittu sekä opettajanvalmistuksessa että tutkimustyössä.

Lopuksi Kyöstiö vetosi jo perustetuksi määrättyjen viiden professorin siirtämiseksi kasvatustieteiden alalle, koska siitä ei aiheutuisi

28 Kyöstiö O. K., JKK laajenee - mihin suuntaan. Jyväskylän Kasvatusopillisen korkeakoulun vuosijulkaisu 1957 - 1958. Jyväskylä 1958, s. 39-43; Helsingin Sanomat 17.4.1958. Artikkelin myös O. K. Kyöstiön teoksessa Yrityksiä ja erehdyksiä kasvatuksen kentällä. Käyttätymistieteiden laitos, Oulun yliopisto 26/1975. Oulu 1975, s. 210-214.

valtiolle kustannuksia, mutta "se kohottaisi opettajavalmistuksemme suurten sivistysmaiden tasolle".

Mutta uusi laki Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulusta ja asetus sen hallinnon väliaikaisesta järjestämisestä tulivat voimaan 1. päivänä elokuuta 1958. Laki merkitsi korkeakoulun laajentamista filosofisella tiedekunnalla. Asetuksessa säädettiin, että korkeakoulun yleistä hallintoa hoitaa rehtorin ohella hallintokollegio, johon kuuluvat korkeakoulun professorit sekä kolme lehtorien keskuudestaan valitsemaa jäsentä. Väliaikaisasetuksessa säädettiin lisäksi, että tiedekunnan kokoukseen osallistuvat professorit ja avoinna olevien professorinvirkojen hoitajat. Tiedekunnassa johtaa puhetta rehtori ja hänen estyneenä ollessaan vararehtori.²⁹

Ja pian kävikin selväksi, että Kyöstiön ennustus korkeakoulun uusista professoreista toteutui. Kirjallisuuden professorin virkaa ryhtyi hoitamaan fil. tri Vilho Suomi, historian fil. tri Mauno Jokipii, ruotsin kielen fil. tri Lars Huldén, englannin kielen fil. tri Auvo Kurvinen, saksan kielen fil. tri Eero Alanne. Kaikki uusien professuurien hoitajat olivat Helsingin yliopiston dosentteja.³⁰

Uudet professuurit saatiin vakinaisesti täytetyiksi vuonna 1960, joten sellaisia vaikeuksia kuin Oulun yliopiston professuurien täytöissä ei Jyväskylässä ollut.³¹ Ruotsin kielen professoriksi nimitettiin Carl-Eric Thors, kirjallisuuden professoriksi Aatos Ojala, englannin kielen professoriksi Auvo Kurvinen, saksan kielen professoriksi Eero Alanne ja historian professoriksi Mauno Jokipii. Myös Thors ja Ojala olivat Helsingin yliopiston dosentteja, joten kaikki humanistisen tiedekunnan professorit edustivat ensisijaisesti snellmanilaista käsitystä yliopistosta ja sen toiminnasta.³² On luonnollista, että he hakivat mallin toiminnalleen Helsingin yliopistosta. Näin professorien valinnat merkittäväällä tavalla käänsivät korkeakoulua yliopistoa kohti.

Mutta oliko Kyöstiön voimakkaasti esittämällä näkemyksillä laajempaa kannatusta korkeakoulun sisällä? Pintapuolinen tarkastelu antaa sen kuvan, että Kyöstiö oli aika tavalla yksin. Kuva kuitenkin muuttuu tarkasteltaessa korkeakoulun sisäistä hallintoa. Korkeakoulun kehittäminen yliopistolinjalla herätti voimakasta kritiikkiä korkeakoulun alemmassa opettajakunnassa. Vielä pari vuotta myöhemminkin opettajakunnan yleisessä kokouksessa hyökättiin voimakkaasti yliopiston suuntaan menevää kehitystä vastaan. Esillä oli silloin korkeakoulun uusi perussääntöehdotus.

29 Asetuskokoelma 1958 n:ot 309 ja 327.

30 JKK:n toimintakertomus 1958-1961, s. 11, 18-19. Professorinvirkoihin oli hakijoita seuraavasti: ruotsi kaksi, kirjallisuus kuusi, englanti kaksi, historia viisi, saksa neljä; JKK:n hallintokollegion ptk 29.10.1958. JYA.

31 Ks. s. 208

32 JKK:n toimintakertomus 1958-1961.

Asetus uudeksi perussäännöksi vahvistettiin elokuussa 1960. Korkeakoulun hallinto muuttui väliaikaisasetuksen säätämästä muodosta oleellisimmin siinä, että tiedekunnan osastot saivat omat hallintoelimensä. Osaston hallinnosta vastasivat puheenjohtajana dekaani, jäseninä professorit ja apulaisprofessorit sekä näiden virkoja väliaikaisina tai viransijaisina hoitavat. Hallintokollegion muodostivat uuden perussäännön mukaan rehtori, vararehtori, dekaanit sekä opettajavalmistuslaitoksen esimies ja apulaisesimies.³³

Huomionarvoista on, ettei asetusluonnoksessa ollut lainkaan mukana kasvatustieteiden kandidaatin eikä tohtorin tutkintoa. Korkeakoulun lausunnossa kuitenkin korostettiin tutkintojen merkitystä ja pidettiin tärkeänä niiden säilyttämistä, ja niin ne tulivatkin mukaan perussääntöön. Rehtori Aarni Penttilä näki tarpeelliseksi kiinnittää huomiota tähän yksityiskohtaan lukuvuoden avajaispuheessaan vuonna 1960. Penttilä tähdensi, että kasvatustieteiden kandidaatin ja tohtorin tutkinnoilla oli korkeakoulussa "oma kunniakas asemansa".³⁴ Kaikesta päättäen Penttilä yritti hillitä erityisesti opettajanvalmistuslaitoksen opettajakunnan filosofisen tiedekunnan vastaisia asenteita.

Näin kasvatustieteiden korkeakoulu siirtyi väliaikaiseksi säädetystä hallinnosta pysyvään yliopistolle ominaiseen hallintoon. Opettajavalmistuslaitoksen opettajakunta pyrki voimakkaasti estämään kehityksen. Käsiteltäessä asetusluonnosta todettiin yleisesti, että kasvatustieteiden korkeakoulu oli menettämässä kasvatustieteiden erityisluonteensa. Tilanteen pelastamiseksi korostettiin, että tiedekunnan kasvatustieteiden osastoa olisi kehitettävä siihen suuntaan, että siellä olisi kasvatustieteiden eri alojen professuureja, kuten kasvatustieteen ja kasvatustietohistorian. Opettajavalmistuslaitoksen asemaa olisi korotettava muodostamalla siitä filosofisen tiedekunnan osasto. Kokonaisuutena todettiin, että opettajanvalmistuslaitos olisi sopiva nimi koko korkeakoululle.³⁵

Asia jäi sentään pöydälle. Asian siirtämiseen vaikuttivat ilmeisesti kokoukseen osallistunut rehtori Aarni Penttilä ja professorit Martti Takala ja Martti Haavio. Perussäännön uudistaminen oli esillä opettajakunnan kolmessa kokouksessa, ja lopputuloksena oli vain stilistisiä muutosesityksiä perussääntöluonnokseen.³⁶ Lopputulos ei kuitenkaan merkinnyt opettajanvalmistuslaitoksen opettajien mielipiteiden muutosta. Korkeakoulun kehitys yliopiston suuntaan merkitsi opettajanvalmistuslaitoksen opettajakunnan suhteellisen aseman heikkenemistä korkeakoulu yhteisössä.

Vuotta myöhemmin valmisteltiin kasvatustieteellisessä osastossa suunnitelma opettajanvalmistuslaitoksen sulauttamisesta korkeakoulun

33 Sama.

34 Penttilä Aarni, Rehtorinpuheet, s. 114.

35 JKK:n opettajakunnan kokouksen ptk. 18.3.1960. JYA.

36 JKK:n opettajakunnan kokouksen ptk. 22.3.1960, 25.3.1960. JYA.

kokonaisuuteen.³⁷ Suunnitelman lähtökohtana oli periaatteellinen muutos opettajankoulutuksessa. Dosentti O. K. Kyöstiön, kasvatusopin lehtorin Annika Takalan ja opettajanvalmistuslaitoksen lehtorin Veli Nurmen valmisteleman suunnitelman tavoitteena oli opettajankoulutuksen kehittäminen akateemisemmaksi ja tieteellisemmäksi. Se vastasi niitä näkemyksiä, joita Kyöstiö esitteli jo vuonna 1952.

Tilanne oli nyt päinvastainen kuin filosofisen tiedekunnan perustamisen aikoihin, jolloin oppikoulunopettajien koulutus haluttiin järjestää "kansakoulunopettajien koulutuksesta mallia ottaen". Nyt pyrittiin sulauttamaan opettajanvalmistuslaitos tiedekuntaan. Kansakoulunopettajan tutkinnon sijasta korkeakoulun kaikkien varsinaisten opiskelijoiden ensimmäinen loppututkinto olisi alempi kandidaatintutkinto. Kansakoulunopettajan perusvaatimukseksi esitettiin humanististen tieteiden kandidaatin tutkintoa, joka sisältää kasvatusopin ja psykologian cum laude approbatur -arvosanat. Tutkintoon kuuluvan kolmannen arvosanan opiskelija saisi valita oppivelvollisuuskoulun opetusaineiden piiristä. Lähtökohtana oli, että ylioppilas hallitsi peruskoulun oppimäärän eikä varsinaista tiedollista opetusta kouluaineissa tarvittu. Vain osassa aineista esitettiin järjestettäväksi jonkin verran opetusta.

Suunnitelmassa todettiin myös, että kaikki korkeakoulun opiskelijat olisivat uudistuksen jälkeen tiedekunnan opiskelijoita. Kansakoulunopettajiksi valmistuttaisiin kasvatustieteellisessä osastossa. Opettajien valmistukseen osallistuvat lehtorit ja muut opettajat olisivat kasvatustieteellisen osaston opettajia.³⁸

Uudistus jäi kuitenkin suunnitelman asteelle. Opettajakunnan kokouksessa se herätti ristikkäisiä mielipiteitä. Toisaalta myönnettiin, että kasvatusopillinen korkeakoulu oli oikea paikka opettajankoulutuksen uudistusten kokeiluihin, mutta koulutuksen muuttamista osaksi yliopistollista opiskelua kuitenkin vastustettiin. Uskonnon lehtori Matti Sainio totesi, että "suunnitelma olisi parasta jättää hallintokollegion ja opettajaneuvoston asteelle, koska suunnitelma osoittaa miltei täydellistä asian-
tuntemattomuutta ja on mieletön".³⁹ Asia oli hallintokollegion listalla marraskuussa 1961, mutta sen käsittelyä siirrettiin.⁴⁰ Historiallis-kielitteellinen osasto käsitteli suunnitelmaa tammikuussa 1962. Kansakoulunopettajan ammatin avaamista humanististen tieteiden kandidaateille pidettiin ylipäänsä hyvänä, mutta samalla korostettiin, että asiassa piti

37 JKK:n kasvatustieteellisen osaston ptk. 12.1.1961. JYA.

38 Suunnitelma on korkeakoulun hallintokollegion pöytäkirjan liitteenä; Ks. myös Kyöstiö 1975, s. 83-86; Kähkönen Esko I., Opettajankoulutus Suomen kouluuudistuksessa v. 1958-1978. Yleissivistävän koulun opettajien koulutuksen järjestelyt ja tavoitteet. Acta universitatis Ouluensis. Series E. Paedagogica n:o 1. Oulu 1979, s. 45-47; Matthies 1987, s. 33-34.

39 JKK:n opettajakunnan kokouksen ptk. 8.12.1961. JYA.

40 JKK:n hallintokollegion ptk. 15.11.1961. JYA.

edetä varovasti.⁴¹ Hallintokollegio ei kuitenkaan asiaan enää palannut. Kaiketi suunnitelma todettiin liian radikaaliksi ja siitä luovuttiin vähin äänin. Opettajanvalmistuslaitos säilyi omana yksikkönään tiedekunnan ulkopuolella. Kiintoisaa on, että opettajanvalmistuslaitoksessa ehdotus nähtiin yrityksenä luopua Uno Cygnaeuksen luoman opettajankoulutuksen traditiosta, eli tässä tapauksessa törmäsivät vastakkain Kaarle Oksalan idea kasvatustieteellisetä yliopistosta ja Uno Cygnaeuksen kehittämän opettajakoulutuksen malli.⁴² Tästä näkökulmasta katsoen suunnitelman kariutuminen merkitsi Cygnaeuksen seminaaritradiition jatkumista opettajanvalmistuslaitoksessa, ja se taas merkitsi laitoksen eriytymistä korkeakoulun laajenevasta akteemisesta linjasta. Keskustelu opettajankoulutuksen kehittämisestä akateemiseen suuntaan kuitenkin jatkui.⁴³

Mutta mitä tiedekunnan ja viiden humanistisen aineen professorin perustaminen Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoululle kaiken kaikkiaan merkitsi? Ensiksikin se merkitsi akateemisen linjan oleellista laajenemista. Mutta aloitettaessa oppikoulunopettajien koulutus ei tarkoitus kuitenkaan ollut luopua kasvatustieteiden erikoiskorkeakoulusta. Jyväskylän korkeakoulukomitea ei esittänyt laitoksen nimen muuttamista edes Jyväskylän korkeakouluksi puhumattakaan yliopistoksi.⁴⁴ Oppikoulunopettajien koulutuksen järjestäminen kansakoulunopettajien kurssi-
muotoisesta valmistuksesta mallia ottaen nähtiin keinona säilyttää laitos yhtenäisenä yliopistosta selkeästi erottuvana kasvatustieteiden korkeakouluna.

4.2.2 "Koululle omistettu korkeakoulu"

Kasvatustieteiden korkeakoulu ja sen mahdollisuudet tulivat monipuolisesti esille korkeakoulun 25-vuotisjuhlassa ja uudisrakennusten vihkiäisissä toukokuussa 1959. Kysymyksessä oli korkeakoulun ensimmäinen akateeminen juhla, johon osallistui maan yliopistojen ja korkeakoulujen johdon lisäksi maan poliittinen johto tasavallan presidenttiä myöten. Hallitusta edustivat pääministeri V. J. Sukselainen, opetusministeri Heikki Hosa, valtiovarainministeri Wiljam Sarjala ja sisäasiainministeri Eino

41 JKK:n historiallis-kielitieteellisen osaston ptk. 16.1.1962. JYA.

42 Kähkönen 1979, s. 47 alaviite 2.

43 Ks. esim. Takala Annika, Opettajainvalmistuksen linjoittamisen ongelmista. Opettajain lehti 1964 n:o 21, Takala Martti, Periaatenaikokohtia opettajien koulutuksesta. Opettajain Lehti 1964 n:o 26.

44 Martti Takalan mukaan nimen muuttaminen yliopistoksi oli esillä 1950-luvun lopulla. "Viranomaisten kanssa käydyissä neuvotteluissa tultiin siihen tulokseen, että olisi tarkoituksenmukaista suorittaa muutos siinä vaiheessa, jolloin korkeakoulussa on useampia tiedekuntia, sekä humanistisia että luonnontieteellisiä aineita." Keski-suomalainen 20.2.1966.

Palovesi.⁴⁵

Pääjuhlan puheessaan rehtori Penttilä korosti korkeakoulun tehtävää erikoiskorkeakouluna. Penttilä ei maininnut W. S. Schildtiä eikä Jyväskylän yliopistotavoitetta lainkaan. Sen sijaan hän korosti, että "yhteiskunnassamme on koululla niin merkittävä asema, että sille omistautuva opetus- ja tutkimuslaitos on melkein yhtä tervetullut kuin tekninen korkeakoulu teollisuudelle". Hän painotti, että kasvatustieteellinen tutkimustyö on päässyt korkeakoulussa kunnioitettavaan vauhtiin.

Penttilä toi esille korostetusti myös kansakoulunopettajien koulutuksen: "Korkeakoulun toiminta on tähän mennessä kohdistunut vallitsevasti kansakoulun maailmaan. Kansakoulun probleemoja pidetään monesti helppoina ja ehkäpä myös hiukan toisarvoisina verrattuina ylempien oppilaitosten opetuksen kysymyksiin. Niinkuin ennen katsottiin, että pienille ihmisille kuuluvat pienet kirjat, vähän samaan tapaan on myöskin ajateltu pikkuväen opetuksen kysymyksiä vähäisiksi. Vasta myöhempi aika on havainnut, että heidän opetus-kysymyksensä saattavat olla suorastaan pulmallisempia kuin aikuisten. Vanhan ja sitkeän katsomuksen voittaminen on kaiken aikaa ollut korkeakoulun yhtenä tavoitteena."⁴⁶

Myös opetusministeri Heikki Hosia puhui korkeakoulun kehittämistä erikoiskorkeakouluna. Hänen mukaansa valtioneuvoston piirissä oli pyritty hahmottamaan Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun lähivuosien tulevaisuuden näkymiä siten, että ensisijaisesti tuetaan pedagogisen tutkimuksen ja siihen liittyvän opetuksen kehittämistä.⁴⁷

Sen sijaan muiden yliopistojen ja korkeakoulujen tervehdyksen esittänyt Turun yliopiston rehtori Osmo Järvi onnitteli korkeakoulua kehityksestä kohti yliopistoa. Taas kerran Schildtin yliopistoajatus nostettiin esille korkeakoulun ulkopuolelta.⁴⁸ Juhlassa toistui samantapainen asetelma kuin vuonna 1955, jolloin yliopistokysymyksen nosti esille professori Oiva Ketonen. Järvi onnitteli korkeakoulua siitä, että Kilpisen ajatus yliopistosta Jyväskylään oli tullut askeleen lähemmäksi toteuttamista. Samaa linjaa edusti Jyväskylän kaupunginjohtajan Jorma Tuomisen onnittelupuhe juhlapäivällisillä. Hänen mukaansa kaupunki tuki korkeakoulua tavoitteena Jyväskylän yliopistohankkeen toteuttaminen.⁴⁹

Juhlan kohokohta oli luonnollisesti presidentti Urho Kekkosen esittämä tervehdys. Hän tarkasteli korkeimman opetuksen ja tutkimuksen kehittämisen merkitystä kansalliselle tulevaisuudelle. Hänen arvionsa mukaan se saattoi olla kansakunnan tulevaisuuden perusedellytys. Presidentti korostikin, ettei korkeakoululaitoksen laajentaminen pysähtynyt, ja

45 JKK:n toimintakertomus 1958-1961, s. 93.

46 Sama, s. 97-102.

47 Sama, s. 107-108.

48 Sama, s. 108-111.

49 Sama, s. 121-122.

huomautti, että Oulun yliopisto valmistautui parhaillaan aloittamaan toimintansa.⁵⁰ Näin presidentin puhe itse asiassa sisälsi analyysin 1950-luvun loppupuolen korkeakoulupoliittisista ratkaisuista. Olennaisinta niissä oli toisen valtionyliopiston perustaminen. Kasvatusopillisen korkeakoulun laajennus oli tähän liittyvä oheisratkaisu.

Juhlapäivän järjestelyissä kyllä tavoiteltiin akateemisiin traditioihin liittyviä muotoja. Pääjuhlasta siirryttiin akateemisenä kulkueena juhla-jumalanpalvelukseen kaupunginkirkkoon. Kirkossa saarnasi uskontopedagogiikastaan tunnettu korkeakoulun kasvatus- ja opetusopin professori Martti Haavio. Saarna noudatteli selkeästi samaa linjaa kuin Penttilän puhe pääjuhlassa. Haavio puhui seminaarin perustamisesta ja muistutti mieliin seminaarin alkajaisjumalanpalveluksen lähes sata vuotta sitten: "Jumala on siunannut uranuurtajien työn." Saarna ei sisältänyt mitään sellaista, mikä olisi liittänyt jumalanpalveluksen yliopiston juhla-jumalanpalvelusten traditioon. Esimerkiksi yhtymäkohtia piispa Isaacus Rothoviuksen kiitossaarnaan Turun Akatemian vihkiäisjumalanpalveluksessa ei löydy.⁵¹

Juhlissa esiintyneiden kasvatusopillisen korkeakoulun edustajien puheiden yleislinja oli niin samansuuntainen, että siitä oli mitä todennäköisimmin sovittu ennakkoon. Piirilääkäri W. S. Schildtiä tai ylipäänsä yliopistotavoitetta ei mainittu lainkaan. Juhlaan liittyi myös seppeleenlasku Kaarle Oksalan haudalle Jyväskylässä ja Erik Ahlmanin haudalle Maarian kirkkomaalla. Ei voi olla sattuma, että Schildtin hautamuistomerkki unohdettiin kokonaan.

Mitkä olivat sitten korkeakoulun johdon motiivit heidän vaietes- saan tyystin Schildtin kuningasajatuksesta ja yliopistotavoitteesta vuoden 1959 juhlassa? Vastausvaihtoehtoja on kaksi: Korkeakoulun johto arvioi, että kehityksestä kohti yliopistoa ei ollut viisasta puhua, koska valtioval- lan suunnitelmissa oli edelleen kehittää laitosta ennen muuta erikoiskor- keakouluna. Tämän strategian mukaan korkeakoulun oli ohjattava itseään kohti yliopistoa matalalla profiililla aivan kuin huomaamatta. Toinen mahdollinen selitys löytyy korkeakoulun johdon tosiasiallisista tavoitteis- ta, eli tiedekunnan perustamisesta huolimatta laitosta haluttiin kehittää ensisijaisesti erikoiskorkeakouluna. Nähtiin, että laitoksella on parhaat kehittymismahdollisuudet pysymällä opettajankoulutuksen ja kasvatus- tieteiden erikoiskorkeakouluna, ja juhlilla tätä korkeakoulun imagoa pyrittiin vahvistamaan.⁵² Jälkimmäinen vaihtoehto on todennäköisesti

50 Sama, s. 105-107.

51 JKK:n toimintakertomus 1958-1961, s. 118-121; Rothovius Isaacus, En christe- ligh Tacksäijelsepredikan. Näköispainos. Suomennoksella ja päätössanoilla varustanut Martti Parvio. Julkaissut Helsingin yliopiston 350-vuotisjuhlan johdosta Helsingin yliopiston kirjasto. Helsinki 1990.

52 Tässä myös onnistuttiin. Juhla sai runsaasti palstatilaa muun muassa Helsingin Sanomissa. Juhlan isäntien puheita seuraten jutuisa korostui korkeakoulun asema opettajankoulutuksessa ja koululaitokseen liittyvässä tutkimuksessa.

oikea, olihan korkeakoulun laajentamisesta yliopistoksi kirjoittanut jo muutamia vuosia aikaisemmin Helsingin yliopiston arvovaltainen professori Oiva Ketonen ja olihan yliopistokehitys juhlassakin esillä sekä Jyväskylän kaupungin että muiden yliopistojen edustajien puheenvuoroissa.

Uno Cygnaeuksen seminaarin aatteellinen perintö vaikutti vielä 1950-luvun lopulla merkittävällä tavalla kasvatustieteellisessä korkeakoulussa, vaikka laitos olikin kehittymässä kohti akateemista tiedeyhteisöä. "Lyökööt tässä oppilaitoksessa kättä nykyaikainen korkeakouluopetus ja Jyväskylän seminaarin vanha hyvä henki", julisti piispa Eero Lehtinen vihkiessään korkeakoulun uudet tilat.⁵³ Siinä oli tiivistettynä monien kasvatustieteellisessä korkeakoulussa työskentelevien perimmäinen toivomus. Voidaan ajatella, että nykyaikainen korkeakouluopetus tarkoitti akateemisen linjan järjestämistä kursseittain eteneväksi. Seminaarihenki oli puolestaan kaikkea sitä, mikä erotti korkeakoulu-yhteisön yliopistoyhteisöstä. Siihen kuului muun muassa ylioppilaskunnan pitäminen korkeakoulun johdon tarkassa kontrollissa ja opiskelijoiden käyttäytymisen valvonta. Se merkitsi esimerkiksi sitä, ettei hallintokollegio vielä 1950-luvun lopulla antanut lupaa kuohuviinin tarjoiluun ylioppilaskunnan vappujuhlassa. Tosin ylioppilaskunta alkoi ottaa itselleen akateemisuuteen liittyviä vapauksia järjestämällä juhlia korkeakoulualueen ulkopuolella, jossa ylioppilaselämää perinteisesti kuuluvien virvokkeiden nauttiminen oli mahdollista.

Ylioppilaskunnassa kasvatustieteellinen korkeakoulu miellettiin kuitenkin vielä 1950-luvun lopulla ennen muuta opettajanvalmistuslaitokseksi. Ylioppilaskunnan ulospäin suuntautuva toiminta oli aktiivisinta muiden opettajanvalmistuslaitosten kanssa. Eri seminaareissa ja myöhemmin myös opettajakorkeakouluissa järjestettäviin tilaisuuksiin ja kilpailuihin JKKY lähetti aina runsaasti edustajia. Opettajanvalmistuslaitosten yhteistyön kiinteyttämiseksi oli vuonna 1950 esillä erityisen Seminaariliiton perustaminen. JKKY ei ollut hankkeeseen erityisen innostunut, mutta kuntakokouksessa korostettiin yhteistyön tärkeyttä seminaarien kanssa, koska korkeakoulusta ja seminaarista valmistuneiden välille ei saanut päästää syntymään juopaa. Kiintoisaa onkin, että JKKY suhtautui Seminaariliiton perustamiseen myönteisemmin kuin Helsingin ja Turun opettajakorkeakoulujen ylioppilaskunnat.⁵⁴

Seminaariliitto jäi sillä kertaa perustamatta. Sen sijaan JKKY oli tiiviissä yhteistyössä opettajakorkeakoulujen ylioppilaskuntien kanssa. Yhteistyöelimeksi perustettiin syksyllä 1950 Akateemisten opettajainval-

Helsingin Sanomat 31.5.1959; Jyväskylän Sanomat siteerasi otsikossa Penttilän puhetta: "Koululle omistettu korkeakoulu". Jyväskylän Sanomat 31.5.1959; Vain Keskisuomalainen nosti esille schildtiläisen yliopistoaatteen. Keskisuomalainen 30.5.1959, 31.5.1959.

53 JKK:n toimintakertomus 1958-1961, s. 105; Työn Voima nosti piispa Lehtisen puheesta tämän kohdan laajan jutun otsikoksi. Työn Voima 31.5.1959.

54 JKKY:n kuntakokouksen ptk. 7.3.1950. JYY:n arkisto; Rautjoki 1969, s. 142-143.

mistuslaitosten ylioppilaskuntien neuvoa-antava yhteistoimintavaliokunta.⁵⁵

Suunnitelma myös seminaarien oppilaskunnat kattavan liiton perustamisesta nousi Suomen Kansakoulunopettajain Liiton aloitteesta uudelleen esille vuonna 1956. Suomen opettajainvalmistuslaitosten oppilas- ja ylioppilaskuntien liitto (SOOL) perustettiin lopulta huhtikuussa 1958. JKKY:n kuntakokous päätti yksimielisesti liittyä uuden liiton jäseneksi. SOOL:n kotipaikaksi tuli Jyväskylä.⁵⁶

Näin Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun ylioppilaskunta profiloitui kansakoulunopettajain valmistuslaitoksen oppilaskunnan suuntaan tilanteessa, jossa korkeakoulun laajeneminen yliopistoksi oli jo varmistunut. Edellä mainitun Kyöstiön kirjoituksen julkaiseminen ylioppilaskunnan vuosijulkaisussa vuonna 1958 on osoitus samasta asenteesta JKKY:ssä.

Seminaarista periytyvät traditiot ja tapakulttuuri antoivat kasvatustieteelliselle korkeakoululle oman leimansa vielä 1950-luvun lopulla. Voimakkaimmin ne olivat kiinnittyneet seminaarin tehtävää jatkaaneeseen kansakoulunopettajien koulutukseen. Opettajanvalmistuslaitoksen opettajakunnan jyrkän kielteiset asenteet korkeakoulun kehittämiseen yliopiston suuntaan selittyvät myös tätä kautta. Akateemisen linjan vahvistuminen ja opiskelijoiden murtautuminen ulos "seminarihengestä" koettiin kaiketi epävarmuutena tulevaisuudesta nimenomaan opettajanvalmistuslaitoksen opettajakunnan keskuudessa.

Tiivistäen voidaan todeta, että Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa vaikutti filosofisen tiedekunnan perustamisen aikoihin kolme perusnäkemystä laitoksen kehittämisestä:

- 1) tiukka pitäytyminen perinteisessä perustehtävässä eli oppivelvollisuuskoulun opettajien kouluttamisessa Uno Cyganeuksen seminaarista periytyviä traditioita kunnioittaen.
- 2) korkeakoulun kehittäminen monipuoliseksi kasvatustieteelliseksi yliopistoksi Kaarle Oksalan 1930-luvulla viitoittamien suuntaviivojen mukaisesti.
- 3) korkeakoulun kehittäminen ja laajentaminen perinteiseksi yliopistoksi Helsingin yliopistosta mallia ottaen.

Rehtori Aarni Penttilä ajama vaihtoehto oli tietynlainen kompromissi näiden perusnäkemysten välillä. Tiedekunnan opetus pyrittiin järjestämään Cygnaeuksen traditiota kunnioittaen kansakoulunopettajien koulutuksesta mallia ottaen. Kasvatustieteitä ja niitä lähellä olevia tieteitä korostettiin korkeakoulussa tehtävän tutkimuksen painopistealueina. Kasvatustieteellisen tutkimuskeskuksen vakinaistaminen oli vuoden 1958 jälkeen kehittämistavoitteissa ensimmäisellä sijalla. Samalla Penttilä näki, että korkeakoulun akateemisen linjan muodostamista valtionyliopistoksi

55 JKKY:n kuntakokous 27.9.1950. JYY:n arkisto; Rautjoki 1969, s. 143-144.

56 JKKY:n kuntakokouksen ptk. 12.4.1958. JYY:n arkisto; Rautjoki 1969, s. 145.

voitiin filosofisen tiedekunnan perustamisen jälkeen "motivoida vielä uudella vakavasti otettavalla tavalla", kuten hän asian ilmaisi keväällä 1956.

4.3 Pedagogis-humanistinen korkeakoulu

4.3.1 Opiskelijamäärän kehitys

Dosentti O. K. Kyöstiö osui aivan oikeaan ennustaessaan, että uudet professorit edustavat korkeakoulussa alansa tiedettä. Juuri niin he asemansa tulkitsivat. Uusilla professoreilla ei ollut mitään siteitä Uno Cygnauksen seminaaritraditioihin. Mallin työnsä järjestämiseen he ottivat Helsingin yliopistosta.

Suunnitelmat uusien laitosten opetuksen järjestämisestä kurssimuotoiseksi kansakoulunopettajien koulutuksesta mallia ottaen romuttivat heti alkuunsa. Esimerkiksi historiassa kurssimuotoinen opiskelu oli mahdoton yksin oppikirjojen vähyyden vuoksi.⁵⁷ Käytännössä historiallis-kielilitieteellisen osaston laitosten työskentely muotoutui nopeasti perinteiseksi akateemiseksi opiskeluksi. Mallina sen muodoille oli lähinnä Helsingin yliopisto. Tommila pitääkin vuotta 1958 ajankohtana, jolloin varsinainen yliopistotoiminta alkoi Jyväskylässä.⁵⁸

Kasvatusopillinen korkeakoulu sai vuoden 1958 jälkeen nopeasti akateemista ilmettä, ja oppikoulunopettajien koulutus vei laitosta nopeammin yliopiston suuntaan, kuin korkeakoulussa oli kaavailtu. Kun esimerkiksi historian professori Mauno Jokipii torjui rehtorin vaatimukset opetuksen kurssimuotoisesta järjestämisestä, perusteli hän asiaa oppikirjojen puutteella. Taustalla oli kuitenkin muitakin kuin välittömiä käytännöllisiä syitä. Jokipii ei halunnut laitoksestaan pelkästään oppikoulunopettajien koulutusyksikköä, vaan sen piti antaa mahdollisuus perinteiseen akateemiseen opiskeluun. Siihen liittyi myös tieteellinen tutkimus osana laitoksen toimintaa.

Kysymys oli siitä, että kasvatusopillisen korkeakoulun humanis-

57 Professori Mauno Jokipiin haastattelu 18.5.1990; Ks. myös Niitelmä. Jyväskylän Ylioppilaslehti n:o 2 1961. Nimimerkki O R-T (Osmo Rinta-Tassi) kirjoittaa suunnitelmasta järjestää tiedekunnan opetus kursseittain eteneväksi: "Kokeilun teki tyhjäksi muun muassa oppikirjojen puute. Nytemmin onkin - opiskelijan onneksi - siirrytty akateemiseen järjestelmään."

58 Tommila 1972, s. 655. Perustellusti yliopistotoiminnan alkamisajankohtana voidaan kuitenkin pitää vuotta 1944, jolloin korkeakouluun perustettiin tasoltaan Helsingin yliopiston filosofian kandidaatin tutkintoa vastaava kasvatustieteiden kandidaatin tutkinto ja korkeakoulussa voitiin väitellä myös tohtoriksi. Vuosi 1958 merkitsi tarkkaan ottaen yliopistotoiminnan merkittävää laajennusta Jyväskylässä.

tisten aineiden professorit eivät alistuneet toisen luokan professoreiksi, vaan he halusivat nostaa oppituolinsa Helsingin yliopiston vastaavien professuurien tasolle. On selvää, ettei nuorien kunnianhimoisten professorien tavoitteisiin oikein sopinut opetuksen järjestäminen kansakoulunopettajien kurssimuotoisesta koulutuksesta mallia ottaen. Uusien professorien itsenäisyys laitostensa työn järjestämisessä oli mahdollista myös siitä syystä, ettei kurssimuotoisen opetuksen järjestämisestä oltu korkeakoulun johdossa yksityiskohtaisesti suunniteltu. Asia oli periaatteellisen kannanoton tasolla. Oli vain arvioitu, että kurssimuotoinen opetus mahdollistaisi humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon suorittamisen kolmessa vuodessa.⁵⁹

Sen tarkastelu, miten korkeakoulu kehittyi filosofisen tiedekunnan perustamisen jälkeen, on mielekästä aloittaa tiedeyhteisön eri osien laajenemisesta. Tammikuussa 1958 oltiin tilanteessa, jossa korkeakoulussa oli 497 opiskelijaa. Heistä opiskeli kansakoulunopettajaksi 376. ja akateemisella linjalla suoritti kasvatustieteen kandidaatin tutkintoa 121 henkilöä. Filosofisen tiedekunnan perustamisen myötä tilanne muuttui tammikuuhun 1959 mennessä siten, että koko opiskelijamäärä oli 559, joista opettajanvalmistuslaitoksen opiskelijoita oli 337 ja tiedekunnan opiskelijoita 212. Tiedekunnan sisällä olivat kasvatustieteilijät enemmistönä. Kasvatustieteellisessä osastossa opiskelijoita oli 128 ja historiallis-kielitieteellisessä 84.

Seuraavan vuoden kuluessa tapahtui kuitenkin merkittävä painopisteen siirtyminen historiallis-kielitieteellisen osaston suuntaan. Korkeakoulun opiskelijamäärä nousi 850:een ja lisäys tapahtui tiedekunnassa, jonka opiskelijamäärä nousi 524:ään. Tiedekunnan sisällä taas laajeni voimakkaasti historiallis-kielitieteellinen osasto, jossa oli jo 370 opiskelijaa. Kasvatustieteellisen osaston opiskelijamäärä kasvoi huomattavasti hitaammin: opiskelijoita oli 154 eli kolmannes tiedekunnan koko opiskelijamäärästä.

Näin historiallis-kielitieteellisen osaston perustaminen muutti vuodessa korkeakoulua hyvin radikaalisti. Kansakoulunopettajiksi valmistuvat olivat jo lukuvuonna 1959-1960 vähemmistö korkeakoulun opiskelijoista. Historiallis-kielitieteellisen osaston opiskelijat olivat korkeakoulun suurin ryhmä. Seuraavana lukuvuonna humanististen aineiden opiskelijat muodostivat jo enemmistön. Korkeakoulussa oli vuoden 1961 tammikuussa 1009 opiskelijaa, joista 451 opiskeli historiallis-kielitieteellisessä osastossa. Kasvatustieteiden opiskelijoita oli 115 ja opettajanvalmistuslaitoksessa oli yhteensä 370 opiskelijaa. Luvut osoittavat, että humanististen aineiden opiskelijoita oli lukuvuonna 1960-1961 eli kaksi vuotta tiedekunnan perustamisen jälkeen lähes puolet kasvatustieteellisen korkeakoulun opiskelijoista.⁶⁰

Korkeakoulun laajennus eli historiallis-kielitieteellisen osaston

59 Jyväskylän Sanomat 1.6.1961.

60 JKK:n toimintakertomus 1958-1961, s. 53.

perustaminen oli muuttanut täysin kasvatustieteellisen korkeakoulun olemuksen. Korkeakoulun toimintaa oli dominoinut vuoteen 1958 kansakoulunopettajien koulutus, mutta pari vuotta filosofisen tiedekunnan perustamisen jälkeen opettajanvalmistus oli toissijaisessa asemassa ja korkeakoulun johtava yksikkö oli vasta perustettu historiallis-kielitieteellinen osasto.

Muuttunut tilanne heijastui nopeasti myös ylioppilaskuntaan. Jo syksyllä 1958 asetettiin toimikunta pohtimaan ylioppilaskunnan laajentumisesta aiheutuvia organisatorisia ongelmia. Sääntöjä muutettiin seuraavana vuonna. Huomattavin uudistus oli 40-jäseninen edustajisto, jonka valitsi kuntakokous. Edustajisto voitiin valita myös yleisillä vaaleilla, mikäli kuntakokous ei kyennyt sitä yksimielisesti valitsemaan.⁶¹ Laajeneva ylioppilaskunta otti nyt mallia Helsingin yliopiston ylioppilaskunnasta. Sitä osoittaa muun muassa osakuntien perustaminen. Helmikuussa 1960 perustettiin Pohjanmaan, Sisä-Suomen, Lounais-Suomen ja Itä-Suomen osakunnat.⁶²

Syksyllä 1958 opintonsa historiallis-kielitieteellisessä osastossa aloittanut kansliasihteeri Hannu Kiiski kertoo, että tiedekunnan ensimmäisellä opiskelijapolvella oli opintoja aloitettaessa käsitys uudella tavalla ja perinteistä yliopisto-opiskelua tehokkaammaksi järjestetystä opiskelusta. Yleisesti myös miellettiin, että opiskelu tähtää opettajan ammattiin, ja useimmat suunnittelivat alempaa korkeakoulututkintoa ja keskikoulunopettajan ammattia. Pian kuva opinnoista kuitenkin muuttui ja opiskelun tarjoamat mahdollisuudet esimerkiksi ammatin suhteen monipuolistuivat. Samalla opiskelijat omaksuivat käsityksen, että opiskelu tiedekunnassa oli perinteistä yliopisto-opiskelua. Omalta osaltaan se suuntasi ylioppilaskunnan kannattamaan aktiivisesti korkeakoulun kehittämistä yliopistoksi.⁶³

Tiedekunnan opiskelijoiden enemmistöasema heijastui edustajiston valintaan vuonna 1960. Tiedekunnan opiskelijat esittivät oman listansa edustajistoon valittavista jäsenistä. Yksimielisyyttä ei syntynyt, ja edustajiston valinta yleisillä vaaleilla merkitsi tiedekunnan opiskelijoiden voittoa. Ylioppilaskunta alkoi nopeasti menettää luonnettaan opettajanvalmistuslaitoksen oppilaskuntana.⁶⁴

Ylioppilaskunnan laajeneminen ja muuttuminen näkyi myös suhtautumisessa vuonna 1958 perustettuun Suomen opettajainvalmistuslaitosten oppilas- ja ylioppilaskuntien liittoon (SOOL). Jo joulukuussa 1960 ylioppilaskunnan hallitus suhtautui kielteisesti SOOL:n talvipäivien

61 JKKY:n kuntakokouksen ptk. 26.9.1958, 22.10.1959. JKKY:n säännöt v:lta 1959; Rehtori vahvisti säännöt väliaikaisina lokakuussa 1961. JKKY:n sääntökokoelma. JYY:n arkisto.

62 Rautjoki 1969, s. 18.

63 Kansliasihteeri Hannu Kiisken haastattelu 19.9.1991.

64 JKKY:n yleisen kokouksen ptk. 29.3.1960, JYY:n arkisto; Rautjoki 1969, s. 19.

järjestämiseen Jyväskylässä. Rehtori Aarni Penttilän puuttuminen asiaan ei kielteistä päätöstä edustajistossa muuttanut.⁶⁵ Vuonna 1963 ylioppilaskunnan hallitus kuitenkin vielä nimesi edustajat SOOL:n kokoukseen, mutta seuraavana vuonna JYY ei enää ollut liiton jäsen. SOOL:n hallitus pyysi joulukuussa 1964 Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun ylioppilaskuntaa liittymään uudelleen jäseneksi. Ylioppilaskunnan hallituksessa asiasta ei kuitenkaan päätöstä tehty eikä siihen seuraavana vuonna enää palattu.⁶⁶

Vuosikymmenen alussa oli ylioppilaskunnan toiminnan painopiste oman talon hankkimisessa. Hanke oli tavallaan jatkoa uimahallin rakentamisesta alkaneelle rakennustoiminnalle. Ylioppilastalon rahoittamiseksi organisoitu suurkeräys teki ylioppilaskuntaa laajalti tunnetuksi. Alvar Aallon piirtämä ylioppilastalo voitiin ottaa käyttöön vuoden 1965 alussa.⁶⁷

Ylioppilaskunta alkoi 1960-luvun alussa suuntautua myös korkeakoulupolitiikkaan. Kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittämiseen kohti yliopistoa suhtauduttiin ainakin ylioppilaskunnan omassa lehdessä jo maaliskuussa 1961 myönteisesti. Oppikoulunopettajia valmistavan korkeakoulumuodon romuttumista pidettiin myönteisenä asiana: "Ei ole kauankaan siitä kun puhuttiin oppikoulunopettajia valmistavasta korkeakoulumuodosta. Sellaisen piti tosiaankin syntyä, suunnitelmista ei voinut erehtyä. Jotakin aivan muuta on kuitenkin syntynyt. Ei niin, että se mitä on syntynyt olisi huono. Mutta kaikkialla ei edes tiedetä, että suunnitelmat ovat menneet Myttyyn."⁶⁸ Lisäksi lehti julkaisi samana keväänä ylioppilaskunnan allekirjoittaman julkilausuman, jossa arvosteltiin jyrkästi dosentti O. K. Kyöstiön korkeakoulupoliittisia näkemyksiä.⁶⁹ Yleensä korkeakoulun opiskelijat toimivat vielä tähän aikaan korkeakoulupoliittisissa kysymyksissä hyvässä yhteisymmärryksessä korkeakoulun johdon kanssa.⁷⁰

Ylioppilaskunnan hallituksen puheenjohtajana 1960-luvun alussa toiminut kansliasihteeri Hannu Kiiski muistelee, että rehtori Aarni Penttilä korosti ylioppilaskunnan edustajien kanssa käydyissä keskusteluissa korkeakoulun kehittämistä opettajankoulutuksen ja kasvatustieteiden erikoiskorkeakouluna. Kiisken mukaan Penttilä ei ainakaan vielä vuosina

65 JKKY:n hallituksen ptk. 15.12.1960, JKKY:n edustajiston ptk. 16.12.1960. JYY:n arkisto; Niitelmä, Jyväskylän Ylioppilaslehti n:o 1 1961.

66 JKKY:n hallituksen ptk. 23.4.1963, 18.9.1963, 17.12.1964. JYY:n arkisto.

67 JKKY:n hallituksen ptk. 26.1.1960, 1.11.1960, 25.1.1961, 20.6.1961, 11.7.1961, 7.9.1961, 22.1.1962, 29.1.1962, JKKY:n edustajiston ptk. 28.1.1963, 27.1.1964. Jyväskylän ylioppilastalokeräys. Keräyskertomus. JYY:n arkisto; Niitelmä. JKK:n ylioppilaskunnan julkaisu n:o 2 1960; Rautjoki 1969, s. 83-92.

68 Niitelmä. Jyväskylän Ylioppilaslehti n:o 4 1961.

69 Niitelmä. Jyväskylän Ylioppilaslehti n:o 7 1961.

70 29.3.1961 pidetyn korkeakoulupoliittisen keskustelutilaisuuden muistiinpanot. Korkeakoulupolitiikka-kansio. JYY:n arkisto.

1960-1962 pitänyt realistisena eikä myöskään tarkoituksenmukaisena tavoitteena korkeakoulun kehittämistä yliopistoksi. Tässä suhteessa korkeakoulun johtoa pidettiin varovaisena. Ylioppilaskunnassa omaksuttiin jo tuolloin yliopistotavoite.⁷¹

Seuraavina vuosina ylioppilaskunnan kriittinen suhtautuminen opinahjoonsa alkoikin kasvaa. Ylioppilaskunnan kiinnostus korkeakoulupolitiikkaan lisääntyi, ja vuonna 1964 alettiin esittää vaatimuksia opinto-yhteistyöstä eli vaadittiin opiskelijoiden ottamista mukaan opintojen järjestelyä koskevaan päätöksentekoon.⁷²

1960-luvulla korkeakoulun kehitys jatkui siten, että syyslukukaudella 1963 humanististen aineiden opiskelijat olivat jo enemmistönä korkeakoulun ylioppilaskunnassa. Historiallis-kielilitieteellisessä osastossa oli 1086 opiskelijaa ja koko korkeakoulun opiskelijamäärä oli silloin 1977.⁷³ Korkeakoulun laajentumisen myötä ei historiallis-kielilitieteellisen osaston osuus opiskelijoista enää kasvanut. Humanistien osuus opiskelijoista muodosti kuitenkin enemmistön vuoteen 1967 saakka.⁷⁴

Korkeakoulun laajennus vuonna 1958 muutti myös opiskelijoiden rekrytointialuetta. Kalevi Kivistön vuonna 1965 tekemä selvitys Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun opiskelijoiden rekrytoinnista vuosina 1958-1963 osoittaa, että korkeakoulu sai tiedekunnan perustamisen myötä aluekorkeakoulun luonnetta. Selvityksen mukaan sinne lähdettiin opiskelemaan eniten Keski-Suomesta, seuraavaksi Pohjois- ja Etelä-Savosta sekä Etelä-Pohjanmaalta. Laajentuminen oli tehnyt aikaisemmin selkeän valtakunnallisesta korkeakoulusta maan keskiosien korkeakoulun. Lisäksi opiskelijat tulivat Suomen maa- ja metsätalousalueilta. Kivistön mukaan se on selitys sille, että opiskelijat olivat muihin korkeakouluihin verrattuna enemmän lähtöisin alempiin tuloluokkiin kuuluvista perheistä.⁷⁵ Kivistön tutkimus osoittaa lisäksi, että korkeakouluun tultiin eniten alueelta, jossa maaseutuoppikouluja oli huomattavasti enemmän kuin maan eri lääneissä keskimäärin.⁷⁶

Ehkä korkeakoulun ylioppilaskunnan jäsenten suhteellisen yleinen maalaistausta vaikutti siihen, että ylioppilaskunta rakensi aktiivisesti yhteistoimintaa muiden maaseutuylioppilaskuntien kanssa. Tammikuussa

71 Hannu Kiiskan haastattelu 19.9.1991.

72 Jyväskylän Ylioppilaslehti 28.9.1963, 26.10.1963, 7.11.1964.

73 JKK:n toimintakertomus 1961-1964, s. 128.

74 JKK:n toimintakertomus 1961-1964, s. 128; JKK:n toimintakertomus 1965-1966, s. 104.

75 Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu, filosofinen tiedekunta. Nimikirja I-II. JYA; Jyväskylän Ylioppilaslehti 3.4.1965; Ks. myös Kivistö Kalevi, Jyväskylän yliopiston opiskelijakunta 1966. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 51. Jyväskylä 1966, s. 4-7; Korkeakouluopiskelijoiden alueellinen ja sosiaalinen tausta 1940-1969. Toim. Heikki Waris ym. Opetusministeriö. Korkeakoulu- ja tiedeosaston julkaisusarja n:o 4. Helsinki 1972, s. 33; Nevala 1991, s. 178-180.

76 Huuhka 1955, s. 91.

1962 ylioppilaskunta järjesti Jyväskylässä maaseutuylioppilaskuntien neuvottelupäivät, johon kutsuttiin Oulun ja Turun yliopistojen ylioppilaskuntien sekä Yhteiskunnallisen korkeakoulun ylioppilaskunnan edustajia.⁷⁷

Vuonna 1965 keskisuomalaisten osuus korkeakoulun opiskelijoista oli 33 prosenttia. Lisäksi korkeakouluun tuli edelleen runsaasti opiskelijoita maan keskiosista. Korkeakoulun opiskelumahdollisuuksien laajentuminen merkitsi kehitystä aluekorkeakoulun suuntaan, mutta esimerkiksi Oulun yliopistoon verrattuna Jyväskylän korkeakoulu oli selvästi valtakunnallinen.⁷⁸

4.3.2 Suoritetut tutkinnot

On selvää, että korkeakoulun muutos heijastui myös suoritettuihin tutkintoihin. Siinä suhteessa muutos oli luonnollisesti hitaampaa. Kurssi- muotoisesta opettajankoulutuksesta valmistuttiin kahdessa vuodessa. Akateemisella linjalla opiskelu vei enemmän aikaa. Ensimmäiset kymmenen humanististen tieteiden kandidaattia valmistuivat historiallis-kielitieteellisestä osastosta helmikuussa 1961, eli he käyttivät alemman korkeakoulututkinnon suorittamiseen 2,5 vuotta.⁷⁹

Myönteillen suunnitelmaa oppikoulunopettajien koulutuksen järjestämisestä "kansakoulunopettajien koulutuksesta mallia ottaen" oli korkeakoulun johdon tavoitteena järjestää kansakoulunopettajiksi valmistuneiden ja kandidaatin tutkinnon suorittaneiden yhteinen publiikki kevätlukukauden päätteeksi. Pyrkimyksenä oli tälläkin tavalla korostaa korkeakoulun yhtenäisyyttä. Suunnitelmasta jouduttiin kuitenkin luopumaan, koska järjestelmä olisi ollut helmikuussa 1961 valmistuneiden humanististen tieteiden kandidaattien kannalta kohtuuton. Korkeakoulun ensimmäiset 10 humanististen tieteiden kandidaattia saivat kandidaattikirjansa historiallis-kielitieteellisen tiedekunnan publiikissa helmikuun 7. päivänä vuonna 1961. Osa keväämmällä valmistuneista otti kuitenkin paperinsa yhteisessä publiikissa.⁸⁰

Ennen vuoden 1961 syyslukukauden alkua valmistui osastosta kaikkiaan 57 humanististen tieteiden kandidaattia.⁸¹ Seuraavana lukuvuonna eli 1961-62 valmistui jo 121 humanististen tieteiden kandidaattia ja filosofian kandidaateiksikin ehti valmistua 5 henkilöä. Samana luku-

77 Maaseutuylioppilaskuntien neuvottelupäivät Jyväskylässä 7.-8.1.1962. Seminaarit-kansio. JYY:n arkisto.

78 Kalaja Irma, Suomen korkeakouluopiskelijat. Helsinki 1967, s. 53-64; Ervi 1960, s. 11- 15; Rautjoki 1969, s. 24-25. Nevala 1991, s. 173-174, 178-180.

79 JKK:n toimintakertomus 1958-1961, s. 55.

80 Professori Mauno Jokipiin haastattelu 18.5.1990; Jyväskylän Sanomat 8.2.1961.

81 JKK:n toimintakertomus 1958-1961, s. 55-56.

vuonna kasvatustieteellisestä osastosta sai kandidaatin paperit seitsemäntoista henkilöä ja humanististen tieteiden kandidaatiksi valmistui 35 opiskelijaa.⁸²

Tässä vaiheessa korkeakoulun opettajanvalmistuslaitoksesta valmistuvien määrä oli vielä suurempi kuin tiedekunnassa tutkinnon suorittaneiden määrä. Opettajanvalmistuslaitoksesta lähti keväällä 1962 työmarkkinoille 159 kansakoulunopettajaa ja 55 kansalaiskoulun opettajaa.⁸³

Seuraavana lukuvuonna historiallis-kielitieteellisessä osastossa sai humanististen tieteiden kandidaatin paperit 99 henkilöä ja filosofian kandidaatin tutkinnon suoritti 10 henkilöä. Samana lukuvuonna suoritti kasvatustieteellisessä osastossa ylemmän kandidaatintutkinnon 5 ja alemman 33 henkilöä. Edelleenkin kansakoulunopettajat muodostivat valmistuneista enemmistön. Keväällä 1963 valmistui 153 kansa- ja 61 kansalaiskoulunopettajaa.

Filosofian kandidaattien määrä valmistuneista kasvoi tasaisesti. Lukuvuonna 1963-1964 loppututkinnon suoritti historiallis-kielitieteellisessä osastossa 26 ja humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon 129 opiskelijaa. Kasvatustieteellisessä osastossa vastaavat luvut olivat 6 ja 50. Keväällä 1964 opettajanvalmistuslaitoksesta valmistui 122 kansakoulunopettajaa, 52 kansalaiskoulun opettajaa ja 24 erityisopettajaa eli yhteensä 198.⁸⁴ Akateemisen tutkinnon suorittajia oli lukuvuoden 1963-64 jälkeen korkeakoulun historiassa ensimmäisen kerran enemmän kuin opettajanvalmistuslaitoksesta työmarkkinoille lähteneitä.

Kehitys jatkui siten, että lukuvuonna 1964-65 suoritettiin historiallis-kielitieteellisessä osastossa humanististen tieteiden kandidaatin ja filosofian kandidaatin tutkintoja enemmän kuin tutkintoja opettajanvalmistuslaitoksessa. Historiallis-kielitieteellisessä osastossa suoritti lukuvuonna 1964-65 humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon 167 ja filosofian kandidaatin tutkinnon 37 henkilöä. Kasvatustieteellisessä osastossa vastaavat luvut olivat 71 ja 9. Kansakoulunopettajaksi valmistui keväällä 1965 118 henkilöä, erityisopettajaksi 23 ja kansalaiskoulunopettajaksi 31 henkilöä.⁸⁵

Korkeakoulun viimeisenä lukuvuonna eli 1965-1966 suoritti historiallis-kielitieteellisessä osastossa humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon 174 ja filosofian kandidaatin tutkinnon 57 henkilöä. Kasvatustieteellisessä osastossa vastaavat luvut olivat 67 ja 19. Lisäksi valmistuivat liikuntakasvatuksen opintosuunnalta ensimmäiset 30 liikuntakasvatustieteen kandidaattia ja Paavo Komi sai ensimmäisenä valmiiksi liikuntatieteiden kandidaatin tutkinnon. Toukokuussa 1965 valmistunut Komi on ainut

82 JKK:n toimintakertomus 1961-1964, s. 130-133.

83 Sama, s. 140-142.

84 Sama, s. 130-152.

85 JKK:n toimintakertomus 1964-1965, s. 72-81.

Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulusta valmistunut liikuntatieteiden kandidaatti. Opettajanvalmistuslaitoksessa suoritti tutkinnon luvu-
vuonna 1965-1966 yhteensä 241 henkilöä.⁸⁶

Kasvatustieteellisen korkeakoulun kasvatustieteellisessä osastossa väitteli vuosina 1958-1966 tohtoriksi viisi henkilöä. Tapio Nummenmaa ja Päivi Oinonen väittelivät vuonna 1960, Pauli Kallio vuonna 1961, Jyrki Juurmaa vuonna 1962 ja Veli Nurmi vuonna 1964. Kalevi Tarvainen väitteli filosofian tohtoriksi germaanisessa filologiassa helmikuussa 1966. Hänestä tuli samalla ainut kasvatustieteellisessä korkeakoulussa väitellyt filosofian tohtori. Näin kasvatustieteellinen korkeakoulu ehti tuottaa historiansa aikana yhteensä kymmenen tohtoria.⁸⁷

Vuoden 1958 laajennuksen ja uudistuksen myötä korkeakouluun tuli myös lisensiaatin tutkinto samaan tapaan kuin Helsingin yliopistossa oli ollut vuodesta 1951 lähtien.⁸⁸ Kasvatustieteiden lisensiaatin tutkinnon ehti kesään 1966 mennessä suorittaa Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa kahdeksan henkilöä. Hilikka Hiilos on puolestaan ainut kasvatustieteellisessä korkeakoulussa filosofian lisensiaatin tutkinnon suorittanut henkilö.⁸⁹

Kehitys korkeakoulun tutkinnoissa osoittaa vakuuttavasti, että historiallis-kielitieteellisen osaston uudet laitokset kykenivät nopeasti vakiinnuttamaan toimintansa niin, että pedagogis-psykologisesta korkeakoulusta kehittyi muutamassa vuodessa pedagogis-humanistinen korkeakoulu.⁹⁰

4.3.3 Tiedeyhteisön monipuolistuminen

Vaikka korkeakoulun laajentuminen painottui selkeästi historiallis-kielitieteelliseen osastoon, ei se vuoteen 1964 mennessä merkinnyt osaston professuurien lisääntymistä. Tiedekunnan perustamisen jälkeen korkeakoulussa oli yhdeksän professuuria, ja vuoden 1964 syyslukukauden alkuun tultaessa professorien määrä lisääntyi neljällä. Huomionarvoista on, että kaikki uudet professuurit sijoittuivat kasvatustieteelliseen osastoon. Uusia oppituojeja olivat sosiologian professuuri sekä filosofian ja

86 JKK:n toimintakertomus 1965-66, s. 86-103.

87 JKK:n toimintakertomukset 1958-1961, 1961-1964, 1964-1965, 1965-1966.

88 Helsingin yliopisto 1640-1990 III (Klinge 1990), s. 185.

89 JKK:n toimintakertomukset 1958-1961, 1961-1964, 1964-1965, 1965-1966.

90 Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun filosofisen tiedekunnan historiallis-kielitieteellisessä ja kasvatustieteellisessä osastossa opintonsa vuosina 1958-1963 aloittaneiden ylioppilaiden vuoden 1966 loppuun mennessä suorittamat humanististen tieteiden kandidaatin sekä filosofian kandidaatin ja kasvatustieteiden kandidaatin tutkinnot. Selvityksen laatinut Jyväskylän yliopiston hallintokollegion määräyksestä HuK Erkki Saaren toimeksiannosta keräämän aineiston perusteella KK Raimo Mäkinen 20.3.1967. JYA.

teoreettisen kasvatustieteen professori. Liikuntakasvatuksen opintosuunnan aloittaessa toimintansa perustettiin kesällä 1963 voimistelufysiologian ja voimistelupedagogiikan professorit.⁹¹

Sen sijaan historiallis-kielitieteellisen osaston opettajavoimien vahvistuminen keskittyi apulaisprofessorien perustamiseen, joita oli seitsemän korkeakoulun aloittaessa vuoden 1964 syyslukukautensa.⁹² Apulaisprofessorien suuri osuus opettajakunnasta olikin 1960-luvun alkupuolella Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun erityispiirre. Niitä oli suhteellisesti enemmän kuin missään muussa maan korkeakoulussa tai yliopistossa. Apulaisprofessorien perustaminen voidaan nähdä osana vuonna 1958 toimintansa aloittaneiden uusien laitosten perustamisprosessia. Apulaisprofessorien perustaminen selittää myös osaltaan historiallis-kielitieteellisen osaston opetuksen tehokkuuden, mikä näkyi erityisesti humanististen tieteiden kandidaattien määrän nopeassa kasvussa 1960-luvun alussa.

Ensimmäiset uudet professorit historiallis-kielitieteelliseen osastoon tulivat syksyllä 1964. Ne olivat romaanisten kielten professori ja kansatieteen professori.⁹³

Vuonna 1964 kasvatustieteellinen korkeakoulu oli jo selkeästi pedagogis-humanistinen korkeakoulu myös opettajakunnan osalta. Korkeakoulussa oli yhteensä 116 päätoimisen opettajan virkaa. Filosofisessa tiedekunnassa viroista oli enemmistö eli 71. Tiedekunnan sisällä puolestaan historiallis-kielitieteellisessä osastossa oli viroista ja toimista 43, eli niiden haltijat muodostivat tiedekunnan opettajiston selvän enemmistön. Korkeakoulussa oli vuonna 1964 kymmenen dosenttia, joista seitsemän antoi opetusta historiallis-kielitieteellisessä osastossa.⁹⁴

Kasvatustieteellisen korkeakoulun kehitys pedagogis-humanistiseksi korkeakouluksi näkyi myös tutkimuksessa, vaikkakin kasvatustieteisiin erikoistuneen korkeakoulun traditio näkyi selvästi tutkimuksen alueella. Kasvatustieteet ja psykologia olivat korkeakoulussa tehtävän tutkimuksen pääalueet. Mutta myös humanististen aineiden tutkimus aloitettiin pian laitosten perustamisen jälkeen. Erityistä huomiota tutkimuksen käynnistämiseen kiinnitti historian professori Mauno Jokipii. Rehtori Aarni Penttilä kiinnitti asiaan huomiota lukuvuoden päätöspuheessaan vuonna 1962 mainiten "korkeakoulumme piirissä virinneestä ilahduttavan vilkkaasta historian tutkimuksesta".⁹⁵

Vuonna 1962 Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun julkaisusarja "Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis" jaettiin kolmeksi sarjaksi. Syynä oli juuri historian laitoksen aktiivisuus. Vuonna 1962

91 JKK:n toimintakertomus 1961-1964, s. 21.

92 Sama.

93 JKK:n toimintakertomus 1964-1965, s. 9.

94 JKK:n toimintakertomus 1961-1964, s. 21.

95 Penttilä Aarni, Rehtorinpuheet, s. 257.

ilmestyi "Studia Historica Jyväskyläensia"-sarjan ensimmäinen osa. Pedagogis-humanistisen korkeakoulun vuosina sarjassa ehti ilmestyä kaikkiaan neljä osaa. Toinen uusi tieteellinen sarja "Studia Philologica Jyväskyläensia" ei 1960-luvun alkupuolella vielä ehtinyt ilmestyä. Sarjan kaksi ensimmäistä osaa julkaistiin vuonna 1966.⁹⁶

Kasvatusopillisen korkeakoulun tieteellistä traditiota jatkanut "Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research" oli kuitenkin korkeakoulun huomattavin julkaisusarja. Sarjasta ehti ilmestyä vuosina 1962-65 kaksitoista osaa.⁹⁷

Näin pedagogis-humanistinen korkeakoulu oli tutkimuksen osalta vielä selkeästi painottunut korkeakoulun tutkimustraditioon eli psykologiaan ja kasvatustieteisiin. Humanististen tieteiden tutkimus alkoi kuitenkin pian tiedekunnan perustamisen jälkeen. Näkyviin tuloksiin päästiin ensimmäisenä historiassa.

Korkeakoulun kehitystä vuosina 1958-1965 voisikin kuvata niin, että pedagogis-psykologisesta erikoiskorkeakoulusta kehittyi laaja-alaisempi pedagogis-humanistinen korkeakoulu, joka tiedeyhteisönä oli edelleenkin painottunut psykologiaan ja kasvatustieteisiin, mutta mukana oli jo huomattavaa humanististen tieteiden tutkimusta. Erityispiirteenä näkyi historian vahva asema humanististen tieteiden tutkimuksessa.

Kuitenkin vielä toukokuussa 1964 korkeakoulun 50-vuotisjuhlan yhteydessä pidetyssä filosofisen tiedekunnan juhlakokouksessa korostui kasvatustieteiden erikoisasema. Tiedekunnan juhlakokouksessa oli korkeakoulun ensimmäinen pienimuotoinen promotio. Kasvatustieteiden kunniatohtoreiksi promovottiin silloinen opetusministeri Reino Oittinen ja korkeakoulun professorit Martti H. Haavio ja Niilo Mäki. Kasvatustieteiden tohtoreiksi promovottiin korkeakoulussa väitelleistä yhdeksästä tohtorista kahdeksan. Promootori Aarni Penttilä käsitteli puheessaan korkeakoulun kehittämistä erikoiskorkeakouluna: "Korkeakoulun kokonaisuudessa on sen kasvatustieteellisen osaston työskentely, jota kasvatustieteellinen tutkimuskeskus on erittäin tehokkaasti tukenut, ollut hyvin voimakkaasti esillä. Kenties onkin niin, että korkeakoulumme voi juuri tätä vallinnutta linjaa seuraten ja pitämällä silmällä kaikkien täällä edusteilla olevien opinhaarain alalla nimenomaan koulun tarpeita ja koulun näkökulmaa saavuttaa näkyvimmit ja maamme opinharjoituksen kokonaisuudessa merkittävimmät tuloksensa, siis erityisesti siinä, missä sen harrastus poikkeaa muiden korkeakoulujen harrastuksesta."⁹⁸

96 Studia Historica Jyväskyläensia 1-4. Studia Philologica Jyväskyläensia 1-2.

97 Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 1-12.

98 Filosofisen tiedekunnan ptk. 13.5.1964. JYA; Keski-suomalainen 14.5.1964; Keski-Suomen Iltalehti uutisoi korkeakoulun historian ensimmäisen promotioon poikkeuksellisen näytävästi, Keski-Suomen Iltalehti 13.5.1964.

4.4 Korkeakoulun kehittämistavoitteet

4.4.1 Schildtin kuningasajatus viimeisen kerran

Tiedekunnan perustamisen jälkeen kasvatustieteellinen korkeakoulu asetti ensimmäiseksi tavoitteekseen kasvatustieteellisen tutkimuslaitoksen aseman vakinaistamisen. Korkeakoulun kehittämistä yliopistoksi tavoitteenaan pitänyt Jyväskylän Yliopistoyhdistys olisi mielellään nähnyt ensisijaisena tavoitteena matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan saamisen, mutta korkeakoulun johto ei pitänyt sitä heti vuoden 1958 jälkeen realistisena tavoitteena. Syynä oli myös Jyväskylän korkeakoulun varovaisuus. Koska matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta oli keskeinen osa Oulussa perustettavaa yliopistoa, ei kasvatustieteellinen korkeakoulu halunnut siitä kilpailla.⁹⁹

Kasvatustieteellisen tutkimuslaitoksen ensijaisuus korkeakoulun kehittämistavoitteissa on myös osoitus siitä, että laitoksen kehittäminen erikoiskorkeakouluna oli tiedekunnan perustamisen jälkeenkin ensisijainen tavoite.

Kasvatustieteellisen tutkimuslaitoksen perustamista oli selvitelty jo vuonna 1946 komiteassa, jonka puheenjohtajana oli kouluneuvos Niilo Kallio ja jäsenenä muun muassa kasvatustieteellisen korkeakoulun rehtori Erik Ahlman ja maisteri Niilo Mäki. Komitean esitykset laitoksen perustamisesta Helsinkiin eivät kuitenkaan johtaneet tuloksiin.¹⁰⁰

Kasvatustieteellisessä korkeakoulussa ajatus tutkimuslaitoksen perustamisesta oli kuitenkin esillä, ja opetusministeriön aloitteesta kysymyksen selvittely tuli Penttilän komitean tehtäväksi helmikuussa 1957. Komitea laati ensin esityksensä filosofisesta tiedekunnasta ja vasta sen jälkeen erillisen mietinnön kasvatustieteellisen tutkimuslaitoksen perustamisesta Jyväskylään.¹⁰¹

Suunnitelman toteuttaminen aloitettiin jo vuonna 1957 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen tuella. Yhdistykseen perustettiin kasvatustieteiden tutkimuksen valiokunta, jonka puheenjohtajaksi valittiin professori Martti Takala.¹⁰²

Vuonna 1960 tutkimuskeskus siirtyi valtion budjettivaroin ylläpi-

99 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta ptk. 31.1.1959; Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomus 1960. JYYA, JyMA.

100 Rassi 1974, s. 184.

101 Komiteamietintö B 1957 n:o 47.

102 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta ptk. 28.1.1957; Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomukset 1957-59, JYYA, JyMA; Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomukset vuosilta 1958 ja 1969, Kasvatus ja Koulu 1959, s. 25-30, Kasvatus ja Koulu 1960, s. 34-39; Kuusi 1967, s. 187-188.

dettäväksi.¹⁰³ Yliopistoyhdistyksen toimintakertomuksen mukaan korkeakoulun johto valitsi tässä vaiheessa kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen, jolle matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta olisi ollut vaihtoehto.¹⁰⁴ Korkeakoulun arkistosta ei tähän viittaavia lähteitä löydy. Onkin todennäköisempää, että korkeakoulun johto arvioi tutkimuskeskuksen vakinaistamisen realistisemmaksi tavoitteeksi kuin matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan tai osaston perustamisen. Jyväskylän kaupunginvaltuusto päätti lokakuussa 1960 pitää tarjouksen kymmenen miljoonan markan lahjoituksesta fysiikan ja kemian laboratorioden hankintaan voimassa vuoden 1965 loppuun saakka.¹⁰⁵ On epätodennäköistä, että kaupunki olisi uusinnut tarjoustaan, jos kunnallispoliitikot olisivat arvioineet, ettei korkeakoulun johto tavoitellutkaan matemaattis-luonnontieteellistä tiedekuntaa.

Yliopistoyhdistyksen toimintakertomuksen tulkinta korkeakoulun kehittämismahdollisuuksista onkin kovin pelkistetty ja se on tulkittava Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen peitettyksi kritiikiksi korkeakoulun pitäytymiselle kasvatustieteiden erikoiskorkeakouluna. Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen ensisijaisuus kehittämistavoitteissa osoittaa kuitenkin, ettei korkeakoulun johto vielä vuonna 1960 pitänyt korkeakoulun laajentamista yliopistoksi ajankohtaisena. Korkeakoulun kehittämisen ensisijaisena tavoitteena eivät olleet ratkaisut, jotka olisivat luoneet edellytyksiä tiedeyhteisön nimen muuttamiselle yliopistoksi.

On ilmeistä, että hallitseva näkemys oli korkeakoulun kehittäminen erikoiskorkeakouluna. Jyväskylän korkeakoulukomitean sihteeri Päivö Oksala ilmaisi asian vuonna 1959 näin: "Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu onkin tarkoitettu luomaan keskitystä kasvatustieteiden tutkimukselle ja pyrinnoille maassamme. Tämä pienoisyliopisto saakin juuri tästä spesiaaliaalastaan lisää merkitystä ja arvoa toiminnalleen, kun vain tämän keskityksen tarve saa hallitsevissa piireissä riittävästi ymmärtämystä osalleen." Vuotta myöhemmin Päivö Oksala luonnehti kasvatustieteellistä korkeakoulua pedagogis-humanistiseksi korkeakouluksi ja sellaisena se hänen mukaansa merkitsi Schildtin yliopistotavoitteen toteutumista.¹⁰⁶ Korkeakoulun nimen muuttaminen yliopistoksi ei sisälly myöskään dosentti Matti A. Sainion artikkeliin korkeakoulun maakunnallisesta merkityksestä, jonka Keski-suomalainen julkaisi Keski-Suomen lääninhalli-

103 Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen toimintakertomus vuodelta 1960, Kasvatus ja Koulu 1961, s. 36-41.

104 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomus 1960. JYYA, JyMA.

105 Jyväskylän kaupunginvaltuuston ptk. 31.10.1960, JKA.

106 Oksala Päivö, Oppikoulunopettajain pedagogisen valmistuksen suuntaviivoja Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa. Kasvatus ja Koulu 1959, s. 216; Oksala Päivö, Wolmar Schildt-Kilpisen syntymästä tänään 150 vuotta. Keski-suomalainen 31.7.1960; Ks. myös Oksala Päivö, Maamme korkeakoulupolitiikka ja Jyväskylän yliopistokysymys, Keski-Suomea ja keski-suomalaisia III. Toim. Keski-suomalainen osakunta. Jyväskylä 1961, s. 15.

tuksen perustamisen aikoihin maaliskuussa 1960.¹⁰⁷ Rehtori Aarni Penttilä ei vielä marraskuussa 1960 julkaistussa ylioppilaskunnan lehdessä maininnut yliopistoa tavoitteena kehitettäessä korkeakoulua. Hänen mukaansa "koulun" tavoitteena oli muun muassa matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta ja ennen muuta voimavarojen saaminen "kasvatustutkimuskeskukselle".¹⁰⁸

Vuonna 1959 valittiin korkeakoulun sihteeriksi varatuomari Pentti Sillantaus. Hän siirtyi tehtävään Keski-Suomen maakuntaliiton toiminnanjohtajan paikalta. Hänelle korkeakoulun laajentaminen yliopistoksi oli itsestään selvä tavoite. Sillantaus piti korkeakoulun tavoitteenasettelua varovaisena ja olisi ollut valmis käyttämään poliittista tietä korkeakoulun opetusalan laajentamiseksi erityisesti matemaattis-luonnontieteellisen tiedekuntaosaston osalta. Korkeakoulun rehtori Aarni Penttilä tämän kuitenkin torjui. Penttilä halusi ajaa korkeakoulun tavoitteita perinteiseen tapaan opetusministeriön virkamiesten kautta.¹⁰⁹

Tässä suhteessa Jyväskylän korkeakoulu poikkesi merkittävästi Yhteiskunnallisesta korkeakoulusta. Jo Ruudun idea siitä, että Yhteiskunnallinen korkeakoulu tarvitsi tuekseen isäntää, joksi Tampere olisi sopiva, toteutui, kun korkeakouluun muodostettiin vuonna 1962 sitä koskevan lain uudistamisen yhteydessä taloushallitus. Korkeakoulun kehittämisen kannalta merkittävän elimen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi tuli kaupunginjohtaja Erkki Lindfors, jolla oli merkittävä asema myös SDP:n poliitikkona.¹¹⁰ Yhteiskunnallinen korkeakoulu ajoi tavoitteitaan oleellisesti enemmän poliittista tietä kuin kasvatustieteellinen korkeakoulu.

Myös Oulussa hoidettiin perinteisesti yliopistokysymystä poliittista tietä. 1960-luvun alkupuoli merkitsi Oulun yliopistolle kuitenkin vielä tiedeyhteisön perustamisvaihetta monine vaikeuksineen. Yliopiston toiminnan aloittaminen ilman valmisteluvaihetta aiheutti monia ongelmia. Yliopiston hallinto järjestettiin hyvin poikkeuksellisella tavalla. Väliaikaisen konsistorin kymmenestä jäsenestä oli neljä Helsingin tai Turun yliopiston ja kolme Teknillisen korkeakoulun professoreita. Lisäksi lääkintöhallitus, valtiovarainministeriö ja opetusministeriö nimittivät kukin yhden edustajan konsistoriin. Konsistorin nimitti valtioneuvosto. Oulun yliopiston ensimmäiseksi rehtoriksi valtioneuvosto nimitti Teknillisen korkeakoulun professorin Pentti Kaiteran ja vararehtoriksi yliopiston opettajanvalmistuslaitoksen johtajan Aatto Kaljusen.¹¹¹

107 Sainio Matti A., Jyväskylän Kasvatustieteellinen Korkeakoulu ja Keski-Suomi. Keskisuomalainen 1.3.1960.

108 Niitelmä, JKK:n ylioppilaskunnan julkaisu n:o 3 1960;

109 Pentti Sillantaus haastattelu 20.1.1991.

110 Lindfors oli 1957-1958 Sukselaisen hallituksen sosiaaliministeri ja 1958 von Fieandtin hallituksen toinen kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeri.

111 Asetuskokoelma 1959 n:o 207; Oulun yliopiston toimintakertomus 1959-1960, s. 5-20. Ensimmäisen konsistorin jäsenet olivat professorit Aarno Kalela, Erkki Kivinen ja Eero Tommila Helsingin yliopistosta, professori Martti Kantola

Oulun yliopiston vaikeudet 1960-luvun alussa näkyvät muun muassa siinä, että syksyllä 1961 oli kahdestakymmenestä professorin virasta täytetty vasta yhdeksän ja kymmenestä apulaisprofessorin virasta vain yksi. Vielä vuonna 1965 oli professuureista neljännes täyttämättä ja viidestätoista apulaisprofessorin virasta oli vakinaisesti täytetty vain neljä.¹¹²

Oulun yliopiston alkuvaikeudet eivät kuitenkaan vaikuttaneet hillitsevästi vaatimukseen uusien korkeakoulujen perustamisesta. Keski-koulujen perustamista seurasi 1950-luvun puolivälistä lähtien lukiodien määrän nopea lisääntyminen.¹¹³ Ylioppilaiden määrän nopea kasvu 1960-luvun alussa johti korkeakoulupoliittisen keskustelun aktivoitumiseen. Korkeakoululaitoksen laajentamistarpeeseen kiinnitettiin yhteiskunnassa laajasti huomiota.¹¹⁴ Keskustelu pohjautui pääasiassa vuonna 1959 laadittuun ennusteeseen ylioppilaiden määrän kasvusta niin, että vuonna 1965 valmistuisi 15000 uutta ylioppilasta.¹¹⁵

Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun sihteeri Pentti Sillantaus arvioi vuonna 1960, etteivät Jyväskylän mahdollisuudet menestyä kilpailussa valtion korkeakoululaitoksen laajennuksista olleet kovin hyvät. Korkeakoulun johdon käyttämää virkamiestietä ei tuloksiin päästäisi, koska varsinaiset ratkaisut tehtiin poliittisella tasolla. Tässä tilanteessa Sillantaus kehitti täysin omintakeisen suunnitelman eli matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan perustamisen yksityisenä yliopistona. Hän esitteli suunnitelmansa Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen vuosiko-

Turun yliopistosta, professorit Pekka Jauho, Viljo Kuuskoski ja Otto I. Meurman teknillisestä korkeakoulusta, pääjohtaja Niilo Pesonen lääkintöhallituksesta, nuorempi hallitussihteeri Osmo Kalliala valtiovarainministeriöstä ja kansanedustaja Kerttu Saalasti opetusministeriöstä; Saarela Ahti, Oulun Yliopiston synty ja kehitys. Joensuun korkeakoulu. Monistesarja A. Tutkimuksia ja selvityksiä 1974 n:o 5, s. 29-30.

112 Oulun yliopiston toimintakertomukset 1959-1965.

113 Korhonen Martti K., Korkeakoululaitoksen määrällisen kasvun suunnittelu keskushallinnossa vuosina 1964-1974. Julkishallinnon pro gradu -tutkielma keväällä 1976. Tampereen yliopisto, Julkishallinnon laitos, s. 6-7. Kymmenvuotiskautena 1955-1965 kasvoi oppikoulujen oppilasmäärä 63 prosenttia ja lukiodien 183 prosenttia.

114 Esim. Väestöliitto lähetti marraskuussa 1959 ylioppilaiden määrän kasvua selostavan kirjelmän opetusministeriölle ja korkeakouluille. Kirjelmässä kiirehdittiin valtion toimia korkeakoululaitoksen laajentamiseksi ja ylemmän asteen ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi. Väestöliitto opetusministeriölle 9.11.1959, Aarni Penttilän kokoelma, JYA; Jyväskylän Yliopistoyhdistys julkaisi vuonna 1961 kirjasen, jossa esiteltiin Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun laajentamismahdollisuuksia. Antakaa heille tilaisuus opiskella. Jyväskylän Yliopistoyhdistys. Jyväskylä 1961.

115 Tunkelo Aarre - Granberg C.G. - Lautkari Heikki, Ennuste uusista ylioppilaista ja korkeakouluopintoja aloittavista vuosina 1965-65, Tilastokatsauksia 1959 n:o 12, s. 63.

koukselle maaliskuussa 1961.¹¹⁶

Sillantaus arvioi, ettei yksityisen yliopiston perustaminen suomalaisuuden tai maakuntapatriotismiin turvin enää ollut mahdollista. Mutta edelleenkin oli mahdollista saada päätökseen ennakkoluulottomiakin hankkeita, josta Oulun yliopiston perustaminen oli hyvä esimerkki: "Suotuisten poliittisten, aluepoliittisten ja kulttuuripoliittisten tuulten saattelmana saatetaan viedä rohkeakin hanke päätökseen. Tästä lienee parhaana esimerkkinä Oulun yliopistohankkeen synty, ajaminen ja toteuttaminen."

Sillantauksen esitys yksityisestä yliopistosta perustui ajatukseen, että ylioppilaiden määrän nopea kasvu loi edellytykset myös korkeiden lukukausimaksujen varassa toimivalle yliopistolle: "Näiden toteamusten valossa voidaan myös varmuudella väittää, että lähivuosina tulee jäämään korkeakoulujen ulkopuolelle tuhansia sellaisia, jotka haluaisivat korkeakouluopintoja suorittaa - vaikkapa taloudellisesti raskaitakin - ja joilla siihen olisi myöskin edellytykset. Onhan tällä hetkellä suuri joukko ylioppilaita, jotka useampana vuonna ovat pyrkineet korkeakouluun tai korkeakouluihin, osaamatta hakeutua elämäntehtävään jotakin muuta tietä."

Sillantauksen suunnitelma perustui siihen, että yksityinen yliopisto toimisi kasvatustieteellisen korkeakoulun rinnalla ja osittain siihen tukeutuen. Yksityiseen yliopistoon olisi suunnitelman mukaan perustettava matematiikan, fysiikan, kasviopin, eläintieteen ja maantieteen professuurit sekä kemian apulaisprofessori. Yksityisen yliopiston varsinainen toteuttaja olisi "vanha ja vauras järjestö" Jyväskylän Yliopistoyhdistys.

Itse asiassa Sillantaus esitti Kaarle Oksalan mallin Schildtin kuningasajatuksen toteuttamisesta. Sillantaus esitti ratkaisua kuitenkin vain vajaat 30 vuotta kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamisen jälkeen, kun Oksala oli arvioinut asian olevan ajankohtainen vasta kasvatustieteellisen korkeakoulun täyttäessä sata vuotta.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksessä Sillantauksen suunnitelma nähtiinkin mahdollisuutena Schildtin kuningasajatuksen toteuttamiseen. Yliopistoyhdistyksen aktiivisen jäsenen Ilmari Koskialan kirje Sillantaukselle on tässä suhteessa paljon puhuva. "Oletko ajatellut korkeinta hallintoa 'Kilpisen yliopistolle' tai 'Kilpisen oppiolle'. Mitä sanot kanslerista." Koskiala kaavaili Kilpisen yliopiston taustayhteisöksi säätiötä, jossa olisivat Yliopistoyhdistyksen lisäksi mukana "Jyväskylän kaupunki, Keski-Suomen maakuntaliitto, kauppakamari sekä maataloustuottajat ja metsänomistajat."¹¹⁷

116 Yksityisen yliopiston perustamisen edellytyksistä Jyväskylässä, liite Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen vuosikokouksen pöytäkirjaan 7.3.1961. Pentti Sillantauksen kokoelma; Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen vuosikokouksen ptk. 7.3.1961. JYYA, JyMA.

117 Koskiala Sillantaukselle 7.6.1961. Pentti Sillantauksen kokoelma; Keski-suomalainen julkaisi jo vuotta aikaisemmin kaksi Jyväskylän yliopistokysymystä

Sillantauksen suunnitelma yksityisestä yliopistosta sisälsi kaikki ne schildtiläisen yliopistoaajatuksen elementit, jotka olivat 1920-luvulla jarruttamassa Oksalan toimintaa kasvatusopillisen korkeakoulun perustamiseksi. Koskialan kirjeessä liitettiin taas mukaan maa- ja metsätalouskin, joilla oli aikanaan merkittävä osa Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toiminnassa.

Kilpisen yliopiston perustamisesta keskusteltiin jonkin verran. Sillantaus oli yhteydessä ainakin Suomen kulttuurirahaston yliasiamiehen, Erkki Saloseen. "Luin lähettämäsi suunnitelman kuin jännitysjutun. Idea lienee hyvinkin tutkimisen arvoinen", kommentoi Salonen suunnitelmaa.¹¹⁸ Suunnitelma ei kuitenkaan edennyt toteuttamisvaiheeseen.

Sillantauksen suunnitelma "Kilpisen yliopistosta" on kuitenkin mielenkiintoinen vaihe Jyväskylän yliopistokysymyksen historiassa. Se oli schildtiläisen yliopistoaatteen omaksuneen Sillantauksen reaktio tilanteessa, jossa korkeakoulun johto piti edelleenkin keskeisenä tavoitteena laitoksen kehittämistä kasvatustieteisiin erikoistuneena korkeakouluna ja jossa filosofisen tiedekunnan perustaminen ei merkinnytkään nopeaa kehitystä kohti yliopistoa.

4.4.2 JKK:n kehittämissuunnitelmat

Suomalaisen yhteiskuntapolitiikan keskeiseksi ideaksi nousi 1960-luvun alussa yhteiskuntasuunnittelu ja usko suunnittelun mahdollisuuksiin.¹¹⁹ Myös Jyväskylän yliopiston johdossa omaksuttiin 1960-luvun suunnitteleluidologia. Muun muassa aktiivinen ja vaikutusvaltainen psykologian professori Martti Takala, joka valittiin vuonna 1962 korkeakoulun rehtoriksi, korosti suunnittelun merkitystä.¹²⁰

Vuonna 1958 ja sen jälkeen korkeakouluun tulleista uusista profes-

käsittelevää Koskialan kirjoitusta, joissa tavoitteeksi asetettiin Kilpisen yliopisto. Ensimmäisessä Koskiäla arvioi kasvatusopillisen korkeakoulun kehitystä kriittiseen sävyyn: "Jyväskylän Kasvatusopillinen korkeakoulu yltää tuskin puolitiehen lopulliseksi tavoitteeksi asetettavasta päämäärästä - Kilpisen Yliopistosta." Koskiäla Ilmari, Kilpisen yliopisto. Keski-suomalainen 28.7.1960. Toisessa Koskiäla esitti korkeakoulun laajentamista yliopistoksi ottamalla ohjelmaan ylioppilaiden valmistuksen palveluammatteihin, joista hän mainitsi erikseen kuljetusalan. Koskiäla Ilmari, Jyväskylän yliopistoyhdistys ja "Kilpisen yliopisto". Keski-suomalainen 30.7.1960.

118 Salonen Sillantaukselle 11.10.1961. Pentti Sillantauksen kokoelma.

119 Esim. Paukkunen Leo, Yhteiskuntapolitiikka yliopiston oppiaineena (virkaanastujaisesityelmä Jyväskylän yliopistossa 29.1.1969). Paukkunen Leo, Esitelmiä ja alustuksia. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia n:o 13 1977, s. 10. Paukkusen mukaan 1960-luvun alku oli Suomessa yhteiskuntasuunnittelun sisäänajoaika, jolloin se iskostui suomalaisen yhteiskunnan tietoisuuteen.

120 Esim. Takala Martti, Korkeakoululaitoksen suunnittelusta, eripainos Keski-suomalaisesta 18.9.1964; "Maakuntien kulttuurikeskukset", Martti Takalan puhe Hankasalmella 3.7.1966. Martti Takalan kokoelma.

soreista osallistui aktiivisimmin korkeakoulun kehittämiseen historiallis-kielitieteellisen osaston ensimmäinen dekaani, historian professori Mauno Jokipii. Hänen keskeisimmät tavoitteensa liittyivät historian tutkimuksen ja opetuksen edellytysten parantamiseen.¹²¹ Siitä syystä Jokipii toimi aktiivisesti muun muassa maakunta-arkiston perustamiseksi Jyväskylään. Edellytyksiä arkiston saamiselle paransi Keski-Suomen läänin perustaminen vuonna 1960. Maakunta-arkisto toteutui lopulta vuonna 1967.

Samalla kun Jokipii halusi filosofisen tiedekunnan opetuksen järjestettävän perinteisellä akateemisella tavalla Helsingin yliopistosta mallia ottaen, hän oli valmis kehittämään ratkaisuja opiskelun järjestämiseen mahdollisimman tehokkaalla tavalla. Hänen aloitteestaan korkeakoulussa otettiin käyttöön mahdollisuus jättää pro gradu -tutkielma tarkastettavaksi työn valmistuttua eikä vain tiettyinä lukuvuoden päivinä kuten Helsingin yliopistossa.¹²²

Lisäksi Jokipii laati opiskelua tiedekunnassa selostavan opaskirjaisen, joka ilmestyi vuonna 1961. Opinto-oppaan sisältämä katsaus Jyväskylän yliopistokysymyksen historiaan on laadittu schildtiläisessä hengessä. Kasvatusopillisen korkeakoulun perustajaa Kaarle Oksalaa Jokipii ei vuonna 1961 esitellyt lainkaan uusille opiskelijoille tarkoitettussa historiallisessa katsauksessa.¹²³

Jokipiin laatiman opinto-oppaan viesti oli selvä. Jyväskylän kasvatustopillisesta korkeakoulusta oli kehittymässä yliopisto, Schildtin kuningasajatuksen toteutuma. Jokipiille korkeakoulun kehittäminen yliopistoksi ja "seminaarihengestä" irtautuminen näyttää olleen itsestään selvä tavoite. Se näkyi muun muassa hänen roolissaan ylioppilaskunnan sääntöjen muuttamiseksi siihen suuntaan, että "seminaarihengelle" ominainen korkeakoulun johdon harjoittama opiskelijoiden holhous siirtyisi historiaan.¹²⁴

Rehtori Aarni Penttilä käynnisti jo tammikuussa 1961 keskustelun korkeakoulun yksityiskohtaisesta kehittämissuunnitelmasta. Penttilän

121 Kulha Keijo, Monitoimimies Mauno Jokipii. Historioitsija - taaksepäin katsova profeetta. Mauno Jokipiille omistettu juhlaakirja. *Studia Historica Jyväskyläensia* 30. Jyväskylä 1984, s. 31-35. Professori Mauno Jokipiin kirjallinen tuotanto 1946-1983, laatinut Kaija Nygård s. 348-360; Ks. myös Jokipii 1991 s. 275-277.

122 Professori Mauno Jokipiin haastattelu 18.5.1990.

123 JKK:n hallintokollegion ptk. 8.3.1961. Jyväskylän yliopiston arkisto; Opas Jyväskylän Kasvatustopillisessa korkeakoulussa opiskeleville II. Toimittanut Mauno Jokipii. Jyväskylä 1961. Vuotta aikaisemmin ilmestyneessä opettajanvalmistuslaitoksen opinto-oppaassa ei korkeakoulun taustaa esitellä lainkaan. Opas Jyväskylän Kasvatustopillisessa korkeakoulussa opiskeleville I. Laatinut Väinö Pajunen. Jyväskylä 1960. Jokipiin oppilaista ensimmäisenä tohtoriksi väitellyt Keijo K. Kulha hahmotti vuonna 1971 Jyväskylän yliopiston historiaa samaan tapaan kuin opettajansa professori Jokipii. Kulhan mukaan Kaarle Oksala oli "Schildtin ajatuksen työkalu". Kulha Keijo K., Keski-Suomella on oma yliopisto. Eripainos Keski-suomalaisen juhlanumerosta 7.1.1971, s. 3.

124 Ylioppilaskunnan uudet säännöt käsiteltiin hallintokollegiossa huhtikuussa 1961, JKK:n hallintokollegion ptk. 10.4.1961. JYA.

aloitteen taustalla oli ylioppilaiden määrän raju kasvu, mihin perustui myös Pentti Sillantauksen suunnitelma "Kilpisen yliopistosta". Yliopiston hallintokollegio hyväksyi lähtökohdaksi korkeakoulun kehittämisen niin, että sen uusien opiskelijoiden vuotuinen määrä kaksinkertaistettaisiin eli nostettaisiin noin tuhanteen vuoteen 1965 mennessä.¹²⁵

Korkeakoulun kehittämissuunnitelman lähtökohta edellytti opetusalan laajentamista. Ensimmäisenä suunnitelmassa oli liikuntakasvatuksen ja toisena matemaattis-luonnontieteellisten aineiden liittäminen korkeakoulun ohjelmaan. Tiedekunnan osalta laajennusehdotukset painotuivat kasvatustieteelliseen osastoon. Siltä osin tavoitteet olivat lähellä vuoden 1952 kehittämissuunnitelmaa, johon kasvatustieteellinen osasto asiaa käsitellessään viittasikin.

Vuonna 1963 hallintokollegio vahvisti korkeakoulun kehittämissuunnitelman, joka ulottui 1970-luvulle saakka. Ohjelma oli historiallinen sikäli, että siinä korkeakoulun ylin päättävä elin ensimmäisen kerran määritteli tavoitteeksi yliopiston. Samalla korostettiin kuitenkin tulevan yliopiston erikoisluonnetta, eli tavoitteeseen sisältyi aineksia Kaarle Oksalan aikanaan ideoimasta ja O. K. Kyöstiön edelleen kehittelemästä "Jyväskylän kasvatustieteellinen yliopisto"-suunnitelmasta: "Pyrkimyksenä on opetusltaan rajoittuneen yliopiston luominen, jossa on edustettuna 4-5 tiedekuntaosastoa tai tiedekuntaa. Korkeakoulun opetus- ja tutkimustyön painopiste on sellaisilla aloilla, jotka kytkeytyvät suoranaisesti kasvatuksen tai opetuksen eri puoliin."¹²⁶

Suunnitelma perustui filosofisen tiedekunnan osastojen muodostamiseen itsenäisiksi tiedekunniksi, jotka olisivat kasvatustieteellinen tiedekunta ja historiallis-kielitieteellinen tiedekunta. Ohjelma sisälsi lisäksi kolme uutta tiedekuntaa: matemaattis-luonnontieteellisen, liikuntatieteellisen ja teologisen.

Suunnitelmassa oli uutta teologinen tiedekunta, jonka mahdollisuus oli noussut esille Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen piirissä. Taustalla olivat kirkkohallituksen asettaman komitean arviot teologisen koulutuksen saaneen työvoiman tarpeesta ja Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan opiskelijamäärän huomattavasta kasvusta.¹²⁷ Yliopiston hallintokol-

125 Hallintokollegion ptk. 18.1.1961, kasvatustieteellisen osaston ptk. 12.1.1961, hallintokollegion ptk. 25.1.1961, historiallis-kielitieteellisen osaston ptk. 31.1.1961, filosofisen tiedekunnan ptk. 8.2.1961, hallintokollegion ptk. 15.2.1961. Korkeakoulun johto oli suunnittelun aloittamisessa oma-aloitteinen. Valtakunnansuunnittelutoimisto ja opetusministeriö pyysivät kehittämissuunnitelmia vasta vuoden 1961 loppupuolella. Valtakunnansuunnittelutoimisto JKK:lle 25.9.1961, Opetusministeriö JKK:lle 5634/24.10.1961. JYA.

126 Historiallis-kielitieteellisen osaston ptk. 30.1.1963. Kasvatustieteellisen osaston ptk. 5.3.1963, Filosofisen tiedekunnan ptk. 8.2.1963, JKK opetusministeriölle n:o 2646/1963. JYA.

127 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunta ptk. 28.1.1963. JYYA, JyMA. Hanketta valmisteli toimikunta, johon kuuluivat professorit Martti Haavio, Päivö Oksala ja lehtori Sakari Helle.

legio teki teologisen tiedekunnan perustamisesta esityksen opetusministeriölle helmikuussa 1963. Esityksen mukaan tiedekunta perustettaisiin asteittain siten, että vuoden 1964 budjetin yhteydessä varattaisiin määrärahat Uuden testamentin eksegetiikan professuuria varten. Seuraavina vuosina teologia oppituoja lisättäisiin siten, että vuonna 1967 viiden professuurin muodostama tiedekunta olisi valmis.¹²⁸

Mutta esitys opetusministeriölle paljasti, ettei Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu tosissaan teologista tiedekuntaa tavoitellut. Esityksessä todettiin näet, ettei teologisen tiedekunnan mahdollinen perustaminen Jyväskylään saisi missään tapauksessa tapahtua filosofisen tiedekunnan kehittämisen tai matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan perustamisen kustannuksella.

Korkeakoulun kehittämissuunnitelmassa teologisen tiedekunnan perustamisajanjaksoa jatkettiin vuodella, eli viides oppituolet, Vanhan testamentin eksegetiikan professuuri, esitettiin perustettavaksi vasta vuonna 1968.¹²⁹

Teologinen tiedekunta ei kuitenkaan ollut korkeakoulun kehittämistavoitteiden kärkipäässä. Korkeakoulu ei sisällyttänyt teologisen tiedekunnan virkoja missään vaiheessa budjettiesityksiinsä. Sen sijaan matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan perustaminen oli liikuntatieteellisen opintosuunnan varmistumisen jälkeen korkeakoulun ensisijainen tavoite. Tavoitteeksi asetettiin matematiikan, fysiikan, kasvitieteen, eläintieteen ja maantieteen professuurien saaminen vuonna 1964. Toiset viisi professuuria suunniteltiin perustettavaksi vuosina 1967-1969, jolloin tiedekunnan oli määrä olla oppituliensa osalta valmis.¹³⁰

Liikuntakasvatuksen mukaantulo korkeakouluun oli kehittämissuunnitelmaa laadittaessa jo varmistunut. Oleellinen tekijä siinä, että kasvatustieteellinen korkeakoulu onnistui saamaan liikuntakasvatuksen osaksi opetus- ja tutkimussuunnitelmansa, oli voimistelulaitoksen asema Helsingin yliopistossa. Voimistelulaitos oli hallinnollisesti lääketieteelliseen tiedekuntaan kuulunut erillislaitos, eikä sen kehittäminen ollut missään vaiheessa tiedekunnan tavoitteiden kärkipäässä. Voimistelulaitoksella ei ollut myöskään vaikutusvaltaisia puolestapuhujia yliopiston hallinnossa. Yliopiston oli vaikea pitää kiinni voimistelunopettajien koulutuksesta ja alan tutkimuksesta, koska niiden kehittäminen oli vuosikymmeniä laiminlyöty. Passiivisuudella yliopisto käytännössä tuki Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun tavoitteita, vaikka yliopisto osoittikin 1950-luvun lopulla ainakin ulospäin kiinnostustaan voimistelulaitoksen kehittämi-

128 JKK:n hallintokollegion ptk. 30.1.1963, JKK opetusministeriölle n:o 1083/1963. JYA.

129 Jyväskylän korkeakoulun kehittämissuunnitelma v. 1963. JYA.

130 Sama.

seen.¹³¹

Ratkaiseva vaihe suomalaisen liikuntatieteellisen opetuksen ja tutkimuksen tulevaisuuden kannalta alkoi vuonna 1959, kun kansanedustaja Veikko Hyytiäinen (kansanp.) jätti toivomusaloitteen liikuntakasvatuksen opettajien valmistuksen aloittamisesta Jyväskylässä "siellä jo toimivan kasvatusopillisen korkeakoulun yhteydessä".¹³² Aloite sai sivistysvaliokunnan tuen, ja lopullisessa äänestyksessä huhtikuussa 1960 eduskunta asettui kannattamaan liikuntakasvatuksen liittämistä Jyväskylän kasvatusopilliseen korkeakouluun äänin 99-64.¹³³

Kuukautta myöhemmin Penttilän johtama Jyväskylän korkeakoulukomitea jätti valtioneuvostolle neljännen osamietintönsä, jossa todistettiin Jyväskylän korkeakoulun hyvin sopivan voimistelun- ja liikunnanopettajien valmistuslaitokseksi. Samalla se esitti uuden komitean asettamista asian yksityiskohtaista valmistelua varten.¹³⁴ Apulaisprofessori Päivö Oksalan johtama komitea asetettiin joulukuussa 1960. Komitea sai tehtäväkseen selvittää myös liikunnanopettajien tarpeen ja valmistusmäärän, koulutuksen laadun, korkeakouluun tarvittavat uudet opettajavoimat ja opetustilat sekä arvioidut kustannukset.

Komitea selviytyi urakastaan kuitenkin varsin nopeasti. Se jätti mietintönsä valtioneuvostolle jo kesäkuussa 1962. Komitea esitti koulutuksen aloittamista kahden professuurin varassa. Kaikkiaan tiedekuntaan tarvittaisiin kuusi professuuria. Ensimmäisessä vaiheessa perustettavien liikuntakasvatuksen ja liikuntafysiologian oppitulojen lisäksi tiedekunta koostuisi liikuntahygienian ja kansanterveyden, liikuntateknologian, liikuntasosiologian ja urheilulääketieteen professuureista. Apulaisprofessorit tarvittaisiin naisten liikuntakasvatuksessa, anatomiassa ja kinesiologiassa sekä liikuntapsykologiassa ja -sosiologiassa.¹³⁵ Vielä tässä vaiheessa Helsingin yliopiston konsistori antoi kielteisen lausunnon koko mietinnöstä. Vuotta myöhemmin konsistori oli kuitenkin jo tunnustanut tapahtuvana tosiasiana Jyväskylän korkeakoulun laajentumisen liikuntakasvatuksen alueelle.¹³⁶ Kehittämishjelmaan tiedekunnan perustaminen

131 Professori Kalevi Heinilän haastattelu 1.12.1991. Heinilä oli Helsingin yliopistossa 1950-luvulla asetetun voimistelulaitoksen kehittämistä valmistelleen toimikunnan sihteeri; Ks. myös Tikkanen Jouko, Voimistelulaitos. Helsingin yliopisto -historiaa ja nykypäivää. Toimittanut Niilo Luukanen. Porvoo 1970, s. 143-150.

132 Valtiopäivät 1959, toiv.al. n:o 117.

133 Sivistysvaliokunnan pöytäkirjat 1960, rulla 9, Eduskunnan arkisto. Valtiopäivät 1960, Pöytäkirjat, s. 356-357. Puoluekohtaisesti Jyväskylän puolesta äänesti yksimielisesti vain maalaisliiton ryhmä, Ilmanen - Voutilainen 1982, s. 214-215. Teos sisältää yksityiskohtaisen kuvauksen liikuntatieteellisen tiedekunnan perustamisesta kasvatusopilliseen korkeakouluun.

134 Komiteamietintö 1960 n:o 28.

135 Komiteamietintö 1962 B n:o 36; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 255-257.

136 Kertomukset Helsingin yliopiston toiminnasta 1962-63, s. 152-153, 1963-1964, s. 161-163.

kirjattiin suoraan Oksalan komitean mietinnöstä.

Kehittämishjelma sisälsi suunnitelman korkeakouluun otettavien opiskelijoiden määrän lisäämisestä. Syksyllä 1963 määrä oli 550, vuonna 1966 otettaisiin yli 1000 ja vuonna 1970 jo 1300 - 1400 opiskelijaa. Kokonaistavoitteena oli noin 5000 opiskelijan yliopisto. Ohjelmassa korostettiin, että sen jälkeen Jyväskylän yliopisto olisi valmis.¹³⁷

4.4.3 JKK:n ja YKK:n suunnitelmien vertailu

Kasvatusopillisen korkeakoulun ensimmäistä kehittämishjelmaa on kiintoisa verrata rehtori Paavo Kolin johdolla laadittuun Yhteiskunnallisen korkeakoulun ensimmäiseen kehittämishjelmaan vuodelta 1963. Ensimmäisenä huomio kiinnittyy siihen, ettei Yhteiskunnallinen korkeakoulu asettanut tavoitteeksi kehittymistä yliopistoksi.

Yliopistotavoite ei ollut esillä Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa eikä sitä tukevassa lähiympäristössä. Tampereen korkeakoulu yhdistys muutti vuonna 1962 sääntöjään uutta tilannetta vastaavaksi. Kesäyliopiston ylläpitämisen lisäksi yhdistyksen tehtävänä oli toiminta korkeakouluopetuksen kehittämiseksi ja laajentamiseksi Tampereella.¹³⁸

Yhteiskunnallisen korkeakoulun siirryttyä Tampereelle korkeakoulu yhdistyksessä kyllä keskusteltiin toimintalinjasta. Yhdistyksen valtuustossa oli esillä mahdollisuus saada uusia tiedekuntia. Tampereen kaupunginjohtaja Erkki Lindfors esitti korkeakoulua kehitettäväksi niin, että tulevaisuudessa tarvittaisiin vain muodollinen siunaus uuden tiedekunnan perustamiselle. Sen sijaan korkeakoulun rehtorin Armas Niemisen puheenvuoro kertoo paljon korkeakoulun johdon tavoitteista. Hän korosti, että Yhteiskunnallisesta korkeakoulusta olisi kehitettävä mahdollisimman täysipainoinen korkeakoulu. Nieminen asetti laitoksen kehittämisen erikoiskorkeakouluna laajennuksen edelle.¹³⁹

Yhteiskunnallisen korkeakoulun ensimmäisen kehittämissuunnitelman valmistelun aikoihin asettui myös hallintokollegio yksiselitteisesti kannattamaan Niemisen vuonna 1960 ajamaa linjaa. Hallintokollegio korosti, että "tärkeämpää on jo olemassa olevien oppiaineiden vahvistaminen kuin opetusalojen lisääminen perustamalla uusia professuure-

137 Jyväskylän korkeakoulun kehittämishjelma v. 1963. JYA.

138 Tampereen korkeakoulu yhdistyksen hallituksen ptk. 13.10.1962, valtuuston ptk. 30.11.1962, varsinaisen kokouksen ptk. 30.11.1962. Tampereen kesäyliopiston arkisto; Tampereelle siirtymisestä esim. Rasila 1973, s. 185-195. Seppänen 1983, s. 138-145.

139 Tampereen korkeakoulu yhdistyksen valtuuston ptk. 25.11.1960. Tampereen kesäyliopiston arkisto; Nieminen korosti laitoksen kehittämistä erikoiskorkeakoululinjalla myös avajaispuheessaan 1960, YKK:n vuosikertomus 1960-1961, s. 61, ks. myös s. 76-82.

ja".¹⁴⁰ Yhteiskunnallinen korkeakoulu asetti vuonna 1963 tavoitteeksi kolme tiedekuntaa käsittävän tiedeyhteisön. Uusina tiedekuntina suunnitelmassa ovat mukana humanistinen tiedekunta ja taloudellis-hallinnollinen tiedekunta. Suunnitelmassa oli keskeisenä tavoitteena korkeakoulun rakenteen ja toimintojen eriyttäminen. Tutkimuslaitos ja ainelaitokset vastaisivat perustutkimuksesta ja tutkijankoulutuksesta. Tiedekunnan tehtävänä olisi tieteellinen opetus. Ammatillinen opetus olisi opetusjaosten tehtävänä.

Rehtori Paavo Koli keskittyi suunnitelmassa erityisesti tutkimustyön organisoinnin suunnitteluun. Tavoitteeksi asetettiin tutkijaprofessorien, tutkijoiden ja tutkimusassistenttien virkojen perustaminen.

Opiskelijamäärän osalta Yhteiskunnallisen korkeakoulun tavoitteet olivat suurempia kuin kasvatustieteellisen korkeakoulun. Vuonna 1963 oli molemmissa korkeakouluissa noin 2000 opiskelijaa. Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa arvioitiin, että vuonna 1970 Tampereella toimisi noin 7000 opiskelijan korkeakoulu.¹⁴¹ Jyväskylässä asetettiin tavoitteeksi noin 5000 opiskelijan yliopisto.

Mikä sitten selittää eron kasvatustieteellisen korkeakoulun ja Yhteiskunnallisen korkeakoulun suhtautumisessa yliopiston nimen tavoittelemiseen? On ilmeistä, että syynä olivat erot korkeakoulujen lähiympäristössä. Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun tuntumassa oli vuosikymmeniä toimittu yliopiston saamiseksi Jyväskylään. Vastaavaa tekijää Yhteiskunnallisen korkeakoulun liepeillä ei ollut. Vasta 1950-luvulla alkanut Tampereen kaupungin toiminta korkeakoulun siirtämiseksi Helsingistä Tampereelle sisälsi ajatuksen Tampereen yliopistosta. Se oli kuitenkin taustalla ja ensisijaisesti puhuttiin korkeakoulusta.

Tampereen ja Jyväskylän ero näkyy siinäkin, että Tampereella perustettiin vuonna 1955 korkeakouluyhdistys. Jyväskylän Yliopistoyhdistys oli toiminut tuolloin jo 37 vuotta. Tampereella ei vaikuttanut yliopistoaate siinä mielessä kuin Jyväskylässä.¹⁴² Tampereen korkeakouluyhdistyksestä ei myöskään kehittynyt merkittävää Yhteiskunnallisen korkeakoulun kehitykseen vaikuttavaa tekijää. Sen ensisijainen tehtävä oli toiminta Tampereen kesäyliopiston taustayhteisönä. Lisäksi yhdistyksen aikakauslehti "Luotain" vei taloudellisten ongelmien vuoksi melkoisesti yhdistyksen resursseja. Lehden ongelmat olivat esillä pitkään lähes jokaisessa yhdistyksen kokouksessa.¹⁴³

Samalla on kuitenkin tähdennettävä, ettei "korkeakoulu vai yliopis-

140 YKK:n hallintokollegion ptk. 27.2.1963. TYA.

141 YKK:n kehittämissuunnitelmat 1963. TYA.

142 Kiuasmaa 1985, s. 25-48; Rasila 1973, s. 176-180.

143 Lehden ongelmat hallitsivat yhdistyksen hallituksen työskentelyä vuosina 1963-1966. Lehden julkaisemisen lopettamisesta tehtiin päätös marraskuussa 1966. Tampereen korkeakouluyhdistyksen hallituksen ptk:t 15.1.1963, 13.9.1963, 4.4.1964, 21.11.1964, 30.9.1965, 3.11.1965, 30.9.1966, 26.10.1966, 15.11.1966. Tampereen kesäyliopiston arkisto.

to"-problematiikka ollut kummassakaan suunnitelmassa keskeinen asia. Valtakunnansuunnittelutoimiston kulttuuripolitiikan tutkija Jaakko Numminen piti suunnitelmia vuonna 1964 hyvin merkittävänä kiinnittämättä yliopistokysymykseen mitään huomiota: "Tässä suhteessa meidän korkeakoulusuunnittelumme on viime vuosina edennyt voimakkaasti, kun uusien korkeakoulujen piirissä on ryhdytty aktiivisesti laatimaan oman korkeakoulun kehittämissuunnitelmia, joissa pyritään ottamaan huomioon toisaalta yhteiskunnan tarpeet, toisaalta korkeakoulun kehittäminen omaleimaiseksi kokonaisuudeksi. Erityisen merkittävänä on tässä suhteessa pidettävä Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun ja Yhteiskunnallisen korkeakoulun kehittämissuunnitelmia."¹⁴⁴

Erot korkeakoulujen sisällä suhtautumisessa yliopiston nimen tavoittelemiseen eivät näytäkään suurilta. Onkin ilmeistä, että kasvatustieteellinen korkeakoulu otti tavoitteekseen nimen muuttamisen yliopistoksi vasta tilanteessa, jossa Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen aktiivisuuden ansiosta esimerkiksi Keski-Suomen kunnat maakuntaliiton johdolla sitä voimakkaasti ajoivat. Yliopistokysymys oli useita kertoja esillä muun muassa maakuntapäivillä, jossa oli edustus kaikista läänin kunnista.¹⁴⁵ Lisäksi maakunnan lehdistö ajoi näyttävästi korkeakoulun nimen muuttamista yliopistoksi.¹⁴⁶

4.4.4 Suunnitelmallinen ja suunnittelematon laajennus

Kasvatustieteellinen korkeakoulu yritti johdonmukaisesti toteuttaa vuoden 1963 kehittämisohjelmaansa. Sen mukaisesti tehtiin esityksiä uusista viroista opetusministeriölle. Teologisen tiedekunnan professuureja ei kuitenkaan budjettiesityksiin sisällytetty.

Ohjelma ei kuitenkaan toteutunut suunnitellussa aikataulussa. Jo vuonna 1964 korkeakoulu teki budjettiesityksen, joka sisälsi kuusitoista uutta professorin ja apulaisprofessorin virkaa. Ensimmäisenä oli toivomuslistalla romaanisten kielten professuuri ja toisena sosiaali- ja kulttuuripolitiikan professuuri. Seuraavina olivat listalla erityispedagogiikan toinen professuuri, KTL:n johtajan virka, kehityspsykologian professuuri, yleisen

144 Numminen 1964, s. 134; Ks. JKK:n kehittämisohjelma 1963 ja YKK:n kehittämissuunnitelmat 1963. Jaakko Nummisen kokoelma, OpMA.

145 Kevämaakuntapäivät 25.3.1961, syysmaakuntapäivät 30.10.1961. Keski-Suomen maakuntaliiton arkisto, JyMA.

146 Sisä-Suomen (maaliskuusta 1951 Jyväskylän Sanomien ja vuodesta 1962 Keski-Suomen Iltalehden) päätoimittaja Kyösti Sorjonen piti Jyväskylän yliopistokysymystä esillä lehdessään schildtiläisessä hengessä. Keski-suomalaisen päätoimittaja Martti Juusela oli Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan jäsen. Keski-suomalainen alkoi käyttää korkeakoulusta pienoisyliopisto-nimeä vuoden 1958 jälkeen ja jo vuonna 1962 Keski-suomalainen julisti otsikossaan, että "JKK:n kehittyminen todelliseksi yliopistoksi on vain ajan kysymys". Keski-suomalainen 9.9.1962.

historian ja kirjallisuuden apulaisprofessuurien muuttaminen professuureiksi, liikuntahygienian ja kansanterveystyön professuurit, anatomian ja kinesiologian apulaisprofessuurit sekä roomalaisen kirjallisuuden, kommunikaatiotutkimuksen, soveltavan matematiikan ja fonetiikan professuurit. Lisäksi esitettiin erikseen matemattis-luonnontieteellistä tiedekuntaa varten fysiikan, kemian, matematiikan, eläinopin ja kasviopin professuurien perustamista.¹⁴⁷

Korkeakoulun toivomuslistan tarkastelu osoittaa, että historiallis-kielitieteellisen osaston tavoitteena oli korvata vuosikymmenen alussa saatuja apulaisprofessoreja professuureilla. Kasvatustieteellinen osasto pyrki puolestaan laajentumaan yhteiskuntatieteiden suuntaan tavoitteena kasvatus- ja yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Samalla kasvatustieteiden keskeinen asema näkyi toivomuslistalla edelleen. Korkeakoulun budjettitoiveet vuodelta 1964 osoittavat myös, että korkeakoulun olemassa olevien yksiköiden vahvistaminen koettiin tärkeämmäksi kuin laajentuminen uusille aloille. Liikuntieteellistä tiedekuntaa ja matemaattis-luonnontieteellistä tiedekuntaa pidettiin kyllä tärkeinä tavoitteina, mutta filosofinen tiedekunta ei ollut valmis korkeakoulun laajennuksen vuoksi luopumaan omista kehittämistavoitteistaan. Teologinen tiedekunta jäi suunnitelmaksi juuri tästä syystä. Korkeakoulu ei sitä tosissaan halunnut, koska arvioitiin, että uuden tiedekunnan perustaminen olisi siirtänyt filosofisen tiedekunnan uusien virkojen saamista vuosia eteenpäin.

Yhteiskunnan ja sen osien kehitys ei kuitenkaan ole toteutunut siinä määrin suunnitelmien mukaisesti, kuin 1960-luvun suunnitteluoptimismin vuosina uskottiin. Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu suunnitteli teologisen tiedekunnan perustamista, mutta suunnitelmaa ei toteutettu. Sen sijaan taloustieteiden liittämistä korkeakoulun opetus- ja tutkimusalaan ei suunniteltu, mutta se toteutui.

Maassa keskusteltiin 1960-luvun alussa uusien kauppakorkeakoulujen perustamisen tarpeesta. Systemaattisimmin uusien korkeakoulujen perustamista ajettiin Vaasassa ja Tampereella, joissa kummassakin toimi jo 1960-luvun alussa säätiö hankkeen toteuttamiseksi. Vaasan Kauppakorkeakoulusäätiö perustettiin vuonna 1960 ja Tampereen vuotta myöhemmin.¹⁴⁸ Jyväskylässä kauppakorkeakoulukysymykseen tarttui Jyväskylän Kauppalaisseuran säätiön hallitus. Säätiöllä oli huomattavien kiinteistötulojensa johdosta myös taloudellista pohjaa hankkeen ajamiselle.¹⁴⁹

Kauppakorkeakoulukysymyksen nosti esille joulukuussa 1962 Jyväskylän Kauppalaisseuran säätiön hallituksen puheenjohtaja, konsuli

147 JKK opetusministeriölle n:o 1193/1964. JYA.

148 Ulkuniemi Martti, Vaasan kauppakorkeakoulu. Perustamisvuodet 1959-1968 ja lukuvuodet 1968-1978. Vaasa 1978, s. 30-33; Rasila 1973, s. 212.

149 Sariola V., Jyväskylän Kauppalaisseura 1875-1925. Jyväskylä 1925, passim; Laukkala Annikki, Jyväskylän Kauppalaisseura 1875-1975. Jyväskylä 1975, passim. Kauppalaisseuran säätiöstä s. 163-179.

Eero Fredrikson. Tässä vaiheessa puhuttiin kauppakorkeakoulun perustamismahdollisuuksista Jyväskylään. Säätiön hallitus asetti toimikunnan valmistelemaan asiaa. Puheenjohtajaksi nimitettiin konsuli Eero Fredrikson.¹⁵⁰

Ajatus perustaa Jyväskylään erillinen kauppakorkeakoulu on yksi osoitus siitä, millaisena kasvatustieteellinen korkeakoulu nähtiin vielä 1960-luvun alussa. Se oli opettajanvalmistuslaitos, johon esimerkiksi taloustieteiden opetusta ja tutkimusta oli vaikea sijoittaa. Pian kävi kuitenkin selväksi, että kauppakorkeakoulun perustaminen ei ollut mahdollista ja realistisin vaihtoehto oli liittää taloustieteen opetus kasvatustieteelliseen korkeakouluun. Jyväskylän Kauppalaisseuran säätiö tiedustelikin jo ennen vuoden 1963 kehittämissuunnitelman vahvistamista, olisiko korkeakoululla mielenkiintoa ottaa vastaan lahjoitusta taloustieteiden opetuksen aloittamiseksi.¹⁵¹

Maaperää korkeakoulun laajennukselle pohjustettiin perinteiseen tapaan kesäopetuksella. Korkeakoulun kesälukukauden yhteyteen järjestettiin kesällä 1963 kaupallisten aineiden kurssi Jyväskylän Kauppalaisseuran säätiön kustantamana.¹⁵²

Vuonna 1964 Jyväskylän Kauppalaisseuran säätiö uusi tarjouksensa, ja taloustieteiden liittämistä yhteiskuntatieteelliseen opintosuunnan ohjelmaan alettiin pohtia korkeakoulun johdossa. Kun korkeakoulun asenne tarjoukseen oli myönteinen, teki Jyväskylän Kauppalaisseura säätiön hallitus periaatepäätöksen 100 000 markan lahjoittamisesta vuosittain kymmenen vuoden aikana taloustieteelliseen opetukseen kasvatustieteellisessä korkeakoulussa. Se merkitsi kahta lahjoitusprofessuuria.¹⁵³

Korkeakoulu teki toukokuussa 1965 esityksen opetusministeriölle taloustieteellisen opintosuunnan ottamisesta korkeakoulun ohjelmaan. Korkeakoulu esitti taloustieteen ja sovelletun matematiikan professuurien perustamista.¹⁵⁴ Tämä korkeakoulun "suunnitteleman" laajennus toteutui vuonna 1966, kun valtion lisäbudjetissa perustettiin professorit korkeakoulun esityksen mukaisesti.

Taloustieteiden opetuksen ja tutkimuksen alkaminen korkeakoulussa oli Jyväskylän Kauppalaisseuran säätiön varallisuuden ja sen

150 Jyväskylän Kauppalaisseuran hallituksen ptk. 11.12.1962. Jyväskylän Kauppalaisseuran arkisto. JyMA.

151 Muistio Jyväskylän korkeakoulun taloustieteellistä opintosuuntaa koskevasta suunnitelmasta. Pentti Sillantauksen kokoelma; Ks. myös Eero Fredriksonin Jyväskylän kauppalaisseuran stipendien jakotilaisuudessa 3.1.1963 pitämä puhe. Eero Fredriksonin kokoelma. JyMA.

152 Eero Fredrikson puhui jo syksyllä 1963 Jyväskylän kesäyliopistoon perustetusta kaupallisesta tiedekunnasta. Eero Fredriksonin puhe Jyväskylän Kauppalaisseuran tilaisuudessa joulukuussa 1963. Eero Fredriksonin kokoelma. JyMA.

153 Tiivistelmä suunnitelmasta eräiden taloustieteellisten aineiden liittamisestä Jyväskylän korkeakoulun yhteiskuntatieteelliseen opetusohjelmaan, Martti Takala 16.1.1965. Pentti Sillantauksen kokoelma.

154 JKK opetusministeriölle n:o 1832/1965. JYA.

luottamusmiesten aktiivisuuden ansiota.

Taloustieteiden liittämiseksi korkeakoulun ohjelmaan löytyy myös taustaa Jyväskylän yliopistokysymyksen historiasta. Se oli tavallaan päätepiste tietylle historialliselle prosessille. Kaupunginvaltuuston vuonna 1912 asettama yliopistovaliokunta tavoitteli jo 1910-luvulla taloudellista yliopistoa Jyväskylään. Seuraavan vuosikymmenen alussa Yliopistoyhdistys toimi maataloustiedekunnan saamiseksi Jyväskylään. Yliopistoyhdistyksessä nähtiin, että maataloustiedekunta palvelisi parhaiten ympäröivää maakuntaa. 1960-luvun teollistuvassa Jyväskylässä ja Keski-Suomessa pidettiin kaupungin ja maakunnan kannalta tärkeänä taloustieteellistä opetusta ja tutkimusta. Ne onnistuttiin "työntämään" korkeakouluun tilanteessa, jossa laitoksen laajeneminen yliopistoksi oli jo selvä.

Myös Yhteiskunnallinen korkeakoulu ratkaisi 1960-luvun alkupuolella taloustieteiden sijoittamisen korkeakouluun. Yhteiskunnallisen korkeakoulun asema oli kamppailussa taloustieteistä oleellisesti vahvempi kuin Jyväskylän, koska kauppa- ja korkeakoulukomitea esitti mietinnössään erillisen taloustieteellisen tiedekunnan perustamista Yhteiskunnalliseen korkeakouluun.¹⁵⁵ Mallin idealleen komitea oli saanut Lundin yliopistosta, jossa perustettiin taloustieteellinen tiedekunta 1950-luvun alussa.¹⁵⁶

Yhteiskunnallisen korkeakoulun johto ei kuitenkaan lähtenyt toteuttamaan kauppa- ja korkeakoulukomitean esitystä sellaisenaan. Rehtori Paavo Kolin johdolla liitettiin vuoden 1963 kehittämissuunnitelmaan taloudellis-hallinnollinen tiedekunta, ja Tampereen Kauppa- ja korkeakoulusäätiö joutui luopumaan uuden korkeakoulun perustamishankkeesta. Erityisesti Tampereen kaupungin johto yritti pitää sitkeästi kiinni kauppa- ja korkeakoulun perustamissuunnitelmasta.¹⁵⁷ Yhteiskunnallisen korkeakoulun linja kuitenkin voitti, ja taloudellis-hallinnollinen tiedekunta perustettiin keväällä 1965 eli vuotta aikaisemmin kuin Jyväskylän korkeakoulu sai taloustieteellisen opintosuuntansa.¹⁵⁸

Taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan perustamisprosessi Yhteiskunnalliseen korkeakouluun osoittaa korkeakoulun johdon pyrkimystä laajentaa korkeakoulua säilyttäen sen ehyenä kokonaisuutena. Siinä missä Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulun kehittämisen painopiste oli kasvatustieteissä ja opettajankoulutuksessa, oli Yhteiskunnallisen korkeakoulun painopiste yhteiskunnallisissa aineissa ja työvoiman kouluttamisessa julkisen hallinnon tehtäviin.

Ajatus sisällyttää musiikkipedagoginen opintosuunta kasvatustieteiden

155 Kauppa- ja korkeakoulukomitea 1962 n:o 31.

156 Weibull Jörgen, Lunds universitets historia IV, 1868-1968. Lund 1968, s. 294-297.

157 Tässä suhteessa tilanne Jyväskylässä oli hyvin samanlainen. Kauppalaisseuran johto on esittänyt myöhemminkin toiveita taloustieteiden eriyttämisestä Jyväskylän kauppa- ja korkeakouluksi. Eero Fredriksonin puhe Kauppalaisseuran stipendien jakotilaisuudessa 3.1.1989. Eero Fredriksonin kokoelma. JyMA.

158 Rasila 1973, s. 212-213; Lakkala - Randell 1984, s. 41-45.

liseen korkeakouluun sisältyi jo vuoden vuoden 1963 kehittämissuunnitelmaan. Sen taustalla oli Jyväskylän korkeakoulukomitean neljäs osamietintö, joka sisälsi esityksen kansakoulun aineenopettajien koulutuksen aloittamisesta kasvatusopillisessa korkeakoulussa. Tällöin olisi koulutettu nimenomaan laulun ja piirustuksen opettajia.¹⁵⁹

Vuonna 1963 sovittiin Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen järjestämässä neuvottelussa työryhmän asettamisesta valmistelemaan musiikinopettajien koulutusta. Hanke eteni verkkaisesti pari vuotta, kunnes eduskunta kiinnitti musiikinopettajien koulutukseen huomiota vuonna 1965. Kasvatusopillisen korkeakoulun osalta asiassa oli hyvin aktiivinen professori Päivö Oksala. Elokuussa 1965 Oksala kutsui koolle neuvottelun, johon osallistui muun muassa Suomen Akatemian jäsen Joonas Kokkonen. Kokkonen johtama toimikunta laati suunnitelman musiikinopettajien koulutuksesta Jyväskylän kasvatusopillisessa korkeakoulussa. Suunnitelman lähtökohtana oli musiikkipedagogiikan ja musiikkitieteen professuurien perustaminen.¹⁶⁰

Musiikinopettajien koulutussuunnitelman syntymiseen vaikutti merkittävästi vuodesta 1956 kasvatusopillisen korkeakoulun kesälukukauden osana järjestetty kesätapahtuma, Jyväskylän Kulttuuripäivät, myöhemmin Jyväskylän Kesä. Huomattavia taidetilaisuuksia sisältävä Jyväskylän kesätapahtuma muokkasi suotuisaa maaperää musiikkiin liittyvien opintojen suunnittelulle Jyväskylän kasvatusopilliseen korkeakouluun. Musiikkitieteen opintosuunta toteutui kuitenkin vasta 1968.

4.5 JKK ja valtakunnallinen suunnittelu

4.5.1 Itä-Suomen kulttuurikomitea

Jyväskylän kasvatusopillista korkeakoulua yritettiin kehittää 1960-luvun alkupuolella suunnitelmallisesti. Korkeakoululaitoksen sisäisessä kilpailussa ja laajentuvassa korkeakoulupoliittisessa keskustelussa oltiin hienotunteisia ja vastakkainasettelua toisten korkeakoulujen ja yliopistojen

159 Komiteanmietintö 1960 n:o 28.

160 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen neuvottelutilaisuus oppikoulun ja mahdollisesti kansakoulun musiikinopettajain valmistuksen sijoittamisesta Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun yhteyteen. Mukana: Martti Takala, Päivö Oksala, Seppo Nummi, Olavi Ingman, Väinö Starck ja Pentti Sillantaus; Musiikinopettajien koulutuksen aloittamista Jyväskylässä käsitellyt neuvottelukokous Jyväskylän Klubilla 6.8.1965 Mukana: Päivö Oksala, Joonas Kokkonen, Veli Järvinen, Kalle Heinonen, Veikko Hyytiäinen, Väinö Starck ja Pentti Sillantaus. PM Musiikkipedagogisen opintosuunnan aloittamisesta Jyväskylän kasvatusopillisessa korkeakoulussa. Pentti Sillantausten kokoelma.

kanssa vältettiin.¹⁶¹ Laajeneva korkeakoulupoliittinen keskustelu 1960-luvun alussa oli seurausta ennen muuta ylioppilaiden määrän nopeasta kasvusta. Keskustelussa painotettiin erityisesti korkeakoululaitoksen kokonaisvaltaista suunnittelua osana tuolle ajalle ominaista yhteiskuntasuunnittelun merkityksen korostamista.¹⁶²

Myös Suomen tiedehallintoa järjestettiin uudelleen 1960-luvun alussa. Vuoden 1961 uudistus perustui Edwin Linkomiehen johtaman komitean mietintöön. Uusiin toimikuntiin saivat nyt myös Helsingin ulkopuoliset tiedeyhteisöt edustajaansa. Uuden humanistisen toimikunnan jäseneksi nimitettiin Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulusta professori Niilo Mäki.¹⁶³ Edellisellä vuosikymmenellä kasvatustieteiden korkeakoulun edustajia ei ollut mukana valtion tieteellisissä toimikunnissa eikä niiden jaostoissa.¹⁶⁴

Keskeinen tema 1960-luvun alun korkeakoulupoliittisessa keskustelussa oli Itä-Suomen korkeakoulukysymys.¹⁶⁵ Samalla korkeakoulupoliittisesta keskustelusta tuli entistä selvemmin osa aluepoliittista keskustelua. Julkisuuteen alkoi tulla korkeakoulupoliittisia selvityksiä ja tutkimuksia, joissa lähtökohta oli selvästi aluepoliittinen. Hyvä esimerkki tällaisesta on filosofian lisensiaatti Mauri Palomäen Helsingin yliopistossa tekemä selvitys uusien korkeakoulujen mahdollisista sijoituspaikkakunnista. Tutkimuksessa selvitetään Pohjanmaan eteläisen osan ja Itä-Suomen alueellista kehittyneisyyttä ja mitkä näiden alueiden kaupungeista soveltuivat korkeakoulujen sijoittamispaikkakunniksi. Alueiden kehittyneisyyttä tarkastellaan asukasmäärien, maatalouden ja teollisuuden sekä koulujen ja oppilasmäärien perusteella. Kaupunkeja tarkastellaan vertailemalla niiden asukasmääriä, etäisyyksiä silloisista korkeakoulukaupungeista, hallintoelimiä, kaupan toimipaikkoja, sairaaloiden määrää ja suuruutta sekä sivistyselämän yleistä kehittyneisyyttä. Palomäki päätyy siihen, että Kuopio ja Vaasa ovat tutkittujen alueiden muihin kaupunkeihin verrattuna sopivimpia uusien korkeakoulujen sijoituspaikkakunniksi. Itä-Suomeen perustettavan korkeakoulun tai yliopiston sopivin sijoituspaikka oli

161 Pentti Sillantaus kritikoiti myöhemmin avoimesti korkeakoulua tästä hienotunteisuudesta: "Jyväskylän viaksi kautta aikojen voitaneen todeta, että se on pyrkinyt laatimaan suunnitelmansa myös koko maan korkeakoululaitoksen huomioonottaen." Jyväskylän Ylioppilaslehti 19.3.1966.

162 Esim. Kaitera Pentti, Ylioppilastulva ja korkeakoulupoliittikka, Vapauden akateemisen liiton julkaisu n:o 6. Tampere 1961, passim.

163 Paavolainen 1975, s. 4-20, 44; Blomstedt 1982, s. 146; Laurila Erkki, Muistinvaraisia tarinoita. Keuruu 1982, s. 115-124.

164 Pesonen Pertti, Tiede ja opetusministeriö. Katsaus valtion tieteellisten toimikuntien työhön vuosina 1950-1960. Helsinki 1961. passim.

165 Räsänen Asko, Itä-Suomen korkeakoulukysymys hallinnollisena ja poliittisena ongelmana. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 1968, s. 22. Itä-Suomen korkeakouluseura perustettiin vuonna 1955. Perustamisvaiheessa seuran ulkopuolelle jäi Itä-Suomen kaupungeista vain Savonlinna.

Kuopio.¹⁶⁶

Itä-Suomen korkeakoulukysymystä pohdittiin muun muassa Itä-Suomen kulttuurikomiteassa, joka asetettiin vuonna 1958 tekemään ehdotukset toimenpiteistä "tutkimustyön ja korkeamman henkisen kulttuurin edistämiseksi Itä-Suomessa". Komitean puheenjohtajana toimi apulaisprofessori Martti J. Mustakallio.¹⁶⁷ Komitean asettaminen aktivoi Itä-Suomen kaupungit yliopistokysymyksessä.

Komitean mietintö tuli julkisuuteen marraskuussa 1961. Komitea esitti kuopiolaisten ja joensuulaisten pettymykseksi teknillistä ja humanistista koulutusta antavan korkeakoulun perustamista Lappeenrantaan. Komitean esitys oli syntynyt äänin 4-3, joten kilpailu Itä-Suomen kaupunkien välillä jatkui.¹⁶⁸

Itä-Suomen kulttuurikomitean mietintö koettiin luonnollisesti merkittävänä voittona Lappeenrannassa. Kaupunki laaditutti yksityiskoh- taisen suunnitelman Linnanmäen alueen rakentamisesta yliopiston kam- pukseksi. Alueelle laskettiin mahtuvan 4000 opiskelijan korkeakoulu. Lappeenrannan korkeakouluhanketta tuki 1950-luvun lopulta lähtien Viipurin taloudellinen korkeakouluseura. Aktiivinen toiminta aloitettiin vuonna 1963, minkä jälkeen Lappeenrannan korkeakoulukysymys hallitsi seuran toimintaa.¹⁶⁹ Seuralla oli varoja 1960-luvun puolivälissä noin 550 000 markkaa, joten sillä oli huomattava merkitys Lappeenrannan korkea- kouluhankkeen kannalta.¹⁷⁰

Pohjois-Karjalan korkeakoulukampanjan lähtökohtana oli jo vuonna 1961 perustaa Joensuuhun korkeakoulu, jonka ydin olisi Itä-Suomen seminaarista muodostettava pedagoginen tiedekunta.¹⁷¹ Savon- linna vetosi puolestaan kaupungin asemaan vanhana kulttuurikeskuksena ja nopeasti teollistuvana koulukaupunkina.¹⁷² Kuopiolaiset toimivat

- 166 Palomäki Mauri, Eräitä näkökohtia mahdollisesti perustettavien uusien kor- keakoulujen sijoittamiskysymyksestä (Ennakkotieto). Helsingissä 22.12.1960, Helsingin yliopiston maantieteen laitos. Kuopio 1960, passim.
- 167 Komiteamietintö 1961 n:o 48.
- 168 Komiteamietintö 1961 n:o 48; Räsänen 1968, s. 28-31; Opetusministeriön histo- ria V (Autio 1990), s. 257-258.
- 169 Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran hallituksen ptk. 4.3.1963, 21.5.1963, 31.3.1964, vuosikokouksen ptk. 2.4.1964, 22.3.1965. Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran arkisto; Kivi-Koskinen 1989, s. 3-5.
- 170 Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran vuosikokouksen ptk. 21.3.1967. Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran arkisto; Ks. myös Karjala 18.5.1967; Itä-Suomen korkeakouluehdotus. Lappeenrannan kaupunki. Lappeenranta 1965.
- 171 Itä-Suomen korkeakoulu Joensuuhun. Erillistutkimuksia ja selostuksia. Pohjois- Karjalan maakuntaliiton julkaisuja v. 1961. Joensuu 1961. passim.; Joensuun korkeakoulun perustamissuunnitelma. Pohjois-Karjalan valtuuskunta. Helsinki 1965, passim.; Kertomus Joensuun korkeakoulun synnystä ja 1. ja 2. toiminta- vuodesta 1969-1971, s. 4-7; Nevala Arto, Joensuun korkeakoulun perustamis- vaiheet. Joensuu 1983, s. 33-35.
- 172 Itä-Suomen yliopisto Savonlinnaan, vanhaan kulttuurikeskukseen. Julkaisija Savonlinnan yliopistotoimikunta. Savonlinna 1964. passim.

yliopistoasiassa hyvin voimakkaasti ja määrätietoisesti piispa Eino Sormusen johdolla. Sormunen oli myös Itä-Suomen kulttuurikomitean jäsen.¹⁷³

Osittain itäsuomalaisten aktiivisuuden seurauksena alkoi 1950-luvun lopulla myös Etelä-Pohjanmaalla kansalaistoiminta korkeakoulun perustamiseksi Vaasaan. Ruotsinkielinen väestö muodosti Vaasassa johtavan ryhmän 1950-luvulle saakka, joten Åbo Akademin perustaminen riitti Pohjanmaan ruotsalaisille. Suomenkielisten osuus Vaasan väestöstä kasvoi nopeasti 1950-luvulla, ja korkeakoulupoliittisiakin kysymyksiä alettiin tarkastella uudesta näkökulmasta. Vaasalaiset ottivat tavoitteeksi kauppar korkeakoulun.¹⁷⁴

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu antoi lausuntonsa Itä-Suomen kulttuurikomitean mietinnöstä. Sen valmisteli korkeakoulun sihteeri Pentti Sillantaus. Lausuntoesityksessään Sillantaus todisteli, että Jyväskylän kasvatustieteellisestä korkeakoulusta voidaan kehittää Itä-Suomen yliopisto. Kantansa Sillantaus toi näyttävästi julkisuuteen jo tammi-kuussa 1961 eli heti Itä-Suomen kulttuurikomitean mietinnön valmistumisen jälkeen.¹⁷⁵

Sillantaus oli tehnyt lausuntoluonnoksensa pohjaksi melkoisesti selvityksiä. Lähtökohtana oli etäisyyksien vertailu ja kasvatustieteellisen korkeakoulun silloinen opiskelijoiden rekrytointialue. Sillantauksen lausuntoluonnos perustui samantyyppiseen tarkasteluun kuin edellä mainittu Palomäen selvitys mahdollisten uusien korkeakoulujen sijoituspaikkakunnista. Mutta Sillantauksen esitys ei mennyt tiedekunnassa eikä hallintokollegiossa sellaisenaan läpi. Sitä pidettiin liian aggressiivisena. Filosofinen tiedekunta lievensi lausunnon kantoja niin, ettei siinä otettu kielteistä kantaa yliopiston perustamiseen Itä-Suomeen.¹⁷⁶ Jyrkästi ei vastustettu myöskään Kuopion yliopistotavoitteita, vaikka Itä-Suomen kulttuurikomiteakin katsoi Kuopion olevan liian lähellä Jyväskylää. Komiteassa arveltiin, että Kuopion yliopiston perustaminen saattaisi haitata Jyväskylän korkeakoulun kehittymistä.¹⁷⁷

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulun johto ei halunnut ainakaan näkyvästi osallistua 1960-luvun alussa korkeakoulupoliittiseen keskusteluun. Korkeakoulun johto pyrki ajamaan korkeakoulun kehittä-

173 Realistinen ratkaisu Itä-Suomen korkeakoulukysymykseen. Julkaisijat: Kuopion kaupunki ja Pohjois-Savon maakuntaliitto ry. Kuopio 62, passim.; Nevala 1983, s. 40-42.

174 Ulkuniemi 1978, s. 18-40. Vaasan kauppar korkeakoulu aloitti toimintansa säätiön ylläpitämänä vuonna 1968.

175 Jyväskylän Sanomat 9.1.1961. Lehti julkaisi Sillantauksen näkemyksen pääuutisena otsikolla "Itä-Suomella on jo yliopisto, nim. Jyväskylän korkeakoulu".

176 JKK:n filosofisen tiedekunnan pöytäkirjat 16.1.1963, 23.1.1963, hallintokollegion ptk. 30.1.1963. JYA. Sillantauksen näkemykset Itä-Suomen korkeakoulukysymyksestä olivat samansuuntaiset kuin Paavo Seppäsen muutamia vuosia myöhemmin. Seppänen Paavo, Hajasijoitus. Itä-Suomi ja Itä-Suomen yliopisto. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 1965 n:o 50, passim.

177 Komiteamietintö 1961 n:o 48.

mistavoitteita opetusministeriön virkamiesten kautta jo Kaarle Oksalalle ominaiseen tapaan. Kasvatusopillisen korkeakoulun johdon tyyliin ei sopinut Itä-Suomen korkeakoulun perustamisen leimaaminen maan koko korkeakoululaitoksen kehittämisen näkökulmasta epätarkoituksenmukaiseksi.

4.5.2 Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea

Ajan korkeakoulupoliittinen tilanne kuvastuu hyvin korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean asettamisessa vuonna 1963. Komitean tehtävänä oli tutkia yliopistojen ja korkeakoulujen koulutuskapasiteetin lisäämistä. Samalla piti selvittää myös uusien korkeakoulujen ja erityisesti Itä-Suomen korkeakoulun tarpeellisuutta. Siinä missä 1950-luvun korkeakoulukomitea pohti korkeinta opetusta ja tutkimusta ikään kuin korkeakoululaitoksen sisäisenä kysymyksenä, oli uuden komitean tarkoitus suunnitella korkeakoululaitoksen kehittämistä nopeasti muuttuvan yhteiskunnan tarpeiden näkökulmasta. Komitean puheenjohtajaksi kutsuttiin Helsingin yliopiston professori Paavo Suomalainen. Eri vaiheissa komiteaan ja sen sihteeristöön kuuluivat toimistopäällikkö, lakitieteen lisensiaatti Matti L. Aho, valtiotieteen lisensiaatti Seikko Eskola, professori Mikko Juva, akateemikko Erkki Laurila, ylijohtaja professori Aarno Niini, maisteri Jaakko Numminen, varatuomari Seppo Salminen, valtiotieteen tohtori Paavo Piepponen (jäsenenä ja sihteerinä), varatuomari Matti Malmberg (apulaissihteerinä ja sittemmin sihteerinä) sekä varatuomari Lauri Kärävä (sihteerinä). Jyväskylän etuja komiteassa sen jäsenenä valvoi vuoden 1962 eduskuntavaaleissa kansanedustajaksi kansallisen kokoomuksen listalta valittu kasvatusopillisen korkeakoulun sihteerinä, varatuomari Pentti Sillantaus.¹⁷⁸

Opetusministeriön tiede- ja korkeakoulutoimiston päällikkö Matti L. Aho oli komitean muodostamisessa ja sen työskentelyssä hyvin keskeisessä asemassa.¹⁷⁹ Valtiotieteen lisensiaatti Seikko Eskola oli tuolloin Suomen Ylioppilaskuntien Liiton korkeakoulupoliittisen toimikunnan puheenjohtaja. Hänen kutsumisensa komitean jäseneksi oli osoitus opiskelijajärjestöjen lisääntyvästä yhteiskunnallisesta ja erityisesti korkeakoulupoliittisesta aktiivisuudesta.¹⁸⁰ Korkeakoulu- ja tiedepoliittisen asiantun-

178 Komiteanmietintö 1965 B n:o 22; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 241-243; Korhonen 1976, s. 93; Blomstedt 1982, s. 149; Komitean puheenjohtajasta professori Paavo Suomalaisesta, Klinge Matti, Professoreita. Keuruu 1990. s. 202-206.

179 Ketonen 1986, s. 82; Aho Matti L., Kaapu ja orjantappurat. Akateemikko yliopistokriittikkona. Kanava 1986 n:o 6, 343-343.

180 Suomen Ylioppilaskuntien Liitto järjesti keväällä 1961 korkeakoulupoliittiset neuvottelupäivät Turussa. Korkeakoulu muuttuvassa yhteiskunnassa. Ylioppilaiden kanta 60-luvun korkeakoulupoliitiikasta. Suomen Ylioppilaskuntien

temuksen lisäksi komiteassa oli huomattavaa poliittista arvovaltaa. Pentti Sillantauksen lisäksi oli Mikko Juva eduskunnan jäsen vuodesta 1964 ja Aarno Niini oli toinen kauppa- ja teollisuusministeri Reino R. Lehdon hallituksessa komitean työskentelyn aikana.¹⁸¹

Lokakuussa 1963 komitea keskusteli tulevan työnsä lähtökohdista. Erikseen päätettiin, että lähtökohtana pidettäisiin yhteiskunnan korkea-koululaitokselle asettamia vaatimuksia. Jaakko Nummisen mukaan siinä oli komitealla mahdollisuus "loistaa" ja erota selkeästi korkeakoulukomiteasta, jonka mietintö lähti pelkästään "tieteen, yliopiston ja korkeakoulun kannalta".¹⁸² Perusteellisuutta työn aloittamisessa osoittaa myös keskustelu siitä, mikä on yliopisto ja mikä korkeakoulu. Komitea päättyi siihen, että yliopistossa oli oltava vähintään yksi luonnontieteellinen ja yksi humanistinen tiedekunta. Korkeakouluun kuului puolestaan vain yksi tiedekunta tai tiedekuntaryhmä.¹⁸³ Ensimmäisissä kokouksissaan komitea asetti itselleen kunnianhimoisia tavoitteita ja samalla arvioitiin, että aikaa kuluisi useita vuosia. Opetusministeriölle ilmoitettiin, ettei esityksiä ollut odotettavissa ainakaan vielä vuoden 1965 valtion budjettia varten.¹⁸⁴

Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea perehtyi työnsä alkuvaiheessa huolellisesti vuonna 1963 Isossa-Britanniassa ilmestyneeseen ns. Robbinsin komitean mietintöön. Vuonna 1961 asetetun komitean tehtävänä oli ehdotuksen laatiminen korkeakoulutuksen pitkän aikavälin kehittämissuunnitelmaksi. Esityksissään komitea otti lähtökohdaksi arvion täyspäiväisten opiskelijoiden määrän kasvusta. Lukuvuonna 1962-63 täyspäiväopiskelijoita oli Isossa-Britanniassa 216 000, ja lukuvuonna 1973-74 heitä arvioitiin olevan 390 000 ja 1980-81 jo 560 000. Tavoite merkitsi sitä, että 17 prosentilla asianomaisista ikäluokista olisi 1980-luvulla mahdollisuus korkeakoulutasoiseen opiskeluun. Laajentuminen olisi toteutettava pääosin kehittämällä jo olemassa olevia laitoksia. Uusia yliopistoja Robbinsin komitea esitti perustettavaksi kuusi. Komitea laski, että esitysten toteuttaminen edellytti, että korkeakoululaitosten määrärahat olisivat vuonna 1980 kolme ja puoli kertaa suuremmat kuin 1963. Suunnitelmassa edellytetään, että valtiolta kasvatetaan korkeimman opetuksen ja tutkimuksen menoja tasaisesti.¹⁸⁵

Liitto. Helsinki 1961, passim.; Harmo Mauno, Kielitaistelusta korkeakoulupolitiikkaan. Suomen Ylioppilaskuntien Liitto 1921-1971. Helsinki 1971, s. 165-167.

- 181 Reino R. Lehdon virkamieshallitus istui 18.12.1963-12.9.1964; Mikko Juvasta tuli syyskuussa 1964 kansanedustaja, kun Harras Kyttä (kansanp.) sai eron edustajan toimesta siirtyessään Vakuutusyhtiö Tarmon toimitusjohtajaksi.
- 182 Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean ptk. 22.10.1963. Jaakko Nummisen kokoelma, OpMA.
- 183 Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean ptk. 8.10.1963. Jaakko Nummisen kokoelma, OpMA.
- 184 Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean ptk. 10. 12. 1963. Jaakko Nummisen kokoelma, OpMA.
- 185 Higher Education. Report of the Committee appointed by the Prime Minister under the Chairmanship of Lord Robbins 1961-63. Her Majesty's Stationery

Robbinsin komitean mietintö tilattiin korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean jäsenille, ja siitä keskusteltiin useissa kokouksissa. Aina-kin komitean työn ensimmäisessä vaiheessa se näyttää olleen keskeinen malli, minkä pohjalta komitea arvioi voivansa laatia suunnitelmansa Suomen korkeakoululaitoksen koulutuskapasiteetin lisäämisestä.¹⁸⁶

Lisäksi komitea paneutui Ruotsin korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelmiin. Ruotsissa asetettiin vuonna 1955 yliopistoselvityskomitea, jonka esitykset hankittiin suomalaisen komitean käyttöön. Ruotsin yliopistoselvityskomitea tutki perusteellisesti korkeakoululaitoksen kehittämistarpeita laajojen tilastollisten selvitysten pohjalta. Työnsä alkuvaiheessa komitea julkaisi inventoinnin Ruotsissa vuonna 1955 olleista akateemisen tutkinnon suorittaneista henkilöistä. Lisäksi komitea tutkitutti korkeimman koulutuksen reservit ja akateemisen koulutuksen saaneiden opettajien tarpeen.¹⁸⁷

Yliopistoselvityskomitean useista osamietinnöistä tärkein on vuonna 1959 ilmestynyt "Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle". Mietintö sisältää korkeakoululaitoksen laajentamishjelman. Komitea päätyi arvioon, jonka mukaan yliopistojen ja korkeakoulujen opiskelijamäärä kasvaisi vuosina 1959-1970 noin 31 000:sta noin 53 000:een.¹⁸⁸ Luku osoittautui kuitenkin aivan liian pieneksi. Jo vuonna 1962 opetusministeriön työryhmä ennusti Ruotsin korkeakouluissa opiskelijoita olevan vuonna 1970 ainakin 82 000.¹⁸⁹

Jo vuonna 1957 yliopistoselvityskomitea julkaisi mietinnön korkeakoulujen sisäisestä uudistamisesta ja tutkijakoulutuksesta. Samaa problematiikkaa käsitteli seuraavana vuonna julkaisu mietintö, joka sisältää ehdotuksia tutkijoiden rekrytoinnista ja työmahdollisuuksien parantamisesta.¹⁹⁰

Komitean jäsenistä ainakin Matti Aho näyttää perehtyneen 1960-luvun alkupuolella huolellisesti eri maiden korkeakoulupolitiikkaan.¹⁹¹

Lisäksi myös Jaakko Numminen, joka työskenteli valtakunnansuunnittelu- ja kulttuuripolitiikan tutkijana, paneutui huolellisesti Ruotsin

Office. London 1963.

- 186 Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean ptk. 5.11.1963, 12.11.1963, 21.1.1964. Jaakko Nummisen kokoelma, OpMA.
- 187 Akademikerräkningen 1955. SOU 1957:51. Stockholm 1957; Reserverna för högre utbildning. Beräkningar och metoddiskussion, SOU 1958:11. Stockholm 1958; Läraryrket och läraryrkesförhållanden, SOU 1958:21. Stockholm 1958.
- 188 Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle, Riktlinjer och förslag till utbyggnad, SOU 1959:45. Stockholm 1959, s. 413.
- 189 Tenderserna på akademikernas arbetsmarknad fram till mitten av 1970-talet, Statiska sammanställningar. Prognos- och planeringsgruppen inom ecklesiastikdepartementet. SOU 1962:55, Stockholm 1962.
- 190 Den akademiska undervisningen. Forskarrekryteringen. SOU 1957:24. Stockholm 1957; Forskningens villkor och behov. SOU 1958:32. Stockholm 1958.
- 191 Aho Matti, Korkeakoululaitoksen laajeneminen sadan viime vuoden aikana. Korkeakoulukysymys. Toimittanut Matti Haavio. Porvoo 1965, s. 35-36.

korkeakoulupolitiikkaan.¹⁹² Numminen hankki tietoja myös Norjan ja Tanskan korkeakoulupolitiikasta. Norjassa arvioitiin yliopistoissa ja korkeakouluissa opiskelevien määrän nuosevan vuosina 1964-1972 16 700:sta noin 32 000:een. Suunnitelmaan sisältyi Oslon ja Bergenin yliopistojen kehittämisen lisäksi yliopistojen perustaminen Trondheimiin ja Tromssaan.¹⁹³ Myös Tanskassa laadittiin 1960-luvun alkupuolella korkeakoululaitoksen laajentamissuunnitelmia. Päätös kolmannen yliopiston perustamisesta Odenseen tehtiin jo vuonna 1964.¹⁹⁴ Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea jätti ensimmäisen mietintönsä maaliskuussa 1965.¹⁹⁵ Mietintö sisältää muun muassa esitykset yliopistoihin ja korkeakouluihin vuosittain otettavien uusien opiskelijoiden määristä. Mallina on käytetty edellä mainitun Ruotsin yliopistoselvityskomitean mietintöjä.

Jyväskylän osalta korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean lukuja on kiintoisaa verrata korkeakoulun omaan kehittämissuunnitelmaan vuodelta 1963.

Kehittämissuunnitelman mukaan matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan uusien opiskelijoiden vuotuinen määrä nostettaisiin asteittain 200:aan, historiallis-kielitieteellisen 500:aan sekä kasvatusta ja yhteiskuntatieteellisen 250:een. Ohjelmassa mukana olleen teologisen tiedekunnan vuosittaiseksi uusien opiskelijoiden määräksi suunniteltiin 50, mutta sitä voitaisiin myöhemmin "jonkin verran lisätä, joskaan ei kovin suuressa määrin". Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea esitti matemaattis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan otettavaksi vuosittain 300, historiallis-kielitieteelliseen 470, kasvatusta ja yhteiskuntatieteelliseen 260 ja teologiseen tiedekuntaan 80 uutta opiskelijaa. Liikuntatieteellisen tiedekunnan osalta komitea yhtyi korkeakoulun omiin suunnitelmiin määrän nostamisesta asteittain sataan.¹⁹⁶

Luvut osoittavat, että korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea arvioi kasvatustieteellisestä korkeakoulusta kehittyvän opiskelijamäärältään jonkin verran suurempi yliopisto kuin korkeakoulun johto suunnitteli pari vuotta aikaisemmin. Komitea esitti otettavaksi vuosittain suunnilleen sata uutta opiskelijaa enemmän kuin korkeakoulu omassa kehittämissuunnitelmassaan. Havainto osoittaa, ettei Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu käyttänyt opiskelijamäärän lisäystä keinona laitoksen laajentamiseen. Korkeakoulun laajentaminen tai nimen muuttaminen yliopistoksi ei ollut korkeakoulun johdolle itsetarkoituksellinen. Tärkeämmäksi koettiin tieteellisen tason nostaminen.

192 Numminen Jaakko, Korkeakoululaitoksen suunnittelu Skandinaviassa. Korkeakoulukysymys. Toimittaja Matti Haavio. Porvoo 1965, s. 42-52.

193 Sama, s. 52-54.

194 Sama, s. 55-58.

195 Komiteanmietintö 1965 B n:o 22; Perälä 1977, s. 126-128; Helsingin yliopisto asettui lausunnossaan tukemaan mietinnön päälinjoja, Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1964-1965, s. 165-166.

196 Komiteanmietintö 1965 B n:o 22, s. 136.

Komiteanmietinnön ja korkeakoulun kehittämisohjelman laatimisen aikaan Jyväskylässä ei kyetty täysin ennakoimaan maan korkeakoulupolitiikan kehityksen vauhtia. Tässä suhteessa ero Yhteiskunnalliseen korkeakouluun oli selvä. Syksyllä 1964 toimintansa aloittaneeseen Yhteiskunnallisen korkeakoulun humanistiseen tiedekuntaan otettiin samana syksynä 347 uutta opiskelijaa. Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea arvioi, ettei tiedekuntaan voitaisi vuosittain ottaa niin suurta opiskelijamäärää opetuksen tasoa vaarantamatta.¹⁹⁷

On myös todennäköistä, että kasvatustieteellisen korkeakoulun johdolla oli Sillantauksen kautta tiedot siitä, että komitea piti mahdollisena lääketieteellisen tiedekunnan perustamista Jyväskylään. Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea esitti toisessa mietinnössään muutamaa kuukautta myöhemmin suunnitelman Itä-Suomen yliopistokysymyksen ratkaisuksi.¹⁹⁸ Komitea esitti teknillisen korkeakoulun ja Itä-Suomen yliopiston perustamista Lappeenrantaan. Yliopistoon tulisi matemaattisluonnontieteellinen ja humanistinen tiedekunta. Lisäksi komitea esitti teknillisen korkeakoulun perustamista myös Tampereelle. Lääketieteellisen koulutuksen osalta komitean esitykset koskivat Jyväskylääkin: "Lääketieteellis-hammaslääketieteellinen tiedekunta perustetaan joko erillisenä lääketieteellisenä korkeakouluna Kuopioon tai liitetään, mikäli ajatusta erillisestä lääketieteellisestä korkeakoulusta ei katsota voitavan hyväksyä, lääketieteellisenä tiedekuntana Jyväskylän kasvatustieteelliseen korkeakouluun tai Lappeenrantaan perustettavaan yliopistoon."

Jyväskylässä ei kuitenkaan aloitettu taistelua lääketieteellisestä tiedekunnasta. Sen sijaan komitean jäsenistä ainakin Seikko Eskola näyttää asettuneen kannattamaan lääketieteellisen tiedekunnan perustamista Jyväskylään.¹⁹⁹

Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea jätti helmikuussa 1966 valtioneuvostolle esityksen korkeakoululaitosta koskeviin kysymyksiin perehtyneen asiantuntijalautakunnan eli korkeakouluneuvoston asettamisesta opetusministeriön yhteyteen. Korkeakouluneuvostosta säädettiin asetuksella komitean esityksen pohjalta jo huhtikuussa 1966.²⁰⁰ Seuraavana kesänä komitea jätti korkeakoululaitoksen ylintä hallintoa käsittelevän kolmannen osamietintönsä.²⁰¹

197 Sama, s. 146.

198 Komiteanmietintö 65 B n:o 43; Korhonen 1976, s. 93-94; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 258-260; Ks. myös Itä-Suomen korkeakouluhanke. Kilpailevien kaupunkien vertailua ja prof. Suomalaisen komitean mietinnön arviointia. Laatinut hum. kand. Eino Lyytinen. Helsinki 1965, passim.

199 Eskola Seikko, Hajasijoituksesta hajakeskitykseen. Korkeakoulukysymys. Toimittanut Matti Haavio. Porvoo 1965, s. 82-83.

200 Valtioneuvoston ptk. 1.4.1966. Valtioneuvoston arkisto. Asetuskokoelma 1966 n:o 225; Haavio Matti, Korkeakoululaitoksen kehittämistä koskeva lainsäädäntö: tavoitteena koordinoitu laajentaminen. Korkeakoulu- ja tiedeosaston julkaisusarja n:o 51. Helsinki 1983, s. 47-48.

201 Komiteanmietintö 1966 B n:o 64; Korhosen mukaan korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea oli merkittävä erityisesti korkeakoululaitoksen määrällises-

4.5.3 Tasavallan presidentin työryhmä

1960-luvun puoliväli merkitsi suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa ja ennen muuta korkeakoululaitoksen suunnittelussa poikkeuksellisen aktiivisuuden aikaa. Pentti Sillantaus kuvasi tilannetta sattuvasti helmikuussa 1966: "Muutaman vuoden takaisesta korkeakoulupoliittisesta Ruususen unesta on Suomen valtakunta äkkiä herännyt kuninkaasta kokkipoika Samiin saakka suunnittelemaan, lisäämään, säätämään ja rakentamaan. Ei riitä, että yksi komitea tutkii ja esittää, on työryhmiä, julkaistaan kirjoja, pannaan toimikuntia, tehdään aloitteita ja perustetaan yhdistyksiä ja synnytetään tiedekuntia."²⁰²

Sillantauksen luonnehdinta korkeakoulupoliittisesta tilanteesta sisältää korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean jäsenen kitkeryyttä, sillä aika oli jo mennyt komitean ohi. Tasavallan presidentti asetti ennen komitean ensimmäisen mietinnön valmistumista helmikuussa 1965 työryhmän laatimaan professori Oiva Ketosen johdolla "ehdotuksen toimenpiteistä, joiden toteuttaminen tekisi mahdolliseksi pysyttää maassamme suoritettava tieteellinen tutkimus ja yliopistoissa ja korkeakouluissa annettava opetus kansainvälisen kehityksen tasalla". Oiva Ketosen lisäksi työryhmään kuuluivat professori Erik Allardt, professori Esko Nikkilä, professori Ernst Palmén, dosentti Pekka Tarjanne ja akateemikko Kustaa Vilkuna. Sihteerinä toimi korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean jäsen, maisteri Jaakko Numminen, joka oli tuohon aikaan valtakunnan suunnittelutoimiston kulttuuripolitiikan tutkija.²⁰³ Presidentin työryhmä asetti korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean noloon tilanteeseen, tai ainakin osa komitean jäsenistä koki tilanteen sellaiseksi. Komitean jäsenistä on ainakin Matti L. Aho myöhemmin hyvin voimakkaasti arvostellut Tasavallan presidentin työryhmän asettamista. Matti L. Ahon lisäksi on Seikko Eskola puolustanut korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean työtä.²⁰⁴

Työryhmän asettamisen taustalla oli presidentti Urho Kekkosen aktiivisuus korkeimman opetuksen ja tutkimuksen kehittämiseen liitty-

sä suunnittelussa, vaikka sen työskentelyssä olikin puutteellisuuksia ja sen työ viivästy. Korhonen 1976, s. 93.

202 Jyväskylän Ylioppilaslehti 19.2.1966.

203 Korhonen 1976, s. 94; Ketonen 1986, s. 91-98; Helsingin Yliopisto 1640-1990 III (Klinge 1990), s. 247-250; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 243-244.

204 Aho 1986, s. 345; Eskola Seikko, Ketonen ja 60-luvun yliopistomaailma. Kanava 1986 n:o 6, s. 347-348; Sillantauksen mukaan presidentin työryhmä käytti hyväksi korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean työtä, ja hänen mukaansa komitean työ ei ole saanut sille kuuluvaa tunnustusta. Pentti Sillantauksen haastattelu 20.1.1991; Tasavallan presidentin työryhmän asettamisen syiden ja seurausten selvittäminen ei kuuluu tähän tutkimukseen. Korkeakoulupolitiikan lisäksi siihen liittyy presidentin toimivaltaan liittyviä valtio-opillisia kysymyksiä.

vissä asioissa.²⁰⁵ Laajaa huomiota herätti joulukuussa 1964 presidentin lausuma valtioneuvoston pöytäkirjaan, jossa hän arvosteli 17 vuotta aikaisemmin perustettua Suomen Akatemiaa instituutiona. Presidentti totesi, että "laki Suomen Akatemiasta olisi kumottava ja näin vapautuvat varat käytettävä tarkoituksenmukaisemmin tieteellisen tutkimuksen ja luovan taiteen edistämiseksi".²⁰⁶

Idea tasavallan presidentin työryhmän asettamisesta syntyi keskusteluissa akateemikko Rolf Nevanlinnan kanssa. Professori Oiva Ketonen antoi suunnitelmalle alusta lähtien aktiivisen tukensa.²⁰⁷ Kun työryhmän asettamisesta oli sovittu, kutsui Oiva Ketonen koolle ensimmäisen kokouksen, johon osallistuivat Ketosen lisäksi Kustaa Vilkuna, Erik Allardt, Esko Nikkilä, Ernst Palmén ja sihteerinä Jaakko Numminen. Ketonen ilmoitti, että tasavallan presidentti asettaisi työryhmän laatimaan suunnitelman tutkimuksen ja korkeimman opetuksen kehittämistä. Ketonen kertoi myös työryhmän kokoonpanon. Kokouksessa käsiteltiin myös Ketosen luonnoksen pohjalta työryhmän asettamiskirjelmä presidentille toimitettavaksi.²⁰⁸

Jo ensimmäisessä kokouksessaan työryhmä kartoitti mahdollisuuksia saada pohja-aineistoa ulkomailta tehdyistä korkeakoulupoliittisista selvityksistä, ja seuraavassa kokouksessa Ketonen esitteli Robbinsin komitean raporttia, johon hän oli paneutunut huolellisesti jo aikaisemmin.²⁰⁹ Näin tieteen työryhmä lähti liikkeelle hyvin samalla tavalla kuin korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea vuonna 1963. Tavoitteet ja aikataulu olivat kuitenkin hyvin erilaiset.

Tieteen työryhmän tavoitteena oli nopea työskentely. Työryhmä kokoontui kaikkiaan 20 kertaa, ja raportti allekirjoitettiin jo huhtikuun 9. päivänä. Kokouspöytäkirjoista on pääteltävissä, että raportin varsinaisen

-
- 205 Esim. Uudenvuodenpuhe radiossa 1.1.1960, Kekkonen Urho, Puheita ja kirjoituksia II. Puheita presidenttikaudelta 1956-67. Toimittanut Tuomas Vilkuna. Tapiola 1967, s. 106-109.
- 206 Valtioneuvoston ptk. 11.12.1964. Valtioneuvoston arkisto; Kekkonen 1976, s. 224-225; Blomstedt 1982, s. 146-147; Ketonen 1986, s. 87-91; Presidentin lausuma herätti myös arvostelua. Anto Leikolan mukaan Suomen Akatemiaa koskevaa keskustelua leimasi tasavallan presidentin lausuntoa myöten asiantuntemuksen puutteellisuus. Leikola Anto, Suomen Akatemia. Korkeakoulukysymys. Toimittanut Matti Haavio, Porvoo 1965, s. 210; Presidentin arvio Suomen Akatemiasta instituutiona ei ollut aivan uusi. Kasvatusopillisen korkeakoulun sihteerinä O. K. Kyöstiö esitti vuonna 1955 julkisesti Akatemian lakkauttamista ja varojen käyttämistä yliopistojen ja korkeakoulujen hyväksi. Paavolainen 1975, s. 4
- 207 Nevanlinna Rolf, Muisteltua. Keuruu 1976, s. 208-216, 223-224; Ketonen Oiva, Yliopistopolitiikkaa tutkimassa. Helsinki 1967, s. 201-203; Laurila 1982, s. 138-143.
- 208 Tieteen työryhmän ptk. 6.2.1965. Jaakko Nummisen kokoelma, OpMA.
- 209 Tieteen työryhmän ptk. 10.2.1965. Jaakko Nummisen kokoelma, OpMA; Ketosen perehtyminen Robbinsin komitean raporttiin näkyy muun muassa hänen kirjoituksessaan "Tämän päivän korkeakouluongelma". Helsingin Sanomat 24.1.1965.

kirjoittamisen suoritti puheenjohtaja Oiva Ketonen. Työskentelyä nopeutti myös se, että korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean apulaissihteri ja myöhemmin varsinainen sihteri Matti Malmberg laati nopeasti työryhmän käyttöön tilastollisia selvityksiä. On ilmeistä, että Malmbergin työtä helpotti se, että hän oli tehnyt korkeakoululaitoksesta selvityksiä myös korkeakoululaitoksen suunnittelukomitealle.²¹⁰ Presidentin työryhmän ja Suomalaisen komitean välillä ei kuitenkaan ollut mitään virallista yhteyttä eikä koordinaatiota. Asetelmaan vaikutti muun muassa se, että presidentin työryhmän puheenjohtajan Oiva Ketosen suhtautuminen korkeakoululaitoksen suunnittelukomiteaan oli hyvin skeptinen.²¹¹

Työryhmä luovutti jo huhtikuun 14. päivänä vuonna 1965 esityksensä korkeakoululaitoksen kehittämisestä viidentoista vuoden aikana. Lähtökohtana oli opiskelijapaikkojen lisääminen vuodesta 1965 vuoteen 1980 peräti 40 000:lla. Päätoimisia opettajia oli Suomen korkeakoululaitoksessa vuonna 1965 noin 2000, ja vuonna 1980 opettajia tulisi olla noin 7000. Perusidean esityksilleen työryhmä oli saanut brittiläisestä Robbinsin komitean mietinnöstä. Komitea esitti muun muassa määrärahoimikunnan perustamista koordinoimaan korkeakoululaitokselle suunnattuja julkisia varoja aivan samoin kuin Robbinsin komiteakin.²¹²

Osaltaan presidentin työryhmän nopean työskentelyn mahdollisti se, ettei raportissa käsitelty voimavarojen jakoa korkeakoululaitoksen sisällä lainkaan. Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu totesikin lausunnossaan kehittämislakiehdotuksesta, että mukaan olisi liitettävä kunkin korkeakoulun kehittämisen perusohjelma. Lausunnon mukaan siinä voitaisiin käyttää korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean laskelmia. Lausunnossa esitettiin, että presidentin työryhmän arvio opiskelijapaikkojen lisäämisestä vuoteen 1980 mennessä jaettaisiin yliopistojen ja korkeakoulujen kesken korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean esityksen pohjalta. Mukaan liitettiin laskelma, jonka mukaan näin menetellen otettaisiin vuonna 1980 Jyväskylän yliopistoon 1830 uutta opiskelijaa ja koko opiskelijamäärä olisi noin 7 600. Kokonaisuudessaan kasvatustieteellisen korkeakoulun hallintokollegio piti presidentin työryhmän raporttia ja kehittämislakiesitystä "suurena edistysaskeleena".²¹³ Myös Helsingin yliopisto arvioi, että kehittämislaki merkitsisi käännekohtaa suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa: "Näistä syistä konsistori on tyydytyksellä pannut merkille Tasavallan presidentin ja maan hallitusten toimenpiteet ajan

210 Tieteen työryhmän ptk. 13.2.1965, 17.2.1965, 20.2.1965, 27.2.1965, 3.3.1965, 6.3.1965, 10.3.1965, 13.3.1965, 17.3.1965, 20.3.1965, 26.3.1965, 27.3.1965, 28.3.1965, 2.4.1965, 3.4.1965, 4.4.1965, 5.4.1965, 8.4.1965. Jaakko Nummisen kokoelma, OpMA.

211 Ketonen 1986, s. 82-85, 158.

212 Tiede ja ylin opetus tulevien vuosien Suomessa. Tasavallan presidentin helmikuun 4. päivänä 1965 asettaman työryhmän lausunto. Helsinki 1965; Opetusministeriön historia V (Autio 1990), s. 245-247.

213 JKK opetusministeriölle 5708/1.10.1965. JYA.

vaatimusten mukaisten edellytysten luomiseksi yliopistojen ja korkeakoulujen toiminnalle. Se lakiluonnos, josta nyt on pyydetty konsistorin lausuntoa, merkitsisi toteutuessaan käännekohtaa koko korkeakoululaitoksen ja sen mukana myös Helsingin yliopiston kehittämisessä.²¹⁴

Jyväskylän korkeakoulun johdon yritys yhdistää korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean esitykset kehittämislakiesitykseen on ymmärrettävä, koska suunnittelukomitean esitykset Jyväskylän opiskelijamääristä olivat suurempia kuin korkeakoulun sisällä oli suunniteltu.

Presidentti Urho Kekkonen antoi työryhmän esityksille julkisesti tukensa. Jo samana päivänä, jona työryhmä luovutti lausuntonsa presidentille, tämä vetosi radiopuheessa poliitikkoihin työryhmän esitysten toteuttamiseksi. Myöhemmin hän kiirehti hallitusta lakiesityksen antamisessa.²¹⁵ Hallitus päätti lakiesityksestä marraskuussa 1965, mutta ei yksimielisesti: päätökseen jätti valtiovarainministeri Esa Kaitila (kansanp.) eriävän mielipiteensä. Hänen mukaansa lakiesitys oli liian kaavamainen. Hänen mukaansa olisi järkevämpää säätää viisivuotinen laki. Kaitilan eriävään mielipiteeseen yhtyi sosiaaliministeri Juho Tenhiälä (kansanp.) Kuitenkin samana päivänä hallituksen esitys korkeakoululaitoksen kehittämisestä oli presidentin esittelyssä.²¹⁶ Laki korkeakoululaitoksen kehittämisestä vuosina 1967-1981 säädettiin maaliskuussa 1966 monivaiheisen eduskuntakäsittelyn jälkeen.²¹⁷

Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean kitkeryys presidentin työryhmää ja kehittämislakia kohtaan näkyy siinäkin, että Mikko Juva ja Pentti Sillantaus tekivät kumpikin lakiesityksen kanssa kilpailevan eduskunta-aloitteen. Juvan lakialoitteen perusteluissa arvosteltiin kehittämislakia liian kaavamaiseksi. Hänen esittämänsä lakialoitteen mukaan korkeakoulumäärärahoihin olisi turvattava 12 prosentin vuosittainen lisäys vuosiksi 1966-1971. Sillantauksen toivomusaloite pyrki puolestaan tukemaan korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean pyrkimyksiä. Aloitteessa toivottiin hallitukselta "kiireellisiä toimenpiteitä yksityiskohtaisen korkeakoulu- ja tiedepoliittisen kokonaisuohjelman laatimiseksi lähivuosien ajaksi". Juvan ja Sillantauksen eduskunta-aloitteet kuitenkin hylättiin sivistysvaliokunnan esityksen mukaisesti.²¹⁸

Pääministerinä lakiesitystä eduskunnalle esitellyt Johannes Virolai-

214 Kertomus Helsingin yliopiston toiminnasta 1965-1966, s. 171.

215 Kekkonen Urho, Puheita ja kirjoituksia II. Puheita presidenttikaudelta 1956-1967. Toimittanut Tuomas Vilkuna. Tapiola 1967, s. 379-386; Kekkonen Urho, Kirjeitä myllystäni I, 1956-1967. Toimittajat Maarit Tyrkkö ja Keijo Korhonen. Keuruu 1976, s. 233-234.

216 Valtioneuvoston ptk. 12. 11.1965, Valtioneuvoston arkisto, Valtiopäivät 1965, Asiakirjat III, hall. es. n:o 141.

217 Sivistysvaliokunnan pöytäkirjat 1966, rulla 10. Eduskunnan arkisto; Valtiopäivät 1965, Pöytäkirjat s. 2873-2875, 2998-3000; Haavio 1983, s. 27-46.

218 Valtiopäivät 1965, lak.al. n:o 215, toiv.al. n:o 261, Pöytäkirjat s. 2998-3000.

nen on arvioinut, että korkeakoululaitoksen kehittämislaki on 1960-luvun suurin kulttuuripoliittinen saavutus.²¹⁹

Suomalainen korkeakoulupoliittikka siirtyi vuonna 1966 uuteen aikaan. Asetus korkeakouluneuvostosta ja kehittämislaki loivat edellytykset korkeakoululaitoksen suunnitelmalliselle kehittämiselle.²²⁰

Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun johto ja erityisesti rehtori Martti Takala suhtautuivat tulevaisuuden mahdollisuuksiin hyvin optimistisesti. Takalan puheenvuoro Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen työvaliokunnassa joulukuussa 1966 kuvaa osuvasti rehtorin optimismia: "Yhdistyksen vuosikokouksesta, jolloin tuotiin esille ajatus laajan elimen perustamisesta tukemaan Jyväskylän pyrkimyksiä, on tilanne oleellisesti muuttunut. On perustettu korkeakouluneuvosto, jonka tehtävänä on suunnitella korkeakoululaitoksen kehittämistä maassa ja huomioida siinä suhteessa esiintyvät tarpeet. Yliopistoyhdistyksen merkitys on sillä kohtaa tavallaan supistunut, mutta sen puitteissa voidaan kyllä edelleen valmistella asioita, toteutus nyt vain tapahtuu uusien perustettujen elinten välityksellä valtakunnassa. Kun ei myöskään mitään konflikteja ole olemassa, ei Yliopistoyhdistyksen uudella elimellä painostusryhmänä ole tällä hetkellä merkitystä."²²¹

Takala näki siis vuonna 1966, ettei paikallista edunvalvontaa enää aikaisemmassa merkityksessä tarvittu. Hän uskoi korkeakoululaitoksen suunnitelmalliseen ja kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Takalan korkeakoulupoliittinen linja jatkoi johdonmukaisesti jyväskyläläistä traditiota. Jo Kaarle Oksalan toiminnalle oli ominaista ajaa kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamista ja sen kehittämistä tiedepoliittisin perustein tarkastellen kysymystä maakuntaa laajemmissa puitteissa. Samalla tavalla kasvatustieteellisen korkeakoulun viimeinen rehtori Martti Takala toimi torjuesaan vuonna 1966 maakunnallisen painostusryhmän kokoamisen. Schildtiläisessä hengessä korkeakoulupoliittikkaa maakunnallisesta näkökulmasta tarkasteleva painostusryhmä olisi saattanut häiritä korkeakouluneuvoston työskentelyä.

219 Asetuskokoelma 1966 n:o 228; Haavio 1983, s. 27-46; Virolainen Johannes, Pääministerinä Suomessa. Poliittisia ratkaisuja vaalikaudella 1962-66. Toinen painos. Helsinki 1969, s. 340-347, erit. 347; Ks. myös Saukkonen Jussi, Vastuun sukupolvi. Vaasa 1973, s. 359-362.

220 1960-luvun korkeakoulupoliittikasta esim. Jokipii Mauno, Yliopistot ja hajasijoitus, Kanava 1990 n:o 4, s. 235-236.

221 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen työvaliokunnan ptk. 21.12.1966. JYYA, JyMA.

4.6 JKK:n nimenmuutos osana vuoden 1966 korkeakoulupoliittisia ratkaisuja

4.6.1 Kolme uutta korkeakoulua Itä-Suomeen

Tiedeyhteisön nimen muuttaminen yliopistoksi ei ollut Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun johdolle arvo sinänsä. Mutta vähitellen myös korkeakoulun kasvatustieteellistä traditiota korostavat professorit alkoivat nähdä nimen muuttamisen tarkoituksenmukaisena. On myös ilmeistä, että asiaan vaikutti Yliopistoyhdistyksen, Keski-Suomen maakuntaliiton ja maakunnan lehdistön aktiivisuus eli korkeakoulun lähiympäristössä vaikuttava schildtiläinen yliopisto-ate.

Martti Takala kertoo, ettei hän kuitenkaan vielä vuoden 1963 tienoilla nähnyt nimen muuttamista yliopistoksi mitenkään tärkeänä. Sen sijaan Takala alkoi käyttää laitoksesta nimeä Jyväskylän korkeakoulu, jota ei kuitenkaan virallistettu.²²²

Lukuvuoden avajaispuheessaan syyskuussa 1964 Takala käsitteli laajasti korkeakoulun kehittämissuunnitelmia ja totesi lopuksi: "Vastikään tehdyn päätöksen mukaisesti hallitus on päättänyt esittää myös luonnontieteellisen opintosuunnan aloittamista. Sen jälkeen kun nämä kolme laajaa opintoalaa on päässyt toimintaan, muodostaa korkeakoulu jo kokonaisuuden. Mitä kehitystä myöhemmin tapahtuneekin, tämän kehitysvaiheen jälkeen korkeakoulu edustaa jo verraten hyvin sitä eri tiedonalojen kokonaisuutta, jota yliopistolta vaaditaan."²²³

Kysymys laitoksen nimen muuttamisesta yliopistoksi oli periaatteessa ratkaistu korkeakoulun sisällä jo vuonna 1963 päätettäessä kehittämissuunnitelmasta. Opetusministeriölle esitys korkeakoulusta annetun lain muuttamisesta tehtiin vuotta myöhemmin. Se ei ollut korkeakoulun sisällä mikään kovin dramaattinen asia. Helmikuussa 1964 opetusministeriöön lähetyn lakiluonnoksen ensimmäinen pykälä loi puitteet laitoksen kehittämiselle yleisyliopistoksi: "Jyväskylän yliopiston tehtävänä on edistää tieteellistä sivistystä ja vapaata tutkimusta kaikilla yliopistossa edustetuilla aloilla." Lisäksi lakiluonnoksen ensimmäinen pykälä määritteli juhlallisen kansallisen tehtävän: "Toiminnassaan yliopiston on pyrittävä kehittämään opiskelevaa nuorisoa palvelemaan isänmaata".²²⁴

Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun nimenmuutosasia eteni kuitenkin verkkaisesti. Korkeakoulupoliittikkaa hallitsi edelleen Itä-Suomen korkeakoulukysymys. Lakiesitykset Kuopion ja Joensuun korkeakou-

222 Martti Takalan haastattelu 14.4.1990.

223 Rehtori Martti Takalan puhe Jyväskylän korkeakoulun lukuvuoden alkajaispuheissa 7.9.1964. Rehtorien puheet. JYA.

224 JKK:n hallintokollegion ptk. 29.1.1964; JKK opetusministeriölle n:o 776/4.2.1964. JYA.

luista olivat presidentin esittelyssä marraskuussa 1965 samana päivänä kuin korkeakoululaitoksen kehittämislaki. Samassa kuussa valtioneuvosto antoi eduskunnalle myös lakiesitykset Lappeenrannan ja Tampereen teknillisistä korkeakouluista.²²⁵

Päähallituspuolue maalaisliitto kiirehti lakiesitysten käsittelyä ennen maaliskuun eduskuntavaaleja. Lait uusista korkeakouluista käsiteltiin eduskunnassa ennen eduskuntavaaleja. Lailla säädettiin vain kunkin korkeakoulun perustamisesta ja kunkin koulutuksen ja tutkimuksen suuntautumisen pääpiirteistä.²²⁶

Poliittisella tasolla päädyttiin kolmen korkeakoulun perustamiseen Itä-Suomeen yksikertaisesti siitä syystä, ettei riittävää yksimielisyyttä yhden korkeakoulun sijoituspaikasta ollut. Hyväksyessään Itä-Suomen korkeakoululait eduskunta hyväksyi kuitenkin lausuman Kuopion kehittämisestä Itä-Suomen yliopistolliseksi keskuksiksi. Lausuma liitettiin myös valtioneuvoston pöytäkirjaan.²²⁷

Itä-Suomen korkeakoulukysymyksen ratkaisuun vaikutti myös se, että kolmen uuden korkeakoulun perustamisvaihtoehdolla oli kannatusta myös Helsingin yliopiston piirissä. Rehtori Edwin Linkomies totesi pian Oulun yliopiston perustamisen jälkeen, että korkeakoululaitoksen edelleen laajentaminen on ylioppilaiden määrän kasvusta johtuen välttämätöntä. Samalla hän ilmoitti hyväksyvänsä korkeakoululaitoksen desentralisaation. Perusteena oli jälleen ylioppilastulvasta Helsingin yliopistolle aiheutuvat ongelmat.²²⁸ Joulukuussa 1961 Linkomies meni vielä pidemmälle. Hän korosti yliopistojen ja korkeakoulujen rehtorien kokouksessa, että maassa tarvitaan uusia korkeakouluja. Se oli hänen mukaansa myös Helsingin yliopiston etu ylioppilaiden lukumäärän kasvaessa. Jo tässä vaiheessa Linkomies sanoi, että "ehkäpä Itä-Suomeen tarvitaan kaksikin korkeakoulua, toinen Lappeenrantaan ja toinen Joensuuhun".²²⁹

Linkomiehen kannanotot viittaavat siihen, että Helsingin yliopistossa oli arvovaltaisia henkilöitä, jotka arvioivat useiden pienten korkeakouluja perustamisen Itä-Suomeen tukevan Helsingin yliopiston erikoistehtävää ja johtavaa asemaa maan korkeakoululaitoksessa. Näin uskottiin turvattavan Helsingin yliopiston taloudelliset toimintaedellykset korkeakoululaitoksen laajentumisesta huolimatta: "Emme voi odottaa tilanteen paranevan, jos vaadimme, että kaikkien yliopistojen ja korkeakoulujen tulee maassamme olla samaa tasoa. Olisi pyrittävä siihen, että edes yksi voitaisiin nostaa vähän kansainvälisen keskitason yläpuolelle. Tämän

225 Valtioneuvoston ptk. 12.11.1965, 18.11.1965, Valtioneuvoston arkisto; Valtiopäivät 1965, Asiakirjat, hall. es. n:o 142, 143, 146, 147.

226 Valtiopäivät 1965, Pöytäkirjat s. 2542, 2543, 2711, 2714; Räsänen 1968, s. 55-67.

227 Valtioneuvoston ptk. 25.3.1966. Valtioneuvoston arkisto.

228 Linkomies Edwin, Yliopisto-olomme. Valvoja 1960, s. 1-2; Linkomies Edwin, Ylioppilastulva. Valvoja 1960, s. 209-210.

229 Pöytäkirja yliopistojen ja korkeakoulujen rehtorien kokouksesta Tampereella 14.12.1961. YKK:n rehtori JKK:n rehtorille 12.3.1962. JYA.

vuoksi esim. se ratkaisu, jonka eduskunta Itä-Suomen korkeakouluongelmalle antoi, oli oikea. Pari kolme erillistä korkeakoulua hyödyttää maata enemmän kuin yksi suureksi tarkoitettu, joka ei kansainvälisessä kilpailussa kuitenkaan voisi asemaamme muuttaa."²³⁰ Hyvin samansuuntaisia olivat esimerkiksi tohtori Pirkko Rommin korkeakoulupoliittiset esitykset 1960-luvun puolivälissä. Hänen mukaansa Helsingin yliopiston asemaa olisi tuettava muun muassa asettamalla professorien pätevyysvaatimukset ja akateemisten tutkintojen taso korkeammiksi kuin maan muissa korkeakouluissa: "Eikö voitaisi ajatella sellaista vaihtoehtoa, että säilytettäisiin yksi maan korkeakouluista sellaisena, jossa professoreilta edelleen edellytettäisiin todella merkitseviä ja yleisesti hyväksyttäviä itsenäisen luovan tieteellisen työn saavutuksia? Painopiste ei silloin olisi niinkään joustavassa produktiivisuudessa kuin omaperäisyydessä. Saatettaisiin aivan hyvin ajatella, että tämän korkeakoulun professorien palkkaus olisi aivan sama kuin muissakin korkeakouluissa, mutta tutkintojen vaatimustaso korotettu niin, että saman tutkinnon suorittaminen muissa korkeakouluissa kävisi huomattavasti helpommin."²³¹

Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun piirissä ei ajatus alempiasteisesta korkeakoulusta saanut kannatusta. Idea valtakunnallisesti ja jopa kansainvälisesti merkittävästä tiedeyhteisöstä oli keskeinen osa kasvatusopillisen korkeakoulun traditiota. Päivö Oksala torjui maakuntakorkeakouluajatuksen yksiselitteisesti jo vuonna 1961: "Ei ole mitään syytä luopua ikivanhasta arvokkaaksi osoittautuneesta universitas-periaatteesta ja siirtyä alemman tason yliopistoihin, jotka tulevat madaltamaan korkeinta kulttuuria. Yliopistot eivät saa olla pelkästään maakunnallisia opinahjoja. Niillä pitää olla valtakunnallista ja, jos mahdollista, yleismaailmallistakin merkitystä."²³²

Joensuun korkeakoulusta säädetyssä laissa kuitenkin näkyy ajatus perinteisestä tiedeyhteisöstä poikkeavan korkeakoulun perustamisesta. Laissa määrättiin korkeakoulun ensisijaiseksi tehtäväksi opettajankoulutus eikä tutkimusta mainittu lainkaan. Tosin jo korkeakoulun suunnitte-

230 Ketonen 1967, s. 39. Ketosen näkemys Itä-Suomen korkeakoulukysymyksen ratkaisemisesta on tosin ristiriidassa sen kanssa, mitä hän korosti kolme vuotta aikaisemmin: "Uusien yliopistojen ja yliopistojen aloilla toimivien korkeakoulujen tulee ajan mittaan kohota tasavertaisiksi Helsingin yliopiston rinnalle. Kaikkien yliopistojen ja korkeakoulujen pitää kaikissa suhteissa täyttää samat akateemiset mitat." Ketonen 1964, s. 256; Myös Jaakko Numminen kritikoi vuonna 1963 ajatusta alempiasteisista maakuntakorkeakouluista. Numminen Jaakko, Suomen korkeakoululaitoksen laajentaminen. Suomalainen Suomi 1963, s. 312.

231 Rommi Pirkko, Tutkimustyö - väitösvirka? Suomalainen Suomi 1965, s. 18.

232 Oksala Päivö, Maamme korkeakoulupoliittikka ja Jyväskylän yliopistokysymys. Keski-Suomea ja keskisuomalaisia III. Toim. Keskisuomalainen osakunta. Jyväskylä 1961, s. 19; Sen sijaan Keski-Suomen maakuntaliiton toiminnanjohtaja Heikki Juusela hyväksyi idean alempitasoisista maakuntakorkeakouluista, jos sillä voitiin varmistaa korkeakoulujen nopea laajentaminen. Juusela Heikki, Maaseutukorkeakoulujen nopea kehittäminen korkeakoulupoliittikkamme tärkein tehtävä. Keskisuomalainen 27.3.1963.

luvaiheessa korostettiin voimakkaasti, että tieteellisen tutkimuksen olisi oltava oleellinen osa myös Joensuun korkeakoulun toimintaa.²³³

Myöhemmin Ketosen johdolla työnsä aloittanut Joensuun korkeakoulukomitea suunnitteli korkeakoulun toiminnan käynnistämistä pääpiirteissään Pohjois-Karjalassa jo vuonna 1961 esitetyn perusidean mukaisesti. Joensuun korkeakoulun perustamistapa oli hyvin samanlainen kuin Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun vuonna 1934.

Joensuun korkeakoulun päätehtäväksi määriteltiin peruskoulun opettajien valmistus. Korkeakoulu esitettiin jaettavaksi viiteen osastoon, jotka olisivat kasvatustieteen osasto, historian ja fennistiikan osasto, uusien kielten osasto, matematiikan, fysiikan ja kemian osasto sekä biologian ja maantieteen osasto. Kutakin osastoa varten esitettiin perustettavaksi ainakin yksi professuuri ja kaksi apulaisprofessorin virkaa. Toimikunta esitti, että ainakin ensimmäisellä kerralla varsinaisten professorien virat täytettäisiin kutsumismenettelyä noudattaen. Toimikunta esitti lisäksi, että Itä-Suomen seminaari lakkautettaisiin ja seminaarin virat mahdollisuuksien mukaan muutettaisiin korkeakoulun opettajien viroiksi, eli malli oli sama kuin Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamisessa. Suunnitelmassa näkyy myös se, että Oulun yliopiston perustamisessa saaduista kokemuksista otettiin nyt oppia.²³⁴

Komitean suunnitelman mukaisesti Joensuun korkeakoulu aloittikin toimintansa vuonna 1969. Ero Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun alkuvaiheisiin on kuitenkin siinä, että Joensuun korkeakoulun perustamissuunnitelmaan sisältyi alusta lähtien selkeästi yliopistotavoite. Pohjois-Karjalan valtuuskunnan asettama Joensuun korkeakoulutoimikunta esitti jo vuonna 1965, että Joensuuhun perustettaisiin korkeakoulu, jonka lopullisena tavoitteena oli muodostua täydelliseksi yliopistoksi useine tiedekuntineen 1970-1980-luvulla.²³⁵

Joensuun korkeakoulun vt. rehtori Veli Nurmi haaveili opettajakouluksen modernisoinnista korkeakoulun ensimmäisen lukuvuoden avajaispuheessaan täsmälleen samoin kuin Aarni Penttilä Jyväskylässä 1950-luvun lopulla. Nurmi huomautti, että Jyväskylässäkin oli ollut tarkoitus keskittyä moderniin opettajanvalmistukseen, mutta pelkkä tieteellinen akateeminen linja oli voittanut ja opettajankoulutus jäänyt sivuseikaksi. Nurmi toivoi, ettei Joensuun korkeakoulu Jyväskylän tavoin unohtaisi päätehtäväänsä.²³⁶ Kehitys yliopistoksi oli kuitenkin Joensuun

233 Laurikainen K.V., Joensuun korkeakoulun kehittäminen. Eripainos Helsingin Sanomat lauantaina elokuun 3. p:nä 1968.

234 Joensuun korkeakoulukomitean mietintö 1976 n:o 92, s. 48-50. Martti Takalasta tuli vuonna 1967 komitean puheenjohtaja, kun hän siirtyi opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosaston päälliköksi; Nevala 1983, s. 80-91.

235 Joensuun korkeakoulun perustamissuunnitelma. Pohjois-Karjalan valtuuskunta. Helsinki 1965, s. 7.

236 Kertomus Joensuun korkeakoulun synnystä ja 1. ja 2. toimintavuodesta 1969-71. s. 16.

korkeakoulussa oleellisesti nopeampaa kuin Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa. Joensuun korkeakoulun nimi muutettiin yliopistoksi vuonna 1984, eli korkeakouluvaihe kesti 15 vuotta.

4.6.2 YKK:sta Tampereen yliopisto

Jyväskylässä oltiin sen sijaan vuoden 1966 alussa tilanteessa, jossa yli 30 vuotta toimineen korkeakoulun muuttaminen yliopistoksi oli edelleen epävarmaa. Näytti siltä, ettei lakiesitys ehtisi eduskunnan käsittelyyn ennen eduskuntavaaleja. Tässä tilanteessa kasvatustieteellisessä korkeakoulussa päätettiin pyrkiä pelkästään laitoksen nimen muuttamiseen. Päätökseen asian ratkaisemisesta mahdollisimman yksinkertaisella tavalla vaikutti Yhteiskunnallisen korkeakoulun halukkuus saada Tampereen yliopiston nimi. Tampereella aloitettiin aktiivinen toiminta yliopiston nimen saamiseksi vasta vuonna 1965.

Yhteiskunnallisen korkeakoulun nimen muuttaminen Tampereen yliopistoksi sisältyy lokakuussa 1965 korkeakoulun hallintokollegiossa vahvistettuun vuosien 1966-1980 kehittämissuunnitelmaan.²³⁷ Suunnitelmassa viitattiin Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun näkemyksiin tiedeyhteisön laajentamisesta. Yhteiskunnallisen korkeakoulun laajentaminen ja siitä seuraava nimen muuttaminen yliopistoksi rinnastettiin täysin Jyväskylän korkeakoulun kehitykseen:

"Erikoiskorkeakoulujen omassa piirissä on lisäksi tultu vakuutuneiksi siitä, että useat niistä tieteellisistä kysymyksistä, joiden tutkimus tähtää syvempään puuttumiseen luontoon, yhteiskuntaan ja ihmiseen, edellyttävät eri tiederyhmiin kuuluvien tutkijain yhteisiä ponnistuksia. Jyväskylän Kasvatustieteellinen Korkeakoulu ja Yhteiskunnallinen Korkeakoulu ovat näihin näkemyksiin perustuen pyrkineet laajentumaan useita tiedekuntia käsittäviksi yliopistotyyppeiksi korkeakouluiksi." Tähän kehitykseen vedoten suunnitelmassa korostettiin, että Yhteiskunnallisella korkeakoululla oli hyvät mahdollisuudet laajentua yliopistoksi.²³⁸

Kokonaisuudessaan Yhteiskunnallisen korkeakoulun kehittämissuunnitelma vuodelta 1965 osoittaa korkeakoulun pyrkimystä kehittyä perinteisestä korkeakoulusta ja yliopistosta poikkeavaksi tiedeyhteisöksi, ja sitä korostettiin korkeakoulun hallintokollegiossa suunnittelun pääasiallisena tavoitteena.²³⁹ Kehittämissuunnitelma olikin omaperäinen. Rehtori Paavo Kolin johdolla laaditussa suunnitelmassa Tampereen yliopiston muodostaisivat kolme tiedekuntaa, tutkimuslaitokset, korkea-

237 YKK:n hallintokollegion ptk. 13.10.1965, TYA.

238 Yhteiskunnallisen korkeakoulun kehittämissuunnitelmat vv. 1966-1980, Tampereen yliopiston arkisto. Ks. myös Tampereen yliopisto. Jaakko Nummisen kokoelma, OpMA.

239 YKK:n hallintokollegion ptk. 11.10.1965. TYA.

koulut ja instituutti. Tiedekunnat muodostaisivat perusyksikön, joissa opiskelun tavoitteena olisi akateeminen loppututkinto. Jokaisen tiedekunnan rinnalla toimisi erillinen tutkimuslaitos, eli Tampereen yliopistossa olisi yhteiskuntatieteellinen, taloudellis-hallinnollinen ja humanististen tieteiden tutkimuslaitos. Yliopiston sisällä toimisi opetusyksikköinä korkeakouluja, joissa annettaisiin apulaisprofessorien johdolla opetusta alempia korkeakoulututkintoja varten. Yhteiskunnallisen korkeakoulun opetusjaostoista piti sunnitelman mukaan muodostaa instituutti, jossa annettaisiin ylioppilastasoiseen ammattitutkintoon tähtäävää opetusta.

Kun kehittämissuunnitelma oli hyväksytty hallintokollegiossa, otti rehtori Paavo Koli tiedeyhteisön nimen muuttamisen esille. Se oli hallintokollegion listalla tammikuun 10. päivänä vuonna 1966, jolloin rehtori korosti asian kiireellisyyttä. Ilman tiedekuntien ja opetusjaostojen lausuntoja esitystä ei kuitenkaan tehty, ja asia siirrettiin seuraavaan kokoukseen. Jo tässä vaiheessa kunnallis- ja verohallinnon opetusjaoston esimies Aatto Hosiaislouma esitti pontta, jonka mukaan "hallintokollegio edellyttää, että nykyisten opetusjaostojen edustamat yleistä kansalaissivistystä ja käytännöllistä opetusta antavat tutkinnot säilytetään yliopistoon välittömästi liittyvinä ja että niiden toimintaedellytyksiä kehitetään tasapuolisesti yliopiston tiedekuntien kanssa".²⁴⁰

Yhteiskunnallisen korkeakoulun tiedekuntien ja opetusjaostojen lausunnot tiedeyhteisön nimen muuttamisesta yliopistoksi kertovat paljon korkeakoulun sisäisestä tilanteesta. Opetusjaostot ja yhteiskuntatieteellinen tiedekunta korostivat, että yliopiston nimen määrittelyssä olisi säilytettävä erityisasemassa yhteiskuntatieteiden opetus ja tutkimus. Myös yhteiskuntatieteellinen tutkimuslaitos esitti, että "olisi paikallaan nimen muuttuessa yliopistoksi jollakin sopivalla tavalla tähdentää erikoisluonteen säilyttämistä ja kehittämistä". Vain humanistinen tiedekunta esitti Tampereen yliopiston tarkoituspäätöstä suunnilleen samanlaiseksi kuin Helsingin yliopiston: "Tampereen yliopiston tehtävänä on edistää ja harjoittaa vapaata tutkimusta sekä antaa tieteellistä ja käytännöllistä opetusta opiskelijoiden kehittämiseksi kykeneviksi isänmaan ja yhteiskunnan palvelukseen."

Hallintokollegio päätyi kompromissiin, joka vastasi suunnilleen taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan tekemää ehdotus: Tampereen yliopiston tehtävänä on edistää ja harjoittaa vapaata tutkimusta, tieteellistä ja käytännöllistä koulutusta antamalla kehittää opiskelijoitaan yhteiskunnan palvelukseen sekä muillakin tavoin kohottaa yleistä kansalaissivistystä.²⁴¹

Esitys Yhteiskunnallisen korkeakoulun nimen muuttamisesta yliopistoksi vietiin läpi päätöksentekoeilimissä hyvin nopeasti, ja korkea-

240 YKK:n hallintokollegion ptk. 10.1.1966. TYA.

241 YKK:n hallintokollegion ptk. 14.1.1966. TYA.

koulun valtuuskunta käsitteli asian tammikuun 24. päivänä.²⁴² Laki Tampereen yliopistosta säädettiin jo maaliskuussa 1966.²⁴³ Todennäköisesti Yhteiskunnallisen korkeakoulun perinne ajaa asioitaan poliitikkojen kautta oli ratkaiseva.

4.6.3 Schildtin yliopistoaatteen juhla

Laki Tampereen yliopistosta oli tasavallan presidentin esittelyssä helmikuun 11. päivänä, ja seuraavana päivänä kasvatusopillisen korkeakoulun rehtori Martti Takala toimitti opetusministeri Jussi Saukkoselle kirjeen, jossa hän esitti lakiesityksen antamista vain korkeakoulun nimen muuttamisesta.²⁴⁴ Takalan esittämällä tavalla asia ratkesikin. Lakiesitys ei kuitenkaan ehtinyt eduskuntakäsittelyyn ennen eduskuntavaaleja. Mutta toukokuun 24. päivänä vuonna 1966 eduskunta hyväksyi ilman keskustelua lain Jyväskylän yliopistosta. Presidentti Urho Kekkonen vahvisti lain kesäkuun 30. päivänä.²⁴⁵

Nimenmuutoksen käsittely Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa osoittaa, että enemmistö halusi säilyttää tiedeyhteisössä yhteiskuntatieteet erikoisasemassa. Mutta samalla on huomattava, että vuonna 1964 perustetun humanistisen tiedekunnan tavoitteena oli yleisyliopisto. Asetelma oli suunnilleen sama kuin kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen erikoisasemaa vaalivassa Jyväskylän kasvatusopillisessa korkeakoulussa. Ero oli kuitenkin siinä, että kehitys yliopistoksi alkoi Jyväskylässä filosofisen tiedekunnan perustamisen myötä jo 1950-luvun lopulla ja Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa vasta vuonna 1964, kun perustettiin humanistinen tiedekunta. Vielä vuonna 1962 Yhteiskunnallisen korkeakoulun tehtävä määriteltiin hyvin selkeästi erityiskorkeakouluksi: "Yhteiskunnallisen korkeakoulun tehtävänä on tieteellistä ja käytännöllistä opetusta antamalla valmistaa virkamiehiä ja muita toimihenkilöitä yhteiskunnallisille toimialoille, edistää vapaata tieteellistä tutkimusta sekä kohottaa yleistä kansalaissivistystä."²⁴⁶ Kasvatusopillisen korkeakoulun tehtävä määriteltiin Helsingin yliopistosta mallia ottaen jo vuoden 1958 laissa, ja siitä alkoi kehitys yliopistoksi, johon Jyväskylässä liittyi myös erityispiirteensä tiedeyhteisön ulkopuolella vaikuttanut yliopistoaate. Sen sijaan Yhteiskunnallisen korkeakoulun nimen muuttaminen yliopistoksi oli pelkistetymmin seurausta tiedeyhteisön nopeasta laajenemisesta vuoden 1964 jälkeen.

242 YKK:n hallintokollegion ptk. 14.1.1966, taloushallituksen pöytäkirja 14.1.1966, valtuuskunnan ptk. 24.1.1966. TYA.

243 Valtioneuvoston ptk. 10.2.1966, 11.2.1966, Valtioneuvosto arkisto; Valtiopäivät 1965, Asiakirjat, hall.es. n:o 202, Pöytäkirjat s. 2889; Rasila 1973, s. 228-231.

244 Takala opetusministeri Saukkoselle 12.2.1966. JYA.

245 Valtioneuvoston ptk. 15.4.1966. Valtioneuvoston arkisto; Valtiopäivät 1966, hall. es. n:o 3, Pöytäkirjat, s. 84.

246 YKK:n hallituksen ptk. 5.5.1961, 3.6.1961. TYA; Rasila 1973, s. 233.

On kysyttävä, mikä merkitys lopulta schildtiläisellä yliopistoaatteella kasvatustieteellisen korkeakoulun kehitykselle yliopistoksi oli? Jouduttiko se yliopistokehitystä? Vertailu Yhteiskunnallisen korkeakoulun "yliopistotiehen" näyttäisi osoittavan, että kehitys yliopistoksi oli kasvatustieteellisen korkeakoulunkin kohdalla ensisijaisesti seurausta maan korkeakoulupolitiikan ratkaisujen kokonaisuudesta. Sekä Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu että Yhteiskunnallinen korkeakoulu saivat vuonna 1966 yliopiston statuksen osana poliittisella tasolla tehtyjä periaatepäätöksiä korkeakoululaitoksen huomattavasta laajentamisesta ja kehittämisestä.

Schildtiläisen yliopistoaatteen merkitystä on etsittävä yleisemmältä tasolta, kuten Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen sihteeri, päätoimittaja Kyösti Sorjonen tekikin lehdessään Jyväskylän yliopistojuhlien aattona kesäkuun 30. päivänä vuonna 1966. Keski-Suomen Iltalehti korosti Jyväskylän yliopiston syntyä valtakunnallisena kulttuuritapahtumana, koska Jyväskylän yliopistoaatteella oli ollut valtakunnallista merkitystä. Jyväskylän yliopisto oli tosiasia, eikä enää ollut tarvetta pitää kiinni schildtiläisen yliopistoaatteen paikallisuudesta, vaan sen merkitys voitiin nähdä laajemmissa puitteissa: "Jyväskylän yliopistoaate on koko maalle merkityksellinen. Sen toteuttamiseksi tehty työ muodostui maassamme herätystyöksi, jolle pohjalle sitten konjunktuurien muuttuessa syntyi tavallaan yht'äkkiä suomenkielinen yliopisto Turkuun."²⁴⁷

Jyväskylän yliopisto aloitti toimintansa heinäkuun 1. päivänä vuonna 1966. Jyväskylän Yliopistoyhdistys järjesti komeat juhlat. Jo vuonna 1917 Jyväskylän Yliopistovaliokuntaan kuulunut ja vuosikymmenestä toiseen uskollisesti Schildtin kuningasajatusta vaalinut Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan puheenjohtaja Sakari Kuusi sai kunnian "lyödä kiinni" Wolmar Styrbjörn Schildtin käyttämällä letkuvarsipiipulla valtuuskunnan päätöksen, jonka mukaan sääntöjen ensimmäisessä pykälässä määritelty Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen tehtävä oli toteutettu.²⁴⁸

Myös maakunnan lehdistössä korkeakoulun muuttuminen yliopistoksi esiteltiin näyttävästi.²⁴⁹ Sen sijaan uuden yliopiston sisällä tapausta ei niin mullistavana pidetty. Muun muassa ylioppilaskunnan puheenjohtajana tiedeyhteisön kehitykseen vaikuttanut dosentti Erkki Lehtinen kommentoi sattuvasti Schildtin kuningasajatuksen toteutumista: "Eihän tässä vielä ole muusta kuin nimen muuttamisesta kysymys. Psykologisesti nimen muuttaminen on tietenkin hyvä; on helpompi ajaa yliopiston nimellä korkeakoulun asioita. Henkilökohtaisesti ei minulle nimen muut-

247 Keski-Suomen Iltalehti 30.6.1966.

248 Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan juhla kokous 1.7.1966. JYVA, JyMA; Yliopistoyhdistyksen aloitteesta Jyväskylän kaupunki järjesti yliopiston syntymisen kunniaksi juhlavastaanoton ja tapahtuman merkittävyttä osoitettiin lisäksi muuttamalla 1.7.1966 Jyväskylänkadun nimi Yliopistonkaduksi.

249 Keski-suomalainen 1.7.1966, 2.7.1966; Keski-Suomen Iltalehti 30.6.1966, 1.7.1966, 2.7.1966.

tamisella ole mitään merkitystä. Laajentumisvauhdin en usko olennaisesti lisääntyvän. Kysymys on aina valtion varoista, ja niin kauan kuin valtio on rahavaikeuksissa ei ihmeitä tule tapahtumaan. Toiseksi: jos Helsingin yliopiston paisumista ei pystytä rajoittamaan, ei yliopistomme tule nopeasti kehittymään. Yliopistollamme on kyllä luontaiset edellytykset laajeta 7000 - 8000 opiskelijan yliopistoksi."²⁵⁰ Hyvin yleisesti kuitenkin nähtiin, että nimen muuttaminen selkeytti ulkoista kuvaa tiedeyhteisöstä, eli nimenmuutoksella uskottiin päästävän laajennetun opettajakorkeakoulun maineesta.²⁵¹

Itse asiassa Jyväskylän yliopistokysymyksen kaksi peruslinjaa tulivat selkeästi esille korkeakoulun saadessa Jyväskylän yliopiston nimen. Yliopistoyhdistyksessä, Jyväskylän kaupungissa ja maakunnan lehdistössä tapausta juhlittiin Schildtin kuningasajatuksen toteutumisenä. Kysymyksessä oli aatteellinen juhla. Sen sijaan korkeakoulun sisällä asiaan suhtauduttiin oleellisesti rationaalisemmin. Tapahtumassa ei nähty mitään mullistavaa. Tiedeyhteisön nimen muuttuminen yliopistoksi oli lähinnä tapahtuneen kehityksen toteamista, eikä sen uskottu mitenkään ratkaisevasti parantavan opetus- ja tutkimustyön edellytyksiä.²⁵² Jyväskylässä yliopistoate oli perinteisesti voimakkaampi korkeakoulun ulkopuolella.

Mutta millainen yliopisto Jyväskylässä aloitti toimintansa kesällä 1966, tai Lehtistä lainaten - millaisen korkeakoulun asioita nyt ajettiin yliopiston nimellä? Se oli humanistis-pedagoginen yliopisto, jossa oli pian tiedekunniksi muuttuvat historiallis-kielitieteellinen, kasvatustieteellinen ja matemaattis-luonnontieteellinen osasto sekä liikuntakasvatuksen opintosuunta. Lisäksi yliopistoon kuului seminaarin ja kasvatusopillisen korkeakoulun alkuperäistä perustehtävää jatkava opettajanvalmistuslaitos.

Yliopistossa oli 19 professuuria ja 10 apulaisprofessuuria. Historiallis-kielitieteellisessä osastossa oli 8 professuuria ja 7 apulaisprofessuuria, joten se oli yliopiston suurin osasto. Päätoimisia opettajia yliopistossa oli yhteensä 159 ja opiskelijoita oli noin 3000.²⁵³

Uudella yliopistolla oli vahvat traditionsa. Rehtori Martti Takala määritteli lukuvuoden avajaispuheessaan syyskuussa 1966 Jyväskylän yliopiston tutkimuksen painopistealueeksi kasvatustieteet ja niitä lähellä olevat tieteet.²⁵⁴

Mutta yliopiston jokainen professori pitää omaa oppituoliaan tasavertaisena suhteessa tiedeyhteisön muihin oppituoleihin. Tieteen ja tutkimuksen vapaus muodostavat tekijän, joka luonnonlain vääjämättö-

250 Keskisuomalainen 1.7.1966.

251 Keski-Suomen Iltalehti 30.6.1966.

252 Tästä esim. Rassi 1981, s. 97.

253 Jyväskylän yliopiston (kasvatusopillisen korkeakoulun) toimintakertomus 1965-1966, s. 19, 104.

254 Martti Takalan puhe Jyväskylän yliopiston lukuvuoden avajaistilaisuudessa 5.9.1966. Rehtorien puheet, JYA.

myydellä murtaa ajatuksen opetusalaan rajoittuneesta yliopistosta, jossa "opetuksen ja tutkimuksen painopiste on sellaisilla aloilla, jotka kytkeytyvät suoranaisesti tai välillisesti kasvatukseen tai opetuksen eri puoliin".²⁵⁵

Jyväskylän yliopistokysymys oli ratkennut.

4.7 Tiivistelmä

Filosofisen tiedekunnan ja humanististen professuurien perustaminen vuonna 1958 muuttivat Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun luonteen nopeasti. Kasvatustieteellisen korkeakoulun johdon tavoitteena oli kehittää tiedeyhteisö

- joka toteuttaisi kasvatustieteellisen yliopiston idean säilyttämällä kasvatustieteet tutkimuksen painopisteinä,
- joka vaalisi Uno Cygnaeuksen seminaarin traditiota ja korkeakoulun yhtenäisyyttä järjestämällä tiedekunnan opetuksen kurssimuotoiseksi kansakoulunopettajakoulutuksesta mallia ottaen,
- joka samalla filosofisen tiedekunnan laajenemisen myötä kehityisi kohti yliopistoa.

Filosofisen tiedekunnan opetuksen järjestäminen kurssimuotoiseksi "kansakoulunopettajakoulutuksesta mallia ottaen" ei onnistunut. Kaikki uudet professorit olivat Helsingin yliopiston dosentteja, ja he järjestivät uusien laitostensa toiminnan perinteisellä tavalla lähinnä Helsingin yliopiston mallin mukaisesti. He toivat kasvatustieteelliseen korkeakouluun snellmanilaisen käsityksen yliopistosta ja yliopisto-opetuksesta. Filosofisessa tiedekunnassa ei omaksuttu Cygnaeuksen seminaarista periytyviä traditioita. Seurauksena oli tiedekunnan ja opettajanvalmistuslaitoksen eriytymien toisistaan.

Vuoteen 1958 saakka korkeakoulun toimintaa dominoinut kansakoulunopettajien koulutus oli jo 1960-luvun alussa sivuosassa nopeasti pedagogis-humanistiseksi korkeakouluksi muuttuvassa tiedeyhteisössä. Opettajanvalmistuslaitoksen suhteellisen aseman heikkeneminen ajoi sen oppositioasemaan korkeakoulun sisällä filosofisen tiedekunnan perustamisen jälkeisinä vuosina. Jo 1960 kasvatustieteellisessä osastossa valmisteltiin suunnitelma kansakoulunopettajien koulutuksen siirtämisestä tiedekuntaan ja muuttamisesta akateemiseksi opiskeluksi. Opettajanvalmistuslaitoksen vastustuksen taustalla oli ainakin osittain halua säilyttää kansakoulunopettajien koulutus entisissä turvallisissa uomissaan, joilla oli juurensa Uno Cygnaeuksen seminaarin ajassa saakka.

Vuoden 1958 jälkeen oli ensisijainen tavoite vahvistaa laitoksen asemaa kasvatustieteellisenä erikoiskorkeakouluna, eli ennen filosofisen tiedekunnan laajennusta haluttiin vahvistaa tiedeyhteisön asemaa kasvatustieteellisenä yliopistona. Käytännössä se merkitsi kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen vakinaistamisen asettamista ensisijaiseksi tavoitteeksi. Laitos vakinaistettiin vuonna 1960.

Filosofisen tiedekunnan kasvatustieteellinen osasto pyrki systemaattisesti laajentumaan yhteiskuntatieteiden suuntaan. Korkeakoulun suuntautuminen yhteiskuntatieteisiin liittyi yhteiskuntatieteiden aseman korostumiseen Suomessa 1960-luvun alussa. Erityisesti yhteiskuntasuunnittelulla nähtiin keskeinen asema modernissa yhteiskunnassa.

Historiallis-kielitieteellinen osasto keskittyi laitostensa opettajavoi-
mien lisäämiseen. Se oli välttämätöntä opiskelijamäärän nopean kasvun vuoksi. Osaston nuoret laitokset kykenivät kuitenkin hyvin huolehtimaan koulutustehtävästään. Jo lukuvuonna 1960-1961 oli humanististen aineiden opiskelijoita lähes puolet korkeakoulun ylioppilaskunnasta. Lukuvuonna 1963-64 suoritettiin korkeakoulussa enemmän humanististen tieteiden kandidaatin ja filosofian kandidaatin tutkintoja kuin tutkintoja opettajanvalmistuslaitoksessa. Seuraavana lukuvuonna oli historiallis-kielitieteellisestä osastosta humanististen tieteiden kandidaateiksi ja filosofian kandidaateiksi valmistuneiden joukko suurempi kuin opettajanvalmistuslaitoksessa tutkinnon suorittaneiden joukko.

Kasvatusopillisessa korkeakoulussa aloitettiin systemaattinen suunnittelu jo 1960-luvun alussa ennen valtakunnallisen korkeakoulupoliittisen suunnittelun alkua. Vuonna 1963 valmistui kokonaisvaltainen kehittämisohjelma. Siinä tavoitteeksi asetettiin opetusltaan rajoittunut yliopisto, jossa ehdoton painopiste olisi kasvatustieteissä ja opettajan-
koulutuksessa. Korkeakoulun johto piti ensisijaisena jo toimivien yksiköiden vahvistamista. Esimerkiksi valmiiksi suunniteltua teologista tiedekuntaa ei asetettu laajentamistavoitteiden kärkeen, vaikka se oli merkittävästi tukenut laitoksen nimen muuttamista yliopistoksi.

Korkeakoulukomitean esitys voimistelunopettajien koulutuksen aloittamisesta Jyväskylässä toteutui eduskunnan päätöksellä vuonna 1960. Opetus aloitettiin kahden professuurin varassa kasvatustieteellisessä osastossa vuonna 1963.

Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta tai osasto oli korkeakoulun ensisijainen laajentamistavoite vuoden 1960 jälkeen. Korkeakoulun sihteeri varatuomari Pentti Sillantaus laati vuonna 1961 suunnitelman matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan perustamisesta yksityisenä yliopistona. Ideana oli lukukausimaksujen varassa toimiva kasvatusopilliseen korkeakouluun tukeutuva pienoisyliopisto. Suunnitelma merkitsi tavallaan Schildtin kuningasajatuksen nostamista esille viimeisen kerran. Matemaattis-luonnontieteellinen opetus aloitettiin korkeakoulussa syksyllä 1965.

Jyväskylän Kauppalaisseuran varallisuuden ja luottamusmiesten

aktiivisuuden ansiosta aloitettiin korkeakoulusta Jyväskylän yliopistoksi muuttuneessa tiedeyhteisössä taloustieteiden opetus vuonna 1966.

Korkeakoulun nimen muuttamisen yliopistoksi omaksui korkeakoulun johto vuosien 1963-1964 tienoilla. Osaltaan nimen muuttamista kiirehti Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen aktiivinen toiminta. Sen sijaan korkeakoulun sisällä nimen muuttamista ei pidetty siinä määrin arvona sinänsä kuin Yliopistoyhdistyksessä, Jyväskylän kaupungissa ja Jyväskylässä ilmestyvissä sanomalehdissä.

Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun ja Yhteiskunnallisen korkeakoulun vertailu osoittaa, ettei tiedeyhteisöjen suhtautumisessa yliopistotavoitteeseen ollut merkittäviä eroja. Kummassakin korkeakoulussa vaikutti voimakas pyrkimys säilyttää tiedeyhteisö laajentumisesta huolimatta erikoiskorkeakouluna.

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu teki esityksen nimen muuttamisesta yliopistoksi vuonna 1964. Poliittisella tasolla asia ratkaisiin osana vuoden 1966 huomattavaa korkeakoululaitoksen laajennusta. Yhteiskunnallinen korkeakoulu teki nimenmuutosesityksen vasta vuoden 1966 alussa. Laki Tampereen yliopistosta vahvistettiin kuitenkin muutamaa kuukautta aikaisemmin kuin laki Jyväskylän yliopistosta.

Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun laajentumispyrkimysten erittely ja vertailu Yhteiskunnallisen korkeakoulun vastaavien pyrkimysten kanssa osoittaa, ettei Jyväskylän perinteeseen liittyvällä schildtiläiseen yliopistoaatteeseen perustuvalla toiminnalla ollut kovin suurta merkitystä kasvatustieteellisen korkeakoulun kehityksessä yliopistoksi. Kehitys oli osa ylioppilaiden määrän nopeasta kasvusta seurannutta korkeakoululaitoksen laajenemista 1960-luvulla.

Rehtori Martti Takala näki tiedeyhteisön tulevaisuuden edelleenkin kasvatustieteisiin ja sitä lähellä oleviin tieteisiin painottuneena yliopistona. Mutta yliopiston kehitys kohti yleisyliopistoa oli jo tosiasia.

5 SUOMALAINEN KORKEAKOULU- POLITIikka JA JYVÄSKYLÄN YLIOPISTOKYSYMYKSEN RATKAISU

5.1 Helsingin yliopiston valta-asemasta korkeakoululaitoksen kehittämislakiin

Suomessa korkeakoulupolitiikkaan on liittynyt 1900-luvun alusta lähtien suunnittelu, jota pidetään modernin yhteiskuntapolitiikan keskeisenä elementtinä. Käytännössä korkeakoululaitoksen suunnittelu tapahtui osana komiteatyöskentelyä. Esimerkiksi vuonna 1910 komiteanmietintöön kirjattu suunnitelma taloudellisesta yliopistosta vaikutti 1920-luvun lopulle saakka suomalaiseen korkeakoulupoliittiseen keskusteluun ja valtiovallan pyrkimykseen korkeakoulupoliittisten uudistusten alueella.

Turun yliopistojen synty osoitti kuitenkin, että korkeakoululaitoksen kehitystä ohjasivat 1900-luvun alkuvuosikymmeninä enemmän yksityinen pääoma ja vapaaehtoinen kansalaistoiminta kuin valtiovallan päätökset. Eduskuntakäsittelyyn yltäneen maatalousyliopiston perustamisen kariutuminen vähän yksityisen Turun yliopiston perustamisen jälkeen osoitti valtiovallan kyvyttömyyttä ohjata korkeakoululaitoksen kehitystä.

Valtiovalta ei kyennyt itsenäistymisen jälkeen vielä nousemaan sellaiseksi auktoriteetiksi, jonka johdolla maan korkeakoululaitosta olisi kehitetty. Tilanne johti korkeakoulupoliittisen aktiivisuuden ja vaikutusvallan kasvuun siinä instituutiossa, jota korkeimman opetuksen ja tutkimuksen kysymykset välittömimmin koskivat ja jolla oli henkisiä resursseja vaikuttaa asioihin. Se instituutio oli Helsingin yliopisto.

Jo Jyväskylän kesäyliopiston syntymisen oleellinen tekijä oli riittävä tuki Helsingin yliopistolta. Yksityisen Åbo Akademin perustami-

nessa oli aktiivisesti mukana Helsingin yliopiston rehtori ja joukko ruotsinkielisiä professoreita. Myös Turun suomalaisen yliopiston perustamisessa oli mukana vaikutusvaltainen ryhmä Helsingin yliopiston professoreita. On ilmeistä, ettei yksityisten yliopistojen perustaminen olisi ollut mahdollista ilman Helsingin yliopiston tukea.

Jyväskylän seminaari muutettiin kasvatusopilliseksi korkeakouluksi tilanteessa, jossa Helsingin yliopiston opiskelijamäärän kasvu koettiin tiedeyhteisön sisällä ongelmaksi. Helsingin yliopisto tuki ylioppilaiden ammatillisen koulutuksen laajentamista. Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun perustamisen lisäksi se mahdollisti Yhteiskunnallisen korkeakoulun kehityksen kohti yliopistotasosta korkeakoulua.

Merkittävä muutos suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa tapahtui vasta 1950-luvun lopulla. Helsingin yliopisto vastusti Oulun yliopiston perustamista kykenemättä sitä kuitenkaan estämään. Helsingin yliopisto joutui hyväksymään merkittävän korkeakoululaitoksen laajennuksen poliittisena realiteettina. Oulun yliopiston perustaminen muodostui käännekohtaksi korkeakoulupolitiikassa myös siitä syystä, että aluepoliittiset näkökohdat tulivat osaksi korkeakoulupolitiikkaa, ja sekin merkitsi Helsingin yliopiston korkeakoulupoliittisen vaikutusvallan vähenemistä.

Helsingin yliopiston piirissä oli kuitenkin vaikutusvaltaisia henkilöitä, jotka omaksuivat nopeasti uudet korkeakoulupoliittiset tavoitteet. Kun korkeakoululaitos näytti nopeasti laajenevan, oli johdonmukaista ottaa tavoitteeksi Helsingin yliopiston erityistehtävä kansallisesti johtavana ja kansainvälisesti merkittävänä tiedeyhteisönä. Tämä oli perusteena, kun Helsingin yliopisto tuki maakuntakorkeakouluajattelua. Tavoitteena oli suomalainen korkeakoululaitos, jossa Helsingin yliopistolla olisi erityistehtävä kansainvälisesti korkeatasoisena tiedeyhteisönä, jolle taattaisiin erityistehtävän mukaiset taloudelliset toimintaedellytykset.

Korkeakoululaitoksen kehittämislain säätäminen ja lait korkeakoululaitoksen oleellisesta laajentamisesta jatkoivat kuitenkin sitä korkeakoulupoliittista linjaa, joka alkoi Oulun yliopiston perustamisesta vuonna 1958. Korkeakoulupoliittista asiantuntemusta ja vaikutusvaltaa alkoi 1960-luvun loppupuolella olla myös niissä tiedeyhteisöissä, joille Helsingin yliopisto vuosikymmenen alussa tarjosi maakuntakorkeakoulujen roolia. Jyväskylän yliopiston rehtori Martti Takala nimitettiin maan korkeakoulupolitiikassa hyvin keskeisessä asemassa olevan opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosaston päälliköksi vuonna 1967. Myös tieteellisessä tutkimuksessa saavutettiin tietyillä alueilla nopeasti Helsingin yliopiston taso.

5.2 Uno Cygnaeuksen seminaarista Jyväskylän yliopistoon

Pienessä syrjäisessä sisämaan kaupungissa, Jyväskylässä, perustettiin jo vuonna 1860 rahasto tulevaisuudessa kaupunkiin perustettavaa suomenkielistä yliopistoa varten. Rahasto on kiistaton todistus siitä, että Jyväskylässä vaikuttava suomalaisuusmies, piirilääkäri Wolmar Styrbjörn Schildt, ymmärsi kansallisuuskysymyksen syvemmin ja laajemmissa puitteissa kuin useimmat aikalaisensa.

Piirilääkäri Schildt haaveili suomalaisesta yliopistosta osana suomalaiskansallista kysymystä, ja juuri sellaisena Schildtin yliopistoaajatus nostettiin esille 1900-luvun alussa osana laajenevaa suomalaisuuskeskustelua. Myös Jyväskylässä Schildtin esitys yliopistosta eli "kuningasajatus" nostettiin esille. Mutta puolustaessaan yksinoikeuttaan Schildtin perintöön jyväskyläläiset tekivät Schildtin kuningasajatuksesta osan pikkukaupungin paikallispatriotismia. Jyväskylän yliopistosta piti tulla Keski-Suomelle "valon ja voiman lähde", joka mullistaisi paikalliset olot. Schildtin kuningasajatuksen ydintä ei nähty osana kansallista kysymystä. Yliopistosta tuli paikallinen kysymys.

Suomen itsenäistymisen yhteydessä Schildtin kuningasajatus nousi valtakunnallisesti esille. Turulla oli sekä aineellisia että henkisiä resursseja yksityisen suomalaisen yliopiston perustamiseen. Vaikka yliopistokysymys oli myös Turussa vahvasti paikallispatrioottinen, kykenivät turkulaiset organisoimaan lahjoitusten keräämisen yliopistoa varten laajalti ympäri maata. Jyväskylän schildtiläiset yliopistoaktivistit tyytyivät siihen, että suunnilleen nykyinen Keski-Suomi jätettiin Turun yliopistokeräyksen ulkopuolelle.

Jyväskylän voimavarat yksityisen yliopiston perustamiseen olivat aivan olemattomat verrattuna Turun Suomalaisen yliopistoseuran varoihin. Vuosisadan alussa esiin kaivettua schildtiläistä yliopistoaatetta vaali Keski-Suomessa vuonna 1918 perustettu Jyväskylän Yliopistoyhdistys, ja Schildtin kuningasajatus on säilynyt Jyväskylässä vuosikymmenestä toiseen. Se on ollut myöhemmin tarkoituksenmukaista Jyväskylän yliopistonkin kannalta.

Mutta oleellisesti tärkeämpi tausta vuonna 1966 toimintansa aloittaneelle Jyväskylän yliopistolle on maan ensimmäinen kansakoulunopettajaseminaari. Jyväskylän seminaarin lehtorit muodostivat vuosisadan alussa Jyväskylässä hyvin merkittävän vaikuttajaryhmän. Heidän asemansa näkyi kunnallispolitiikassa, järjestö- ja kulttuuritoiminnassa sekä talouselämässä.

Seminaarin kasvatustieteen lehtori Kaarle Oksala perehtyi omaan tieteenalaansa, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen kansainvälisiin virtauksiin opintomatkoillaan Saksassa jo autonomian aikana. Oksala kehitteli idean kasvatustieteisiin erikoistuneesta korkeakoulusta tai tutkimuslaitoksesta. Vapaaehtoiseen kansalaistoimintaan perustuva

Jyväskylän Yliopistoyhdistys ei kuitenkaan aktiivisesti tukenut erikoiskorkeakoulun perustamista. Asetelma eriytti Jyväskylän korkeakoulukysymyksen yliopistoa paikkakunnalle tavoittelevasta kansalaistoiminnasta. Kaarle Oksala alkoi 1920-luvun puolivälin jälkeen valmistella korkeakoulun perustamista tehden opintomatkoja Saksaan ja neuvotellen hankkeesta virkamiesten kanssa. Ratkaisuksi tuli lopulta vuonna 1934 seminaarin muuttaminen Jyväskylän kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi. Korkeakoulu syntyi koulutus- ja tiedepoliittisin perustein.

Kasvatustieteellisen korkeakoulun perustamista teki korkeakoulusta valtakunnallisen. Kaarle Oksala korkeakoulun rehtorina vuosina 1934-1939 jatkoi omaksumaansa toimintalinjaa. Asiat hoidettiin neuvotellen virkamiestasolla Helsingissä. Kaarle Oksala teki kasvatustieteellisen korkeakoulun ja Schildtin yliopistoaatteen välille selvän eron. Hänen mukaansa suomalaisen yliopiston perustaminen olisi Jyväskylässä mahdollista vasta siinä vaiheessa, kun kasvatustieteellinen korkeakoulu täyttää sata vuotta. Yliopistokysymys ei ollut ajankohtainen.

Korkeakoulun laajentaminen kytkettiin 1960-luvulle saakka yksiselitteisesti opettajankoulutukseen. Humanististen professuurien perustaminen vuonna 1958 käänsi kasvatustieteellisen korkeakoulun kehityksen kohti yliopistoa, vaikka samalla pidettiin tiukasti kiinni pyrkimyksestä kehittää tiedeyhteisöstä Kaarle Oksalan jo 1930-luvulla ideoima kasvatustieteellinen yliopisto. Historiallis-kielitieteellisen osaston professorit eivät kuitenkaan pitäytyneet pelkässä opettajankoulutuksessa, vaan halusivat nostaa humanistiset tieteet tiedeyhteisössä tasavertaisiksi korkeakoulun virallisen painopistealueen eli kasvatustieteiden ja niitä lähellä olevien tieteiden kanssa. Tilanne synnytti korkeakoulun sisällä kilpailuasetelman. Tästä syystä kasvatustieteellisen korkeakoulun professorikunta tarkasteli korkeakoulun kehittämistä korostuneesti omien laitostensa toimintaedellytysten näkökulmasta. Korkeakoulun olemassa olevien laitosten tieteellisen tason nostaminen oli ensisijaista. Näin kasvatustieteellisessä korkeakoulussa näkyi vielä 1960-luvullakin tapa tarkastella korkeakoulupolitiikkaa tiedepolitiikan näkökulmasta.

Kaarle Oksalan idea kasvatustieteiden erikoiskorkeakoulusta perustui siihen, että hän halusi Jyväskylään korkeakoulun, joka olisi tiedepoliittisesti merkittävä ja uusille tutkimusalueille suuntautuva. Tämä loi kasvatustieteelliseen korkeakouluun vahvan akateemisen tradition ja liitti sen humboldtilaiseen sivistysyliopistoidaan. Siinä on myös kasvatustieteellisen korkeakoulun suuri paradoksi, sillä korkeakoulu oli samalla ennen muuta opettajien ammattikorkeakoulu, jossa toiminta oli järjestetty Uno Cygnaeuksen seminaarista periytyvien traditioiden mukaisesti.

Kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittämisessä oli aina mukana tieteen näkökulma. Tässä mielessä kasvatustieteellisen korkeakoulun akateeminen traditio oli vahva. Tampereelle siirtynyt Yhteiskunnallinen korkeakoulu ja Oulun yliopisto ajoivat etujaan aivan toisista lähtökohdista. Esimerkiksi Oulun yliopisto syntyi osana aluepolitiikkaa selkeästi poliit-

tisena ratkaisuna.

Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulun traditiota on nimitetty "seminarihengeksi" tavalla, johon ainakin joissakin yhteyksissä on liittynyt vähättelevä vivahde. Onkin niin, että seminaarissa oli paljon sellaista, mikä on hyvin etäällä akateemisesta tiedeyhteisöstä. Mutta Kaarle Oksalan toiminta osoittaa, että Jyväskylän seminaarihenki oli myös aktiivista mielenkiintoa tieteeseen eli akateemisuutta, ja se on ollut merkittävin taustatekijä kasvatustieteiden korkeakoululle.

"Akateemisuus oli näiden seinien sisällä elävä aktiivinen tekijä, kunnianhimon sisällys, elämän varsinainen tarkoitus ja päämäärä." Sellainen oli Matti Kurjensaaren mukaan Kaarle Oksalan koti kasvatustieteiden korkeakoulun perustamisen päivinä.

Jyväskylän yliopistokysymyksen ratkaisussa on ollut keskeistä pyrkimys nostaa kasvatustieteiden tutkimus Suomessa kansainväliselle tasolle. Tiedepoliittisen näkökulman keskeisyys on se erityispiirre, joka erottaa Jyväskylän yliopiston synnyn muiden 1900-luvulla Suomessa perustettujen yliopistojen ja korkeakoulujen syntyprosesseista.

LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Valtionarkisto (VA)

Valtioneuvoston pöytäkirjat 1933, 1944, 1955, 1956, 1957, 1958.

Korkeakoulukomitea 540:136

Pöytäkirjat, yhteenvedot kokouskeskusteluista, Kansio 24.

Muistiot, lähetettyjen kirjeiden toisteet, mietintöluonnokset, Db1.

Opetusministeriön arkisto

Opetusministeriön kirjeasiakirjat 1933, 1952.

Oskari Mantereen kokoelma.

E. N. Setälän kokoelma.

Valtioneuvoston arkisto

Valtioneuvoston pöytäkirjat 1965, 1966.

Eduskunnan arkisto

Sivistysvaliokunnan pöytäkirjat 1933, 1957, 1960, 1965, 1966.

Valtiovarainvaliokunnan pöytäkirjat 1933.

Opetusministeriön arkisto (OpMA)

Jaakko Nummisen kokoelma
Jyväskylän yliopisto.
Tampereen yliopisto.
Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea.
Tiede ja ylin opetus Suomessa.

Kouluhallituksen arkisto

Kansanopetusosaston pöytäkirjat 1952.
Oppikouluosaston pöytäkirjat 1952.
Yleisistuntojen pöytäkirjat 1952.

Helsingin yliopiston kirjasto

E. G. Palménin kokoelma.
Mikael Soinisen kokoelma.
Hugo Suolahden kokoelma.

Suomalaisen kirjallisuuden seuran arkisto (SKS)

Kaarle Krohnin kirjekokoelma.

Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMA)

Jyväskylän seminaarin arkisto
Jyväskylän seminaarin opettajakokousten pöytäkirjat 1925-1934.

Jyväskylän kesäyliopiston arkisto
Jyväskylän kesäyliopistovaliokunnan pöytäkirjat 1912-1917.
Jyväskylän kesäyliopiston ohjelmat 1912-1916, 1922-1937.
Jyväskylän kesäyliopiston luettelo, Jyväskylä 1912.
Jyväskylän kesäyliopiston toiminnan aloittamista koskevien
suunnitelmien konseptit 1912 D 1.
Jyväskylän kesäyliopiston toimintakertomukset ja opettajien selon-
teot 1912-1916 1922-1936 D 1.

Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun arkisto (JKKA)
Lähetettyjen kirjeiden toisteet 1934-1958 Da 1-16.
Saapuneet kirjeasiakirjat 1934-1957 Ea 1-24.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen arkisto (JYYA)

Jyväskylän Yliopistovaliokunnan pöytäkirjat 1911-1917.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen vuosikokousten pöytäkirjat 1918-1966.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen valtuuskunnan ja valiokuntien pöytäkirjat liitteineen 1918-1966.

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen toimintakertomukset 1918-1966.

Jyväskylän Kauppalaisseuran arkisto

Jyväskylän Kauppalaisseuran säätiön hallituksen pöytäkirjat 1960-1967.

Jyväskylän Kauppalaisseura, muistiot ja raportit.

Jyväskylän Kauppiasyhdistyksen arkisto

Jyväskylän Kauppiasyhdistyksen johtokunnan kokousten, varsinaisen kokousten ja ylimääräisten kokousten pöytäkirjat 1910-1918.

Jyväskylän Kauppiasyhdistyksen toimintakertomus 1911.

Keski-Suomen maakuntaliiton arkisto

Keski-Suomen maakuntaliiton vuosikokousten ja maakuntapäivien pöytäkirjat ja liitteet 1956-1966.

Keski-Suomen maakuntaliiton hallituksen pöytäkirjat ja liitteet 1956-1966.

Keski-Suomen maanviljelysseuran arkisto

Keski-Suomen maanviljelysseuran vuosikokousten pöytäkirjat 1910-1930.

Keski-Suomen maanviljelysseuran johtokunnan pöytäkirjat 1910-1930.

Martti Airilan kokoelma.

Eero Fredriksonin kokoelma.

Jyväskylän kaupunginarkisto (JKA)

Jyväskylän kaupunginvaltuuston pöytäkirjat ja liitteet 1882, 1883, 1906, 1911, 1912, 1957, 1960, 1966.

Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomukset 1906-1911.

Suomenkielisen yliopiston saamiseksi Jyväskylän kaupunkiin, Jyväskylän kaupungin rahaston tilikirja 1879-1885.

Jyväskylän kaupungin rahastojen Kassa-Kirja 1893.

Kuopion kaupunginarkisto

Kuopion kaupunginvaltuuston pöytäkirjat ja liitteet 1911, 1912.
Kuopion kaupungin kunnalliskertomukset 1911-1914.

Lahden kaupunginarkisto

Lahden kaupunginvaltuuston pöytäkirjat ja liitteet 1911, 1913, 1923.
Lahden kaupungin kunnalliskertomukset 1911, 1913, 1923.

Mikkelin kaupunginarkisto

Mikkelin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat ja liitteet 1911, 1912.
Mikkelin kaupungin kunnalliskertomukset 1911-1913.

Jyväskylän yliopiston arkisto (JYA), Jyväskylän yliopisto

Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun (JKK:n)
opettajaneuvoston pöytäkirjat ja liitteet 1934-1958.

JKK:n opettajakunnan pöytäkirjat ja liitteet 1934-60.

JKK:n hallintokollegion pöytäkirjat ja liitteet 1958-1966.

JKK:n filosofisen tiedekunnan pöytäkirjat ja liitteet 1958-1966.

JKK:n kasvatustieteellisen osaston pöytäkirjat ja liitteet 1960-1966.

JKK:n historiallis-kielitieteellisen osaston pöytäkirjat ja liitteet
1960-1966.

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu. Filosofinen tiedekunta.
Nimikirja I-II.

Lähetettyjen kirjeiden toisteet 1959-1966, Da 1.

Saapuneet kirjeasiakirjat 1958-1966, Ea 1-9.

JKK:n kehittämiseen liittyvät asiat, Fi 1-2.

Aarni Penttilän kokoelma, Fi 1.

Rehtorien puheet lukuvuosien avajaisissa ja päättäjaisissä sekä kesälu-
kauden avajaisissa 1934-1966.

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu, Kasvatustieteiden kandi-
daatin- ja tohtorintutkintojen tutkintovaatimukset ja ohjesääntö,
Jyväskylä 1946.

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu, Kasvatustieteiden kandi-
daatin- ja tohtorintutkintojen tutkintovaatimukset ja ohjesääntö,
Jyväskylä 1953.

Opas Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa opiskeleville I,
laatinut Väinö Pajunen, Jyväskylä 1960.

Opas Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa opiskeleville,
toimittanut Mauno Jokipii, Jyväskylä 1961.

Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan arkisto (JYY:n arkisto)

JKKY:n kuntakokousten ja yleisten kokousten pöytäkirjat ja liitteet 1934-1966.

JKKY:n edustajiston pöytäkirjat ja liitteet 1960-1966.

JKKY:n hallituksen pöytäkirjat ja liitteet 1943-1966.

Korkeakoulupolitiikka-kansio.

Ylioppilastalokeräys, keräyskertomus.

Tampereen yliopiston arkisto (TYA), Tampereen yliopisto

Kansalaiskorkeakoulu, Yhteiskunnallinen korkeakoulu pöytäkirjajäsenökset 1918-1933.

Yhteiskunnallisen korkeakoulun (YKK:n) valtuuskunnan pöytäkirjat 1960-1966.

YKK:n hallintokollegion pöytäkirjat 1961-1966.

YKK:n taloushallituksen pöytäkirjat 1962-1966.

Ruutu Y., Muistelmia Yhteiskunnallisen korkeakoulun perustamiskaudelta 1924-1953, julkaisematon käsikirjoitus.

Tampereen kesäyliopiston arkisto, Tampere

Tampereen korkeakouluyhdistyksen varsinaisten kokousten pöytäkirjat ja liitteet 1956-1966.

Tampereen korkeakouluyhdistyksen valtuuston kokousten pöytäkirjat ja liitteet 1955-1966.

Tampereen korkeakouluyhdistyksen hallituksen pöytäkirjat ja liitteet 1955-1966.

Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran arkisto, Helsinki

Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran säännöt, Viipuri 1920.

Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran tilikirja 1919-1936.

Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran pöytäkirjat 1963-1967.

Kivi-Koskinen U., Viipurin taloudellinen korkeakouluseura 70 vuotta 21.1.1989.

Jyväskylän säästöpankin arkisto, Keski-Suomen Säästöpankki

Jyväskylän Säästöpankin Päivä-Kirja 1842-1868.

Jyväskylän teknillisen seuran arkisto, Keski-Suomen Museo

Jyväskylän teknillisen seuran pöytäkirjat 1910.
 Jyväskylän teknillinen seura 1901-1981, toimittanut Matti Jauho,
 Soilikki Franssila.

Yksityiskokoelmat

Niilo Mäen kokoelma (Onerva Mäen hallussa).
 Kaarle Oksalan kokoelma (Aina Oksalan hallussa).
 Pentti Sillantauksen kokoelma (Pentti Sillantauksen hallussa).
 Martti Takalan kokoelma (Martti Takalan hallussa).

JULKAISTUT ALKUPERÄISLÄHTEET

Virallisjulkaisut

Asetuskokoelma 1890, 1908, 1921, 1923, 1933, 1934, 1935, 1936, 1944,
 1946, 1953, 1956, 1958, 1966.
 Suomen Virallinen Tilasto IX (SVT) 1904-1905, 1949-1950, 1955-1956,
 1967, 1973.
 Suomen Tilastollinen Vuosikirja (STVK) 1951.
 Tilastokatsauksia 1959 n:o 12.
 Valtiopäivät, pöytäkirjat, asiakirjat, liitteet 1922, 1923, 1924, 1925, 1926,
 1933, 1947, 1950, 1951, 1955, 1957, 1959 1960, 1963, 1965, 1966.

Komiteanmietinnöt (Suomi, Englanti, Ruotsi)

Komitea, joka on asetettu tutkimaan täydellistä ehdotus Suomen
 eläinlääkäriopiston järjestysmuodoksi 1907 n:o 1.
 Oppivelvollisuuskomitean mietintö 1907 n:o 12.
 Komitea, joka on asetettu korkeimman maatalous-, metsänhoito-,
 maanmittaus- ja eläinlääkintäopetuksen järjestämistä varten, komi-
 teamietintö 1910 n:o 5.
 Komitea, joka on asetettu tekemään ehdotuksia ylimmän maata-
 loudellisen ja metsätaloudellisen opetuksen järjestämisestä, mietin-
 tö I, komiteamietintö 1921 n:o 13.
 Seminaarikomitean mietintö 1922 n:o 3.
 Komitea joka on asetettu tekemään ehdotuksia ylimmän maatalou-
 dellisen ja metsätaloudellisen opetuksen järjestämisestä, mietintö
 II, komiteamietintö 1923 n:o 11.

- Ylioppilastulvan vastustamiskomitean mietintö 1935 n:o 15.
 Kansakoulunopettajain valmistus- ja jatkokoulutuskomitean mietintö I 1945 n:o 5.
 Kansakoulunopettajain valmistus- ja jatkokoulutuskomitean mietintö II 1947 n:o 1.
 Komiteamietintö uudistuvan koululaitoksen yleisten periaatteiden vahvistamiseksi 1948 n:o 1.
 Yhteiskunnallisen korkeakoulun järjestelykomitean mietintö 1950 n:o 5.
 Kansakoulunopettajien valmistuslaitosten rakennussuunnitelmakomitean muistio 1950 n:o 5.
 Oppikoulujen opettajapulaa selvittävän komitean mietintö 1951 n:o 2.
 Komiteamietintö korkeimman liikuntakasvatuksen uudelleen järjestämisestä 1952 B n:o 5.
 Oppikoulun sisäisen kehittämisen yleisuunnitelma, komiteamietintö 1954 n:o 33.
 Korkeakoulukomitean mietintö 1956 n:o 7.
 Pohjois-Suomen korkeakoulukomitean osamietintö 1957 n:o 13.
 Jyväskylän korkeakoulukomitean osamietintö I 1957 n:o 25.
 Jyväskylän korkeakoulukomitean osamietintö II 1957 n:o 27.
 Jyväskylän korkeakoulukomitean ehdotus JKK:sta annettavaksi laiksi 1957 n:o 48.
 Erityisopettajien valmistuskomitean mietintö 1958 n:o 4.
 Oppikoulun opettajanvalmistuksen pedagogisen toimikunnan mietintö 1959 n:o 66.
 Jyväskylän korkeakoulukomitean osamietintö IV, 1960 n:o 28.
 Jyväskylän korkeakoulun liikuntakasvatuskomitean mietintö 1962 B n:o 36.
 Itä-Suomen kulttuurikomitean mietintö 1961 n:o 48.
 Kauppakorkeakoulukomitean mietintä 1962 n:o 31.
 Opettajakorkeakoulukomitean mietintö 1963 n:o 9.
 Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean mietintö I 1965 n:o 22.
 Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean mietintö II 1965 n:o 43.
 Korkeakoululaitoksen suunnittelukomitean mietintö III 1966 B n:o 64.
 Tiede ja ylin opetus tulevien vuosien Suomessa. Tasavallan presidentin helmikuun 4. päivänä 1965 asettaman työryhmän lausunto, Helsinki 1965.
 Joensuun korkeakoulun valmistelutoimikunnan mietintö I 1967 B n:o 92.

Higher Education, Report of the Committee appointed by the Prime Minister under the Chairmanship of Lord Robbins 1961-1963. Her Majesty's Stationery Office. London 1963.

Den akademiska undervisningen. Forskarrekryteringen. Statens offentliga utredningar (SOU) 1957:24. Stockholm 1957.
 Akademikerräkningen 1955. SOU 1957:51. Stockholm 1957.
 Reserverna för högre utbildning, Beräkningar och metoddiskussion. SOU 1958:11. Stockholm 1958.
 Lärarbrist och läraröverskott. SOU 1958:21. Stockholm 1958.
 Forskningens villkor och behov. SOU 1958:32. Stockholm 1958.
 Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle. Riktlinjer och förslag till utbyggnad. SOU 1959:45. Stockholm 1959.
 Tendenserna på akademikernas arbetsmarknad fram till mitten av 1970-talet. Statiska sammanställningar. Prognos- och planeringsgruppen inom ecklesiastikdepartementet. SOU 1962:55. Stockholm 1962.

MUUT JULKAISTUT ALKUPERÄISLÄHTEET

Kansakoulukokoukset

Keskustelut yhdennessätoista yleisessä Suomen kansakoulukokouksessa Nikolainkaupungissa 15-17 p:nä kesäkuuta 1899. Helsinki 1900.

Keskustelut kahdennessätoista yleisessä Suomen kansakoulukokouksessa Kuopiossa 12-14 p:nä kesäkuuta 1902. Kuopio 1903.

Viidestoista yleinen kansakoulukokous Oulussa 13-15 p:nä kesäkuuta 1911. Suomalaisen osaston keskustelut. Helsinki 1911.

Kahdeksastoista yleinen kansakoulukokous Viipurissa 12, 13 ja 14 p:nä kesäkuuta 1922. Suomenkielisen osaston pöytäkirja. Helsinki 1923.

Pöytäkirja Helsingissä tammikuun 9-13 päivinä 1928 pidetystä Opettajaneuvoston suomenkielisen kansaopetuslaitosten osaston kokouksesta. Helsinki 1928.

Pöytäkirja Helsingissä tammikuun 7-11 päivänä 1936 pidetystä suomenkielisten kansanopetuslaitosten osaston kokouksesta. Helsinki 1936.

Seminaarinopettajakokoukset

Suomen ensimmäisen yleisen seminaarinopettajakokouksen keskustelut Helsingissä tammik. 8-10 p:nä 1903. Heinola 1903.

Toinen yleinen seminaarinopettajakokous Helsingissä 13-15 p:nä huhtik. 1908. Sortavala 1908.

Kolmas yleinen Suomen seminaarinopettajakokous Helsingissä 15-17 p:nä huhtikuuta 1914. Helsinki 1914.

Viides yleinen kansakouluseminaarin opettajakokous Helsingissä 7-10 p:nä tammikuuta 1929. Helsinki 1930.

Kuudes yleinen kansakouluseminaarin opettajakokous Helsingissä 9-12 p:nä tammikuuta 1935. Helsinki 1935.

Seminaarijohtajien kokous. Pöytäkirja tehty seminaarien johtajain neuvottelukokouksessa Koulutoimen Ylihallituksen huoneustossa Helsingissä huhtikuun 11-13 p:nä 1910. Helsinki 1910.

Suomalainen Tiedeakatemia

Esitelmät ja pöytäkirjat 1908. Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1909.

Esitelmät ja pöytäkirjat 1910 I. Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1910.

Esitelmät ja pöytäkirjat 1911 II. Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1912.

Esitelmät ja pöytäkirjat 1913 II, Toimittanut Gust. Komppa. Helsinki 1914.

Turun Suomalainen yliopisto

Turun Suomalaisen Yliopistoseuran yliasiamiehen kiertokirjeet n:ot 1 (Helsinki 1919), 2 (Helsinki 1919), 3 (Helsinki 1919), 4 (Helsinki 1920).

Turun Suomalaisen Yliopistoseuran yliasiamiehistön kiertokirje n:o 5. Helsinki 1922.

Åbo Akademi

Åbo Akademikommittés protokoll vid sammanträdet den 27 januari 1917. Åbo 1917.

Protokoll fört vid Åbo Akademikommittés årsmöte onsdagen den 25 april 1917. Åbo 1917.

Betänkande angående gestaltningen av Åbo Akademi, avgivet av den beredningskommitté, som av Åbo Akademikommitté tillsatts vid mötet den 25 april 1917. Åbo 1917.

Protokoll fört vid Stiftelsens för Åbo Akademi delegations sammanträde den 27 oktober 1917.

Toimintakertomukset, vuosikirjat ja puheet

Kertomukset Suomen Keisarillisen Aleksanterin yliopiston toiminnasta 1905-1908, 1911-1914.

Kertomukset Helsingin yliopiston toiminnasta 1923-1924, 1926-1927, 1929-1930, 1932-1933, 1935-1936, 1940-1941, 1943-1946, 1950-1957, 1962-1966.

Kertomus Joensuun korkeakoulun synnystä ja 1. ja 2. toiminta vuodesta 1969-71.

Oulun yliopiston toimintakertomukset 1959-1966.

Turun Suomalaisen yliopistoseuran vuosikirjat 1919, 1920, 1921, 1922, 1923.

Turun yliopiston vuosikirjat 1932-1933, 1934-1934, 1951-1952.

YKK:n vuosikertomukset 1925-26, 1930-1931, 1932-1933, 1948-1951, 1951-1952, 1953-1954, 1954-1955, 1955-1956, 1960-1961.

Årsskrift utgiven av Åbo Akademi 1917, Åbo 1917.

Årsskrift utgiven av Åbo Akademi 1918, 1919.

Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1903. Helsinki 1904.

Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1910-11. Helsinki 1912.

Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1912-1914. Helsinki 1915.

Rehtorin puheet lukukausien avajaisissa 1923-1937. Helsinki 1937.

JKK:n toimintakertomukset 1934-1966.

Rehtori Erik Ahlmanin puheet JKK:n lukukausien avajaisissa 1944, 1946, 1947. Kasvatus ja Koulu 1944, 1946, 1947.

KIRJALLISUUS

Aarni Penttilä, Juhlakirja 5. VIII. 1959. Acta academiae paedagogicae Jyväskyläensis XVII. Jyväskylä 1959.

Aarni Penttilän kirjallinen toiminta (bibliografia). Toimittaneet Kyllikki Penttilä ja Marikki Penttilä. Julkaissut Kyllikki Penttilä. Helsinki MCMLXXX.

Ahlman Erik, Kasvatusopillisen korkeakoulun ensimmäinen kasvatustieteiden kandidaatintutkinto. Kasvatus ja Koulu 1946.

Ahlman Erik, Kulttuurin perustekijöitä. Kulttuurifilosofisia tarkasteluja, 2. painos. Jyväskylä 1976.

Ahlman Erik, Oikeudenmukaisuus ja sen suhde moraaliin. Jyväskylä 1943.

Aho Matti L., Korkeakoululaitoksen laajeneminen sadan viime vuoden aikana. Korkeakoulukysymys. Toimittanut Matti Haavio. Porvoo 1965.

Aho Matti L., Kaapu ja orjantappurat. Akateemikko yliopistokriittikkona. Kanava 1986 n:o 6.

Airila M., Jyväskylän Tieteellinen kirjasto. Katsaus sen syntyyn ja kehitykseen. Jyväskylä 1927.

Airila M., Taistelu kansakoulunopettajiston korkeakoulusivistyksen puolesta Saksassa. Kasvatus ja Koulu 1922.

Airila M., Uuden suomenkielisen korkeakoulun asia. Valvoja 1917.

Allardt Erik, Yhteiskuntatieteet. Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1982.

Antakaa heille tilaisuus opiskella, Jyväskylän Yliopistoyhdistys. Jyväskylä 1961.

- Arajärvi Juhani, Rantakari Kaarle Nestori. Kansallinen elämäkerrasto IV. Suomen historiallisen seuran valitsema toimitus: Kaarlo Blomstedt ym. Porvoo 1932.
- Audejev Pirkko, Jyväskylän Tieteellinen kirjasto. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuja n:o 13 1978.
- Autio Veli-Matti, Yliopiston virkanimitykset. Hallinto- ja oppihistoriallinen tutkimus Turun Akatemian ja Keisarillisen Aleksanterin-yliopiston opettajien nimityksistä Venäjän vallan alkupuolella 1809-1852. Helsinki 1981.
- Blomstedt Yrjö, Korkeakoululaitos ja tiedepolitiikka. Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1982.
- Bonsdorff E, Elämäni varrelta. Hämeenlinna 1923.
- Brummer O. J., Jyväskylän kaupungin historia 1837-1912. Jyväskylä 1916.
- Dahström Svante, Anteckningar om arbetet för Åbo Akademis uppkomst 1907-1918. Åbo 1919.
- Die Deutsche Schulreform. Ein Handbuch für die Reichsschulkonferenz. Herausgegeben Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht Berlin. Leipzig 1920.
- Die Reichsschulkonferenz in Ihren Ergebnissen. Herausgegeben vom Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht Berlin. Leipzig 1920.
- Elovainio Päivi, Korkeakoululaitoksen rakenne ja yhteiskunnan muutos. Sosiologia 1974 n:o 5-6.
- Ervi L. O., Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun opiskelija-aineksen koostumuksesta. Mikael Soininen 3.11.1860-12.3.1924. Muistojulkaisu. Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 22. Jyväskylä 1960.
- Eskola Johanna, Suomen vanhin agronomikunta - Mustialasta vuosina 1867 - 1908 valmistuneet agronomit. Suomen historian pro gradu -työ Jyväskylän yliopistossa huhtikuussa 1971.
- Eskola Seikko, Hajasijoituksesta hajakeskitykseen. Korkeakeakoulukysymys. Toimittaja Matti Haavio. Porvoo 1965.
- Eskola Seikko, Ketonen ja 60-luvun yliopistomaailma. Kanava 1986 n:o 6.
- Franssila K. A., Opettajavalmistuksemme tienhaarassa. Helsinki 1936.
- Franssila K. A., Seminaariemme puolesta ajankohtaista. 2 ylipainosta-Opettajain Lehdestä. Helsinki 1940.
- Fredrikson Erkki, Wolmar Styrbjörn Schildt - suomalaisuuden edistäjä. Keski-Suomen museon monistesarja 1/84.
- Haahtela Sampo, Uskollinen sydän. K. J. Gummeruksen elämä. Jyväskylä 1947.
- Haataja Kyösti, Riittääkö yksi valtion yliopisto Suomelle? Eripainos PPO:n julkaisusta vuodelta 1952. Oulu 1952.
- Haavio Martti H., Mikael Soinisen pedagoginen elämäntyö. Mikael Soininen 3.11.1860-12.3.1924. Muistojulkaisu. Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 22. Jyväskylä 1960.

- Haavio Matti, Korkeakoululaitoksen kehittämistä koskeva lainsäädäntö: tavoitteena koordinoitu laajentaminen. Opetusministeriö. Korkeakoulu- ja tiedeosaston julkaisusarja n:o 51. Helsinki 1983.
- Halila Aimo, Jyväskylän seminaarin historia. Porvoo 1963.
- Halila Aimo, Kasvatusopin uranuurtaja. Uusi Suomi 27.1.1973.
- Halila Aimo, Lahden historia. Lahti 1958.
- Halila Aimo, Mikael Soinisen ylioppilasseminaarisuunnitelma vuodelta 1913. Eripainos Turun Historiallinen Arkisto XVI.
- Halila Aimo, Suomalaisia opiskelemissa agronomiksi Ruotsissa 1800-luvun jälkipuoliskolla. Näkökulma menneisyyteen. Eino Jutikkalan juhlakirja. Porvoo 1967.
- Halila Aimo, Suomen kansakoululaitoksen historia I. Turku 1949.
- Halila Aimo, Väinö Voionmaa. Helsinki 1969.
- Handelshögskolan i Stockholm 1909-1959. Göteborg 1959.
- Harmaja Leo, Kansalaistietojen syventäminen valtio- ja yhteiskuntatieteiden avulla. Helsinki 1918.
- Harmo Mauno, Kielitaistelusta korkeakoulupolitiikkaan. Suomen Ylioppilaskuntien Liitto 1921-1971. Helsinki 1971.
- Haussinen Pertti K., Saadaanko uimahalli..? Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunnan vuosijulkaisu 1952-1953. Jyväskylä 1953.
- Heikel Ivar A., Helsingin yliopisto 1640-1940. Helsinki 1940.
- Heikkinen Antero, Perinneyhteisöstä kansalaisyhteiskuntaan. Koulutuksen historia Suomessa esihistorialliselta ajalta itsenäisyyden aikaan. Jyväskylä 1983.
- Heinilä Kalevi, Yhteishyvän asialla yliopistossa. Jyväskylän yliopiston hallintoviraston julkaisuja 1983 n:o 4.
- Heiskanen V. A., Yliopistokysymyksen oikea ratkaisu. Porvoo 1935.
- Helanen Vilho, Pohjalainen osakunta vv. 1828-1852 I. Porvoo 1937.
- Helsingin yliopisto I-III. Kirjoittaneet Matti Klinge sekä Rainer Knapas, Anto Leikola, John Strömberg. Keuruu 1987 (I), 1989 (II), 1990 (III).
- Hjelt Edw., Tilastollisia tietoja opiskelevasta nuorisosta Suomen yliopistossa 1867-1905. Helsinki 1907.
- Hokkanen Kari, Kyösti Kallio 2 1930-1940. Juva 1986.
- Humboldt Wilhelm von, Über die innere und äussere Organisation der höheren wissenschaftlichen Anstalten in Berlin, geschrieben 1810. Anrich E. (Hg.), Die Idee der deutschen Universität. Die Fünf Grundschriften aus der Zeit ihrer Neubegründung durch klassischen Idealismus und romantischen Realismus. Darmstadt 1964.
- Huuhka Kosti, Talonpoikaisnuorison koulutie. Tutkimus talonpoikaisnuorison koulunkäynnistä ja siihen vaikuttaneista sosiaalisista tekijöistä. Helsinki 1955.
- Hämäläinen Pekka Kalevi, Kielitaistelu Suomessa 1917-1939. Porvoo 1968.

- Ilmanen Kalervo - Voutilainen Touko, Jumpasta tiedekunnaksi. Suomalainen voimistelunopettajakoulutus 100 vuotta 1882-1982. Helsinki 1982.
- Immonen Viljo, Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu tänään. Eripainos Teknillisen Aikakauslehden n:osta 3 1968. Tampere 1968.
- Isohookana Tytti, Opettajanvalmistusta Oulussa 1953-1974. Oulun yliopiston opettajanvalmistuslaitos 1974.
- Isosaari Jussi, Jyväskylän seminaarin kasvatus- ja opetusopin opetus vuosina 1865-1901. Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 15. Jyväskylä 1961.
- Isosaari Jussi, Suomen koululaitoksen rakenne ja kehitys. Helsinki 1970.
- Itkonen Terho, Uusi Suomen kielioppi. Virittäjä 1958.
- Itä-Suomen korkeakoulu Joensuuhun. Erillistutkimuksia ja selostuksia. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisuja v. 1961. Joensuu 1961.
- Itä-Suomen korkeakouluehdotus. Lappeenrannan kaupunki. Lappeenranta 1965.
- Itä-Suomen korkeakouluhanke. Kilpailevien kaupunkien vertailua ja prof. Suomalaisen komitean mietinnön arviointia. Laatinut hum. kand. Eino Lyytinen. Helsinki 1965.
- Itä-Suomen yliopisto Savonlinnaan, Vanhaan kulttuurikeskukseen. Julkaisija Savonlinnan yliopistotoimikunta. Savonlinna 1964.
- J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944-1956. Ensimmäinen osa 28.6.1944 - 24.4.1949. Toimittaneet Yrjö Blomstedt, Matti Klinge. Juva 1985.
- J. V. Snellmanin kootut teokset VI, XI. Suomentanut J. Hollo. Porvoo 1929 (VI), 1931 (XI).
- Jalkanen K. J., Kertomus Jyväskylän lyseon vaiheista 1858-1908. Jyväskylän lyseo 1.10.1858-1.10.1908. Juhlajulkaisu viisikymmenvuotisen toiminnan muistoksi. Jyväskylä 1908.
- Joensuun korkeakoulun perustamissuunnitelma. Pohjois-Karjalan valtuuskunta. Helsinki 1965.
- Jokipii Mauno, Jyväskylän arkistokysymys. Eripainos Kasvatus ja Koulu n:o 2 1963.
- Jokipii Mauno, Keski-Suomen synty. Keski-Suomen historia 2. Toimittanut Mauno Jokipii. Jyväskylä 1988.
- Jokipii Mauno, Universitetens och decentraliseringsringen i Finland. Nordisk Tidskrift 4/1991.
- Jokipii Mauno, Wolmar Schildtin asema suomalaisuusliikkeessä. Kutsu Jyväskylän yliopiston maisteri- ja tohtoripromootioon 2. kesäkuuta 1984. Jyväskylä 1984.
- Jokipii Mauno, Yliopistot ja hajasijoitus. Kanava 1990 n:o 4.
- Julku Liisa ja Kyösti, Oulun yliopiston perustamisen historia. Studia Historica Septentrionalia 6. Rovaniemi 1983.
- Juusela Heikki, Maaseutukorkeakoulujen nopea kehittäminen korkeakoulupolitiikkamme tärkein tehtävä. Keskisuomalainen 27.3.1963.

- Juva Mikko, Yliopiston asema korkeakoululaitoksessamme. Helsingin yliopisto - historiaa ja nykypäivää. Toimittanut Niilo Luukanen. Porvoo 1970.
- Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Toimittaja Eino Keskinen. Helsinki 1963.
- Jyväskylän lyseon satavuotishistoria 1858-1958 ja juhlaulkaisu. Päätoimittaja Päivö Oksala. Jyväskylä 1958.
- Jyväskylän seminaari 1863-1937. Muistojulkaisu. Toimittaneet J. M. Mikkola, Artturi Leinonen, Sulo Rekola. Helsinki 1937.
- Jyväskylän tyttökoulu ja tyttölyseo 1864-1964. Jyväskylä 1964.
- Jäntere Kaarlo, Turun yliopiston perustaminen. Helsinki 1942.
- Jäntere Kaarlo, Välähdyksiä Turun Yliopiston perustamisajoilta. Helsinki 1942.
- Jääskeläinen Mauno, Itsenäisyyden ajan eduskunta 1919-1938. Suomen kansanedustuslaitoksen historia VII. Eduskunnan historiakomitea, pj. Olavi Salervo. Helsinki 1973.
- Jääskeläinen Mauno, Sodan jälkeinen eduskunta (Valtiopäivät 1945-1963). Suomen kansanedustuslaitoksen historia VIII. Eduskunnan historiakomitea, pj. Olavi Salervo. Helsinki 1980.
- Kaila Eino, Kolmesataa vuotta suomalaista yliopistoelämää. Aatehistoriallinen katsaus. Helsinki 1940.
- Kaitera Pentti, Ylioppilastulva ja korkeakoulupolitiikka. Vapauden akateemisen liiton julkaisu n:o 6. Tampere 1961.
- Kajava Kalevi, Mikael Soininen kansakoulunopettajain yliopistollisten jatkokurssien johtajana. Mikael Soininen 3.11.1860-12.3.1924. Muistojulkaisu. Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 22. Jyväskylä 1960.
- Kalaja Irma, Suomen korkeakouluopiskelijat. Helsinki 1967.
- Kalima Jalo, Wichmann, Yrjö Jooseppi. Kansallinen elämäkerrasto V. Suomen historiallisen seuran valitsema toimitus: Kaarlo Blomstedt ym. Porvoo 1934.
- Kallio Niilo, Oppikoulujen opettajapula syksyllä 1953. Kasvatusopillinen Aikakauskirja 1954.
- Kallio Niilo, Oppikoulujen opettajapula syksyllä 1955. Kasvatusopillinen Aikakauskirja 1956.
- Kallio Niilo, Oppikoulujen opettajapula syksyllä 1957. Kasvatusopillinen Aikakauskirja 1958.
- Kallio Niilo, Oppikoululaitoksemme kehityksen suuntaviivoja. Kasvatusopillinen Aikakauskirja 1950.
- Kauppakorkeakoulu 1911-1961. Historiikki, opettaja- ja virkamiesmatrikkeli. Helsinki 1961.
- Kauranne Jouko, Kansakoulun opetukseen kohdistuneet integrointipyrkimykset vuosina 1912-1939. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia n:o 18. Helsinki 1971.
- Kekkonen Urho, Akateemikoista. Suomen Kuvalehti 1948 n:o 11.

- Kekkonen Urho, Kirjeitä myllystäni I 1956-1967, Toimittajat Maarit Tyrkkö ja Keijo Korhonen. Keuruu 1976 (kuudes painos).
- Kekkonen Urho, Puheita ja kirjoituksia II. Puheita presidenttikaudelta 1956-1967. Toimittanut Tuomas Vilkuna. Tapiola 1967.
- Keski-Suomen maanviljelysseura 1893-1943. Toim. Mauno Pohjonen. Jyväskylä 1948.
- Ketonen Oiva, Arvovallan politiikkaa. Suomalainen korkeakoulu ja korkeakoulupolitiikka, näkökulma suomalaiseen kulttuuriin. Porvoo 1986.
- Ketonen Oiva, Filosofia ja psykologia Suomessa. Oma Maa X. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1961.
- Ketonen Oiva, Korkeakoulupolitiikan näköaloja. Valvoja 1955.
- Ketonen Oiva, Suomalainen Tiedeakatemia 1908-1958. Helsinki 1959.
- Ketonen Oiva, Tieteelliset seurak. Oma Maa XII. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1962.
- Ketonen Oiva, Valkolakista väitöskirjaan. Korkeakoulupolitiikan näköaloja. Porvoo 1964.
- Ketonen Oiva, Yksityiset korkeakoulut. Oma Maa VI. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1959.
- Ketonen Oiva, Yliopistopolitiikkaa tutkimassa. Helsinki 1967.
- Kiuasmaa Kyösti, Oppikoulu 1880-1980. Oulu 1982.
- Kiuasmaa Kyösti, Tieteen päivistä kesäyliopistoon. Tampereen korkeakoulu yhdistys 1955-1958. Tampere 1985.
- Kivilinna Väinö, Miten yliopistokysymyksemme on ratkaistava. Jyväskylä 1923.
- Kivimäki T. M., Suomalaisen poliitikon muistelmat. Porvoo 1965.
- Kivinen Erkki, Laitakari Erkki, Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan vaiheita 50-vuotiselta taipaleelta. Silva Fennica 95. Helsinki 1958.
- Kivinen Osmo & Rinne Risto, Korkeakoululaitoksen kehitys, ongelmat ja näkymät. Korkeakoulutus tutkimuskenttänä. Toimittaneet Osmo Kivinen ja Risto Rinne. Koulutussosiologian tutkimusyksikön tutkimusraportteja 1. Turun yliopisto. Turku 1989.
- Kivistö Kalevi, Jyväskylän yliopiston opiskelijakunta 1966. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 51. Jyväskylä 1966.
- Klinge Matti, Bernadotten ja Leninin välissä. Tutkielma kansallisista aiheista. Juva 1980.
- Klinge Matti, Kansalaismielen synty. Suomen ylioppilaiden aatteet ja järjestäytyminen ilmentämässä yleisen mielipiteen ja kansalais-tietoisuuden kehittymistä v. 1853-1871. Helsinki 1967.
- Klinge Matti, Porvoon yliopisto ja Helsingin. Korkeakoulukysymys. Toimittaja Matti Haavio. Porvoo 1965.
- Klinge Matti, Professoreita. Keuruu 1990.

- Klinge Matti, Turun ylioppilaskunta 1800-luvulla. Yhteispyrkimyksiä ja aateviratauksia. Historiallinen Arkisto 61. Turku 1967.
- Klinge Matti, Uusien yliopistojen perustaminen. Matti Klinge - Laura Kolbe, Suomen ylioppilas. Keuruu 1991.
- Klinge Matti, Yliopisto. Suomen kulttuurihistoria 2. Autonomian aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1980.
- Klinge Matti, Yliopiston vaiheet. Helsingin yliopisto -historiaa ja nykypäivää. Toimittanut Niilo Luukanen. Porvoo 1970.
- Klinge Matti, Ylioppilaskunnan historia I-II. Porvoo 1967.
- Kolbe Laura, Ylioppilastulva. Matti Klinge - Laura Kolbe, Suomen ylioppilas. Keuruu 1991.
- Korhonen Arvi, Akatemia ja Kekkonen. Suomen Kuvalehti 1948 n:o 12-13.
- Korhonen Martti K., Korkeakoululaitoksen määrällisen kasvun suunnittelu keskushallinnossa vuosina 1964-1974. Julkishallinnon pro gradu -tutkielma keväällä 1976. Tampereen yliopisto, Julkishallinnon laitos.
- Korkeakoulu muuttuvassa yhteiskunnassa. Ylioppilaiden kanta 60-luvun korkeakoulupolitiikasta. Suomen Ylioppilaskuntien Liitto. Helsinki 1961.
- Korkeakoulukysymyksiämme, muutamia selostavia piirteitä. Julkaistu Lahden korkeakouluvaliokunnan toimesta. Lahti 1911.
- Korkeakouluopiskelijoiden alueellinen ja sosiaalinen tausta 1940-1969. Toimittanut Heikki Waris ym. Opetusministeriö. Korkeakoulu- ja tiedeosaston julkaisusarja n:o 4. Helsinki 1972.
- Korkiakagas Mikko, Suomalaisen kehityspsykologian historiallisia lähtökohtia. Psykologia 88, Helsinki 11.-13.1.1988.
- Korkiakangas Mikko, Suomen ensimmäinen sielutieteen (psykologian) professorin virka. Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä. Toim. Mikko Korkiakangas. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja n:o 289. Jyväskylä 1987.
- Koskiala Ilmari, Jyväskylän Yliopistoyhdistys ja "Kilpisen yliopisto". Keski-suomalainen 30.7.1960.
- Koskiala Ilmari, Kilpisen yliopisto. Keski-suomalainen 28.7.1960.
- Koskinen Yrjö, Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia. Ensimmäinen osa 1851-1862. Helsinki 1904-1905.
- Kouluhallitus, Skolstyrelsen 1869-1969. Urho Somerkivi, Gösta Cavonius, M. O. Karttunen. Vantaa 1979.
- Kuha Arvi, Jyväskylän Yliopistokysymys. Ylipainos Keski-Suomesta. Jyväskylä 1910.
- Kulha Keijo, Keski-Suomella on oma yliopisto. Eripainos Keski-suomalaisen juhlanumerosta 7.1.1971.
- Kulha Keijo, Monitoimimies Mauno Jokipii. Historioitsija -taaksepäin katsova profeetta. Mauno Jokipiille omistettu juhlaKirja. Studia Historica Jyväskyläensia 30. Jyväskylä 1984.

- Kuopion korkeakoulu 1972-1982. Toimituskunta Olli Castrèn ym. Kuopio 1982.
- Kurjensaari Matti, Veljeni merellä myrskyävällä. Muotokuvia muistista. Helsinki 1966.
- Kuusi Matti, Pohjoiset reservit. Epätieteellisiä puheenvuoroja. Lahti 1965.
- Kuusi Sakari, Jyväskylän Säästöpankin historia 1841-1941. Jyväskylä 1942.
- Kuusi Sakari, Miten Jyväskylän yliopisto syntyi? *Studia Historica Jyväskylän länsiä* VI. Jyväskylä 1967.
- Kuusi Sakari, Tohtori Schildtin "kuninkaanajatus ja JKK". Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunnan vuosijulkaisu 1949-1950. Jyväskylä 1950.
- Kuusi Sakari, Wolmar Styrbjörn Schildt-Kilpinen. Elämä ja toiminta. Jyväskylä 1962.
- Kuusisto Seppo, Kansallishenkeen uskoen. Hämmäläis-osakunnan historia 1. 1865-1918. Helsinki 1978.
- Kyöstiö O.K., JKK laajenee - mihin suuntaan. Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunnan vuosijulkaisu 1957-1958. Jyväskylä 1958.
- Kyöstiö O. K., Yrityksiä ja erehdyksiä kasvatuksen kentällä. Käyttätymistieteiden laitos. Oulun yliopisto 26/1975. Oulu 1975.
- Kähkönen Esko I., Opettajankoulutus Suomen koulunuudistuksessa v. 1958-1978. Yleissivistävän koulun opettajien koulutuksen järjestelyt ja tavoitteet. *Acta Universitatis Ouluensis, Series E, Paedagogica* n:o 1. Oulu 1979.
- Laiho Antto, Mustialan opiston historia. Eripainos teoksesta Mustiala 1840-1908. Forssa 1928.
- Lakkala Heikki - Randell Seppo, Paavo Koli - yliopistomies ja edelläkävijä. Tampere 1984.
- Lampinen Sari, Jaako Länkelä, koulu-, kunnallis- ja liikemies. Suomen historian pro gradu-työ Jyväskylän yliopistossa helmikuussa 1968.
- Laukkala Annikki, Jyväskylän Kauppalaisseura 1875-1975. Jyväskylä 1975.
- Laurikainen K.V., Joensuun korkeakoulun kehittäminen. Eripainos *Helsingin Sanomat* elokuun 3. p:nä 1968.
- Laurila Erkki, Muistinvaraisia tarinoita. Keuruu 1982.
- Laurila K. S., Yliopiston kielikysymys. Helsinki 1934.
- Lehes Pertti, Aleksei Mitro karjalainen kauppias ja yhdistysmies. Helsinki 1986
- Lehmusto Heikki, Kasvatusopin historia. Kuopio 1951.
- Lehtinen Erkki, Akateemisen kulttuurin ensiaskeleet Suomessa. Suomen kulttuurihistoria 1. Ruotsinvallan aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1979.
- Lehtinen Erkki, Hyödyn ja valistuksen ajan akatemiat. Suomen kulttuurihistoria 1. Ruotsinvallan aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1979.

- Lehtinen Erkki, Suomalainen patriotismi ja kansallistunne Ruotsin kaudella. Herää Suomi. Suomalaisuusliikkeen historia. Päätoimittaja Päiviö Tommila, toimittaja Marita Pohls. Jyväskylä 1989.
- Lehtovaara Arvo, Professori Erik Ahlman. Kasvatus ja Koulu 1952.
- Leikola Anto, Suomen Akatemia. Korkeakoulukysymys. Toimittaja Matti Haavio. Porvoo 1965.
- Leikola Anto, Yliopistot ja korkeakoulut. Otavan Suuri Ensyklopedia 20. Päätoimittaja Matti Nurminen. Keuruu 1981.
- Leino-Kaukiainen Pirkko, Kirja koko elämä. Gummeruksen kustannustöiminnan historia. Jyväskylä 1990.
- Leinonen Artturi, Maalaispojan matkaanlähtö. Porvoo 1960.
- Leppo Matti, Maamme kesäyliopistotoiminta ja sen suhde Helsingin yliopistoon. Ylipainos Tammerkoski n:o 8. 1959.
- Liakka Niilo, Jyväskylän seminaarin ensimmäisen opettajakunnan valmistumisesta toimintaansa. Lisäpiirteitä Uno Cygnaeuksen elämäntyöhön ja henkilökuvaan. Kasvatus ja Koulu 1936.
- Liesto Martti, Teknillinen korkeakoulu 1908-1988. Hämeenlinna 1988.
- Linkomies Edwin, Helsingin yliopisto. Oma Maa X. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1961.
- Linkomies Edwin, Ylioppilastulva. Valvoja 1960.
- Linkomies Edwin, Yliopisto-olomme. Valvoja 1960.
- Manninen Antero, Historiallis-kielitieteellinen osasto. Helsingin yliopisto-historiaa ja nykypäivää. Toimittanut Niilo Luukanen. Porvoo 1970.
- Markkanen Erkki, Säästöpankki ja maakunta. Keski-Suomen Säästöpankin historia. Jyväskylä 1992.
- Matthies Jürgen, Akademische Freiheit und Lehrerausbildung. Eine Untersuchung am Beispiel der finnischen "Klassenlehrerausbildung nach der Studienreform von 1979. Wissenschaftliche Hausarbeit zur vorgelegt beim Megisterprüfungsausschluss des Sozialwissenschaftlichen Fachbereichs der Georg-August-Universität Göttingen 1987.
- Merikoski V., Yliopistohallinnon ydinkysymyksiä. Porvoo 1966.
- Meriläinen Minna, Suomalaiset opiskelijat Saksan yliopistoissa ja teknillisissä korkeakouluissa 1900-1914. Suomen historian pro gradu -työ Jyväskylän yliopistossa elokuu 1990.
- Metsikkö J. O., Piirteitä Suomen Kansakoulunopettajain Liiton sivistyksellisestä toiminnasta. Suomen Kansakoulunopettajain Liitto. Piirteitä 50-vuotisesta toiminnasta. Kirjoittajat J. O. Metsikkö, Niko Oksanen. Helsinki 1943.
- Mikkola J. M., Jyväskylän seminaarin muistoksi. Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Toimittaja Eino Keskinen. Helsinki 1963.
- Mikkola J. M., Jyväskylän seminaarin vaiheita. Jyväskylän seminaari 1863-1937. Muistojulkaisu. Toimittaneet J. M. Mikkola, Artturi Leinonen, Sulo Rekola. Helsinki 1937.

- Mäki Veikko, JKK:n opettajanvalmistuslaitoksessa vv. 1934-1960 opintonsa kesken lopettaneet ja opinnoissaan viivästyneet. Kasvatus ja Koulu 1962.
- Mönkkönen Mauri, Sivistyselämä. Keski-Suomen historia 2. Toimittanut Mauno Jokipii. Jyväskylä 1988.
- Nevala Arto, Joensuun korkeakoulun perustamisvaiheet. Pohjois-Karjalan Yliopistoseura. Joensuu 1983.
- Nevala Arto, Korkeakouluopiskelijat itsenäisyyden aikana. Maakuntien nousu. Kehityksen suuntia Itä-Suomessa. Toim. Antero Heikkinen. Snellman-instituutin julkaisusarja 11. Jyväskylä 1990.
- Nevala Arto, Mittavat murrokset - pienet muutokset. Korkeakoulupoliitika ja opiskelijakunnan rakenne Suomessa 1900-luvulla. Suomen historian lisensiaatintyö Joensuun yliopistossa kevätlukukaudella 1991.
- Nevanlinna Rolf, Muisteltua. Keuruu 1976.
- Niskanen Erkki A., Kasvatustieteiden osasto. Helsingin yliopisto sanoin ja kuvin. Toimittaneet Martti Häikiö, Leila Teräsalmi-Sovijärvi, Pertti Suvanto. Helsinki 1984.
- Nordström W. E., Åbo Akademia Aboensis Rediviva 1918-1968. Ekenäs 1968.
- Nummela Ilkka, Kuopion historia III. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin. Kuopio 1989.
- Nummenmaa Tapio, Portrait of a Scientist, Human action and personality. Essays in honour of Martti Takala. Edited by Lea Pulkkinen and Paula Lyytinen. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 54. Jyväskylä 1984.
- Numminen Jaakko, Korkeakoululaitoksen suunnittelu Skandinaviassa. Korkeakoulukysymys. Toimittaja Matti Haavio. Porvoo 1965.
- Numminen Jaakko, Suomen korkeakoululaitoksen laajentaminen. Suomalainen Suomi 1963.
- Numminen Jaakko, Suomen kulttuurihallinnon kehittäminen. Porvoo 1964.
- Numminen Jaakko, Yliopistokysymys. Keuruu 1987.
- Numminen Marita, JYRY. Jyväskylän Ylioppilaiden Raittiusyhdistys 1934-1966. Jyväskylä 1964.
- Nurmi Veli, Jyväskylän seminaarista kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi. Kasvatus ja Koulu 1964.
- Nurmi Veli, Jyväskylän Kasvatustieteellisen Korkeakoulun perustamisesta 50 vuotta. Kulttuurikuvia JKK:sta. Porvoo 1984.
- Nurmi Veli, Maamme koulutusjärjestelmä eilen, tänään ja huomenna. Porvoo 1974.
- Nurmi Veli, Maamme opettajakorkeakoulut. Kasvatustieteellinen perustutkimus, Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, Tutkimuksia n:o 87. Helsinki 1990.

- Nurmi Veli, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla I. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Jyväskylä 1964.
- Nurmi Veli, Uno Cygnaeus. Suomalainen koulumies ja kasvattaja. Helsinki 1988.
- Näkökohtia Jyväskylän yliopistokysymyksestä. Kirjoittaneet Y B ja A K. Jyväskylä 1911.
- Oittinen R. H., Miksi peruskouluun. Päämääriä ja periaatteita koulun kehittämistä. Helsinki 1972.
- Oittinen Reino, Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun uudistuksen peruskiveä muurattaessa 1. 9. 1952. Kasvatus ja Koulu 1952.
- Ojala Herkko, Ensipolven akateemisen sivistyneistön muodostumisesta Suomessa vuosina 1859-1959. Studia Historica Jyväskyläensia I. Toimittanut Mauno Jokipii. Pieksämäki 1962.
- Oksala K., Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu, ajatuksia sen tehtävästä ja rakenteesta. Kasvatus ja Koulu 1933.
- Oksala K., Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun kehityksen uusin vaihe. Kasvatus ja Koulu 1944.
- Oksala K., Jyväskylän kesäyliopiston kymmenvuotisesta toiminnasta. Kasvatus ja Koulu 1924.
- Oksala K., Jyväskylän ylioppilasseminaari 1929-1930. Kasvatus ja Koulu 1931.
- Oksala K., Kysymys kasvatustieteellisen tiedekunnan perustamisesta Jyväskylän yliopistoon. Kasvatus ja Koulu 1917.
- Oksala K., Lapsitieteen alkuvaiheista. Kasvatus ja Koulu 1914.
- Oksala K., Oppikoulun antama yleissivistys kansakoulunopettajain ammattipintojen pohjaksi. Kasvatus ja Koulu 1932. Koulu 1915.
- Oksala K., Oppilaiden lahjakkuuden määrittämisestä. Kasvatus ja Koulu 1914.
- Oksala K., Saksan kansakoulunopettajaseminaarien synty, kehitys ja lakkauttaminen. Kasvatus ja Koulu 1928.
- Oksala K., Saksan uusi kansakoulunopettajavalmistus. Kasvatus ja Koulu 1929.
- Oksala K., Seminaarikomitean mietintö v. 1922. Kasvatus ja Koulu 1922.
- Oksala K., Sielutieteen merkityksestä kasvatukselle. Kasvatus ja Koulu 1915.
- Oksala Ohto, Ajankohtaisia korkeakoulukysymyksiä. Suomalainen Suomi 1938.
- Oksala Ohto, Keski-Suomen maakunta. Keski-Suomea ja keskisuomalaisia I. Keskisuomalaisen osakunnan 15-vuotisjulkaisu. Julkaisutoimikunta Rurik Pihkala ym. Jyväskylä 1940.
- Oksala Päivö, Keski-Suomi. Oma Maa III. Tietokirja Suomen kodeille. Toimittanut Edwin Linkomies. Porvoo 1958

- Oksala Päivö, Maamme korkeakoulupolitiikka ja Jyväskylän yliopistokysymys. Keski-Suomea ja keskisuomalaisia III. Toim. Keskisuomalainen osakunta. Jyväskylä 1961.
- Oksala Päivö, Oppikoulunopettajien pedagogisen valmistuksen suuntaviivoja Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa. Kasvatus ja Koulu 1959.
- Oksala Päivö, Wolmar Schildt-Kilpisen syntymästä tänään 150 vuotta. Keskisuomalainen 31.7.1960.
- Opetusministeriön historia III. Kirkollistoimikunta - Opetusministeriö. Kirjoittanut Markku Heikkilä. Helsinki 1985.
- Opetusministeriön historia IV. Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917-1944. Kirjoittanut Veli-Matti Autio. Helsinki 1986.
- Opetusministeriön historia V, Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripolitiikka, Kirjoittaneet Veli-Matti Autio (luvut I-VI ja XI), Markku Heikkilä (luvut VII-X). Helsinki 1990.
- Oulun yliopistokysymys. Erillistutkimuksia ja selostuksia. Oulun korkeakouluseura. Oulu 1958.
- Paakkinen Kari, Jyväskylän Tieteellinen kirjasto 1912-1965. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuja n:o 37. Jyväskylä 1989.
- Paavolainen Jaakko, Linkomiehen komiteasta uuteen Akatemiaan. Valtion tieteellisten toimikuntien 60-luku. Valtion Painatuskeskus 1975.
- Palmén E. G., Vuoden 1852 yliopistosääntöjen synnystä. Historiallinen Arkisto XXV. Helsinki 1915.
- Palomäki Mauri, Eräitä näkökohtia mahdollisesti perustettavien uusien korkeakoulujen sijoittamiskysymyksestä (Ennakkotieto). Helsingissä 22.12.1960. Helsingin yliopiston maantieteen laitos. Kuopio 1960.
- Paukkunen Leo, Yhteiskuntapolitiikka yliopiston oppiaineena (virkaanastujaisesitys Jyväskylän yliopistossa 29.1.1969). Paukkunen Leo, Esitelmät ja alustuksia. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia n:o 13 1977.
- Paulaharju Samuli, Vaeltaja, sano kansalle.. Jyväskylän seminaari 1863-1937. Muistojulkaisu. Toimittaneet J. M. Mikkola, Artturi Leinonen, Sulo Rekola. Helsinki 1937.
- Peltonen Martti, Jyväskylän kansakoulun historia. Jyväskylä 1989.
- Penttilä Aarni, Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu ja sen tulevaisuuden näköaloja. Keski-Suomea ja keskisuomalaisia II. Keskisuomalaisen osakunnan 20-vuotisjulkaisu. Toimituskunta Aatto Laitakari ym. Jyväskylä 1951.
- Penttilä Aarni, Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun rehtori 1948-1962. Rehtorinpuheet. Toimittanut Kyllikki Penttilä. Helsinki 1977.
- Penttilä Aarni, Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun kehittämisestä. Keski-Suomi. Keski-Suomen rahaston maakuntajulkaisu. Päätoimittaja Pentti Sillantaus. Jyväskylä 1953.

- Perttunen Jukka, Laki valtion uudesta yliopistosta. Oulun yliopistoa koskevan lain syntyvaiheiden tarkastelu päätöksentekoteorian mukaan. Valtio-opin yleisen linjan pro gradu -työ. Tampere 1969.
- Perälampi Martti, Me saamme uimahallin, Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunnan vuosijulkaisu 1953-54. Jyväskylä 1954.
- Perälä Tauno, Turun kauppakorkeakoulu 1950-1975. Turku 1975.
- Perälä Tauno, Turun yliopisto 1920-1939. Turku 1970.
- Perälä Tauno, Turun yliopisto 1939-1974. Turku 1977.
- Pesonen Pertti, Tiede ja opetusministeriö. Katsaus valtion tieteellisten toimikuntien työhön vuosina 1950-1960. Helsinki 1961.
- Pispa Pertti, Helsingin yliopiston kielikysymys 1923-1937. Suomen historian pro gradu -työ Jyväskylän yliopistossa 1970.
- Poijärvi L. Arvi P., Oppikoulunopettajain valmistuksesta. Kasvatusopillinen Aikakauskirja 1954.
- Puuroportin ja kilistiikan saaga. Jyväskylän kokeilukoulu 1945-48. Kertonut Matti Koskeniemi, Avustajana Paavo Malinen. Katsauksia 26. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos. Jyväskylä 1991.
- Päivänsalo Paavo, Kasvatuksen tutkimuksen historia Suomessa vuoteen 1970. Helsinki 1971.
- Päivänsalo Paavo, Professori Martti H. Haavio kasvatustieteen ja erityisesti opettajatutkimuksen kehittäjänä. Martti H. Haavio-seminaari 1982. Toim. Juha Hämäläinen. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisu B 2/1982.
- Pöggeler Franz, Idee und Aufgabe einer Pädagogischen Hochschule. Universität und moderne Welt. Ein internationales Symposium Herausgegeben von Richard Schwarz. Berlin 1962.
- Rantakari K. N., Suomalainen yliopisto Turkuun tai ei ollenkaan uutta suomalaista yliopistoa. Jyväskylän puolesta esitettyjen syiden hataruus. Aika 1913.
- Rantakari K. N., Suomalainen yliopisto Turkuun tai ei ollenkaan uutta suomalaista yliopistoa II. Aika 1914.
- Rantakari K. N., Viipurin taloudellisen korkeakouluseuran synty ja päämäärä. Wiipurin messut 18.6.-28.6.1938, Karjalan viikko. Viipuri 1938.
- Rantatupa Heikki, Elintarvikehuolto ja säännöstely Suomessa vuosina 1914-1921. Studia Historica Jyväskyläensia 17. Jyväskylä 1979.
- Rasila Viljo, Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1925-1966. Porvoo 1973.
- Rassi Rauno, Jyväskylän yliopiston historiaa ja nykypäivää. Keski-Suomea ja keskisuomalaisia IV. Keskisuomalaisen osakunnan 50-vuotisjuhlijulkaisu. Toimittaja Markku Lumio. Jyväskylä 1981.
- Rassi Rauno, Kasvatusopillisesta korkeakoulusta pienoisyliopistoksi. Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kehitys v. 1934-1958. Jyväskylän yliopiston historian laitos, Suomen historian julkaisu n:o 2 1974.

- Rautjoki Matti, Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulun ylioppilaskunta v. 1934-1964. Suomen historian pro gradu -työ Jyväskylän yliopistossa syyslukukaudella 1969.
- Realistinen ratkaisu Itä-Suomen yliopistokysymykseen. Julkaisijat: Kuopion kaupunki ja Pohjois-Savon Maakuntaliitto ry. Kuopio 1962.
- Rehkola Kaarina, Kansakoulunopettajien hospitanttivalmistuksesta Jyväskylän Kasvatustieteiden korkeakouluun. pro gradu -työ filosofian kandidaatin tutkintoa varten Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulun historiallis-kielitieteellisessä osastossa toukokuussa 1966.
- Rein Th., Juhana Vilhelm Snellman II. Neljäs painos. Keuruu 1981.
- Reinilä Kaija, Kasvatustieteiden kandidaattien ammatillinen sijoittuminen. Kasvatus ja Koulu 1959.
- Rommi Pirkko, Tutkimustyö - väitösvirka? Suomalainen Suomi 1965.
- Rothovius Isaacus, En Christeligh Tacksäijelsepredika. Näköispainos. Suomenokseilla ja päätössanoilla varustanut Martti Parvio. Julkaissut Helsingin yliopiston 350-vuotisjuhlan johdosta Helsingin yliopiston kirjasto. Helsinki 1990.
- Rutanen Erkki, Yksi tavoite on saavutettu...Mikä seuraava tavoite? Jyväskylän Kasvatustieteiden Korkeakoulun Ylioppilaskunnan vuosijulkaisu 1955-1956. Jyväskylä 1956.
- Ruutu Martti, Savo-karjalaisen osakunnan historia II 1857-1887. Porvoo 1939.
- Ruutu Y., Uusi koulujärjestelmä. Helsinki 1947.
- Räsänen Asko, Itä-Suomen korkeakoulukysymys hallinnollisena ja poliittisena ongelmana. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 1968.
- Saalas Uunio, Muistelmia lapsuuteni ja nuoruuteni ajoilta. Porvoo 1963.
- Saarela Ahti, Oulun yliopiston synty ja kehitys. Joensuun korkeakoulu. Monistesarja A, Tutkimuksia ja selvityksiä, 1974 n:o 5. Joensuu 1974.
- Saarialho Kaarlo, Suomenkielisten kansakoulujen opettajapuute. Kasvatus ja Koulu 1947.
- Saarinen Pirkko, Psykologian alkuvaiheet Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa. Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä. Toim. Mikko Korkiakangas. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja n:o 289. Jyväskylä 1987.
- Sainio Matti A., Jyväskylän Kasvatustieteiden Korkeakoulu. Jyväskylä 1959.
- Sainio Matti A., Jyväskylän Kasvatustieteiden Korkeakoulu ja Keski-Suomi. Keski-suomalainen 1.3.1960.
- Sainio Matti A., Jyväskylän kesäyliopisto 1912-1936. Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulun kesälukukausi 1962. Pieksämäki 1962.
- Sainio Matti A., Kasvatustieteiden tutkimus ja opetus Turun Akatemiassa. Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis 14. Jyväskylä 1957.
- Sainio Matti A., Mikael Soininen ja Jyväskylä. Kasvatus ja Koulu 1960.

- Salervo A. Kansakoulunopettajain tarve ja sen kehittyminen. Kasvatusopillinen Aikakauskirja 1959.
- Salmela Alfred, Koululaitoksemme kriittinen uudistaja. Helsingin Sanomat 27.1.1973.
- Salmi Tapani, Pohjois-Pohjalainen osakunta 1957-1982. Kemi 1982.
- Salo Aukusti, Muutamia näkökohtia kansakoulunopettajain valmistusta uudistettaessa. Eripainos Opettajain Lehestä n:o 49-50, 1937. Helsinki 1937.
- Salo Aukusti, Piirteitä Jyväskylän seminaarin ensimmäisten opettajien valmistumisesta tehtäväänsä. Esitelmä Jyväskylän seminaarin muistojuhlissa kesäk. 10 p:nä 1937. Eripainois sanomalehdestä "Keskisuomalainen" 11.6.1937. Jyväskylä 1937.
- Salokorpi Hannu, Pietarin tie. Suomalainen puolue ja suomettarelainen politiikka helmikuun manifestista 1899 Tarton rauhaan 1920. Historiallisia tutkimuksia 145. Helsinki 1988.
- Sandström Håkan, Handelshögskolan vid Åbo Akademi 1927-1977. Åbo 1977.
- Sariola V., Jyväskylän Kauppalaisseura 1875-1925. Jyväskylä 1925.
- Sariola V., Jyväskylän Kauppiasyhdistys 1890-1940. Jyväskylä 1940.
- Saukkonen Jussi, Vastuun sukupolvi. Vaasa 1973.
- Savijärvi Ilkka, Aarni Penttilä 70-vuotias. Virittäjä 1969.
- Seminaariasia nykyisessä vaiheessa. Kouluhallituksen kirjeitä. Suomen Opettajayhdistyksen julkaisuja. Helsinki 1935.
- Seppälä Raimo, Tampereen Napoleon. Keuruu 1983.
- Seppänen Juha, Jyväskylän uimahalli 25 vuotta. Jyväskylä 1980.
- Seppänen Paavo, Hajasijoitus, Itä-Suomi ja Itä-Suomen yliopisto. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia n:o 50 1965.
- Skyttä Kyösti, Akatemiataistelu 1945-1948, Kirja sodanjälkeisestä Suomesta. Porvoo 1975.
- Soikkanen Timo, Yrjö Ruutu. Näkijä ja tekijä itsenäisyyden, eheytyksen ja uuden ulkopoliittikan juurilla. Juva 1991.
- Soininen Aliina, Koulukasvatuksen kokeilua Pukinmäen kokeilukansakoulussa 1913-1943. Helsinki 1949.
- Soininen Mikael, Maalaiskansakoulun uudistuksesta. Suunnitelmia ja kokeiluja kansakoulun opetussuunnitelmakomitean työmaalta. Helsinki 1916.
- Soininen Mikael, Ylioppilaiden valmistus kansakoulunopettajiksi. Kasvatus ja Koulu 1917.
- Suolahti Gunnar, Nuori Yrjö Koskinen. Y. S. Yrjö-Koskisen elämä I, toinen painos. Keuruu 1974.
- Suomen Ateenasta, Kyösti Sorjosen pakinoita 1945-1990. Toimittanut Louna Lahti. Jyväskylä 1991.
- Suomalainen valtionyliopisto, Helsingin yliopiston kielikysymyksen selvittelyä. Julkaissut Akateeminen Karjalaseura. Porvoo 1926.

- Suomen kulttuurihistoria IV. Toimitussihteeri Eino Jutikkala. Jyväskylä 1936.
- Suomenkielinen yliopisto Turkuun (kirj. K. N. Rantakari). Turun Suomalainen Yliopistoseura. Turku 1917.
- Suomenkielinen yliopisto Turkuun. Helsinki 1919.
- Suutarinen Sakari, Herbartilainen pedagoginen uudistus Suomen kansakoulussa vuosisadan alkupuolella. Suomen historian lisensiaatin työ, Jyväskylän yliopisto 1989.
- Takala Annika, Opettajainvalmistuksen linjoittamisen ongelmista. Opettajain Lehti 1964 n:o 21.
- Takala Martti, Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun psykologian laitoksen toiminnasta vuodesta 1954 1960-luvulle. Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä. Toim. Mikko Korkiakangas. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja n:o 289. Jyväskylä 1987.
- Takala Martti, Periaatenäkökohtia opettajien koulutuksesta. Opettajain Lehti 1964 n:o 26.
- Tapiola Hannu, Jyväskylän norssi 70 vuotta. Jyväskylä 1985.
- Tarkiainen Kari, Porvoon piispa Magnus Jacob Alopaeus 1743-1818. Historiallisia tutkimuksia 128. Helsinki 1985.
- Tarmio Timo, Yliopisto kahden kulttuurin välissä. Turun yliopiston perustaminen ja sille asetetut suomalaista yhteiskuntaa koskeneet tavoitteet. Turun yliopisto, kulttuurihistorian pro gradu -työ, joulukuu 1987.
- Teljo Jussi, Yliopiston kielikysymys. Julkaisija Suomalaisuuden Liitto. Porvoo 1932.
- Tiitinen Ilpo, Kasvatustiede. Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika. Toimituskunta Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1982.
- Tikkanen Jouko, Voimistelulaitos. Helsingin yliopisto - historiaa ja nykypäivää. Toimittanut Niilo Luukanen. Porvoo 1970.
- Tommila Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 1837-1965 I. Jyväskylä 1972.
- Tommila Päiviö, Yleismiehestä specialistiksi, filosofisten tutkintojen historiaa. Tutkinnon uudistus. Filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten korkeakoulututkintojen uudistamisesta. Toimittaneet: Yrjö-Paavo Häyrynen, Jussi Jyrkinen ja Paavo Kosonen. Helsinki 1971.
- Tommila Päiviö, 350 vuotta tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutusta. Tiede muutosten maailmassa. Toimittanut Touko Perko. Jyväskylä 1990.
- Tunberg Sven, Stockholms högskolas historia före 1950. Stockholm 1957.
- Tuori Kaarlo, Korporaatioprivilegioista tutkimuksen ja opetuksen vapautteen. Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka. Toimittanut Klaus Mäkelä. Helsinki 1987.
- Turun yliopisto 1926. Turku 1926.

- Turun yliopiston opettajat ja virkamiehet 1920-1969. Toimittanut Mikko Uola. Turku 1970.
- Turun yliopiston vihkimäjuhla ja ensimmäiset promotsionit toukokuussa 1927. Turku 1928.
- Ulkuniemi Martti, Vaasan kauppakorkeakoulu. Perustamisvuodet 1959-1968 ja lukuvuodet 1968-1978. Vaasa 1978.
- Uno Cygnaeuksen kirjoitukset Suomen kansakoulun perustamisesta ja järjestämisestä. Valtion varoilla toimitettu kokoelma 100-vuotispäiväksi 12. lokakuuta 1910. Helsinki 1910.
- Valtioneuvoston historia 1917-1966 IV. Ministerimatrikkeli. Toimittanut Kalle Vaarnas. Helsinki 1978.
- Waris Heikki, Oppikoulu sosiaalisen kohoamisen väylänä industrialismin murtautumiskaudella. Eripainos Valtiotieteellisen Yhdistyksen Vuosikirjasta 1947. Vammala 1947.
- Waris Heikki, Savo-karjalaisen osakunnan historia I 1833-1852. Porvoo 1939.
- Waris Heikki, Yliopisto ja kansansivistystyö. Eripainos Kansansivistystyö 1953 n:o 3.
- Waris Heikki, Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä. Eripainos Historiallisesta Arkistosta XLVII. Helsinki 1940.
- Wegweiser für das Hochschulstudium des Lehrers. Herausgegeben von Dr. D. Karlstädt. Osterwieck am Harz 1921.
- Weibull Jörgen, Lunds universitets historia IV. 1868-1968. Lund 1968.
- Vennola J. H., Yhteiskunta ja tieteellinen kasvatuksemme. Taloustieteellisiä tutkimuksia 26. Helsinki 1918.
- Wilenius Reijo, Erik Ahlman kulttuurifilosofina. Saatteeksi toiseen painokseen teoksessa Erik Ahlman, Kulttuurin perustekijöitä. Jyväskylä 1976.
- Wilkama Sisko, Naissivistyksen periaatteiden kehitys Suomessa 1840-1880-luvuilla. Pedagogis-aatehistoriallinen tutkimus. Historiallisia tutkimuksia 23. Helsinki 1938.
- Virolainen Johannes, Pääministerinä Suomessa. Poliittisia ratkaisuja vaalikaudella 1962-66. Toinen painos. Helsinki 1969.
- Voipio Aarni, Mikael Soinisen elämä. Helsinki 1944.
- Wuolle Birgitta, Suomen teknillinen korkeakouluopetus 1849-1949. Helsinki 1949.
- Yliopistokysymyksen sovinnollinen ratkaisu kansan ruotsinkielisen vähemmistön kulttuuri-itsehallinnon pohjalla. Kirjoitti Kalikstus. Helsinki 1935.
- Yliopiston ajatusta etsimässä. Toimittanut Kari Kantasalmi. Helsinki 1990.
- Åbo Akademi-fråga. Turku 1911.

AIKAKAUSKIRJAT

Kasvatus ja Koulu 1914 - 1969.
Valvoja 1905.

SANOMALEHDET

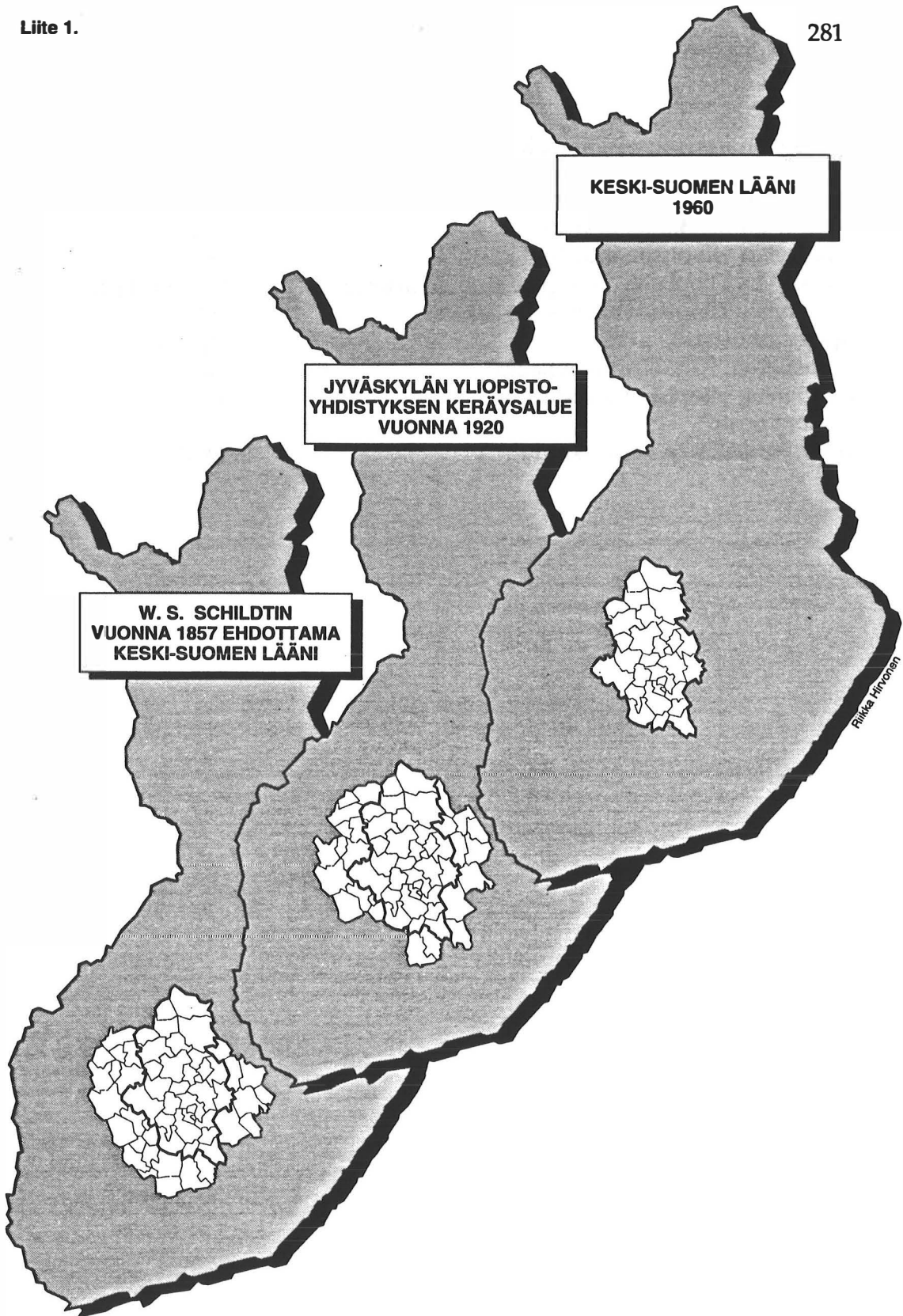
Aamulehti 1911.
Helsingin Sanomat 1911, 1914, 1918, 1958, 1959, 1965.
Haminan Sanomat 1911.
Jyväskylän Sanomat 1955, 1957, 1959, 1961.
Jyväskylän Ylioppilaslehti 1963, 1964, 1966.
Karjala 1911, 1919, 1967.
Keskisuomalainen 1918, 1919, 1924, 1926, 1933, 1936, 1949, 1955,
1959, 1960, 1962, 1964, 1966.
Keski-Suomen Iltalehti 1964, 1966.
Keski-Suomen Työ 1949.
Keski-Suomi 1883, 1893, 1905, 1906, 1911.
Mikkelin Sanomat 1911.
Niitelmä, JKK:n ylioppilaskunnan julkaisu n:ot 2 ja 3, 1960.
Niitelmä, Jyväskylän Ylioppilaslehti 1961, 1966.
Rauman Lehti 1911.
Saarijärven Paavo 1918, 1924, 1926, 1933.
Savon Sanomat 1911.
Sisä-Suomi 1926, 1933, 1936, 1949.
Suomalainen 1911.
Suometar 1847.
Suur-Savo 1911.
Työn Voima 1933, 1949, 1959.

HAASTATTELUT

Professori Kalevi Heinilä	1.12.1991
Professori Mauno Jokipii	18.5.1990
Akateemikko Oiva Ketonen	26.5.1990
Kansliasihteeri Hannu Kiiski	19.9.1991
Professori Matti Koskenniemi	15.5.1990
Professori Kirsti Lagerspetz	2.1.1992
Professori Heikki Leskinen	15.3.1991
Opettaja Aina Oksala	5.2.1990
Professori Pentti Sillantaus	20.1.1991
Tohtori h.c. Kyösti Sorjonen	12.4.1990
Professori Martti Takala	14.4.1990

LYHENTEET

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu	JKK
Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun arkisto	JKKA
Jyväskylän kaupunginarkisto	JKA
Jyväskylän maakunta-arkisto	JyMA
Jyväskylän yliopiston arkisto	JYA
Jyväskylän Yliopiston Ylioppilaskunnan arkisto	JYY:n arkisto
Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen arkisto	JYYA
Opetusministeriön arkisto	OpMA
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura	SKS
Tampereen yliopiston arkisto	TYA
Valtionarkisto	VA
Yhteiskunnallinen korkeakoulu	YKK

ZUSAMMENFASSUNG

Kangas, Lasse:

Die Universitätsfrage Jyväskylä 1847-1966.

Untersuchung zur Gründung der Hochschule und ihrer Entwicklung zur Universität.

Die Gründung von Universitäten und Hochschulen ist in Finnland fest mit der staatlichen und gesellschaftlichen Entwicklung verbunden gewesen. In Finnland (1992) arbeiten 20 Hochschulen und Universitäten, die - außer der Universität Helsinki - alle im 20. Jahrhundert gegründet wurden. In den meisten Fällen hat sich der Gründungsprozeß von einer Hochschule für ein begrenztes Wissenschaftsgebiet zur Universität hin vollzogen.

Aus dem Gesamtbereich des Entstehungsprozesses des finnischen Hochschulwesens behandelt die vorliegende Untersuchung die Universität Jyväskylä. Jyväskylä stand als Universitätsgründung schon im 19. Jahrhundert zur Diskussion, aber die Universität nahm erst 1966 ihre Arbeit auf. Die Universitätsfrage wurde für Jyväskylä als Teil bedeutender Ausweitungen innerhalb des finnischen Hochschulwesens gelöst, so daß die Entstehung der Universität Jyväskylä in den Entwicklungsprozeß des gesamten finnischen Hochschulwesens gehört.

Nach früheren Untersuchungen wird der historische Ausgangspunkt für die Universität Jyväskylä in den von dem Kreisarzt W. S. Schildt (1810-1893) 1847 vorgebrachten Gedanken einer Universität Jyväskylä und in der Gründung einer Universitätsstiftung im Jahre

1860 gesehen. Hingegen blieb die Bedeutung des 1863 von Uno Cygnaeus gegründeten Volksschullehrer-Ausbildungsseminars für die Entstehung der Universität Jyväskylä weithin unbeachtet. Das Hauptziel der vorliegenden Untersuchung ist zu klären, in welchem Ausmaß die Entstehung der Universität Jyväskylä auf dem Boden der Schildtschen Universitätsidee gewachsen ist bzw. welchen Anteil die aus dem Seminar hervorgegangenen Entwicklungsbestrebungen der Lehrerausbildung und die damit verknüpften wissenschaftspolitischen Ziele zur Aufwertung der Stellung der Erziehungswissenschaft gehabt haben. Des weiteren analysiert die Untersuchung den Entstehungsprozeß der Universität Jyväskylä als Teil des Wandlungsprozesses des finnischen Hochschulwesens im 20. Jahrhundert. Das zentrale Problem ist die Frage, welche Rolle die lokalen bildungspolitischen Aktivitäten in Jyväskylä spielten oder ob die Universität im Rahmen umfassenderer staatlicher Entscheidungen entstand.

Als Teil der Nationalitätsbestrebungen in Finnland weitete sich zu Beginn des 20. Jahrhunderts die Diskussion über die Entwicklung der höheren Bildung und Forschung aus. Es kam der Gedanke auf, außerhalb von Helsinki eine zweite finnische Universität zu gründen. In den Binnenstädten Jyväskylä, Kuopio, Lahti und Mikkeli wurde der Universitätsgedanke zur kommunalpolitischen Zielvorstellung. Die Stadtverordnetenversammlungen dieser Städte beriefen im Jahre 1911 besondere Universitätsausschüsse ein.

Als Resultat dieser hochschulpolitischen Aktivitäten nahm im Jahre 1912 die sog. Sommeruniversität Jyväskylä ihre Arbeit auf. Diese Sommeruniversität brachte die Stadt Jyväskylä als Standort einer möglichen zweiten finnischen Universität gegenüber den anderen Konkurrenten in Vorteil. An der Organisation und Durchführung der Sommeruniversität waren vor allem die Seminarlektoren maßgeblich beteiligt. Durch den Einfluß des Seminars wurden zur Sommeruniversität die Erziehungswissenschaften und die Lehrerfortbildung besonders betont.

Den Wettstreit um die Neugründung einer zweiten finnischsprachigen Universität gewann schließlich die Stadt Turku. Der Beginn der finnischen Universität Turku im Jahre 1922 bedeutete die Realisierung der Universitätsidee von W. S. Schildt. Im ganzen Land wurde für die Universität Geld gesammelt. Die Anhänger der Schildtschen Universitätspläne in Jyväskylä hielten gleichwohl weiter an dem ursprünglichen Ziel fest. 1918 wurde der Universitätsverein Jyväskylä gegründet, der in Mittelfinnland Geld für die Gründung der Universität Jyväskylä sammelte. Die finanziellen Mittel des Vereins blieben jedoch im Vergleich zu den Aufwendungen der finnischen Universitätsgesellschaft Turku außerordentlich gering.

Kaarlo Oksala (1873-1949), Lektor am Jyväskyläer Seminar, legte ab 1911 Pläne für die Gründung einer einzigartigen pädagogischen

Hochschule oder eines entsprechenden Forschungszentrums in Jyväskylä vor. Das Projekt erlangte allerdings nicht die Unterstützung des Universitätsvereins Jyväskylä, der an Schildts Universitätsidee festhielt. Der Verein richtete seine Aktivität stattdessen auf die Entwicklung der 1914 gegründeten Wissenschaftlichen Bibliothek Jyväskylä.

Kaarle Oksala gab freilich seine Hochschulpläne keineswegs auf. Zur Überraschung vieler stellte das Seminar Jyväskylä im Jahre 1934 seine Arbeit ein und an seiner Stelle wurde die staatlich unterhaltene Pädagogische Hochschule Jyväskylä gegründet. An der Hochschule wurden in den dreißiger Jahren Professuren für praktische Erziehungswissenschaften, Philosophie und theoretische Pädagogik, finnische Sprache und Seelenkunde (Psychologie) gegründet. So war die Hochschule von Anfang an eine Wissenschaftsgemeinschaft und nicht nur ein bloßes Abiturientenseminar, obschon die Ausbildung von Volksschullehrern auf der Basis des Abiturs zunächst ihre Hauptaufgabe blieb.

Vor der Gründung der Hochschule machte sich Kaarle Oksala gründlichst mit der Reform der Lehrerausbildung in Deutschland vertraut. Die direkten Vorbilder der neuen Hochschule waren in erster Linie die Pädagogischen Akademien in Preußen. Außer der studentischen Lehrerausbildung verbanden sich mit der Hochschule Ziele der pädagogischen Forschung, auf die u.a. Kaarle Oksalas Bekanntschaft mit dem Forschungsinstitut für Kinderpsychologie in Hamburg große Wirkung hatte.

Die Pädagogische Hochschule Jyväskylä entstand auf bildungsorientierter und wissenschaftspolitischer Basis eindeutig als staatliche Gründung. Man war auch bestrebt, sie als Sonderhochschule für Erziehungswissenschaften und Lehrerausbildung weiter zu entwickeln und staatlich zu fördern. Sie erhielt im Jahre 1944 das Recht zur Verleihung der Würde des Kandidaten der Erziehungswissenschaften und des Dokortitels. Bis zum Jahre 1958 blieb jedoch ihre Hauptaufgabe die Ausbildung von Volksschullehrern auf Abiturbasis. Die zweijährige Ausbildung war als strenges Kurssystem programmiert und stand damit dem ehemaligen Seminarstudium sehr nahe. In diesem Sinne setzte die Hochschule die von Uno Cygnaeus geschaffenen Traditionen der Lehrerbildung fort; die akademische Freiheit des Studiums hatte hier noch keinen Platz.

Nach dem zweiten Weltkrieg begann man an der Pädagogische Hochschule mit der Planung, der Hochschule die Ausbildung von Gymnasial- und besonders Mittelschullehrern anzugliedern. Das Rektorat der Hochschule setzte sich intensiv für diese neuen Ziele ein. Die Erweiterungsbestrebungen waren teilweise verknüpft mit der Universitätsfrage in Jyväskylä, die durch den Universitätsverein vorangetrieben wurde. Die Hochschulleitung zielte in erster Linie jedoch darauf ab, die Wissenschaftsgemeinschaft als staatliche Sonder-

hochschule für Pädagogik weiterzuentwickeln.

Richtungsweisend für die Entwicklung der Pädagogischen Hochschule Jyväskylä war die Arbeit eines Hochschulkomitees in den Jahren 1952-1956. Die Vorschläge des Komitees berücksichtigten in der Entwicklung des Hochschulwesens erstmals regionalpolitische Gesichtspunkte. Dies bedeutete eine Ausweitung des Hochschulwesens auf der Grundlage dezentralisierter Alternativen. Die Entscheidung beeinflusste die Tatsache, daß man innerhalb des Komitees die Gründung einer Universität in Oulu als politische Realität betrachtete, die abzulehnen nicht sinnvoll schien. Das Komitee schlug deshalb auch die Universitätsgründung Oulu vor und empfahl zugleich, die Entwicklung der Pädagogischen Hochschule Jyväskylä zur Universität durch die Gründung einer Philosophischen Fakultät für die Ausbildung von Gymnasiallehrern vorzubereiten.

Das Parlament erließ im Frühjahr 1958 die Gesetze zur Universität Oulu und zur Pädagogischen Hochschule Jyväskylä. Schon im Herbst des gleichen Jahres nahm die Universität Oulu ihre Tätigkeit auf, und an der Philosophischen Fakultät der Pädagogischen Hochschule Jyväskylä wurde mit der Ausbildung von Gymnasiallehrern begonnen. Die Leitung der Pädagogischen Hochschule Jyväskylä verfolgte zunächst den Gedanken, die Hochschule als Einheit zu erhalten und versuchte daher, das Studium an der neuen Fakultät nach dem Modell der Volksschullehrerausbildung kursorientiert zu organisieren. Das konnte freilich nicht verwirklicht werden, da die neuen Professoren der Fakultät die Arbeit ihrer Institute nach dem traditionellen Prinzip der akademischen Lehre wie an der Universität Helsinki realisierten. Die Professoren der Fakultät begnügten sich auch nicht mit reiner Lehrerausbildung, sondern recht schnell festigte sich die wissenschaftliche Forschung als Teil der Aufgaben dieser humanistischen Abteilung der Fakultät. So wandelte sich die Pädagogische Hochschule rasch zu einer universitären Wissenschaftsgemeinschaft und das für die Volksschullehrerausbildung zuständige Lehrerbildungsinstitut sonderte sich mit seinen auf die Seminarzeit von Uno Cygnaeus zurückgehenden Traditionen aus dem übrigen Hochschulkomplex ab.

Zu Beginn der 60er Jahre wurde damit begonnen, die Weiterentwicklung der Wissenschaften innerhalb der Pädagogischen Hochschule Jyväskylä systematisch zu planen. 1963 setzte sich das Verwaltungskollegium der Hochschule für die Namensänderung zur Universität ein. Die Universitätsambitionen wurden wenigstens teilweise auch deshalb in die Planungen einbezogen, weil sie noch immer das zentrale Ziel des Jyväskyläer Universitätsvereins waren. Die Hochschulleitung hingegen hielt die Änderung des Namens nicht für besonders wichtig.

Im Februar 1964 reichte die Pädagogische Hochschule Jyväskylä

eine Initiative zur Namensänderung Universität Jyväskylä beim Unterrichtsministerium ein. Die Angelegenheit wurde in der Staatsregierung jedoch erst im Frühjahr 1966 behandelt und im Mai 1966 wurde die Namensänderung vom Parlament gebilligt. Die Änderung des Names der Pädagogischen Hochschule zur Universität Jyväskylä war Teil der hochschulpolitischen Entscheidungen des Jahres 1966. Das Parlament beschloss damals die Gründung der Hochschulen Kuopio und Joensuu sowie der Technischen Hochschulen Tampere und Lappeenranta. Gleichzeitig wurde entschieden, den Namen der in Tampere wirkenden Sozialwissenschaftlichen Hochschule in Universität Tampere umzuwandeln.

Ein Vergleich der Entwicklungstendenzen der Pädagogischen Hochschule und der Hochschule für Sozialwissenschaften zeigt auf, daß für die Namensänderungen Beschlüsse auf politischer Ebene zu einer umfassenden Erweiterung des Hochschulwesens entscheidend waren. Der Einfluß der Universitätsidee des in Jyväskylä wirkenden W. S. Schildt auf die dargestellte Entwicklung läßt sich hingegen nicht eindeutig nachweisen. Ein wesentlich bedeutenderer Faktor als die für Jyväskylä typische Universitätsidee dürfte für den Entstehungsprozeß der Universität die Tradition gewesen sein, nach der als Ausgangspunkt das Interesse der Lektoren des Jyväskyläer Seminars für internationale Strömungen der Pädagogik und der Lehrerbildung anzusetzen ist. Die Lösung der Universitätsfrage Jyväskylä war entscheidend mit dem Ziel verbunden, die pädagogische Forschung in Finnland auf internationales Niveau anzuheben. Die Dominanz des wissenschaftspolitischen Standpunkts ist das besondere Merkmal, das die Entstehung der Universität Jyväskylä vom Entwicklungsprozeß der anderen im 20. Jahrhundert in Finnland gegründeten Universitäten und Hochschulen abhebt.